Gottîried Keller

HEINRICH CEL VERDE

— ediţia a II-a —

**

Traducere de IULIA SOARE şi DRAGOŞ VACARIUC

Bucureşti, 1985

Editura Univers

PARTEA A TREIA

Capitolul întîi

MUNCA ŞI CONTEMPLAREA

Am dormit dus şi fără vise pînă la prînz ; cînd m-am trezit vîntul cald de miazăzi bătea încă şi ploaia continua să

cadă. M-am uitat pe fereastră şi am privit de sus în vale, unde sute de oameni lucrau la apă, pentru a repara digurile şi zăgazurile, deoarece în munţi toată zăpada se topea probabil şi ne puteam

aştepta la inundaţii. Rîu- leţul vuia cu putere şi apele lui erau galbene-cenuşii. Pentru casa noastră nu era nici un fel de pericol, fiindcă era situată pe un braţ al apei bine îndiguit, pe care funcţiona

moara ; totuşi, bărbaţii plecaseră cu toţii ca să ia măsuri de apărare a păşunilor, astfel că am stat la masă numai cu femeile. Apoi am ieşit şi eu afară şi am văzut că bărbaţii munceau cu aceeaşi

energie şi cu aceeaşi hotărîre cu care ştiuseră în ajun să petreacă. Trebă- luiau cu pămînt, cu lemne şi cu pietre, intrau în nămol şi în apă pînă peste genunchi, mînuiau topoare şi cărau mănunchiuri de

nuiele şi de bîrne, iar cînd vreo .©pt oa-meni se vîrau sub cîte un trunchi de copac, greu şi lung, ai fi putut crede că şi de data asta joacă o piesă ; singura deosebire era că nu mai trăgeau din lulele

ca în ajun.

Eu nu puteam fi de mare folos, ba mai curind stăteam oamenilor în drum, de aceea, după ce-am hoinărit un timp în susul apei, m-am întors înapoi prin sat,

martor fiind în cursul acestei plimbări la desfăşurarea diferite- ' lor activităţi de fiecare zi. Cine nu avea de lucru cu apa, pleca la pădure, să isprăvească mai repede ce treabă avea acolo. Pe un ogor

am văzut un om arînd cu atîta calm şi cu atîta concentrare, de n-ai fi zis că în ajun fusese o sărbătoare, nici că ţinutul acela era ameninţat de o primejdie. Mi-a fost ruşine că numai eu umblam aşa. fără rost

şi fără treabă, şi numai pentru a da dovadă de hotărîre, m-am decis să plec imediat înapoi la oraş. De fapt, şi din păcate, mare lucru nu pierdeam rămînînd departe de casă, munca mea nedirijată şi

nestatornică nu-mi oferea in clipa aceea nici un refugiu interesant, dimpotrivă, mi se părea searbădă şi fără noimă. Dar cum după- amiaza era destul de înaintată şi trebuia să mă bălăcesc prin noroi şi prin

ploaie umblînd pînă noaptea tîrziu, o toană de asceză mă convinse că acest drum avea să fie o binefacere şi, în ciuda tuturor încercărilor pe care le făcură rudele mele ca să mă înduplece să rămîn, am porniV

tară întîrziere la drum.

în ciuda furtunii şi a drumului anevoios, am parcurs totuşi această respectabilă distantă păşind parcă pe aleea însorită a unei grădini, fiindcă nenumărate gînduri se

trezeau în sufletul meu jucîndu-se neîncetat cu enigma vieţii de parc-ar fi fost o bilă de aur, astfel că am fost foarte surprins trezindu-mă pe neaşteptate în oraş. Cînd am ajuns în faţa casei noastre, mi-am dat

seama după ferestrele întunecate că mama se culcase. M-am strecurat înăuntru cu un vecin care se întorcea acasă, am intrat în odăiţa mea şi dimineaţa mama a făcut ochi mari cînd am apărut fără veste în faţa ei.

Am remarcat imediat că în camera noastră se petrecuse o mică schimbare. Lîngă perete se afla o canapea, cumpărată de mama pe un preţ de nimic de la un cunoscut. care nu mai ştia unde s-o pună ;

era cît se poate de simplă, de o construcţie uşoară, adică împletită din pai alb şi verde, totuşi era o piesă foarte arătoasă. Pe ea se afla un teanc impunător de cărţi, vreo cincizeci de volume, toate legate la fel, cu

mici etichete roşii şi titluri de aur pe cotoare. Fuseseră legate cu o sfoară solidă, petrecută de mai multe ori.

Erau operele complete ale lui Goethe. Un telal, care mă îmbia uneori cu cărţi

vechi şi cu gravuri îngălbenite dîndu-mi astfel prilejul să fac de timpuriu mici datorii, le adusese la noi ca să mi le arate şi să mi le propună spre vînzare. Cu cîţiva ani în urmă, un neamţ, calfă la un tîmplar, care

avusese ceva de reparat în camera noastră, spusese în treacăt : „A murit marele Goethe" şi aceste cuvinte-îmi răsunau mereu în ureche. Mortul acela necunoscut era prezent în mai toate

ocupaţiile şi elanurile mele, trăgînd după el
fire ale căror capete dispăreau

?
în mîna sa nevăzută. Şi deodată, ca şi cum

în clipa aceea toate aceste fire s-ar fi concentrat în nodul grosolan al sforii cu care erau legate cărţile, m-am repezit asupra lui şi am început să-l dezleg în grabă, iar cînd în sfîrşit i-am dat de capăt,

roadele de aur ale unei vieţi de optzeci de ani s-au desprins frumos una de alta, s-au răspîndit pe canapea şi s-au rostogolit pe jos, astfel că am avut de furcă pînă am oprit din cădere aceste comori.

Din clipa aceea nu m-am mai mişcat de pe canapea şi am citit'patruzeci de zile în şir. In timpul acesta, s-a mai făcut o dată iarnă şi primăvară, dar zăpada cea albă a plutit ca un vis pe lîngă mine, am văzut-o

strălucind în treacăt, fără să-i dau atenţie. M-am repezit întîi la tot ceea ce, după felul în care se prezenta, părea a fi teatru, am citit apoi cîteva versuri, pe urmă romanele, călătoria în Italia şi, cînd după aceea

torentul s-a revărsat pe terenul prozaic al efortului cotidian şi al muncii izolate, n-am mai continuat şi am reluat totul de la început, descoperind de data asta toate constelaţiile la un loc, în poziţiile frumoase

pe care le aveau una faţă de cealaltă, printre care stele singuratice cu strălucire ciudată, ca de pildă Vulpoiul *Reineke* sau *Benvenuto Cellini*. Aşa am străbătut încă o dată tot acest firmament şi am citit multe

lucruri de două ori, iar la urmă am descoperit o nouă stea luminoasă : *Poezie şi adevăr.* Tocmai o terminasem cînd telalul îşi făcu apariţia interesîndu-se dacă voiam să păstrez cărţile, căci i se prezentase un

alt cumpărător. In aceste împrejurări, comoara trebuia plătită cu bani peşin, ceea ce era peste puterile mele ; mama vedea bine că era ceva important pentru mine, dar cele patruzeci de zile cît zăcusem

făcînd lectură o puseseră pe gînduri, aşa că omul nostru luă sfoara, legă cărţile la loc, îşi aruncă pachetul în spinare şi ne spuse la revedere.

Era ca şi cum o ceată de spirite

strălucitoare care cîntaseră pînă atunci ar fi ieşit din cameră şi ar fi lăsat-o deodată tăcută şi pustie; am sărit în sus, am privit în jurul meu şi m-aş fi crezut într-un mormînt, dacă andrelele mamei nu s-ar fi

ciocnit între ele cu un zgomot prietenesc. Am ieşit afară ; oraşul vechi de pe deal. stîn- ciile, pădurea, rîul, lacul şi munţii cu nenumăratele lor forme erau scăldate în soarele blînd de martie şi, In timp

ce îmbrăţişam totul cu privirea, am simţit o bucurie curată şi durabilă, pe care n-o cunoscusem încă. Era dragostea plină de abnegaţie pentru tot ce fusese creat şi pentru tot ce exista, dragoste care respectă drepturile şi valoarea tuturor lucrurilor, care simte cîtă coeziune şi cîtă profunzime se găsesc pe lume. Dragostea asta e mai presus decît apropierea artistică de obiecte izolate în scopuri egoiste, apropiere care în oele din urmă duce la meschinărie şi la tot felul de capricii, ea se află mai presus şi decît facultatea de a te bucura şi de a te singulariza conform unor dispoziţii şi pasiuni romantice, ea singură fiind în stare să întreţină o flacără care să ardă egal, vreme îndelungată. Toate mi se păreau acum veşnic noi, frumoase şi interesante, astfel că am început să văd şi să iubesc nu numai forma, ci şi conţinutul, esenţa -şi istoria lucrurilor. Deşi conştiinţa mea nu s-a transformat de pe o zi pe alta în acest sens, ceea oe izvora acum mereu din mine avea la origine numai cele patruzeci de zile şi tot impresiilor de ansamblu din această perioadă le pot atribui întâmplările care au urmat.

Numai liniştea în mişcare menţine lumea şi formează omul. Lumea e liniştită şi tăcută în sine, aşa trebuie să fie şi omul care vrea s-o înţeleagă şi s-o reflecte ca fiind parte activă din ea. Liniştea atrage viaţa, nelinişteа o alungă ; Dumnezeu tace chitic, iată de ce lumea se în- vîrteşte în jurul său. In ce priveşte artistul, el ar trebui mai curînd să sufere, să vadă şi să lase lucrurile să treacă prin faţa sa, decît să alerge după ele ; pentru că cel ce ia parte la un alai sărbătoresc nu-1 poate descrie aşa ca cel ce stă deoparte, la marginea drumului. Acesta din urmă nu este deci o fiinţă de prisos şi nici un leneş, iar dacă e un privitor adevărat, vine clipa cînd se alătură şi el alaiului cu oglinda lui de aur, asemenea celui de al optulea rege din *Macbeth*[1] în a cărui oglindă se mai zăreau mulţi alţi regi. Nici contemplarea celui ce suferă în linişte nu e lipsită de dinamism şi de trudă, după cum cel care priveşte trecînd alaiul trebuie să-şi dea destulă osteneală ca să obţină un loc bun pe care să-l şi păstreze

apoi. Iată ce înseamnă menţinerea libertăţii şi integrităţii ochilor noştri.

Cu timpul, concepţia mea despre fenomenul poetic suferi o schimbare. Mă obişnuisem, nu ştiu cînd şi nu ştiu

1 **In piesa lui Shakespeare vrăjitoarele fac să apară opt regi, ultimul dintre ei purtind o oglindă.**

cum, să numesc poetic orice găseam folositor, bun şi frumos în viaţă şi în artă. Nici chiar despre elementele profesiunii ce-mi alesesem, adică despre culori şi despre forme, nu spuneam că sînt pitoreşti, ci totdeauna poetice, acelaşi lucru fiind valabil pentru toate întîmplările omeneşti care-mi stîrneau interesul. Credeam că era foarte firesc să fie aşa pentru că legea care dă calitate poetică diferitelor obiecte e una şi aceeaşi cu cea care acordă valoare reflectării existenţei lor ; în legătură însă cu anumite lucruri pe care le consideram pînă atunci poetice, am învăţat acum inteligibilul şi imposibilul, aventura şi exagerarea nu sînt poetice. Am mai învăţat că, după cum acolo liniştea şi tăcerea trebuie să domine în plină mişcare, aici, în mijlocul strălucirii şi al formelor, .ar trebui să domine numai simplitatea şi cinstea, pentru a prilejui naşterea poeziei sau, ceea ce e la fel de important, naşterea vieţii şi a înţelepciunii; într-un cuvînt, am învăţat că aşa-numita artă inutilă nu trebuie să fie confundată cu artă fără rost. Dealtfel, asta e o poveste veche, deoarece pînă şi consideraţiile lui Aristotel[1] cu privire la elocinţa prozaică şi politică sînt totodată excelente re-
* comandări şi pentru poet.

Căci după mine, orice năzuinţă justă tinde spre simplificare şi reducere, precum şi spre unire între elemente aparent despărţite şi diferite intr-o singură bază a vieţii. Şi această năzuinţă de a reprezenta cu energie, cu plenitudine şi în totalitate elementul necesar şi simplu, înseamnă artă. Prin urmare, artiştii se deosebesc de ceilalţi oameni numai prin capacitatea de a vedea imediat esenţialul şi de a şti să-l reprezinte cu plenitudine. în timp ce ceilalţi trebuie să-l recunoască din nou şi să se minuneze, iată de ce ei nu sînt nişte meşteri, pentru că priceperea lor are nevoie de o călăuză a gustului sau de cursurile unei şcoli de artă.

în ce mă privea, materialul cu care lucram eu nu erau nici cuvintele şi nici făpturile omeneşti, şi mă simţeam fericit şi satisfăcut doar pentru că puteam pune piciorul pe locul cel mai modest, pe tărîmurile terestre, pe care circulă omul, îngăduindu-mi astfel să joc măcar rolul unui paznic de covoare în lumea poeziei. Goethe vorbise mult şi cu dragoste despre peisaj şi eu consideram că aceasta ar fi o punte graţie căreia puteam, fără lipsă de modestie, să mă apropii oarecum de lumea lui.

1 **In lucrarea sa *Retorica.***

Voiam să încep imediat să mă ocup în amănunt, cu dragoste şi cu atenţie de lucruri, să nu mă depărtez de natură, să nu fac nimic de prisos, nimic inutil şi să ştiu precis ce vreau ori de cite ori voi trage o linie. Vedeam de pe acum în închipuire nenumărate lucrări executate de mine, toate drăguţe şi pline de conţinut, cu trăsături delicate dar viguroase, dintre care nici una să nu fi« lipsită de semnificaţie. Am ieşit în natură ca să lucrez la primul desen ce avea să facă parte din această splendidă colecţie. Mi-am dat însă seama că trebuia să continui de unde mă oprisem ultima dată şi că nu eram în stare să creez brusc ceva nou, pentru că mai întîi ar fi trebuit să văd ceva nou. Dar cum nu aveam în faţa ochilor nic: o lucrare a vreunui maestru, şi cum lucrările minunate din imaginaţia mea dispăreau imediat în neant în clipa cînd puneam creionul pe hîrtie. nu realizam decît nişte biete mîzgăleli, în timp ce eu căutam să mă descotoroses< de vechile procedee pe care le dispreţuiam, deşi acum nu făceam decît să le distrug. M-am chinuit aşa mai multe zile, avînd mereu în minte o lucrare bună. obiectivă,.dar neizbutind s-o realizez cu mina. M-a cuprins teama şi îngrijorarea, am crezut că trebuie să mă las imedial pradă disperării dacă nu reuşesc şi am adresat rugi şi suspine spre Dumnezeu cerîndu-i să mă ajute să ies din impas. Rugăciunile mele foloseau în continuare aceleaşi cuvinte copilăreşti ca acum zece ani, repetînd mereu acelaşi lucru, astfel încît mă miram eu însumi cînd le şopteam cu jumătate de glas. Meditînd la asta, m-am oprit într-o zi din munca mea pripită şi, pierdut pe gîn- duri, am rămas cu ochii aţintiţi asupra hîrtiei.

C a p i t o l u l d o i

O MINUNE ŞI UN ADEVĂRAT MAESTRU

Deodată, o umbră se lăsă pe coala albă de pe genunchii mei, care pînă mai adineauri era luminată de soare ; m-am uitat speriat în jurul meu şi am văzut un bărbat chipeş, îmbrăcat altfel ca la noi, care se oprise în spatele meu şi-mi făcea umbră. Era înalt şi zvelt, avea o faţă expresivă şi serioasă, un nas foarte coroiat şi o mustaţă răsucită cu grijă ; cămaşa pe care o purta era de foarte bună calitate.

Adresîndu-mi-se într-o germană literară, străinul îmi spuse :

— îmi dai voie să mă uit puţin la ce ai făcut, tinere ?

Bucuros şi stînjenit totodată, i-am întins desenul meu. pe care l-a privit cîteva clipe cu atenţie, după care m-a întrebat dacă mai am ceva în mapă şi dacă vreau să ajung un adevărat artist. Cînd desenam după natură, aveam, firește, totdeauna cîteva lucrări recente cu mine, ca să am în orice caz ceva de purtat dacă ziua ar fi fost neproductivă. Şi în timp ce-mi scoteam la iveală lucrările, vorbeam neîncetat şi plin de încredere despre destinul meu artistic de pînă atunci, pentru că după felul în care străinul privea desenele mele, mi-am dat imediat seama că era un cunoscător, dacă nu chiar un om de artă.

Presupunerea mea s-a confirmat cînd l-am auzit atrăgîndu-mi atenţia asupra principalelor mele greşeli, comparînd studiul, de care tocmai mă ocupam, cu natura, scoţînd în evidenţă ce era esenţial în ea şi învăţîndu-mă cum să-l văd şi eu. Mă simţeam peste măsură de fericit şi tăceam chitic ca omul care primeşte cu bucurie o binefacere, în timp ce el compara cîteva schiţe de frunzişuri de pe hîrtia mea cu modelele lor, îmi lămurea probleme de lumină şi de formă, după care, la marginea colii întruchipă în cîteva uşoare trăsături de maestru, ceea ce eu căutasem zadarnic să reprezint.

Rămase o jumătate de oră cu mine, apoi spuse :

— Ai vorbit adineauri de bunul Habersaat; ştii că acum şaptesprezece ani am slujit şi eu în mînăstirea lui afurisită ? Am şters-o însă la timp şi de atunci am stat mereu în Italia şi în Franţa. Sînt pictor peisagist, numele meu e Romer şi am de gînd să rămîn o vreme în patria mea. Aş fi bucuros să te pot ajuta cu ceva ; am cîteva lucrări acasă, fă-mi o vizită sau vino chiar acum cu mine, dacă poţi !

Mi-am strîns repede lucrurile şi l-am însoţit, cuprins de o dispoziţie sărbătorească şi plin de mîndrie. Auzisem deseori vorbindu-se despre el, pentru că fusese unul din marile mituri ale refectoriului şi meşterul Habersaat se făIea totdeauna cînd .spunea că fostul său elev, Romer. e un pictor renumit, că lucrează în acuarele la Roma şi că-şi vinde lucrările prinţilor şi englezilor. Pe drum, înainte de a intra în oraş. Romer îmi arăta tot felul de lucruri frumoase din natură. Priveam cu o atenţie plină de entuziasm în

direcţia în care-şi îndrepta delicat mîna. Mă minunam descoperind că, deşi pînă mai adineauri crezusem că văd bine, nu vedeam nimic, dar mă minunam mai ales descoperind de cele mai multe ori amănunte importante şi instructive în aspecte pe care înainte le trecusem cu vederea, sau pe care nu le luasem destul în seamă. Mă bucuram totuşi văzînd că înţeleg destul de e bine ceea ce voia să spună însoţitorul meu, mă bucuram că observ ca şi el o umbră puternică dar clară, o culoare blîndă sau înclinarea graţioasă a ramurilor unui copac. Abia după ce am. făcut cîteva plimbări cu el m-am obişnuit să nu mai consider natura întreagă ca ceva precis şi existînd în sine. ci numai ca un cabinet de tablouri şi de studii, ca ceva vizibil numai dintr-un punct de vedere just şi s-o judec în manifestările ei tehnice.

Cînd am ajuns la locuinţa sa, care se compunea din două camere elegante într-o casă frumoasă, Romer îşi aduse imediat mapele, le aşeză pe un scaun din faţa canapelei, pe care mă pofti să iau loc alături de el şi începu să întoarcă şi să-mi arate, unul după altul, studiile cele mal mari şi mai valoroase din colecţia lui. Erau toate desene mari făcute în Italia, lucrate în acuarele pe hîrtie lare şi foarte zgrunţuroasă, dar într-o manieră complet nouă pentru mine şi cu mijloace necunoscute, îndrăzneţe şi inteligente, astfel că erau în egală măsură pline de farmec, de parfum, de claritate şi de vigoare, dar înainte de orice dovedeau prin fiecare trăsătură a lor că fuseseră executate în faţa naturii vii. Nu ştiam de ce să mă bucur mai mult : de măiestria strălucită a tratării, foarte apropiată de obiect sau de obiectele în sine, căci din grupurile de chiparoşi negri şi puternici din preajma vilelor romane, din frumoşii munţi Sabini, pînă la ruinele de la Pestum şi la luminosul golf al Neapolului, pînă la coastele Siciliei, imaginile răsăreau una după alta în faţa mea în linii fermecătoare abia conturate şi condensate, cu însemnări preţioase amintind ziua, locul şi strălucirea soarelui, sub care luaseră naştere. în această lumină, mî- năstiri şi castele frumoase străluceau pe povîrnişurile splendide, cerul şi marea se odihneau în albastrul adine sau în senine nuanţe argintii şi în ele se scălda superba, nobila lume a plantelor cu formele ei clasice, simple şi totuşi atît de bogate. Cînd Romer menţiona numele obiectelor şi făcea observaţii asupra naturii şi poziţiei lor, auzeau cîntînd şi răsunînd nume italieneşti. Uneori îmi

ridicam ochii şi aruncam priviri prin cameră, zărind ici boneta roşie a unui pescar din Neapole, colo un briceag de la Roma, un şirag de coral sau un ac de păr de argint: ,apoi mă uitam mai bine, mai atent şi cu drag la noul meu protector, îi examinam vesta alhă şi manşetele şi abia cînd mişca desenul îl priveam iar, pentru a-1 mai parcurge o dată în fugă înainte de apariţia celui următor.

După ce am terminat această mapă, Romer mă lăsă să răsfoiesc în treacăt alte cîteva, dintre care una conţinea numeroase detalii colorate, alta un mare număr de studii în creion, a treia numai lucrări despre mare, navigaţie şi pescuit şi, în sfîrşit, a patra, mari fenomene şi minuni coloristice, ca de pildă Grota albastră[1], aglomeraţii de nori şi forme ciucate, erupţii ale Vezuviului, pîraie incandescente de lavă etc. Apoi îmi arătă în cealaltă cameră un tablou mare pe şevalet, la care lucra atunci şi care reprezenta grădina vilei d'Este[1]. Chiparoşi uriaşi şi negri se înălţau din tufişuri fîlfîitoare -de viţă de vie şi de lauri, din fîntini de marmură şi din pajişti înflorite ; tabloul conţinea o singură figură umană, pe Ariosto în veşminte negre de cavaler şi cu spada la şold. **In** mijloc se vedeau casele şi copacii dinspre Tivoli învăluiţi în miresme şi, in depărtare, se întindea câmpia largă, scăldată in purpura înserării, avînd drept graniţă la marginea zării cupola bisericii Sfîntul Petru.

— Pentru azi e destul ! spuse Romer; vino mai des pe la mine, chiar în fiecare zi, dacă-ţi face plăcere. Şi adu-ţi cele necesare, poate că-ţi dau cîte ceva să copiezi ca să capeţi o tehnică mal uşoară şi mai eficace !

Mi-am luat rămas bun de la pictor cu recunoştinţă şi respect şi am plecat spre casă mai curînd sărind decît umblînd. Mamei i-am povestit în termenii cei mai elocvenţi fericita aventură, avînd grijă să-l înfăţişez pe artistul străin intr-o lumină cît mai strălucită. Eram bucuros să-i prezint în sfîrşit un .exemplu de glorioasă reuşită care s-o liniştească cu privire la propriul meu viitor, mai cu seamă că şi Romer ieşise din biata pepinieră a domnului Habersaat. Dar cei şaptesprezece ani petrecuţi în depărtări şi necesari pentru această reuşită n-au prea fost pe placul mamei mele ; de altfel, nu era nici absolut sigură că străinul era într-adevăr un om cu stare, dat fiind că, în această calitate, se .întorsese atît de singur şi de necunoscut în patria sa. Eu aveam însă un indiciu diferit şi secret care-mi garanta că speranţele

1 **Grotă aflată parţial sub nivelul mării în insula Capri.**

mele erau juste şi anume apariţia bruscă a lui Romer îndată după ce mă rugasem. Căci, deşi răzvrătit împotriva bisericii, rămăsesem un adevărat mistozof, ori de cîte ori era vorba de fericirea sau de suferinţa mea personală.

Despre asta însă nu i-am spus nimic mamei, în primul rînd fiindcă nu prea eram obişnuiţi să vorbim mult între noi despre astfel de lucruri, în al doilea rînd fiindcă, deşi avînd înare încredere în ajutorul lui Dumnezeu, nu i-ar fi plăcut să mă laud cu asemenea întîmplare ciudată şi teatrală. Ea era mulţumită ca Dumnezeu să ne ferească de lipsuri şi să ne ajute în momentele grele, în cazuri de

viaţă şi de moarte, astfel că m-ar fi mustrat probabil cu oarecare ironie ; cu atît mai mult am fost preocupat toată seara de această întîmplare şi trebuie să mărturisesc că in sentimentele mele pei'sista totuşi oarecare îndoială, Nu mă puteam împiedica să văd înaintea ochilor o sînmă lungă, cu care străinul fusese tras spre mine după ce mă rugasem. In schimb, nu mă puteam împăca nici cu ideea opusă acestei imagini caraghioase şi anume că ar fi fost vorba de o întîmplare ; căci acum nu-mi mai puteam închipui absenţa acestui om. De atunci m-am obişnuit să. înregistrez ca pe nişte fapte împlinite întîmplările fericite de acest fel, precum şi contrariul lor şi anume să consider un eveniment neplăcut drept pedeapsa unei greşeli conştiente, comisă nemijlocit şi să mă simt oropsit ; in aceste cazuri, îi sînt recunoscător lui Dumnezeu, fără să-mi închipui în mod mai precis că faptul s-a întâmplat nemijlocit şi anume pentru mine. Totuşi, ori de cîte ori. nu ştiu cum să ies din încurcătură, nu mă pot stăpîni să mă rog iar pentru rezolvarea situaţiei, încercînd să-mi explâc refuzul soartei printr-o greşeâlă a mea, pe care făgăduiesc s-o îndrept.

Am aşteptat cu nerăbdare să treacă o zi şi în cea următoare m-am dus la Romer. cu un transport întreg din lucrările mele de pînă atunci. M-a primit prietenos şi amabil şi a cercetat lucrările cu interes şi atenţie. în timp ce le examina, îmi dădea mereu sfaturi bune şi, la sfîrşit, mi-a spus că, înainte de toate, ar trebui să renunţ la maniera veche şi stîngace în care tratam materialul, pentru că aşa nu se mai putea ajunge la nici un rezultat. Trebuia să-mi dau toată silinţa să desenez după natură, deocamdată cu un creion moale, începînd să exersez acasă după maniera sa ; era dispus să-mi dea ajutor în această privinţă. Căută prin mapele sale cîteva studii uşoare în creion şi în culori, pe care trebuia să le copiez drept încercare şi cînd după asta am vrut să-mi iau rămas bun, mi-a spus : „A, nu ! Mai rămîi o oră, pînă la prînz tot nu mai poţi face nimic : ai să te uiţi cum lucrez eu şi o să mai stăm niţel de vorbă !“ Am acceptat cu plăcere, am ascultat observaţiile pe care le făcea asupra metodei sale de lucru şi am avut pentru prima oară prilejul să văd cu cîtă simplitate, libertate şi siguranţă lucrează un om de artă. O lumină nouă răsări in mine şi gindindu-mă ia felul în care lucrasem pînă atunci, am avut impresia că parcă împletisem ciorapi sau făcusem altceva de acelaşi gen.

Am copiat repede şi plin de bucurie modelele pe care mi le dăduse Romer şi le-am reuşit, aşa cum se întîmplă cu un lucru făcut în primul moment de avînt şi cînd i le-am adus, mi-a spus : „E minunat ! Foarte bine !“ In ziua aceea şi fiindcă vremea era foarte frumoasă, rn-a invitat să fac o plimbare cu el. cu care ocazie făcu legătura între ceea ce văzusem la el acasă şi natura vie. Intre timp îmi vorbea familiar despre alte lucruri, despre oameni şi împrejurări care veneau în discuţie, fie cu spirit critic ascuţit, fie în glumă, astfel că m-am trezit deodată cu un profesor de încredere şi cu un prieten amuzant şi sociabil.

Curînd am simţit nevoia să mă aflu mereu şi fără rezervă alături de el, astfel că am profitat tot mai des de îngăduinţa ce-mi dăduse ca să-l vizitez, cînd într-o zi, după ce controlase atent şi cu o severitate oarecum sporită ceea ce lucrasem, îmi spuse :

— Ţi-ar prinde bine să mai fii o vreme sub îndrumarea unui profesor ; ar fi pentru mine o plăcere şi o distracţie să-ţi ofer serviciile mele, dar cum, din păcate situaţia mea nu-mi permite s-o fac fără nici un fel de remunerare, cel puţin atîta timp cît nu sînt o-bligat, vorbeşte cu mama dumitale şi vezi dacă poate aloca o sumă lunară în acest scop. Eu mai rămîn oricum o vreme aici şi, în şase luni de zile, sper să te ajut să faci destule progrese ca să fii mai bine pregătit pentru mai tîrziu şi în stare de a găsi o posibilitate de cîştig pentru a începe să călătoreşti. Ai putea veni în fiecare dimineaţă la ora opt şi ai lucra toată ziua la mine.

Nu-mi doream nimic altceva, astfel că am porni: într-un'suflet spre casă şi i-am vorbit mamei despre această propunere. Numai că ea era mai puţin grăbită decît mine şi cum era vorba de o sumă respectabilă, cum eu însumi consideram o parte din banii plătiţi lui Habersaat drept bani aruncaţi în vînt, se duse la domnul acela distins, la care mai fusese o dată, ca să-i ceară sfatul.

Căci îşi spunea că el va şti în orice caz dacă Romer e într-adevăr un artist respectat şi celebru, cum afirmam eu cu atîta înflăcărare.

Domnul distins ridică însă din umeri ; recunoscu, e drept, că Romer era un artist talentat şi celebru în străinătate, numai că în privinţa caracterului său nu ştia nimic precis, nu putea spune multe lucruri bune, deşi nioi despre ceva anume nu putea vorbi ; drept încheiere, îşi exprimă părerea că trebuie

să fim cu băgare de seamă. în orice caz, cum oraşul nostru nu era nici Paris nici Roma, pretenţiile lui erau prea mari şi apoi era mai recomandabil să economisim bani pentru călătorii şi să plec cît mai repede spre locurile unde voi putea vedea şi unde-mi voi putea însuşi tot ceea ce ştia Romer.

Repetarea cuvîntului călătorie era suficientă pentru a o decide pe mama să pună deoparte fiecare ban pentru echipamentul meu. Totodată, îmi împărtăşi părerile grave exprimate de domnul acela, fără a stărui totuşi prea mult asupra celor privitoare la caracter, pe care eu le-am respins cu indignare. Eram prevenit împotriva lor. deoarece înţelesesem din unele fraze enigmatice ale lui Romer că nu se împăca prea bine cu lumea şi că fusese victima multor nedreptăţi. Da, intre noi se şi stabilise un acord în această privinţă, eu aprobîndu-i cu respectuoasă compătimire plîngerile şi răspunzîndu-i pe un ton care lăsa să se înţeleagă că avusesem şi eu cele mai dureroase **ex**perienţe sau că cel puţin aveam nevoie să mă tem de ele. deşi le aşteptam cu hotărîre, dornic să-l răzbun după aceea pe el, răzbunîndu-mă şi pe mine în acelaşi timp. Cînd însă Romer mă mustră şi-mi atrase atenţia că doar eu nu puteam să cunosc oamenii mai bine decît îi cunoştea el, a trebuit să admit că aşa e şi. cu un aer important, am primit lecţiile lui asupra felului cum trebuie să procedezi ca să te porţi cum trebuie, deşi în realitate nu ştiam despre ce este vorba şi nici în ce constau acele experienţe.

M-am hotărît repede şi i-am spus mamei că vreau să sacrific în acest scop aurul care mai rămăsese în puşculiţa mea, jefuită pe vremuri şi ea n-a avut nimic de obiectat. Am luat deci medalia şi cei cîţiva ducaţi care se mai aflau acolo şi i-am dus la un aurar, unde am

căpătat contravaloarea lor în argint. Apoi am plecat cu banii la Romer, i-am spus că numai atît puteam cheltui şi că voiam in schimb să pot învăţa cel puţin patru luni cu el. El îmi răspunse politicos că lucrurile nu trebuiau luate chiar aşa de strict. Din moment ce eu mă străduiam să fac tot ce-mi era în putere, cum se cuvine unui discipol al artei, nu voia să rămînă nici el mai prejos şi va face şi el tot posibilul pentru mine, în timpul cît va ră- mîne la noi ; prin urmare puteam să începem chiar a doua zi.

Şi aşa m-am instalat la el cu deplină satisfacţie. In prima şi a doua zi lucrurile au mers destul de uşor, dar chiar a treia zi Romer a întors foaia şi a luat pe neaşteptate un ton foarte critic şi foarte sever. îmi critica fără milă lucrul şi-mi dovedea nu numai că nu ştiu încă nimic, dar că sînt neglijent şi neatent. Lucrul acesta mă uimea peste măsură. Am făcut un oarecare efort de concentrare, dar fără prea multe rezultate ; în schimb, mustrările lui Romer deveneau tot mai severe şi mai ironice şi erau exprimate cu foarte puţină consideraţie. Atunci am făcut un efort şi mai serios, mustrările au devenit şi ele serioase şi aproape emoţionante, pînă cînd. în cele din urmă, pocăit şi umilit, am început să trag cu multă băgare de seamă fiecare linie, uneori cu discreţie şi după matură chibzuinţă, alteori trîntind-o brusc la noroc, ca pe un zar, într-un cuvînt, am încercat să fac exact aşa cum voia Romer. în felul acesta am ajuns să mă simt mai în apele mele, şi să mă îndrept foarte liniştit spre ţintă, adică spre realizări acceptabile. Vulpoiul ghici însă intenţia mea şi pe nesimţite îmi dădu probleme mai grele, astfel că suferinţele mele reîncepură şi criticile maestrului se dezlănţuiră mai cumplit ca oricînd. în fine, cu multă trudă, am pornit iar spre o perfecţiune posibilă, apoi, în loc să mă pot odi'hni o clipă, aşa cum sperasem, pe laurii cîştigaţi, după ce urcasem o anumită treaptă, am fost dat iar înapoi fiindcă mi se fixase o ţintă nouă şi mai grea. Şi aşa, vreme de cîteva luni, Romer m-a umilit mereu, deşi discuţiile noastre mistice cu privire la experienţe amare şi la alte subiecte continuau, deşi după ce isprăveam munca zilnică sau în timpul plimbărilor, telaţidle noastre rămîneau cele din trecut.

Aşa se aşternu peste noi o atmosferă ciudată, căci se întâmpla ca, în timpul unei conversaţii intime şi adine gîndite, Romer să se răstească pe neaşteptate la mine : „Ce-ai făcut aici ! Ce înseamnă asta ? Doamne, Dumnezeule ! Ai orbul găinilor ?“ astfel că amuţeam brusc şi înciudat împotriva lui şi împotriva mea şi mă apucam iar de lucru cu o atenţie disperată.

în felul acesta, am învăţat în sfîrşit ce înseamnă munca şi truda adevărată fără ca ele să-mi devină povară, deoarece purtau în sine răsplata unei odihne şi a unei întineriri mereu împrospătate. Mi-am dat atunci seama că ajunsesem în stare să copiez un studiu mare al lui Romer. care era mai curînd un tablou, dar profesorul meu a declarat că am lucrat destul în direcţia asta, că altminteri îi voi copia toate mapele, care constituie unica lui avere şi cu toată prietenia ce-i inspiram, nu voia totuşi să ştie că există dubluri ale tablourilor sale în alte mîini.

Tot lucrînd aşa ajunsesem în situaţia bizară de a mă ^ pricepe mai bine la peisajul sudic decît la peisajul patriei mele. Cum lucrările pe care le copiam fuseseră executate toate în aer liber şi erau foarte reuşite, şi cum în tot timpul cît lucram, ascultam şi observaţiile lui Romer, înţelegeam acum ce înseamnă soarele sudului, cerul şi marea, de parcă le-aş fi văzut.

Ruinele arhitecturii greceşti, pe care le întîlneam ici şi colo, aveau un farmec deosebit pentru mine. Sentimentul poeziei se trezea iar în mine cînd trebuia să înalţ coloanele însorite de marmură ale vreunui templu doric pe fundalul cerului albastru. Liniile orizontale ale arhitravelor, frizelor şi brîielor. ca şi canelurile coloanelor trebuiau trase cu cea mai mare fineţe şi exactitate, cu adevărată evlavie, încet, dar sigur şi elegant ; umbrele pe fond luminos ale nobilelor pietre aurii erau de un albastru pur şi, după ce-mi aţintisem privirea 'asupra acestui albastru, aveam în cele din urmă impresia că văd cu adevărat un templu. Fiecare spaţiu liber între grinzi prin care privea cerul, fiecare breşă în caneluri îmi erau sacre şi reţineam exact cele mai mici detalii ale formelor lor.

Printre lucrurile moştenite de la tatăl meu am găsit o carte despre arhitectură, care conţinea istoria şi explicaţia vechilor stiluri de construcţie, precum şi reproduceri bune cu toate detaliile. Am luat-o şi am studiat-o cu aviditate, pentru a înţelege mai bine ruinele şi pentru a cunoaşte întreaga lor

valoare. Mi-am" amintit şi de călătoria în Italia a lui Goethe, pe care o citisem ; Romer îmi povestea mult despre oamenii, despre locurile şi despre trecutul Italiei. In afară de traducerea în germană a lui Homer şi de un Ariosto în italiană, el nu citea mai nimic. Mă îndemnă să-l citesc pe Homer şi n-am aşteptat să mi-o spună de două ori. La început nu prea mergea'; e drept că totul mi se părea frumos, dar nu eram încă obişnuit cu lucrurile simple şi colosale şi nu eram în stare să rezist prea multă vreme. Romer îmi atrase însă atenţia asupra felului în care. pentru fiecare mişcare şi fiecare atitudine, Homer folosea un singur amănunt necesar şi potrivit ; fiecare vas şi fiecare haină pe care le descria, spunea el, dovedeau un gust desăvîrşit, fiecare situaţie şi fiecare conflict moral, deşi de o simplitate aproape copilărească, erau pline de o poezie aleasă :

— Astăzi oamenii cer mereu ceva deosebit, interesant şi picant şi, mărginiţi cum sînt, nu-şi dau seama că nu există nimic mai deosebit, mai picant şi mai veşnic nou decît o idee a lui Homer, în clasica ei simplitate. Nu-ţi doresc, dragă Lee, să cunoşti din proprie experienţă adevărul picant şi singular în situaţia lui Ulise, cînd apare gol şi plin de noroi în faţa Nausicăi şi a tovarăşelor ei de joacă ! Vrei să ştii cum vine treaba asta ? Să ne oprim la acest exemplu ! Cînd eşti departe de patrie şi de tot ce ţi-a drag, cînd rătăceşti printre străini, văzînd şi aflînd multe, dar cuprins de mîhnire şi de griji, jalnic şi părăsit, atunci poţi fi sigur că noaptea ai să te visezi apropiin- du-te de patrie. Ai s-o vezi strălucind ca o lumină în cele mai frumoase culori, făpturi graţioase, gingaşe şi scumpe îţi vor veni în întîmpinare ; deodată, însă vei descoperi că te întorci gol şi plin de praf ; ruşinea şi teama nespusă te vor cuprinde, vei încerca să te acoperi, să te ascunzi şi atunci te vei trezi scăldat în sudori. Atîta timp cît există oameni, visul acesta e visul omului care rătăceşte apăsat de griji, astfel că Homer a luat această situaţie din esenţa adîncă şi veşnică a omenirii !

Era bine că interesele lui Romer în legătură cu copierea colecţiei sale se identificau cu interesele mele căci, în clipa cînd, conform îndemnului său, am început să privesc iar natura, a ieşit la iveală pericolul de a vedea transformîndu-se într-o stranie ficţiune talentul meu de copist şi toate cunoştinţele ce căpătasem despre Italia. Am avut nevoie de cea mai mare perseverenţă şi a trebuit să-mi dau toată osteneala ca să realizez o lucrare care să fie măcar a zecea

parte la fel de valoroasă cit erau copiile mele ; primele încercări iau fost un eşec aproape total şi Romer mi-a spus cu o bucurie răutăcioasă :

— Da, dragul meu, asta nu merge aşa de repede ? Mi-am închipuit eu că aşa are să fie ; acuma trebuie să stai pe picioare proprii sau, mai bine zis, să vezi cu ochi proprii ! Să copezi întocmai un studiu nu-i mare lucru î Crezi oare că e cineva dispus să trudească pentru altul ? şi aşa mai departe. Războiul criticii împotriva efortului se,dezlănţui iar, precum şi dorinţa de a-1 preîntîmpina şi de a-i juca renghiuri ; Romer venea cu mine în natură şi picta şi el, aşa că mă avea tot timpul sub ochi. Nu era prudent să repet şi faţă de el nebuniile şi aiurelile pe care le făcusem pe timpul domnului Habersaat, fiindcă Romer părea să vadă prin stînci şi prin copaci şi-şi dădea seama la fiecare linie dacă era desenată conştiincios sau nu. Despre fiecare ramură ştia dacă era prea groasă sau prea subţire şi cînd obiectam că. în definitiv, ramura aceea putea să fi crescut şi aşa. Romer spunea :

— Las-o încurcată ! Natura e înţeleaptă şi autentică : de-altfel cunoaştem noi subtilităţi de-astea ! Nu eşti primul vrăjitor care vrea să tragă pe sfoară natura şi pe învăţătorul ei !

C a p i t o l u l t r e i

ANNA

Trebuia să folosesc din plin timpul pe care şederea lui Romer în oraş mi-1 punea la dispoziţie, astfel că nici nu putea fi vorba să mă duc pînă în sat, deşi primeam diverse salutări de acolo. Gîndurile mele se îndreptau cu atît mai mult dor spre Anna, cînd lucram şi auzeam foşnetul lin al copacilor verzi în jurul meu. Mă bucuram pentru ea de cele ce învăţam, mă bucuram că în anul acela îmi îmbogăţisem atît de mult experienţa faţă de anul trecut ; speram să fi dobîndit în felul acesta o adevărată valoare care să vorbească pentru mine în ochii ei şi care să justifice în casa ei nădejdile ce-mi permiteam să nutresc singur pentru mine.

Sosise toamna şi, într-o zi, întorcîndu-mă acasă la ora prînzului, am intrat în odaia noastră şi am văzut pe pat un mantou de mătase neagră. M-am repezit spre el bucuros, am ridicat în sus haina aceea uşoară şi plăcută la atingere şi am cercetat-o pe toate feţele. Am dat buzna cu ea în bucătărie, unde am găsit-o pe mama, care pregătea o masă mai bună ca de obicei. Ea îmi anunţă sosirea învăţătorului şi a fiicei sale adăugind însă imediat că, din păcate, nu veniseră de plăcere, ci ca să consulle un medic renumit. Mama intră în odaie ca să aştearnă masa şi-mi. spuse în cîteva cuvinte că Anna avea simptome ciudate şi neliniştitoare, că învăţătorul e foarte îngrijorat şi că ea însăşi, mama, e la fel de îngrijorată, căci după cum arăta biata fată, s-ar zice că această gingaşă făptură nu va apuca adînci bătrîneţe.

Şedeam pe pat, strîngînd mantoul în mîini şi ascultam uluit aceste cuvinte, care mi se păreau atît de surprinzătoare, atît de străine, încît mai curînd m-au uimit decît m-au înfricoşat. **In** clipa aceea, uşa se deschise şi oaspeţii noştri, pe cît de iubiţi, pe atît de sincer preţuiţi intrară înăuntru. M-am ridicat surprins în picioare, te-am ieşit în întâmpinare, şi abia cînd am vrut să-i întind Annei mîna, am văzut că tot nu dădusem drumul mantoului ei. Ea roşi şi zîmbi totodată, în

timp ce eu stăteam încurcat în faţa ei. învăţătorul îmi reproşă că n-am dat pe la ei toată vara şi tot schimbînd formulele de salut, am uitat de ştirea ce-mi dăduse mama, mai ales că nici un amănunt bătător la ochi nu-mi amintea de ea. Abia după ce ne-am aşezat la masă mi-au atras atenţia dragostea şi; atenţia sporită cu care mama o trata pe Anna şi abia acum mi s-a părut că era ceva mai înaltă, dar totodată mai fragilă şi mai slăbuţă. Culoarea feţei sale devenise parcă transparentă, iar în jurul ochilor, care străluceau mai tare, uneori plini de însufleţire ca în zilele de altădată ale copilăriei, alteori pierduţi într-o meditaţie adîncă şi visătoare, plutea o anumită suferinţă. Era veseflă şi vorbea destul de mult, în timp ce eu tăceam, ascultam şi o priveam ; învăţătorul era şi el vesel şi neschimbat. Căci faţă de destinele şi suferinţele care lovesc fiinţele apropiate nouă, nu începem să ne văicărim, ci chiar din prima clipă le primim cu aceeaşi linişte sufletească, cu aceeaşi alternanţă de speranţă, de teamă şi de autoamă- gire, de care dau dovadă şi cei loviţi. Totuşi îşi îndemnă acum fata să nu vorbească prea mult, iar pe mine mă întrebă dacă am aflat motivul pentru care făceau această mică călătorie. Apoi adăugă :

— Da, dragă Heinrich ! Pare-se că Anna mea are de gînd să se îmbolnăvească ! Dar să nu ne pierdem curajul! Medicul a spus că deocamdată nu-i mare lucru de spus şi nici de făcut. Ne-a prescris un anumit regim şi ne-a recomandat să ne întoarcem liniştiţi şi să locuim mai departe în sat, in loc să ne mutăm aici, pentru că aerul e mai bun acolo. Are să ne dea o scrisoare către doctorul nostru şi din cînd în cînd are să vină chiar el să vadă cum stau lucrurile.

N-am ştiut ce să-i răspund şi nici cum să-mi arăt compătimirea ; mai mult chiar, m-am făcut roşu ca sfecla şi mi-a fost ruşine că nu sînt şi eu bolnav. Dar în timp ce tatăl ei vorbea. Anna mă privea zîmbind de parcă i-ar fi fost milă că trebuie să ascult asemenea lucruri neplăcute.

După-masă, învăţătorul voi să afle şi să vadă cu ce mă ocup. I-am adus o mapă doldora de lucrări şi i-am vorbit despre maestrul meu ; dar el n-a zăbovit prea mult asupra acestui subiect, ci s-a pregătit să facă cîteva drumuri şi să se îngrijească de nişte cumpărături. Mama a plecat cu el, iar eu am rămas singur cu Anna, care continua să se uite mai departe cu atenţie la lucrările mele. Şedea pe canapea şi mă

lăsa să-i arăt totul şi să-i dau -explicaţii. în timp ce-mi contempla peisajele, trebuia :să-mi plec privirile ca s-o văd. uneori mă înclinam asupra •ei, alteori ţineam împreună în mîini un desen mai" multă vreme, totuşi nimeni dintre noi nu făcu vreun gest duios. Căci Anna era iar o altă fiinţă pentru mine şi mă temeam să n-o jignesc cit de cît, în timp ce ea îşi concentra manifestările de bucurie şi atenţia numai asupra lucrărilor mele, de care nu voia să se despartă, aruncîndu-mi doar rareori cîte o privire.

Deodată fata glăsui :

— Mătuşa noastră de la casa parohială mi-a spus să-ţi transmit să vii imediat cu noi la ţară, altfel se supără ! Vrei ?

Am răspuns :

— Da, acuma pot ! apoi am adăugat : Darr tu ce ai de fapt ?

— Nici eu nu ştiu, mă simt mereu obosită, uneori am şi dureri ; ceilalţi fac mai mult caz de asta decît fac «u !

Mama şi învăţătorul se întoarseră ; în afară de pachetele ciudate care conţineau doctoriile şi pe care le puse pe masă stăpînindu-şi un oftat, bătrînul adusese şi-cîteva •daruri pentru Anna, nişte stofe fine de rochii, un şal mare •şi călduros şi un ceas de aur. de parcă, prin mijlocirea acestor lucruri scumpe şi menite să dureze, ar fi vrut să silească destinul să facă o cotitură favorabilă. Anna se sperie văzind cumpărăturile, dar el îi spuse că merita de mult lucrurile acelea şi că cei cîţiva bani pe care-i chel- tuise n-aveau nici o valoare pentru el, dacă nu-i putea face ei o bucurie.

învăţătorul se bucură aflînd că plec şi eu cu ei ; mama era de acord cu călătoria mea şi-mi făcu bagajul, în timp ce eu aduceam trăsura de]a hanul unde rămăsese. Cînd se înfofoli bine, îşi legă şalul şi se aşeză lîngă învăţător. Anna era drăguţă foc. Eu am luat loc în faţă şi am apucat hăţurile calului bine hrănit, care tropăia nerăbdător. Mama îşi mai făcu multă vreme de lucru în jurul trăsurii, repetîndu-i învăţătorului oferta de a-i da o mînă de ajutor la nevoie şi de a veni s-o îngrijească pe Anna : vecinii ieşeau pe la ferestre, astfel că în clipa cînd am pornit în sfîrşit pe strada îngustă cu amabilii şi simpaticii mei tovarăşi de drum, mă simţeam pătruns de propria mea valoare.

Era o dupăramiază însorită de toamnă. Am trecut prin

sate şi peste cîmpii, am văzut pădurile şi culmile învăluite intr-un abur uşor, am auzit în depărtare cornurile de vînătoare şi am întîlnit pretutindeni numeroase căruţe, carc duceau acasă roadele binecuvîntate ale toamnei ; pe alocuri oamenii îşi pregăteau vasele pentru culesul viilor şi confecţionau butoaie mari, în alte părţi, împrăştiaţi pe-ogoare, scoteau bulbii din pămînt, operaţie la care contribuia întreaga familie, atrasă de soarele toamnei ; peste tot domnea însufleţire şi mulţumire. Aerul era atît de blînd, încît Anna îşi îndepărtă vălul verde şi-şi arătă chipul drăgălaş. Uitasem toţi trei care era motivul călătoriei noastre. învăţătorul era vorbăreţ şi ne spunea o mulţime de lucruri despre ţinutul pe care-1 străbăteam, ne arăta casele unde locuiau oamenii de vază, ale căror acareturi curate şi bine îngrijite trădau inteligenţa şi priceperea proprietarilor lor. Ici-colo locuia cîte o fată frumoasă sau chiar două, pe care ne străduiam să le zărim în trecere şi, cînd izbuteam, Anna saluta cu discretă bună creştere a fiinţelor care sînt şi ele flori ale meleagurilor unde trăiesc.

Dar cu mult înainte de sfîrşitul călătoriei noastre începu să se întunece şi în clipa aceea îmi veni deodată în minte că-i făgăduisem lui Judith să mă duc pe la' ea ori de cîte ori voi fi în sat. Anna se înveli iar bine şi eu [5]am luat loc lingă ea. fiindcă învăţătorul, care cunoştea măi bine drumurile, luase hăţurile ; şi fiindcă, din cauza întunericului, tăcerea se aşternu iar între noi, am avut timp să mă gîndesc la ce voi face.

Cu cit mai nepotrivit mi se părea să-mi ţin făgăduiala. cu cit mai puţin aveam dreptul să jignesc, fie -numai în gînd. fiinţa aceea pe care o simţeam alături şi care se sprijinea acum blînd de mine, cu atît mai stăruitoare era pe de altă parte convingerea că, în definitiv, n-aveam dreptul să-mi calc cuvîntul. fiindcă numai încrezîndu-se în făgăduiala mea mă lăsase Judith să plec în'noaptea aceea şi eram sigur că dacă nu mi-aş fi ţinut promisiunea, aş fi necăjit-o şi aş fi făcut-o să sufere. Pentru nimic în lume n-aş fi vrut să arăt tocmai în faţa ei ca un laş -care a făgăduit ceva fiindcă i-a fost frică şi care tot de frică nu-şi ţine făgăduiala. Am găsit însă o soluţie foarte înţeleaptă, după mine. care să mă

justifice cel puţin în ochii mei. Cum trebuia să locuiesc la învăţător. însemna că nu eram' în sat, şi dacă mă duceam şi pe acolo în timpul zilei, nu eram obligat să fac o vizită la Judith, care-mi ceruse să vin numai noaptea şi în taină, cînd mă voi afla în sat.

Sosind acasă la învăţător, am găsit-o acolo pe mătuşă-mea cu unul din băieţi şi două din fiicele ei, care ne aş-teptau şi care au vrut să mă ia imediat cu trăsura la ei. Atunci însă am declarat pe neaşteptate că vreau să ră- mîn aici, aşa că bătrîna Katherine se grăbi să-mi pregătească o cameră, în timp ce Anna, care era foarte obosită şi slăbită, fu cuprinsă de un acces de tuse şi fu nevoită să se culce imediat. Mă conduse însă la o masă frumos aranjată, pe care se aflau cărţile şi lucrul ei de mină, hîrtie şi ustensile de scris, aduse o lampă şi spuse zîm- bind :

— Tata rămîne in fiecare seară la mine în cameră pînă adorm şi uneori îmi citeşte cite ceva. Poate că ai să-ţi găseşti o ocupaţie aici. Uite, asta lucrez pentru tine ! şi-mi arătă o învelitoare împletită pentru o mapă mică,

pe care o executa după desenul cu flori făcut de mine cu cîţiva ani în urmă, în chioşcul din grădină şi pe care i-l dăruisem ei. Tabloul acela naiv atîrna deasupra me6ei. Apoi îmi întinse mînâ şi spuse dureros de încet, dar cu un accent nespus de cald : „Noapte bună !“ la care i-am răspuns la fel de încet : „Noapte bună !“

Cîteva clipe după aceea, a intrat învăţătorul şi cînd a ieşit iar din odaie, îndreptîndu-se spre camera Annei, am văzut că luase cu el o carte de rugăciuni frumos legată. In schimb eu am examinat toate lucruşoarele de pe masă şi m-am jucat cu foarfeca Annei, incapabil să admit că era cu adevărat în primejdie.

C a p i t o l u l p a t r u

JUDITH

Fiindcă mă aflam in casa dragei mele, m-am trezit foarte de vreme a doua zi dimineaţa, mai înainte ca cineva să fi făcut vreo mişcare în jurul meu. Am deschis fereastra şi am privit îndelung lacul, ale cărui maluri înalte şi împădurite străluceau în roşeaţa zorilor, în timp ce luna mai zăbovea pe cer şi se oglindea strălucind destul de puternic încă în apa neagră. Am văzut-o pălind treptat în faţa soarelui, care aurea coroanele galbene ale copacilor şi arunca o lumină gingaşă peste lacul care începea să se albăstrească. Intre timp însă cerul se acoperi iar treptat, o negură fină trecu mai întîi ca un văl de argint peste tot şi peste toate, stingînd lumina de pe imagini una cîte una, astfel că, jur împrejur apăreau şi dispăreau licăriri jucăuşe. Apoi negura deveni brusc atit de deasă, încît nu mai puteam distinge în faţa ochilor decît grădiniţa ; în cele din urmă o învălui şi pe ea şi se apropie umedă de fereastră. Am închis-o, am ieşit din odaie şi am găsit-o pe bătrîna Katherine în bucătărie lîngă un foc vesel şi prietenos.

Am stat multă vreme de vorbă cu ea ; Katherine dădu drumul unui val de gemete pline de duioşie prilejuite de

starea îngrijorătoare a Annei şi-mi spuse de cînd începuse boala, fără ca eu să-mi dau totuşi seama de adevărata situaţie, fiindcă bătrîna se mulţumea &ă facă aluzii nelămurite şi misterioase. Apoi, cu o elocvenţă mişcătoare, dar foarte convingătoare, îmi făcu elogiul Annei întoreîndu-se înapoi, spre anii copilăriei, ca să-i analizeze viaţa. Aşa am putut vedea limpede în faţa ochilor un îngeraş de trei ani zburdînd de colo pînă colo în rochiţe descrise cu precizie. Am văzut însă şi patul unei bolnave precoce, unei bolnave chinuite, care zăcuse ani de zile ; am întrezărit astfel o mică moartă albă ca

zăpada, cu chip răbdător, cuminte şi mereu zîmbîioare. Tînăra mlădiţă se refăcuse, însă, extraordinara expresie de înţelepciune, pe care o provocase suferinţa, dispăruse din nou pe tărîmuri necunoscute şi, ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic, o copilă rumenă şi zglobie înflorise în casa în care o văzusem eu pentru întîia oară.

în sfîrşit îşi făcu apariţia învăţătorul care, de cînd fiica sa trebuia să rămînă dimineaţa în pat şi să doarmă .măi mult ca altădată, nu se mai scula nici el dis-de-dimi- neaţă şi-şi împărţea timpul potrivit cu nevoile bolnavei.^ După un timp destul de lung se ivi şi Anna care-şi luă dejunul special după recomandaţia medicului. în timp ce noi mîncam ca de obicei. A fost pentru noi un prilej de oarecare tristeţe care s-a transformat treptat într-o atitudine de serioasă contemplare cînd am rămas tustrei de vorbă. învăţătorul luă o carte, *Imitaţia lui Christos* de Thomas a Kempis [1] şi citi cîteva pagini din ea, în timp ce Anna broda. Apoi tatăl ei deschise o discuţie asupra •celor ce citise. încercînd să mă atragă şi pe mine, pentru a-mi pune la încercare, conform obiceiului său, puterea de judecată, pentru a o îmblînzi şi a o îndrepta într-o direcţie edificatoare comună nouă şi bazată pe înţelegere. In cursul verii trecute, pierdusem însă aproape cu desăvîrşire gustul acestor discuţii, privirea mea fiind aţintită asupra unor fenomene şi a unor forme, materiale. Pînă şi consideraţiile enigmatice asupra experienţelor vieţii, consideraţii pe care le schimbam cu Romer, căpătau un înţeles exclusiv lumesc. în afară de asta. îmi dădeam seama că acum trebuia să fiu foarte prevenitor faţă de Anna şi cînd am observat că ea pare chiar bucuroasă văzîndu-mă strîns cu uşa şi expus unei serioase acţiuni de convertire, m-am ferit să-mi manifest împotrivirea, am aprobat cu sinceritate pasajele care conţineau un adevăr sau care erau exprimate în cuvinte adînci, alese şi viguroase, sau mi-am. căutat de lucru examinînd culorile frumoase ale ghemelor de mătase cu care lucra Anna.

Bolnava dormise bine şi părea destul de vioaie, aşa că în .timpul zilei nu se putea observa o mare deosebire

1 ***Thomas a Kempis*** **(1380—1471) — scriitor mistic german.**

faţă de aspectul ei dinainte de izbucnirea bolii. Asta mi-a făcut atît plăcere, încît am plecat pentru ca, la lumina zilei şi scăpat de grijă în privinţa lui Judith, să pot ajunge la casa parohială şi să mă pot întoarce.

Eram foarte bine dispus cînd am ieşit afară, în negura deasă. îmi venea să rîd de ciudata mea viclenie, cu atît mai mult cu cît hoinăreala mea, tăinuită de natura cufundată în cenuşiu, era aidoma cu un drum secret. Am trecut peste deal şi am ajuns peste puţin in sat. Din cauza ceţii însă am luat o direcţie greşită şi m-am pomenit la o răspîntie de poteci înguste, pierdute printre grădini şi pajişti, care duceau cînd spre o casă izolată, cînd drept spre sat. Nu puteam să văd la o distanţă mai mare de patru paşi în faţa mea ; auzeam mereu oameni, fără să-i văd, dar din întîmplare nu m-am întilnit cu nimeni. Apoi am ajuns la o portiţă-deschisă şi m-am decis să intru şi s-o iau drept, tăind prin toate curţile ca să ajung în sfîrşit în strada principală. Am nimerit înlr-o livadă mare, splendidă, cu pomii încărcaţ-i de fructe coapte, din care nu desluşeam însă decît un singur copac, ceilalţi alcătuind un cerc în jurul lui, fiind pe jumătate învăluiţi în ceaţă, în timp ce, în spatele lor, se închidea iar zidul alb de negură. Deodată am zărit-o pe Judith care-mi venea în întîmpinare, cărînd cu amîndouă mîiţiile un coş mare şi atît de plin cu mere, că nuielele coşului scîrţîiau uşor de prea multă greutate. Culesul fructelor era aproape singura muncă pe care o făcea cu dragoste şi cu rîvnă. Iarba era udă aşa că îşi suflecase puţin rochia dedesubtul căreia se vedeau, picioarele splendide. Părul îi era greu de umezeală şi aerul toamnei îi colorase obrajii cu purpura cea mai curată.

.

. Aşa venea Judith drept spre mine, cu privirile aţintite asupra coşului. Deodată mă zări, păli şi-şi lăsă coşul jos. Apoi se năpusti spre mine cu o bucurie cordială şi sinceră, îmi sări de gît şi mă sărută de cîteva ori apăsat pe buze. Am avut nevoie de un mare efort ca să n-o sărut şi eu şi, în cele din urmă, m-am desprins de la pieptul ei.

— Ia te uită ! Ce băieţel deştept ! spuse ea rîzînd vesel. Ai sosit chiar azi şi profiţi numaidecât de ceaţă

ca să-mi faci o vizită inainte încă de căderea nopţii ; asta n-aş fi crezut-o !

— Nu, am răspuns eu cu privirile în pămînt, am sosit ieri şi locuiesc la învăţător, pentru că Anna e bolnavă. In aceste împrejurări, nu pot veni în nici in caz la dumneata !

Judith tăcu o vreme, cu mîinile încrucişate pe piept şi mă privi cu ochi inteligenţi şi pătrunzători, astfel că a trebuit să-ml ridic şi eu ochii spre ea.

— Asta ar fi o metodă încă şi mai isteaţă decît credeam ! spuse ea în sfîrşit. numai dacă ţi-ar putea fi de folos ! Dar fiindcă biata noastră drăguţă e bolnavă, vreau să fiu bună şi să aduc o modificare învoielii noastre. Timp de cel puţin o săptămînă de acum înainte are să fie ceaţă cam tot cîteva ore pe zi. Dacă vii în fiecare zi la mine, te dezleg de obligaţia din timpul nopţii şi-ţi promit totodată să nu te mingii niciodată, ba chiar să te resping dacă ai să vrei tu s-o faci. Numai că de fiecare dată va trebui să-mi răspunzi la una şi aceeaşi întrebare cu un singur cuvinţel. fără să minţi !

— Ce întrebare ? am spus eu.

— Ai să vezi! a răspuns ea, vino, am mere frumoase !

O luă înaintea mea şi se îndreptă spre un pom, ale cărui ramuri şi frunze aveau un aspect mai nobil decît ale celorlalţi, urcă cîteva trepte pe o scară şi culese •cîteva mere frumos rotunjite şi frumos colorate. Tăie în două cu dinţii ei albi un măr care mai strălucea, aburit şi umed, îmi dădu jumătatea din care muşcase şi începu s-o mănînoe pp cealaltă. Am mîncat-o şi eu repede pe-a mea ; era de o prospeţime şi de-o aromă rară şi am aşteptat cu nerăbdare pînă mi-a mai flat unul procedînd şi cu acesta la fel. După ce am mîncat aşa trei mere, mi-am simţit gura atît de proaspătă şi de dulce, că a trebuit să mă stăpînesc ca să n-o sşrut pe Judith şi să nu sorb şi dulceaţa de pe gura ei. Ea şi-a dat scama, a tis şi m-a întrebat :

— Acum spune : îţi sînt dragă ?

In timp ce vorbea, mă privea ţintă şi deşi în clipa aceea mă gîndeam cu însufleţire şi cu energie la Anna, a trebuit să spun ,,da“ ! Satisfăcută, Judith zise :

— Asta să-mi spui-în fiecare zi !

Apoi începu să flecărească şi spuse :

— Ştii ce se întîmplă de fapt cu fetiţa asta ? l-am

răspuns că nu înţelegeam mare lucru şi atunci a continuat : Se spune că, de la o vreme, biata fată are vise şi presimţiri ciudate, că ar fi prezis cîteva lucruri care s-au

întîmplat, că atît în vis cît şi în stare de veghe are uneori viziuni şi că-şi poate reprezenta ce fac sau ce simt în clipa aceea fiinţe îndepărtate care-i sînt dragi.

Se mai spune că a devenit foarte cucernică şi, în sfîrşit, că suferă de plămîni ! Eu nu cred în toate lucrurile astea, dar bolnavă cu siguranţă că e şi îi doresc foarte sincer toate cele bune, pentru că din cşuza ta, mi-e şi ea dragă... Dar toţi oamenii trebuie să sufere ce le e scris ! adăugă ea dusă pe gînduri.

Am clătinat neîncrezător din cap, dar am simţit cum mă treceau nişte fiori şi un văl de înstrăinare ciudată se lăsă peste făptura Annei, care plutea în faţa privirii mele lăuntrice. Aproape în aceeaşi clipă mi s-a părut că ea m-ar putea vedea în atitudinea aceea familiară lîngă Judith. m-am speriat şi m-am uitat în jur. Ceaţa se risipea, prin vălul ei argintiu începea să se zărească cerul albastru, raze izolate de soare coborau scînteietoare peste crengile umede şi făceau să strălucească picăturile care se destrămau în cădere ; am zărit umbra albăstrie a unui om care trecea şi, în cele din urmă, seninul s-a aşternut peste tot, ne-a învăluit şi a desenat ambele noastre umbre pe iarba mată şi însorită.

Am plecat în grabă şi familia unchiului meu mi-a confirmat cele spuse de Judith ; bine primit în casa aceea plină de însufleţire şi liniştit după o convorbire intimă, am zîmbit iar neîncrezător şi m-am bucurat să găsesc în tinerii mei veri aliaţi care nu credeau nici ei mare lucru din ce se spunea. Totuşi, în mine stăruiau nişte simţăminte amestecate, pentru că înclinaţia spre altfel de viziuni şi pretenţia de a le avea mi se părea aproape o aroganţă pe care în nici un caz nu i-o puteam atribui bunei Anna, ci unei fiinţe străine şi lipsită de bunăvoinţă faţă de mine, aşa cum vedeam că e acum. Iată de ce, cînd m-am întors în seara aceea, m-am apropiat de ea cu o anumită sfială, pe care însă scumpa ei pre-

zenţă a risipit-o curind. Şi cînd, de faţă cu taică-său, Anna

a început să vorbească cu glas scăzut despre un vis pe care-1 avusese cu citeva zile în urmă, ceea ce m-a făcut să văd că doreşte să mă pună la curent cu .presupusa ei taină, am crezut imediat toată povestea, am respectat-o şi mi s-a părut doar cu atît mai drăgălaşă cu cît mă îndoisem mai tare de ea înainte.

Cînd am rămas singur, am reflectat mai mult la acest lucru şi mi-am adus aminte că citisem despre asemenea comunicări în care, fără a li se acorda atributul de miraculos şi supranatural, se vorbea despre domenii şi posibilităţi în,că necercetate ale naturii, întocmai cum. după o matură . chibzuinţă trebuia să consider posibile unele legături sufleteşti şi legi ascunse, dacă nu voiam să compromit prea tare cea mai mare posibilitate a mea, adică pe Dumnezeu, exilîndu-1 în singurătate şi în pustiu.

Eram întins pe pat, în timp ce mi se limpezeau aceste gînduri şi meditam la candoarea şi la cinstea Annei, de care trebuia de asemenea să ţin seama. Şi cum această imagine nu pătrundea prea lesne în mine, m-am întins cît eram de lung, mi-am încrucişat frumos mîinile pe piept şi am luat o poziţie aleasă, ideală pentru a mă prezenta cu cinste în clipa cînd privirea spirituală a Annei s-ar opri pe neştiute asupra mea. Somnul însă îmi schimbă curînd această poziţie neobişnuită şi, spre necazul meu, a doua zi dimineaţa, m-am trezit într-o atitudine dintre cele mai comode şi mai triviale.

Mi-am revenit repede şi, aşa cum îţi speli dimineaţa faţa şi mîinile, mi-am spălat oarecum faţa şi mîinile sufletului, am adoptat o atitudine reculeasă şi serioasă, am început să-mi stăpînesc gîndurile şi să fiu în orice clipă limpede şi pur. Aşa am apărut în faţa Annei şi mi-a fost lesne să păstrez aspectul acela pur şi sărbătoresc, dat fiind că în prezenţa ei nici nu era cu putinţă să ai alt aspect. Dimineaţa era asemănătoare cu cea din ajun. în faţa geamurilor plutea o .ceaţă deasă, care părea să mă cheme afară. Simţeam un fel de nelinişte la gîndul de a mă duce la Judith şi nu era atît inconsecvenţă şi o slăbiciune nemărginită, cît uri fel de recunoştinţă, care mă îndemna să răspund prieteneşte la simpatia ce-mi arăta femeia aceea fermecătoare ; oentru că după bucuria spontană şi sinceră pe care o surprinseseră ieri la ea, îmi puteam pe drept cuvînt imagina că ţine la mine. Şi credeam că-i pot

spune fără a sta mult pe gînduri că mi-e dragă, pentru că, ciudat lucru, n-aveam impresia că nesocotesc în felul acesta sentimentele mele faţă de Anna şi nici nu înţelegeam că, dîndu-i această asigurare, îmi exprimam aproape dorinţa de a-i sări de gît. In afară de asta, consideram că această vizită e un bun prilej de a mă stăpîni şi de a mă comporta într-o împrejurare foarte primejdioasă în aşa fel încît să pot apărea într-un vis trădător.

Cu aceste sofisme am plecat, aruncînd o privire temătoare asupra Annei, dar fără să descopăr la ea nici o umbră de încfoială. Afară am avut iar o clipă de ezitare, totuşi am găsit fără greutate drumul spre grădina lui Judith. în schimb pe ea a trebuit s-o caut o bucată de vreme, pentru că deşi mă zărise imediat după ce intrasem, s-a ascuns, a început să umble încolo şi încoace prin ceaţă, apoi s-a rătăcit şi ea, astfel că a fost nevoita să se oprească locului şi să mă strige încet, pînă am * găsit-o. Amîndoi am făcut involuntar o mişcare de parcă am fi vrut să ne aruncăm unul în braţele celuilalt, dar ne-am stăpînit şi ne-am întins doar mîinile. Culegea şi acum fructe, dai- numai soiurile mai nobile, care creşteau pe pomi mici ; restul îl vindea lăsîndu-i pe cumpă- . rători să-şi culeagă singuri roadele. Am ajutat-o să umple un coş şi m-am căţărat pe cîţiva pomi, unde ea nu putea ajunge. Plin de voie bună, m-am uroat în virful unui măr înalt şi am dispărut în ceaţă.' Judith m-a întrebat de jos dacă o iubesc şi i-am răspuns imediat ,din nori că da. Atunci ea a strigat cu glas dulce :

— Asta-i un cîntec frumos, îmi place să-l ascult ! Vino jos, pasăre tînără, care cînţi atît de bine !

Aşa petreceam amîndoi în fiecare zi cîte o oră, înainte de a mă duce la unchiul meu ; vorbeam despre una, despre alta, eu povesteam mult despre Anna, ea trebuia să asculte totul şi o făcea cu mare răbdare, numai ca să mai rămîn puţin cu ea. Pentru că, întocmai cum eu iubeam în Anna ceea ce era mai bun şi mai spiritual din mine însumi, Judith căuta în tinereţea mea ceva mai bun decît îi dăduse lumea pînă acum. Totuşi vedea

prea bine că însemna o ispită numai pentru latura senzuală a fiinţei mele ; şi chiar dacă bănuia că inima mea participa mai mult decît îmi dădeam eu singur seama, şe ferea să-mi arate că a observat asta şi mă lăsa să răspund întrebării ei zilnice

convinsă că nu avea prea mare importanţă.

Deseori insistam să-mi povestească şi ea ,cite ceva din viaţă şi să-mi spună de ce e aşa singură. Judith se supunea şi eu o ascultam cu aviditate. Se măritase de tînără cu răposatul ei bărbat, pentru că era frumos şi voinic, dar se dovedise a fi prost, josnic şi palavragiu, un caraghios care sta toată ziua cu nasul în oale. Aceste aspecte fuseseră toate disimulate de o prostie liniştită în perioada în care o peţise. Judith declara fără jenă că moartea lui fusese un mare noroc. După aceea îi făcuseră curte numai bărbaţi care se gîndeau la averea ei şi care. porneau grăbiţi în altă direcţie dacă bănuiau într-acolo prezenţa cîtorva sute de guldeni în plus. Văzuse bărbaţi în plină floare, deştepţi şi isteţi, care se însuraseră cu “femei pocite şi uscate, cu nasuri ascuţite şi cu bani mulţi, din care cauză «a îşi bătea joc de ei şi-i trata cu dispreţ.

— Dar' şi eu trebuie să fac *mea culpa,* ^dăugă ea, de ce m-am măritat cu un măgar frumos ?

C a p i t o f u ! c i n c i

NEBUNIA MAESTRULUI ŞI A ELEVULUI

Peste opt zile m-am întors în oraş şi mi-am reluat lucrul la Romer. Cum nu se mai putea desena în natură şi nici nu mai aveam nimic de copiat, Romer mă sfătui să încerc să realizez, graţie cunoştinţelor cîştigate, o lucrare independentă. Trebuia să caut printre studiile mele o temă, pe care s-o amplific şi s-o fixez într-un mic tablou.

— Fiindcă aici n-avem nici un fel de material, în afară de ce cuprinde propria mea mapă, spuse Romer, pe care, dacă aş fi de acord, ai fi în stare s-o faci pe numele dumitale la iarnă, cel mai bun lucru e să procedăm aşa. E drept că eşti prea tînăr pentru o asemenea încercare şi va trebui s-o iei iar de la capăt o dată sau de două ori cu experienţe noi, pînă să ajungi să faci o treabă serioasă. Totuşi hai să încercăm să facem un tablou pe care să-l poţi vinde la nevoie !

Prima încercare a mers bine, a doua şi a treia de asemenea. Prospeţimea plăcerii de a lucra astfel, sim-

plitatea obiectului şi experienţa sigură a lui Romer au făcut ca fundalurile să se înjghebe parcă de la sine. Lumina se distribuia fără greutăţi şi pe fiecare porţiune
•din tablou lumina şi umbrele se aşterneau în mod judicios, astfel că nu rămăsese nici un spaţiu neinteresant şi -şters. îmi făcea mare plăcere cînd trebuia să amplasez în umbră unul sau mai multe obiecte care în studiile ce avusesem în faţă erau scăldate în lumină, sau invers. Meditînd şi calculînd eu însumi, urmăream în asemenea cazuri un element nou şi care era totuşi singurul lucru ce trebuia făcut dacă ţineam seamă de culoarea locală, de moment, de aspectul cerului, care putea fi albastru sau înnorat, şi de obiectele învecinate, care trebuiau să reflecte mai multă sau mai puţină lumină şi culoare. Cînd mi se întîmpla să găsesc nuanţa cea mai verosimilă, care în împrejurări asemănătoare ar fi trebuit să existe şi în natură — ceea ce se observa imediat, fiindcă orice nuanţă adevărată exercită totdeauna o vrajă ciudată —, un sentiment de mîndrie mi se strecura în suflet şi, în interiorul acestui sentiment, mi se părea că experienţa mea şi strădania naturii se contopeau.

Această bucurie se dovedi însă mai complicată cînd m-am apucat de lucrări mai ample şi mai bogate în conţinut şi cînd, stîrnită de această activitate, fantezia mea a ieşit iar la iveală şi a început să dea ramificaţii. Com- poziţa era un cuvînt important, care-mi zumzăia în urechi cu un sunet fanfaron şi cînd nv-am apucat să fac schiţe destinate a fi executate, am dat frîu liber înclinaţiilor mele. Pretutindeni încercam să pun în legătură unghere şi locşoare poetice cu relaţii şi semnificaţii inteligente total contradictorii cu liniştea şi simplitatea de care ar fi fost nevoie. Romer mă lăsa să fac în voie asemenea schiţe, dar cînd mîzgăleala care ieşea nu-mi plăcea nici mie, deşi nu-mi dădeam seama de ce, îmi arăta triumfător că, luate separat, mijloacele tehnice şi adevărurile naturii nu fac nici un efect din cauza unei compoziţii pretenţioase şi căutate, că ele nu ppt deveni adevăruri complete şi că în desenul meu ele aminteau de nişte fluturaşi multicolori de metal atîrnaţi de un schelet. Mai mult chiar, oricît de mare ar fi bunăvoinţa noastră, dacă le luăm în parte, ele nu alcătuiesc un adevăr proaspăt, pentru că în faţa unei fantezii precumpănitoare, în faţa unei spiritualism pretenţios (aşa spunea Romer) prospeţimea naturii se retrăgea sfioasă din vîrful penelului,

hai să zicem, în coada lui.

Există, firește, spuse Romer, o orientare în artă, care pune accentul mai ales pe invenţie, în dauna adevărului nemijlocit. Dar tablourile care se supun acestei orientări arată mai curînd ca nişte poezii scrise, decît ca nişte adevărate tablouri, după cum există şi poezii care ar vrea să facă mai curînd impresia' unei picturi, decît a unui cuvînt cu sens intelectual. Dacă ai fi la Roma şi ai vedea lucrările bătrânului Koch[1] sau ale lui Reinhart[2], date fiind evidentele dumitale înclinaţii, ai fi încîntat să te alături acestor bufniţe bătrîne ; dar bine că nu eşti acolo, asta ar fi primejdios pentru un artist tînăr. Pentru aşa ceva e nevoie de o pregătire foarte temeinică, aproape ştiinţifică, de un desen riguros, sigur şi delicat, care să se bizuie mai mult pe studiul figurii omeneşti, decît pe al copacilor şi tufişurilor, într-un cuvînt. e nevoie de un stil mare, care poate să conste numai în valoarea unei experienţe foarte bogate, pentru a putea lăsa în umbrâ strălucirea unei banale realităţi naturale. Şi totuşi, la început eşti blestemat să rămii în situaţia unui veşnic original şi a unui muritor de foame, pe bună dreptate, de altfel, căci totul e o nebunie fără justificare !

Eu însă nu ascultam de spusele lui, fiindcă observasem mai demult că nu fantezia era tăria lui. Şi asta fiindcă, în mai multe rînduri, în timp ce-mi corecta lucrările, nici măcar nu observase locurile favorite din munţi şi păduri, cărora le acordam o mare importanţă şi pe care el le ştergea fără milă, cu o mişcare energică a creionului, confundîndu-le cu fundalul viguros, dar lipsit de semnificaţie. Chiar dacă le găsea inutile, ar fi trebuit, după irrine, să ţină măcar seamă de ele. să mă înţeleagă, să spună ceva despre ele.

Iată de ce am îndrăznit să-l contrazic, am dat vina pe acuarele, care erau lipsite de vigoare şi nu dădeau libertate de acţiune, apoi am spus că-mi doream o pînză bună şi culori

1 ***Joseph Anton Koch*** **(1768—1839) — pictor peisagist romantic, originar din Tirol, care a trăit la Roma.**

2 ***Johann Cristian Reinhart*** **(1761—1847) — pictor peisagist german care a trăit la Roma.**

în ulei, cu care de la sine totul ar fi căpătat demnitate şi ţinută. Dar în felul acesta l-am atins pe profesorul meu în însăşi existenţa sa, el fiind-convins şi afirmînd că absolut toţi artiştii lucrează şi pot da rezultate adevărate şi frumoase numai cu ajutorul cîtorva coli de hîrtie albă şi a unor plăcuţe de culori englezeşti. Romer ajunsese la capătul drumului său şi nici prin minţe nu-i trecea să realizeze ceva în plus peste ceea ce făcuse pînă atunci. Iată de ce îl jigneam dîndu-i a înţelege că, după mine, cele învăţate de la el erau doar o treaptă şi că eram gata să urc mai sus, în direcţia unui ţel mai înalt, spre care mă simţeam chemat. Susceptibilitatea lui spori, pe măsură ce rezistam cu mai multă îndîrjire discutînd cu yiolenţă şi în repetate rînduri asupra acestui subiect, fără să renunţ la speranţele mele şi fără să mai accept cu docilitate sentinţele pe care le da in probleme de ordin general, ci mai curînd combă- tîndu-le fără sfială. Vina o purta în special caracterul tot mai bizar şi mai surprinzător pe care-1 luau şi celelalte discuţii cu el şi toate lucrurile pe care mi le spunea, astfel că respectul ce-1 aveam. faţă de puterea lui de discernămînt scădea. Unele amănunte coincideau şi cu zvonurile sumbre care circulau pe seama lui. aşa că o vreme am trăit într-o penibilă încordare văzînd cum dintr-un profesor respectat şi în care aveam deplină încredere, iese la iveală fiinţa cea mai ciudată şi mai enigmatică.

Intr-adevăr, de la o vreme afirmaţiile lui cu privire la oameni şi la situaţii deveneau tot mai dure şi tot mai categorice, ele referindu-se mai ales la chestiunile politice. Se ducea în fiecare seară la un cerc de lectură din oraşul nostru, unde citea ziare franceze şi engleze şi-şi făcea nenumărate însemnări, manipulând şi acasă tot felul de petice misterioase de hîrtie, sau putînd fi surprins în timp ce scria o misivă importantă. Citea de preferinţă *Journal des Debats*[1]. Despre -guvernul nostru spunea că e o bandă de fiinţe obtuze şi incapabile, Marele Consiliu era alcătuit din canalii dezgustătoare, iar situaţia din ţară era absolut tîmpită. Eram uluit şi mă abţineam să aprob ; uneori luam apărarea acestei situaţii şi-mi spuneam că e un nemulţumit căruia o lungă şedere în marile oraşe străine îi inspirase

1 **Important ziar liberal francez, cuprinzînd dezbaterile din Adunarea Naţională.'**

dispreţ pentru mica lui patrie. Vorbea deseori despre Ludovic Filip[1] şi critica măsurile şi dispoziţiile sale, ca şi cum ar fi văzut că o anumită hotărîre secretă nu e respectată întocmai.

1 ***Ludovic Filip*** **— rege al Franţei între 1830—1848.**

Intr-o zi se întoarse foarte supărat acasă şi vorbi cu indignare de o cuvîntare a ministrului Thiers [1].

— Nu-i nimic de făcut cu piticul ăsta pocit ! exclamă el mototolind un extras dintr-un ziar. N-aş fi crezut că ar fi în stare de atîta arbitrară impertinenţă ! îmi închipuiam că va fi cel mai docil discipol al meu.

— Şi domnul Thiers desenează peisaje ? am întrebat eu şi Romer a răspuns, frecîndu-şi mîinile cu un gest semnificativ :

— Nu chiar ! Dar s-o lăsăm baltă !

Curînd după aceea îmi dădu însă a înţelege că toate firele politicii europene se concentrează în mîna sa şi că o zi, o oră de delăsare în munca lui intelectuală încordată, care ameninţa să-l distrugă, se traducea curînd prin haosul general în treburile publice, că apariţia unui număr confuz şi timid al ziarului *Journal des Debats,* însemna de fiecare dată că el fusese indispus sau obosit şi că sosirea sfaturilor sale întîrziase. Mi-am privit cu seriozitate profesorul. Chipul său avea o expresie fi- ' rească şi serioasă, nasul coroiat îl împărţea ca de obicei în două, dedesubt se afla mustaţa îngrijită şi ochii n-aveau nici cea mai mică tresărire de nesiguranţă.

N-am avut timp să-mi revin din uimire, căci am aflat în continuare că, fiind centrul secret al tuturor cîrmui- rilor, Romer era în acelaşi timp şi victima unor nemaiauzite acte de tiranie şi de brutalitate. El, care, în conformitate nu numai cu un singur drept ar fi trebuit, sub privirile tuturor, să stea pe cele mai puternice tronuri ale Europei, era printr-o misterioasă constrîngere tratat ca un demon surghiunit şi ţinut în obscuritate şi sărăcie, neputînd face o mişcare fără consimţămîntul tiranilor săi, în timp ce ei smulgeau zilnic din geniul său atît cît le era necesar pentru o meschină administrare a lumii. Bineînţeles că dacă şi-ar cuceri drepturile şi libertatea, cîrmuirea aceea ruşinoasă ar lua imediat sfîrşit şi o eră liberă, luminoasă şi fericită ar fi instaurată. Numai că dozele minuscule ale spiritului său, care acum erau folosite picătură cu picătură, se adunau totuşi încetul cu încetul pentru a alcătui o mare uriaşă, caracteristica lor fiind că nici una nu putea să dispară, dar nici să fie păstrată şi în această mare atotbiruitoare fiinţa.lui îşi va căpăta drepturile şi va mîntui lumea, el acceptînd cu

1 ***Adolphe Thiers*** **(1797—1877) — om de stat francez, istoric, a înăbuşit în sînge Comuna din Paris.**

bucurie în acest scop anihilarea persoanei sale fizice.

— Auzi .cum cîntă cocoşul ăsta afurisit ? exclamă el. Iată unul din miile de mijloace folosite pentru a mă tortura ; ştii, cîntatul cocoşului îmi zdruncină întregul sistem nervos şi mă face incapabil să gîndesc ; tocmai de aceea pretutindeni în preajma mea se cresc cocoşi, care sînt puşi să cînte, îndată după sosirea telegramelor care mi-au fost solicitate, pentru ca mecanismul meu intelectual să se oprească pentru tot restul zilei ! Ţi-ar veni să crezi că toată casa asta e străbătută de tuburi camuflate, că fiecare cuvînt pe care-1 rostim e ascultat şi că tot ce facem este văzut ?

M-am uitat prin cameră şi am încercat să aduc cîteva obiecţii, dar privirile şi cuvintele sale pătrunzătoare, misterioase şi pline de importantă m-au redus la tăcere, în tot timpul cît vorbeam cu el, mă simţeam în dispoziţia ciudată a unui copil care ascultă, dar nu crede decît în parte basmul povestit de un adult, pe care-1 iubeşte şi-l- respectă ; îndată ce rămîneam însă singur, trebuia sâ recunosc în sinea mea că lucrurile cele mai bune pe care le învăţasem pînă atunci le primisem din mîinile nebuniei. Gindul acesta mă revolta, nu puteam înţelege că cineva putea fi nebun. Eram cuprins de o anumită neîndurare şi-mi puneam în gînd să rostesc o singură vorbă limpede ca să împrăştii ceaţa aceea absurdă. Cînd mă aflam însă în faţa nebuniei, eram nevoit să-mi dau seama cît de robustă şi cît de nepătrunsă era ea şi mă bucuram dacă găseam cuvintele cu care, introducîndu-mă în gîndurile lui confuze, puteam oferi nefericitului o compătimire care să-l uşureze în oarecare măsură. Căci nu puteam să nu recunosc că era într-adevăr nefericit şi suferind şi că simţea cu adevărat toate chinurile lui imaginare.

Multă vreme n-am vorbit nimănui, nici chiar mamei despre nebunia lui Romer, pentru că-mi spuneam că era în joc propria mea onoare, dacă un artist şi un profesor admirabil ca el apărea ca nebun şi pentru că mă dezgusta să iau drept bune zvonurile prosteşti care circulau în privinţa lui. Totuşi o întîmplare ridicolă mă făcu într-o zi să flecăresc. După conversaţii în care Romer îmi vorbise adesea şi semnificativ cînd despre Bourboni, cînd despre Bonapartişti, cînd despre Habsburgi, se în- tîmplă ca regina mamă a unei monarhii oarecare. o femeie bătrînă cu mulţi servitori şi bagaje, să facă un popas de cîteva zile în oraşul nostru. Romer începu nu-maidecît să se agite şi să orienteze plimbările noastre în direcţia hotelului în care locuia vizitatoarea. Intra în clădire,

pretextînd că avea de discutat ceva important cu doamna, despre care spunea că e o mare intrigantă şi că venise aici pentru el şi mă lăsa să-l aştept multă vreme afară. După mirosul pe care-1 răspîndea la întoarcere observam însă că se oprise doar în odaia surugiilor, unde consumase probabil nişte cîrnaţi cu usturoi şi un pahar de vin. Aceste bazaconii făcute de un om cu aspect atît de nobil şi de serios mă indignau cu atît mai mult cu cît le spunea cu un aer de viclenie caraghioasă. Iată de ce am început să vorbesc despre treaba asta la noi acasă, ba chiar şi în alte locuri, cu care prilej am avut uimirea să aflu că persoana ciudată a lui Romer era bine cunoscută, dar că, în loc să trezească milă şi compătimire, era considerat ca un fel de vicios antipatic, ca un mincinos conştient, care umbla să înşele oamenii şi să se dedea la fapte nepotrivite, fabulînd ceva fals pe seama lor. Poate că vreo abatere de la legile discreţiei sau ale bunelor moravuri, de care s-ar fi făcut vinovat undeva, departe, în străinătate, sau o datorie veche pe care nu o putuse achita, se nimeriseră să coincidă cu începutul bolii, deşi nimeni nu putuse descoperi ce anume se întîmplase. Cel lezat, care alimenta în taină notorietatea acestui fapt şi-l readucea din cînd în cînd la suprafaţă, nu voia să apară ca un persecutor şi se pricepea să-l izoleze în aşa fel pe bolnav, încît nu se vorbea aproape de loc despre această problemă şi nici bolnavul n-avea habar despre ea. Dar în timp ce artişti mult mai lipsiţi de valoare puteau s-o scoată foarte bine la capăt, despre Romer s-ar fi zis că nici nu se afla în mijlocul nostru. Nu se bucura de nici o favoare, de nici o recunoaştere, de nici o intervenţie amabilă, în ciuda sîrguinţei lui ireproşabile, care, cu toată nebunia, rămînea veşnic trează. Am aflat abia mai tîrziu că în tot timpul cît l-am frecventat, Romer a fost mereu flămînd şi că-şi destina aproape iexclusiv mediocrele venituri menţinerii unui' aspect prezentabil.

Deşi nu luam drept literă de evanghelie ştirile ce circulau cu privire la el, deşi îl apăram împotriva zvonurilor, ele aveau totuşi o influenţă asupra încrederii şi a respectului tineresc ce purtam profesorului meu, ba chiar pînă la un anumit punct m-am lăsat tîrît împotriva lui. cu singura rezervă că preţuiam ca şi înainte valoarea lui de artist.

După patru luni petrecute sub îndrumarea lui, am vrut să mă retrag, considerînd depăşită suma ce-i plătisem. Dar Romer declară în repetate rînduri că nu trebuia să facem socoteli chiar atît de exacte şi că nu trebuia să-mi întrerup

studiile : dimpotrivă, pentru el era o plăcută necesitate să rămină mai departe în relaţii cu mine. N-am mai lucrat, aşadar, la el acasă, dar am continuat să-l vizitez deseori şi să-i ascult sfaturile. Aşa au trecut alte patru luni, în timpul cărora, silit de nevoi, m-a întrebat, dar fără insistenţă şi în treacăt, dacă mama nu l-ar putea împrumuta cu ceva bani pentru scurt timp. Menţionase o sumă aproximativ egală cu cea pe care o primise de la noi şi eu i-am adus-o chiar în ziua aceea, în, primăvară. Romer reuşi în sfîrşit, cu chiu cu vai, să mai vîndă o lucrare şi putu dispune de o sumă mai serioasă, cu care se hotărî să plece la Paris, pentru că prin părţile noastre nu-i mergea ; de altfel, nebunia îl mina mai departe, făcîndu-1 să spere că schimbarea locului îi va ajuta să-şi croiască o soartă mai bună. Căci, în ciuda instinctului ascuţit, specific nebunilor şi nefericiţilor, Romer nu bănuia nici pe departe că destinul său adevărat, era mult mai tragic decît suferinţa lui închipuită şi că oamenii se înţeleseseră între ei să se răzbune pe presupusa lui răutate, trăgînd la răspundere bietele, frumoasele sale tablouri.

L-am găsit împachetîndu-şi lucrurile şi achitînd nişte facturi. Mă anunţă că pleacă a doua zi, luîndu-şi în acelaşi timp prieteneşte rămas bun de la mine şi adăugind cîteva aluzii enigmatice asupra scopului călătoriei sale. Cînd i-am adus mamei vestea, m-a întrebat imediat dacă nu pomenise nimic despre banii ce-i împrumutasem.

Făcusem progrese hotărîtoare cu Romer, îmi lărgisem cunoştinţele şi vederile. Nu puteam socoti şi nici măcar presupune ce s-ar fi ales de mine fără el. De aceea ar fi fost cu drept să considerăm că banii aceia erau D răsplată bine folosită, cu atît mai mult cu cît sfaturile lui Romer mă călăuziseră şi în ultima vreme ca la început. Noi, însă, am văzut în purtarea lui doar o confirmare că zvonurile care circulaseră pe seama lui^ erau adevărate şi, de altfel, pe vremea aceea încă nu ştiam oît de sărac era ; îşi ascunsese cu grijă nevoile şi noi ne închipuiam că avea venituri frumoase. Mama susţinea că trebuie să ne dea banii înapoi şi era furioasă la gîndul că cineva voia să-şi însuşească fără multe mofturi o parte din mica rezervă destinată băieţaşului ei. Nu ţinea seama de ce învăţasem cu el, oonsiderînd drept o datorie pentru oricine să-mi împărtăşească toate lucrurile interesante pe care le ştia.

Cum, în ultima vreme, fusesem şi eu pornit împotriva lui Romer, considerîndu-1 un fel de escroc, fiindcă pe de o parte

o convinsesem pe mama să dea suma, iar pe de alta eram neînţelegător şi orbit, n-am avut nimic de obiecwt, ba chiar am simţit o anumită satisfacţie să mă răzbun pentru toate ofensele îndurate. Cînd după aceea mama i-a scris un bilet şi eu mi-am dat seama că dacă era hotărît să păstreze banii, Romer nu se va sinchisi de somaţia unei femei care, în ochii lui, 'era o fiinţă comună, am anulat cele scrise de ea — oricum era intimidată adresîndu-se unui om atît de eiudat şi de deosebit

— şi am ticluit un alt bilet care. trebuie să recunosc spre ruşinea mea, era mult mai corespunzător cu scopul ce urmăream. Mă exprimam în cuvinte politicoase, dar ţinind seama de ideile sale fixe, de mîndria şi de onoarea lui, şi deşi acest bilet modest trebuia să-i stîrnească amărăciune, avea menirea să-l prevină că, dacă nu se va conforma lui, dacă va dori să-şi bată .joc de spusele mele, să n-aibă motiv de rîs, ci să vadă că intenţiile lui au fost ghicite. Totuşi n-a fost nevoie să mergem prea departe, căci îndată ce i-am trimis petecul acela de hîr- tie, mesagerul nostru s-a întors cu banii. Mi-a fost cam

ruşine şi am început să-l vorbesc numai de bine faţă de mama, spunînd că nu era un om chiar atît de rău etc., şi asta numai pentru că ne restituise cîţiva arginţi.

Cred că dacă Romer ar fi avut ideea fixă că e un hipopotam sau un bufet de bucătărie, n-aş fi fost atit de crud şi de nerecunoscător faţă de el ; dar cum voia să fie un mare profet, mi-am simţit jignită propria vanitate ■ şi m-am înarmat cu motivele aparente cele mai superficiale.

Peste o lună am primit de la Romer următoarea scrisoare din Paris :

„Scumpul şi tînărul meu prieten,

Iţi datorez veşti cu privire la felul cum o duc, deoarece îmi face plăcere să cred dă am motive de a via bizui în continuare pe simpatia şi pe prietenia dumitale. Dumitale îţi datorez doar definitiva mea eliberare şi independenţă. Datorită dumitale şi anume faptului , că mi-ai cerut înapoi banii (de care eu mu uitasem, dar pe care voiam să \ţi-i restitui cu un prilej mai ‘ prielnic), m-am mutat în sfîrşit lîn palatul strămoşilor mei şi m-am consacrat adevăratei mele meniri! Dar iasta după multă osteneală. Aveam intenţia să folosesc suma respectivă pentru începutul instalării mele aici, dar cum mi-ai cerut-o înapoi, după plata cheltuielilor de călătorie mi-a rămas numai un franc, cu \care am ieşit din staţia de poştă. Ploua foarte itare, aşa că *am folosit francul acela ca să mă duc cu trăsura la muntele de pietate* şi *să-mi amanetez cuferele. Curînd după aceea m-am văzut nepoit* să-mi *vînd pe un preţ de inimic tablourile unui negustor de vechituri 'şi abia acum, după ce, scăpat în* sfîrşit **cu bine de hnasca de artist lce adoptasem* şi *de tot aparatul artistic\ după ce am început să umblu pe străzi, flămînd, fără adăpost şi fără haine, dar 'fericit că eram liber, m-au găsit credincioşii 'servitori ai augustei mele familii şi m-au)dus în triumf acasă ! Mai sînt totuşi supravegheat uneori, astfel că profit ide "un prilej favorabil ca să-ţi trimit aceste veşti. Te-am îndrăgit şi am planuri frumoase pentru dumneata ! Pînă 'una alta,, îţi mulţumesc pentru împrejurarea jfericită 'care te-a adus aici ! Fie ca*

toaiă mizeria de pe lume să pătrundă în inima idumitale, tinere erou ! Fie ca foamea, suspiciunea şi neîncrederea să-ţi mîngîie viaţa, fie ca experienţele dureroase să te întovărăşească la

masă şi in p a t ! Drept paji plini de solicitudine îţi trimit veştile mele blesteme, cu care, pînă la un viitor 'prilej, te salui cu cel mai mare devotament ■

Bine dispusul dumitale prieten.

Scriu în grabă cele de mai sus, sînt prea ocupat!

Abia mai târziu am aflat că Romer dispăruse într-un ospiciu de nebuni din Franţa. Din scrisoarea de mai sus, reiese destul de limpede cum s-au petrecut lucrurile. Mama, căreia i-am povestit totul, nu-şi recunoştea altă vină decît cea comună tuturor femeilor, care din grijă faţă de familia lor devin meschine la suflet şi nemiloase faţă de toată lumea. In schimb eu, care tocmai în perioada aceea mă consideram bun şi silitor, mi-am dat seama ce mişelie comisesem. Nu minţisem, nu calom- niasem, nu înşelasem pe nimeni şi nici nu furasem ca in anii copilăriei, dar fusesem nerecunoscător, nedrept şi fără inimă, deşi avusesem în aparenţă dreptate. Puteam să-mi spun mult şi bine că scrisoarea aceea fusese doar o simplă rugăminte de restituire a unui împrumut, aşa cum face toată lumea, că nici mama, nici eu n-am fi recurs la violenţă în această situaţie ; puteam să-mi spun mult şi bine că orice meşter are nevoie de experienţă, şi că asemenea greşeli, de care te faci mai lesne şi mai des vinovat, le înţelegi şi le eviţi mai bine abia după o întîmplare trăită ; puteam de asemenea să-mi spun că gestul , meu fusese provocat de firea şi de soarta lui Romer, că şi fără această întîmplare ar fi ajuns unde ajunsese, toate acestea nu mă împiedicară să-mi aduc cele mai aspre învinuiri, şi să mă ruşinez ori de cîte ori îmi aminteam de Romer. Deşi îi înjuram pe' cei care consideră drept înţelepte şi fireşti asemenea procedee (pentru că şi oameni foarte oneşti ne felicitaseră pentru redobîndirea banilor), întreaga vină cădea totuşi exclusiv asupra mea, ori de cîte ori îmi aduceam aminte de biletul acela pe care-1 ticluisem fără nici o osteneală, ixa- provizîndu-1 pe loc.

împlineam peste puţin optsprezece ani şi abia acum îmi-dădeam seama cît de liniştită şi de liberă, după greşelile şi crizele copilărie-, fusese viaţa mea, adică ultimii şase ani ! Şi deodată, această faptă rea ! Cînd îmi mai spuneam, în fine, că apariţia neaşteptată a lui Romer fusese în ochii mei o hotărîre a unei voinţe superioare, nu mai ştiam dacă era cazul să rid sau să plîng pentru felul în care-mi exprimasem mulţumirea.

Nu îndrăzneam să ard scrisoarea aceea cumplită, dar şi s-o păstrez mă L°meam ; uneori o doseam sub nişte vechituri nefolosite. alteori o scoteam la lumină şi o puneam alături de hîrtiile mele cele mai scumpe. Şi azi cînd mi se întîmplă să dau peste ea, îi schimb locul şi o pun în altă parte., astfel că e veşnic pribeagă.

C a p i t o l u l ş a s e

SUFERINŢA ŞI VIAŢA

Această umilinţă fu cu atît mai sensibilă pentru mine, cu cît, în dorinţa de a apărea bun şi curat in visele şi în presimţirile Annei, adoptasem în tot timpul iernii aceleia o

atitudine puritană, supraveghindu-mi cu grijă nu numai comportamentul exterior, ci şi gîndurile, silin- du-mă să fiu curat ca un pahar, astfel încît în orice clipă, oricine să poată privi prin mine. Abia acum, după zguduirea prin care trecusem, am înţeles cîtă fandoseală şi cîtă vanitate neroadă intrau în această dorinţă, şi învinuirile pe care mi le aduceam mie însumi au devenit şi mai severe din cauza sentimentului prostiei şi deşertăciunii mele.

Annei i se recomandase cu stricteţe să nu iasă din camera in timpul iernii. O dată cu sosirea primăverii, trebui să rămînă în pat. Bietul învăţător veni la oraş s-o ia pe mama cu el. Intrase la noi în cameră plîngînd. Aşadar, ne-am încuiat casa şi am plecat cu el în sat, unde mama a fost primită şi cinstită ca o fiinţă supranaturală. Totuşi, nu se duse imediat să viziteze locurile care-i erau dragi şi nici să-şi vadă cunoştinţele, care îmbătnniseiă, ci se grăbi să se instaleze la căpătîiul bolnavei. Abia pe urmă profită treptat de clipe prielnice şi numai după luni de zile îşi vizită pe toţi prietenii din tinereţe, deşi majoritatea locuiau în apropiere.

Eu trăsesem la unchiul meu şi mă duceam în fiecare zi la casa de pe malul lacului. Anna se simţea mai prost dimineaţa, seara şi în timpul nopţii; în cursul zilei moţăia sau râmînea în pat tăcută, iar eu şedeam lîngă ea, fără să ştiu prea bine ce să-i spun. Manifestările exterioare ale relaţiilor dintre noi se transformară, dată fiind boala grea a Annei şi mîhnirea, care ne făceau să uităm viitorul doar în parte. Uneori, cînd nu rămîneam decît

eu lingă ea pentru un sfert de oră, li luam mîna şi atunci mă privea cînd serios, cînd- zîmbind fără să vorbească, ori cel mult cerlndu-mi un pahar sau cine ştie ce alt Obiect. Deseori ruga să i se aducă la pat cutiuţele şi micile ei comori, scotocea prin ele pînă obosea, apoi mă punea pe mine să împachetez totul la loc. Asta ne umplea de o fericire mută şi cînd plecam, nu puteam înţelege de ce şi cum o lăsam pe Anna în aşteptarea unei .suferinţe grele.

Primăvara înflorea acum în toată splendoarea, dar pe biata copilă n-o puteam duce decît rareori şi cu greu pînă la fereastră. Am umplut atunci odaia în care se afla patul ei alb, cu ghivece de flori şi am ridicat în faţa geamului un stelaj mare, pe care am înjghebat cum am putut o adevărată grădină în nişte ghivece mari. Cînd, in dupâ-amiezele însorite, Anna avea cîteva momente bune şi cînd îi deschideam fereastra spre soarele cald de mai, strălucirea lacului argintiu pătrundea printre trandafiri şi printre leandri. Cum Anna zăcea într-o rochie albă de bolnavă, s-ar fi zis că în camera ei se oficia un blînd şi dureros ritual al morţii.

Uneori, însă, în asemenea momente, Anna devenea foarte vioaie şi destul de. vorbăreaţă ; atunci ne adunam în jurul patului ei şi stăteam de vorbă în tihnă despre persoane şi întâmplări, vesele uneori, serioase alteori, aşa că Anna era informată despre toate preocupările micului univers în care trăiam. într-o zi, în timp ce mama era dusă în sat, conversaţia se opri asupra mea şi atît învăţătorul, cît' şi fiica lui păreau că vor să insiste cu atîta simpatie asupra acestui subiect, încît m-am simţit extrem de măgulit şi, în semn de recunoştinţă le-am răspuns cu cea mai mare sinceritate. Am folosit prilejul pentru a povesti relaţiile mele cu nefericitul Romer, despre care nu mai vorbisem cu nimeni după ce primisem scrisoarea aceea şi am dat frîu liber unor violente tîn- guiri asupra celor întîmplate şi asupra comportării mele. învăţătorul însă nu mă înţelese bine, căci vru să mă liniştească şi să prezinte chestiunea ca nefiind nici pe departe atît de gravă şi, pe deasupra, trebuind să-mi atragă atenţia că sîntem cu toţii nişte păcătoşi care avem nevoie de îndurarea Domnului. Cuvîntul păcătos îmi era însă nesuferit odată pentru totdeauna şi mi se părea caraghios ca şi cuvîntul îndurare ; preferam să lichide: cu mine însumi această problemă fără îndurare, con- damnîndu-mă lumeşte şi nicidecum bisericeşte.

Pe neaşteptate însă, stîrnită de povestirea şi dt purtarea mea, Anna, care tăcuse pînă atunci, începu sâ protesteze cu

energie împotriva durerilor şi suferinţelor ei, astfel că pentru prima oară am văzut acea biată, gingaşă făptură pradă unor chinuri ce nu puteau fi alinate. Lacrimi mari, pe care i le storceau suferinţa şi teama, se rostogoleau nestăpînit pe obrajii ei albi. Era atît de preocupată de suferinţele el, încît peste puţin, orice rezervă şi ţinută dispărură, şi doar din cînd în .cînd, fata mai îndrepta asupra mea o privire scurtă şi rătăcită, privind parcă dintr-o lume străină a durerii, îndată după aceea păru speriată de o gingaşă pudoare de a suferi atît de nemăsurat în faţa mea, şi trebuie să recunosc că jena de a mă afla sănătos şi grosolan in faţa sfinţeniei acestui martiriu era aproape tot atît de mare ca şi mila mea. Convins că, procedînd astfel, îi prilej uiam cel puţin oarecare uşurare, am lăsat-o în braţele tatălui ei şi am dat buzna afară, uluit şi ruşinat, ca s-o caut pe mama.

După ce împreună cu o nepoată, mama s-a dus s-a îngrijească pe copila bolnavă, am rămas tot restul zilei în casa unchiului meu, făcîndu-mi reproşuri pentru lipsa mea de tact grosolană. Nu numai nedreptatea de care mă făcusem vinovat faţă de Romer, dar şi recunoaşterea ei şi urmările pe care le avusese în ziua aceea aruncau o lumină urîtă asupra mea. Mă simţeam proscris şi aveam acea sinistră dispoziţie de spirit, în care te întrebi cu tot mai multă îndoială dacă eşti într-adevăr un om bun şi destinat să fii fericit, părîndu-ţi-se nu atât că eşti rău sau că ai un caracter urît, ci că nu te ajută mintea, că eşti lipsit de inteligenţă, ceea ce te mîhneşte încă şi mai mult decît o mîrşăvie categorică. Nu puteam adormi fiindcă aveam nevoie să-mi exteriorizez sentimentele. Căci o tăcere permanentă măreşte sentimentul de stingherealâ în aceeaşi măsură ca şi o sinceritate nepotrivită.

După miezul nopţii, m-am sculat din pat, m-am îmbrăcat şi m-am strecurat afară din casă, hotărît să mă duc la Judith. Nevăzut de nimeni, am trecut prin grădini, am sărit peste garduri vii, dar cînd am ajuns la ea totul era cufundat în întuneric şi uşa era încuiată. Am stat o vreme nehotărît în faţa casei, dar în cele din urmă m-am urcat pe spalier şi am ciocănit timid la geam, temîn- du-mă să n-o sperii pe femeia aceea frumoasă şi deşteaptă, cufundată în tainele nopţii. Judith mă auzi şi mă recunoscu imediat, se sculă, se îmbrăcă sumar şi mă lăsă să intru pe fereastră. Apoi aprinse lampa, ca să facă lumină mare, fiindcă credea că venisem cu

intenţia de a îndrăzni să-i cer unele mîngîieri. Fu însă uimită' cînd mă auzi spunîndu-i toată povestea mea, vorbindu-i întîi despre puternica tulburare din ziua aceea în odaia liniştită a bolnavei şi apoi despre episodul nefericit cu Romer, pe care i l-am relatat în întregime. După ce am reprodus splendidul meu avertisment scris şi răspunsul primit din al cărui conţinut puteam să-mi închipui foarte bine soarta lui Romer, cu singura diferenţă că în loc de ospiciu noi ne gîndeam la închisoare, Judith exclamă :

— E dezgustător ! Nu ţi-e ruşine, puştiule ?

Şi plimbîndu-se mânioasă prin cameră, Judith descrise cu precizie modul în care Romer s-ar fi refăcut poate, dacă n-ar fi fost lipsit de mijloacele necesare pentru prima perioadă de şedere la Paris, adăugind că poate — ba chiar sigur — instinctul de conservare i-ar fi acordat un răgaz de luciditate, ceea ce, într-un fel sau altul i-ar fi facilitat nemăsurat de mult o cotitură, mai fericită.

— Doamne, dacă l-aş fi putut îngriji pe omul ăsta, exclamă ea. cu siguranţă că l-aş fi vindecat ! Aş fi rîs de el, i-aş fi făcut complimente şi aşa şi-ar fi redobîn- dit minţile ! Apoi tăcu, mă privi şi spuse : Heinrich, ştii că acum ai pe sufletul tău verde o viaţă de om ?

La asta nu mă gîndisem încă niciodată pînă atunci şi am spus uimit :

— Nu-i chiar aşa ! în cazul cel mai rău, ar fi o co**incidenţă** nefericită, pe care n-aş fi crezut că am s-o pot provoca !

— Da, răspunse ea încet, dacă i-ai fi cerut banii pur şi simplu, sau chiar cu grosolănie ! Dar tu l-ai constrîns pur şi simplu diavoleşte şi i-ai pus pumnalul în piept, aşa cum se obişnuieşte intr-o vreme cind oamenii se ucid între ei cu vorbe şi cu scrisorele ! Bietul om ! A fost atît de harnic, şi-a dat atîta osteneală să iasă din încurcături şi abia a făcut rost de nişte bani, că i-au şi fost luaţi ! Este doar firesc ca omul să mănînce din banii cîştigaţi prin muncă. Dar iată că vine cineva şi-i spune : întîi să restitui ce-ai împrumutat, pe urmă crapă de foame !

Am rămas amîndoi o vreme posomoriţi şi gînditori, apoi am spus :

— N-are nici un rost ; ce â-a întîmplat nu se mai poate schimba. Povestea asta are să-mi slujească drept avertisment ; dar nu pot s-o duc pretutindeni după mine şi fiindcă-mi recunosc greşeala şi o regret, trebuie să mi-o ierţi şi tu şi să-

mi dai asigurarea că nu sînt dezgustător şi demn de dispreţ fiindcă am făcut-o !

Căci abia acum îmi dădeam seama că pentru asta venisem lâ Judith, că spovedindu-mă simţeam nevoia să scap, prin mijlocirea unei guri străine, de un simţământ apăsător sau să obţin iertarea, deci refuzam intervenţia creştinească a învăţătorului. Dar Judith răspunse :

— Aşa nu merge ! Reproşurile conştiinţei tale sînt o pîine foarte sănătoasă pentru tine, mestecă din ea toată viaţa, eu n-am să întind pe ea untul iertării ! Nici n-aş putea face aşa ceva pentru că un lucru, care nu se mai poate schimba, nu se poate nici uita din acest motiv ; aşa cred eu şi am destulă experienţă în privinţa asta ! De-altfel, din păcate nu simt nici un fel de scîrbă pentru tine. Ce rost am mai avea pe lume dacă nu i-am putea iubi pe oameni aşa cum sînt ?

Această afirmaţie bizară din gura lui Judith mă surprinse. adine şi mă cufundă intr-o lungă meditaţie ; cu cit mă gîndeam mai mult, cu atît mă convingeam că Judith avea dreptate,, astfel că am ajuns la o concluzie care, transformîndu-se imediat într-o hotărîre, şi anume: să nu mai uit niciodată o greşeală comisă şi s-o am totdeauna vie în faţa ochilor, mi se păru a fi unica împăcare posibilă.

în mod inexplicabil, oamenii cred totdeauna că numai prostiile mari pe care le-au comis nu se pot uita. Amintindu-şi de ele se bat cu pumnii în cap şi nu se feresc să le dezvăluie, drept dovadă că au devenit înţelepţi ; cînd însă e vorba de o nedreptate, pe care au săvîrşit-o, se conving ei înşişi că pot s-o uite treptat, deşi în realitate lucrurile nu stau aşa, chiar numai fiindcă nedreptatea se înrudeşte îndeaproape cu prostia şi e de aceeaşi natură Da, îmi spuneam eu, merit tot atît de puţin iertarea pentru prostiile cit şi pentru nedreptăţile pe care le-am făcut ! Nu voi uita niciodată greşeala de care m-am făcut vinovat faţă de Romer şi dacă voi fi nemuritor, o voi lua cu mine în nemurire, pentru că face parte din persoana, din istoria, din fiinţa mea, altfel nu s-ar fi întîmplat! Unica mea grijă va fi să mai fac destule lucruri bune pentru ca existenţa mea să rămînă suportabilă !

Am sărit în picioare şi i-am anunţat lui Judith cum voi pune în aplicare şi cum voi utiliza cuvintele ei simple ; pentru că socoteam drept un eveniment important să renunţ pentru totdeauna la uitarea unei fapte rele. Judith mă trase în jos şi-mi spuse la ureche :

— Da. aşa va fi; acum eşti matur şi prin această faptă ţi-ai pierdut feciorenia morală ! Acum bagă de seamă, băieţaş, aşa nu mai merge !

Expresia poznaşă pe care o folosise îmi prezentă chestiunea într-o lumină, nouă şi evident caraghioasă, astfel că m-am supărat foc şi mi-am spus că sînt un măscărici patentat, un găgăuţă şi o momîie îngîmfată. care s-a lăsat păcălit orbeşte. Judith rise şi spuse :

— Să ştii că tocmai cînd te crezi năii isteţ, semeni mai bine cu un măgar !

— N-ai de ce să rîzi ! am răspuns supărat. De cum am intrat, ţi-am jucat o farsă. Mă temeam că ai putea avea un bărbat străin la tine !

Judith îmi trase imediat o palmă, deşi s-ar fi zis că era mai curînd bucuroasă decît supărată. Apoi spuse :

— Eşti un derbedeu neruşinat şi-ţi închipui că e destul să-ţi recunoşti gîndurile infame ca să te iert ! E drept că numai oamenii mărginiţi şi tîmpiţi nu vor să recunoască niciodată ceva, dar asta nu înseamnă că ceilalţi rezolvă totul prin mărturisiri! Drept pedeapsă, şterge-o imediat şi cară-te acasă ! Mîine noapte ai voie să te înfăţişezi iar !

Din clipa aceea, ori de cîte ori puteam, mă duceam noaptea la ea ; de obicei. Judith era singură toată ziua, în timp ce eu hoinăream pînă departe ca să desenez, sau răimneam în casa învăţătorului, ca intr-o şcoală a suferinţei, impunindu-mi o atitudine liniştită şi măsurată. Iată de ce, în nopţile pe care le petreceam împreună, aveam multe de vorbit şi stăteam deseori ore în şir la fereastra deschisă, cu strălucirea cerului nocturn aşternută peste lumea învăluită în miresmele verii; sau închideam fereastra, trăgeam obloanele şi ne aşezam la masă ca să citim împreună. In toamnă, fiindcă-mi ceruse o carte, îi lăsasem *Orlando Furioso*[1], în traducere germană, deşi nici eu n-o cunoşteam prea bine. Judith însă citise numeroase pasaje în iarna aceea şi acum spunea că era cea mai frumoasă carte de pe lume. Nu se mai îndoia de moartea apropiată a Annei şi-mi spunea deschis lucrul acesta, deşi eu nu voiam să admit că aşa era. Acest subiect şi veştile pe care le aduceam eu de la căpătiiul

1 **Poem cavaleresc al poetului renascentist italian Lodovico Ariosto (1474—1533).**

bolnavei ne întristau şi ne apăsau pe amîndoi, fiecare manifestîndu-se în felul său, astfel că lectura lui Ariosto ne făcea să uităm de orice mîhnire şi să ne cufundăm într-o lume nouă, strălucitoare. La început Judith luase cartea aşa cum se obişnuieşte lă ţară : era ceva tipărit şi nu se gîndea nici la originea, nici la sensul ei. Acum însă cînd o citeam împreună, voia să afle diverse lucruri şi, în măsura posibilităţilor mele, trebuia să-i dau o idee cu privire la originea şi la valoarea unei astfel de opere, la dorinţele şi la intenţiile autorului, drept care i-am povestit ceea ce ştiam şi eu despre Ariosto. Abia acum începu să-i placă cu adevărat, declară că era un om înţelept şi citi cînturile cu o bucurie de două ori mai mare ştiind că aceste povestiri, atît de senine şi atît de pro

funde, porneau de la o concepţie senină, că erau pline- de voinţă, de acţiune şi de personaje, de pricepere şi de cunoaştere, încît, în ineditul lor, i se păreau că strălucesc ca stelele într-o noapte întunecoasă. Cînd eroii aceia, strălucitori de frumuseţe, se perindau fără încetare prin faţa noastră, trecând dintr-o decepţie într-alta, fugărin- du-se şi hăituindu-se cu pasiune, dispărînd mereu unul dir* faţa celuilalt, în timp ce apărea un al treilea, cînd, pedepsite şi întristate, se odihneau pentru cîteva clipe de pasiunea lor sau, mai bine zis, cînd păreau şă se odihnească cufundîndu-se şi mai mult în adîncul ei, aşezaţi pe malul apelor limpezi, sau la umbra unor pomi semeţi, Judith exclama : „Ah, om înţelept ce eşti ! Da. aşa se petrec lucrurile, aşa sînt oamenii şi aşa e viaţa lor, aşa sîntem noi înşine, nişte nebuni !“

Cu atît mai mult mă credeam eu obiectul unei glume poetice, cînd mă vedeam alături de o femeie care, aidoma unei fiinţe din poveşti, părea că s-ar fi oprit, că ar fi făcută să rămînă în culmea vigoarei şi a frumuseţii, stîr- nind fără încetare pasiunea eroilor rătăcitori. Fiecare din trăsăturile ei avea o expresie hotărâtă de biruinţă şi unduirea faldurilor rochiilor ei simple era totdeauna atît de frumoasă şi de elegantă, încît în tumultul care mă stăpînea, aveam impresia că întrevăd prin ele agrafe de aur sau chiar arme strălucitoare. In momentele cînd versurile pline de voluptate dezbrăcau femeile din opera, lui Ariosto de podoabe şi de haine şi ofereau privirilor frumuseţea lor în clipe de evidentă restrişte sau în situaţii voit seducătoare, în timp ce eu eram despărţit doar de un fir subţire de cea mai înfloritoare realitate, îmi dădeam perfect de bine seama că eram eroul smintit al unei poveşti şi jucăria unui ‘poet deşuchiat. Nu numai simţământul platonic al datoriei şi fidelităţii faţă de patul acela de suferinţă, în jurul căruia se rosteau rugăciuni creştineşti şi în care zăcea o făptură gingaşă, ci şi frica de a fi trădat de visele morbide ale Annei, puneau o frînă simţurilor mele care-şi cereau drepturile, în timp ce Judith se stăpînea din consideraţie pentru Anna şi pentru mine, ca şi din nevoia de a mai trăi ceva din viaţa duioasă şi platonică a tinereţii. Uneori, manile noastre se îndreptau involuntar spre umerii

sau spre şoldurile celuilalt, gata să le cuprindă, dar rămîneau la mijlocul drumului in aer şi încheiau mişcarea cu o mingîiere sfioasă şi fugară pe obraz ; semănăm, astfel, cu două pisicuţe tinere, zburdalnice şi jucăuşe, care-şi întind lăbuţele una spre cealaltă, tremurînd ca electrizate şi neştiind dacă să se joace sau să se sfîşie.

C a p i t o l u l ş a p t e

MOARTEA ŞI ÎNMORM ÎNT ARE A ANNEI

La aceste emoţii contradictorii care-mi populau zilele şi nopţile, se adăugară în vara aceea diferite evenimente • intervenite în rustica existenţă de familie, evenimente care, deşi foarte simple, subliniau totuşi schimbările năvalnice intervenite în viaţă, 'precum şi caracterul ei trecător, cu neputinţă de ţinut în loc. Gospodăria tînă- rului morar nu mai permitea amînarea căsătoriei, astfel că am jucat trei zile la nuntă, cu care prilej puţinele rămăşiţe ale obiceiurilor orăşeneşti aduse de mireasă din familia ei trebuiră să dea înapoi într-un mod destul de jalnic în faţa fastului ţărănesc. Viorile nu tăcură o clipă în timpul acestor trei zile : am fost şi eu de mai multe ori acolo, şi în mulţimea de oaspeţi am descoperit-o şi pe Judith gătită 'de sărbătoare. Am dansat de cîteva ori cu ea cu rezerva unui străin şi ea s-a arătat ia fel de rezervată, deşi în timpul acestor nopţi zgomotoase am avut destule ocazii să ne apropiem unul de altul, fără să ne vadă nimeni.

Dar îndată după nuntă, mătuşa, care n-avea decît cincizeci de ani, se îmbolnăvi şi muri după trei săptă- mîni. Era o femeie voinică, astfel că boala aceea mortală fu cu atît- mai violentă şi ea acceptă moartea cu multă greutate. Suferi cumplit, se zbuciumă şi nu se resemnă decît în ultimele două zile. Iar spaima care se aşternu în toată .casa dovedi cît de mult însemnase ea pentru toată familia. Dar aşa după cum golul lăsat de moartea unui soldat bun pe cîmpul de onoare e repede completat, războiul continuînd vitejeşte, viaţa şi moartea acestei femei curajoase îşi dovediră în modul cel mai eficace frumuseţea prin rajpiditatea cu care cei. rămaşi

în urmă închiseră rândurile fără nici un fel de tînguieli. Copiii îşi îm- părţiră munca şi grijile şi amânară meditaţiile asupra du

rerii pentru ziua de odihnă, în care jaloanele vieţii se ^conturează mai desluşit. Singur unchiul manifestă la început regrete mai puternice, dar le rezumă curînd în cuvintele „răposata mea soţie", pe care le folosea acum la orice prilej. La înmormîntare am văzut-o pe Judith printre femeile străine. Purta o rochie neagră, orăşenească, încheiată cu nasturi pînă sub bărbie şi privea smerită în pămînt, deşi păşea cu hotărîre.

Astfel, în scurtă vreme configuraţia casei unchiului meu se modifică şi în urma diverselor întîmplări atmosfera deveni mai bătrînească şi mai serioasă. Din patul ei de bolnavă, care o transforma într-o tristă spectatoare, biata Anna vedea aceste schimbări, deşi era despărţită într-un mod nu numai exterior de aceste întîm- .plări. Starea sănătăţii ei rămăsese multă vreme staţionară şi toată lumea spera că pînă la urmă îşi va reveni. Dar tocmai în momentul cînd ne aşteptam mai puţin, învăţătorul se ivi într-o dimineaţă de toamnă îndoliat în casa unchiului meu, care de asemenea era încă îmbrăcat în negru, şi anunţă că Anna murise.

într-o clipă nu numai casa noastră a fost plină de bocete, ci şi moara care se afla în apropiere şi trecătorii care răspîndeau vestea tristă în tot satul. De aproape un an gîndul morţii Annei era tot mai stăruitor şi oamenii păreau să-şi fi pregătit o adevărată sărbătoare a durerii şi a regretelor, căci fiinţa aceea graţioasă, nevinovată şi respectată era un motiv mai potrivit pentru un doliu general decît propriile pierderi ale fiecăruia.

Eu rămîneam tăcut şi retras ; deşi în zilele de bucurie eram zgomotos şi jucam involuntar un rol de frunte, în momentele de durere nu mă pricepeam deloc să irfă manifest, şi mă pomeneam veşnic în situaţia stingheritoare de a fi considerat indiferent şi dur. Asta cu atît mai mult cu cît dintotdeauna numai supărările provocate de o vină sau de o nedreptate sau emoţiile oamenilor îmi puteau stoarce lacrimi, dar nu nenorocirile violente sau moartea.

Acum însă eram uluit de moartea aceea timpurie, cu atît mai mult cu cît o iubeam pe biata fetiţă care murise. M-am adîncit în meditaţii profunde fără să
simt spaimă sau durere, deşi trăiam cu. intensitate eve—nimentul şi gindurile mele erau adunate în jurul lui. Nici măcar amintirea lui Judith nu mă neliniştea. După. ce învăţătorul a dat dispoziţiile necesare, am ieşit în. sfîrşit din

tainiţele în care mă retrăsesem, fiindcă-mi ceruse să-l însoţesc şi să rămîn un timp la el. Am pornit: la drum, celelalte rude, şi mai ales verişoarele mele care- locuiau încă în casa tatălui lor făgăduind să vină imediat după noi.

Pe drum învăţătorul se concentra asupra durerii sal& şi-i dădu glas descriind încă o dată ultima noapte şi moartea Annei, care se produsese spre dimineaţă. Ascultam totul cu atenţie şi fără să spun o vorbă. Noaptea fusese înspăimântătoare, chinuitoare, în schimb moartea, se ivise aproape pe nesimţite şi cu blîndeţe.

Mama şi bătrîna Katherine împodobiseră trupul şi-l aşezaseră în odăiţa Annei. Conform dorinţei învăţătorului, moarta era întinsă pe frumosul covor înflorat, pe care-1 ţesuse odată pentru tatăl ei şi care acum fusese aşternut peste pătuţul ei îngust; căci, după ce covorul avea să-şi îndeplinească rolul, omul acesta cumsecade voia să-l aibă mereu în preajma sa, pînă la sKrşitul vieţii. Deasupra, pe perete, Katherine, al cărei păr încărunţise de tot şi care plîngea mai tare şi mai dureros decît toată lumea, atîrnase portretul Annei pe care-1 făcusem eu odinioară ; în faţă se vedea încă peisajul cu „Odaia păgî- nilor“, pe care cu ani în urmă îl pictasem pe peretele alb. Amîndouă uşile de la dulapul Annei erau deschise, dînd la iveală micile ei comori nevinovate, care asigurau tăcutei camere mortuare o binefăcătoare aparenţă de viaţă. învăţăitorul se alătură celor două femei, care se opriseră în faţa dulapului şi le ajută să scoată şi să examineze fleacurile cele mai frumoase şi mai bogate în amintiri, pe care răposata le adunase din fragedă copilărie. Era o distracţie alinătoare pentru el, deşi nu-1 făcea să-şi uite durerea. Aduse chiar cîte ceva din lucru- rile lui personale, ca de pildă un pachet de scrisori pe care fata i le scrisese din Elveţia franceză. Aşeză pe măsuţa Annei scrisorile alături de răspunsurile pe care le găsise în dulap, şi tot pe măsuţă rîndui şi alte obiecte : cărţile ei favorite, lucrurile de mînă terminate sau începute, cîteva giuvaeruri şi coroniţa argintie de mireasă. Pase unele din ele jos, pe covor, chiar lîngă ea, astfel că în mod inconştient şi împotriva obiceiului general, oamenii aceia simpli se supuneau acum unui obicei folosit de vechile popoare. In tot acest timp, vorbeau mereu între ei pe tonul pe care l-ar fi folosit dacă moarta i-ar mai fi putut auzi. Nimeni nu se depărta de bună voie din odaie;

în ce mă priveşte, stăteam tăcut lîngă moartă şi o priveam ţintă. Dar contemplarea imediată a morţii nu-mi dezvăluia mai adînc tainele ei şi nici nu-mi dădea emoţii

mai mari ca pînă atunci. Anna zăcea aici şi nu era mult schimbată faţă de cum o văzusem ultima qară, numai că ţinea ochii închişi şi faţa ei albă părea gata- gâta să se acopere cu o uşoară roşeaţă. Părul îi strălucea proaspăt şi auriu şi mînuţele albe, împreunate peste o rochie albă, strîngeau un trandafir alb. Priveam totul cu •atenţie şi simţeam un fel de mîndrie fericită de a mă afla într-o situaţie atît de tristă şi de a privi moarta aceea, atît de poetic frumoasă, iubita tinereţii mele.

în clipa cînd se stabili că cineva trebuia să vegheze permanent lîngă moartă, mama şi învăţătorul părură să-mi recunoască tacit un drept apropiat asupra moartei, precum şi acela de a o veghea primul, pentru ca ceilalţi, care erau epuizaţi, să se poată retrage deocamdată şi să se refacă puţin.

Dar n-am rămas mult timp singur cu Anna ; în curînd sosiră verişoarele mele din sat şi după ele alte cîteva fete şi femei, pentru care un eveniment atît de emoţionant şi o moartă atît de cunoscută erau un motiv destul de serios ca să le determine să lase baltă treburile cele mai urgente şi să-şi îndeplinească respectuos obligaţiile faţă de soarta omenească. Odaia se umplu de femei, care la început vorbiră pe şoptite şi cu un aer solemn, dar după aceea se porniră pe taifas. Se înghesuiau în jurul liniştitei Anna, tinerele ţinîndu-şi mîinile respectuos împreunate, iar cele mai bătrîne cu braţele încrucişate peste piept. Uşa odăii rămase deschisă pentru cei ce intrau şi ieşeau, astfel că am profitat de ocazie ca să ies şi să dau o raită pe afară ; am văzut atunci că pe drumurile care duceau spre sat domnea o forfotă neobişnuită.

Abia după miezul nopţii mi-a venit iar rîndul la priveghiul, pe care îl organizaseră într-un mod ciudat. Am rămas pînă dimineaţa în odaie ; dar deşi orele acelea -au trecut repede, ca într-o clipită, n-aş putea spune de fapt la ce anume m-am gîndit şi ce-am simţit.. Era o linişte de mi se părea că pot auzi prin ea vuietul veşniciei ; moarta era albă şi zăcea acolo nemişcată, dar florile colorate de pe covor păreau să crească în lumina slabă. Luceafărul dimineţii răsări şi începu să se oglindească în lac ; am stins lampa în cinstea lui, ca să fie singura făclie a morţii pentru Anna şi am rămas în colţul meu întunecat privind cum odaia se lumina treptat. Odată cu zorile, care luară cea mai pură nuanţă aurie, viaţa şi

mişcarea părură să se trezească în jurul făpturii liniştite, pînă ce silueta ei se contură desluşit în lumina vie a zilei. Mă ridicasem de la locul meu, mă aşezasem lîngă pat şi cum trăsăturile feţei îi erau acum distincte, i-am rostit numele, dar numai într-o răsuflare, fără sunet; camera rămase cufundată într-o tăcere de moarte şi cînd i-am atins cu sfială şi mîna, am retras-o speriat pe a mea, de parcă aş fi apucat un fier înroşit, căci mîna ei era rece ca o grămăjoară de lut răcoros.

În momentul cînd această senzaţie rece şi respingătoare îmi străbătu întregul trup, chipul moartei îmi apăru şi el brusc atît de lipsit de viaţă şi de ahsent, încit era cît pe aci să-mi scape o exclamaţie de spaimă : „Ce am eu cu tine ?“ Din sală se auziră sunetele blînde dar energice ale orgii, care numai rareori trădau un tremur plin de suferinţă, însă îşi recăpătau apoi vigoarea armonioasă. Era învăţătorul, care în acest început de dimineaţă încerca să-şi. aline durerea şi plînsul cu ajutorul unui cîntec vechi, care preamărea nemurirea. Am ascultat melodia, care-mi biruia spaima fizică. Tonurile ei misterioase deschideau drumul spre lumea nemuritoare a spiritelor şi am crezut că certitudinea mea de a-i aparţine va fi cu atît mai mare dacă mă voi lega printr-un nou legămînt cu răposata. Mi se păru că era iar vorba de un eveniment plin de semnificaţie şi de solemnitate.

în acelaşi timp însă prezenţa în camera mortuară imi deveni insuportabilă, astfel că am fost bucuros cînd, cu- - fundat în gîndul nemuririi, am putut ieşi- afară în verdele plin de viaţă al naturii. în ziua aceea o calfă de tîmplar veni din sat ca să facă sicriul. Cu ani în urmă. învăţătorul tăiase cu mîna lui un brad frumos pe cars-1 destinase propriului său sicriu. Bradul fusese tăiat în scînduri care se aflau în spatele casei, apărate de streaşină, şi serviseră totdeauna drept bancă de odihnă. în- văţătorul se instala aici ca să citească şi fata lui ca să se joace cînd era copilă. Se dovedi acum că şi jumătatea superioară, cea mai îngustă a copacului, putea ajunge pentru coşciugul strimt al Annei, astfel încît lemnul pentru viitorul sicriu al tatălui ei rămînea neatins ; scîn- durile bine uscate fură ridicate şi tăiate în două una după ,alta. Dar învăţătorul nu putu asista multă vreme la această operaţie, iar femeile din casă plîngeau şi ele auzind, scrîşnetul ferăstrăului. Atunci tîmplarul şi cu mine am încărcat scîndurile şi sculele în luntrea cea uşoară şi am vîslit spre un loc depărtat de pe mal, chiar în punctul tinde rîuleţul ieşea din pădure şi se vărsa in lac. Acolo, pe malul apei, fagii tineri formau un portic luminos. Tîmplarul fixă cu ajutorul menghinei nişte scînduri de tulpinile tinere şi construi o poliţă pentru rindea, deasupra căreia se legănau coroanele înfrunzite ale fagilor.

Întîi trebui să fie executată şi încleiată podeaua sicriului. Din primele aşchii şi din cetină am făcut un foc şi am pus peste el oala cu clei, pe care, ajutîndu-mă cu căuşul palmei, am umplut-o cu apă din pîrîu, în timp ce tîmplarul lucra cu ferăstrăul şi geluia de zor. Tala- şul cădea învîrtindu-se în spirală şi amestecîndu-se cu frunzişul de pe jos, scîndurile deveneau netede, iar eu făceam mai îndeaproape cunoştinţă cu tînăra calfă. Era un german de pe malul îndepărtatei Mări a Nordului, înalt şi zvelt, cu trăsături îndrăzneţe şi frumos desenate, cu ochii albaştri deschişi, dar plini de foc, cu părul aspru şi auriu, pe care aveai mereu impresia că-1 vezi dat spre spate, lăsînd fruntea liberă, şi legat într-un moţ, atît de neaoş german era aspectul lui. Lucra cu mişcări elegante, făptura lui avînd totuşi o notă copilărească. Ne-am

împrietenit curînd şi el mi-a povestit despre patria sa, despre vechile oraşe din nord, despre marea şi despre puternica hansă. Ştia multe lucruri şi-mi vorbea despre trecutul, despre moravurile şi despre obiceiurile de pe această porţiune de coastă. Am trecut în revistă lupta îndelungată şi dîrză a oraşelor împotriva piraţilor, adică a fraţilor victualieni [1], apoi am aflat cum fuseseră decapitaţi Klaus Stiirzebecher[2] şi numeroşi tovarăşi ai săi de către hamburghezi ; am mai aflat şi că, în ziua de întîi mai, cel mai tînăr consilier comunal, înconjurat de o suită strălucită de tineri în platoşe, ieşea pe poarta oraşului Stralsund şi era proclamat conte al lunii mai în pădurile splendide de fag, primind o coroană de frunze verzi, iar seara dansa cu o frumoasă contesă de mai.

' Tîmplarul îmi mai vorbi despre locuinţele şi despre costumele ţăranilor din nord, începînd cu pomeranienii de jos şi pînă la harnicii frizieni, în rîndurile cărora persistă încă rămăşiţele unui spirit viril de libertate ; am văzut perindîndu-se prin faţa ochilor mei nunţile şi în- m'ormîntările lor, apoi calfa îmi vorbi in sfîrşit despre libertatea naţiunii germane, adăugind că, iii curînd, statul avea să devină 9 republică.

Intre timp ciopleam, după indicaţiile sale, cîteva cuie de lemn ; el însă făcea acum ultimele mişcări cu rindeaua dublă peste scînduri, iar talaşul se desprindea asemeni unor panglici fino şi lucioase de mătase, produ- cînd- un sunet vesel şi cîntat, care era ca o melodie ciudată sub copaci. Soarele de toamnă strălucea cald şi plăcut, reflectîndu-se în voie pe suprafaţa apei şi pierzîn- du-se apoi în văzduhul albastru al pădurii întunecoase la marginea căreia ne stabilisem. Apoi am adunat seîn- durile albe şi netede, loviturile de ciocan au răsunat prin pădure, iar păsările şi-au luat surprinse zborul, tre- cînd speriate peste oglinda lacului. Curînd după aceea, în faţa noastră se afla sicriul gata, simplu, zvelt şi pro- porţionat, cu capacul frumos boltit. Tîmplarul gelui cu cîteva mişcări o adîncitură îngustă şi-fină în jurul mu-

chiilor şi am văzut cu uimire dungile care intrau jucîn- du-se în lemnul moale ; apoi tînărul scoase la iveală două pietre ponce şi le frecă una de alta deasupra sicriului, sUrnind o pudră albă

1 Corăbieri din Marea Nordului, care aprovizionau cu alimente (victualii) oraşele asediate. Ei au capturat corăbiile han- sei şi **au fost** nimiciţi de către hamburghezi în anul 1401**.** ª" Căpetenia piraţilor victualieni.

care cădea peste el. Am rîs cînd l-am văzut mînuind şi lovind între ele pietrele cu aceeaşi îndeminare cu care o văzusem pe mama fre- cînd două bucăţele de zahăr deasupra unui cozonac. Dar după ce şlefui complet sicriul cu piatra, acesta deveni alb ca zăpada, astfel că uşoara nuanţă roşiatică a lemnului de brad abia se mai ghicea, ca la o floare de măr. Arăta mult. mai frumos şi-mai nobil aşă decît dacă ar fi fost vopsit, poleit sau chiar ferecat cu bronz. La cap, tîmplarul făcuse, potrivit tradiţiei, o deschizătură cu capac mobil, prin care chipul moartei putea fi văzut pînă în clipa cînd sicriul avea-să fie coborît în pămînt. Nu mai lipsea decît o placă de sticlă, pe care o uitasem acasă şi pe care am plecat s-o aduc.

Ştiam că pe un dulap era o mică ramă veche, din care poza dispăruse de mult. Am luat sticla, am pus-o cu băgare de seamă în barcă şi m-am înapoiat. Calfa hoinărea prin pădure căutînd alune ; în timpul acesta eu am încercat sticla şi, după ce am constatat că se potriveşte bine în deschizătură, am cufundat-o în pîrîul limpede, fiindcă era prăfuită şi înnegrită şi am spălat-o cu băgare de seamă, avînd grijă să n-o sparg de pietre. Apoi am ri- dicat-o, am clătit-o cu apă mai limpede şi în timp ce ţineam sticla scînteietoare sus, spre soare, m-am uitat prin ea ; atunci am zărit lucrul cel mai minunat şi mai ferme- cător pe care-1 văzusem vreodată şi anume, trei îngeraşi care- făceau muzică ; cel din mijloc avea în faţă o partitură şi cînta din gură, iar ceilalţi doi cîntau din viori de modă veche, toţi trei privind cu bucurie şi evlavie în sus ; tabloul acela era atît de vesel, de gingaş şi de transparent, că nu ştiam dacă plutea doar în razele soarelui, pe sticlă, sau numai în imaginaţia mea. Cînd mişcăm sticla, îngerii dispăreau dintr-o dată, apoi cînd făceam o altă rotire, îi vedeam brusc din nou. Abia după aceea am aflat că gravurile sau desenele care ră- mîn multă vreme îndărătul unei sticle care nu e mişcată de la locul ei, se întipăresc în cursul nopţilor întunecoase **pe geam** şi-şi lasă imaginea pe el. Am **bănuit şi** în **clipa aceea ceva** asemănător cînd am **recunoscut haşu**ra caracteristică vechilor gravuri şi **maniera îngeri**lor lui van Eyck. Nu se vedea nici o **semnătură, prin** urmare era vorba de **o** probă rară pentru **tipar. Acum** însă **geamul** preţios era în ochii mei darul cel **mai fru**mos **pe** care-1 puteam pune în sicriu, şi **l-am fixat sin**gur de capac, fără să **pomenesc** nimănui despre **această** taină.

Neamţul se întoarse. Am căutat împreună cele **mai** fine

foiţe de talaş, printre **care** erau amestecate **şi cîteva** frunze roşietice şi le-am **împrăştiat** în chip de **ultim aş**ternut în sicriu ; apoi **l-am închis, l-am** dus **în barcă şi am** pornit înapoi cu **obiectul acela alb peste lacul strălucitor** şi liniştit. Cînd **ne-au văzut apropiindu-ne şi acostînd,** femeile şi învăţătorul au **izbucnit în hohote de plîns.**

In ziua următoare, biata fată a fost pusă **în sicriu şi** înconjurată **de** toate florile care **înfloreau în perioada** aceea în grădină, iar peste bolta arcuită a **sicriului** a fost aşezată **o** coroană grea din ramuri **de mirt şi de** trandafiri albi, pe care o aduseseră fetele **tinere** din **parohie,** precum şi nenumărate buchete de **tot** felul **de flori** palide de toamnă, astfel că tot capacul era **acoperit** şi nu rămăsese liberă decît placa de sticlă, prin **care** se zărea faţa albă şi gingaşă a moartei.

Cortegiul de înmormîntare urma să pornească din casa unchiului meu, astfel că Anna trebuia transportată întîi peste deal. Cîţiva tineri din sat îşi făcură apariţia şi purtară cu schimbul năsălia pe umeri, în timp ce micul nostru convoi, alcătuit din rudele cele mai apropiate, însoţea procesiunea. Pe culmea însorită a dealului se făcu un scurt popas şi năsălia fu lăsată jos. Cît de frumos era aici, pe înălţimi ! Privirea luneca peste văile înconjurătoare pînă spre munţii albaştri şi în jurul nostru se întindea cîmpia strălucitoare de belşugul culorilor. Cei patru tineri voinici, care purtaseră lâ urmă nă- s^lia, se odihneau sprijiniţi pe rama ei, cu capetele rezemate în mîini ; tăceau şi aruncau priviri spre cele
patru puncte cardinale. Sus, pe cerul albastru, treceau nori luminoşi, păreau că se opresc o clipă deasupra sicriului acoperit cu flori şi că se uită curioşi prin gemuleţul care scînteia aproape maliţios printre mirt şi trandafiri reflectându-i. Dacă în clipa aceea, Anna ar fi putut deschide ochii, ar fi văzut fără îndoială, îngerii şi ar fi crezut că pluteau sus, pe cer. Noi eram adunaţi, care unde se nimerise, în jur, şi eu simţeam cum mă copleşeşte o. mare tristeţe, astfel că am vărsat cîteva lacrimi la gîndul că Anna trece pentru ultima oară peste acest deal frumos şi că e moartă.

Cînd am coborît în sat, clopotul pentru morţi bătu pentru prima oară ; cete de copii ne însoţiră pînă la casa unchiului meu, unde sicriul fu aşezat sub nucii din faţa uşii. Rudele îndurerate acordau pentru ultima oară ospitalitate moartei ; abia trecuse un an şi jumătate de cînd procesiunea veselă a

văcarilor se îmbulzise sub aceiaşi copaci salutînd cu bucurie şi cu admiraţie apariţia Annei. Curînd locul se umplu de oameni, care veneau puhoi sâ privească pentru ultima dată chipul răposatei.

Cortegiul funebru, care era neobişnuit de mare, porni, învăţătorul venea îndată după sicriu, plingînd fără încetare cu sughiţuri, ca un copil. Acum îmi părea rău că nu aveam un costum negru decent, căci în haina mea verde păşeam printre verii mei îmbrăcaţi în negru, ca un păgîn de pe alte meleaguri. După sfîrşitul obişnuitei slujbe religioase pe care obştea o încheie cu un coral, toată lumea se adună afară, în jurul mormîntului unde, în mod excepţional, tineretul cîntă cu glas potolit un cîntec de îngropăciune, pe care-1 repetase înainte cu atenţie. Aipoi sicriul fu coborît, groparul scoase afară coroana şi buchetele de flori pentru păstrare şi bietul sicriu apăru despuiat şi strălucitor în adîncul jilav. Cîn- tecul continua, dar toate femeile plîngeau cu sughiţuri. Ultima rază de soare lumină acum prin sticlă faţa palidă, care zăcea dedesubtul ei ; simţămîntul care pusese stăpînire pe mine era atît de ciudat, încît nu l-aş putea caracteriza altfel decît cu un cuvînt străin şi rece, cu-

vîntul „obiectiv", inventat de ştiinţă. Cred că prezenţa sticlei explică de ce mi se păru că acea comoară pe care o închidea, ca pe o parte din experienţa şi din viaţa, mea, pusă în ramă şi aşezată sub geam, erau înmormîn- tate într-o dispoziţie înălţătoare şi sărbătorească dar în linişte deplină. Nici azi nu ştiu dacă a fost o dovadă de tărie sau de slăbiciune faptul că mai mult am savurat decît am suportat întîmplarea aceea tragică şi solemnă, bucurîndu-mă aproape ţje schimbările intervenite în viaţă care acum deveneau din ce în ce mai serioase.

Căpăcelul mobil fu închis, groparul şi ajutorul său ieşiră la suprafaţă şi peste puţin movila brună fu înălţată.

C a p i t o l u l o p t

PLEACĂ ŞI JUDITH

în ziua următoare, cînd învăţătorul dădu de înţeles că acum voia să-şi biruie durerea în singurătate, alături de Dumnezeul in care credea, am hotărît să mă întorc cu mama la oraş. înainte de plecare m-am dus la Judith şt am găsit-o cercetîndu-şi pomii, fiindcă sosise iar vremea culesului fructelor. în ziua aceea, se lăsase pentru prima oară ceaţa toamnei, care învăluia livada în pînza sa argintie. Zărindu-mă, chipul lui Judith căpătă o expresie de seriozitate şi de oarecare stânjeneală pentru că nu prea ştia ce atitudine să ia faţă de trista întîmplare.

I-am spus însă cu seriozitate că venisem să-mi iau rămas bun de la ea şi anume pentru totdeauna, pentru că de-acum înainte nu mai puteam s-o văd niciodată. Ea se sperie şi exclamă zîmbind că asta nu se putea preciza atît de irevocabil. Zîmbetul acela era însoţit de o mare paloare, dar Judith avea o expresie atât de prietenoasă, încît farmecul ei fu cît pe aci să mă întoaxcă aşa cum se întoarce o mănuşă. M-am stăpînit însă şi am continuat spunînd că nu puteam s-o ducem aşa mai departe, că o iubisem pe Anna din copilărie,

că şi ea mă iubise cu adevărat pînă la moarte şi că fusese convinsă de fidelitatea mea. Trebuia neapărat ca fidelitatea şi credinţa să existe pe lume, trebuia să existe puncte sigure de sprijin şi consideram nu numai drept o obligaţie ci şi o mare fericire pentru mine ca, în amintirea moartei, şi ţinînd seama de nemurirea noastră a amândurora, să am o stea atât de luminoasă şi de scumpă pentru toată viaţa, după care să-mi pot orienta toate faptele.

Auzind aceste vorbe, Judith se sperie şi mai tare şi fu totodată dureros impresionată. Rosteam iar cuvinte din acelea, despre care ea susţinea că nimeni nu tre- bule să le spună vreodată. începu să se învîrtă agitată printre pomi, după care spuse :

— Am crezut că cel puţin mă iubeşti şi pe mine **cît** de cît !

— Tocmai de aceea, am răspuns, fiindcă simt prea bine că mă atragi, trebuie să punem capăt!

— Nu, tocmai de-aceea trebuie să începi să mă iubeşti cu adevărat!

— Straşnică treabă, n-am ce zice ! am exclamat. Şi-atunci cum rămîne cu Anna ?

— Anna e moartă !

— Nu ! Nu e moartă, o voi revedea şi doar nu pot aduna un harem întreg pentru veşnicie !

Judith care stătea liniştită în faţa mea rîse amar **$i** spuse :

— Asta ar fi într-adevăr foarte comic ! Dar ştim noi oare dacă veşnicia există cu adevărat ?

— **Intr-un fel sau altul, am răspuns, există una, fie chiar numai o veşnicie a gîndului şi a adevărului ! Da, dacă moarta a dispărut pentru totdeauna în neant, dacă pînă şi numele ei s-a topit complet, abia atunci am un adevărat motiv să-i păstrez fidelitate şi credinţă ! Ani jurat şi nimic nu trebuie să-mi clintească hotărîrea!**

— Nimic ! exclamă Judith. Biet nebun ! Vrei să **te duci** la mînăstire ? Cam **aşa** arăţi ! Dar **să nu** ne **mai** certăm pentru o chestiune atît de delicată ; n-am **dorit** ca după o întîmplare atît **de** dureroasă să vii imediat la mine şi nu te-am aşteptat. Pleacă la oraş **şi stai liniştit** cîteva luni. Ai

să-ţi dai **seama** după aceea **ce** ai de făcut !

— îmi dau seama de pe-acum, i-am răspuns. N-ai **să** mă mai vezi şi n-ai să mai stai niciodată de vorbă cu mine, ţi-o jur pe Dumnezeu şi pe tot ce-i sfînt, pe **tot** ce-i mai bun în mine însumi şi...

— Taci ! strigă Judith speriată şi-mi astupă gura cu mîna. Sînt sigură că are să-ţi pară rău o dată că tu însuţi ţi-ai pus un laţ atât de cumplit! Ce nebuni sînt oamenii ! Şi, pe urmă, mai fac pe deştepţii şi spun că se lasă călăuziţi de inima lor. Nu-ţi dai de loc seama că adevărata cinste pentru inima unui om e să iubească pe cine-1 iubeşte, dacă lucrul acesta se poate ? Tu p6ţi, mă şi iubeşti în taină şi totul ar fi în ordine ! în clipa cînd n-ai să mă mai iubeşti, în clipa cînd anii ne vor despărţi, ai să mâ părăseşti şi ai să met uiţi cu desăvîrşire şi pentru totdeauna. De asta voi avea eu grijă, acum însă nu mă părăsi, nu-ţi impune să mă părăseşti. Numai asta mă doare şi mă poate face cu adevărat nefericită, număr gîndul că din cauza prostiei noastre n-am dreptul să fiu fericită-măcar încă un an-doi !

— Aceşti doi ani trebuie să treacă şi vor trece oricum, am răspuns eu, şi numai dacă ne despărţim în clipa asta vom fi amîndoi mai fericiţi. E timpul cel mai potrivit s-o facem acum, ca să nu ne căim mai tîrziu. Şi dacă vrei să-ţi spun adevărul adevărat, află că pentru a salva şi pentru a păstra cît mai curată amintirea ta, care va fi totdeauna pentru mine amintirea unor clipe de rătăcire, trebuie neapărat să ne despărţim repede şi imediat. Tu spui şi regreţi că n-ai avut niciodată parte de ce e mai nobil şi mai înălţător în dragoste ! Ce alt prilej mai bun este decît să mă ajuţi de bună voie, şi fiindcă mă iubeşti, să mă gîndesc la tine cu respect şi cu dragoste, rămînînd în acelaşi timp credincios răposatei ? N-ai să te împărtăşeşti, oare, astfel de modul acela grav de a iubi ?

— Ah, totul e deşertăciune ! exclamă Judith. N-am spus nimic, aş vrea să nu fi spus nimic ! N-am nevoie de respectul tău, de tine am nevoie atît timp cît lucrul ăsta e cu putinţă !

încercă să-mi apuce amîndouă mîinile, le prinse şi, în timp ce încercam zadarnic să mi le eliberez, îşi aţinti privirea rugătoare în ochii mei şi continuă pe un ton pa- timaş :

— Heinrich, iubitule ! Pleacă la oraş, dar proniite-mi că n-ai să te legi singur şi că n-ai să te constrîngi prin asemenea jurăminte înspăimîntătoare şi făgăduieli solemne ! Lasă-te...

Am vrut s-o întrerup, dar ea m-a împiedicat să deschid gura şi m-a biruit :

— Lasă lucrurile să-şi urmeze cursul firesc, ascul- tă-mă pe mine ! Nici de mine nu trebuie să te legi, ci să rămîi liber ca Vîntul ! Dacă-ţi place...

Dar n-am lăsat-o să termine, ci m-am smuls de lîngă ea şi am strigat :

— Niciodată n-am să te mai văd, sînt tot atît de sigur de asta cum sper să rămîn cinstit ! Adio, Judith !

M-am depărtat repede, totuşi m-am uitat odată înapoi, sup'unîndu-mă parcă vinei forţe puternice, şi am văzut că rămăsese aşa cum o lăsasem în clipa cînd îi curmasem vorba, cu manile încă întinse după ce le smulsesem pe ale mele, surprinsă, îndurerată şi jignită în acelaşi timp, privind în urma mea fără să scoată o vorbă, pînă cînd ceaţa pe care soarele începea s-o împrăştie mă împiedică s-o .mai văd.

O oră după acea eram cu mama într-o trăsură, şi imul din fiii unchiului meu ne duse pînă la oraş. Toată iama am fost singur, fără nici o societate; îmi era greu să-mi privesc mapele şi uneltele pentru că-mi aminteau mereu de nefericitul Romer. Mai că nu-mi mai acordam dreptul de a învăţa mai departe şi de a pune în aplicare ceea ce învăţasem de la el. Uneori încercam să inventez o manieră nouă, proprie, dar îmi dădeam nu- maidecît seama că pînă şi felul de a vedea, pînă şi mij-loacele de care mă foloseam ca să-mi ating scopul î le datoram tot lui Romer. In schimb citeam mereu, de di- j mineaţa şi pînă seara, pînă adînc în noapte. Citeam totdeauna cărţi germane şi procedam în modul cel mai bizar. In fiecare seară îmi propuneam ca în dimineaţa următoare să las cărţile de o parte şi să mă apuc de treabă, repetîndu-mi promisiunea în fiecare dimineaţă pentru după amiaza următoare ; mi se întîmpla să fixez termenul din oră în oră, dar orele fugeau, eu întorceam filele şi uitam cu totul de ele. Zilele, săptămînile, lunile treceau atât de domol şi de videan de parcă s-ar fi înghesuit singure, în tăcere, unele într-altele, s-ar fi sustras mie şi ar fi dispărut rîzînd spre permanenta mea nelinişte.

Totuşi, primăvara veni ca o soluţie radicală pentru această situaţie neplăcută ; depăşisem vîrsta de optsprezece ani, eram acum apt pentru serviciul militar şi trebuia să mă prezint în ziua stabilită la cazarmă, pentru a învăţa micile secrete ale apărării patriei. Am dat aici de un furnicar zumzăitor de multe sute de tineri din toate straturile sociale, pe care un grup de războinici , fioroşi îi reduse la tăcere, repartizîndu-i şi fugărindu-i multă vreme încolo şi încoace, ca o materie primă greu de stăpânit, pînă să aleagă tot ce putea fi utilizat. Cînd, îndată după aceea, exerciţiile începură şi companiile se adunară pentru prima

oară sub conducerea diferiţilor lor superiori — nişte cătane care trecuseră prin multe — pletele mele lungi au fost tunse scurt spre hazul tuturor, deşi habar n-avusesem că se va întâmpla aşa. Mi-am sacrificat insă cu cea mai mare plăcere părul pe altarul patriei şi am fost bucuros simţind cum adie aerul proaspăt în jurul capului meu chilug. Acum, însă, a trebuit să prezentăm şi mîinile ca să se vadă dacă sînt spălate şi dacă unghiile sînt frumos tăiate. Venise rîn- dul cîtorva muncitori manuali de treabă să primească învăţături ce li se dădeau cu mare zarvă. Apoi am căpătat fiecare cîte o cărticică, prima dintr-o serie întreagă, în ea fiind indicate şi numerotate desluşit, în fraze ciudate, sub formă de întrebări şi răspunsuri îndatoririle şi ţinuta viitorului ostaş. La fiecare regulă era adăugată o scurtă motivare, şi chiar dacă uneori ea se contopea cu formularea regulei, iar aceasta era cuprinsă în fond ân motivare, am ânvăţat totuşi cu evlavie toate cuvintele pe de rost, considerînd drept o onoare să putem rosti lecţia fără să ne bîlbîim. în sfîrşit, ziua trecu - în eforturile de a învăţa din nou ce poziţie să luăm şi cum să facem dţiva paşi, realizare obţinută după momente alternative de curaj şi de deprimare.

Trebuia acum să ne supunem unei discipline de fier şi să ne silim să fim punctuali ; deşi treaba asta mă smulgea din libertatea şi din independenţa mea totală, am simţit totuşi o adevărată sete de a mă conforma severităţii, oricât de caraghioase erau măruntele ei scopuri apropiate şi, după ce am fost de câteva ori cit pe-aci să fiu pedepsit pentru simplă nebăgare de seamă, am fost cuprins de un adevărat simţământ de ruşine faţă de camarazii mei, care la rândul lor, se comportau absolut identic.

Cînd am ajuns până acolo, încît să putem trece cu cinste pe stradă în marş am început să ieşim în fiecare zi pe câmpul de instrucţie, care se afla in afara oraşului şi era traversat de o şosea. Intr-o zi, după ce cu **alţi** vreo cincisprezece inşi, şi la ordinele unui instructor, care, fără odihnă, mergea de-a-ndăratelea în faţa noastră, strigînd şi bătînd cadenţa cu mîinile, am măsurat ore în şir şi în toate direcţiile un teren mare **de** exerciţii, ne-am pomenit deodatfi chiar la marginea şoselei, ne-am oprit şi ne-am aliniat cu faţa spre ea. Instructorul, care se afla în spatele frontului, ne lăsă o vreme aşa, nemişcaţi, pentru a face cîteva observaţii privitoare la aspectul rindurilor noastre. în timp ce **el** bodogănea şi urla în spatele nostru, în măsura în **care** legile şi obiceiurile .i-o îngăduiau, iar noi îl ascultam stînd **aşa,** cu faţa spre şosea, o căruţă mare, trasă **de** patru cai se

apropie, una din acele căruţe construite **de** coloniştii care pleacă spre porturi. Căruţa era încărcată cu bunuri importante şi părea să fie folosită de **cîteva '** familii care plecau în America. Bărbaţi voinici **păşeau i** lîngă cai şi patru sau cinci femei erau instalate **sub un** coviltir solid, avînd în jurul lor mai mulţi copii şi **chiar** şi un moşneag. In grupul acesta se afla şi Judith **pe** care am descoperit-o uitîndu-mă întâmplător în direcţia aceea. Şedea printre femei, înaltă **şi** frumoasă şi îmbrăcată în straie **de** călătorie. M-am speriat tare şi **inima** mi-a bătut năvalnic, **deşi** n-avem voie să facem nici **cea** mai mică mişcare. Cînd căruţa **trecu** prin faţa **noastră,** mi se păru că Judith se uita cu o privire întunecată la soldaţi dar cînd mă zări printre ei, **întinse imediat mîi**nile spre mine. în aceeaşi clipă însă, tiranul nostru **co**mandă : „Stînga-mprejur !“ şi, ca un posedat ne mînă **în** pas alergător **tocmai** în partea opusă a **vastului teren.** Alergam împreună cu ceilalţi, cu mîinile reglementar lipite de corp, „cu degetele mari răsucite în afară“, **fără** să trădez ce **simţeam** deşi eram puternic răscolit; **căci** în clipa aceea **aveam** impresia că inima voia să mi **se** răsucească în piept. Cînd ne-am întors în sfîrşit iar **cu** faţa spre şosea, după decisiva linie în zigzag pe care **o** făcuse gîndirea instructorului, căruţa tocmai **dispărea în** depărtare.

Din fericire, âm rupt rîndurile. M-am depărtat imediat şi am căutat să rămîn singur, simţind că prima parte a vieţii mele se încheiase şi că începea a]ta.

C a p i t o l u l n o u ă

MICUL PERGAMENT

Ce multă vreme a trecut de cînd am scris cele de mai sus ! Abia dacă mai sînt acelaşi om, scrisul meu s-a schimbat de mult, şi totuşi e ca şi cum aş continua de unde m-am oprit ieri. Pentru cel care contemplă nestrămutat viaţa, norocul şi nenorocul sînt la fel de interesante, iar locul pe ca re ‹l ocupă, mereu altul, şi-l plăteşte pe nevăzute cu zile şi cu ani, pînă ce banii care fug se isprăvesc.

Criza, care se apropiase pe nesimţite o dată cu dispariţia primei tinereţi şi a lui Judith, se manifesta în nevoia de a-mi desăvîrşi iniţierea în artă. Trebuia să încep acea călătorie în lumea largă, pe care o întreprind zilnic mii de tineri, călătorie

din care unii nu se mai intorc niciodată. In ce mă priveşte, acest eveniment obişnuit era conceput în aşa fel, încît pentru un timp limitat mă puteam dedica învăţăturii fără să mă întreb din ce voi trăi, cu perspectiva totuşi, că, într-o bună zi, va trebui să stau pe propriile mele picioare.

O modestă sumă de bani, pe care de ani de zile o moştenisem de la familia din partea tatei, era administrată conform prevederilor legale, de unchiul meu, stabilit drept tutore, deşi se amesteca rar în treburile mele. Dar cum banii în chestiune trebuiau să-mi înlesnească frecventarea unei şcoli de artă, pe care o alesesem potrivit dbiceiului, aveam nevoie de o aprobare tutelară pentru a intra în stăpînirea lor şi a putea dispune de ei.

Era un caz cu totul inedit prin locurile mele natale şi nimeni nu-şi amintea ca nişte ţărani simpli din comitetul tutelar al orfanilor să fi avut vreodată de hotă- rît dacă un tînăr fiu al muzelor are dreptul să-şi împacheteze lucrurile şi să plece din ţară pentru a-şi mînca în adevăratul înţeles al cuvîntului Ipanli. Pentru a pleda împotrivă, aveau de la o vreme exemplul viu al unui individ, care făcuse treaba asta fără consimţămîntul lor şi căruia i se zicea omul care mănîncă şerpi. Crescut in ţinuturi depărtate, sub ocrotirea unor părinţi uşuratici şi neştiutori, voise ca şi mine să ajungă pictor şi, îmbrăcat în haine de catifea şi pantaloni strimţi, purtînd plete şi pinteni la picioare, colindase prin diferite academii pînă-şi pierduse şi averea şi părinţii. Se pare că ani de-a rîndul după aceea. îşi cîştigase pîinea umblînd cu o chitară în spate, fără totuşi să poată cînta ceva cumsecade din acest instrument, pînă ce, de curînd. ajuns în pragul bătrîneţii, se întorsese acasă şi fusese băgat într-un azil unde aproximativ o duzină de babe, de idioţi şi de escroci de cea mai joasă speţă locuiau laolaltă, ur- lînd uneori şi făcînd un tărăboi de parcă s-ar fi aflat în purgatoriu. Trecutul său era nelămurit ca o legendă. Nimeni nu ştia nimic precis despre el, dacă avusese vreodată talent, dacă ştiuse ceva sau nu, el însuşi părînd a nu-şi mai aminti nimic în privinţa asta. Nici o vorbă şi nici un gest nu trădau că ar fi frecventat vreodată oameni de cultură şi că s-ar fi consacrat vreunei ramuri a artei afară de cazurile cînd se lăuda că pe vremuri purta haine frumoase. Singurul lui talent era să facă rost prin tot felul de mijloace de cîte o duşcă de rachiu sau să prindă şerpi, pe care-i prăjea ca pe ţipari şi-i mînca ; îşi pregătea şi

pentru iarnă o oală cu şerpi de casă, de parcă ar fi fost mrene şi o căra dintr-un loc într-altul pentru a-şi feri comoara de şiretlicurile tovarăşilor săi de azil, care în privinţa egoismului nu erau mai inofensivi decît virtuozii vieţii, ajunşi în ranguri mai înalte.

Cum un singur demon de acest fel poate să pus- tiască o regiune întreagă şi să stîrnească toate inimile împotriva artei, mîncătorul de şerpi nu apăruse în sat într-un moment potrivit, pentru mine, care tocmai mă pregăteam să obţin aprobarea de care am vorbit. Acest individ răsări în carne şi oase în faţa mea asemenea unui duh rău, în timp ce, îndreptSndu-mă spre sat, desendm In carnetul meu un scaiete mare din anul trecut, care arăta ca moartea din Ypres ; ducînd doi şerpi prinşi de o nuia trecută peste umăr, omul meu se opri locului />

clipă, mă privi, rânji şi plecă mai departe clătinînd din cap, de parcă şi-ar fi amintit de ceva ciudat. Purta o haină lungă, ferfeniţită, încheiată pînă sus, în picioarele goale avea papuci, pe care erau împletiţi ni^te trandafiri decoraţi iar pe cap purta o capelă soldăţească austriacă ; îl mai văd şi-acum bînd apă din ea.

Era evident că strigoiul ăsta îi obseda pe cei trei sau patru epitropi din comitetul pentru tutela orfanilor care se adunaseră în jurul unei mese şi mă examinară o clipă, cu prudentă curiozitate ; căci unchiul meu socotise de cuviinţă să mă introducă şi să mă prezinte personal, pentru ca, la nevoie, să pot completa şi lămuri mai bine spusele lui. Oamenii aceia, însă, păreau să aibă mutrele celor care văd apropiindu-se o treabă cam neplăcută şi-şi spun : am păţit-o ! Remarcaseră, probabil, cu uimire că ani de-a rîndul cutreieram în fiecare vară pe cîmp şi prin pădure şi că intindeam ici şi colo o pînză albă, fără ca ţinutul lor să capete graţie mie o faimă deosebită, sau să atragă călători străini pe plaiuri demne de vizitat. Pe moment nu se întrebaseră dacă această meserie caraghioasă îmi ajuta să fac bani şi să-mi cîştig existenţa, fiindcă nimeni nu le cerea ceva ; acum, însă, această problemă era pusă pe tapet.

La început, după ce unchiul expuse , şi explică chestiunea, atitudinea lor fu foarte rezervată. Nici unul din ei nu voia să fie primul care să dea dovadă de lipsă de înţelepciune şi de perspicacitate, să dovedească un dispreţ arogant faţă de un lucru pe care nu-1 cunoştea. Totuşi îşi întipăriseră bine în minte că o sumă frumuşică aflată acum în siguranţă în caseta contabilului ca Lazăr în sî- nul lui Avram, avea să dispară după un anumit timp. Fiecare îşi reprezenta la repezeală, potrivit cu poziţia şi personalitatea sa, la ce ar putea folosi această sumă. Unul ar fi cumpărat o păşune care să rămînă moştenire copiilor şi copiilor copiilor săi, o păşune care cir fi hrănit cîteva vite ; altul îşi arunca ochii asupra unui petec de vie bine situat, de pe care şi în cazul cel mai rău s-ar fi putut scoate vin bun de băut ; al treilea cumpăra în gînd de la un vecin un drept de.trecere care traversa în lung ogorul său şi, în fine, al patrulea îşi spunea că el ar păstra pur şi simplu valoarea respectivă, adică o biată bucăţică de pergament vechi, fiindcă era un izvor serios de dobînzi, care n-ar fi trebuit înstrăinat niciodată. Tot măsurînd astfel după posibilităţile lor lucrul acela nevăzut, pentru care eu eram dispus să cedez păşunea, via, dreptul de trecere şi bucăţica de pergament, el devenea tot mai vizibil privirilor lor, înfăţişîndu-se însă ca un abur impalpabil, drept care cel mai în

virstă dintre cei de faţă îşi luă inima în dinţi pentru a-şi exprima îndoiala împodobită cu o tuse seacă. Ceilalţi luară şi ei cuvîntul unul după celălalt.

Pare-se, ziceau ei, că n-ar fi recomandabil să dai singurul şi neînsemnatul bun pe care-1 posezi şi pe care eşti sigur că-1 ai în mînă, în schimbul unei speranţe nesigure. Căci mie nu-mi garanta nimeni că-mi atinge ţelul şi că voi învăţa cu adevărat ceea ce doream să învăţ. în cazul acesta ar fi fost poate mai înţelept să consider de pe acum că n-am aceşti bani şi să mă descurc în alt fel. Ei ar fi bineveniţi dacă m-aş îmbolnăvi, dacă aş fi la ananghie sau dacă aş fi ruinat şi atunci i-aş putea folosi cu băgare de seamă.

Mai spuneau că auziseră de învăţaţi sau artişti de seamă care, plecaţi la o vîrstă fragedă în lumea largă, putuseră trăi din munca lor, învăţînd şi sporindu-şi totodată cunoştinţele artistice ; mai mult chiar, activitatea şi zelul neobosit, însuşite în acest mod, le fuseseră de fol<» în viaţă şi-i ajutase să ajungă'departe. Auzeam pentru a doua oară în scurta mea viaţă acest cîntec, care continua să-mi displacă.

Cei care deliberau astfel, erau aşezaţi în jurul unei mese rotunde, avînd fiecare în faţă cîte un pahar de vin subţire şi acrişor ; eu, însă, obiectul consfătuirii, şedeam singur la o masă lungă, al cărei capăt în direcţia uşii se pierdea în semiîntuneric. In acest semiîntuneric se chircise mîncătorul de şerpi, care se strecurase neobservat înăuntru, în timp ce eu mă aflam mai sus, mai la lumină, cu o sticluţă de vin roşu în faţă. Fusese desigur o mare lipsă de tact, deşi era o cheltuială suportată de circiumăreasă, care-mi pusese vinul în faţă şi pe care nu fusesem destul de înţelept s-o refuz. Unchiul, care se aşezase alături de epitropi, bea şi el din vinufl meu, din pricina unei uşoare indispoziţii stomacale, aşa le spusese ţăranilor.

Printre ultimii care luară cuvîntul era un individ care se purta cu bucăţica lui de pîine albă de parcă ar fi fos; marţipan şi strîngea cu vârful degetului firimiturile căzute pe masă atît de grijuliu de ai fi zis că sînt firicele de aur. Acesta continuă în felul următor :

El n-avea habar de treaba asta, totuşi i s-ar fi părut mai potrivit ca tînărul, în loc să se bizuie pe mica lui moştenire, să-şi consacre anii petrecuţi în casa mamei sale obişnuindu-se să cîştige, economisind în modul cel mai simplu suma de care avea acum nevoie. In cazul acesta, viitorul lui ar fi fost asigurat, căci cine s-a obişnuit la timpul oportun să se gîndească la ziua de mîine şi să nu facă nici o treabă fără să

ţină seama de valoarea ei, acela nu mai poate renunţa la acest obicei şi ştie să se descurce oriunde ca un soldat pe cîmpul de luptă. E şi asta o artă serioasă şi, cu cît o înveţi mai de timpuriu, cu atît o înveţi mai bine ; iată de ce sfatul lui ar fi ca eu să plec la drum cu curaj tineresc, cu o sumă modestă necesară călătoriei şi cu intenţia de a mă descurca de pe acum singur în lume. Că doar în toţi anii ăştia, mi-oi fi însuşit eu oarecare îndemînare ; sau poate nu aşa se punea problema ?

La această întrebare, care era şi dreaptă şi nedreaptă în acelaşi timp, toată lumea se întoarse spre mine şi mâ ţinti cu privirea. Omul care mînca şerpi ieşise treptat din semiobscuritate, se apropiase de mine şi pîndea cu atenţie, atît paharul meu de vin cît şi tratativele. Aşa se face că în cîmpul vizual al celorlalţi am intrat toţi trei : vinul roşu, omul care mînca şerpi şi eu, şi am sim- tit că mă fac roşu ca vinul, în clipa cînd s-a aşternut ◃ linişte semnificativă. îndrăzneala de a fi comandat vinul acela pleda împotriva modestiei şi spiritului meu de economie, individul de lîngă mine pleda, şi chiar cu multă elocvenţă, împotriva planurilor mele de viaţă, astfel că nimeni nu socoti necesar să mai adauge un cuvînt.

După ce intrusul fu dat afară, tăcerea continuă să domnească un timp, pînă ce unchiul meu luă cuvîntul pentru a aduce iar pe linia de plutire vaporaşul meu împotmolit. Lucrurile nu puteau fi luate chiar aşa curn credeau domnii epitropi, spuse el; e ca şi cum un ţăran şi-ar lua baniţa de gnu şi, în loc s-o folosească la semănat, ar vrea s-o păstreze pînă va veni o foamete, iar el ar luora intre timp oa zilier la alţii. După cum se ştie, timpul înseamnă şi bani şi n-ar fi nici o binefacere să-l sileşti pe un tînăr să se canonească ani de zile ca să înveţe un lucru pe care l-ar putea învăţa într-un timp mai scurt, graţie unei mici moşteniri. La ideea asta nu se ajunsese aşa, din senin, căci de la început se hotă- rîse că suma va fi folosită la timpul potrivit. De-altfel, adăugă el, era bine să se dea ascultare şi nepotului său, care să-şi prezinte argumentele.

Preşedintele îmi dădu cuvîntul iar eu, timid şi indignat totodată, am emis cîteva declaraţii arogante. Trecuse de mult vremea, spuneam eu, cînd arta era legată de meşteşug şi cînd un învăţăcel putea pribegi din oraş în oraş, ca orice calfă de meseriaş. Astăzi nu se mai tte- cea prin mai multe faze succesive, căci debutantul trebuia să se pună pe picioare după o singură lucrare de început, bine pregătită. Dar asta nu era cu putinţă decît după o şedere într-un lăcaş al artei, unde găsea nu

numai modelele necesare pentru toate genurile de exerciţii artistice, ci şi posibilitatea unei întreceri pline de învăţăminte cu numeroşi alţi iubitori de artă şi, în fine, recunoaşterea necesară pentru ce avea să creeze, o piaţă de desfacere pentru lucrările terminate şi o poartă deschisă spre prosperitatea viitoare. în faţa acestei porţi se năruie şi se face nevăzut cine e lipsit de vocaţie, cine nu poartă în el făclia înaltă a geniului, ca de pildă bietul mîncător de şerpi, care trecuse adineaori pe aci. Ceilalţi însă intră cu îndrăzneală şi ajung repede la bunăstare şi la cinste, astfel că pînă şi cei mai modeşti din- trei ei pot din vînzarea unei singure lucrări să pună curînd la loc banii cheltuiţi pînă atunci, preţul obţinut pe această operă constituind contravaloarea unei păşuni, a unei vii sau a unui teren arabil !

Cum soarta ţăranilor cumsecade e ca în credulitatea lor să rămână totdeauna de căruţă în faţa vorbelor mari ale unor oameni siguri de ei, şi de data asta cei prezenţi au fost descumpăniţi, dacă nu chiar cam plictisiţi de spusele mele. Urmă o scurtă pauză, în timpul căreia

răspunsul la cele auzite a fost o tuse laconică, apoi preşedintele spuse deodată că vrea să ştie dacă în calitatea sa de tutore, unchiul meu îşi menţine cererea ; căci, în definitiv era dreptul lui, el fiind totodată omul care poate spune o vorbă hotărâtoare în această privinţă. Unchiul îşi repetă părerea, adăugind că trebuia să plec, că lucrul acesta era necesar. Nu se prevăzuse însă şi, aşa cum stăteau lucrurile, eu nu eram în stare să pornesc în pribegie fără nici un fel de mijloace de existenţă şi, una-două, să încep numaidecât să-mi cîştig viaţa. Dacă n-aş avea mijloacele necesare, dacă aş fi orfan de amîndoi părinţi şi lipsit de prieteni, el era convins că m-aş supune cu curaj destinului meu, dar fiindcă nu era cazul, un tînăr nepregătit nu trebuia constrins la aşa ceva.

La întrebarea preşedintelui, ceilalţi epitropi răspunseră că ei îşi exprimaseră părerea aşa cum se pricepuseră şi că nu se considerau siliţi să opună o rezistenţă deosebită, mai cu seamă că aveau încredere în talentul, hărnicia şi comportarea virtuoasă a respectivului, domn pupil, care, fireşte, dacă are intenţia să intre pe poarta bunăstării, ar trebui urgent să se dezveţe de a şe repezi asupra celui mai bun vin din locurile unde se va duce.

în timp ce înghiţeam această aluzie, se hotărî eliberarea sumei tutelate, asupra căreia se încheie un proces verbal, semnat de unchiul meu.

Caseta, în care erau păstrate hîrtiile de valoare ale celor aflaţi sub tutelă, se şi afla acolo din cauza altor chestiuni de rezolvat. Autorităţile declarară că lucrul, cel mai bun era să se scoată imediat actul, pentru a scăpa astfel, odată pentru totdeauna de această problemă.

Caseta de lfemn, prevăzută cu trei încuietori, fu instalată pe masă şi deschisă după ce preşedintele, casierul şi secretarul scoseseră fiecare cîte o cheie din buzunar, pe care o băgară în gaura respectivă şi o răsuciră cu băgare de seamă. Capacul fu ridicat şi în faţa noastră se înfăţişă, adunată într-o grămăjoară, asemenea unei mici turme de oi, averea văduvelor şi orfanilor, îngrămădită într-un colţ de zdruncinăturile pe care le suferise caseta în timpul transportului. „Multe destine au trecut prin caseta asta !“ spuse secretarul, cînd începu

să **citească inscripţiile** de **pe diferitele pachete** ; nu **toate se refereau la femei şi la minori, se găseau aici şi bani** aparţinînd unor oameni închişi in puşcărie, unor risipitori **sau** unor suferinzi **de** boli mintale. In cele din urmă, dădu peste un

pacheţel, citi „Lee, Heinrich, fiul răposatului Rudolf“ şi îl întinse preşedintelui. Acesta scoase la lumină un pergament vechi şi înnegrit, **de** care atârna o pecete de ceară cenuşie, pe jumătate sfărîmată. îşi puse ochelarii cu rama de alamă după urechi şi despături actul acela respectabil, ţinîndu-1 la mare depărtare.

— Nici pe scribul comunal care a scris zapisul ăsta nu-1 mai dor măselele ! remarcă el. E datat din ziua Sfîn- tului Martin, 1539 şi e o piesă de valoare, veche şi bună. **In** acelaşi timp, îndreptă o privire serioasă spre mine, dar fiindcă ochelarii lui erau buni doar pentru •citit, cred că i-am apărut învăluit într-'o ceaţă deasă.

— De trei sute de ani, continuă el, această cinstită scrisoare a trecut din generaţie în generaţie şi a adus totdeauna cinci la sută dobînzi !

— Bine-ar ar fi dacă le-am avea ! spuse unchiul rî- zînd, pentru a îndepărta atenţia celor **de** faţă care se aţintise iar asupra mea. Nepotul meu posedă actul abia de vreo zece ani ; cu nici măcar patruzeci **de** ani în urmă, a aparţinut mînăstirii, al cărei stareţ l-a vîndut în timpul revoluţiei. Nu putem judeca aşa ; ar fi o greşeală tot atît de mare ca a susţine că trei moşnegi au împreună două sute şaptezeci de ani sau că doi soţi sînt în vîrstă de o sută şaizeci de ani ! Nu, cei trei moşnegi au numai nouăzeci de ani fiecare, iar bărbatul şi nevasta cîte optzeci, pentru că atîta au trăit. Prin urmare, tînărul nostru artist nu cheltuieşte dobînzi de trei secole dacă vinde actul, ci numai simpla lui valoare !

Lucrul acesta îl ştiau şi ceilalţi prea bine ; dar cum fiecare din ei avea asupra gospodăriei sale asemenea străvechi obligaţii şi considera că plăteşte personal do- bînzi veşnice, îşi spuneau că mîinile diferiţilor creditori erau la fel de nemuritoare şi atribuiau instrumentului respectiv o valoare misterioasă, mai mare decît cea reală. Aşa se face că importanţa tratativelor mă pătrunse şi pe mine şi-mi micşoră puterea de judecată. M-am trezit ţinta unor discursuri serioase şi a unor proceduri juridice, victimă şi responsabil totodată, fără

ca, după părerea mea, să fi comis sau să fi intenţionat să comit ceva, astfel să m-am străduit din răsputeri să ies dintr-o situaţie stînjenitoare. „Pe naiba dacă ştiţi ce-nseamnă libertatea !“ cîntă studentul despre filistini, fără să-şi dea seama că el însuşi abia începea să înveţe acest lucru

C a p i t o l u l z e c e

CRANIUL

Vechiul pergament fusese vîndut cu oarecare profit unui colecţionar de asemenea obiecte, şi clipa plecării era acum iminentă. In ultima zi a lunii aprilie, care cădea într-o sîmbătă, mi-am împachetat lucrurile -pe care aveam să le iau cu mine, stîrnind în odaia noastră de toate zilele o - zarvă nemaipomenită şi punînd-o pe mama in mare agitaţie.

O mapă mare învelită în muşama şi conţinînd roadele de îndoielnică valoare ale activităţii mele di? pînă atunci era rezemată de perete, oferind oarecare consolare pentru că era destul de grea. în mijlocul încăperii însă stătea deschis oufărul, o mică arcă din lemn de brad. La fund aşezasem în straturi cărţile pe care intenţionam aă le iau cu mine şi, odată cu ele, instalasem un lăcaş solid pentru un cap de mort, care să fie bine apărat. De cîtva timp, acest craniu servea drept ornament odăiţei mele de lucru şi-oii folosea pentru studiul corpului omenesc, care, bineînţeles, luase pentru moment sfîrşit o dată cu falca de jos, astfel că deocamdată nu cunoşteam decît numele diferitelor oase craniene. Remarcasem această rămăşiţă omenească în colţul unui cimitir, unde o pusese groparul probabil fiindcă •< era hine conservată ; căci era craniul unui tînăr şi avea încă toţi dinţii. în apropiere zăcea o veche piatră de mormînt, mutată din loc , fusese aşezată cu vreo optzeci de ani în urmă şi purta numele unui anume Albertus Zwiehan, mort în vremea aceea. Deşi nu exista nici o dovadă că craniul aparţinuse acestui

Zwiehan, l-am considerat ca atare, pentru că, potrivit cronicii manuscrise a unei familii vecine, de acest nume era legată o povestioară uimitoare.

Era vorba, după cîte se putea afirma, de fiul nelegitim al unui oarecare Zwiehan, care trăise mulţi ani în Asia şi murise acolo. Olandeza, care era mama fiului său, mai avea un băiat nelegitim cu numele de Hieronimus, al cărui tată dispăruse, şi pe care-1 iubea mai mult decît pe tînărul Zwiehan. De dragul ei şi fiindcă stăruia atît, omul nostru adoptase legal pe acest băiat, neglijînd însă mereu să se însoare ulterior cu femeia şi să dea propriului său copil o situaţie onorabilă. Cînd se făcu mare, bastardul adaptat plecă însă de-acasâ şi dispăru fără urmă, întocmai ca şi adevăratul lui tată, iar cînd, peste puţin, bătrinul Zwiehan şi concubina sa muriră unul după celălalt, Albertus, fiul dezmoştenit, rămase singur în casa şi cu averea fără stăpin, şi nu şovăi să ia într-un mod ingenios locul adevăratului fiu adoptiv, singurul cu drept de moştenire, să se înfrupte din averea adunată de bătrin şi să părăsească în grabă colonia aceea asiatica întorcîndu-se în vechea patrie a tatălui său.

Cum visase pe vremuri că fratele său vitreg se înecase în mare şi credea cu tărie în acest vis, procedase aşa fără să aibă conştiinţa încărcată, deşi era destul de şmecher pentru ca, în vechiul oraş natal al tatălui său, unde nu fusese văzut niciodată, să treacă sub tăcere propria lui existenţă şi, pe baza documentelor pe care le adusese cu el, să se dea drept celălalt. îşi cumpără o casă spaţioasă cu grădină drăguţă şi liniştită, în care ’se plimba foarte tihnit în sus şi în jos. Bineînţeles că fusese urmărit cu curiozitate de către vecini dar el nu băgase de seamă şi abia după ce se instală în regulă casele din jur începură să prindă viaţă aşa cum se în- tîmplă călătorului, aruncat pe o insulă, ai cărei băştinaşi încep să se ivească treptat în faţa lui. Oamenii de afaceri răspândiră zvonul că noul sosit făcea importante tranzacţii băneşti, bazîndu-se pe posibilităţi financiare verificate. Iată de ce, oamenii începură să-l salute ici- colo pe stradă cu cordilitate şi peste drum de casa în care locuia începură să se arate oameni la numeroase ferestre cînd apărea şi el la fereastra lui ca să vadă cum e vremea. Intr-un balconaş îngust, cu spatele spre stradă, o fată tînără şedea toată ziulica la roata de tors, fără să privească înaipoi, astfel că nu-i putea descoperi faţa. Şi tînărul se îndrăgosti de ea, fiindcă, născut din pasiune, era o fire

sentimentală ; se îndrăgosti mai întîi de spatele frumos al torcătoarei şi de atitudinea graţioasă a capului ei pe care-1 ţinea aplecat. Dar într-o zi, cum stătea şi se gîndea la treaba asta, în grădină, adică în partea cealaltă a casei, auzi pe neaşteptate o voce feminină strigînd : Cornelia, şi o altă voce care răspundea din grădina vecină. Lucrul acesta se repetă de mai multe ori în zilele următoare, astfel că Albertus Zwiehan uită de spatele torcătoarei şi se îndrăgosti de frumosul nume al nevăzutei Cornelia. Căci fata era ascunsă îndărătul unui zid alcătuit din tufe de iasomie. Cît de mare fu însă surprinderea lui cînd tufele acestea se depărtară într-o zi şi o fiinţă de sex feminin pătrunse pe teritoriul domeniului Zwiehan, printr-o uşiţă cu gratii, pe care n-o observase pînă atunci. Casa căreia îi aparţinea grădina de dincolo nu se afla de fapt pe aceeaşi stradă, ci pe o alta latură a cartierului ; din vechime însă între cele două case era în vigoare un drept de trecere prin grădini, curţi şi cerdacuri, valabil pentru anumite scopuri şi la anumite ore ale zilei.

în faţa' proprietarului uimit, se afla acum o fată înaltă, nu chiar frumoasă, dar înzestrată cu ochi veseli. Cînd îşi dădu seama că Zwiehan nu ştia nimic despre servitutea existentă, îi vorbi despre ea. Cu siguranţă că şi el avea o cheie de la portiţă, spuse ea, şi cînd tînărul aduse o cutie cu tot felul de chei vechi, îl ajută s-o găsească pe cea bună, care se potrivea în broască.

în timp ce fata îşi tot căznea. degetele albe şi ascuţite, el y examina cu plăcere trupul slăbuţ, care în rochia strinsă pe talie dădea totuşi o impresie de mlădioasă plinătate. In sfîrşit, salutîndu-1 pe nume şi spunîndu-1 şi pe al ei, care era unul şi acelaşi cu melodiosul nume de Cornelia, îi explică pentru ce venise. Ceru astfel pe un ton politicos dreptul de a instala o conductă mobilă care să lege fîntîna bine alimentată cu apă din curtea lui cu spălătoria ei, pentru a putea spăla, conform înţelegem scrise, rufăria adunată de o jumătate de an. Cum Albertus o rugă pe un ton la fel de politicos să facă ce doreşte, la un semn al Corneliei sosiră imediat mai multe spălătorese, înarmate cu jgheaburi şi ţevi de lemn şi de tablă,

pe care le uniră alcătuind un apeduct suspendat, dispă- rînd apoi iar în tufişurile din care se iviseră. Cornelia, după ce făcu o plecăciune, se strecură şi ea o dată cu ele, şi domnul Zwiehan rămase singur lingă jgheabul frumoasei sale fîntîni, dorindu-şi să poată trece şi el de partea cealaltă. In ziua următoare însă apărură din nou spălătoresele, desfăcură apeductul şi deschiseră drumul unei femei mari şi greoaie, care se silea să treacă pe portiţă. Ea izbuti să dea o idee

reuşită a modului în care se transformă cu timpul, graţie unei alimentaţii bogate, domnişoarele drăguţe şi zvelte. Căci doamna se prezentă drept mama ştiutei Cornelia, care nu îndrăznea să-l supere încă o dată pe domnul vecin. Şi anume, era puţin probabil că soarele va străluci toată ziua, drept care, ar fi fost de dorit ca rufele să se usuce toate odată, ceea ce era posibil numai dacă Zwiehan îngăduia ca o parte din • ele să fie uscate în grădina şi în curtea sa. Treaba asta se mai făcuse în anii trecuţi, deşi nu devenise o servitute ca dreptul la apeduct, iată de ce venea personal şi foarte îndatorată, să ceară această prietenească permisiune. Albertus Zwiehan o dădu imediat şi cu multă plăcere, după care femeia se retrase mulţumind şi în locul ei se ivi, depărtînd tufele de iasomie, domnişoara Cornelia, în fruntea cîtorva coşuri cu rufe şi aducînd personal o frîn- ghie pentru uscat, înfăşurată pe un sul. Totuşi, oricît se înălţa în vîrful picioarelor, nu era destul de înaltă ca s-n poată lega de stîlpi, de cîrlige şi de ramurile copacilor, astfel că, în mod firesc, Albertus îi sări în ajutor, plimbă frînghia în zigzag şi o prinse peste tot, în timp. ce Cornelia venea după el desfăşurînd-o. Mişcările ei erau atît de graţioase şi de drăgălaşe, iar tînărul îşi făcea treaba cu alSta zel şi atita înflăcărare, încît ici-colo mai călca peste cîte o micsandră sau peste cîte-o garoafă. Cînd femeile începură după aceea să atîme rufele, el rămase în grădină, în mod nevrednic pentru un bărbat, ajutînd şi de data asta la căratul coşurilor sau făcînd alte servicii. Domnişoara remarcă pe un ton prietenos că adusese numai rufăria ei personală şi cea mai bună, lăsînd dincolo lucrurile mai vechi ca să nu apară ca o sărăntoacă ipe teritoriu străin. Aşadar, tot spaţiul se umplu de cămăşile, de ciorapii, de năframele şi de scufiile ei de noapte şi, în bătaia unei brize înviorătoare, lucrurile acelea albe ca neaua începură să fîlfîie cu atîta vioiciune, că avură serios de furcă până fixară pînzele zburdalnice.

După ce-şi termină treaba, Zwiehan se retrase foarte agitat în camera lui, de la ferestrele căreia supraveghea fără încetare grădina bogată în conţinut. Nu mai era nimeni în ea, pretutindeni domnea liniştea ; doar straiele femeieşti, însufleţite parcă de nişte demoni ai aerului, fluturau domol încolo şi încoace, pînă ce o rafală de Vînt le'învîrteji brusc, ciorapii albi se răsuciră ca picioarele unei stafii şi o scufiţă desprinsă de pe funie sui ca un balonaş pe acoperiş. Atunci Albertus Zwiehan se grăbi să coboare îngrijorat, dornic să

salveze ceea ce îi părea deja mai aproape decît propria lui piele. Se luă vitejeşte la harţă cu vîntuâ, dar ciorapii îl loveau peste urechi, cămăşile i se răsuceau în jurul capului şi-i acopereau ochii, astfel că nu reuşi să stăpînească pînza răzvrătită pînă nu veniră feipeile rizînd în hohote să strîngă rufele.

Peste cîteva zile vecinele îl invitară ceremonios la o cafea ca să-şi exprime mulţumirile pentru bunăvoinţa lui. Pentru prima oară păşi în grădina vecină şi văzu masa aşternută într-o săliţă deschisă, ascunsă în spatele zidului de iasomie. Atît doamna cea bătrină cît şi cea tînără îi arătară o deosebită prietenie, şi după cafea urcă în locuinţa lor unde i se oferi o mică cină. Bineînţeles că el răspunse acestor amabilităţi şi-şi invită rîndul lui vecinele la masă, pe care o pregăti cum se pricepu mai bine cu ajutorul unei bătrîne servitoare. Pe scurt, ui) schimb 'susţinut de vizite se stabili imediat, atît domnişoara Cornelia, cît şi Albertus Zweihan purtînd în permanenţă asupra lor cheia portiţei de trecere. Curînd, mama îngădui fetei să rămină singură cu străinul şi cei doi tineri se pierdură în nenumărate discuţii tainice ; Cornelia îl întreba de viaţa pe care o diusese pînă atunci sau îi cerea amănunte privitoare la el, Albertus era onorat şi fericit de curiozitatea şi de simpatia ei şi-i destăinuia totul, pentru a răspunde prieteniei ei şi, într-o anumită măsură, pentru a-şi dezvălui, fără nici o reţinere, originea, posibilităţile materiale, precum şi ultima taină, cu singura deosebire că afirma despre fratele său vitreg dispărut că s-ar fi înecat în realitate si nu numai în visul lui.

Noua prietenie nu îritîrzie să fie considerată o logodnă sigură sau măcar iminentă. Lucrul acesta îi fu dovedit îndrăgostitului de cîteva scrisori anonime, care-i sosiră una după alta şi care-i dădeau 'anumite avertismente cu privire la angajamentul ce se pregătea să ia.

Situaţia celor două femei, spuneau scrisorile, era bună doar în aparenţă ; în realitate nu aveau nimic sau nimic în afară de o mare rîvnă de a face datorii, lucru la care se pricepeau de minune. Ştiau totuşi să potrivească treburile în aşa fel, încît să nu se vorbească despre asta, deoarece îşi căutau totdeauna victimele printre fiinţe nobile şi discrete, restituind la nevoie ceva bani pe socoteala unor terţe persoane. Povestea asta era însă un secret public şi nu se putea admite ca un concetăţean atit de respectabil, căruia îi erau deschise toate casele, să se îndrepte spre pieire. Căci un viciu atrage neîntârziat după sine şi un al doilea şi un al treilea, dar lipsa de bani e o undiţă care

ademeneşte toate păcatele. Mai mu't decît atît nu i se dădea de înţeles.

Albertus citi aceste scrisori, care însă nu-1 întristară şi nici nu-1 mîniară ci, dimpotrivă. îi făcură plăcere, fiindcă le considera nişte izbucniri de invidie şi o dovadă că nu-i mai rămîne decît să întindă mîna, din moment ce opinia publică considera o căsătorie probabilă, ba chiar iminentă. Plin de o gingaşă compătimire, ar fi dorit ca presupusa sărăcie a celor două femei să fie reală, ca să fie primit duios în calitate de salvator în braţele unei iubiri recunoscătoare. Pentru cazul că ar fi avut nevoie de o sumă mai considerabilă, ol elaboră imediat nişte planuri care să-i îngăduie să-şi sporească după necesităţi mijloacele băneşti. Avusese oricum intenţia de a-şi valorifica cunoştinţele în problemele comerţului răsăritean şi de a întemeia în tihnă şi cu prudenţă o casă de comerţ, consacrîndu-şi forţele, tinere încă, unei activităţi ce i s? potrivea. Frămîntat de aceste gînduri, tânărul nostru se învîrtea agitat prin camera sa, elaborîndu-şi totodată planurile pentru această afacere şi schiţînd tabloul strălucit al viitorului, legănat tot mai mult de simţămîntul de a, fi un ocrotitor şi un salvator plin de influenţă, un om care aduce fericirea şi un creator energic.

Vrînd să-şi acorde o'clipă de răgaz pe aceste valuri, se opri la fereastră şi văzu din întîmplare pe torcătoarea de peste drum, cu care uitase cu totul, intrînd în balconaş ; tot atît de întîmplător, îl zări şi ea, înainte de a se aşeza 1a roata de tors. îi şi întorsese ca de obicei spatele, pe care el îl cunoştea atît de bine, cînd se mai uită o dată înapoi şi, aruncîndu-i o căutătură lungă, îi arătă pe deplin şi cu mult calm chipul ei misterios, pe care adineauri îl văzuse doar ivindu-se ca lumina unui fulger. Obrazul fetei avea aproape forma unei inimi terminată într-o bărbie mică şi delicată şi părea mai curînd o miniatură pictată pe fildeş alb, decît un chip alcătuit din carne şi sînge : numai gura era roşie ca un boboc închis de trandafir şi părea mult mai mică decît ochii negri şi mari. totul fiind înconjurat într-un mod straniu într-un voal de batist, în cele din urmă, îşi întoarse capul şi-şi puse roata în mişcare, dar simţind parcă ochii vecinului aţintiţi asupra ei, se ridică şi dispăru în semiobscuritatea camerei. Deschise uşile şi trecu pe un coridor scăldat în soarele amurgului, făcîndu-se apoi nevăzută în umbră ca o nălucă.

In clipa aceea, planurile anterioare ale tînărului şi castelele

sale în Spania se pierdură în neant şi Albertus uită de ele, atît de total, de parcă n-ar fi trecut doar cîteva minute, ci o sută de ani de la făurirea lor. Privea ţintă dincolo, unde lnmina serii se stingea treptat iar întunericul intra în cameră, aşa după cum intra şi în camera în care se afla el. Singură privirea celor doi ochi misterioşi mai lumina în mintea sa şi-l urmări în noaptea aceea şi în timpul somnului, pînă ce luceafărul de dimineaţă se ivi pe cer şi probabil că razele lui îi atinseră pleoapele, fiindcă Albertus îl zări imediat îndată ce se trezi. Visase tocmai că era pitit în săliţa Corneliei, că şedea între ea şi torcătoarea necunoscută, care. ca şi aoeea era totuşi soţia lui legitimă, că amîndouă îl dezmierdau şi că el îşi petrecuse cîte un braţ în jurul umerilor lor. Aceasta i se părea o situaţie foarte acceptabilă şi plăcută, şi el stătea nemişcat asemenea văzduhului şi tufelor de iasomie neclintite, cînd, deodată necunoscuta se ridică în picioare şi cu o privire nespus de dulce îi făcu semn s-o urmeze. Atunci Cornelia îşi încleştă atît •de tare braţele în jurul lui, încît nu mai putu face nici o mişcare şi văzu cum cealaltă se depărta plutind, ţinînd în mînă o lumină vie, care lumina în trecere copacii, lăsîndu-i apoi în întuneric. în cele din urmă, fata dispăru în noaptea albastră, în care rămase atîrnată doar lumina ; era tocmai luceafărul de dimineaţă sau Lucifer pe care Albertus îl zări la deşteptare. Cuprins de un dor insuportabil, aşteptă cu multă greutate să vină momentul potrivit pentru a se interesa în fine mai îndeaproape de necunoscută şi pentru a găsi o posibilitate de a ajunge la ea. în mod ciudat, primul lucru pe care-1 făcu, fu să ia cheia de la portiţa ce ducea spre vecina lui, Cornelia, trecu dincolo şi făcu femeilor o vizită matinală. Le găsi împachetând nişte cufere, fiindcă voiau să plece pentru o săptămînă-două într-o localitate balneară şi aşteptau birja veche, care le ducea în fiecare an acolo. Cînd Zwiehan începu să le întrebe despre vecina lui care torcea, Cornelia îşi întrerupse o clipă treaba şi, cu genunchii sprijiniţi pe un cufăr, îl privi mirată drept în faţă. „Asta trebuie să fie Afra Zigonia Mayluft!“ spuse ea, mi atît uimită cît surprinsă, deoarece mai de mult încă, i se păruse ciudat că el nu părea să cunoască fiinţa asta uimitor de frumoasă. Cînd remarcă însă că el îi repetă numele cu ochii strălucitori, îl întrerupse pe neaşteptate, invitîndu-1 să le însoţească pe ea şi pe maică-sa la băi. Dacă femeiuşcă aceea il interesa, adăuga ea roşind, are să-i mai dea în drum şi alte amănunte ; de altfel, după cîte se ştia, peste cîteva zile trebuia să vină şi ea la băi ca să se întîlnească

cu nişte prieteni. Atunci va avea cea mai bună ocazie s-o vadă şi s-o cunoască fără nici o greutate pe frumoasa aceea. Fără să stea mult pe gînduri, Albertus se repezi la el acasă, îşi luă cîteva lucruri şi, o oră după aceea, se afla împreună cu cele două femei în trăsură. Află astfel că domnişoara Afra Zigonia Mayluft nu era de fapt originară din oraşul nostru, că era o rudă rămasă orfană, care se stabilise de la o vreme în casa vecină. Se spunea că e cucernică şi chiar că ar fi pe cale de a intra în comunitatea evanghelică, numită „Paznicii Pomnului“. între timp, Cornelia şi mama ei îl observaseră cu atenţie pe domnul Zwiehan, aşteptînd să surprindă reacţia de spaimă pe care sperau s-o producă în el po- vestindu-i aceste fapte. Dar el privea drept înainte, cu ochi şi mai visători încă,- pierdut în gînduri dulci ; cele auzite păreau să-i deschidă mai curînd perspectiva atrăgătoare de a putea împărtăşi o stare de beatitudine pe care n-o cunoştea.

Ajunşi în localitatea balneară, prietenele sale, dornice să-l distreze, îl atraseră numaidecît într-un cerc de vile- giaturişti veseli. Fără nici un fel de relaţii cil aceştia, un mic grup de bărbaţi şi de femei simplu îmbrăcaţi, îşi îngrijeau sănătatea. Zwiehan fu dus mereu pe **alte** drumuri decît cele pc care umblau discutând în tihnă oamenii aceia liniştiţi. Iată de ce, cînd numita Afra Zigonia sosi într-o seară, el o descoperi abia în dimineaţa următoare, în clipa cînd, la o oră matinală, urca într-o trăsură, în tovărăşia altor două pereoane din grupul cel evlavios. Abia apucase să observe că cei rămaşi o înconjurau şi o petreceau cu o simpatie calmă dar sinceră pe tînăra fată îmbrăcată în haine de călătorie, cînd trăsura pomi şi curînd dispăru cu totul din cîmpul lui vizual, în timp ce ceilalţi, cu o expresie de satisfacţie **pe** chipurile lor cucernice, treceau pe lingă ei, avînd înfăţişarea unor oameni care au rezolvat în mod fericit o chestiune importantă şi scumpă inimii lor. „Acum draga copilă e în mîini bune !“ spuse cineva, „se îndreptă spre mîntuire şi în curînd se va plimba în grădinile Domnului !“

O imagine inefabilă se înfăţişă în faţa ochilor lui Zweihan la auzul acestor cuvinte ; cu inima strînsâ, se duse grăbit la protectoarele sale ca să le întrebe ce semnificaţie avea episodul petrecut adineauri. Mama şi fiica îi comunicară zîmbind că era o noutate care se discuta pretutindeni în clipa aceea şi anume se spunea că Afra Zigonia ar fi plecat în Saxonia pentru a fi primită în rîndurile comunităţii frăţeşti a „PazniciUor Domnului" unde urma să-şi petreacă restul zilelor. „Iată visul meu !“ îşi spuse el. „Afra Zigonia umblă cu lumina prin noapte spre luceafărul de dimineaţă, dar eu n-am să mă

las reţinut de această Cornelie, ci de data asta am să plec după ea !“ Cu un calm prefăcut, mai rămase cîteva zile în localitate, dar într-o dimineaţă plecă fără să-şi ia rămas bun, îi încredinţă notarului public chestiunile sale

băneşti, lăsă casa în seama bucătăresei, îşi luă banii necesari, apoi dispăru din oraş pornind pe urma visului său. Cum însă nu era familiarizat cu geografia occidentului, şi cum nu putea să trădeze nimănui ţinta călătoriei sale, greşi de cîteva ori drumul pînă să ajungă în locurile unde erau stabiliţi „Paznicii Domnului". Apropiin- du-se în cercuri din ce în ce mai strinse de această aşezare a evlavioşilor, pătrunse în cele din urmă în ea şi solicită să fie primit în comunitatea lor. Cum nici prin' aspectul exterior, nici prin vorbă, priviri şi gesturi nu dovedea apropiere sau cunoştinţe despre ceea ce pretindea că vrea să obţină şi cum în general se prezenta ca un barbar neajutorat, fu privit cu surprindere şi cu suspiciune şi, după cîteva întrebări, fu refuzat. Mîhnit şi nehotărît, Zwiehan rămase locului cu lacrimi în ochi la gindul că făcuse degeaba drumul încoace, cînd un cor de- femei necăsătorite trecu pe lîngă el, ultima dintre ele fiind Afra Zigonia. Ea îl zări şi păru să-l recunoască sau să încerce să-şi amintească unde-1 mai văzuse pe omul acela, pentru că se opri o clipă şi-l privi cu atenţie. Zwiehan profită imediat de acest fapt, se apropie de ea, o salută cu smerenie şi-i mărturisi bîiguind că venise după ea fiindcă o iubea din tot sufletul, dar că cererea lui de a fi primit ca frate fusese respinsă. Surprinsă dar şi plină de o duioasă compătimire — aşa i se păru lui — fata îşi opri asupra lui privirile, care străluceau blînd de o lumină lăuntrică, apoi spuse cu glasul scăzut, dar desluşit că el avea mai multă nevoie de dragoste către Domnul şi Mântuitorul nostru decît de o dragoste pământeasc ă ; totuşi, nu trebuia să fie alungat şi să mai rămînă o zi sau două la han. Zicînd acestea, îl salută cu o gravitate blîndă şi porni în urma surorilor ei.

Chiar în dimineaţa următoare, Albertus fu vizitat de unul dintre fruntaşii comunităţii, care-1 interogă şi-l cercetă încă o dată. Poate că, datorită speranţei pline de dulce reverie, care-1 cuprinsese din nou, căpătase o expresie mai cucernică, sau poate că fata avea o influenţă serioasă, fapt e că fu acceptat de probă şi ataşat clasei inferioare, a novicilor, cu asigurarea că, după un anumit interval va trebui să se supună hotărîrii destinului cu privire la primirea sa definitivă, în modul în care, după cum se ştie, se procedeeă de obicei în ocazii mai importante, pentru a da timp voinţei lui Dumnezeu sa se manifeste nemijlocit.

Acum trebuia să înveţe cum e bine să citească, să se roage, să cînte, să fie modest, tăcut şi muncitor şi, înainte de toate, să mediteze la fiinţa sa păcătoasă şi mizeră ; dar cum el nu

simţea nici un imbold în aceasta direcţie, ci se gîndea numai la Afra, pe care credea că o iubeşte, îi venea foarte greu să se supună şi se trăda zilnic prin priviri şi cuvinte barbare. Nu-şi vedea iubita decît de departe, în timpul slujbelor, unde ea şedea printre femeile nemăritate, in timp ce el suspina în corul •celibatarilor. De fiecare dată, însă, ea părea să-l caute din ochi, ceroetînd o clipă dacă se mai .afla aoolo, veşnic cu privirea aceea de copil, care din prima clipă îl miş- case atît de pe neaşteptate. Atunci prindea iar curaj şi-şi continua eforturile de a se îndrepta spre sfinţenie. Dar lucrul acesta mergea atît de jalnic, încît după cîteva luni, mai înainte de a se hotărî continuarea eforturilor in folosul lui, se stabili adevărata consultare a oracolului divin. Intr-o adunare solemnă, în cursul căreia aveau să se ia decizii în privinţa altor cîteva cazuri asemănătoare, în lumina tainică a luminărilor, Zwiehan îngenunche pe podea la oarecare distanţă de ceilalţi în timp ce încăperea răsuna de rugăciuni şi de cînteee. Apoi fu condus în faţa urnei, de unde, într-o linişte adîncă, îşi trase destinul, care-i era favorabil şi hotăra intrarea lui într-un grad mai avansat de încercări. întors printre confraţii săi, tînărul era atît de tulburat, încît uită să cînte şi să se roage mai departe, aşa cum reîncepuseră să facă ceilalţi, deoarece în clipa aceea un misionar cu vază şi care călătorise mult îngenunche în locul pe care-1 ocupase mai înainte el. Era vorba să se afle dacă acest misionar putea prelua o staţiune africană cu o climă extrem de nesănătoasă, lucru pe care, de altfel, îl dorea chiar el, sau dacă trebuia să se mulţumească cu un aer mai sănătos, aşa cum cerea comunitatea, ţinînd seama de forţele sale cam istovite. Oracolul corespunse dorinţei misionarului, după care el se întoarse la locul ocupat înainte şi îngenunche din nou : cîntecele răsunară iar şi Albertus Zwiehan, care între timp apucase să se reculeagă puţin, profită de
însufleţirea crescîndă pentru a încerca s-o vadă pe Afra Zigonia Mayluft, pe care n-o zărise încă. N-o găsi însă la locul ei obişnuit, pentru că era îngenuncheată lîngă crainicul comunităţii şi privirea lui Albertus, care o căuta, o ^descoperi din întâmplare. Căci de data asta era vorba să se afle dacă providenţa voia ca fata să-l urmeze în calitate de soţie pe omul care pleca în pustiul fierbinte şi aspru, sau dacă făptura ei pra prea delicată şi prea firavă, prea interiorizată şi prea distinsă pentru aşa ceva. Dar şi dorinţele ei fură îndeplinite de soartă, în clipa cînd fu dusă în faţa urnei, şi după aceea, în timp ce plutea mînă în mînă cu alesul ei pentru a se logodi

imediat, ochii ei atît de liniştiţi de obicei aveau o strălucire cam prea caldă şi prea însufleţită pentru o chestiune pămîntească.

Cu gura căscată şi palid ca un mort, Albertus era incapabil chiar să respire sau să ofteze, drept care nu atrase atenţia asupra sa. După ce totul se isprăvi, se strecură fără o vorbă în pat şi petrecu o noapte groaznică ; egoismul lui primitiv şi inconştient îl înăbuşea, de parcă un şarpe s-ar fi încolăcit în jurul inimii lui. şi tot timpul o vedea mereu pe Afra plutind, cu mîna în mîna misionarului. Prin urmare asta fusese lumina pe care o purtase ea în mînă, în visul acela înşelător ! A doua zi arăta sleit de puteri şi distrus, aşa că fu considerat copt , pentru evadare. Pentru a i se da prilejul să aibă o activitate, să lucreze şi să se învioreze, fu afectat ca ajutor pe lîngă un alt funcţionar al misiunii, care era gata de plecare pentru o vizită în coloniile din Groenlanda, Labrador şi Stepa calmucă. Fără a opune nici o împotrivire, se lăsă pregătit în acest scop şi pomi la drum cu duhovnicul său sufletesc, fără s-o mai poată vedea pe Afra. care-i trimise drept amintire doar o cărticică frumos legată, mică şi groasă conţinînd cîte o maximă sau o poezie pentru fiecare zi a anului ; de carte era prins un beţigaş de fildeş care o deschidea pentru profeţii. Cîteva luni mai tîrziu, Zwiehan se afla într-o zi, undeva, pe litoralul Groenlandei, în apropiere de St. Jan ; un soare palid lumina apa din care se ivea ici-colo cîte o focă. In această stare de somnolenţă, deschise la întîmplare cărticica, căci, în clipa aceea, se simţea obosit de munca în magazie şi în cancelarie şi fusese cuprins de reverie.

Şi iată că citi nişte versuri ciudate dintr-un cîntec :

In grădina de tine ştiută,
Paradisul sufletelor înfloreşte,
Duhul Sfint în fîntîna cea mută,
Aripile, ca derargint, albe îşi răcoreşte.
Jasminul răspîndeşte o aromă divină,
Sufletele'nălţate-s in dulce plimbare Şi
prin ram de scorţişoară fină,
Logodnicii se-mbrăţişează plini de-ncîntare.

Ultimele rînduri îl înviorară întîi parţial, apoi oe deplin ; deodată văzu gpăidina din spatele casei sale şi în ea pe Cornelia, zvelta lui vecină strecurîndu-se printre tufele de iasomie. Şi deşi cărticica pe care o ţinea in mînă fusese tipărită cu ani în urmă, consideră totuşi imediat versul acela drept o sugestie nemijlocită sau mai curînd un îndemn miraculos dat

de Afra de a se îr- toarce acasă şi de a se căsători cu Cornelia, care, CJ cît se gîndea la ea, i se părea iar demnă de a fi dorită.^ Dar, pentru prima oară după aventura cu tragerea la sorţi, simţea acum şi faţă de Afra o simpatie plină de recunoştinţă, convins fiind că ea era mai înţeleaptă decit dînsul şi că, în definitiv, îl îndemnase .spre drumul pe care n-ar fi trebuit să-l părăsească niciodată. Acesta era sensul plecării ei în vis şi al luminii pe care i-o înălţase în faţa ochilor. Zwiehan îşi împachetă lucrurile în timpul nopţii, o şterse de lîngă superiorul său, plecă spre sud cu o balenieră şi porni cu o grabă irezistibilă spre patrie, oprindu-se într-o seară în faţa casei sale, tocmai în momentul cînd isprăvise complet toţi banii pe care-i luase cu el. Căci se împlineau zece luni de cînd lipsea de-acasă. Se întreba tocmai dacă, deşi se lăsa seara, se cuvenea să mai treacă în ziua aceea pe portiţa din grădină spre a face
o surpriză plăcută prietenei pe care o părăsise, cînd uşa casei se deschise şi un individ ciudat apăru în faţa lui. Era un bărbat ciupit de vărsat, cu pielea galbenă-arămie, cu nas coroiat, cu o mustaţă stufoasă şi cu ochi rotunzi, purtînd papuci turceşti în picioare şi pe cap o scufie roşie

atîmîndă, aşa cum poartă adesea marinarii din ţările mediteraneene şi din alte locuri. Omul îl întrebă pe trecătorul care sunase ce doreşte.

— Vreau să intru în casa mea ! răspunse acesta uluit. Sînt domnul Hieronymus Zwiehan !

— **Asta sînt eu în persoană, spuse celălalt pe un ton aspru şi trînti uşa.**

Albertus rămase locului cîteva minute, pînă ce-i dădu în gînd să se ducă la notar, care trebuia să ştie cine se instalase în casa lui. Dar notarul, pe care-1 deranja în timpul cinei, îl privi cu ochi mari şi strigă că era bine că se arăta în sfîrşit la faţă, după ce nu dăduse nici un semn de viaţă atîta amar de vreme (pe atunci nu existau numeroasele posibilităţi de a trimite o citaţie cuiva plecat într-o destinaţie necunoscută). In casă nu locuia nimeni altul decît fiul adoptiv şi unicul moştenitor al defunctului Zwiehan sau, în orice caz, cineva care, ca şi Albertus, se dădea şi el drept acest personaj, şi care poseda şi el exact aceleaşi documente. Mamselle Cornelia Cutare şi Cutare, care fusese considerată logodnica acestuia, depusese mărturii în faţa judecătorului cum că pe cale confidenţială aflase chiar de la Albertus secretul, că el nu era fratele său vitreg, Hieronymus cel înecat, ci propriul fiu natural al bătrînului Zwiehan. In baza acestei mărturii i se îngăduise deocamdată lui Hieronymus, sosit pe neaşteptate, să stea în casă ; căci dacă lucrurile stăteau astfel, conform dreptului ereditar, moştenitorul de drept nu era fiul natural, Albertus, fi fiul adoptiv, aşadar celălalt se putea duce unde poftea, dacă nu va fi închis pentru că-şi falsificase starea civilă. Dar ce avea el de spus despre toate astea ?

De fapt, Albertus nu mai avea decît puţine motive să se bizuie pe visele sale ; singură nevoia cumplită în care se afla îl sili să-l considere în continuare înecat pe Hieronymus. Zăpăcit şi mînios, tînărul spuse bîlbîindu-se că nimic din toate acestea nu erau adevărate şi că totul se va lămuri cu uşurinţă ; dar notarul ridică din umeri şi nu se lăsă convins decît cu greu să-i înmâneze nenorocitului ceva bani ca să-şi caute un adăpost. în realitate, îndată după plecarea lui Albertus din Indiile de Est, fratele dispărut apăruse pe neaşteptate acolo, şi-l urmărise pînă în Elveţia. Niciodată nu se putu lămuri pe deplin unde umblase toţi anii aceia, dar pe ascuns se afirma că făcuse parte dintr-o bandă de piraţi şi că adunase bani buni.

In cele din urmă, se hotărî rezolvarea pe cale judecătorească a conflictului dintre cei doi fraţi vitregi şi bastarzi, pentru a se vedea care din ei era fiul adoptiv al uşuratecului

tată mort. Fiecare avea cîte un avocat, ca- re-şi dădea toată silinţa cu gîndul la prada sperată, şi o vreme s-ar. fi zis că, dată fiind distanţa la care se afla scena unde se petrecuse iniţiali acţiunea, precum şi lipsa de martori, lupta nu înainta. Pînă cînd, la îndemnul Corneliei, avocatul lui Hieronymus aduse cîţiva oameni mai în vîrstă, care îl cunoscuseră bine pe bătrînul Zwiehan în tinereţe, înainte de a fi emigrat. Oamenii aceştia de- puseră mărturie că Albertus trebuia să fie adevăratul fiu al bătrînului, pentru că după cîte îşi aminteau ei, semăna cu el ca două picături de apă. Datorită acestui fapt, adevăratul Hieronymus cîştigă procesul şi căpătă toate drepturile de moştenire asupra bunurilor aduse de Albertus încoace ; în schimb, deoarece se dăduse drept altul, acesta din urmă fu condamnat la un an puşcărie, cu acordarea de circumstanţe atenuante, e drept.

Aşa se face că Albertus Zwiehan îşi pierdu drepturile fireşti şi văzu pe descendentul unui aventurier complet străin, el însuşi un aventurier, intrînd, din vina propriei sale mame, în posesia întregii averi adunate de tatăl său, în timp ce el însuşi devenea un cerşetor. în schimb Cornelia, al cărui nume frumos îl cucerise odată pe naivul Albertus, se logodi neîntîrziat cu piratul, ale cărui obiceiuri grosolane n-o speriau. Ca să-l chinuie şi mai departe pe nefericitul Albertus după terminarea pedepsei, îl convinse pe soţul ei să-l primească în casă de milă, ceea ce se şi întîmplă. I se ceru să facă treabă de argat sau mai bine zis de slujnită, pentru că acum nu mai avea nici un ban cu care să fi putut pleca undeva, sau să se poată apuca de o afacere, astfel că era nevoit să accepte orice. îl supăra mai puţin să plivească buruienile, să cureţe salata, sau să aducă apă decît să instaleze apeductul şi să atîrne rufele, lucruri pe care i le cerea regulat doamna Cornelia Zwiehan ca un zîmbet răutăcios.

O variaţie era pentru el copierea cronicii de familie, care se afla în posesia unei bătrîne, descendentă a familiei Zwiehan şi care-i fusese împrumutată lui Hieronymus. Acesta, acum ultimul şi legitimul urmaş în linie bărbătească al unei familii destul de importante pe vremuri, voia, prin copierea acestei cronici, să se asigure de nişte strămoşi, pentru că încăpăţînata batrînă nu voia să cedeze documentul. Personal, el nu ştia să scrie germana, şi Cornelia, hotărâtă să trăiască o viaţă foarte comodă, refuzase să copieze cronica.

Făcînd această muncă, Albertus află de renumele şi de cinstea de care se bucurase familia din care se trăgea şi din

care era acum expulzat ; căci nemaiexistînd nici un fel de act în acest sens, nu-şi mai putea dovedi nici măcar calitatea de descendent neligitim. Ascunzîn- du-şi starea civilă reală, bietul nebiln se transformase singur într-un apatrid şi asemănarea cu tatăl său, considerată suficientă pentru a-1 jefui de moştenire, nu ajungea pentru a-i acorda numele şi cetăţenia acestuia, căci nu exista nici o aluzie şi nici o însemnare în acest sens.

Pentru a lăsa măcar o urmă a existenţei sale, îşi scrise în taină soarta în cronica originală, unde cîteva foi rămase albe îi ofereau un spaţiu suficient şi, după ce-şi termină treaba, înapoie imediat cartea bătrînei. Aceasta citi povestea intercalată cu multă compătimire, mai cu seamă că nu-1 putea suferi pe noul urmaş şi cînd, puţin după aceea, îndurerat de pierderea existenţei, a persoanei şi a identităţii sale, Albertus Zwiehan se îmbolnăvi şi muri, bătrîna îi ridică o piatră funerară şi scrise în cronica de familie că o dată cu el fusese înmormîntat ultimul Zwiehan autentic, iar că toţi cei care, în viitor, vor mai purta acest nume, nu vor fi decît urmaşii unui pirat vagabond şi străin.

Era o noapte călduroasă de vară cînd am sărit zidul cimitirului şi am luat craniul, pe care-1 remarcasem cu prilejul unei înmormîntări. Se afla aruncat printre nişte buruieni înalte şi verzi ; maxilarul inferior era alături şi, din interior, izvora o uşoară licărire albăstrie, care ieşea prin orbite, de parcă în cutia cranianâ a lui Albertus Zwiehan, în măsura în care era cu adevărat a sa, sălăş- luiau încă spiritele visului de odinioară. Doi licurici se aflau ele fapt în ea, nuntind poate : eu, însă, am considerat că ar fi sufletul Corneliei şi sufletul Afrei, şi, cînd am ajuns acasă, i-am băgat în sticluţa cu s«pirt, ca să le fac de petrecanie. Pentru că eram ferm convins că şi cucernica Afra, tot stînd cu spatele la el, îl ademenise intenţionat pe omul acela impulsiv şi-l indusese în eroare.

După ce am amenajat astfel fundul cufărului, cu capul de mort zidit între cărţi, mama a intrat în cameră ca să aşeze în straturi rufăria cea nouă de corp şi să mă înveţe cum să-mi îngrijesc lucrurile. Tot ce aducea cu ea fusese tors şi ţesut de comandă, cîteva cămăşi mai fine datînd încă din copilăria mea. Căci familia noastră încetase de timpuriu să se înmulţească astfel că stocurile acumulate prin eforturile ei fuseseră în bună parte cruţate. Şi din acestea am luat numai o parte cu mine, mama păstrînd restul pentru a-mi împrospăta rufăria cu prilejul înapoierii mele, care, spera ea, avea să se producă în momentul stabilit.

Pe urmă apăru un costum de sărbătoare, care, pentru prima oară în viaţa mea, era negru şi cuviincios, căci acum trebuia să nu mă abat de la obiceiuri, ca să nu fiu împiedicat să merg înainte. In afară de asta, mama credea că, avînd un costum de sărbătoare, voi duce o viaţă mai conformă cu orînduirea divină a lumii, după cum nu-şi putea imagina că în ţări străine aş putea purta aceleaşi haine duminica şi în zilele de lucru. Iată de ce, în timp ce-mi împacheta lucrurile, repeta sfaturile pe care mi le mai împărtăşise atît de des, explicîndu-mi cum să-imi păstrez hainele, amintindu-mi că dintr-o singură neglijenţă sau după un abuz trecător un lucru începe să se ducă de rîpă, că e foarte puţin onorabil să fii obligat să îmbraci iar, fiindcă eşti în nevoie, o haină pe care ai lepădat-o, în timp ce ar fi fost mai bine s-o îngrijeşti de la început şi s-o păstrezi cît mai mult timp în stare relativ bună. în felul acesta i se oferea destinului toată latitudinea să facă diverse cotituri, pe cînd, dacă o haină se. distruge repede, nimic bun nu se poate întîmpla înainte de uzarea şi ferfeniţirea ei.

După ce, în sfîrşit, restul articolelor de îmbrăcăminte, precum şi echipamentul de mai mică importanţă îşi găsi locul, după ce tot felul de mărunţişuri necesare unor

nevoi modeste fură vîrîte între ele, am închis cufărul şi un om a cărat mica arcă pînă la staţia diligenţei, cu care urma să plec a doua zi. Mama se aşează şi privi înspăimîntată spre locul gol de pe podeaua camerei, unde lada rămăsese toată ziua ; mapefle fuseseră transportate şi ele, astfel că din tot ce ţinea minte, eram numai eu acolo şi doar pentru o singură scurtă noapte. Dar mama nu se lăsă mult timp pradă acestui presentiment al singurătăţii, ci fiindcă era sîmbătă, îşi adună încă o dată puterile, ca să facă obişnuita curăţenie energică în cameră, odihnindu-se abia după ce totul fu gata şi pretutindeni se aşternu tihnita curăţenie duminicală.

Şi duminica veni într-adevăr, şi era cea mai frumoasă zi de mai, în momentul cînd m-am trezit, o dată cu primele raze ale zorilor şi am pornit în goană afară din oraş, unde am urcat pe un deal învecinat, doar pentru ca, nerăbdător cum eram, să-mi treacă timpul şi să arunc o ultimă privire asupra locurilor natale. M-am oprit la umbra primilor copaci din pădure, în spatele căreia zorile începeau să lumineze ; în acelaşi timp piscurile, crestele şi pereţii munţilor înalţi din sud, care priveau spre răsărit, se împurpurară şi luară forme neobişnuite, căci. din întîmplare, nu-i mai văzusem niciodată aşa. în faţa ochilor mei se iviră treptat prăpăstii şi abisuri, ba chiar şe- surile şi localităţile situate pe înălţimi şi despre care nu avusesem nici o idee. Şi cînd, în cele din urmă, vechile biserici ale oraşului care se întindea la picioarele mele fură scăldate şi ele dinspre est în lumina ce se revărsa prin vreo spărtură a unui deal, în tâmp ce un cer fără nori inunda întreaga regiune, iar în jurul meu începea să răsune ciripitul păsărilor, patria aceea mi se păru atît de nouă şi de stranie, încît, în loc s-o părăsesc, aveam impresia că abia acum făceam cunoştinţă cu ea. Era unul din acele cazuri cînd ceva care ne e foarte intim şi apropiat, îşi dezvăluie în faţa noastră farmecul şi valoarea abia în clipa cînd întoarcem faţa de la el, trezind în noi dureroasa descoperire a nestatorniciei şi'mărginirii noastre. De data asta, simpla împrejurare de a vedea în cel mai adevărat înţeles al cuvîntului lucrurile luminate în sfîrşit de partea cealaltă, pentru a-mi îngreuna despărţirea trezindu-mi un simţămînt de căinţă şi de nesiguranţă, ba chiar inspirîndu-mi zadarnicul proiect de a deveni un om capabil să se scoale dis-de-dimineaţă şi să-şi folosească bine timpul, asemenea unui plugar, unui vînător sau unui oştean, care trebuie negreşit să fie pe cîmp o dată cu zorile. Drept mărturie a proiectului meu şi al unei mai adevărate lealităţi au ridicat de jos pana mică, în dungi albe şi albastre a unei gaiţe, care purtă pe ea culorile bătrînei noastre

confederaţii, şi mi-am înfipt-o în bereta de catifea. După asta am coborît iar repede în oraş, unde soarele dimineţid strălucea acum pe străzi şi unde răsunau primele dangăte de clopote ale bisericilor. în timp ce mama îmi pregătea pentru ultima oară micul dejun, am făcut un tur ca să-mi iau rămas bun de la colocatarii noştri, care ocupau cu chirie cîte un etaj al casei.

Jos de tot locuia un meşter tinichigiu, un meseriaş care prelucra materialul acela folositor, lipsit de valoare în sine, şi care numai prin tăiere, ciocănire şi lipire se transforma în ceva, neputînd fi folosit niciodată pentru a doua oară. Totul depinde deci de forma în care se învelesc mii de sipaţii goale, şi deoarece, dată fiind lipsa de valoare a materialului, nimeni nu vrea să dea* bani mulţi pe el ; dintr-o muncă continuă şi fără răgaz, care începe dimineaţa şi ţine pînă seara, numai o mare cantitate de obiecte lucrate asigură realizarea unui ciştig corespunzător nevoilor. Din acest motiv, precum şi din cauza atenţiei permanente, necesară la fixarea burlanelor, treabă care nu e lipsită de primejdii, meşterul devenise formalist şi cam morocănos, aspru faţă de calfele sale şi destul de antipatic chiar faţă de soţie şi de copii. Econom şi neîncrezător, nu îndrăznise niciodată să-şi deschidă o prăvălie şi să facă afaceri mai mari, ci se măr-' ginea să muncească din zori şi pînă în noapte în atelierul lui întunecos, situat într-o stradă îndepărtată, chiar după ce calfele lui se culcaseră ori plecaseră la circiumă. îşi plătea totdeauna cu punctualitate chiria şi se purta frumos şi cuviincios faţă de mama ; pe mine însă mă privea cam chiorîş, era rezervat şi rece deoarece, după cum îmi dădusem de mult seama, nu era de acord cu viaţa liberă şi fără griji pe care o dusesem pînă atunci, nici cu meseria mea şi, în general, cu nimic din ce făceam. Cu atît mai surprins am fost, deci, văzînd că, de data asta, mă primea bine dispus şi prietenos. Nesperata lui veselie era accentuată de faţa proaspăt bărbierită şi de hainele de sărbătoare, ceea ce nu-1 împiedică bineînţeles să tragă o palmă unui băieţaş, care stătea la masă şi mai ceruse lapte, palmă care-1 făcu să izbucnească în plîns. îndată după aceea, începu să plângă cu sughiţuri şi una din fete, pe care o trase pe neaşteptate de cosiţă, pentru că-şi scăpase bucata de pîine pe jos. După ce, ascultând de privirea aspră, pe care i-o aruncase bărbatul, femeia se retrase cu copiii în bucătărie, el începu să vorbească pe un ton vesel despre călătoria mea, despre oraşele pe care le voi vedea şi despre particularităţile lor pe care aveam să le trec în revistă, pomenind cîteva din ele, după obiceiul calfelor de a-şi transmite impresii din pribegiile

lor : ici statuia de piatră a unui bărbat, colo un turn înclinat, cTincolo o maimuţă de lemn lingă o primărie. Apoi vorbi despre mîncare şi despre băutură, despre ce era bine să bei sau să nu bed ici sau colo, despre gustoasele mîncăruri naţionale, pe care nu le uitase niciodată şi peste care voi da şi eu, fiecare după obiceiul ţării respective. Nu trebuia să scap nici o ocazie.

Încet şi pe neaşteptate, tinichigiul se apropie de biroul său, scoase din el o hîrtioară în care era înfăşurat un taler de Brabant şi mi-1 întinse drept modest dar de călătorie, cum spunea el, îndemnîndu-mă să-l cheltuiesc cu bună dispoziţie şi sănătate. Conform obiceiului, nu puteam să-l refuz ; l-am păstrat în mînă, i-am mulţumit politicos şi am urcat cu un etaj mai sus. Abia mai tirziu am aflat ce însemna amabilitatea sa. Veselia şi aparenta lui bunăvoinţă aveau la bază convingerea că acum aveam să învăţ şi eu ce înseamnă viaţa şi munca, şi că în şcoala destinului spre care porneam cu atîta naivitate, voi fi pedepsit aşa cum se cuvine ; căci el nu prea gustase din bunătăţile naţionale, pe care ar fi vrut să le mănînce în cursul peregrinărilor sale, ci suferise de foame şi de sete şi trecuse prin tot felul de lipsuri, nu din vina sa, ci fiindcă-i fusese soarta potrivnică. Iată de ce urările lui vesele de despărţire erau un fel de blestem pe care mi-1 dădea pentru drum, deşi spre binele meu, credea el.

La etajul următor, unde am urcat pe urmă, locuia un mic mecanic, care lucra cu tot felul de unelte populare de precizie ca de pildă cîntare, rigle de măsurat, compasuri, apoi cu rişniţe de cafea, cu tipare pentru stofe, cu maşini de cojit mere, reparîndu-le la cerere, cu ajutorul unui lucrător bătrîn. Totodată ocupa şi funcţia de cotar al unui district, verifica măsurile şi greutăţile, cresta, stampa sau şlefuia seninele în obiectele respective. Era în permanent conflict mai ales cu numeroşii cîrciumari care prin tot felul de. tertipuri şi schimbîndu-şi mereu paharele, încercau să eludeze legea. Patima îl îndemna să vegheze nu numai ca paharele să fie corect însemnate, ci şi să fie bine umplute astfel că bătea cîrciumile una după alta pentru a vedea unde se turna băutura sub linie şi clienţii îngăduiau aşa ceva. Cu această ocazie pierdea el însuşi măsura şi ajungea să bea un număr exagerat de ţapi din care nu se mai putea descurca, ori- cît de precis şi de atent îl examina pe fiecare înainte de a-1 da pe gît.

In dimineaţa aceea era încă nebărbierit şi în haine de lucru şi-şi aştepta cafeaua, pe care nevastă-sa o pregătea în linişte ;

căci se stăpînea înţelepţeşte să se avînte în mustrări violente mai înainte ca ultimii aburi de alcool, care-i mai puteau da omului ei putere de împotrivire, să se fi risipit, lăsînd in urmă doar slăbiciunea, pe care vorbele ei o veştejeau zilnio dar fără rezultat. Cotarul turnă nişte rachiu de cireşe într-un păhărel cilindric, de care se folosea pentru a compara şi a măsura cantităţi mici, pentru că de invidie sau de răutate, femeia îi spărsese ultimul păhăruţ.

îmi oferi acest reconfortant metric, în timp ce pentru el personal turnă o duşcă zdravănă într-un pahar mai mare, drept mijloc binevenit pentru a-şi prelungi un timp capacitatea de apărare. Scărpinîndu-şi părul nepieptănat, mă privi cu ochii mijiţi şi roşii, oftă şi se plînse de prostul obicei de a-ţi strica mereu dimineaţa de duminică veghind pînă noaptea târziu sîmbătă. Apoi spuse :

— Domnule Lee, eu îi mai datorez mamei dumitale chiria pe ultima lună, prin urmare n-ar fi nimerit să-ţi ofer un dar de călătorie, oricît ar fi de modest. In schimb îţi vod da un sfat bun la drum, care îţi va fi de folos dacă-1 vei urma. Preţuieşte totdeauna o societate bună şi buna dispoziţie, dar fie că ai sau nu bani, fie că eşti ocupat sau nu, în formă sau nu, nu te duce niciodată ziua la circiumă, ci aşteaptă pînă seara ! E un punct de vedere pentru un om bine crescut şi instruit, ceea ce eu din păcate nu mai sînt ! Chiar seara du-te la circiumă mai bine mai tîrziu, decît prea devreme ; nimic nu-i mai onorabil şi mai simpatic decît un muşteriu care apare ultimul presupunînd că nu vine de la o altă cîrciumâ. Bineînţeles, nu toată lumea poate rîvni această cinste, fiindcă unul sau mai mulţi trebuie să fie primii, alţii mai pe la mijloc şi aşa mai departe ; atunci însă comandă cu hotărâre o cantitate cumpătată de băutură şi pleacă mai departe cu aceeaşi hotărîre sau, cel puţin, nu-ţi irosi vremea în flecăreli plicticoase în faţa paharelor goale ; mai bine cere să ţi se mai toarne odată, decît să-i furi cîrciumarului noaptea într-un mod la fel de josnic cum fac acei pierde-vară care-i fură lui Dumnezeu ziua ! Şi acum, la despărţire, am să te cotăresc ca să păstrezi măsura în toate !

Zicînd acestea, vecinul aduse o teacă lunguiaţă, scoase din ea un etalon străvechi, lucrat cu migală din metal strălucitor, mi-1 puse la gît şi spuse :

— Pînă aici şi nu mai departe au voie să ajungă norocul şi nenorocul, bucuria şi întristarea, plăcerea şi amă-, răciunea ! Lasă furtuna să bîntuie şi să tălăzuiască în piept, răsuflarea să ţi se poticnească în gît! Capul însă, ţine-1 sus pînă la moarte !

Simţeam răceala vergelei sclipitoare de metal şi aveam la

gît senzaţia că porunca aceea se transformase în realitate, astfel că nu-mi mai dădeam seama dacă prin gura omului aceluia vorbea nebunia sau înţelepciunea. Îndată după aceea, cotarul se aşează la masă şi-mi rîse, în timp ce eu îmi vedeam de drum.

Am ajuns în faţa unei uşi încuiate, lucru la care ar fi trebuit de fapt să mă aştept. Căci acolo locuia un celibatar, mic funcţionar, care dacă starea timpului i-o permitea, pleca de dimineaţă în fiecare duminică şi lipsea toată ziua, ca nu cumva să fie chemat să facă vreo lucrare sau vreo treabă neprevăzută. Tot aşa în fiecare zi, în clipa cînd bătea ora şase arunca pana şi pleca din birou, oricît de urgentă ar fi fost o lucrare. îşi blestema întruna slujba, deşi umblase ani de-a rîndul după ea şi aproape că se rugase în genunchi pînă o căpătase. Se considera o viotimă a unor „principii dezamăgitoare şi nu frecventa decît oamenii care-i denigrau superiorii, răspîndind părerea că nu era avansat într-un post mai bun fiindcă nu ştia să-şi încovoaie spinarea. Cauza reală a rămînerii sale pe loc era desigur incapacitatea de a face ceva mai bun, lucru pe care-1 dovedea şi prin faimoasa expresie cu privire la „principiile dezamăgitoare lipsit fiind de cunoştinţe corecte de limbă. în ciuda nemulţumirii sale, se agăţa ca un lanţ de postul său, de care nu l-ai fi putut desprinde nici cu cleştele de jar, pentru că-i dădea posibilitatea să ducă un trai, dacă nu strălucit, în orice caz sigur şi tihnit. Cum lenea lui era premeditată şi o putea manevra după voie, se ferea cu precauţie s-o coboare sub linia de activitate care ar fi putut pricinui concedierea lui, în schimb nu se sinchisea de avertismentele şi dbservaţiile primite periodic. Acest colocatar îmi era cu atît mai puţin simpatic, cu dt uneori însemna pentru mine un reproş tacit, deşi caracterul său nu menita în nici un caz să fie luat drept model. Căci, referindu-se la viaţa lui tihnită şi fără griji, mama ridicase adesea şi cu sfială problema dacă nu cumva ar fi fost mai bine ca, urmînd sfatul acelui funcţionar superior, să fi ales o carieră asemănătoare celui ce-
4 îngăduia unui om atît de prost să trăiască atît de comod, în timp ce eu trebuia s-o pornesc în lumea largă, fără să ştiu ce se va alege de mine. Eu însă mă mulţumisem să fac aluzie la mutra nenorocită a unui astfel de individ, care nu ştie nimic mai deosebit şi n-are nici un fel de experienţă.

Oprindu-mă acum în faţa uşii, pe care o plăcuţă civilizată de alamă indica numele şi slujbuliţa lui, am auzit din interior

bătăile încete şi paşnice .ale pendulei. înăuntru, liniştea şi pacea erau atît de adînci, încît orologiul părea să se bucure efectiv de absenţa nemulţumitului individ. Rezemat de tocul uşii am ascultat o vreme cîntecul monoton şi semnificativ al ceasului care nu măsoară niciodată de două ori aceeaşi clipă. Ceva am dedus

eu din asta, dar nu ceea ce trebuia, fiindcă eram tînăr, astfel că am dat în sfîrşit buzna sus, în propria noastră locuinţă.

Mama mă aştepta cu mica şi ultima noastră masă comună, care era gata. Următoarea avea s-o mănînce singură. Soarele dimineţii umplea încăperea cu strălucirea lui şi, în timp ce mîncam vorbind în monosilabe, priveam ca înstrăinat în odaia liniştită, la perdelele simple, albe, la tapetul vechi de pe pereţi, la mobile, de parcă n-aveam să le mai văd niciodată. Micul dejun fusese pregătit cu mai multă îmbelşugare ca de obicei, în special pentru ca să nu mi se facă prea repede foame şi să nu fiu nevoit să cheltuiesc bani, dar şi pentru ca mama să poată mînca toată ziua din ceea ce rămînea nevoind să mai gătească în ziua aceea pentru ea. Cind mi-a spus în treacăt lucrul acesta, am fost foarte surprins şi am vrut să răspund că nu trebuia să facă aşa ceva, ca să nu plec cu o imagine tristă. Numai că, neobişnuit cum eram să spun astfel de lucruri, n-am putut scoate o vorbă, în timp ce mama îşi căuta cuvintele ca să-mi dea acele ultime sfaturi, care în genere cad în sarcina unui tată. Cum însă ea nu cunoştea nici lumea şi nici activitatea sau genul de viaţa spre care porneam, şi totuşi, fără să poată da vreo indicaţie precisă, simţea prea bine că nu totul era fără cusur în poveştile şi speranţele mele, se mărgini în cele din urmă cu un scurt îndemn de a nu-1 uita pe Dumnezeu-. Lucrul acesta general, cuprinzînd şi exprimînd desigur tot ce mi-ar fi putut spune mie, care purtam în su- flet o neclintită credinţă şi simţire teistă, l-am primit într-o tăcere, care însemna de la sine o aprobare. Şi cum, îndată după aceea, au răsunat clopotele bisericilor care au început să bată unul după altul, acesta a fost ultimul cuvînt rostit între noi, căci sosise clipa plecării. Am sărit in picioare, mi-am luat mantaua şi geanta şi i^am întins mamei mîna de rămas bun. Ajunşi în uşa camerei, a vrut să mă petreacă, dar eu am împins-o cu blîndeţe înapoi, am tras uşa după mine şi am pornit singur, în grabă, spre staţia de poştă, unde, peste puţin, m-am pomenit într-una din diligenţele greoaie, trase de cinci cai, care în fiecafe dimineaţă goneau în trap la vale pe străzile abrupte şi prost pietruite ale oraşului de munte.

Cam la cinci ore după aceea, am trecut peste un pod lung de lemn. Cînd m-am aplecat peste parapet, am văzut un torent vijelios care trecea sub mine ; în apa lui verde şi limpede se oglindeau în acelaşi timp frunzişul tînăr al fagilor, care acopereau malurile abrupte, şi albastrul adînc al cerului de mai, contopindu-se într-un verde-albastru atît de minunat, că

privelişte mă învălui ca o vrajă şi abia după ce dispăru iar cu repeziciune şi cineva spuse : „Asta-i Rinul !“ inima începu să-mi bată cu putere. Pentru că acum' mă aflam pe pămînt german, de-acum înainte aveam dreptul şi datoria să vorbesc limba cărţilor care-mi formaseră tinereţea şi-mi alimentaseră cele mai dragi visuri. Că nu putea subzista în amintirile mele, că trecusem dintr-o regiune a bătrînei Alemanii într-alta, din vechea Suabie tot în vechea Suabie, de această împrejurare se îngrijise desfăşurarea istoriei şi tocmai de aceea mi se părea că scînteierea splendidă a flăcărilor verzi-affbastre ale apelor Rinului fusese un fel de salt fantomatic al împărăţiei misterioase şi vrăjite, peste al cărei prag trecusem.

Bineînţeles trebuia să mă trezesc pe neaşteptate din aceste vise, călătoria mea mai departe transformîndu-se în cea mai ciudată călătorie de penitenţă pe care a făcut-o vreodată cineva. Căci la prima staţie de poştă din ţara vecină, unde s-au schimbat caii, se afla şi vama purtînd stema princiară pe ea şi, în timp ce bagajele celorlalţi călători au fost deschise în treacăt şi cercetate superficial, cufărul meu diform a trezit atenţia deosebită a vameşilor. Tot ceea ce în ajun fusese împachetat cu atîta grijă, a fost scris fără milă afară şi împrăştiat, inclusiv cărţile de pe fund, extrase şi ele toate. Aşa ieşi la lumină craniul bietului Zwiehan, trezind din nou o curiozitate de alt gen şi, pe scurt, oamenii nu se potoliră pînă ce tot conţinutul cufărului meu nu fu risipit pe pămîntul străin. Apoi paznicii marţiali ai graniţei asistară cu zîmbete reci cînd, necăjit şi grăbit, mi-am aruncat iar lucrurile claie peste grămadă în ladă, îndesîndu-le cu mare trudă, în timp ce ceilalţi călători se şi instalaseră în noua trăsură de poştă, iar vizitiul mă îndemna să mă grăbesc. Mă ajuta să închid capacul şi în clipa cînd servitorii ridicară mobila aceea grea, am văzut craniul rămas în locul ei de unde fusese ridicată, fiindcă-1 uitasem în spatele cufărului. E drept că nici n-ar mai fi încăput înăuntru. L-am ridicat, prin urmare, l-am luat sub braţ, l-am dus pînă la trăsură şi l-am ţinut tot drumul în poală, înfăşurat într-o năframă, pe care o luasem cu mine ca să mi-o pun la gît în cazul că noaptea ar fi dat îngheţul. Un fel de pietate firească, sau poate scupulele conştiinţei mă împiedicară să azvîrl pe furiş în timpul drumului obiectul acela incomod, sau să-l uit pe undeva, după ee-1 furasem cu atîta nechibzuinţă din cimitir ; aşa se în- tîmplă şi cu individul cel mai josnic care găseşte totuşi prilej să se justifice cu o trăsătură de omenie, oricît de straniu ar fi modul în care o foloseşte.

A doua zi, pe înserat, am ajuns la ţinta călătoriei mele,

adică marea capitală[1] care, cu blocurile ei de piatră şi cu grupuri stufoase de copaci se întindea pe o cîmpie vastă. Purtînd încă pachetul cu capul de mort în mînă, am căutat imediat hanul al cărui nume îl aveam notat şi am străbătut aşa o mare parte a oraşului. In ultimele raze ale amurgului, străluceau frontoane greceşti şi turnuri gotice ; şiruri de coloane îşi mai cufundau capetele împodobite în lumina trandafirie, statui luminoase de bronz licăreau noi-nouţe în semiobscuritatea amurgului, ca şi cum ar fi răspîndit în jur lumina caldă a zilei, în timp ce în galeriile deschise şi zugrăvite, felinarele fuseseră aprinse şi oameni deganţi circulau prin ele. Şiruri lungi de statui de piatră se înălţau pe crestele zidurilor înalte în văzduhul albastru întunecat, palate, teatre, biserici dădeau o idee generală a tuturor stilurilor de arhitectură arătînd noi şi strălucitoare şi alternînd cu masele întunecate ale cupolelor şi ale acoperişurilor înnegrite de pe primele şi de pe casele cetăţenilor. Din biserici şi din marile resturante se revărsau valuri de muzică, dangăt de clopote, cintec de orgă şi de harfă ; din uşile capelelor, mistic împodobite, răzbăteau pe străzi nori de tămîie ; siluete frumoase şi groteşti de artişti treceau în grupuri, studenţi purtînd haine cu găitane şi şepci brodate cu fir de argint treceau şi ei, călăreţi în zale, cu

1 1 **MOnchen, capitala fostului regat al Bavariel.**

chivăre lucitoare [k] călăreau nepăsători şi mîndri, mergînd să-şi facă garda de noapte, în timp ce curtezanele «cu umeri albi se îndreptau spre săli de dans luminate, din care se auzeau sunete de timpane şi de trompete. Femei bătrîne şi grase se înclinau în faţa unor preoţi negri şi subţiri, care forfoteau în mare număr; în schimb în verandele deschise ale caselor şedeau cetăţeni bine hrăniţi, avînd în faţă boboci de gîscă fripţi şi halbe pîntecoase ; nişte trăsuri încărcate cu mauri şi vînători trecută pe lîngă mine. Pe scurt oriîncotro mergeam, aveam destule de văzut, ceea ce m-a obosit atît de tare, încît am fost bucuros cînd, în camera ce-mi fusese repartizată la han, am putut să-mi scot în sfîrşit mantaua şi să las din mînă capul de mort.

Capitolul unsprezece

PICTORII

Dacă mă întorc cu amintirile la schimbările prin care am trecut atunci, ele încep să se limpezească oarecum abia după un an şi jumătate petrecut, mai mult sau mai puţin incognito, în lăcaşul muzelor. Pentru că nici pregătirea şi nici cunoaşterea vieţii de care dispuneam nu fuseseră în măsură să mă îndrume repede spre o formă fixă de comportare.

Dacă scotocesc în întunericul acestei epoci de tranziţie mă văd într-o după amiază curăţindu-mi din vreme paleta şi spălindu-mi penelurile, cu care mă luptam să fac un tablou în ulei din ce ştiam numai din auzite. Mă văd şi acum punîndu-mi pe cap pălăria simplă, cu boruri largi, pe car^ o purtam demult în locul sentimentalei berete de catifea, şi pornind spre unul din noii mei cunoscuţi pentru a-1 găsi încă la lucru şi pentru a privi puţin cum lucrează, înainte de a pleca împreună cu el la plimbarea în aer liber, pe care ne hotărîsem s-o facem. Sosit fără nici o recomandaţie şi fără mijloace de a pătrunde în atelierul vreunui maestru aflat în culmea succesului eram sortit să rămîn în antecamera templului, aruncînd cîte o privire de după perdea, ceea ce nu era lucru uşor. Pentru că de la învăţăcei — mai toţi sînt învăţăcei — nu era chip să înveţi nimic şi îndaită ce un tînăr vindea cîte un tablouaş şi se obişnuia să fie privit ca un viitor maestru, devenea rezervat şi nu-şi mai comunica secretele artei decît în monosilabe. Avusesem o dată prilejul să bat speriat în retragere cînd, în urma unei invitaţii exprese, m-am prezentat sfios în vizită la un individ de acest gen, care m-a expediat de la uşă, scu- zîndu-se cu aroganţă şi spunîndu-mi că era tocmai într-o conversaţie cu „literatul" său, ca să-şi instruiască „omul“ în vederea discutării unui nou tablou. Şi în lumea ideală

â artei se află o cantitate mai mare de chimion şi de sare decît de ambrozie, şi dacă oamenii ar şti cîtă micime şi grosolănie există în capetele unor anumiţi pictori, poeţi şi muzicieni, ar atribui acestui mic popor numai prejudecăţi dăunătoare.

Noul meu prieten, Oskar Erikson, era însă o fire simplă şi dreaptă. înalt şi lat în spate, cu părul suriu şi des, peste care se revărsa de sus lumina, era aşezat în faţa unui tablou minuscul, la care lucra. în afară de nişte carnete de schiţe, nu se mai zăreau în camera aceea spa-- ţioasă decît două arme de vînătoare pe perete, nişte cizme impermeabile aruncate pe jos, iar pe masă cor- nuri pentru pulbere şi o pungă cu alice, alături de cîteva cărţi. Cînd am intrat, uriaşul scotea nori mari de fum dintr-o pipă scurtă, vînătorească. Şedea încă pe un scaun, gemea şi bombănea din cînd în cînd, se ridica, se aşeza iar, trîntea pipa, iar tutunul arzînd se răspîndea pe jos ; apoi ţinti cu penelul şi exclamă cu glas sacadat : „Uf, mii de trăsnete. Ce diavol mi-a vîrît în cap să mă fac pictor ! Creanga asta afurisită ! Am făcut prea multe frunze, o viaţă întreagă n-aş putea aduna atîta frunziş la un loc ! Cine dracu m-a pus să mă apuc de un tufăriş atît de complicat ! Doamne, Dumnezeule ! Duce-m-aş unde-a-nţărcat dracu copiii ! Vai, vai, vai ! De mare bucluc am dat, măcar de-aş scăpa iar cu faţa curată![1]* Pe neaşteptate, de disperare, începu să cînte cît îl ţinea gura :

Ce *bine-ar fi să fiu pe mare*
Să stau solid la cîrmă !

ceea ce părea să-i fie de ajutor ca să pornească mai departe ; căci penelul se afla acum iar pe locul potrivit, şi lucră cîteva minute în tihnă, în timp ce Erikson repeta: melodia începută, tot mai domol, tot mai încet, apoi amuţi şi pictă mai departe în tăcere. Cum însă era vizibil că nu voia să-l încerce prea mult pe Dumnezeu, se opri pe neaşteptate şi, dîndu-se cu un pas înapoi, îşi privi cu cea mai mare satisfacţie lucrarea, fluierînd vechiul marş din Dessau. în timp ce-şi umplea iar pipa traduse fluie- râturile in cuvinte şi cîntă : „Aşa trăim, aşa trăim în fiecare zi“ etc., după care dădu în sfîrşit cu ochii de mine.

— Vezi cum trebuie să mă canonesc ! exclamă el, scuturîndu-mi mina fără nici o jenă. Bucură-te că eşti un

1
1
1

pictor savant în ale compoziţiei şi portretului, care n-are nevoie să ştie nimic, în timp ce un amărît de pictor comercial nu ştie de unde să mai scoată miile de semitonuri, de presiuni şi de licăriri autentice pentru ca să nu acopere o pînză de patruzeci de centimetri pătraţi cu minciuni prea sfruntate !

Spusele lui nu conţineau nici un fel de ironie ; dimpotrivă, în clipa aceea, îşi considera din nou lucrarea cu priviri neîncrezătoare ; se apucă iar de ea, ca să-şi mai încerce puţin norocul, în timp ce eu urmăream cu încordare cum alegea cu atenţie temătoare nuanţe curate şi sigure pe paleta lui mare, le amesteca şi le aplifca cum am mai spus. Mai tîrziu, după ce o anumită familiaritate se stabili între noi, spunea despre el însuşi că nu era un pictor prost (pentru asta era fireşte prea inteligent), dar că în înţelesul esenţial al problemei nu era pictor de fel. Copil al apelor nordului, originar de la frontiera dintre Germania şi Scandinavia şi fiu al unui armator înstărit, Erikson dovedise în primii ani ai tinereţii graţie şi îndemânare în capacitatea de a schiţa cu un creion iscusit tot ce-i cădea sub ochi, executînd mai ales pentru examenele de fine de an de la şcoală fastuoase tablouri în cretă neagră. Influenţat de unul din acei bieţi profesori de desen, care încearcă să-şi ascundă sau să-şi atenueze sărăcia . printr-un entuziasm nesecat, astfel de exemplare găsindu-se pretutindeni şi exercitând un îndemn funest, se consacrase artei datorită curajului şi spiritului liber al unei familii fericite, el însuşi fiind numai în parte conştient de ceea ce face, şi profesorul său ştiind să profite cu ocazia aceea de cîte un ospăţ zdravăn şi de recompense în bani pentru tot felul de sfaturi şi de îndemnuri. Firii deschise şi vesele a tânărului, precum şi forţei sale care creştea nestăvilit, părea să i se potrivească mai bine această carieră neobişnuită, decît activitatea în birourile tatălui său. Şi aşa, spre deosebire de atîţia alţi tineri în situaţii asemănătoare, cu consimţămîntul tuturor şi plin de speranţe, bine echipat şi prevăzut cu diverse recomandaţii, porni spre cele mai renumite şcoli de artă şi fu bine primit de cei mai de seamă maeştri, care acceptau să-l primească în ateliere lor. La început făcu progrese frumoase şi neîntrerupte, mai cu seamă că, fără să manifeste o deosebită sîrguinţă şi fiind mai curînd dornic să se bucure de plăcerile vieţii, nu avea perioade adevărate de trîndăvie şi, atît prin frumuseţea cît şi

prin seriozitatea lui, prin seninătatea şi prin buna dispoziţie, constituia o podoabă a atelierelor. Dar progresele continuară pînă la un anumit nivel, apoi încetară fără milă şi în chip misterios, pentru că toată lumea avusese cele mai frumoase speranţe în el şi în conduita acestui liniştit discipol nu intervenise nici o schimbare. Erikson îşi dădu primul seama de ce se în- tîmpla cu el, dar crezu că va putea reziista, că va putea învinge şi suprima greutăţile. Schimbă atelierul, făcu încercări în toate direcţiile, trecu de la un maestrul la altul, dar zadarnic : simţea că n-avea o imaginaţie bogată şi nici plenitudinea de a desăvîrşi ceva, simţea că. de la un anumit punct, uşor de desluşit, vederea lăuntrică îl părăsea sau în orice caz înceta, izolindu-se, asemenea unui joc cu zarurile unde ăi un noroc care nu se repetă, astfel că se şi hotărîse să renunţe la o luptă umilitoare şi să se întoarcă acasă, cînd îl ajunse vestea că familia sa era ruinată. Dezastrul era atît de total şi de fără speranţe, cel puţin pentru cîţiva ani, încît întoarcerea fiului ar fi fost considerată ca un plus de ghinion ; aşadar, era fără îndoială de dorit ca el să vadă cum se va putea descurca mai departe cu rezultatele eforturilor sale atît de lăudabile de pînă atunci.

Prin urmare, Erikson trebui să-şi schimbe curînd hotărîrea. Cu un nestrămutat şi înţelept spirit de autocritică, analiză şi compară toate posibilităţile sale, şi după matură chibzuinţă, ajunse la concluzia că ar putea executa cu siguranţă şi cu pricepere peisaje foarte simple şi de dimensiuni reduse, însufleţindu-le cu mici figuri prudent plasate, realizând totul cu oarecare farmec. Se apucă fără şovăială de treaba asta, cu . intenţii leale şi cinstite. Căci în loc să se pornească la o muncă uşoară umblînd după false efecte şi mîzgăleli manieriste la modă, lucruri care se meşteresc ca să spunem aşa de la sine (pentru unii, tocmai aşa ceva ar fi fost foarte indicat), Erikson rămase, asemenea unui adevărat gentleman, credincios principiilor unei pregătiri Şi unei Împliniri cinstite, astfel că munca şi efortul său reîncepeau la fiecare tablouaş. Din fericire, planurile lui fură încununate de succes. Prima lucrare fu vîndută fără întîrziere, şi în curînd, colecţionarii care treceau drept fini cunoscători căutară să achiziţioneze aşa-numitele lucrări Erikson, la preţuri bune.

Un astfel de Erikson conţinea în prim-plan o bordură luminoasă de nisip, cîţiva pari pe care se încolăceau nişte

vreji de bostan, la mijloc un mesteacăn subţire, şi în rest un orizont întins şi plat, cu puţine contururi înţelept calculate şi în armonie cu atmosfera din jur, care produceau efectul principal al tablouaşului.

Deşi Erikson era considerat astfel drept un autentic artist, nu ajunsese un înfumurat şi nu era lacom de bani ; îndată ce necesităţile lui zilnice erau satisfăcute, trîntea paleta şi penelurile şi pHeca în" munţi, unde faima lui de vînător era atît de cunoscută încît era primit chiar şi la vînătorile de urşi, ori de cîte ori un astfel de eveniment avea loc. Cea mai mare parte a anului şi-o petrecea aşa, departe de oraş.

Din aspectele generale ale vieţii şi din bucătăria ei făcea parte şi nevoia în care mă aflam de a învăţa pe furiş secretele meseriei de la acest camarad priceput, care nu se considera drept un maestru.

— Şi acuma, gata ! exclamă Erikson pe neaşteptate. Aşa nu ajungem departe. In afară de asta, trebuie să luăm în drum pe un coleg, la care ai să poţi vedea lucruri mai de valoare, dacă avem noroc ! îl cunoşti pe Lys olandezul ?

— Numai din auzite, am răspuns. E excentricul acela despre care nimeni nu ştie ce pictează ? Cel care nu lasă pe nimeni să intre în atelierul lui ?

— Pe mine mă lasă, fiindcă nu sînt pictor ! Poate că şi pe dumneata, pentru că nu poţi face încă nimic şi nici nu se ştie dacă ai să ajungi vreodată pictor ! Hai, nu te necăji, ceva tot ai să ajungi, eşti de pe acum ceva. Slavă Domnului, Lys nu e nevoiaş, e bogat şi-şi poate permite ce pofteşte, numai că asta nu înseamnă mare lucru pen

tru că nu face mai nimic. La urma urmelor, nici el nu e pictor, sau în orice caz, nimeni n-ar trebui să poarte acest nume dacă nu pictează cu adevărat, căci ar trebui să aibă accese ca acel Leonardo, care a aruncat cu taleri în cupola Domnului!

I-am ajutat să-şi cureţe repede sculele, pe care le ţinea totdeauna într-o ordine atît de perfectă încît controla şi de data asta ca să vadă ce făcusem. Pentru că, dacă vrei să nimereşti o nuanţă mai tare, spunea el, nu ţi-e indiferent să pictezi cu gunoi. Cine are mereu unelte murdare, cine amestecă două elemente incompatibile între ele, e ca un bucătar care foloseşte otrava pentru şoareci printre condimente. Dar penelurile sînt curate, Dumnezeu să te binecuvânteze ! Din acest punct de vedere, eşti fără cusur ! Mama dumitale e o femeie grozavă. Sau a murit cumva ?“

După ce-am parcurs cîteva străzi, am intrat în locuinţa misteriosului olandez, care fusese aleasă în aşa fel, încît ferestrele apartamentului spaţios de la etajul, unde locuia numai el, dădeau spre orizontul liber şi spre cerul deschis, iar din oraşul prapriu-zis nu se vedeau decît unele nobile monumente de arhitectură şi nişte grupuri masive de pomi. Din locul acesta, de jos, puteau vedea doar marginea neterminată a unui oraş. cu ziduri de scîndură, cu barăci şi acareturi vechi; tocmai de aceea, ferestrele . domnului Lys, de unde nu se vedeau decît obiecte ideale plutind într-o revărsare de lumină aurie, păreau să fi fost descoperite după atente căutări. în orice caz transparenţa scînteietoare a geamurilor mari produceau printr-o simplitate şi printr-un calm, evident . conştient, un efect dublu asupra aranjamentului camerei.

Spre uimirea mea, Lys, care ne primi cu prietenie, nu avea nici una din trăsăturile olandeze aşa cum ni le închipuim noi. Era un tînăr zvelt, de statură mijlocie, In vîrstă de vreo douăzeci şi apt de ani, cu părul şi ochii negri, aceştia din urmă avînd o expresie aproape melancolică ; gura, care zîmbea frumos, era şi ea melancolică. Şi mai mare fu mirarea mea cînd am văzut că odaia în ■care ne aflam nu trăda nici o urmă de activitate artistică, semănînd mai ‘curînd cu locuinţa unui savant sau a unui am politic. Rafturi mari, acoperite cu draperii, adăposteau o mulţime de cărţi, printre care, după cum am aflat mai tîrziu, cîteva exemplare rare şi prime ediţii. Pe pereţi nu atîrnau tablouri sau studii, ci hărţi; pe o masă se afla un maldăr de ziare în diferite limbi, ' la

biroul vast s-ar fi zis că Lys lucrase pînă mai "adineauri.

— încă nu mi-am băut cafeaua de după masă, spuse •el, după ce ne-am aşezat, domnii sînt şi ei amatori ?

— Fireşte, fiindcă presupunem că tiu va fi rea ! răspunse Erikson pentru amîndoi, şi Lys îl sună pe băiatul care-1 servea. între timp continuam să examinez camera, ceea ce nu era chiar în concordanţă cu bunele maniere.

— Se întreabă şi el, exclamă Erikson, unde sînt şevaletele şi tablourile din acest templu al artei ! Răbdare, tinere domn de Străduinţă, acest individ are să ni le arate, dacă o să-l rugăm frumos ! E adevărat totuşi, dragă Lys, că la dumneata e ca în camera de lucru a unui mare publicist sau. a unui ministru !

Lys răspunse cu un zîmbet cam posomorit că nu era dispus să-şi mai treacă în revistă lucrările în ziua aceea ; ar fi însemnat ca băiatul să desfacă pentru a treia oară seara paletele lucrărilor neterminate şi, în asemenea împrejurări, era scuzabil că nu-i mai făcea plăcere să se ducă în atelier, nici singur, nici cu străini. Intr-adevăr, cînd servitorul intră cu serviciul de cafea, îi dădu acest ordin. Tava şi serviciul de argint greu străluceau, cu excepţia ceştilor de porţelan, lucrate în searbădul stil neogrecesc din primele deţcenii ale secolului, dovadă că părinţii şi familia olandezului nu mai erau în viaţă şi că, în calitate de unic supravieţuitor, ducea cu el piesele moştenite, pentru a avea în jurul său o ultimă licărire a casei părinteşti pierdute. Ceva mai tîrziu, Erikson îmi spuse confidenţial că Lys păstra la el în birou şi cartea de rugăciuni cu ferecătură în aur a mamei sale.

în viaţa simplă ce dusesem pînă atunci, nu-mi fusese încă dat să beau o cafea de calitate atît de aleasă ta cea care ni se servi. Numai că faptul neobişnuit de a găsi în folosinţă zilnică la un artist rătăcitor, un serviciu de familie atît de preţios, mă intimidă oarecum şi Cînd, observînd privirile mele ce se plimbau peste tot,
Lys mi se adresă spunînd : „Ei, domniile Lehmann, nu te poţi încă obişnui cu aspectul lipsit de pitoresc al locuinţei mele ?[li] uitarea sau neatenţia faţă de numele meu, precum şi refuzul de a-şi arăta lucrările îmi provo- ară o mică izbucnire. Aranjamentul său, am răspuns, putea fi eventual pus în legătură cu un fenomen pe ca- re-1 observasem de cîtăva vreme, şi anume că maniera ciudată în care cele mai diferite arte îşi împrumută între ele modul tehnic de exprimare. Aşa, de pildă, citisem de curînd critica unei simfonii, care vorbea numai despre căldura coloritului, despre repartizarea

luminii, despre umbrele adînci pe fond luminos ale başilor, despre dispariţia orizontului vocilor acompaniatoare, despre clarobscurul transparent al rolurilor cantabile, despre contu-rurile îndrăzneţe ale finalului şi altele de acest fel, ceea ce dădea impresia recenziei uruui tablou ; imediat după aceea auzisem pe un cercetător al ştiinţelor naturii, care descria procesul de digestie al animalelor comparîn- du-1 cu o puternică simfonie ba chiar cu un cîntec al *Divinei Comedii,* în timp ce la o altă masă din acel local, teîţiva pictori discutau despre noua compoziţie istorică a renumitului director al academiei, pricepîndu-se să vor* bească despre ordinea logică, despre o limbă tăioasă, despre sespararea dialectică a contrastelor abstracte, despre tehnica polemică într-un final totuşi armonios al scepticismului în tendinţa afirmativă a tonului general ; pe scurt, s-ar fi zis că nici o breaslă nu se mai simte- bine în pielea ei, că fiecare vrea să îmbrace hainele celeilalte. Era vorba, probabil, de descoperirea şi de stabilirea unui conţinut nou pentru toate ştiinţele şi artele şl trebuia să te grăbeşti ca să nu rămîi în pagubă.

— După cîte-mi dau seama, exclamă rîzând Lys, va trebui totuşi să trecem dincolo, ca să vezi că pictura, cel puţin, o facem tot cu culori.

O lua înainte şi deschise uşa spre cîteva încăperi, unde se aflau izolate, fiecare în cîte o cameră, tablourile la care lucra, instalate toate în lumina cea mai potrivită, astfel ca nimic să nu atragă sau să distreze privirea. Reflexele soarelui acelei după-amiezi tîrzii, care plutea afară peste nori, peste peisajul vast şi peste clădirile aidoma unor temple, intrau în casă făcînd să pară şi mai

radioase tablourile acelea oricum luminoase, astfel că în liniştea încăperii dădeau o ciudată impresie de solemnitate. Primul tablou era un Solomon cu regina din Saba, un bărbat de o frumuseţe stranie, căruia i se iputeau atribui şi textul şi melodia *Cîntâiii Cîntărilor :* Totul e deşertăciune sub soare ! Regina era un vrednic corespondent feminin pentru el şi amîndoi, înveşmîntaţi în straie bogate, se aflau singuri faţă in faţă, aţintindu-şi ochii arzători unul asupra celuilalt şi părînd că vor să-şi smulgă unul altuia, în jocuri de cuvinte aprige, aproape duşmănoase, enigma existenţei, a înţelepciunii şi a norocului. Remarcabil era faptul că trăsăturile chipului frumos al regelui păreau să fie ale lui Lys înfrumuseţat şi idealizat. în cameră nu se mai afla nimic altceva decît un castron de alamă, plat şi vechi, strălucitor de curăţenie, în care erau cîteva portocale şi care rămăsese probabil întîmplător pe o măsuţă din colţ. Figurile din tablou erau pe jumătate mărime naturală.

Tabloul din camera următoare îl reprezenta pe danezul Hairilet, dar nu conceput după o scenă a tragediei ; era doar tabloul unui artist bun, portretul unui prinţ încă foarte tânăr şi în plină floare, purtînd veşminte fastuoase deşi în jurul frunţii, ochilor şi gurii plutea de pe acum umbra voalată a viitorului său destin. Şi Ham- let semăna cu pictorul, dar era o asemănare camuflată cu atîta măiestrie că nu ştiai în ce constă. într-un colţ al camerei era rezemată o spadă cu garda bogat lucrată în oţel şi argint, care servise negreşit sau servea încă idrept model. Acest obiect izolat Sporea şi mai mult impresia de singurătate şi de blîndă tristeţe, care izvora din strălucirea calmă a tabloului. Tabloul era în mărime ■naturală.

Din încăperea asta am trecut în sfîrşit în ultima, care ar fi putut fi considerată o sală. Prevăzută, ca şi celelalte tablouri, cu o ramă grea şi bogat împodobită, compoziţia ide aici avea proporţiile cele mai mari, tema ei fiind cuvintele biblice : „Binecuvîntat fie cel ce nu stă pe banca batjocoritorilor !“ Pe banca de piatră în formă de semicerc a unei vile romane, sub o boltă de viţă de vie, patru sau cind bărbaţi în veşmintele secolului al optsprezecelea erau aşezaţi în faţa unei mese de marmoră,

avînd înainte pahare veneţiene cu picior înalt, în care perla şampania. **In** faţa mesei, cu spatele spre privitor- o fată tînără cu formele pline, gătită sărbătoreşte, îşi acorda lăuta şi,

ambele ei mîini fiind ocupate, bea din- tr-un pahar pe care i-1 ţinea la gură cel mai apropiat dintre bărbaţi, un tinerel de vreo nouăsprezece ani. Ţi- nînd paharul cu un gest neglijent, acesta nu se uita la fată, ci-şi pironea ochii asupra privitorului, rezemîndu-se totodată de un moşneag cu părul argintiu şi cu faţa ro- şietică. Moşneagul se uita şi el la privitor, pocnind sar- castic din degetele unei mîini, în timp ce cealaltă se sprijinea de masă. Ochii lui clipeau şiret şi prietenos, trădînd neastâmpărul unui băiat de nouăsprezece ani, în vreme ce tînărul cu buzele frumoase şi încăpăţînate, cu ochii negri strălucind şters, cu părul vîlvoi, de un negru ca abanosul, care scînteia prin pudra scuturată, părea să aibă experienţa unui moşneag. Spre mijlocul băncii, al cărei spătar cizelat cu măiestrie se zărea prin spaţiile intermediare, şedea un trîntor şi măscărici autentic strîm- bînd din nas cu evident dispreţ, care era cu atît mai jignitor cu cît părea că vrea să-l ascundă **cu** ajutorul trandafirului pe care-1 ţinea **în** gură. Lîngă el se afla **un** bărbat bhipeş în uniformă, a cărui privire era liniştită, aproape melancolică, deşi cu o nuanţă de batjocură compătimitoare ; în fine, ultimul personaj din semicerc era un abate în sutană de mătase, aşezat în faţa tânărului, despre care s-ar fi zis că cineva îi atrăsese chiar atunci atenţia, deoarece căutătura lui cercetătoare şi pătrunzătoare se îndrepta spre privitor, în timp ce ducea la nas o priză de tabac ; gestul lui se oprise o clipă la jumătate atît de mult părea că ridicolul, deşertăciunea şi incorectitudinea privitorului îl izbeau şi-l provocau să-i joace tun renghi. Aşadar, cu excepţia fetei, toţi ceilalţi îşi aţinteau privirile spre cel care se apropia de tablou, pă- rînd să smulgă din el, cu o irezistibilă putere de pătrundere, orice iluzie, orice imperfecţiune, orice exaltare, orice slăbiciune ascunsă, şi orice ipocrizie conştientă sau- inconştientă. Pe propriile lor frunţi, pe la colţurile gurilor lor exista, e drept, o disperare evidentă dar în ciuda palorii care acoperea feţele tuturor cu excepţia bătrînuluî roşcovan, arătau perfect sănătoşi, asemenea unor peştî în apă, şi privitorul, care nu mai ştia ce-i cu el, se simţea atît de prost sub focul acestor priviri, încît era mai ’ curînd ispitit şi exclame : „Vai de cel care stă în faţa băncii batjocoritorilor !“

Deşi intenţia şi efectul acestui tablou erau negative, execuţia era plină de viaţă şi de căldură. Fiecare cap trăda o personalitate adevărată şi plină de conţinut şi rezuma în sine o lume tragică sau o comedie, totul, fiind admirabil luminat şi pictat ca şi de altfel mîinile line, neobişnuite cu

munca. Veşmintele brodate ale acestor oameni ciudaţi, vechiul port roman al femeii, ceafa ■ei seducătoare, şiragul de coral din jurul gîtului ei, cozile negre şi cîrlionţii, vechea masă de marmură sculptată, pînă şi nisipul strălucitor de pe jos, în care se imprima piciorul fetei, gleznele ei în pantofi de mătase de un roşu palid, toate erau zugrăvite cu atîta bogăţie şi cu atîta siguranţă, deşi fără manierism şi fără lipsă ■de modestie, cu o desăvîrşită naivitate, încît contrastul dintre strălucirea plină de exuberanţă şi intenţia critică a tabloului provoca un efect cu totul excepţional. Lys spunea că acest tablou era pentru el o „înaltă comisie“, un comitet de specialişti, în faţa cărora el însuşi se prezenta uneori cu inima strînsă de îngrijorare ; iată de ■ce aducea în faţa pînzei pe cîte un biet păcătos, a cărui prudenţă şi a cărui oncţiune nu părea să fie cu totul jiejustificate şi observa mutra încurcată pe care o făcea.

După ce ne-am plimbat de cîteva ori de la un tablou la altul, eu rămînînd uneori singur în faţa cîte unuia din ele, n-am putut să contribui cu un singur cuvînt la discuţie ; tăceam copleşit, sub impresia pe care o forţă atît de sigură o făcea asupra unui om care o preţuia. în schimb Erikson, a cărui sferă de activitate era atît de restrînsă şi de modestă, lucrase şi văzuse atîtea, încît se putea exprima cu uşurinţă şi competenţă. De altfel, obişnuia să spună că ajunsese la exact atîta pricepere în artă, încît să poată fi un amator şi un colecţionar serios, dacă ar avea norocul să se îmbogăţească ; pentru preţul ăsta, afirma el, şi-ar atîrna numaidecît paleta în cui. în realitate ştia să judece şi să aprecieze lucrările vechi şi noi, spre deosebire de unii artişti care urăsc, minimalizează sau pur şi simplu nu înţeleg ceea ce nu cores

punde vederilor lor. Această mărginire pătimaşă este desigur necesară ynora, dacă vor să se menţină pe poziţiile, care singure li se potrivesc, pentru că pretenţiile mari se îmbină rareori în mod fericit cu modestia. Auzind exprimată această părere, Lys răspunse că, fireşte, uneori trebuie să ne întoarcem de bună voie faţa ide la practica artei pentru a insufla sînge proaspăt cunoaşterii ei. Literaţii sînt într-adevăr necesari în logică şi cronologie, în grafie şi -biografie şi în înregistrarea unui fapt stabilit ; în faţa prezentului, în măsura în care li se pare nou sau surprinzător, ei rămîn de regulă neproductivi şi nedumeriţi. Primele replici ar trebui să pornească totdeauna din rîndurile artiştilor, din care cauză ele ar fi de cele mai multe ori părtinitoare, părtinirea aceasta fiind amplificată de către literaţi, după ce şi-au revenit din primul moment de zăpăceală, pînă cînd obiectul devine de domeniul trecutului şi poate fi înregistrat în mod inteligent. Supărător procedeu ! Lys cunoscuse pictori care-1 ocărau pe Rafael şi-şi mai închipuiau că fac cine ştie ce scofală cu fioroasa lor vervă critică. In schimb întîlnise profesori predînd în colegii, care nu ştiau să deosebească la tablourile mai vechi o aurire adevărată cu metal de aurul pictat, şi mai ales în privinţa tehnicii erau la nivelul copiilor şi al sălbaticilor, care cred că umbra nasului pe un obraz pictat e o pată neagră.

Mi-am dat prea bine seama că Lys trecuse într-un chip ciudat prin şcoala marilor italieni, fără pintenţia de a-i imita întocmai acolo unde nu se putea ; am descoperit însă că la început, se pregătise să ajungă un desenator german riguros, care prin siguranţa mî- nuirii creionului şi a cărbunelui l-ar fi egalat aproape pe celebrul său maestru, considerînd culoarea un rău mai mult sau mai puţin necesar. După o şedere de ma: mulţi ani în Italia, se întorsese complet schimbat şi plin de dispreţ faţă de maniera anterioară. Cînd veni vorba despre asta şi cînd Erikson îşi exprimă regretul că Lys se lepăda atît de total de nobila artă a desenului german, care, în felul ei, constituia, totuşi fără putinţă de înlocuire, un bun şi o însuşire caracteristică a naţiunii, acesta răspunse : ,,Aş ! Cine se pricepe să picteze bine ştie cu atît mai mult să deseneze şi de-
senează tot ce poftеşte ! De altfel, eu mai fac uneori şi exerciţii de acest fel, dar bineînţeles numai pentru plăcerea mea“.

*** 1**
2 1

Aduse un album măricel, cu hîrtie de cea mai bună calitate, legat în piele şi prevăzut cu o încuietoare de •oţel. Deschis cu cheiţa prinsă de lanţul ceasului lui Lys, ' acest album dădu la iveală, coală după coală, o lume de frumuseţe, în care descopereai totodată şi bătaia de joc la adresa ei, într-un mod în care e greu să le găseşti îmbinate. Era povestea unor iubiri, pe care Lys le trăise şi le desenase în album cu un creion subtil şi în cel mai solid stil german, cam aşa cum Diirer şi Holbein, Overbeck [1] sau Comelius[2] ar fi ilustrat *Decameronul,* executând desenele direct pentru dalta gravorului. Fiecare poveste de acest fel era alcătuită, în funcţie de durata ei, dintr-un număr mai mare sau mai mic de coli ; fiecare începea cu portretul femeii respective, prezentând diferite variante in diferite concepţii. după care urma silueta întreagă cam în genul în care zăreşti uneori pentru prima oară o femeie frumoasă în piaţă, în biserică sau într-o grădină publică. Apei urma desfăşurarea emoţiei şi a relaţiilor faţă de erou, care era totdeauna Lys însuşi, continuîndu-se pînă la victorie şi la triumful dragostei, după care începea apusul prin scene reprezentînd certuri, aventuri provocate de infidelitatea unuia sau a ambilor amanţi, cul- minînd cu inevitabila despărţire, care se petrecea fie prin respingerea bruscă a eroului în aparenţă zdrobit, fie printr-o comică indiferenţă manifestată de ambele " părţi. In această desfăşurare străluceau în special cîteva figuri izolate de femei frumoase, bosumflate sau înlăcrimate, adevărate mici monumente ale unui stil graţios şi sever. O şuviţă de păr despletită, o lunecare a veşmintelor de pe umeri sau de pe picior, sporea totdeauna impresia de mişcare, după cum pînzele sfîşiate şi bătute de vînt ale unei corăbii ne vorbesc .despre furtuna prin care a trecut. Nu se putea stabili dacă a-

ceste situaţii tragice erau descrise de o mînă compăti- mitoare şi respectuoasă sau dacă o ironie fină era şi ea prezentă ; în schimb, onoarea feminină a unor făpturi în culmea triumfului, transfigurate sub înfăţişarea unor personaje mitologice, adia biruitoare.

1 ***Johann Friederich Overbeck*** **(1789—1869) pictor german.**

2 ***Peter von Comelius*** **(1783—1867) —** pictor **german, director ul Academiei de arte din Miinchen.**

1
2
2

Lys întorcea foile una după alta, cu gesturile indolente ale omului care arată o carte cu fluturi şi numai uneori pomenea numele cîte uneia din fetele acelea frumoase : asta e Tereza, asta e Marietta, asta s-a întîmplat la Frascati, asta la Florenţa, asta la Veneţia f

Erikson şi cu mine ne uitam uimiţi şi fără să spunem o vorbă la paginile acelea pline de atâta frumuseţe şi atât talent, şi numai Erikson punea din cînd îi% cînd mîna pe cîte o foaie, oprind-o o clipă.

— Trebuie să recunosc, spuse el în sfârşit, că nu înţeleg bine cum se poate înăbuşi atîta geniu sau cum se poate că, în cel mai bun caz, e folosit pentru astfel de flecuşteţe executate în taină ! Ai putea dărui atîta bucurie în jur dacă ţi-ai folosi toate posibilităţile în. scopuri utile !

Lys ridică din umeri :

— Geniu ? Unde vezi geniu ? Tocmai asta-i întrebarea ! pînă şi cel mai sălbatic geniu trebuie să fie cucernic şi naiv ca un copil, cînd e singur şi cînd lucrează. Se vede că mie îmi lipseşte cucernicia ; căci nu sînt niciodată singur, sînt totdeauna cu toţi cîinii aceia care mă hăituiesc !

Noi n-am înţeles prea bine aceste vorbe, care pe lîngă toate, erau în contradicţie cu afirmaţiile anterioare cum că orice e posibil; în ce mă priveşte, habar n-aveam ce trebuia să înţeleg din chestia asta. Eram atras de omul acela frumos, liniştit, grav chiar, dar conţinutul albumului indica un gen de mîrşăvie, pe care unii şi-o pot ierta lor înşişi, dar care e greu de acceptat la un prieten adevărat. Era vorba de manifestarea acelui principiu cumplit, potrivit căruia cele două sexe sînt forţe ale naturii, duşmane una faţă de cealaltă, principiu care afirmă că trebuie să fii ciocan sau nicovală, să distrugi sau să fii distrus sau, mai simplu, că dacă nu te aperi, te mănîncă lupii.

între timip, ajunsesem la ultima coală, după care urmau alte cîteva file goale şi Lys vru să închidă repede volumul. Erikson îl opri, însă, şi ceru să vadă mai pe îndelete ultimul desen, pentru că toate femeile pe care le văzusem pînă acum erau de origine italiană în timp ce aceasta din urmă avea un tip de factură germană evidentă. Spre deosebire de celelalte, capul nu fusese desenat întîi separat, în chip de studiu ; ci, de la bun început, apărea ca neputînd fi desprins de întreaga figură, silueta în picioare a unei fete excepţional de zvelte. Părul ei, împletit în cozi mari, era atî:, de bogat

încît ai fi zis că-i vezi capul clătinîndu-se ca o garoafă pe tulpină, deşi gîtul şi ceafa, delicat rotunjite, erau uşor înclinate într-un gest explicabil doar printr-o graţie firească. în afară de cei doi ochi ca două stele, mari şi nevinovaţi, faţa nu conţinea mai nimic, trăsăturile ei fiind uşor conturate cu creionul de argint, pe care desenatorul îl alesese în acest scop. Cu atît mai sigur şi mai viguros, deşi desenat cu gingăşie, apariţia aceea feciorelnică se reliefa prin faldurile riguroase ale veşmintelor, executate fără o linie în plus sau în minus.

— Drace ! exclamă Erikson, unde poate fi găsită floarea asta ?

— Chiar în oraşul nostru ! răspunse Lys, aţi putea s-o vedeţi ocazional dacă sînteţi cuminţi !

Eu însă, mişcat de nevinovăţia elementară a acestui portret, am exclamat fără să stau mult pe gînduri şr pe un ton rugător :

— Nu-i aşa că ei n-o să-i faceţi nici un rău ?

— Oho, spuse Lys rîzînd şi bătîndu-mă pe umăr, ce rău i-aş putea face ?

Erikson rîse şi el, după care am plecat să ne facem plimbarea de seară în tovărăşia olandezului. Am văzut iar în treacăt scînteind cele trei frumoase tablouri şi, pentru mine, personal, aceasta a fost ultima ocazie cînd le-am privit. Căci încă o dată le-am mai văzut doar în lumina cenuşie a zorilor unei dimineţi, cînd abia am avut timp să le bag în seamă. Ce s-o fi ales de atunci de ele, nu mai ştiu ; n-au fost niciodată expuse în public, cît de

s,pre Lys, nestatornic cum era, a renunţat la artă. Dacă, ,aşa cum-se spune, există stele pe care, timp de o clipă, le-ai văzut limpede abătîndu-se din calea lor, de ce nu s-ar abate oate şi un om slab din drumul său ?

Mergeam acum tustrei din partea de nord a oraşului spre marginea ei de vest, pentru a căuta un loc tihnit de Odihnă pe malul rîului care curgea dinspre sud. Pe drum am trecut prin faţa casei unde locuiam eu.

— Stop ! spuse Erikson, în clipa cînd Lys şi cu mine voiam să trecem mai departe, ia să vedem la repezeală ce anume lucrează ăsta ! Soarele apune şi priveşte tocmai prin fereastra lui prost situată : are să-i dea o mină de ajutor, măcar un pic de culoare să avem în faţa ochilor !

Ezitînd, dar fără neplăcere, am luat-o înainte ca să deschid uşa odăii şi, fireşte, mi-am găsit monstruoasele zugrăveli în lumina amurgului, asemenea unui oraş în flăcări, astfel că am izbucnit toţi trei în hohote de rîs. Aveam două cartoane mari, dintre care unul reprezenta o străveche vînătoare germană de zimbri într-o vale prăpăstioasă, cu forme contorsionate, iar cealaltă o pădure germanică de stejar cu pietre de hotar, morminte de eroi şi altare pentru sacrificii. Desenasem ambele lucrări cu o pană groasă de stuf pe vaste suprafeţe de hîrtie şi le haşurasem vânjos, adăugasem umbre mari du acuarelă cenuşie, apoi trecusem cu apă de clei peste cartoane şi pe acest fundal meşiterisem imediat cu ulei, în aşa fel încît pretutindeni în porţiunile transparente şi clarobscure se întrezărea desenul făcut cu pana de stuf. Nu folosisem nici un fel de^ studiu ; de la prima la ultima trăsătură inventasem spontan totul, cu neînfrî- nătul meu elan creator, şi cum maniera asta de lucru era uşoară şi plăcută în acelaşi timp, amîndouă cartoanele semănau a ceva, deşi mare lucru nu se putea spune despre ele. Căci deocamdată nu se putea şti dacă aş fi fost realmente în stare să execut asemenea tablouri. Figurile erau de opt degete mărime şi fuseseră desenate de un tînăr compatriot, student la academie, care se şi pricepea să schiţeze cu îndrăzneală. Rămăseseră însă necolorate şi rătăceau deocamdată ca nişte fantome albe prin păduri.

îndărătul cartoanelor, dintre care unul era pe jumătate ascuns ca o culisă de celălalt, un al treilea, executat în aceeaşi manieră, dar necolorat se înălţa deasupra lor, rezemat de perete. Un orăşel sprijinit de coasta unui deal se

ivea dintre crengile unor tei masivi ; era ticsit de numeroase turnuri, de case cu frontoane, de acoperişuri ascuţite, de creneluri şi foişoare. Printre străzile înguste, întortocheate şi legate între ele prin trepte, se zăreau pieţe mici cu fîntîni, şi în depărtare, clopotniţele catedralei, în spatele cărora pluteau luminoşi nori estivali, în timp ce în umbrarele deschise, profilate pe cer, se adăposteau grupuri de omuleţi executaţi de mîna mea. Construisem acest oraş bizar cu ajutorul unui compendiu de arhitectură, aglomerînd exemplare de stil romanic şi gotic în grupuri neomogene şi în cantităţi exagerate, care cu greu s-ar fi putut găsi pe undeva, sugerînd în plus şi cronologia lor prin vechimea pe care o trădau cetatea şi fundamentele bisericii. Orizontul, foarte înalt, se înălţa şi mai mult dincolo de ramurile teilor, şi termina un ţinut vast, în interiorul căruia se aflau ferme, mori, crînguri şi, într-un ungher întunecat, eşafodul. în primul plan, pe poarta deschisă, trebuia să iasă o nuntă medievală, care, trecînd peste podul mobil, trebuia să se încrucişeze cu un detaşament de soldaţi ai oraşului. Despre acest furnicar de oameni am pomenit verbal, deoarece deocamdată lăsasem doar loc liber pentru el.

— Excelent! spuse Lys. O ornamentaţie gîndită, nimic mai uşor şi mai aerian ! De altfel, oraşul dumitale arde în blestematul suc de zmeură al acestui amurg, ca Troia în flăcări! Dar uite la ce mă gîndesc : ar trebui să clădeşti toată zidăria asta din gresie roşie, ar face o impresie ciudată în contrast cu copacii colosali şi în raport cu norii albi şi strălucitori ! Dar aci ce mai e ?

Era vorba de un carton mai mic rezemat de perete, care în culori cenuşii pe fond cenuşiu reprezenta meleagurile mele natale în vremea migraţiunii popoarelor. în peisajul cunoscut se întindeau una lîngă alta şi una peste alta păduri seculare, iar printre ele, în depărtare, se apropia o ceată de oameni înarmaţi; pe o culme fumega un turn roman de strajă. Dar Lys întorsese acum a- doua schiţă, un peisaj aşa-zis geologic. Printre fel de fel de munţi mai noi, puţind fi indentificaţi metodic, se inco- voaie un lanţ de munţi străvechi în formă de coroană, care împreună cu ceilalţi încearcă totuşi să creeze o linie pitorească. Nici un copac sau o tufă nu însufleţeşte sălbăticia aspră şi pustie ; lumina zilei e singurul suflu de viaţă în luptă cu umbra întunecată a furtunii, care bîn- tuie peste piscurile cele mai înalte. Pe o stîncă, însă, as- cultind de

porunca lui Dumnezeu, Moise întocmeşte tablele pentru cele zece porunci, care trebuie scrise a doua •oară, după sfărîmarea primelor table.

în spatele uriaşului care a îngenuncheat cu adîncă gravitate asupra tablelor, sus, pe o stîncă de granit, copilul Isus, gol, cu mînuţele la spate, priveşte cu aceeaşi gravitate pe puternicul cioplitor în piatră, fără ea el să bănuiască ceva. Fiind vorba de o primă schiţă, executasem figurile singur, după puterile mele, ceea ce le apropia şi mai mult de epocile de transformare ale globului pămîntesc. Cum Moise avea cornurile de raze, iar copilul aureola, spre satisfacţia ;mea, Lys îşi dădu imediat seama despre ce era vorba, dar exclamă îndată după aceea :

— Aici e cheia ! Avem prin urmare în faţa noastră un spiritualist care creează lumea din nimic ! Crezi probabil cu tărie în Dumnezeu ?

— Fireşte, am răspuns, curios să aflu unde vrea să ajungă, dar Erikson ne întrerupse şi spuse întorcîndu-se spre Lys :

— Dragă prietene ! Nu te tot osteni atîta să-l stârpeşti pe Dumnezeu ! îţi faci, zău, mai multă inimă rea decît cel mai cumplit fanatic care se înverşunează să şi-l vîre in cap !

— Taci, indiferentistule ! răspunse Lys şi continuă : Prin urmare, ne-am lămurit ! Va să zică nu vrei să te bizui pe natură, ci numai pe spirit, pentru că spiritul face minuni fără să facă treabă ! Spiritualismul este teama de efort, care-şi face apariţia favorizată de lipsa de pricepere şi de echilibru ce dă experienţa ; el înlocuieşte străduinţele vieţii reale prin forfota minunilor, vrea să facă pîine din piatră, în loc să are pămîntul, să-l semene, să aştepte coacerea spicelor, să secere, să treiere, să macine şi să coacă aluatul. Urzirea unei lumi imaginare, artificiale, alegorice, graţie invenţiei şi cu ocolirea bunei naturi, nu-i nimic altceva decît teama de efort ; şi cînd romanticii şi alegoriştii de toate speciile scriu, fac versuri, pictează sau operează, cît e ziulica de mare, dau dovadă doar de lenevie faţă de acea activitate. care înseamnă dezvoltarea, creşterea necesari şi logică a lucrurilor. Toate creaţiile ieşite din necesitate, înseamnă viaţă şi trudă, care se consumă singure, aşa cum într-o plantă care înfloreşte simţi totuşi apropierea (Ofilirii ei ; înflorirea înseamnă munca şi străduinţa adevărată ; pînă şi un simplu trandafir treibuie să participe vitejeşte la ea, de dimineaţă pînă seara, şi cu toată fiinţa, deşi răsplata lui e doar ofilirea.

în schimb, a fost un trandafir autentic !

Cum nu-l înţelegem decît pe jumătate, crezînd totuşi că muncisem, i-am spus lucrul acesta.

— Uite cum vine treaba, răspunse el- Dumneata n-ai văzut — şi sînt gata să pariez că nici n-ai să vezi vreodată — peisajul geografic pe care vrei să-l reprezinţi. Ai vîrît în el două figuri, prin care proslăveşti, dar şi ironizezi în acelaşi timp istoria creaţiunii şi pe creator. Asta e o epigramă reuşită, dar nu e pictură ; şi, în fine, după cît se vede, nu eşti încă în stare, deocamdată cel puţin, să execuţi singur figurile, prin urmare nici nu poţi să le dai semnificaţia care tu doreşti să fie plină de bogăţie spirituală ; în consecinţă, toată povestea asta e în aer ; asta înseamnă joc şi nu muncă ! Dar aoum, ajunge ! Spune-ţi că predica mea e îndreptată nu • împotriva du- mitale, ci împotriva întregii specii ; pentru că, în oe te priveşte, lucrările dumitale îmi plac tocmai fiindcă sînt în contrast cu ale mele. Orice am face, sîntem cu toţii nişte neghiobi dualişti. Dar ce-i cu craniul ăsta ? Asta n-a fost preparat, l-ai scos oare din pămînt ?

Lys arăta spre craniul lui Albertus Zwiehan, care zăcea pe jos, într-un colţ.

— Intr-un fel, a aparţinut şi el unui dualist, am răspuns eu şi, ieşind din casă, am povestit în cîteva cuvinte istoria celor două femed, între care şovăise tînărul Zwiehan.

— Ascultaţi-mă pe mine, exclamă Lys' rîzînd, să băgăm de seamă să nu cădem între două scaune !

Am rămas pînă noaptea tîrziu împreună şi am stabilit să ne întîlnim mai des, ceea ce s-a şi întîmplat pe urmă, astfel că am devenit curînd buni prieteni şi am fost văzuţi pretutindeni împreună.

Capitolul doisprezece

IUBIRI STRĂINE

Distanţa cea mare dintre meleagurile noastre natale, situate la extremităţile de nord, de vest şi de sud ale graniţelor imperiului din vremea aceea, constituia pentru noi mai curînd motive de apropiere şi nu de separare, însufleţiţi toţi trei de aceeaşi idee lăuntrică a originei noastre comune şi sosiţi la marea vatră centrală a familiei popoarelor, ne aflam în situaţia unor veri depărtaţi, care în înghesuiala dintr-o casă ospitalieră îşi puteau apropia neobservaţi capetele, împărtăşindu-şi reciproc elogiile sau criticile aduse amănuntelor care le plăceau sau care le displăceau. Fireşte că, fără vina noastră, adusesem cu noi diverse prejudecăţi. Pe vremea aceea, Germania era cîrmuită după metode atît de mărginite şi atît de stîngace de cei treizeci sau patruzeci de posesori ai ei, încît cete de refugiaţi rătăceau dincolo de graniţe, dînd străinilor informaţii defăimătoare şi jignitoare asupra patriei lor. Ei puneau în circulaţie zeflemele pe care vecinii nu le cunoscuseră pînă atunci şi care nu puteau veni decît din interiorul ţării defăimate, şi cum darurile autoironiei, în a căror exagerare consta fenomenul însuşi, erau prea puţin înţelese şi preţuite în afara Germaniei, în cele din urmă străinul lua drept bună această dezordine, obişnuindu-se să facă uz sau abuz în mod independent de ea, mai ales dacă în felul acesta se putea insinua pe lîngă nenorociţii care, lipsiţi de cunoaşterea lumii, aşteptau de aici ajutor şi sprijin. Fiecare dintre noi auzise asemenea lucruri şi le asimilase. Cu timpul însă discuţiile intime ne făcură să înţelegem că emigranţii pe de o parte, şi cei rămaşi în ţară pe de altă parte sînt.totdeauna oameni diferiţi şi că, pentru a cunoaşte bine caracterul unui popor, trebuie să-l cercetezi la el acasă, la vatra lui. El e mai răbdător şi de

aceea mai bun decît cei plecaţi, drept care nu le e inferior, ci superior, în ciuda aparentei contrarii, pe care pînă la urmă şe pricepe totdeauna s-o distrugă.

Dacă în privinţa asta ne-am liniştit, eram frămîntaţi de un alt rău şi anume, de contradicţia dintre nord şi sud. La familiile de popoare şi la comunităţile lingvistice, care constituie împreună un tot, e un adevărat noroc să aibă cîte ceva de disputat şi de luat în rîs ; căci aşa cum se întîmplă pretutindeni în lume şi în natură, diferenţierea şi varietatea unesc, şi în acest caz elementele neiidentice, dar înrudite, se îmbină mai armonios. Dar reproşurile pe care şi le aruncau cei din nord şi oei din sud, erau teribil de jignitoare şi de dure, deoarece primii afirmau că ceilalţi n-au inimă, iar aceştia susţineau că primii n-au inteligenţă şi judecată şi oricît de nefondată era această tradiţie, puţini erau cei care, apar- ţinînd celor două categorii, să nu creadă în ea. Sau în orice caz puţini erau destul de curajoşi ca să întrerupă discuţiile tipice de acest fel, cînd se aflau printre ai lor. în dorinţa de a restabili pentru nevoile noastre situaţia ideală pierdută, neam dat cuvîntul ca, ori de cîte ori se va ivi cazul, să intervenim fără părtifîlre. izolaţi, sau toţi trei împreună, ca să luăm apărarea celor pe care-i consideram asupriţi. Uneori izbuteam să provocăm oarecare uimire sau chiar o întorsătură binevoitoare, alteori, dimpotrivă, eram trecuţi şi noi într-una din categorii şi calificaţi, conform originii noastre, drept oameni cumsecade naivi şi săraci cu duhul, sau drept nişte flâmîr.zi inteligenţi şi cu spirit critic exagerat. Cum însă nu eram nefericiţi din cauza asta, ci mai curînd ne înveseleam, tonul ascuţit al discuţiei se îmblînzea, ajungîndu-se la un compromis accepitabil.

într-o bună zi însă, oficiul nostru de mediatori de- veni de prisos, fiind totodată răsplătit în modul cel mai frumos, în clipa cînd toată lumea artistică, bogată în caractere diferite, se adună pentru a sărbători apropiatul carnaval, creînd într-un mare alai sărbătoresc un tablou al strălucirii apuse, dar nu pe pînză, cu penelul sau cu dalta, ci prin participarea în carne şi oase. Ţelul era reînvierea vechiului Nurnberg, în măsura în care putea fi

reprezentat prin personaje însufleţite şi cum era pe vremea cînd ultimul cavaler, împăratul Maximilian I *, petrecea aici zilele de sărbătoare acordîndu-i lui Albrecht Durer, cel mai bun dintre fiii săi, onoruri şi blazoane. Pornită din capul unui singur individ, ideea fu numaidecît adoptată de opt sute de oameni, adulţi şi adolescenţi, studenţi în artă de toate gradele, primită, prelucrată şi finisată ca un material serios, de parcă ar fi fost vorba de crearea unei opere destinată posterităţii, iar pregătirile competente şi multilaterale dădură loc unei bucurii şi unei sociabilităţi, a căror vigoare fu depăşită, firește, de bucuria sărbătorii, dar care rămaseră totuşi în amintire ca un moment duios şi luminos al ansamblului.

Alaiul sărbătoresc se împărţea în trei cortegii principale. dintre care primul cuprindea pe cetăţenii, pe artiştii şi pe meşteşugarii din Niirnberg, al doilea pe împărat şi pe prinţi, pe cavalerii imperiali şi pe oşteni, in timp ce al treilea era o veche mascâradă, în forma în care fusese pusă în scenă[1] de importantul oraş imperial în cinstea oaspetelui încoronat. Noi trei hotărisem să participăm la această ultimă parte, care putea fi numită pe drept cuvînt un vis în vis, pentru că voiam să trecem împreună ca plăsmuiri ale fanteziei în siluetele trecutului.

Seriozitatea şi pompa cu care fusese pornită de ’a început această treabă, nu excluseseră participarea nexului feminin ; soţii, fiice, logodnice ale artiştilor şi prietenele lor din alte straturi ale societăţii îşi pregăteau deci costumele de sărbătoare şi pentru bărbaţi nu mică era bucuria anticipată de a îndruma — în mină cu cărţile conţinînd desenele vechilor costume — treaba asta importantă, şi veghind ca stofele de catifea şi de aur, brocarturile grele şi crepul vaporos, destinate zveltelor făpturi, să fie bine croite şi cusute, ca părul lor .să fie împletit sau despletit aşa cum trebuie, ca pălăriile cu pene, beretele, scufiile şi scufiţele de toate'felurile să aibă stil şi formă şi să şadă bine, Din rîndul acestor fericiţi se numărau şi prietenii mei Erikson şi

1 ***Maximilian I*** (1459—1519) — împărat al Germaniei.

Lys, care umblau, fiecare în felul său, pe cărările dragostei.

La loteria anuală, organizată în legătură cu exsuo- ziţia de tablouri, Erikson vînduse o mică lucrare, care fusese ciştigată de văduva unui mare fabricant de bere. Această doamnă nu se prea bucura de faima de a fi
o prietenă a artelor, ci de a se interesa de aceste lucruri mai curînd pentru a-şi îndeplini o obligaţie convenţională de bogătaşă. Cum se întîmpla deseori ca obiectele cîştigate în acest fel să fie vîndute pe preţuri derizorii unor neguţători insistenţi, artiştii încercau în asemenea cazuri să reintre în posesia operelor lor, pentru a realiza ei cîştigul. Erikson încercase şi el în împrejurarea aceasta să procedeze aşa, sperînd să achiziţioneze tabloul la un preţ redus, pentru a-1 revinde şi a scăpa o vreme de truda elaborării şi executării unui alt tablouaş.

Căci era un om modest şi nu credea că existenţa lumii depinde de sîrguinţa lui inepuizabilă. Prin urmare, se duse numaidecît la locuinţa cîştigătoarei şi se pomeni curînd în holul casei văduvei, a cărei înfăţişare impunătoare părea să adeverească zvonurile referitoare la averea defunctului berar. O servitoare băitrînă, căreia fu nevoit să-i expună motivul vizitei sale, îi aduse fără întîrziere răspunsul că stăpîna ei cedează cu plăcere tabloul, dar că trebuia să treacă pe acolo în altă zi. Departe de a fi sensibil la asemenea amabilitate şi la asemenea dispreţ în acelaşi timp, Erikson reveni a doua şi a treia oară şi nu se consideră nicidecum jignit şi supărat, decît doar dnd servitoarea îl anunţă, în sfîrşit, că doamna aceea tembelă vindea tabloul cu un sfert din preţul anunţat şi că banii erau destinaţi săracilor ; ca să nu se mai ostenească, domnul pictor putea veni să-l ia în ziua următoare, aducînd şi banii. Erikson se consolă totuşi, fiindcă avea perspectiva de a nu mai fi nevoit să picteze trei luni de. zile şi, în- trebîndu-se cum va fi timpul şi dacă se anunţau zile bune pentru vinătoare, pomi pentru a patra oară spre casa văduvei.

Inevitabila bătrînă îl conduse într-o cămăruţă de serviciu, îl lăsă acolo şi se duse după tablou. Dar tabloul nu era de găsit nicăieri; un număr tot mai mare de servitori: bucătăreasa, subretele, grăjdarii şi vizitiul alergau încoace şr încolo şi căutau prin bucătărie, pivniţă, cămări şi magazii.

In cele din urmă, zarva o atrase pe văduva care, judecind după dimensiunile tabloaştilui crezuse că va da peste un autor la fel de mic şi de pipernicit, dar care văzînd un Erikson voinic, cu un păr de aur revăr- sîndu-se strălucitor peste umerii largi, se

fistici de tot, mai ales că părăsindu-şi zimbetul liniştit, el îşi piro-nise ochii mari asupra ei, privind-o ca pe o arătare. E drept că merita să fie îndelung privită ; trandafirie de sănătate şi tinereţe, în vîrstă de abia douăzeci şi patru de primăveri, cu siluetă şi membre perfect proporţio- riate, cu părul castaniu mătăsos şi ochi căprui veseli, putea fi pe drept cuvînt considerată un fel de Afrodită, lucru de care persoana respectivă fera perfect conştientă, şi pentru oare motiv se apăra de «a însăşi respectând cele mai nobile moravuri.

Pentru a pune capăt uimirii şi confuziei reciproce, după ce-şi recăpătă prezenţa de spirit, tînăra femeie îmbujorată îl invită pe pictor în cameră, unde descoperi lădiţa tabloului folosită drept taburet şi instalată sub măsuţa de lucru a văduvei, care n-o băgase în seamă sau uitase de ea.

— Aici e ! spuse Erikson şi trase afară lădiţa care nici măcar nu fusese deschisă, deoarece capacul era încă înşurubat pe ea. Erikson îl desprinse fără multă greutate şi micul tablou ieşi la lumina zilei, strălucind plin de prospeţime, în rama lucrată după un model vechi şi complicat. Intre timp tînăra femeie încercase să înţeleagă situaţia, voind înainte de toate să evite ruşinea pe care o putea arunca asupra ei nepăsarea manifestată faţă de un obiect de artă. Boşi din nou şi spuse că nu ştiuse de fapt despre ce era vorba ; acum însă, deşi nu era o cunoscătoare, micul tablou i se părea foarte valoros şi-şi închipuia că l-ar jigni pe autorul lui dacă n-ar cere măcar jumătate din preţul de cumpărare. îngrijorat la gîndul că ea şi-ar putea mări pretenţiile, Erikson se grăbi să-şi scoată portmoneul şi să nurnere monezile de aur, în timp ce doamna privea cu o atenţie tot mai mare micul peisaj, plimbîndu-şi ochii frumoşi pe mica şi însorita cîmpio, de parcă ar fi avut în fată pămîntul şi marea din golful Neapole. Apoi aruncă

o privire, intimidată parcă, spre uriaş şi începu să spună că, cu cît examina mai mult tabloul, cu atît îi plăcea mai mult, astfel că era nevoită să-i ceară suma întreagă !

Erikson oftă şi-i oferi trei sferturi ca să salveze măcar ceva. Dar ea nu se jena nicidecum să-şi calce în continuare cuvîntul dat şi declară că, decît să-l dea sub preţ, prefera să păstreze tabloul. „în cazul acesta ar fi urît din partea mea, răspunse Erikson, să-mi dezrădăcinez lucrarea dintr-un loc atît de bun ; de altfel nici nu mai am motiv să insist asupra unei tranzacţii care nu mi-ar aduce nici un cîştig“ !

Spunînd acestea, îşi vîrî iar banii în buzunar şi se prefăcu

gata de plecare. Dar frumoasa doamnă, cu privirea aţintită asupra tabloului îl rugă cu .oarecare stânjeneală să mai rămînă. Abici acum îi oferi un scaun, dornică să cîştige timp pentru a-şi întregi satisfacţia prilejuită de afrontul făcut unui astfel de om. în cele din urmă găsi cea mai bună soluţie şi-l întrebă politicos pe Erikson dacă putea să-i comande o replică o tabloului, care să aibă un efect tot atît de plăcut şi de paşnic asupra privirilor ei. astfel ca, pentru fiecare ochi să dispună de un asemenea punct de odihnă, cînd se aşază la masa ei de scris, deasupra căreia intenţionează să atîme tablouaşul. Această absurditate optică ii stîmi pictorului plăcere şi veselie lăuntrică şi. deşi venise aici în dorinţa de a-şi reduce şi nu de a-$i spori munca, răspunse fireşte afirmativ la întrebarea văduvei şi pe un ton îndatoritor, după care văduva puse capăt conversaţiei brusc şi-l concedie cu un aer distrat.

Desfăşurarea evenimentului pînă la acest punct ne fusese relatată de Erikson chiar în seara aceleiaşi zile ca o aventură simpatică ; ulterior însă nu mai reveni asupra acestui subiect, ci păstra o tăcere scrupuloasă asupra lui. Am ghicit totuşi cum stăteau lucrurile după un anumit indiciu, căci înîntr-o zi, vorbind despre al doilea tablouaş care era gata, nu putu evita să pomenească persoana care-1 comandase, şi, din nebăgare de seamă, îi spuse pe numele de botez — Rosalie. Lys şi

cu mine ne-am privit în tăcere, căci în calitatea noastră de prieteni sinceri şi devotaţi pe bună dreptate nu voiam să-l stînjenim.

Născută ea însăşi dintr-o bogată familie de berari, tînăra fată devenise soţia fabricantului de bere. pentru a da curs unei vechi politici de familie, dat fiind că baza industriei băuturii naţionale clasice avea în sine
o valoare publică şi o însemnătate destul de mare pentru a transmite asemenea tradiţii. După ce însă vînjosul fabricant de bere se prăpădise pe neaşteptate în urma unei febre periculoase, văduva se trezi dintr-o dată într-o stare de libertate şi de independenţă deplină, la care se adaugă şi conştiinţa propriei ei persoane, maturizată între timp. Dăruită cu acea frumuseţe ieşită din comun, care se iveşte rar dar care în acest caz e perfectă, însufleţită în acelaşi timp de nevoia lăuntrică a unei vieţi armonioase, se înconjurase imediat de barierele uşoare dar solide ale unei resemnări liniştite, pentru a evita o grabă sau o acţiune violentă care ar fi umplut-o de remuşcări, rezervîndu-şi totuşi probabil dreptul de a face o alegere hotărîtă la momentul oportun. Momentul acesta sosise pe neaşteptate odată cu apariţia lui Erikson ; dîndu-şi seama sau bănuind acest fapt, Rosalie nu se apucase să glumească din prima clipă, comportîndu-se şi ulterior cu măsură şi prudenţă. Se pricepu să-i dea lui Erikson mereu alte prilejuri de a veni la ea cu tot felul de sfaturi. Lucrul acesta se în- tîrnplă de la sine, ea fiind efectiv preocupată să-şi schimbe mobilierul şi aranjamentul locuinţei, care avea un aspect improvizat şi eteroclit, să le simplifice şi totuşi să le îmbogăţească. Cu o bucurie tainică obsfervă siguranţa calmă cu care Erikson îi dădea informaţii şi îndrumări şi cît de în largul lui părea să fie cînd avea la dispoziţie mijloace şi spaţiu. Că fusese bine crescut şi că era de familie bună îi era evident, în măsura în care putea judeca după propria-i experienţă, astfel că intenţia ei de a prinde ursul, a cărui prizonieră era, făcu treptat progrese. Atrase la ea în casă un număr mai mare de oaspeţi pentru a-1 putea chema mai des şi a-1 pofti la masă ; totodată îl îndemnă să-şi aducă prieteni, aşa că am pătruns şi eu o dată sau de două ori in casa ei, cu care prilej îmi prinse bine că potrivit dorinţei mamei mele mă aflam în posesia unui costum de haine de sărbătoare. In schimb, Erikson nu-1 luă niciodată pe prietenul nostru Lys, din cauza albumului cu încuietoare şi cînd mi-a mărturisit lucrul acesta, l-am aprobat cu seriozitate. Sînt aproape convins că aveam în mine un fel de mîndrie de fariseu cu privire la preferinţele mele şi mă făleam

oarecum că nu mi se în- tîmplase niciodată încă să fiu în situaţia de a-mi apăra virtut-ea prin bogăţie, libertate, experienţa vieţii şi o personalitate adecvată. Căci nu puneam la socoteală aventura mea precoce cu Judith ; mă aflam într-un. moment cînd aşa-zisele copilării se uită un anumit timp şi tot ce nu înseamnă proprie experienţă se condamnă cu severitate.

Acum cînd se făceau pregătirile pentru serbarea artiştilor, relaţiile dintre Rosalie şi Erikson erau de aşa natură, că ea putea participa în calitate de parteneră a lui, în modul în care ar fi dat curs unei invitaţii la bal.

Lys adoptase un alt procedeu pentru a-şi găsi o tovarăşă pentru petrecere. într-o mică piaţă lăturalnică dintr-un vechi cartier, în centrul oraşului, se afla o casă îngustă de cărămidă înnegrită, numai cu trei etaje, fiecare avînd doar lăţimea unei ferestre, fireşte mai mare. Nu numai cercevelele ferestrelor erau bogat ornamentate ; în partea superioară, erau legate între ele prin alte ornamentaţii, care înconjurau nişte picturi înnegrite. în felul acesta, casa era un fel de mic turn sau mai curînid un monument zvelt, din acelea pe care artiştii din secolele trecute le clădeau cu deosebită dra- gosite pentru ei înşişi. Deasupra uşii casei, o imagine a sfintei Maria din marmură neagră, aşezată pe o semilună aurită, ajungea pînă la primul etaj ; tot pe uşă strălucea încă ciocanul original, prezentînd o nereidă aplecată înainte, într-o atitudine îndrăzneaţă. Tabloul de deasupra primei ferestre îl înfăţişa pe Perseu eliberin- d-o pe Andromeda din mîinile zmeului, iar cel de deasupra ferestrei a doua reprezenta lupta sfîntului CJheor- ghe salvînd-o pe fiica regelui libian din ghearele balau-rului, în timp ce pe zidul de coamă era pictat arhanghelul Miihail care, de dragul fecioarei de deasupra uşii, străpungea şi el un monstru cu suliţa. Cu mulţi ani înainte, cînd monumente de genul acestei căsuţe drăgălaşe fuseseră dispreţuite şi dărîmate. sau zidurile lor spoite, un modest meşter constructor o cumpărase pe aceasta pentru o sumă mică, o păstrase în stare bună şi o lăsase moştenire fiului său, pictor de talent mediu, care era totodată şi rezervist în garda regelui, pentru că era bărbat chipeş. Văduva acestui oştean din gardă, care făcea pictură, locuia împreună cu fiica ei în casa cea veche, trăind dintr-o mică pensie de văduvă, la care se adăuga o anumită sumă plătită ei anual, ca să nu vîndă casa fără aprobarea autorităţilor, să nu-i strice sau să nu-i schimbe faţa (ia.

Fata, care se numea Agnes, era leit ultimul chip desenat în albumul lui Lys, cunoscător într-ale frumuseţii, care, privind întîi

casa şi examinindu-i imediat după aceea interiorul, descoperise giuvaerul ascuns în această casetă ; mama nu păzea numai frumuseţea fetei şi a casei, ci şi propria ei frumuseţe, care strălucea într-un tablou în mărime, naturală, făcut de mîna răposatului ei consort. Cu un pieptene înalt în cap, cu cîte- trei bucle aşezate transversal de o parte şi de alta a frunţii, domina încăperea în strălucirea gătelii ei de mireasă. în faţa tabloului se aflau totdeauna două luminări de ceară roşii-trandafirii, care nu fuseseră încă niciodată aprinse. Deşi lucrarea era banală şi mediocră, frumuseţea de altă dată se impunea ; nu-ţi puteai da seama dacă o anumită lipsă de viaţă a chipului se datora mai mult lipsei de îndeminare a pictorului sau temperamentului femeii ; totuşi, cu tabloul acela, văduva continua şi acum să conducă toată casa şi era destul să arunc» o privire în treacăt asupra lui.'ca să constate că frumuseţea fetei nu-1 întrecea. în timpul zilei privirile acestea se repetau cu aceeaşi regularitate cu care-şi muia vîr- furile degetelor în cădelniţa cu aghiasmă de lîngă uşa camerei. în ce priveşte sufletul însă, care în cursul ani-lor se -desprinsese mereu de ea, o parte din el reapăruse în fiică-sa, la fel de şovăitor, firește, de liniştit şi de elementar ca şi trupul în care sălăşluia.

După ce, dibaci şi simpatic cum era, Lys ajunsese atît de departe încît primise permisiunea de a desena portretul acela, nu chiar în albumul ştiut, ci mai întîi in format mai mare, pe o coală separată de studiu, nu găsi nici curajul şi nici prilejul să parcurgă obişnuitul ciclu şi lucrurile se opriră la simpla înregistrare în al-bum, operaţie de care se achită cu grijă şi cu dragoste după studiu. Din cînd în cînd, îşi petrecea seara la aceste femei, le ducea uneori la teatru sau într-un parc şi oriunde apăreau, înfăţişarea excepţională a lui Agnes stârnea o satisfacţie atît de generală şi de pură în acelaşi timp, încît nu dădea loc la nici un fel de bîrfeli sau de false interpretări. Mişcările liniştite ale fetei erau sim- plfe, făcute doar într-un scop precis şi tocmai de aceea pline de graţie ; ori de oîte ori privirile îi eFau atrase de ceva frumos, ochii ei străluceau cu nevinovăţia credulă a unui animal tînăr, care n-a aflat încă ce înseamnă brutalitatea. Iată de ce, în loc să se avînte într-o povestioară de' dragoste asemănătoare cu cele de pînă atunci, Lys nimeri fără voie în nişte relaţii serioase şi

onorabile, care deveniră pentru el o necesitate necunoscută încă. Stînjeneala lui creştea cînd, dornică să laude cunjinţe- nia fetei, maică-sa povestea în absenţa ei că nu fusese niciodată în stare să spună măcar în glumă o cît de neînsemnată minciună şi că, din primii ani ai copilăriei, mărturisise singură fiecare greşeală, manifestînd linişte, dacă ,nu chiar curiozitate, în legătură cu consecinţele ei, pedeapsa părind a fi imposibilă sau de prisos. în felul ei şi pentru a nu da impresia că e proastă, mama nu putea trece cu vederea faptul că fiică-sa nu era fiinţa cea mai inteligentă de pe pămînt ; era în schimb cu atît mai cinstită şi mai perfect sinceră. Lys ştia însă că Agnes era mai deşteaptă 'decît maică-sa, chiar dacă nu-şi dădea încă seama de asta ; o întrecea de asemenea şi în îndemînare, căci el observase că făcea treburile gospodăreşti repede şi fără zgomot, fără să spargă vreodată ceva, pe cînd mama le făcea pe toate cu mare zarvă, umblind de colo pînă colo, pălăvrăgind, pocnind şi încheindu-şi nu arareori activitatea cu zdrăngănitul vreunei piese de veselă spartă. în acest caz, fata spunea cîteva vorbe de mîngîiere sau dădea o lămurire care părea o glumă graţioasă deşi era făcută cu cea mai mare seriozitate şi gîndită cu pură obiectivitate. Totuşi genul de inteligenţă şi firea acestei fiinţe rămineau necunoscute pentru Lys, şi cînd era felicitat pentru descoperirea sa, când i se spunea că din Agnes ar ieşi cea mai bună soţioară de pictor, ycalmă, armonioasă, pose- dînd un nesecat izvor de mişcări frumoase, scutura din cap şi spunea că nu se putea însura totuşi cu un joc al naturii.

Cu toate acestea, îşi continua vizitele în căsuţa graţioasă in care locuia făptura zveltă, ferindu-se doar să spună ceva despre dragoste. Ochii fetei i se păreau ca o apă liniştită, care deşi nu opunea rezistenţă. prezenta primejdii chiar pentru un bun înotător, pentru că nu se putea şti ce plante sau animale se ascund în adîncul ei. Apăsat de bănuiala vagă a existenţei unor asemenea pericole, se lăsa cuprins de griji neobişnuite şi, fără să-şi dea seama, începu să ofteze din cînd în cînd ; aceste oftaturi treziră însă văpaia tăinuită a unei porniri sufleteşti care, de la o vreme, se aprinsese în fata aceea de numai şaptesprezece ani, şi •care se transformă într-o flacără vie.

Fiecare putea vedea arzînd acest foc încântător. Noi, prietenii, ne dădeam seama de situaţie ori de cîte ori Lys pregătea o cină în casa celor două femei şi ne invita, ca să nu fie ■singur cu ele şi totuşi să nu fie nevoit să le evite. A- tunci vedeam că fata îşi ţinea mereu privirile aţintite asupna lui, cum se îndepărta de el cu tristeţe, apro- piindu-se apoi din nou, în timp ce el se silea să nu bage de seamă, dar făcea de sute de ori eforturi vizibile ca să n-o atingă cu mîna lui tremurătoare. Cînd însă Agnes izbutea să se prefacă a înţelege şi a preţui purtarea lui măsurată, părintească, şi-şi sprijinea o clipă mîna pe umărul lui, sau cînd, asemenea unui copil zburdalnic, se rezema în treacăt de el, ochii ei străluceau de fericire şi toată seara era mulţumită şi împăcată.

Relaţiile dintre ei începură să devină dificile şi delicate în ochii tuturor, cu excepţia mamei, căreia-i plăcea animaţia din casa lor, şi care nu se îndoia că Lys va face într-o zi o propunere serioasă, tocmai pentru că era atît de reţinut. Nici Erikson nu se prea sinchisea de treaba asta, ocupat fiind în altă parte, şi cînd părăseam împreună casa aceea frumoasă, se grăbea să-şi

■vadă de ale lui, în timp ce Lys şi cu mine ne plimbam, cînd în faţa casei lui, cînd în faţa casei mele, ccnti- nuînd să discutăm ore întregi. Despre fată nu îndrăzneam să-l provoc la o discuţie deschisă ; căci în privinţa asta. era tare înţepat şi cu cît mai nehotărât se simţea, cu atît mai mult voia să pară că ştie ce are de făcut. Iată de ce luam calea ocolită a discuţiilor metafizice, pentru că uşurinţa ce-i reproşam cu sinceră mîhnire o puneam pe seama ateismului, pe care, la ora aceea tîrzie, îl apăra prosteşte şi cu aceeaşi ardoare cu care îl atacam eu ne-' încetat. Uneori discuţiile noastre erau atît de îndelungate şi făceau atîta zgomot în liniştea nopţii, încît paznicii- ne atrăgeau atenţia să respectăm somnul cetăţenilor. Pe neaşteptate însă, în perioada cînd se pregătea serbarea artiştilor, Lys îmi întrerupse o dată discursul, a cărui intenţie o bănuia, şi mă anunţă liniştit că voia s-o invite pe Agnes la serbare şi că aşteaptă desfăşurarea acesteia pentru a vedea dacă legătura lor va deveni durabilă. De obicei, spuse el, la asemenea ocazii, oamenii timizi se dezlănţuie şi se lasă în voia soartei mai mult ca în cele- îalte zile. Şi el avea nevoie de o decizie a întâmplării, pentru ca dorinţa lui puternică şi teama de a nu face un pas greşit să se contrabalanseze pe deplin.

Cînd iubitul ei îi aduse vestea mîntuirii, speranţele lui Agnes înfloriră într-o clipă ; căci întristată, dar liniştită, renunţase la gîndul de a se putea apropia măcar de el în strălucirea acelor

petreceri. Totuşi nu vru să deoache vestea cea bună şi ascultă cu linişte şi umilinţă dispoziţiile 'lui Lys, cînd acesta îşi făcu apariţia aducînd stofele bogate pentru veşmintele ei care urmau să-i înfăşoare strîns trupul zvelt, ca să-i scoată şi mal bine în evidenţă frumuseţea pură.

Dar în timp ce el îşi trecea cercetător mîinile prin valurile părului ei negru, care ar fi putut împodobi trei capete de fete, apre a aşeza buclele în alt fel, în timp ce ea stătea locului fără să spună nimic, capul ei tînăr hotărî pe tăcute dar solemn să nu mai dorească nimic altceva decît să-l cuprindă la momentul potrivit pe Lys în braţe şi să-şi unească pentru totdeauna viaţa cu a lui. Intenţia aceea îndrăzneaţă putea fi doar produsul fanteziei unei copile naive dar cuprinse de emoţie.

t r e i s p r e z e c i

• C a p i t o l u l

ÎNCA UN CARNAVAL

Cel mai mare teatru al capitalei fusese transforma, într-o sală care, feeric luminată, se şi umpluse de in terpreţi şi spectatori, adică de cele două detaşament* -ale armatei festive. în timp ce în galerii şi în loji aşteptau privitorii care, pînă una-alta, îşi examinau reciproc găteala, sălile laterale şi coridoarele zumzăiau tixite de cetele artiştilor care-şi făceau pregătirile. Aic totul era doar o unduire scînteietoare de sute de culori Fiecare în sine era o apariţie, un personaj plin de semnificaţie şi avînd personal o înfăţişare plăcuta, îşi privea bucuros aproapele, care arăta atît de bine şi de energic în costumul lui frumos, cum nu s-ar fi gîndit nimeni că e, deşi nucleul organizatorilor serbării nu er<ᵛ alcătuit din simpli figuranţi şi din petrecăreţi, ci dir. tineri plini de elan şj inspiraţi de geniu, precum şi dir bărbaţi maturizaţi demult în eforturi merituoase şi avînd şi legitima ambiţie de a juca rolurile unor înaintaşi demni de respect în afară de pictori şi de sculptori, din alai mai făceau parte arhitecţi, turnători în bronz, pictori pe sticlă şi pe porţelan, cioplitori în lemn, gravori, litografi, matriţeri de medalii şi mulţi alţi membri ai ■unei lumi artistice complet diferite. In atelierele de turnătorie fuseseră tocmai terminate douăspreze chipuri de strămoşi pentru palatul regal, fiecare de cîte douăsprezece picioare înălţime şi aurite în foc. Numeroase statui de conducători politici şi spirituali, germani sau străini, călare sau pe jos, împreună cu piedestalele lor, fuseseră isprăvite mai de mult şi împrăştiate în lume. planuri uriaşe erau începute, şi în atelierele de turnătorie se muncea cu aceeaşi însufleţire ca la cuptorul din Plorenţa, în perioada îrt care Benvenuto Cellini îl turnase pe Ferseu. Pereţi de dimensiuni colosale fuseseră

zugrăviţi în frescă şi în ceară ; ferestre pictate, de înălţimea unei case, erau arse şi combinate la loc într-un foc de culori potrivit pentru reînvierea unei arte apuse, şi în scopul de a o sărbători cum se cuvine. Toate comorile rare şi cu neputinţă de înlocuit, fixate pe pînze de durată efemeră şi păstrate în colecţiile de tablouri fuseseră transpuse pentru a fi păstrate în reproduceri durabile pe plăci de porţelan şi pe vase nobile de către meseriaşi pricepuţi care lucraseră cu un zel lipsit de pretenţii şi dăduseră dovadă că posedau o artă al cărei nivel era atît de ridicat doar de cîţiva ani. Ceea ce conferea valoarea aeestei categorii de reprezentanţi ai lumii artistice, a meşterilor mai mari şi mai mici, a calfelor şi ucenicilor, era reflexul mai curat al primei maturităţi într-o asemenea epocă, a cărei bucurie ideală se repetă rareori în acelaşi secol, ci mai curînd e învăluită ici şi colo de umbra uşoară a deformării şi a degenerării. Toţi, chiar şi cei mai in vîrstă, erau încă tineri, pentru că toată epoca era tînără şi pentru că indiciile unei cunoaşteri reci şi lipsită de sentiment erau încă puţin numeroase.

Uşile se deschiseră, trompeţii şi ţimbaliştii apărură scoţînd sunete puternice, şirurile lor ascunzînd alaiul care-i urma crescînd tot mai mult. aşa că toată lumea aştepta cu nerăbdare să-i vadă <ţîndu-se la o parte şi făcînd loc bogatei desfăşurări. In urma lor veneau doi fruntaşi ai alaiului, purtînd stema oraşului Nurnberg, cu un vultur pe vestoanele albe şi roşii, în timp ce, în spatele lor, păşea zvelt şi graţios, cu o cunună imensă de frunze pe cap, cu toiagul de aur în mînă, starostele impunătoarei bresle a maeştrilor cîntăreţi. Ceata acestora, cu cununi pe cap, ducea o tabelă pe care-şi înscriseseră lozincile. în fruntea lor, purtînd haine scurte erau tinerii dornici să pornească în pribegie, urmaţi de bătrînii care-l înconjurau pe onorabilul Hans Sachs *, în mantia lui de blană de culoare închisă ; cu capul alb înconjurat de aureola veşnicei tinereţi, acesta era personificarea unei vieţi reuşite.

Dar cîntecul burghez era pe vremea aceea atît de bogat şi de copleşitor, încît acompania fiecare breaslă ş. mai ales sub stindardul breslei bărbierilor, care venei acum la rînd, precedată de un brici şi de un lighean d-c bărbierit. Printre bărbieri se afla Hans Rosenbliith [1] mînuitorul lanţetei, mult umblatui autor de epigrame ş: de versuri războinice, sub

1 ***Hans Rosenbliith*** **— poet din Nurnberg.**

înfăţişarea unei calfe cocoşate, vesele şi purtînd o tulumbă mare de clistir îr braţe. După el sosea cu paşi mari Hans Foltz-dir. Worms, cel cu picioarele lungi, bărbier şi' poet celebru al carnavalurilor şi al farselor, şi în această calitate, tovarăş al lui Rosenbliith şi al lui Hans Sachs. Doi bărbieri şi un pantofar purtau astfel grijă de tînăra mlă- diţă a scenei germane.

Cîntau şi toate celelalte bresle care defilau acum, cu veşminte şi stindarde în culori specifice : dogarii şi berarii, măcelarii în roşu şi negru, cu costumele breslelor tivite cu blană de vulpe, brutarii în cenuşiu-albăs- triu şi alb, cerarii frumuşei în verde, alb şi roşu şi vestiţii vînzători de turtă dulce, îmbrăcaţi in cafeniu-des- chis şi roşu închis, nemuritorii cizmari în negru şi verde, culorile smoalei şi ale .speranţei, iar croitorii în tot felul de petice pestriţe. O dată cu ţesători de damascuri şi covoare îşi făceau apariţia meşteri de seamă ai unei profesiuni de nivel superior pentru că ei fabricau co-voarele şi maramele princiare, cu care erau împodobite casele neguţătorilor şi ale patricienilor.

Toate breslele care se iveau acum alcătuiau o adevărată republică de meseriaşi şi artişti energici şi plini de spirit inventiv. Destoinicii erau atît calfele, care trebuiau să dea lecţii cîtorva băieţi isteţi, cît şi meşterii. Strungarii îl şi prezentau ca tovarăş pe Heronymus Gărtner, care cu evlavie copilărească şi în chip de oiperă modestă, spre lauda lui Dumnezeu, cioplea rHntr-o bucăţică de lemn o cireaşă care se legăna de codiţa ei şi
o muscă aşezată pe ea, atît de fină, încît aripile şi picioarele ei se mişcau la cea mai mică adiere. Gărtner era însă în acelaşi timp un meşter cu experienţă care construia aparate hidraulice şi fîntîni ingenioase.

Din furnicarul de apariţii, fiecare avîndu-şi graţioasa legendă, unele mai trăiesc şi azi în memoria mea, deşi sînt puţin numeroase în comparaţie cu tot ce am văzut. Printre potcovarii îmbrăcaţi în roşu şi negru, culorile tocului şi cărbunelui, mergea meşterul Melchior, care făurise cu mîna liberă tunuri mari de fier în formă de şarpe ; printre armurieri se afla Hans Danner, calfă plină de imaginaţie, care încă de pe atunci scotea aşchii din metale, de parc-ar fi avut în mînă o bucată de lemn moale, şi fratele său Leonhard, inventatorul unui dispozitiv pentru dărimarea ridurilor. In rînd cu ei păşea şi meşterul Wolff Danner, inventatorul oţelelor cu cremene, iar alături de el Boheim, meşterul turnătorilor de tunuri, ale căror

strălucitoare şi frumos ornamentate ţevi de tun, tunuri, bombarde şi obuziere au ajuns vestite în toată lumea.

Breasla făurarilor de săbii şi a armurierilor cuprindea singură o lume deosebită de ingenioşi lucrători ai metalelor. Făurarul de săbii, cel de coifuri şi cel de platoşe executau fiecare acele articole de echipament mi- literar corespunzătoare titlului său cu cea mai mare acurateţe, menţinînd fără să neglijeze şi elementul artistic. Stricta distribuire a sarcinilor era admirabil rezolvată graţie libertăţii şi multilateralităţii, caracteristice acestor simpli breslaşi cînd se apucau iar de acţiuni şi de invenţii dintre cele mai importante, toţi fiind atoateştiutori, deşi adesea nu erau în stare să citească şi să scrie. Dintre aceştia făcea parte, de pildă, lăcătuşul Hans Bullmann, constructorul unor mecanisme de ceas de mari dimensiuni, cu sistem planetar, precum şi omul care le perfecţiona, Andreas Hinlein, care făcea totodată şi ceasuri atît de mici încît puteau, să încapă în măciuliile bastoanelor ; şi Peter Hele, adevăratul inventator al ceasurilor de buzunar, făcea parte din cortegiu cu faima solidă de meşter lăcătuş.

Printre tăietorii de lemn mai văd şi acum un omuleţ, într-o mântăluţă de blană de pisică : e Hieronymus Rosch[1], prietenul pisicilor, a cărui liniştită odaie de lucru era plină de aceste animale torcătoare. Şi imediat

1 **Preţuit tipograf din Nflmberg.**

după omul cu pisicile în gri-negru, am zărit pe luminoşii argintari în veşminte albastre ca cerul şi roşii ca trandafirul, cu pelerine albe, apoi pe aurarii în roşu aprins, cu mantii negre de damasc, bogat brodate cu aur. In faţa lor erau purtate tăvi de argint şi cupe aurite ; arta plastică rîdea în leagăn de argint, originea metalică a nou- născutei gravuri în cupru fiind aici separată de gravura în lemn ai cărei reprezentanţi păşeau alături de reprezentanţii tiparului negru.

Il văd printre arămari şi pe omul acela distins a cărui legendă mă mişcase în mod deosebit, pe Sebastian Lindenast, care-şi lucra atît de frumos şi cu atîta artă. vasele şi cupele de aramă, încît împăratul îi acordase privilegiul să le aurească, ceea ce nimeni altul n-avea voie să facă. Cît de frumoase relaţii între meşteşugar şi suveran, dovedea autorizaţia aceasta de a ridica la demnitatea aurului un metal de mică valoare numai pentru frumuseţea formei.

Chiar alături de el l-am văzut pe Viet Stoss, un bărbat în care însuşirile se îmbinau în mod ciudat. El cioplea cu atîta graţie chipuri, în lemn, ale sfintei Fecioare şi ale îngerilor, le înzestra atît de frumos cu culori, păr de aur şi pietre preţioase, încît plini de entuziasm, poeţii de atunci îi cîntau operele. Era totdeauna un om cumpătat şi liniştit, care nu bea vin şi muncea cu sîr- guinţă, executînd mereu alte lucrări cucernice pentru altare. în schimb noaptea fabrica plin de zel bancnote false ca să-şi sporească averea, şi cînd fu prins, i se străpunseră în public obrajii cu un fier roşu. Departe de a se lăsa doborît de asemenea ruşine, atinse în tihnă vîrsta de nouăzeci şi cinci de ani, lucrînd printre altele şi hărţi în relief cu oraşe, munţi şi rîuri ; totodată picta şi grava în cupru.

Dar adevăratul, clasicul breslaş care venea acum sub titlul modest de alămar şi arămar, era Peter Vischer, însoţit de cei cinci fii ai săi, mînuitori ai metalului strălucitor. Cu barba creaţă, cu pălăria rotundă de pîslă şi cu şorţul de piele, semăna cu temerarul Hefaistos însuşi. Ochii săi mari şi prietenoşi spuneau că graţie mor- mîntului sfîntului Sebaldus izbutise să-şi ridice un monument nepieritor, la care muncise ani îndelungaţi şi

care reflecta lumina vieţii elenice ; era un lăcaş pentru un mare număr de statui, care păzeau sicriul de argint al sfîntului. Meşterul însuşi locuia cu cei cinci fii ai săi, cu nevestele şi copiii lor, în aceeaşi casă unde avea şi un atelier plin de splendoarea unor noi apere.

Cam tot atâta îmi plăcu şi Georg Weber din alaiul zidarilor şi al dulgherilor ; era un om mare şi voinic, pentru a cărui haină cenuşie era nevoie de mulţi coţi de pînzâ. Asta trebuie să fi înghiţit multe păduri, căci laolaltă cu lucrătorii săi, pe care-i alegea mari şi voinici ca şi el, da, cu această ceată de uriaşi lucra la copaci şi grinzi, cu energie, ingeniozitate şi artă, şi nu-şi găsea pereche. Totuşi, nu era decît un îndărătnic om din popor şi în anii războiului ţărănesc le făcuse ţăranilor tunuri din copaci verzi de pădure, din care cauză ar fi trebuit să fie decapitat la Dinkelsbuhl. Dar consiliul din Niirn- berg îl graţie pentru că era talentat şi necesar, şi-l numi meşter dulgher al oraşului. Georg Weber nu făcea numai grinzi şi căpriori frumoşi şi solizi, ci şi mecanisme de moară, maşini de ridicat şi care puternice, găsind pentru fiecare piedică, pentru fiecare dificultate cîte o soluţie în căpăţîna lui solidă. Şi totuşi, nu ştia nici să citească, nici să scrie.

Şi aşa, fiind vorba de o întreagă eipocă, cete de per- sonaje expresive, care trăiseră toate în acelaşi timp, se succedau pe rînd, pînă ce această parte din alai se încheie cu breasla pictorilor şi a sculptorilor şi cu apariţia lui Albrecht Diirer. Chiar în faţa lui mergea un paj cu un blazon pe care erau reprezentate pe un cîmp albastru trei mici scuturi de argint, blazon înmînat marelui artist de Maximilian şi dedicat tuturor artiştilor. Cît despre Diirer, el era încadrat de dascălul său Wohlgemuth[1] şi de Adam Kraft[2] ; buclele lui blonde se revărsau egal, despărţite printr-o cărare, de o parte şi de alta pe umerii largi, acoperiţi de mantia de blană, ca' în cunoscutul autoportret. Omul acela mlădios purta cu graţioasă în- demînare demnitatea solemnă care apăsa pe umerii săi.

După trecerea tuturor eelor care construiesc şi împodobesc un oraş, apăru, ca să zicem aşa, oraşul însuşi. în frunte, între doi halebardieri bărboşi, era purtat marele stindard. în veşminte bogat tăiate, sprijinindu-şi elegant in şold pumnul

1 ***Michel 'Wohlgemuth*** **(1434—1519) ^— pictor din Niirnberg.**
2 ***Adam Kraft*** **(cca 1460—1508 sau 1509) — sculptor german.**

stîng, semeţul stegar înălţa sus stindardul unduitor. După el venea comandantul gărzii civile, gătit într-un splendid echipament de campanie roşu şi negru, cu platoşa pe el, cu capul acoperit de o pălărie cu pene mari, unduitoare. Apoi urmau primarul, sindicul şi consilierii comunali, printre care şi cîte un om respectat şi necesar în tot imperiul, şi în fine, familiile în rînduri sărbătoreşti. Acum mătasea, aurul şi nestematele străluceau din belşug. Patricienii neguţători, ale căror bunuri navigau pe toate mările, care în ţinută de lupită apărau oraşul cu tunurile turnate de ei înşişi, luînd totodată parte şi la războaiele imperiului, întreceau aristocraţia de mijloc în pompă şi bogăţie, ca şi în dragostea faţă de obşte şi în demnitatea morală. Veşmintele nevestelor şi fiicelor lor foşneau, făcîndu-le să semene cu nişte flori vii ; unele purtau reţele şi bonete de aur peste părul frumos împletit în cozi, altele pălării împodobite cu pene care fluturau, unele erau îmbrobodite cu cele mai fine ţesături, altele aveau umerii goi încadraţi în blănuri scumpe.

În rîndurile acestea strălucite păşeau cîţiva seniori şi cîţiva pictori veneţieni, întruchipînd oaspeţi, poetic înfăşuraţi în mantiile lor italieneşti, purpurii sau negre. Aceste personaje călăuzeau imaginaţia spre oraşul lagunelor şi de acolo, departe, spre toate ţărmurile Mării Mediterane.

O nouă serie de trompeţi şi ţimbalişti, deasupra cărora flutura vulturul bicefal, introduse în sfîrşit lumea imperiului, cu toată vitejia şi măreţia lui adunată în jurul împăratului. O ceată de lăncieri pedeştri, cu un căpitan voinic în frunte, oferi numaidecît un tablou viu al acelei epoci bîntuită de război şi a unor naţiuni agitate, sălbatice şi iubitoare de cîntece. Prin pădurea de suliţe lungi de optsprezece picioare, sub care mărşăluiau, privirea lăuntrică vedea întinzîndu-se munţi şi văi, păduri şi cîmpii şi cetăţi, meleaguri germane şi străine. Ceata războinicilor, alcătuită din tineri şi din cîţiva şnapani mai în vîrstă, se obişnuise atît de repede cu costumele, obiceiurile şi cîntecele indicate de modelele istorice, încît după această serbare se alcătui o cultură lănciereasc proprie în vorbe şi imagini, iar grumazurile goale şi arse de soare, veşmintele bufante tăiate în fîşii şi spadele scurte putură fi văzute pretutindeni multă vreme.

Lucrurile se desfăşoară acum din nou într-o atmosferă mai solemnă şi mai calmă. Patru paji cu stemele Burgundiei, Olandei, Flandrei şi Austriei, apoi patru cavaleri cu stindardele Stiriei, Tirolului, Hasburgi- . lor şi cu steagul imperial îşi făcură

apariţia urmaţi de un spătar şi de doi heralzi. După garda personală a împăratului, înarmată cu săbii lungi, venea o ceată de paji cu pieptare scurte, brodate cu aur şi purtînd pocale de aur, avind în frunte pe paharnicul imperial urmat de vînătoii şi şoimari, precedat de'marele maestru de vî- nătoare. Purtătorii de torţe cu feţele acoperite de reţele de fier îl înconjurau pe împărat. In haină şi mantie de hermină, din stofă de aur împletită cu negru, purtînd armură de aur şi pe beretă coroana regală, Maximilian I păşea cu un aer eroic cu faţa îndreptată spre cei care întruchipau eroismul, cavalerismul şi inteligenţa. Acelaşi lucru se putea spune despre cel care era portretul viu al împăratului. Căci pentru a-1 întruchipa pe împărat se găsise un tînăr pictor originar din cel mai îndepărtate- regiuni de graniţă ale fostului imperiu, care la chip şi la înfăţişare părea făcut fără nici un fel de adaus pentru acest rol.

Imediat după împărat venea veselul său sfetnic, Kunz von der Rasen, dar nu în chip de bufon, ci de erou înţelept şi gata să apere o înţelepciune capricioasă. Era îmbrăcat de sus pînă jos în catifea roşie trandafirie, strînsă pe corp, dar cu partea de sus a mînecilor bufante şi crestate. Pe cap purta o pălărioară albastră-azu- rie cu o cunună alcătuită din cîte un trandafir şi un clopoţel de aur, înşirate unul lîngă altul ; în schimb, pe şold, prins de un centiron trandafiriu, atîrna un paloş lat şi lung din oţel bun. întocmai ca eroul şi împăratul său, nu era atît un poet cît o poezie.

îmbrăcaţi în oţel şi zăngănindu-şi armele, se apropiau acum străluciţii comandanţi de oşti ai imperiului,.
cei care luptaseră şi-şi vărsaseră sîngele pe cîmpia din Liineburg şi în vechea Romă, în Pirinei şi la Dunărea turcească, paharnicul şi guvernatorul Siegmund von Dietrichstein[1] şi juristul Ulrich von Schellenberg [2], care a ajuns temporar comandant de oşti, apoi Georg von Frundsberg [3], Erich von Braunschweig [4], Franz von Sik- kingen [5], cei doi prieteni Roggendorf şi Salm[6], Andreas von Sonnenburg,

1 ***Siegmund von Dietrichstein*** **(1427—1469) — marele duce Sigmund al II-lea al Austriei.**

2 ***Ulrich von Schellenberg*** **(1487—1558) — însemnat conducător de oşti.**

3¹ ***Georg von Frundsberg*** **(1470—1528) — comandant de oşti ^ub Maximilian I.**

4 ***Erich von Braunschweig*** **(1470—1540) — comandant de oşti**

5 ***Franz von Sickingen*** **(1481—1523) — cavaler şi mercenar.**

6 ***Niclas Salm*** **(1459—1530) — comandant de oşti, a comandat în 1529 apărarea Vienei contra turcilor.**

Rudolf von Anhalt[1] şi ceilalţi, toţi avîrud purtătorii lor de arme şi de trofee, păşind în umbra steagurilor, pe care erau trecute numele bătăliile şi asediilor şi fiind însoţiţi de panouri cu lozinci îndrăzneţe sau înţeles nobil.

Din acest alai făceau parte mai cu seamă bărbaţi frumoşi şi viguroşi, pentru că în rîndurile lui intraseră în special oameni care, făurari ai propriului lor noroc, ajunseseră prin luptă pe culmile vieţii şi ale succesului şi erau din toate punctele de vedere potriviţi să reprezinte cea mai mare destoinicie.

Făcusem cîţiva paşi înainte ieşind din colţul meu ascuns pentru a putea vedea mai bine cortegiul ce trecea prin faţa noastră, şi mîncam din ochi spectacolul. Uitînd cu totul de propria mea participare la petrecere, mă desfătam privind această splendoare. Mi se părea -că sînt şi eu un urmaş al foştilor contemporani ai imperiului şi respiram plin de o bucurie mîndră, care crescu şi mai mult cînd, printre sfetnicii învăţaţi ai regelui, păşi celebrul Willibald Pickheimer [2] ; în aşa-numitul război suab, acesta condusese oastea de ajutor niimberghez în armatele reunite de Maximilian împotriva elveţienilor şi descrisese această campanie. Căci mi-am amintit deodată cum acest rege cavaler, cu toţi războinicii. lui, trebuie să coboare drapelul imperial, ridicat împotriva străbunilor mei, cînd încercase să realipească patria: mea la imperiu .şi fusese nevoit să se retragă fără succes, pEngîndu-se că nu-i putea bate pe elveţieni fără ajutorul elveţienilor. In felul acesta m-am putut lăsa netulburat în voia tuturor autosatisfacţiilor naţionale, fără să mă mai gîndeec că găleţile soartei urcă şi coboară necontenit şi că, în ce priveşte pe bătrînii mei confederaţi, deşi atît de curajoşi, erau prea puţin iubiţi şi apreciaţi de toţi vecinii lor.

Era cit pe ce să nu-mi dau seama că lungul alai al ultimilor cavaleri se apropia de sfîrşit şi, în timp ce cetele celor care defilau pînă atunci se încrucişau în- tr-un ocol mare, mascarada se şi apropia cu zarvă şi că ea avea fă prezinte pe aroganţii trăzniţi, flecari şi fiinţe cu temperament de cometă care se aflau printre artişti.

Alaiul de vis era deschis de maestrul mascaradei, în-călecînd pe un măgar îndărătnic. în spatele lui dansau bufonii

1 ***Rudolf von Anhalt*** **(cca 1466—1510) — comandant de oşti al lui Maximilian I.**

2 ***Willibald Pickheimer*** **(1470—1530) — umanist, autorul unei lucrări despre independenţa Elveţiei.**

în haine pestriţe : Gylyme, Pock şi Guggerillis, piticii păcălici Metterschi Şi Duweindl şi mulţi alţi bufoni, printre care mă furişasem şi eu în chip de bufon destul de liniştit. în urma noastră venea purtătorul tir- sului, cu cunună pe cap, conducînd ceata de muzicanţi păroşi, cu coarne şi cozi. îmbrăcaţi în piei de ţap, sărind şi ţopăind după muzica pe care o cîntau chiar ei, aceşti cheflii executau o muzică străveche, alcătuită din ţipete şi mormăieli ciudate, fluierînd şi fornăind cind în octavă, cînd în chinte stridente, sărind de la sunetele cele mai înalte la cele mai joase.

Conducătorul alaiului lui Bachus păşea înainte, ţi- nînd un tirs de aur, învelit în frunze. O .cununâ de struguri vineţi îi umbrea fruntea învăpăiată ; de pe umeri fîlfîia şi se unduia povara sărbătorească a veşmîntului alcătuit din panglici şi mătase pestriţă în dungi de toate culorile, care-1 înfăşură pînă la picioare şi-i ascundeau în unduirile lui trupul zvelt. Numai în picioare purta sandale de *aur. Podgoreni îmbrăcaţi jumătate în stil medieval, jumătate în stil antic, mişunau în jurul solilor biblici din Ţara Făgăduinţei, care purtau un ciorchine mare de strugure pe un băţ foarte îndoit şi erau urmaţi de patru bărbaţi încă robuşti, care între patru molizi ridicaţi duceau un ciorchine şi mai mare. Celelalte personaje, nelipsite la orice bacanală, purtînd cupe "şi ceşti, înaintau împingînd carul zeului încununat ca un efeb, deasupra căruia se boltea un cer de struguri vineţi.

în faţa carului triumfal al lui Venus, care venea apoi, păşeau, întruchipînd pe slujitorii lui Marte, doL băieţi delicaţi în costume de lăncieri, cu tobe şi fluiere şi purtînd pălării crestate din pene date spre ceafă astfel că pe'hele de diferite culori ajungeau pînă la pămînt. Ei cîntaii cu solemnitate ştrengărească un marş războinic, flautul repetînd într-una, mai curînd cu blîndeţe decît cu stridenţă, acelaşi motiv melancolic. Regi cu coarne şi sceptre, cerşetori zdrenţăroşi cu traiste, popi şi evrei, turci şi mauri, tineri şi moşnegi trăgeau carul. Venus era întinsă în acest car şi nu era alta decît frumoasa Rosalie, aproape culcată pe un pat de trandafiri, sub un frunzar transparent. Avea o rochie de mătase purpurie, dar croită ca rochia de sărbătoare a unei patriciene din vremea aceea, cam după modelul personajelor mitologice desenate de Albrecht Diirer. Stofa grea respecta cu fidelitate pînă şi draparea somptuoasă şi frîntă a mînecilor largi şi lungi şi a trenei regeşti, şi o largă 'pălărie de

catifea purpurie cu boruri largi, mărginite de pene albe. arunca umbră peste chipul ei, luminat de razele unei stele de aur. în mină ţinea un glob pămîntesc de aur, pe care doi porumbei băteau din aripi şi se giugiuleau. De ambele părţi ale cerului printre prizonierii ei. înaintau filozoful păgîn Aristotel şi poetul creştin Dante Alighieri, care, cu o atitudine dintre cele mai demne îi serveau drept pază şi ajutor. Ea însă se uita din cînd în cînd înapoi, fiindcă imediat după carul ei venea voi- ..incul Erikson în costum de sălbatic, cu şoldurile şi fruntea acoperite de un frunziş des de stejar, cu o blană de urs aruncată pe umeri, care introducea alaiul Dianei. îa urma lui venea un mare număr de vînători cu ramuri verzi la pălării şi pe glugi, cu mari cornuri de vî- nătoare îmbrăcate în frunze, cu hainele de vînătoare
garnisite cu blăni de dihor, capete de rîs, picioare de «căprioară şi colţi de mistreţ. Unii aveau pe lîngă ei dulăi şi ogari, alţii, cu drlige prinse de centură, purtau căpriori pe spinare, alţii cocoşi de munte şi mănunchi de fazani, iar alţii cărau pe tărgi urşi, mistreţi şi cerbi cu colţi, coarne şi copite argintate. Apoi o ceată de sălbatici aduse o pădure mişcătoare cu pomi înfrunziţi de ■cele mai diferite specii, în care se căţărau veveriţe şi păsări îşi făceau cuiburi. Printre ramurile acestei păduri se vedea strălucind silueta argintie a Dianei, a zveltei Agnes, aşa cum o îmbrăcase şi o împodobise Lys_ De carul ei atârnau tot felul de sălbăticiuni, tivindu-i marginile cu coarne poleite şi pene de diferite culori. Biana purta arcul şi săgeata şi şedea pe o stîncă, din care curgea un izvor sărind într-un bazin cu stalactite ; sălbatici, vînători şi nimfe într-o învălmăşeală divers colorată, se apropiau să-şi stingă setea bînd din mîinile făcute căuş.

Agnes purta un veşmânt din stofă de argint strîns pe corp pînă la şolduri, astfel că formele ei mlădioase păreau turnate din acest metal. Sînul mic şi bine conturat părea lucrat cu graţie de un argintar. Un cordon verde de crep se încolăcea de cîteva ori în jurul taliei, veşmîntul ei revărsîndu-se apoi larg şi în cute, suflecat în cîteva locuri, ajungînd totuşi pînă jos. la picioarele care se zăreau sfioase în sandale de argint. In părul negru, pieptănat strîns du,pă moda grecească, secera strălucitoare a lunii abia se vedea şi cînd fata îşi înălţa uşor capul, pletele ei o ascundeau de tot. Chipul lui Agnes era alb ca lumina lunii şi mai palid ca de obicei ; ochii aveau o scânteiere întunecoasă şi-l căutau pe iubitul ei, în timp ce în pieptul acela, scînteietor ca argintul, hotărîrea cutezătoare pe

care o luase făcea să-i bată inima cu putere.

Dar iubitul ei Lys, care hotărîse să facă parte din alaiul unui rege sirian din vechime, amator de vînă- toare, pentru a fi în apropierea Dianei sale, o părăsise zărind-o pe Rosalie-Venus, şi se amestecă în cortegiul triumfal al acesteia, privind-o neîncetat ca un lunatic şi, fără să-şi dea seama ce face, nu se mai depărta cu un pas de carul ei.

în ce mă priveşte, credincios vechii mele porecle, mă gătisem în nişte haine de bufon, verzi ca frunza şi-mi încolăcisem în jurul tichiei de nebun o împletitură de ciulini şi de ramuri de ilice cu boabe roşii. Cînd am văzut cum stau lucrurile, sau mai bine zis cum merg, am profitat de acest costum oarecum vinătoresc pentru a mă furişa din cînd în-cînd prin pădurea mobilă, dornic să rămîn în preajma bietei Diana, deoarece nu mai avea alt prieten lîngă ea ; căci Erikson, sălbaticul, îşi aţintea privirile asupra lui Lys şi a lui Venus, fără totuşi să-şi piardă prea tare liniştea sufletească.

După imaginile Greciei meridionale urma basmul nordic german, întruchipat de alaiul regelui munţilor. Un munte de minereuri şi cristale se înălţa în carul său, ■deasupra căruia trona trupul uriaş înveşmîntat în blană cenuşie ; barba şi părul, albe ca neaua, coborau pînă peste şolduri, învelindu-le. Pe cap purta o coroană de aur, înaltă şi crestată. In jurul său se furişau gnomi mici, nişte băieţaşi adevăraţi, care săpau în peşteri şi "tuneluri ; dar un mic spiriduş, aşezat în faţă, cu o lampă ■de miner pe cap, cu ciocanul în mînă, era de faţ>t un artist. înalt doar de trei şchioape, deşi adult, bine făcut şi delicat, cu o feţişoară bărbătească frumoasă, cu ochi albaştri şi un mic cioc blond. Mica făptură, asemănătoare cu un personaj de basm, nu era o simplă ciudăţenie, ci un pictor serios şi renumit, o mărturie vie că din această lume artistică vastă făceau parte nu numai "toate structurile unui mare popor, ci şi toate aspectele fizice.

în acelaşi car, în spatele regelui munţilor, un meşter bătea mici monezi comemorative din argint şi cupru strălucitor în amintirea serbării ; un balaur le scuipa într-un bazin zăngănitor, şi doi paji, cu numele de Aur şi Argint, le aruncau apoi mulţimii de privitori. în urma tuturor, se furişa singuratic bufonul Gulichisch, scutu- rîndu-şi cu tristeţe punga goală.

Bineînţeles că bufonul cel şchiop era urinat îndeaproape de primele şiruri ale strălucitorului alai, care defilă iar. Trecură din nou breslele, vechiul Numberg, Împăratul şi imperiul,

lumea basmelor, apoi totul se repetă a treia oară şi Lys continua să meargă lingă carul lui Venus, Erikson păşea atenit in spate, iar Agnes, care, din pădurea ei, nu putea vedea nimic din cele ce se petreceau, se uita nedumerită în jur, sau îşi cobora întristată privirile.

Mulţimea se alinie acum într-o ordine strînsă şi jn- tonă din toate puterile un cîntec de sărbătoare, pentru a-1 proslăvi pe adevăratul rege, sub al cărui patronaj se desfăşura de fapt această lume de vis. Apoi lungul cortegiu defilă prin faţa familiei suveranului, adunată în sala lojilor, şi prin culoare acoperite intră în palatul regal, străbătîndu-i sălile şi coridoarele înţesate de spectatori. Satisfăcut, ba chiar arătînd a fi încîntat, monarhul care considera probabil că bucuria zgomotoasă şi colorată a acelei sărbători era într-o oarecare măsură o răsplată a propriilor lui merite şedea pe un scaun de aur în mijlocul alor săi şi se uita cu atenţie la figurile alaiului care trecea prin faţa lui, aruncînd cîte o glumă unora. Cînd m-am apropiat şi eu, mi-am adus aminte că aveam de lichidat o mică socoteală cu el. Căci cu puţin timp în urmă, într-o seară cînd, după sfatul cotarului amator de băutură, treceam în amurg pe o stradă liniştită, ducîndu-mă' să-mi beau păhărelul cotidian, m-am întilnit cu un necunoscut zvelt şi slab care mer-' gea repede, dar care se opri brusc şi mă întrebă, pe mine, care treceam fără să-i dau atenţie, de ce nu-i acordam cinstea cuvenită ? L-am privit uimit ; dar el îmi şi scosese pălăria din cap şi mi-o vîrîse în mînă spunînd ..Mu mă cunoşti ? Eu sînt regele !“ după care-şi continuase drumul în lumina amurgului. Mi-am pus iar pălăria, am privit şi mai uluit în urma trecătorului cu aspect de nălucă şi m-am întrebat ce trebuia să fac. în cele din urmă mi-am spus că, dacă fusese un glumeţ care făcuse o glumă, onoarea mea nu era în joc. dacă fusese în- tr-adevăr regele, nici pe-atît ; căci dacă nimeni n-are ■voie să jignească regii, nici ei nu pot jigni şi insulta pe cineva, întrucît bunul lor plac suprimă consecinţele obişnuite. De data asta, în timp ce treceam prin faţa lui. mi-am dat imediat seama că în seara aceea fusese regele. Profitînd de libertatea de care se bucură nebunii. am ieşit din rîndurile alaiului, m-am apropiat de el.

mi-am întins capul şi am strigat vesel : „Ei, frate rege ! De ce nu-mi iei pălăria ?“ Regele mă privi cu atenţie, îşi aminti evident despre ce era vorba şi mai înţelese • că făcusem

aluzie la ciulinii şi la ilicele de care s-ar fi zgîriat. Dar fără să spună un cuvînt, apucă zîmbind cu degetele lui subţiri doi clopoţei de pe tichia mea, îi ridică încetişor lăsîndu-mă cu capul gol, apoi îi cobori iar, tot atît de blând. Atunci mi-am dat seama că nu era nimic de făcut, am lăsat treaba baltă şi m-am cărăbănit mai departe.

Pe scările monumentale, pe sub arcade şi prin sălile cu coloane, in pieţele luminate de torţe, înţesate de valuri de orăşeni, artiştii treceau pretutindeni pe lîngă operele lor, pînă ce alaiul se revărsă într-o clădire mare, destinată petrecerii şi ale cărei săli erau pregătite şi împodobite pentru cele ce mai aveau să urmeze. Sala cea mai mare fusese pregătită pentru Sancbet, joc şi dans şi anume exact în stilul epocii sărbătorite, cu un şir de nişe şi de încăperi transformate în grădini. în care să se poată instala grupuri izolate.

După ce bucuria generală stîrnită de mîncare ajunse într-un stadiu destul de avansat, jocurile şi dansurile de tot felul începură numaidecît pretutindeni. într-o sală mai mică, maeştrii cîntăreţi îşi ţineau cursurile de canto cu uşile deschise. După obiceiurile breslei, se organizau întreceri de canto, cîte un coleg de şcoală sau un cîntăreţ era declarat maestru şi aşa mai departe. Poeziile prezentate conţineau în mod special critici răutăcioase, ironii arogante sau caracterizări adresate oamenilor şi şcolilor, proteste împotriva nedreptăţilor sociale, dar şi elogii privitoare la tot ceea ce nu putea fi contestat, la tot ce era admis. Era, ca să spunem aşa, o răfuială generală, în vederea căreia fiecare curent şi fiecare personalitate îşi avea printre cîntăreţi cîte un reprezentant cu răspunsul pregătit. Conţinutul însu-fleţitelor versuri satirice se deoisebea ciudat prin forma, în care şe prezenta. Pentru că, în timp ce toţi cîntăre- ţii executau aceleaşi versuri, monotone şi seci, dîndu-le drept ale lor proprii, fiecare în parte era totuşi chemat să se producă prin anunţarea unui nou mod. Se cîntă în stilul jeluitor şi înfocat al lui Orfeu, în stilul pieii galbene de leu, al pietrei negre de agat, al ariciului, în stilul închis al coifului, în stilul înalt al muntelui, în stilul strîmb al zincului, în stilul neted al mătăsii, în stilul paiului, în stilul ascuţit a potricalei, în stilul bont * al pensulei, în stilul albastru berlinez, în stilul renan al muştarului, în stilul scînteietor al clopotului din turn, în stilul acru al lămîii, în

stilul vîscos al mierei etc. Cînd după aceste anunţuri pompoase se auzea mereu acelaşi cîntec vechi şi monoton, răsunau hohote puternice de rîs. Unii cîntăreţi se inspirau direct din clipa de faţă ; aşa un cizmar se răzbună de trufia cu care o nobilă doamnă, credincioasă rolului ei, îi refuzase tocmai invitaţia la dans, preamărind favorurile pe care le poţi obţine de la multe doamne drăguţe dacă ştii cum să le iei. la care un tăbăcar răspunse pe şleau la vechea întrebare care din două, îndrăzneala sau modestia, te duc mai repede lă ţintă, şi un cerar declară în cele din urmă că femeile sînt nişte fiinţe care preferă totdeauna unul din procedee cînd nu-1 pot avea -pe celălalt la în- demină.

Doamna Venus, care participa cu o parte a suitei sale la reprezentaţia şcoalei de canto, nu avea voie să asculte lucruri atît de grosolane. De aceea se retrase cu indignare prefăcută într-o încăpere laterală, unde îşi stabili curtea la care se adăugaseră cîteva femei graţioase.

într-o nişă verde din imediata apropiere îşi instalaseră sediul şi vînătorii, şi cîteva nimfe tinere îi ţineau de urît Dianei. Totuşi de cele mai multe ori o părăseau şi ziburau la dans în tovărăşia sălbaticilor vînători. Iată de ce m-am apropiat mai des de Agnes şi stînd cu ea de vorbă, sau făcîndu-i mici servicii obişnuite am încercat pe cît era cu putinţă s-o împiedic să se simtă pă- **Tăsită** pînă la producerea schimbărilor sperate. Erikson umbla încolo şi încoace ; din cauza costumului său de sălbatic nu prea putea să danseze şi nici să se apropie prea mult de femei. Rolul acesta îi fusese impus din motive de forţă majoră, survenite în ultimele zile, şi el îl acceptase fără neplăcere pentru că-1 despărţea oarecum de doamna Rosalie Şi deci relaţiile dintre ei nu puteau ajunge prea devreme publice, lucru cu care Rosalie fusese de acord. Acum însă, regreta aproape că

procedase astfel, văzînd că Lys se apropia tot mai des şi mai mult de ea, că ea glumea, rldea, împrăştia farmec plăcut în jur, punând acestui infidel, care-i ţinea de urât, cu mult zel, întrebări naive şi graţioase, menite să-i întreţină agitaţia a cărei orbire ea n-o bănuia, fiindcă trăia într-o stare de frumoasă certitudine. Nici Lys şi nici Erikson nu remarcau privirea aparent întâmplătoare şi fugitivă, dar satisfăcută, cu care, în mijlocul discuţiei, Rosalie urmărea silueta sălbaticului, ori de cîte ori acesta trecea la oarecare depărtare de ei.

Agnes şedea de mult lîngă mine fără să spună o vorbă, în timp ce clipele preţioase ale acestei nopţi treceau iremediabil. Cu pieptul clocotind de simţăminte violente, îşi legăna capul cu bucle negre, şi numai uneori îşi arunca privirea arzătoare spre Lys şi Rosalie, în timp ce alteori se uita liniştită şi mirată în această direcţie, dar vedea mereu acelaşi spectacol. In cele din urmă, am amuţit şi eu şi m-am cufundat în gînduri tulburi cu privire la o slăbiciune atît de mare a prietenului pe care-l preţuiam atît de mult. Nemiloasa lui nestatornicie, care se transforma într-o îndrăzneală obraznică, mă neliniştea ca un fenomen natural înspăimântător şi sufeream aşa cum suferi în vis cînd vezi prăbuşin- du-se un om fără cunoştinţă într-o prăpastie.

Un oftat adînc mă trezi ; Agnes îi văzuse pe Lys şi pe Rosalie pornind la dans, căci în sala principală de alături se dansa cu zgomot, în valuri. Pe neaşteptate îmi ceru s-o duc şi pe ea la dans. Am început să ne învîrtim în mulţimea strălucitoare şi multicoloră şi ne-am întâlnit de două ori cu trandafiria Venus a cărei rochie de purpură flutura, învăluindu-l din cînd în cînd pe Lys, care dansa cu ea. El ne salută vesel şi satisfăcut, aşa cum saluţi nişte copii care par să se distreze bine. Ne-am întâlnit cu toţii la sfîrşitul valsului; lui Venus îi plăcu fata aceea gingaşă şi o rugă să rămînă lîngă ea, în timp ce eu trebuia să particip la jocurile bufonilor, care începeau după dansul terminat.

Kunz von Rosen îi ducea prin mulţime pe toţi bufonii prezenţi legaţi de o frînghie lungă. Fiecare din ei purta scrisă pe o tablă numele nebuniei sale ; dintre cele mai uşoare, veselul consiliu alese nouă grele şi le

aşează ca pe nişte popice în faţa împăratului. în fata, privirilor tuturor stăteau acum trufia, invidia, mojicia, mindria, polimatia. mania comparaţiei, autooglindirea, încăpăţînarea şi nestatornicia. Cu o bilă mare, pe care cu gesturi de violenţă comică ceilalţi nebuni o rostogoliră în direcţia noastră, unii cavaleri şi unii burgnezi încercară să tragă în cei nouă nebuni-popice, dar nici unul din ei nu se clatină, pînă ce în sfîrşit eroicul Max, care reprezenta întregul popor german, îi trînti pe toţi dintr-o aruncătură, făcîndu-i să cadă unul peste altul.

După această cădere urmă o înviere nostimă, Kunz prezentând drept răsplată regelui victorios statuile neînviate ale lumii vechi şi ridicîndu-i apoi pe nebunii căzuţi pentru a alcătui un grup al Niobei[1], care, pe timpul lui Maximilicfn era încă fireşte îngropat în pămîat. Din grupul tragic se desfăcu pe neaşteptate un grup al graţiilor alcătuit din trei nebuni tineri, eleganţi şi delicaţi. După ce se rotiră o dată, unul din ei dispăru şi ceilalţi doi se îmbrăţişară în chip de Amor şi Psiche, pînă ce ambii se făcură nevăzuţi, rămînînd doar un Narcis. Dar şi acesta dispăru, în locul luî rămînînd întins pe jos piticul cel mai mic în rolul unui luptător muribund. Juca atît de perfect, încît toţi spectatorii fură mişcaţi şi izbucniră în aplauze puternice, iar nebunii se repeziră cu toţii la el. îl ridicară o dată cu farfuria de peşte întoarsă pe care zăcea-şi-1 purtară în triumf afară.

Pe urmă apăru grupul lui Laokoon, reprezentat de Erikson, de doi tineri satiri şi de doi şerpi mari, făcuţi din sîrmă şi pînză. Nu era puţin lucru să stai încremenit cu muşchii încordaţi în poziţia obligatorie, care deveni şi mai dificilă cînd, dîndu-şi capul pe spate într-o mişcare convulsivă. Erikson îşi întoarse la un moment dat privirile într-o parte şi văzu apărînd în clipa aceea, în cîmpul lui vizual, pe Rosalie la braţul lui Lys, înţor- cîndu-se zîmbind, dar în treacăt, spre el, apoi pierzîn- du-se în învălmăşeală flecărind cu cavalerul ei. Mai auzi pe cineva spunînd în apropiere : „Frumoasa Venus se
tot plimbă cu bogătaşul acela flamand sau frizian sau ce-o fi ! De altfel e destul de arătos şl *ja s-o fi gîndind că frumuseţea

1 **Niobe, fiica lui Tantalus. Mîndră de cei şapte fii şi şapte fiice ale sale a sfidat-o pe zeiţa Leto. Apolo şi Artemis, copiii zeiţei, au răzbunat-o ucigînd cu săgeţile toţi copiii Niobei.**

şi bogăţia laolaltă nu strică !“.

îndată ce scăpă de şerpi şi se pomeni liber, Erikson începu să se agite furtunos prin casă cerşind de la cunoscuţii care chefuiau cîteva articole de îmbrăcăminte de care se puteau lipsi. îmbrăcat în mod bizar, jumătate episcop, jumătate vînător şi sălbatic, cu capul încă încununat de frunze, îi căută pe dispăruţi şi-i găsi în cercul mai mare, în care se adunaseră laolaltă oamenii lui Bachus, curtea lui Venus şi vânătorii. Erikson nu era gelos şi se ruşina chiar la gîndul că ar putea fi, pentru că gelozia, justificată sau nu, distruge demnitatea de care are nevoie o dragoste adevărată. Ştia numai că totul e cu putinţă pe lume şi că lucrurile cele mai pline de consecinţe depind deseori de o mică neglijenţă, care poate să schimbe o situaţie în mod inutil. în plus, pe vremea aceea nu ştia încă ce anume ar putea s-o supere mai curînd pe Rosalie să-l vadă calm sau neliniştit. Căci dacă-şi dădea silinţă să suporte în mod atît de public curtea olandezului, avînd o intenţie ascunsă, Erikson trebuia să facă şi el un efort înţelept de a înţelege o asemenea pildă.

Dar hotărîrea lui Erikson de a-şi păstra calmul ieşi învingătoare cînd văzu perechea dispărută instalată în cercul nostru de personaje mitologice. Luă şi el loc foarte liniştit în apropiere, dar curînd fu nevoit să-şi încordeze iar atenţia. Lys discuta despre lucruri simple, ba chiar indiferente, dar pe tonul acela direct şi adresîndu-se cu familiaritate femeii, adică aşa cum fac cuceritorii de acest gen, pentru a-i obişnui din timp pe ceilalţi cu inevitabilul. Erikson tolera multe din partea lui, fără să-l condamne ; acum însă se întreba, totuşi, dacă nu cumva prietenul său făcea parte dintre acei nerozi, a căror virtuozitate constă în a fura ceasuri de aur, sau a-i sufla altuia femeia. Există doar, îşi spunea el, la ambele sexe asemenea animale răpitoare şi dornice de variaţie, care sînt fericite numai cînd distrug fericirea altuia ! Bineînţeles, ei nu iau decît ceea ce pot să obţină, dar de cele mai multe ori marfa e pe măsura lor ! Numai că de data asta ar fi intr-adevăr păcat! Şi el o privi cu nouă îngrijorare şi cu uimire pe doamna Rosalie, care-l asculta pe Lys cu o graţie inalterabilă şi-l îndemna cu un zîmbet irezistibil să rostească lucruri inteligente şi pline de siguranţă. Adîncit în această ocupaţie, el nu putea să observe ce se petrecea cu Agnes şi nici că, trimis de ea, mă apropiasem în repetate rînduri de Lys, rugîndu-l încet dar insistent, să danseze o singură dată cu ea. Cum Lys făcuse

tocmai o mică pauză, tresări ca un cocoş de munte în momentul împerecherii, dar nu ca să-şi ia zborul, ci ca să mă repeadă cu vocea înăbuşită : „Ce obicei mai e şi ăsta la o fată tînără ? Dansaţi amîndoi şi lăsaţi-mă în pace !“.

M-am îndreptat spre Agnes ca s-o consolez şi s-o duc cu vorba atît cît se putea pe biata fiinţă îndurerată. Dar Erikson, căruia în timp ce eu vorbeam cu Lys, Ro- salie îi şoptise cîteva cuvinte ce părură să-l învioreze, mi-o luase înainte. El conduse silueta strălucitoare a tinerei fete în rîndurile dansatorilor şi începu să danseze cu ea, viguros şi uşor totodată, Agnes zburînd cu pro- priile-i puteri încolo şi încoace, de parcă gleznele ei fine ar fi fost de oţel. Pe urmă fu invitată de domnul Franz von Sickingen, care nu era încă dispus să se lase îngropat într-o ladă cu armuri. Evoluă şi în dansul cu figuri, răspîndind din nou un farmec atît de ciudat încît însuşi marele maestru Diirer intră în competiţie şi, credincios rolului său, nu-şi mai luă ochii de la ea. îşi scoase blocul şi începu să deseneze cu încordare. Această idee inteligentă stîrni o deosebită bucurie ; toată lumea se opri şi se adună cu un aer aprobator, aproape respectuos, de parcă bătrînul artist în persoană şi-ar fi făcut apariţia şi ar fi început să deseneze.

Dar omagiile primite de Agnes în ziua aceea nu atinseseră încă apogeul; trecînd pe acolo Weisskonig [1], împăratul, **ceru suitei sale să-i spună despre** ce este vorba,, să i-o prezinte pe zvelta Diana şi-l rugă graţios pe von Sickingen s-o lase să facă o plimbare cu el. **In** sunetele întregii orchestre, Agnes trecu la braţul regelui de vis

[1] *Weisskonig* **— Maximilian I, denumit aşa după o biografie pe care şi-a scris-o singur şi a semnat-o secretarul său particular.**

prin sală, în timp ce pretutindeni în calea ei, cavalerii, nobilele doamne şi patricienele se înclinau, iar burghezii îşi scoteau bonetele.

Cînd, înconjurată de o suită atît de strălucită şi după ■ce împăratul o încredinţa solemn lui Sickingen, iar acesta lui Erikson, Agnes fu condusă la locul ei, faţa i se roşise ca o floare de emoţie şi de speranţă. Singur iubitul ei nu văzuse nimic şi nici nu-i remarcase întoarcerea, între timp, Rosalie îşi scosese pălăria largă cu pene, i-o dăduse lui Lys s-o ţină şi stînd aşa, cu capul descoperit, potrivindu-şi părul de ambrozie cu degetele albe, frumuseţea ei îl scoase iar din

minţi.

Agnes păli, se întoarse spre mine şi mă rugă să-i spun lui Lys că doreşte că fie condusă acasă. El veni imediat, îi aduse paltonul călduros şi şoşonii şi cînd o văzu bine înfofolită, o conduse în curte, făcîndu-mi semn, îi trecu braţul după braţul meu şi luîndu-şi rămas bun cu părintească amabilitate de la fată, mă rugă s-o conduc acasă pe mica lui protejată şi să fiu grijuliu şi atent cu ea.

îndată după ce ne strînse manile la amîndoi, dispăru iar în mulţimea care urca şi cobora scările largi.

Acum eram amîndoi pe stradă ; trăsura care o adusese pe Agnes împreună cu hotărîrile ei sentimentale nu era de găsit şi, după ce aruncă o privire tristă spre casa luminată şi plină de cîntece, îi întoarse sipatele cu şi mai multă tristeţe şi, însoţită de mine, porni pe drumul de întoarcere pe străzile liniştite, pe care începea să se lumineze de ziuă.

îşi ţinea căpşorul adînc plecat; în mînă ducea, fără să-şi dea seama, cheia cea mare de la poartă, o piesă veche, pe care, distrat, Lys i-o dăduse ei, în loc să mi-o dea mie. Agnes strângea cu putere cheia în pumn gîn- dindu-se cu amărăciune că Lys îi dăduse bucata aceea de fier rece şi ruginit ; era totuşi ceva ce venea de la •el, căci în afară de asta, nu-i acordase prea multă atenţie în ziua aceea. La banchet, fata nu mîncase aproape nimic şi după aceea nu dusese la gură decît picul ce avusesem eu grijă să i-1 ofer.

Cînd am ajuns în faţa casei, Agnes s-a oprit tăcută şi a rămas nemişcată, deşi am întrebat-o de cîteva ori dacă să trag clopotul sau mai curînd să lovesc cu ciocanul în formă de graţioasă nereidă şi abia cînd am descoperit cheia în mîna ei, am descuiat şi am rugat-o să intre. Atunci mi-a înconjurat încet gîtul cu amîndouă mîinile şi a început întîi să suspine ca prin vis, apoi să lupte cu lacrimile care nu voiau să pornească. Paltonul îi căzu de pe umeri ; am vrut să-l prind, dar am re-nunţat, am îmbrăţişat-o frăţeşte şi am mîngîiat-o pe cap şi pe gît, pentru că nu puteam ajunge la obraji. în sînul ei delicat de argint, care era lipit de mine, simţeam, auzeam urcînd suspinele şi inima bătînd ; era ca susurul unui izvor ascuns pe care-1 poţi auzi în pădure cînd eşti culcat pe jos. Răsuflarea ei fierbinte îmi năvălea în ureche şi mi se părea că trăiesc cu adevărat o tristă poveste fericită, din acelea despre care vorbesc cîntecele vechi şi, fără să vreau, am oftat şi eu. **In** fine, biata fiinţă izbuti să plîngă şi începu să hohotească cu sughiţuri. Sunetele fireşti de jale nicidecum frumoase, dar deosebit de mişcătoare, asemenea suferinţelor unui copil, se adunau şi se spărgeau în gîtlejul delicat, foarte aproape de urechea mea. Agnes îşi roti capul şi-l aruncă pe celălalt umăr al meu, şi, pe negîndite, ca pentru a confirma durerea, mi-am sprijinit capul de al ei. Dar ciulinii şi ilicii de pe tichia mea i-au înţepat gîtul şi obrajii, ea s-a tras înapoi, s-a dezmeticit şi şi-a dat brusc seama cu cine era. Şi mai dezamăgită, fata continua să plângă, cu privirile aţintite într-o parte. I-am pus paltonul pe braţ numai să-i dau o ocupaţie, am condus-o cu blîndeţe pînă la scară, apoi am ieşit, trăgînd uşa după mine. în casă domnea încă linişte, mama lui Agnes părea cufundată într-un somn adînc şi o auzeam doar pe ea cum urcă scara suspinând şi poticnindu-se mereu de trepte. **In** cele din urmă am plecat şi m-am întors cu paşi rari la petrecere.

C a p i t o l u l

BĂTĂLIA NEBUNILOR

Soarele tocmai răsărea cînd am intrat în sală. Femeile şi bărbaţii mai în vîrstă plecaseră ; în schimb tinerii, în cea mai bună dispoziţie, fremătau pregătindu-se să uree în trăsuri pentru ca, fără să se odihnească, să plece imediat la ţară şi- să continue petrecerea în casele şi grădinile pădurarilor, care se înşirau de o parte şi de alta a unui rîu larg care venea de la munte.

Rosalie avea în locul acela o casă de ţară, şi-i invitase pentru după masă pe veselii participanţi la mascaradă, făgăduind că va fi acolo şi-şi va face oficiul de gazdă ospitalieră. Cîteva femei fuseseră rugate în mod special — şi ele se învoiseră, fiindcă o dată e carnaval
— să vină îmbrăcate în vechiul port. Căci voiau şi ele să profite cît mai mult cu putinţă de strălucirea acelei situaţii excepţionale.

Erikson se dusese acasă pentru a se îmbrăca în haine obişnuite, pe care însă le alese cu mai multă grijă decît în alte zile. Cum Rosalie apăru şi ea mai tîrziu într-o toaletă modernă, potrivită cu anotimpul şi cu ziua aceea, se putea presupune că era vorba de o înţelegere sau de o comuniune de sentimente, ambele fiind indicii limpezi care nu scăpară observatorilor cu sînge rece.

Lys se repezise şi el pînă acasă, deşi cu intenţii de altă natură. Pe vremuri, comandase pentru studiile sale în vederea tabloului lui Solomon un vechi costum de rege oriental ; veşmîntul lung din batist fin se revărsa în falduri şi era garnisit cu găietane, ciucuri şi franjuri purpurii, albastre şi aurii. Coafura şi încălţămintea erau şi ele potrivite cu stilul aproximativ din antichitatea Asiei Mici. De fapt, nu folosise studiul acela cînd executase tabloul, acum însă, veşmîntul i se părea nimerit ca să facă o glumă, prezentSndu-se la curtea zeiţei dra-

îostei ca rege al vînătorii din ajun în haine de curte. In acest scop îşi încreţi părul şi barba cu fierul, îl unse cu ulei parfumat şi în cele din urmă îşi împodobi brațele goale cu brățări și inele excentrice. Toate acestea îi dădură din plin de lucru pînă pe la prînz, după care, în buimăceala plină de patimă, de care era stăpînit, nu prea avu vreme să doarmă.

în ce mă priveşte, n-am dormit de loc, ci am plecat chiar în zori cu grosul grupului. Trăsuri mari, încărcate cu lăncieri şi înţesate de lăncile lor, urmate de un lung şir de căleşti de toate felurile porniră vijelios în soarele luminos al dimineţii, la marginea frumoaselor păduri de fagi, apoi o luară în sus pe malurile abrupte ale rîului, ale cărui meandre strălucitoare vuiau în jurul insuliţelor alcătuite din tufişuri şi din arbori prăbuşiţi.

Era o zi blîndă de februarie, cu cerul albastru ; soarele pătrunse curînd printre copacii care erau desfrunziţi, ceea ce făcea să pară şi mai verde muşchiul moale de pe jos şi de pe ramuri, în timp ce în adîncuri scînteia apa albastră de munte.

Mulţimea pestriţă se năpusti asupra unui grup pitoresc de case, înconjurate de pădure şi situate pe malul înalt. Casa unui pădurar, o circiumă de tip vechi şi o moară de pe pîriul înspumat fură curînd unite şi transformate într-o tabără colectivă de distracţie. Locuitorii paşnici se pomeniră surprinşi de vestita serbare, sosită oarecum în carne şi oase şi incluşi în ea, astfel că nu mai pridideau să privească, să asculte, să admire şi să rîdă de sutele de aspecte care-i înconjuraseră din toate părţile într-un chip atît de neaşteptat. In schimb, natura liberă şi deşteptarea' primăverii îi mişca pe artişti pînă în adîncul sufletului ; aerul proaspăt dezvăluia cele mai nobile tentacule ale bucuriei, şi dacă, în cursul nopţii trecute, desfătare se explica prin pregătirile şi planificarea anterioară, bucuria pe care o gustau acum, ziua, îi îndemna s-o culeagă alene, la întîmplare şi în deplină libertate, aşa cum se culeg roadele unui pom. Veşmintele lor, care erau în armonie cu sentimente şi voluptăţi extravagante, păreau acum forţate şi nemaiputînd fi altfel

şi în aceste veşminte, fericiţii petrecăreţi se porniră pe mii de noi glume, de jocuri şi de nebunii, unele foarte spirituale, altele foarte copilăreşti, deseori întrerupte brusc de cîte un cîntec puternic şi frumos care răsuna ba sub copaci, ba dintr-o circiumă, ba din cercul lăn- cierilor care o înconjuraseră,pe fata morarului. Dar pînă şi în starea aceea de uitare de sine, fiecare rămînea ceea ce era şi veşnicele slăbiciuni omeneşti treceau ca nişte umbre uşoare peste feţele voioase. Cel cu fire posacă se cam îmbufna la ocazie, cel zglobiu îl sîcîia pe cel susceptibil, cel fără griji îl provoca pe cel cu spirit critic la cîte o mică ceartă, anxiosul îşi amintea pe neaşteptate de griji şi ofta mai adînc. Cel econom şi fricos îşi număra din nou pe ascuns banii, iar uşuraticul, care lichidase tot ce avea, dădea peste el şi-l necăjea cerîndu-i un împrumut. Dar toate acestea se pierdeau în zbor mai departe, încreţindu-se ca un abur pe luciul apei.

Am nimerit şi eu la un moment dat în umbra unui asemenea nor. Umblînd de-a lungul pîrîului am pătruns mai adînc în pădure şi mi-am spălat faţa în undele proaspete şi limpezi; apoi m-am aşezat pe un lemn şi mi-am rememorat noaptea trecută şi ciudata aventură din tinda casei lui Agnes. Susurul lin, al apei mă făcu să aţipesc aproape şi gîndurile mele hoinăriră ca prin vis în patrie ; mi se părea că mă aflu lîngă Anna cea moartă pe malul apei liniştite din pădure, în costumul din spectacolul cu Wilhelm Tell; apoi m-am văzut seara, călărind alături de ea, am privit totul cu seninătate ca şi cum ar fi fost năluca unor zile apuse, care s-au încheiat şi la care nu se mai poate schimba nimic. Pe nesimţite însă, imaginea lui Judith, cu care rătăceam noaptea, se pierdu şi păli. Eram la ea acasă, în timp ce fraţii milostivi o asediau, o vedeam în livadă, ivindu-se în mireasma toamnei şi, în fine, în căruţa emigranţilor dispărînd în depărtare. Unde-o fi acum ? Ce s-o fi întîmplat cu ea ? striga ceva în mine, şi dorul după ea mă trezi dintr-o dată. O vedeam în lumina puternică a zilei, oprindu-se, apoi umblînd în faţa mea, dar nu vedeam pămînt sub picioarele ei dragi şi aveam impresia de a fi pierdut în mod irevocabil şi dureros tot ce avusesem şi aş fi putut avea vreodată mai bun.

M-am gîndit la refugiul din vremurile de jaf, am suspinat şi am clătinat încet din cap, şi abia la auzul clinchetului de clopoţei m-am trezit de tot şi mi-am ordonat gîndurile, astfel că m-am gîndit în sfîrşit şi la mama, firește ca la ceva de la sine înţeles, ceva ce nu se putea pierde, ceva ca o pîine bună făcută în casă ; căci încă nu aflasem că aşa ceva ar putea dispărea într-o bună zi. Totuşi m-am gîndit cu destulă seriozitate la femeia aceea din camera ei liniştită ; intram în al douăzeci şi doilea an al vieţii, şi nu putusem încă să-i dau socoteală în lege de perspectivele ce aveam în viaţa pămîntească şi de problema reuşitei mele în lume. Am scotocit repede în gen tu ţa care-mi atîrna de curea şi care, pe lîngă batistă şi alte cîteva lucruri, mai conţinea o parte din ultimii bani de care mai dispuneam şi pe care, aşa cum se întîmplase şi pînă atunci, mama mi-i trimisese de curînd, cu punctualitate şi exactitate. Se înţelege că nu-mi ajuta, la nimic să-i număr acum, aşa că am împins geanta la loc, dar nu mi-am tăinuit faptul că mica mea providenţă casnică nu va aproba participarea mea la serbare. E drept că costumul de bufon no mă costase mult şi acesta fusese motivul principal pentru care-1 alesesem, totuşi, se putea să vină ceasul cînd aveam să simt amarnic lipsa acestei sume modeste. Dar acum înţelegeam mai bine decît mama ce era necesar şi avantajos pentru un tînăr, mai ales cînd din tabăra bucuriei se aude un cîntec nou. Am clătinat iar din cap. de au răsunat clopoţeii, am sărit în picioare şi am şters-o.

M-am învîrtit cu plăcere peste tot şi am făcut cîteva drumuri prin pădure, cînd în tovărăşia altora, cînd singur: Spre amiază am nimerit în mîinile elegantului Erikson, care tocmai sosise din oraş. Primele cuvinte pe care le-am schimbat s-au referit la purtarea prietenului nostru Lys. Erikson ridică din umeri şi nu spuse mare lucru, în timp ce eu îmi exprimam uimirea şi mă minunam cum de poate cineva să procedeze atît de infam. L-am criticat cu cea mai mare severitate şi ridicînd cu atît mai tare glasul cu cît aveam sentimentul tulbure că, în noaptea trecută, cînd Agnes mă îmbrăţişase cu gîndurile aiurea, cu greu mă putusem abţine de la o atitudine nepermisă. Sentimentul meu de dreptate avea acum baze

solide, deoarece amintirea lui Judith şi dorul puternic după ea mă întărise. Şi negreşit, era ciudat că întîmplă- rile, care altădată fuseseră primejdioase şi nepotrivite pentru mine, trebuiau acum să mă păzească de ispitele zilelor prezente.

— Pun rămăşag, mă întrerupse Erikson, că are s-o j.ase acasă azi pe biata fată şi n-are s-o aducă aici cu el. Dar noi o să-i jucăm un renghi ca să-i vină minţile la cap. la o trăsură, întoarce-te în oraş şi vezi oe se în- tîmplă ! Dacă nu-1 găseşti pe nebun acasă şi nici la ._tă, atunci adu-o pe ea fără multă vorbă şi spune-i că vii în numele şi din însărcinarea lui Rosalie, în felul ăsta maică-sa nu va avea nimic de obiectat ; răspunderea o iau asupra mea. Lui Lys ai să-i spui pe urmă că pur şi simplu ai socotit de datoria ta să-i execuţi porunca, fiindcă în noaptea trecută ţi-a încredinţat fata cu atîta ·nsistenţă !

Am găsit că ideea era bună şi am plecat imediat spre oraş. Pe drum l-am întâlnit pe Lys, care venea singur într-o birjă, învelit într-un palton călduros ; dar căciula regală în formă de popic, cu anexele ei, barba neagră cu inele ciudate, trădau îndeajuns pe întârziatul dornic de petrecere.

— încotro ? îmi strigă el.

— Am misiunea să te caut şi să-ţi spun s-o aduci pe buna Agnes cu tine, i-am răspuns, în cazul că nu faci asta din proprie iniţiativă ! Dar s-ar părea că aşa ceva ai de gînd să faci, prin urmare dacă n-ai nimic împotrivă, mă duc eu după ea şi am să spun că vin în numele tău. Asta e dorinţa frumoasei văduve a lui Erikson.

— Bine, fiule ! spuse Lys pe un ton cît se poate de indiferent, deşi în mod vizibil era cam surprins. îşi strîn- se mai bine paltonul în jurul trupului şi-i porunci cu asprime birjarului să pornească mai departe, în timp ce eu mă opream peste puţin în faţa casei lui Agnes. Tropotul cailor şi huruitul roţilor, ca şi oprirea bruscă a trăsurii făcură un zgomot neobişnuit în mica piaţă liniştită şi retrasă, astfel că Agnes se repezi imediat cu ochii strălucitori la fereastră. Cînd mă văzu coborînd, privirea ei se voală iarăşi, totuşi, cînd am intrat în casă, aştepta încă, plină de speranţă.

Era şi maică-sa de faţă, care mă examina pe o para şi pe alta şi, continuînd să cureţe şi să şteargă de prai cu o pană veche de struţ altarul, icoana şi deasupra lui, ceştile de porţelan, paharele de zile mari şi luminările de ceară, începu să sporovăiască :

— la te uită ! Ne-a sosit şi nouă în casă o părticică de

carnaval, lăudată fie Sfînta Fecioară ! Ce nebun drăguţ e domnul ! Dar ce naiba aveţi ? Ce-a făcut domnul Lys cu fata mea ? Stă aşa toată dimineaţa, nu mănîncă nimic, nu doarme, nu rîde, nu plînge ! Asta-: portretul meu, domnule, aşa arătam acum douăzeci de ani ! Mi se pare că l-ai mai văzut ! Slavă lui Dumnezeu şi Mîntuitorului, mai putem să ne uităm la el. Spuneţi-mi, ce-i cu fiica mea ? Sînt convinsă că domnul Lys a fost nevoit s-o dojenească, eu am spus totdeauna că e prea proastă şi prea necultivată pentru un domn atît de distins ! Nu învaţă nimic şi nu ştie să se poarte. Da, da, ascultă, Agnes ! De la mine ai învăţat asta? Nu vezi din portretul ăsta ce ţinută aveam cînd eram tînără ? Nu-i aşa că arătam ca o aristocrată ?

Am răspuns prezentîndu-mi invitaţia atît în numele lui Lys, cît şi în numele doamnei Rosalie ; am mai enumerat şi cîteva motive care-1 împiedicau pe prietenul meu să vină personal, în timp ce mama fetei exclama într-una :

— Grăbeşte-te, Nesi, grăbeşte-te ! Sfîntă Fecioară, ce de-a oameni bogaţi s-au strîns laolaltă ! E cam scundă, stimata doamnă, cam scundă, încolo însă e fermecătoare ! Acuma ai să-ţi poţi îndrepta greşelile de ieri şi ai să faci ce n-ai făcut ! Hai, du-te de te îmbracă, fetiţa nerecunoscătoare ce eşti ! Pune-ţi lucrurile scumpe p? care ţi le-a dăruit domnul Lys ! Uite. semiluna e pt jos ! Dar întîi să te pieptănăm. dacă domnul nu ss supără !

Agnes se aşează în mijlocul camerei şi obrajii ei s§ împurpurară uşor de o speranţă care încolţea iar. Mai. că-sa o pieptănă cu multă îndemînare. Mînuia cu oarecare graţie pieptenele, şi uitîndu-mă la această femeie înaltă, contemplîndu-i silueta şi trăsăturile chipului, **înc|**

frumoase, eram silit să recunosc că vanitatea ei trebuie să fi fost cîndva îndreptăţită.

Ceafa fetei era acum descoperită şi umbrită de noaptea părului despletit. Maică-sa îi pieptăna pletele lungi, le ungea cu ulei şi le împletea, operaţie care o obliga să se dea mult înapoi, totul alcătuind pentru mine o privelişte duioasă şi calmă. Vorbea fără încetare, în timp ce noi doi tăceam şi ştiam prea bine de oe. Din toată această vorbărie mi-am putut da seama că Agnes nu-i destăinuise încă propriei sale mame nici unul din ghinioanele ei din noaptea trecută, de unde am dedus cît de cumplit trebuia s-o apese toată povestea.

In cele din urmă, părul ei fu pieptănat aproximativ ca în seara trecută şi Agnes intră cu maică-sa în dormitorul lor comun, ca să-şi îmbrace din nou veşmîntul Dianei ; după ce, însă, îl puse pe ea, se întoarseră amândouă şi toaleta se desăvîrşi în prezenţa mea, pentru că bătrâna voia să flecărească şi să afle cît mai multe despre serbare şi despre desfăşurarea ei. Apoi se grăbi să ne servească nişte ceşti cu şocolată tare, care alcătuia alimentaţia ei favorită şi pe care, împreună cu prăjiturile, o pregătise dis-de-dimineaţă în aşteptarea vizitei regelui asirian.

Băutura aromată avea să-i ţină loc şi de prînz acestei femei lipsită de pretenţii, astfel că bău cu poftă pentru că pregătise o cantitate îmbelşugată. Agnes bău şi ea două ceşti şi mîncă o felie zdravănă de cozonac, iar eu i-am ţinut cu plăcere tovărăşie, deşi mai gustasem cîte ceva înainte. Aşa se face că omul cunoaşte în viaţă diferite experienţe ; azi mai că nu-mi vine să cred că într-o zi, într-un asemenea costum, într-un asemenea graţios şi valoros monument de arhitectură, am luat tacticos micul dejun instalat între o Diană şi o bătrână sibilă.

Pentru că vremea era atît de frumoasă şi pentru ca să-i facem în voie bătrinei, dornică să triumfe asupra vecinilor ei, am coborît coşul trăsurii la plecare, şi mama îşi flutură batista la fereastra deschisă luîndu-şi rămas bun de la noi şi făcîndu-ne urări de bine. Agnes ofta însă în taină şi n-a răsuflat mai în voie decît în clipa

cînd am ajuns în faţa porţii. Fără să pomenească un cu- vînt despre cele întîmplate în noaptea trecută, începu să sporovăiască. A trebuit să-i spun cum fusese pusă la cale petrecerea de azi, pe cine putea întîlni acolo şi cînd aveam să ne întoarcem. Căci ea nu îndrăznea încă să-şi manifeste presupunerea că spera să nu se întoarcă cu mine, ci cu Lys. Eu ştiam şi mai puţin să-i dau vreo lămurire şi i-am împărtăşit părerea generală că toată societatea va pleca împreună şi că, după mine, azi nici nu se va mai duce cineva acasă.

Pe un ton la fel de bucuros de parcă ar fi crezut cu seriozitate aşa ceva. Agnes spuse că era de aceeaşi părere. Cînd am zărit amîndoi casa albă strălucind la oarecare depărtare, Agnes a fost cuprinsă de o nouă agitaţie ; s-a înroşit, apoi s-a îngălbenit şi, cum la marginea drumului, pe o mică înălţime, se vedea o capelă, a cerut să coboare.

Adunîndu-şi cutele veşmîntului argintiu, urcă în grabă treptele şi intră în bisericuţă ; birjarul îşi scoase pălăria, o aşeză lîngă el pe capră, îşi făcu cruce şi, profilând de popasul acela evlavios, spuse un *Tatăl nostru.* Mie nu-mi mai rămase decît să mă îndrept stînjenit spre uşa capelei şi să aştept sfîrşitul acestui intermezzo neprevăzut. De un stîlp al porţii, am văzut atîrnînd o rugăciune tipărită, înrămată şi pusă sub sticlă, al cărui titlu aproximativ glăsuia aşa : *Rugăciunea adresată prea scumpei, prea fericitei şi preaplinei de speranţe Sfintei Fecioare Maria, milostiva şi ajutătoarea mamă a lui Dumnezeu. Aprobată şi recomandată întru folosinţă eficace pentru inimile femeilor întristate de către preasfinţia sa domnul episcop* şi aşa mai departe. Mai erau adăugate instrucţiuni pentru folosire şi anume cîte *Ave Maria* şi cîte alte versete trebuiau rostite. Aceeaşi rugăciune lipită pe carton se afla pe cîteva bănci de lemn vechi din jur. In interiorul capelei nu era nimic altceva decît un altar simplu, deasupra căruia se vedea iun acoperămînt violet decolorat. Icoana din altar reprezenta Bunavestire, pictată de o mînă stângace şi, în faţa ei, mai era o mică icoană a Sfintei Maria in crinolină ţeapănă de mătase cu fluturaşi de metal de toate culorile. In jurul altarului, atârnau pe pereţi inimi de ceară în chip de jertfe, de toate mărimile şi împodobite în modurile cele mai pitoreşti ; într-una din ele era înfiptă o floricică de mătase, în alta o flacără din fluturaşi de aur, o a treia era străpunsă de o săgeată. încă una era complet înfăşurată într-un petec de mătase roşie şi legată cu un fir de aur, iar alta era plină de ace cu gămălie ca o perniţă de ace, înfăţişînd astfel chinul du-

reros al celei care-o dăruise ; în schimb, o inimă vopsită în vedere şi cu mulţi trandafiraşi roşii părea să vestească mulţumirea produsă de o vindecare.

Din păcate, am renunţat să citesc textul însuşi al rugăciunii, pentru că trebuia să mă uit doar la fata care se ruga în veşmîntul ei păgîn de zeiţă cu o castă semilună deasupra frunţii. îngenuncheată pe treapta altarului, in faţa chipului de ceară al Fecioarei, citi cu buzele tremurinde rugăciunea de pe unul din cartoane, după care-şi ^mpreună mîinile, privi în sus spre icoană şi murmură sau şopti încet numărul de versete obligatorii, care din fericire nu era mare. în liniştea aceea adîncă, in faţa acestui tablou am simţit cum se întrepătrund vremurile şi am avut aproape impresia că trăiesc cu două mii de ani în urmă şi că mă aflu în faţa uniui mic templu al lui Venus, undeva, într-un vechi peisaj. Totuşi şcena aceea era atît de frumoasă, încît m-am simţit înălţat contemplînd-o şi am mulţumit Creatorului meu pentru sentimentul de mîndrie şi de libertate care mă însufleţea.

în sfîrşit, Agnes păru să-şi fi asigurat un ajutor suficient din partea Reginei cerurilor ; ea se ridică oftînd şi se îndreptă spre aghiazmatarul care era atârnat lîngă mine. în clipa aceea mă zări rezemat de uşă şi privind-o cu atenţie şi întreaga mea atitudine îi aminti că eram un eretic. Speriată, cufundă sfeştocul adînc în cupă, veni repede spre mine şi-mi stropi de cîteva ori faţa cu apă, făcînd un mare număr de cruci cu sfeştocul. Şi iată cum, în mai puţin de douăsprezece ore Agnes mă udase de două ori, mai întîi cu lacrimile ei, iar acum cu apa sfinţită şi eu îmi suceam gîtul destul de nemulţumit în toate părţile fiindcă apa îmi picura pe ceafă. Dar eroina de două ori mitologică era acum liniştită în privinţa influenţei dăunătoare a ereziei mele ; îmi luă braţul şi se lăsă condusă înapoi la trăsură, al cărei vizitiu îşi isprăvise de mult acţiunea de edificare spirituală şi era gata să pornească iar la drum. El îşi întoarse spre mine chipul pe care se vedea un ris ciudat, căci cunoştea, firește, credinţa populară legată de acel mic lăcaş bine-cuvîntat. Poate că şi el luase binecuvîntarea plină de dragoste a Fecioarei, numai aşa cum un beţivan înveterat ia din nebăgare de seamă un păhărel de lichior dulce care se află la îndemîna lui.

In casa de ţară la care am ajuns, domnea de pe acum o însufleţire destul de mare ; situată într-un loc cu pă- mînt bun pentru grădinărit, era clădită într-un stil amestecat, care arăta că fusese mai întîi un han şi că abia de curînd şi încă în

prezent se prevedea transformarea ei în reşedinţa de vară a unei familii, cu un arendaş sau un administrator care să se ocupe în acelaşi timp de toate treburile gospodăreşti. Iată de ce smîntîna cea bună păru foarte potrivită la cafeaua înviorătoare, pe care doamna Rosalie o pregătise pentru primirea musafirilor. Soarele era atît de cald, încît unii îşi beau cafeaua la aer liber, în faţa uşilor serei de curînd amenajate, în timp ce alţii, rămaşi înăuntru, se aşezaseră în jurul şemineului sau chiar lîngă soba încălzită dintr-o veche încăpere a hanului.

Nu eram mult mai îndrăzneţ decît protejata mea astfel că înaintam binişor însoţind-o ; curînd însă am fost descoperiţi de frumoasa gazdă, care, într-o rochie elegantă de mătase, umbla încoace şi încolo plină de voioşie şi o conduse imediat pe Agnes în casă.

— Veşmîntul de zeiţă, îi spuse ea, nu se prea potriveşte cu clima noastră, în special pentru noi, femeile f Hai în casă, unde e foc ! Şi regele din Babilon sau din Ninive, adică domnul Lys, e înăuntru, altfel ar îngheţa !

Intr-adevăr, Lys nu rezistase afară cu braţele goale şi cu veşmîntul sau de batist şi era instalat într-o dispoziţie care nu era dintre cele mai bune lîngă o sobă mare ; nici cafeaua, destul de bună pentru noi ceilalţi, nu reuşea să alunge grijile aşternute pe fruntea lui. Faptul că, pe neaşteptate, o găsise nu numai pe doamna Rosalie, ci şi pe Erikson in haine de toate zilele, provocase aceste griji, dar mai ales activitatea intensă a bunului său prieten, care putea fi văzut cînd rostogolind un butoi cu bere de cea mai bună calitate prin curte, cînd tăind pîine sau trebăluind în alt fel, de parc-ar fi fost angajat cu ziua. In aceste împrejurări, apariţia lui Agnes era destul de bine venită pentru mohoritul rege asirian. îi oferi imediat braţul prieteneşte, considerînd-o o ■completare necesară pentru momentele de singurătate sau de absenţă ale amfitrioanei, care stătea în uşă ca să primească nu numai pe tovarăşii de petrecere ce veneau din pădure, ci şi diverse rude şi prieteni ; căci chemase în grabă şi dintre aceştia. însăşi violenţa ne-obişnuită a pasiunii, care-l cuprinsese pe Lys, îi inspira, ca unui războinic pe cimpul de luptă, o prevedere sporită ; nu-i trebuia acum o răceală primejdioasă sau •chiar o boală mortală şi prin prudenţă şi atenţie trebuia să repare nebunia de a se fi îmbrăcat aşa cum se îmbrăcase. Şi numai Diana cea argintie, ale cărei veşminte doar el le cumpărase, îl putea ajuta admirabil să-şi ascundă situaţia.

Prin urmare, Agnes era acum alături de el, pe meleagurile dragostei ei şi părînd să-şi atingă ţelul. Expresia ei nu era. însă, nici triumfătoare, nici îngîmfată ; respira ceva mai liniştit, stăpînindu-şi deocamdată văpaia lăuntrică, deoarece amărăciunile prin care trecuse într-un timp atît de scurt erau prea mari pentru a uita de ele. Circula prin cameră cu un sentiment care semăna rnai mult cu seriozitate reculeasă, la braţul frumosului, măreţului rege, care se dădea în glumă drept bătrînul Nimrod[1] şi susţinea că graţie cunoscutului său noroc la vînătoare, reuşise s-o prindă pe însăşi zeiţa vî- nătorii. Abia cînd trecură pe lîngă o oglindă mare văzu Agnes mai limpede că atît costumul cît şi figura lui erau schimbate şi strălucitoare, se văzu ea însăşi alături de el şi-şi dădu seama că privirile celor prezenţi urmăreau cu uimire perechea aceea cu adevărat luminoasă. Atunci o roşeaţă uşoară, veselă trecu peste faţa albă a fetei, care se ţinu însă tare şi păstră o înfăţişare calmă

*** *Nimrod* — întemeietorul legendar al Ninivei şi al altor oraşe, pasionat vinător.**

deşi era poate singura persoană din casă asupra căreia găteala bătătoare la ochi a lui Lys avea efectul seducător, dorit de sminteala lui.

între timp, din încăperile mai îndepărtate ale casei, se auzi răsunând o muzică de dans ademenitoare, aşa cum se cuvenea unor oameni tineri în timpul carnavalului. într-o fostă sală a hanului mai exista o mică estradă pentru muzicanţi, acoperită cu covoare multicolore şi împodobită cu ghivece de flori. Pe acest podium se aflau patru muzicanţi, care-şi adunaseră instrumentele şi care cîntau împreună în unele seri, fiind prieteni între ei şi trăind o viaţă plină de sensibilitate. Erau numiţi cei patru scripcari evlavioşi, pentru că. şi de plăcere şi din dorinţa de a realiza un mic venit suplimentar, cîntau duminica în corul uneia din cele patru biserici ale oraşului. Şeful lor era un renan drăguţ, brunet, cam bondoc, cu privire veselă şi cu o gură pură, exprimînd naivitatea, înconjurată de o barbă creaţă. Artiştii îl porecliseră făurarul lui Dumnezeu, deoarece nu lucra numai obiecte de cult din argint frumos modelate, ci se pricepea să încrusteze cu dibăcie în fildeş crucifixuri şi chipuri ale Maicii Domnului. Venise tocmai de pe malurile Rinului ca să-şi desăvîrşească meşteşugul. Pretutindeni bine primit, nu manifesta nici un fel de fanatism şi ştia să povestească o mulţime de glume vesele despre preoţi. în felul acesta, sălăşlula în catolicism ca într-o deprindere veche, care nu poate fi schimbată, nu se gîndea niciodată la asta şi, de altfel, căra totdeauna după el un butoi de vin din patria sa, pe care-1 trimitea grabnic la umplut îndată ce se golea.

Făurarul lui Dumnezeu mînuia acum violoncelul, într-un costum de podgorean din alaiul lui Bachus ; la vioara întîi cînta lunganul care fusese rege al munţilor, care-şi scosese barba şi care se dovedi a fi un tînăr sculptor. Se spunea că de doi ani de zile lucra la o purtare a crucii, dar nu izbutea să se îndepărteze de un cunoscut model clasic, din care motiv îşi desăvîrşea în-demânarea la vioară. Cântăreţii din mijloc erau doi pictori pe sticlă ; ei executau pe ferestrele bisericilor splendide modele de covoare şi alte lucrări accesorii şi erau veşnic nedespărţiţi. Veniseră aici după ce participaseră la alaiul breslelor din Niimberg în rîndurile maeştrilor cîntăreţi ; eu, însă, ştiam cum cîntă fiindcă-i auzeam la birtul ieftin unde luam prînzul. Mulţi băieţi buni se perindau acolo la mesele veşnic aglomerate, dar cei doi pictori pe sticlă erau singurii care-şi purtau banii în punguţe rotunjoare de piele, bine legate la gură ; căci se

bucurau de câştigul lor modest dar sigur, trăiau cu economie şi cîştigau în fiecare duminică cîte un gulden în plus cîntînd la biserică.

Azi însă de dragul veseliei petrecerii, cei patru făceau mai mult ca de obicei şi ademeneau lumea la dans cu sunetele pline pe care le scoteau. Peste puţin, vreo şase perechi se învîrteau în voie prin încăperea spaţioasă. printre care Agnes cu Lys, în ale cărui braţe fata plutea din nou fericită, pentru prima oară de la începutul întregii serbări. Rugăciunea din capelă, părea să-i fi ajutat ; bineînţeles că era şi meritul celor patru muzicanţi evlavioşi şi în special al făurarului lui Dumnezeu, care-i urmărea silueta cu ochi strălucitori, şi ori de cite ori trecea în apropierea lui, mînuia cu mai multă energie dar şi cu mai multă blîndeţe totodată arcuşul violoncelului pe strune, exiprimîndu-şi astfel bucuria cu cea mai mare gingăşie. Eu mă odihneam la o măsuţă, în faţa unei căni de bere proaspătă, îl observam cu plăcere ţi înţelegeam perfect că făptura aceea delicată producea o mare impresie asupra meşterului în argint şi fildeş.

Timp de cîteva ore, acestuia îi merse totul pe plac ; în calitatea lor de voluntari, scripcarii evlavioşi nu cîn- tau prea des, aşa că nimeni nu obosea şi rămînea destulă vreme pentru conversaţii tihnite. Soarele se apropia de asfinţit şi în casă începea să se întunece ; Erikson, care circula peste tot ca un intendent, porunci să se aprindă luminile, să fie ridicate şi instalate unde trebuia. Pe urmă dispăru ca să pregătească în altă sală o cină frugală, cu care vesela văduvă voia să-şi ospăteze invitaţii ; era atît cît se putuse face în grabă, comunică neobositul Erikson pe un ton de scuză, de parcă ar fi fost treaba lui.

In timpul acesta Lys umbla încolo şi încoace ca sâ ■cerceteze şi alte locuri, dar pînă la urmă nu se mai înapoie. L^am aşteptat aproape o oră ; Agnes stătea tăcută şi abia-mi răspundea cînd mă adresam ei ; nici cu ceilalţi nu voia să stea de vorbă şi nici să danseze. In cele din urmă, cînd am văzut că obosise de atâta aşteptare şi că reîncepuse să sufere, i-am propus să ne plimbăm şi prin alte încăperi ca să vedem ce se petrece şi pe-acolo. A acceptat şi am condus-o încet prin diferite -camere, unde grupuri izolate petreceau pretutindeni, pină am ajuns într-un salon liniştit unde cîteva persoane jucau cărţi la două sau trei măsuţe. La una din ele, în faţa stăpînei casei, între doi domni mai în vîrstă, şedea Lys şi făcea o partidă de whist; căci cei doi erau rudele lui Rosalie, care voia să-i distreze cît mai plăcut, şi. firește, Lys se grăbise să se jertfească alături de ea. Era atit de fericit şi de absorbit de fericirea sa, încît nici nu băgă de seamă că noi urmăream jocul şi că se mai adunaseră şi alţi privitori.

Partida luă sfîrşit; Lys şi Rosalie cîştigaseră de la cei doi domni cîţiva ludovici de aur, ceea ce incorigibilul consideră drept un semn bun şi fu atît de emoţionat, încît nu-şi putu ascunde bucuria. Dar Rosalie adună cărţile şi-i rugă pe jucători, cărora li se alăturaseră şi cei de la mese, să asculte cele cîteva cuvinte pe care voia să le spună.

— Pînă acum, începu ea cu elocvenţă, am păcătuit rău faţă de artă, pentru că, deşi sînt destul de bogată, n-am făcut mai nimic pentru ea. Ruşinea mea e cu atît mai mare, icu cît mă simt atît de bine printre artişti şi cred că-mi voi putea arăta oarecum recunoştinţa pentru prezenţa unor atît de veseli copii ai muzelor, prezenţă care mă onorează, dacă voi începe, în sfîrşit. să fac ceva util. Se ştie că protectorii şi ctitorii se caracterizează prin dorinţa de a-şi alătura asociaţi la acţiunea lor. trebuind să lucreze pe cît se poate în mare, pentru ca eforturile lor spre bine să cîştige şi mai mult teren. Prin urmare, ascultaţi, stimaţi prieteni ! în după-amiaza acestei zile, în timp ce mă învârteam în jurul casei ca să chem un servitor, într-un ungher ascuns al grădinii am dat peste cel mai tînărşi mai drăguţ dintre oaspeţii

noştri şi anume pajul Aur al regelui munţilor, care îrs timpul procesiunii şi-a împărţit comorile cu atîta generozitate. Băiatul, care n-a împlinit încă şaptesprezece ani, era lîngă prietenul lui, pajul Argint, ţinea o scrisoare deschisă în mînă, palid la faţă şi îngrozit, şi-şi reţinea cu greu lacrimile fierbinţi care-i umpleau

ochii frumoşi. AfLîndu-mă în dispoziţia deschisă şi plină de înţelegere în care ne găsim acum cu toţii, nu m-am putut stăpîni să nu mă apropii de el şi să nu întreb prietenește care era motivul acestei sufeririţe. Aşa am aflat că în ziarul de seară de ieri s-a vorbit despre un mare incendiu care bântuie de cîteva zile în oraşul natal al bietului băiat în timp ce noi, absorbiţi de bucurii, n-aveam idee de asta. Şi pajul Argint, care în zori s-a dus cuminte să se culce şi la prinz a vrut să vină după prietenul său — pentru că amîndoi învaţă la academia noastră şi lucrează împreună — a adus azi după-masă. scrisoarea asta aici, unde a venit să-şi caute prietenul, în scrisoare se spune că şi strada pe care s^a născut băiatul şi unde locuieşte mama sa, o femeie în pragul bă- trîneţii, a fost transformată în scrum, iar mama lui a rămas fără adăpost. Am cerut în grabă alte veşti prin domnul Erikson. Băiatul, care e în floarea vîrstei şi neobişnuit de înzestrat, a fost trimis încoace la o vîrstă foarte fragedă, pentru ca graţie unei sume modeste, rezultată din economii, să-şi croiască de timpuriu drum in viaţă, risc care pînă acum părea îndreptăţit de zelul binecuvântat al elevului. Acum totul e sub semnul întrebării. Mijloacele lui de existenţă s-au topit poate pentru totdeauna în foc, dar, în afară, de asta, bietul băiat nu poate momentan să se repeadă măcar pînă acasă să-şi vadă mama amărîtă şi buimacă, pradă mizeriei şi zăpăcelii, pentru că a cheltuit în vederea carnavalului cei cîţiva taleri de care ar avea nevoie pentru drum ; şi i-a cheltuit, fiindcă a fost îndemnat de alţii, care nu voiau să renunţe la un băiat atît de drăguţ, dar şi fiindcă aştepta oricum nişte bani de acasă, bani care acum nu mai pot veni. Şi tocmai pentru această presupusă neseriozitate, îşi face cele mai amarnice mustrări şi se perpelește, învinuindu-se pe sine de parcă el ar fi pus focul acela îngrozitor. I-am spus nefericitului paj, care

■a nimerit atît de prost cheltuindu-şi banii, să se ducă imediat acasă şi să-şi facă bagajul ; mă gîndesc însă -că ar trebui să ne dăm silinţa ca băiatul să se poată întoarce şi să studieze mai departe, după ce va fi găsit un rost pentru maică-sa şi o va fi liniştit. Intr-un cuvînt. aş vrea să-i ofer ghinionistului o bursă modestă, care să-i ajungă pentru cîţiva anişori şi să-i pun acum bazele ! Dau cărţile şi ţin banca, aşa cum am văzut din păcate că se făcea în localităţile balneare, unde trebuia să-i însoţesc pe răposaţii mei părinţi. Cine pierde, să nu-şi facă inimă rea ; cine cîştigă, să pună jumătate din cîştig în ceaşca asta, care reprezintă fondul de bursă! N-arc dreptul să joace decît cine nu-i artist, cu excepţia domnului Lys care, după cîte am auzit, nu trăieşte de pe urma artei sale !

După ce rosti aceste cuvinte, Rosalie scoase o pungă grea şi o puse pe masa. Apoi amestecă cărţile şi rosti :

— Faceţi jocurile, domnilor şi doamnelor ! Roşu sau negru ?

Uşor surprinşi, oaspeţii şovăiră cîteva clipe ; apoi Lys mizâ cavalereşte o monedă de aur şi cîştigă. Rosalie îi numără jumătate din bani şi puse cealaltă jumătate într-o zahamiţă goală, care era tocmai la îndemînă.

— Mulţumirile mele, domnule Lys ! Cine mai mizează ? spuse ea cu voioşie şi graţie.

Un bărbat mai în vîrstă, căruia ea îi spuse : „Curaj, domnule unchi !“ mizâ o piesă de doi guldeni şi cîştigă şi el. Rosalie puse un gulden în zahamiţă şi i-1 dădu pe celălalt. Prinzînd curaj, trei sau patru doamne riscară în acelaşi timp un gulden şi pierdură ; pentru fiecare Rosalie aruncă cîte o jumătate de gulden în vas. Lys spuse că vrea să răzbune pe cele două femei şi mizâ un ludovic de aur, la care cîţiva domni puseră cîte doi taleri, în timp ce femeile riscară din nou cîte o jumătate, sau chiar cîte un gulden întreg. Cîştigul şi pierderea alternau în mod oarecum egal, dar în zaharniţă că-dea mereu cîte ceva şi, deşi încet, fondul de bursă, cum îi spunea Rosalie, creştea totuşi în mod vizibil.

Dar Lys exclamă :

— Aşa merge prea încet ! şi mizâ patru piese de aur, adică ultimii bani în monezi pe care-i avea în pungă.

— Mulţumesc încă o dată ! spuse Rosalie cînd cîş- tigă şi aruncă jumătate în cană. Nu era limpede de tot <iacă Lys se bucura împreună cu ea, totuşi luă un scaun, se aşeză în faţa frumoasei femei şi strigă :

— Trebuie să meargă şi mai bine ! Nu pleca niciodată de acasă fără să aibă asupra sa o sumă mai mare de bancnote, consecinţă a unui obicei impus de călătorii îndelungate. Avea şi acum portvizitul cu el, în siguranţă printre faldurile veşmintelor ; îl scoase, puse pe masă o bancnotă de o sută de guldeni renani, apoi după ce o pierdu, oferi a doua, a treia şi aşa mai departe pînă la a zecea, care era şi ultima. Toată povestea, un joc după altul, nu ţinu mai mult de două minute şi cu o singură privire radioasă şi cu un singur surîs pe care, aproape fără să respire, le aţintise asupra lui Rosalie, Lys ajunse de la prima la ultima bancnotă pe care o aruncă în vas, fără să-şi păstreze jumătatea. Repeziciunea fulgerătoare cu care juca hazardul, dădea scenei o graţie ciudată şi făcea impresia că banchera aceea cu obraji trandafirii nu era chiar atît de naivă, ci că era în posesia unor virtuţi magice.

— Ne ajunge ! exclamă ea, o mie de guldeni plus numerarul ! Mai mult de cinci sute de guldeni pe an nu trebuie să cheltuiască un băiat aşa de tînăr. Prin urmare, îl putem ajuta s-o scoată la capăt doi ani de zile şi o să depunem banii la un bancher. Dar mai întii să plece mîine acasă !

Apoi zugrăvi, pentru noi şi pentru ea însăşi, scena revederii dintre mama sinistrată şi fiul sosit cu un ajutor neaşteptat ; ne descrise încă o dată pe tînărul frumos, care, departe de patrie şi în toiul iureşului de veselie al unui bal mascat fusese ajuns de groaznica veste, ne spuse cît de disperat îl văzuse luptînd cu lacrimile amare. Plină de bucurie, Rosalie era acum atît de frumoasă, încît atingea apogeul farmecului feminin ; ea aruncă un reflex al acestei frumuseţi pe faţa lui Lys, cînd îi întinse mîna deasupra mesei, o strînse şi o scutură prietenos pe a lui spunînd :

— Nu te bucuri şi dumneata de cele cîteva raze de soare pe care ţi le datorăm ? Fără prompta dumitale generozitate, băiatul n-ar fi putut căpăta atîta de curînd

un ajutor ! Aşadar, ai să fii preşedintele nostru şi ai să mă conduci în seara asta la masă !

In timp ce spunea aceste cuvinte, gîndurile ei părură să ia o altă direcţie ; se ridică în picioare, îşi ceru scuze şi se retrase. Peste puţin, Lys se repezi şi el pe aceeaşi uşă, de parcă ar fi uitat să-i spună ceva. Trecu o jumătate de oră pînă ce Rosalie se ivi iar la braţul lui Erikson, pentru ca în fruntea veselei garnizoane să pornească la masă. Lys nu se mai întoarse ; se răspîndi vestea că. s-ar fi dus dincolo, în tabăra din pădure, pe care în desfătarea sa mai voia s-o vadă şi -s-o studieze.

Ce se petrecuse între timp, s-a aflat abia mai tîrziu o dată cu anumite fapte avînd oarecare legătură cu celelalte. Cuprins de o bruscă hotărîre, Lys o urmărise cu paşi mari pe Rosalie şi o ajunsese într-o încăpere izolată, unde ea se pregătea să aibă o discuţie între patru ochi cu altcineva. Apucîndu-i amîndouă mîinile, el îi declarase că nutrea pentru ea o dragoste serioasă şi sacră şi-i ceruse să-i dăruiască fericirea şi liniştea în viaţă, pe care numai ea i'le putea dărui. Era femeia femeilor, femeia divină, femeia care se iveşte o singură dată pe lume, frumoasă, luminoasă şi veselă, ca steaua lui Venus, înţeleaptă, bună şi egală numai cu ea însăşi. Acum ştia de ce greşise, de ce fusese nestatornic : căutase, presimţise ce e bun, dar nu-1 putuse găsi nicăieri. Acum, însă, avea datoria nestrămutată şi dreptul inalienabil de a cuceri acest bun. Nici un fel de scrupule nu trebuiau să-l împiedice într-un moment atît de hotărîtor de a păşi pe podul nesigur şi îngust spre existenţă şi să-i ofere întreaga lui viaţă, indivizibilă şi netulburată de nici un fel de hazard, o viaţă care să fie necesitatea însăşi, dar
o necesitate de aur şi nu de fier. Căci era imposibil ca un alt om s-o poată cunoaşte şi cinsti ca el, lucrul acesta îl simţea cu certitudine şi cu înflăcărare ca un foc mistuitor, ca o văpaie care era în acelaşi timp o lumină, lumina hotărîrii ce trebuia să fie reciprocă.

Şi ce ar fi putut spune mai mult decît aceste cuvinte, neobişnuite şi pentru el însuşi. Căci se pare că, ros- tindu-le, avu o înfăţişare atît de bună şi de entuziastă, ba chiar atît de seducătoare, încît Rosalie se pomeni în imposibilitate de a-1 respinge cu cuvinte glumeţe sau jignitoare, deşi costumul in care se Înfăţişase în casa ei o impresionase în mod neplăcut.

Ea îşi trase speriată mîinile, se dădu înapoi şi spuse :

— Dragă domnule Lys ! Din cuvintele dumitale mis- terioase înţeleg doar că lumina şi judecata reciprocă, «despre

care vorbeşti, ne lipsesc cu desăvirşire. Nu sînt femeia femeilor, Dioamne fereşte, pentru că în acest caz -ar trebui să fiu suma tuturor slăbiciunilor ! Sînt o fiinţă simplă şi mărginită şi, în primul rînd, nu-mi pot descoperi nici urmă de înclinaţie pentru dumneata. De altfel, dumneata mă cunoşti tot atît de puţin, fiindcă nu sînt nici douăzeci şi patru de ore de cînd m-ai văzut pentru prima oară !

Dar el o întrerupse, căută să-i prindă iar mîinile şi continuă spunîndu-i că o cunoştea foarte bine, că-i cunoştea şi trecutul şi viitorul. Tocmai faptul că trăise în umilinţă şi ignoranţă constituia un indiciu că soarta ei -era să ajungă victorioasă la limpezirea şi la strălucirea drepturilor ei ! Acesta era doar sensul cel mai adînc al .atîtor mituri religioase şi umane : bunătatea şi frumuseţea cerească coboriseră în întuneric şi servitute şi fuseseră chemate la viaţa conştientă din mişcătoarea ignoranţă a propriei lor existenţe, realul trebuind să se eliberez din pulberea'neesenţialului.

Deodată, Rosalie îşi împreună mîinile şi exclamă pe un ton jalnic :

— Cerule, ce nenorocire ! Dacă aş fi ştiut cu op*. zile în urmă — acum însă e prea tîrziu ! Sînt logodită, ghiceşte cu cine ?

Cu Erikson ! răspunse el cu oarecare violenţă. Mi-am cam închipuit eu ! Dar asta n-are nici o importanţă ! Adevăratele schimbări ale soartei trec peste asemenea lucruri, aşa cum trece vîntul de dimineaţă peste firele de iarbă ! In faţa hotărîrii de azi, voinţa învechită de ieri trebuie să păleascâ !

— Nu ! răspunse ea dînd din cap şi manifestînd o aparentă tristă perplexitate. Eu fac parte dintre cei care-şi respectă cuvîntul; nu pot altfel, sînt ca şi firele de iarbă !

Rosalie tăcu o clipă, de parcă ar fi chibzuit ceva., în timp ce el reîncepea să stăruie. Dar îl întrerupse din nou, ca şi cum ar fi găsit o soluţie.

— Am auzit sau am citit despre femei excepţionale care au trăit în bună înţelegere cu bărbaţi mediocri în timp ce întreţineau cu spirite de mare valoare legături sufleteşti, pentru care e nevoie de o apreciabilă distanţare la început, pînă ce vîrsta le potoleşte şi le consfinţeşte. Cînd asemenea femei au născut şi au crescut un număr destul de mare de copii, pot adesea să se ridice apoi pînă la o perfectă înţelegere a acelor spirite şi să trăiască mai tîrziu lucruri mari. Vezi deci ce bine am mai putea potrivi treburile dacă

am vrea. Dacă există într-adevăr ceva atît de extraordinar în mine, cum vrei să mă faci să cred, pot să mă mărit deocamdată cu neînsemnatul meu Erikson, dumneata să te îndepărtezi pentru vreo două decenii ...

Rosalie tăcu şi se simţi cuprinsă de oarecare îngrijorare cînd văzu că Lys se prăbuşeşte pe un scaun cu un oftat dureros şi cu privirile aţintite în pămînL Abia acum îşi dădea seama că femeia aceea fermecătoare îşi bătea joc de el şi cum în acelaşi timp îşi aminti de felul în care era îmbrăcat, înţelese probabil cît de delicată era situaţia în care-1 adusese slăbiciunea lui. Poate chiar pentru prima oară avea simţămîntul că în sufletul lui, atît de bogat altfel, existau locuri întunecate şi goale.

De cîteva minute, şi fără ca paşii lui să se audă pe covorul moale, Erikson intrase în cămăruţă şi se oprise în spatele prietenului său. Rosalie îşi rostise cuvintele şirete în prezenţa lui, fără totuşi să se trădeze nici măcar printr-o tresărire a ochilor.

— Bine, caraghiosule, spuse el, punînd mîna pe umărul lui Lys, cine vrea să sufle camarazilor săi logodnicele ?

Lys se întoarse repede şi sări în picioare. In dreapta lui era Rosalie, în stănga omul din nord, şi-şi zîmbeau unul altuia.

— Poftim ! spuse el şi pe buzele lui apăru o expresie de amărăciune provocată nu numai de remuşcare şi uluire ci şi de oarecare suferinţă. Aşa-mi trebuie ?
Uite la ce rezultat ajungi îndată ce te dăruieşti,în sfîrşit din tot sufletul! Acum voi afla ce simte omul cînd pleacă în surghiun. Vă doresc însă noroc ! Le întoarse repede spatele şi plecă.

Mai tîrziu, cînd toată lumea se duse la masa, pregătită pentru o cină mai curînd intimă decît fastuoasă, cum Lys nu se mai arăta, îmi reveni iar mie însărcinarea de a-i purta de grijă lui Agnes. în picioare lîngă mine, asistase în tăcere la ..partida. de fiărji,..ajşoi^^ timpul cît ţinuse pauza ace^ty^Sg.îipLţijşgş plimbase cu mine fărjLs£ -sjHju?ă,';ţţiţ §*ţvînt.;;Nţ|: nisem încă să aduc vor&gdeşpxg pjr<^£ijjelş ţej şi.despţft situaţia în care se afla* nu simţeam ^nici. nevoia, -nipi; în- demînarea să fac a^'ŢCeVa:;[1] *sîîjlţSi*im îi^ă'^re^ ^ine clocotul neîncetat din p i & j & u l c m f ţ i n tre ele suspinele mînioa^^şi^ de'stfferfh^ă,',pe care le stăpînea şi le înăbuşea:

- .Vi*,,. ^'

Am condus-o la masă şi''âft Jaajt'lefc' îîrt^ă Tea.' ˙£rik- ion ţinu o scurtă cuvântare, a m i r i ^ ă ' v e -

sela societate să contribuie la sărbătorirea fericirii sale cu acest bun prilej ; atunci am auzit-o pe Agnes respi- rînd adînc în zgomotul produs de surpriza generală, de -clinchetul paharelor şi de strigătele de „trăiască". Uşurată parcă de o povară, păstră cîteva clipe o atitudine de reculegere ; cum însă Lys nu se mai arăta, nu-şi găsea totuşi astîmpăr. Prăbuşirea lui ieşea şi mai mult in evidenţă datorită întîmplării pe care o bănuia şi sufletul ei simplu nu era făcut să clădească planuri noi pe nenorocirea lui. Totuşi îşi înfrînă durerea, se ţinu tare şi nu ceru să pleoe acasă. Mă ascultă cînd am invitat-o să ne apropiem de logodnică pentru a o felicita şi a o saluta, deoarece toţi ceilalţi se ridicaseră de la locurile lor.

Rosalie era înconjurată în primul rînd de rudele ei, care nu păreau deosebit de bucuroase de neaşteptata logodnă şi făceau nişte mutre destul de serioase ; căci a- ceastă femeie deşteaptă profitase de ziua aceea ca să le atragă în cursă, silindu-le să asiste în mod onorabil la logodna ei, fără ca, din cauza numeroşilor oaspeţi, să poată opune cea mai mică rezistenţă şi să-i dea avertismente sau sfaturi nedorite. Cu atît mai mare şi mai

comic era contrastul dintre satisfacţia tinerei femei şt aerele bosumflate ale verilor şi verişoarelor.

Emoţionant fu momentul cînd, printre diverşii oaspeţi în veşminte de diferite culori, se apropie şi Agnes, aducînd urările ei de femeie părăsită celei victorioase^ Făcu o plecăciune şi sărută mîna miresei întruchipînd nefericirea umilită în faţa fericirii. Rosalie o privi mişcată şi-i strînse mîna cu compătimire. Uitase cu totul de- fată, după cum în clipa aceea uitase şi de Lys cel rău, şi se putea observa că plănuia ceva ; în clipa următoare însă, uită de fiinţa îndurerată care se depărta şi se cufundă iar în fericirea ei distrată.

După ce toţi oaspeţii îşi reluara locurile şi după ce' o veselie egală se aşternu, împărtăşită în cele din urmă şi de veri care erau totuşi şi ei oameni de viaţă, o nouă întrerupere se produse curînd. Ştirea despre fericita schimbare intervenită în viaţa unui coleg ajunsese repede în vasta tabără a petrecăreţilor din pădure, unde tineretul neobosit tot mai chefuia. Şi iată că un alai de lăn- cieri, cu trompete şi fluiere, cu steagul fîlfîind, intră acum pe o uşă, în timp ce pe cealaltă o ceată veselă de- calfe şi de meşteşugari se înfăţişă cu propria ei muzică. Ambele tabere făcură ocolul mesei, fluturindu-şi pălăriile, aclamînd zgomotos şi cerînd în modul acesta onorabil un pahar de băutură. Intrarea lor tulbură ordinea care domnise pînă atunci şi Erikson împreună cu servitorii avură de furcă pînă instalară acest spor de efectiv care umplu aproape toate încăperile. Dar totul se desfăşură în veselie şi bună dispoziţie, în timp ce însemnătatea acestei zile crescu văzînd cu ochii.

Am întrebat-o pe Agnes dacă prefera să se întoarcă, acasă sau să mai rămînă ? Prima alternativă nu mi-ar fi* displăcut, pentru că, oricîtă plăcere şi cinste îmi făcea, să ocrotesc în permanenţă o făptură atît de nevinovată şi de fermecătoare, simţeam totuşi, după obiceiul tinerelor calfe germane, dorinţa de a recupera ceea ce pierdusem pînă atunci şi de a petrece totuşi ultimele ore cu cei de-o seamă cu mine, ca om liber între oameni liberi.

Agnes ezita ; se temea în taină de singurătate la -ea acasă, unde nu se putea aştepta la o adevărată consolare şi poate că nici nu-i venea să părăsească locul în care pînă mai adineauri se aflase iubitul ei, iar ea trăise însufleţită de noi speranţe. Aşadar, am condus-o deocamdată în diverse încăperi, printre

grupurile pitoreşti de cheflii, pretutindeni unde era ceva de văzut, în măgura în care ingeniozitatea neobosită a unuia sau a mai multora născocea mereu ceva nou.

Tot umblînd aşa, am auzit răsunînd un cîntec melodios, pe patru voci şi ne-am luat după el. La capătul unui coridor slab luminat am dat peste un fel de balcon -care avînd geamuri servea drept o mică seră, în interiorul ei aflindu-se vreo doisprezece portocali, rodii şi mirţi. Făurarul lui Dumnezeu şi oamenii săi instalaseră o măsuţă la umbra lor şi se aşezaseră în jurul ei. Deasupra intrării atîrna o veche firmă de circiumă din fier, de forma unei pentagrame sau semn pentru alungarea duhurilor rele pe care o găsiseră într-un colţ şi o aduseseră încoace. Prin urmare, aici erau instalaţi podgorea- nul renan, regele munţilor şi cei doi maeştri cîntăreţi care pictau pe sticlă, dovedind că se pricepeau să cînte pe patru - voci la fel de bine ca şi pe instrumentele cu ■coarde. Cînd ne-am oprit în faţa refugiului lor şi am început să-i ascultăm, ne-am silit pe dată să ne aşezăm lîngă ei. drept care ne-au făcut loc şi au adus scaune. Spre uimirea mea, Agnes acceptă cu plăcere ; cîntecul părea s-o atragă, s-o preocupe şi s-o liniştească. In vremea aceea cîteva vechi melodii populare germane fuseseră pentru prima oară scoase iar la iveală şi puse pe voci de compozitori contemporani. De asemenea toate "versurile lui Eichendorff[1], Uhland[2], Kerner[3], Heine, "Wilhelm Muller [4] care se potriveau cu acele cîntece, fură puse pe note în melodii mai mult sau mai puţin melancolice de către maeştrii de cor şi cîntate de tineretul german ca ceva ultramodern, înainte de a se întoarce — pentru a doua oară unele — în rândurile poporului. Agnes nu mai auzise niciodată aşa ceva. Tocmai se sfirşea cîntecul *La fîntină, în faţa porţii, e un tei* şi după el urmă : *Căzut-a bruma în noaptea de primăvară.* Unul după altul fură executate cu puritate şi expresivitate vechi cîntece de despărţire, cîntece de moarte, cîntece de jale după fericirea pierdută, făgăduieli de primăvară, cîntecele despre roata morii şi despre brad, cîntecul lui Uhland *Acum, biată inimă, uitâ-ţi chimul, căci totul, totul trebuie să se schimbe.* Făurarul lui Dumnezeu conducea vocea întîi cu glasul lui limpede de tenor, regele munţilor susţinea vocea a treia, iar pictorii pe sticlă îşi aduceau şi ei contribuţia,

1 ***Joseph Freiherr von Eichendorff*** **(1788—1857) — poet romantic german.**

2 ***Ludwig Uhland*** **(1787—1862) — poet popular german.**

3 *Justinus Kerner* **(1786—1862) — poet suab.**

4 *Wilhelm MMler* **(1794—1827) — poet liric german.**

respectînd cu fidelitate tonul şi tactul.

Agnes asculta nemişcată şi i se părea că tot ce auzea era făcut anume pentru ea şi ieşit chiar din pieptul ei. Respirînd uşurată după fiecare cîntec, se linişti văzînd cu ochii şi mişcările ei deveniră mai libere. O veselie însorită se revărsă peste mica noastră societate pe ju- mătase ascunsă ; era de parcă în mod tacit, ar fi simţit cu toţii că o inimă apăsată se scutură de povară deşi, în fond, în afară de mine nimeni nu ştia nimic. De noi se apropie şi Erikson, care, învîrtindu-se peste tot, descoperi locul unde ne stabilisem şi, dîndu-şi seama de genul asociaţiei noastre, plecă grăbit să facă rost de cîteva sticle de şampanie franţuzească după care îşi continuă rondul pentru a îngriji de oaspeţi servind astfel pe stăpîna casei.

Agnes şi cei mai mulţi dintre noi nu mai văzuserăm niciodată şampanie şi nici nu gustasem din ea, şi paharele foarte înalte, la modă pe vremea aceea, în care perlele de lichid uneau fără încetare, sporiră înclinaţia noastră spre solemnitate. Rosalie veni în persoană şi-i aduse lui Agnes o farfurie cu prăjituri şi fructe reco- mandîndu-ne să fim veseli şi galanţi cu Diana cea delicată.

Aşa eram în sensul cel mai bun al cuvintului. Mai mult decît toţi, făurarul lui Dumnezeu dădu dovadă de atenţie şi de politeţe faţă de ea, dar şi ceilalţi se bucurau privind-o cu senină veneraţie şi mîndri că o făp

tura de o frumuseţe atît de poetică, după cum spuneau ei, împodobea micul lor grup. Cînd toată lumea ciocni cu ea ridicând paharele în sănătatea ei, Agnes bău pînă la fund cupa zveltă, meii bine zis, dulceaţa aceea perlată îi lunecă în gură ca un mic şarpe fără ca ea să ştie ; cel puţin făurarul lui Dumnezeu afirmă după aceea că văzuse şarpele strecurîndu-se în gîtlejul ei alb. Fata începu să ciripească, spunând că era bine aici, că-i făcea impresia că ar fi venit din lapoviţă şi iarnă şi ar fi intrat într-o odăiţă caldă, dar ea ştia ce înseamnă asta ; câţiva oameni buni adunaţi la un loc alcătuiesc totdeauna o odăiţă caldă, chiar dacă n-are sobă, acoperiş şi ferestre.

— Trăiască toţi oamenii buni ! exclamă ea şi, după ce se ciocniră paharele, îl bău iar pe al ei dintr-o sorbitură şi adăugă : Vai, ce bun e vinul ăsta ! Şi ăsta e un spirit bun !

Asta ne plăcu grozav ; fără să se-fi înţeles dinainte, cel patru cîntăreţi intonară imediat şi din răsputeri, cîntecul : *La Rin,* la Rin, *strugurii noştri cresc la Rin.* Abia se isprăvi cinstitul cîntec de pahar, că trecînd la un mod mai serios, deşi nu într-un ritm tărăgănat, începură celălalt cîntec al lui Claudius [1]:

Viaţa omului ca floarea este,
De scurtă amăgire,
Chiar şi lumea piere făr-de veste Cu-
ntreaga-i strălucire ş.a.m.d.

Apoi după ce motetele luară sfîrşit cu un „aleluia amin", avîntat, şi o linişte bruscă se aşternu peste noi, din celelalte încăperi şi din depărtare se auzi larmă de voci ţiuitoare, de cântece şi de muzică de dans care răsunau de-a valma şi care, de altfel, se auziseră în toate pauzele pe care le făcusem. De data asta însă produse prin contrast o impresie solemnă asupra noastră ; era de parcă am fi auzit răsunînd zgomotele vieţii lumeşti în timp ce noi şedeam acolo, în păduricea de mirţi şi de portocali, cufundaţi într-o intimă contemplaţie. Am as-
cultat un timp cu plăcere vuietul acela ciudat, apoi ne-am avîntat într-o conversaţie interesantă apropiindu-ne capetele deasupra mesei, spunînd fiecare o poveste sau o amintire veselă sau tristă. In special făurarul lui Dumnezeu ştia o mulţime de povestioare hazlii şi graţioase despre Maica Domnului, cum organizase odată un congres al reprezentantelor ei la cele mai vestite locuri de pelerinaj, cum

1 ***Matthias Claudius*** **(1740—1815) — poet liric german.**

se petrecuseră lucrurile acolo, iscîndu-se o mare ciorovăială, fiindcă nici nu se poate altfel cînd se adună atît de multe femei la un loc ; povesti tot ce păţiseră şi ce făcuseră ele la dus şi la întors ; cum una din ele călătorise în chip de mare prinţesă cu risipă de fast, iar alta ca o calică prăpădită, zăvorîndu-şi îngerii în coteţele de găini în locurile unde înnopta şi numărîn- du-i dimineaţa tot ca pe nişte găini, ca să vadă dacă nu cumva lipseşte vreunul. Şi aşa, alte două doamne mari, care călătoreau la congres, Maica Domnului din Czenstochowa din ■ Polonia şi Maria din Einsiedeln din Elveţia se întâlniseră cu suita lor la o circiumă şi luară masa în grădină. Cînd se aduse un castron cu ciocîrlii de Leipzig, pe care se afla un sitar prăjit, poloneza trăsese imediat eostronul spre ea spunînd că, după cîte ştie, era cea mai distinsă dintre persoanele din jurul mesei, aşa că i se cuvenea mica barză de deasupra ! Căci din pricina ciocului lung, luase sitarul drept o barză tî- nără, îşi înfipsese furculiţa in el şi-l pusese la ea în farfurie. Atunci elveţianca, indignată de această pretenţie, făcu doar un „huşti !“ şi sitarul prăjit îşi luă zborul din farfurie, viu şi acoperit cu pene. Intre timp Maria din Einsiedeln trase castronul spre ea şi împărţi toate ciocirliile în farfuria ei şi în farfuriile suitei sale, dar doamna din Czenstochowa fluierase „tirili“ şi asemenea sitarului, ciocîrliile începură să dea din aripi şi dispărură cîntînd în înălţimi. Aşa se face că, din gelozie, doamnele îşi stricaseră reciproc masa de prînz şi fuseseră nevoite apoi să se mulţumească cu nişte lapte covăsit, drept care feţele negre şi brunete ale ambelor doamne făcuseră strîmbături caraghioase.

Agnes arăta ca un camarad printre noi. îşi rezemase un braţ de masă şi-şi sprijinise obrazul cu mîna. Atîta doar că nu prea înţelegea de ce toate aceste sfinte Marii, care sînt totuşi una şi aceeaşi fiinţă, pot călători sub atîtea. înfăţişări diferite, de ce se întrunesc ba chiar se războiesc între ele şi-şi exprimă deschis îndoiala sa.

Podgoreanul îşi duse degetul la nas şi spuse gînditor :

— Tocmai ăsta e misterul, asta e taina pe care mintea noastră nu-i în stare s-o pătrundă !

Numai regele munţilor, care în materie de ciudăţenii era cu atît mai elocvent, cu cît era mai puţin în stare să scape de influenţa renumitului tablou al lui Rafael asupra grupului său reprezentind purtarea crucii, luă cuvîn- tul şi spuse :

— După părerea mea, asta înseamnă universalitatea, atotprezenţa, divizibili ta tea şi capacitatea de transformare a Reginei cerurilor ; ea e totul în toate ca însăşi natura, iar în

calitatea ei de femeie, foarte înrudită cu ea şi sub aspectul transformării neîncetate. Pe lîngă asta îi şi place să apară în toate întruchipările posibile, a fost văzută chiar şi sub înfăţişarea unui soldat belicos. Tocmai în a- ceastă situaţie s-ar putea să păstreze o trăsătură a sexului ei, cel puţin a exemplarelor deosebite, şi anume, a anumită înclinare de a se îmbrăca bărbăteşte.

Unul din pictorii pe sticlă rîse auzind aceste cuvinte :

— îmi vine în minte un exemplu caraghios de astfel de deghizare, spuse el şi povesti : în oraşul meu natal, unde mai cu seamă toamna se ţin iarmaroace mari, noi, ştrengarii, ne învîrteam în cete pîndind merele, perele, prunele şi alte fructe care se rostogoleau adesea pe jos cînd erau descărcate şi cîntărite, încercînd să le înşfăcăm şi să le şterpelim chiar din grămadă. în asemenea prilejuri, se afla veşnic printre noi un băiat, pe care nu-1 cunoştea nimeni, dar care era totdeauna primul şi cel mai dibaci, îşi umplea buzunarele, dispărea apoi reapărea curînd ca să le umple iarăşi. Tot aşa, cînd ţăranii aduceau la oraş vinul'nou pe care-1 scoteau cu eanaua în faţa caselor burgheze şi cînd noi ne furişam sub căruţe cu trestii lungi, scobite pe dinăuntru, ca să le vîrîm pe furiş în putinile şi găleţile aşezate dedesupt şi să sugem musiul prisosit la măsurătoare şi pus provizoriu acolo de pivniceri, băiatul necunoscut se înfăţişa şi el, numai că nu bea vinul cum făceam noi, ci-şi scurgea cu înţelep- ^ ine trestia plină într-o sticlă, pe care o ascundea sub haină. Băiatul nu era mai înalt, ci doar ceva mai voinic decît noi, avea un chip ciudat de bătrânicios, dar o voce limpede de copil şi cînd l-am întrebat o dată ameninţător cum se numeşte de faipt, ne-a răspuns pe scurt că-1 cheamă Jochei Klein. Ei bine, acest Jochei nu era decît un fals ştrengar, adică o văduvă săracă, mică de statură, locuind într-o suburbie a oraşului, care ri-avea ce mînca şi care, împinsă de o idee genială, îşi îmbrăcase hainele unui băiat al ei de doisprezece ani care murise, îşi tăiase părul şi îndrăznea la anumite ore să iasă astfel în stradă şi să se amestece printre băieţi. Fu descoperită tocmai cînd arta ei atinsese apogeul. In piaţa de brînzeturi, unde negustorii de brînză îşi desfăceau marfa, observase că, pentru a gusta calitatea oamenii aceia tăiau cu nişte cuţite speciale bastonaşe sau mici cepuri rotunde în roţile de şvaiţer, rupeau frumuşel o bucăţică la vîrf, gustau, apoi puneau la loc în gaură restul cepului, astfel că brînza era iar întreagă. Drept care, femeia se înarmă cu un cui obişnuit, se învîrtea în jurul brînzei şi căuta locul unde o linie fină trasă cu

creta indica existenţa unui astfel de cep. Apoi, la momentul oportun, înfigea cuiul, trăgea şi deseori reuşea să ducă acasă o jumătate de kilogram din cea mai bună brînză. In cele din urmă însă, cum negustorii de brînzeturi de pretutindeni sînt mai lacomi şi mai puţin toleranţi decît alţii cînd e vorba de cîştigul lor, femeia fu prinsă şi predată poliţiei, desco- perindu-se cu acest prilej adevărata ei identitate. Totuşi, pînă la sfîrşitul vieţii i s-a spus Jochei Klein.

Agnes savură şiretenia simplă şi inocentă a sărmanei femei, regretîndu-i doar tristele consecinţe. în schimb, celălalt pictor pe sticlă anunţă că va spune şi el o poveste cu deghizarea unei femei, care însă e mai înfiorătoare decît cea a ştrengarului de sex feminin.

— E o poveste veche din veacul al şaisprezecea, spuse el. Conform cronicii, în anul 1560 sau 1562, călăul oraşului Nimwegen, din regiunea Geldern, fu chemat odată în orăşelul Grave pe Maas, la graniţa cu Braban- tul, ca să execute trei răufăcători. Dar călăul din Nimwegen era bolnav şi zăcea extenuat în pat, pentru că propriul său ajutor îi dăduse să mănînce o supă otrăvită ca să-i ia locul. Căci, spune cronicarul, oricît de amărîtă ar fi o slujbă, nu se poate să nu se găsească un om dornic de a pune mîna pe ea cu preţul propriului său su- flet. Prin urmare meşterul comunică consiliului din Grave că nu poate veni, dar că-şi va trimite imediat nevasta la călăul din Arnheim, cu care încheiase o înţelegere de ajutor reciproc, astfel că omul se va prezenta la timp şi-şi va oferi serviciile. Nevesti-si îi porunci să se ducă de îndată la Arnheim şi să-l încunoştinţeze pe colegul lui. Dar nevastă-sa, o femeie voinică, frumoasă şi îndrăzneaţă, era zgîrcită şi nu voia să scape din mînă plata unei afaceri atît de rentabile. Aşadar, în loc să plece la Arnheim, îşi îmbrăcă pe ascuns hainele bărbatului ei, după ce lărgi cămaşa şi pieptarul ca să-i vină bine pe piept, îşi puse pălăria cu pană pe capul tuns în grabă, îşi încinse paloşul lat de călău şi porni noaptea prin ceaţă spre Grave, unde ajunse la timpul cuvenit şi se anunţă la primar. E drept că, surprins de faţa ei spînă şi de vocea limpede şi tinerească, primarul întrebă dacă ea sau mai curînd el, adică pretinsul călău, avea forţa şi rutina necesară pentru ceea ce trebuia să săvârşească. Dar femeia îl asigură cu îndrăzneală că se pricepe binişor la treaba asta şi că a mai făcut-o de cîteva ori. îndată după aceea, apucă funia cu care era legat şi adus primul dintre bieţii păcătoşi şi puse astfel stăpînire pe el. Dar cînd se aşează pe scaun şi ea îl legă la ochi, omul începu să se frămînte. Femeia se aplecă mai tare peste el ca să vadă dacă legătura era bine prinsă peste tot

şi atunci omul simţi moliciunea pieptului ei lîngă cap. Strigă imediaţ că era o femeie, că el nu voia să fie ucis de una ca asta ci de un călău în regulă, că ăsta era dreptul său ! Nefericitul spera să obţină o amînare a pedepsei datorită acestei împrejurări. In zarva care se iscă, cerea cu glas tot mai puternic să se smulgă hainele de pe călău, ca să se vadă că era o muiere. Cum pînă la urmă chestia asta nu li se păru cu neputinţă celor din jur, se dădu poruncă ajutorului de călău să se convingă şi, cu foarfeca cu care tunsese tocmai pe răufăcător, tăie în faţă şi în spate pieptarul şi cămaşa şi le smulse de pe umerii femeii, astfel că se pomeni în faţa întregului popor cu partea superioară a trupului goală şi fu alun-
gată cu ruşine de pe eşafod. Tîlharii trebuiră să fie duşi înapoi în închisoare, dar poporul înfuriat voia să arunce femeia în apă şi cu greu fu împiedicat s-o facă. Totuşi femeile şi slujnicele năvăliră afară din casă, înarmate cu furci de tors şi cozi de mături şi se luară după nevasta călăului care-şi luase tălpăşiţa, urmărind-o pînă afară din oraş şi învineţindu-i spinarea albă şi frumoasă. în felul acesta, deghizarea se sfîrşi prost pentru temerara amazoană. Cind, puţin după aceea, bărbatul ei muri, falsul ajutor care-1 otrăvise ajunse într-adevăr călău la Nimwegen în locul său şi se însură cu văduva lui, gă- sindu-şi astfel o nevastă vrednică de eL

Prin această poveste brutală sporovăiala noastră depăşise oarecum hotarele pe care ni le impunea prezenţa fetei. Ea-şi scutura îngrozită capul şi nu uita să-şi bea paharul, cînd ciocneam împreună. în tot timpul conversaţiei fiecare îşi ţinuse zdravăn în mînă paharul înalt, ca să nu se răstoarne şi ca, la primul îndemn, să-l aibă cît mai aproape de gură. Lipsită de experienţă cum era şi fericită să dea uitării toate necazurile, Agnes ne urmase întocmai exemplul. în calitatea noastră de celibatari ignoranţi, nu ştiam cum să ne purtăm în asemenea prilej cu o fiinţă de sex feminin, umpleam toate paharele ori de cîte ori se goleau, şi ne bucuram de agitaţia şi voioşia crescîndă a bunei copile.

în timpul nesfîrşitei noastre flecăreli, Reinhold, făurarul lui Dumnezeu, rupsese o ramură înflorită dintr-un portocal aflat în spatele lui Agnes, făcuse o cunună din ea şi i-o puse pe cap. Totodată o rugă să-l fericească cu un mic dans, a cărei melodie o vor cînta unul sau doi dintre ceilalţi comeseni.

— Nu ! exclamă ea. Mai întîi vreau să dansez eu singură un vals tirolez, pe care să-l cintaţi tuspatru f Băieţii se supuseră, îşi scoaseră instrumentele din cutiile lor şi le acordară din nou. Eu

m-am dat la o parte iar ei au început să cînte un dans popular de prin partea locului, foarte îndrăgit pe vremea aceea, în timp ce, în micul spaţiu rămas liber între copăcei, Agnes dansa plină de graţie pe melodia tărăgănată, care exprima un anumit dor. Abia se stinse ultimul tact, că după ce-şi luă paharul înspumat şi-l goli însetată, ceru un vals. pe care voia să-l danseze tot singură. îndatoritorii burlaci cîntau din răsputeri la vioară şi Agnes se învlrtea, cu mîinile sprijinite în şoldurile zvelte, cu ochii strălucitori. Deodată întinse mîinile în aer de parcă ar fi căutat pe cineva, se opri, îşi luă cununiţa de pe cap, o privi, o puse la loc, după care începu să se clatine. Am sărit repede la ea şi am aşezat-o pe scaun ; muzicanţii se opriră speriaţi, dar biata fată trînti capul şi braţele pe masă, cu atîta putere că se răsturnară toate paharele şi începu să plîn- gă zgomotos, jelindu-se de ţi se rupea inima şi chemîn- d-o pe maică-sa. Plîngea şi striga atît de tare, încît veniră şi alţi musafiri şi stăteam cu toţii în jurul ei, consternaţi şi neştiind ce să facem. Am încercat s-o ridicăm în picioare, dar Agnes ne-a scăpat din mîini şi a căzut jos, unde a rămas întinsă, palidă ca o moartă, cu buzele şi mîinile tremurinde. Puţin după aceea părea cu desăvîr- şire neînsufleţită, astfel că o linişte plină de teamă se aşternu în cameră.

în cele din urmă a trebuit să ne hotărîm să ducem afară biata făptură nemişcată şi să căutăm în partea locuită a casei, sau în cea unde puteam găsi ajutor, un loc unde s-o aşezăm. Regele munţilor o apucă de subsuori, făurarul lui Dumnezeu o apucă de picioare, apoi scoaseră cu grijă din cameră povara uşoară, argintie. Eu mergeam înainte, cei doi pictori pe sticlă urmau ducîn- du-şi sub braţ viorile, pe care nu avuseseră timp să le pună la loc în cutiile lor, dar pe care nu voiau totuşi să le lase aici, fiindcă erau nişte instrumente bune.

Din păcate, doamna Rosalie plecase spre oraş însoţită de Erikson, fără să-şi ia rămas bun de la cineva, pentru ca să nu pună capăt fără voie petrecerii şi să nu tulbure plăcerea celorlalţi. Cu atît mai binevenită fu menajera sau intendenta care veni spre noi şi îndrumă tristul nostru cortegiu spre odaia ei, unde tînăra neînsufleţită fu întinsă pe un pat comod şi pe nişte perne.

— Nu-i mare lucru, spuse această femeie cu experienţă văzîndu-ne înspăimîntaţi, domnişoara s-a cam îmbătat, are să-i treacă repede !

— Nu, e amăritâ ! i-am şoptit eu.

— Atunci înseamnă că a băut tocmai fiindcă era amărîtă,

răspunse ea. Dar cine a putut să dea atîta băutură unei fete tinere ?

Abia acum am roşit cu toţi, ne-am simţit ruşinaţi şi stânjeniţi, pînă ce destoinica femeie ne-a dat afară, întrebîndu-ne măi întîi unde locuieşte bolnava.

— Trăsura stăpînilor, spuse ea, trebuie să mai vină o dată pentru nişte treburi, o să avem noi grijă de toate.

Reinhold se oferi să rămînă acolo şi nu putu fi convins să renunţe ; el insistă pe lîngă mine să-l las să poarte mai departe de grijă fetei părăsite, ceea ce am acceptat bucuros, deoarece trecea drept un om cumsecade şi bine crescut.

Aşadar, pentru a-şi împlini soarta, în timpul leşinului şi în general în tot timpul serbării, Agnes trecuse din- tr-o mînă într-alta, aşa cum se întâmplase pe vremuri cu fiica unui rege căzută în robie.

M-am despărţit de violonişti, care trebuiau să se îngrijească de instrumentele lor şi am pornit la drum. De altfel, şi aici în pădure, petrecerea se spărsese peste tot şi şoseaua era înţesată de trăsurile celor ce se întorceau acasă. Cum n-am găsit imediat loc într-o trăsură, am preferat s-o pornesc pe jos şi, ca să scap de primejdia trăsurilor care mergeau la trap şi se fugăreau între ele, am luat-o pe o cărare marginală, care străbătea pădurea, paralelă cu şoseaua. Luna, care descreştea, lumina în oarecare măsură drumul printre **copaci**; totuşi, pe alocuri, mărăcinişul dumbrăvii stânjenea, astfel că am ajuns din urmă un hoinar singuratic, care se lupta mî- nios cu nuielele de păducel şi cu tufişurile de mure. Era Lys, sub a cărui mantie neagră strălucea veşmîntul fin de pînză care se agăţase în spinii încîlciţi.

După ce ne-am recunoscut, i-am povestit cele întâmplate, pe un ton care i-a dat a înţelege unde voiam să ajung. Lys, care era foarte rezistent la băutură, dar căruia îi displăcea beţia chiar şi la bărbaţi, fu foarte neplăcut impresionat şi profită de supărarea care-l cuprinsese, pentru a debita alte reproşuri şi observaţii dezagreabile.

— Straşnică poveste ! exclamă el. Astea sînt faptele eroice de care sînteţi în stare ? Să îmbătaţi o fată fără experienţă ! în bune mîini am încredinţat-o pe biata copilă, n-am ce zice !

— Ai încredinţat-o ? am răspuns eu enervat. Ai părăsit-o, ai trădat-o, vrei să spui ! Şi l-am copleşit cu un torent de imputări, care depăşeau cu mult limita pînă la care eram îndreptăţit să merg. E oare atît de greu, am încheiat pentru moment, să-ţi stăvileşti pornirile şi să te mulţumeşti cu credinţă şi gratitudine cu un dar atît de măreţ din partea lui

Dumnezeu ? De ce trebuie toţi oamenii să se înghesuie unii într-alţii, să se pună pe ei înşişi în umbră şi să-şi provoace suferinţă ?

între timp Lys ieşise din mărăciniş. Văzînd că nu mă poate intimida, cedă şi spuse liniştit, în timp ce ne vedeam amîndoi de drum, unul în spatele celuilalt :

— Lasă-mă în pace, nu înţelegi nimic !

I-am spus mîniat :

— Multă vreme mi-am închipuit că în felul tău de a gîndi e ceva ce nu pot înţelege şi judeca cu experienţa mea. Acum însă îmi dau prea bine seama că ceea ce predomină la tine e un egoism şi o brutalitate dintre cele mai triviale şi ambele uşor de recunoscut şi tot atît de vrednice de dispreţ. Vai, dac-ai şti cît te desfigurează această atitudine şi cum îi îndurerează pe prietenii tăi, tot din egoism te-ai schimba şi te-ai lepăda de acest cusur urît!

— Iţi spun încă o dată, răspunse Lys, întorcîndu-se pe jumătate spre mine, că nU înţelegi despre ce e vorba ! In ochii mei, asta-i cea mai bună scuză pentru lucrurile necuviincioase, pe care mi le spui. Ia ascultă, erou plin de virtuţi, ai făcut vreodată altceva decît ceea ce nu puteai să nu faci ? Acum nu procedezi aşa şi cu atît mai puţin ai să procedezi în felul ăsta cînd ai să păţeşti intr-adevăr ceva !

— Sper cel puţin că mă voi putea lepăda de ceea ce e rău şi condamnabil îndată ce-mi voi da seama că e aşa !

— In orice moment, răspunse Lys cu sînge rece şi pornind iar mai departe, ai să te lepezi de ceea ce nu-ţi va fi pe plac !

Nerăbdător, am vrut să-l întrerup din nou. dar el mi-a acoperit glasul şi a continuat :

— Dacă ai să nimereşti vreodată între două femei, probabil că ai să alergi după amîndouă, dacă amîndouă îţi vor fi pe plac ; e mai simplu decît să te hotărăşti pentru una din ele ! Şi poate că o să ai dreptate ! In ce mă priveşte, află că ochiul este autorul şi conservatorul sau distrugătorul dragostei ; eu personal, pot să-mi pun în gînd să fiu credincios, ochiul însă nu-şi pune nimic în gînd, el se supune lanţului eternelor legi ale firii. Lu- ther a fost un om normal cînd a spus că nu poate privi o femeie fără s-o dorească ! Numai o femeie pură de orice egoism, de orice element morbid sau ciudat, numai o femeie inalterabil sănătoasă, senină, bună şi inteligentă ca această Rosalie m-ar fi putut încătuşa pentru totdeauna. Mi-e ruşine cînd îmi dau seama cît de trecător era sentimentul care era cît

pe-aci să mă lege de această Agnes ! Dar şi ţie trebuie să-ţi fie ruşine să umbli aşa prin lume ca o schemă goală, ca o umbră fără trup ! Mai bine ai încerca să capeţi în sfîrşit un conţinut, o pasiune care să te absoarbă în loc să plictiseşti oamenii cu vorbele tale zornăitoare !

Jignit în diferite moduri, am tăcut cîteva minute. Dîndu-mi exemplul cu ode două femei, Lys nimerise bine fără să ştie, căci, copil încă, rătăcisem pe drumuri asemănătoare. Totuşi nu voiam să fiu comparat cu el ; vinul pe care-1 băusem, diversele excitaţii la care eram supus de mai bine de douăzeci şi patru de ore îmi aţîţară şi ele pofta de gîlceavă, iată de ce redeschisei discuţia cu cu glas hotărît:

— Judecind după părerea pe care ai exprimat-o adineauri, înseamnă că nu eşti dispus să-i îndeplineşti fetei speranţele pe care cu atîta uşurinţă le-ar trezit în sufletul ei ?

— Nu i-am trezit nici un fel de speranţe, spuse Lys, sînt liber şi stăpîn pe voinţa mea, faţă de orice muie- ruşcă, precum şi faţă de întreaga lume ! Dacă am să pot face ceva pentru fata asta cumsecade, am să-i fiu un prieten adevărat şi dezinteresat, fără mofturi şi fără cuvinte mari ! Şi odată pentru totdeauna : nu-ţi mai băga nasul în iubirile şi în neiubirile mele ţi-o interzic !

— Şi totuşi, **am să** urmez să-mi **bag** nasul! **am** exclamat eu. Sau îţi respecţi cuvîntul, sau am să-ţi dovedesc **Dînă** în adîncul sufletului că faci un lucru urît ! Dar totul se explică numai prin jalnicul tău ateism ! Cine nu crede în Dumnezeu, îşi pierde **minţile** !

Lys izbucni într-un hohot sonor şi răspunse :

— Lăudat fie Dumnezeul tău ! M-am gîndit eu că pînă la urmă tot ai să ajungi în acest port al mîntuirii ! Acum însă, te rog, Heinrich cel verde, să nu-1 bagi pe Dumnezeu în treaba asta, că n-are ce căuta în ea. Cu el sau fără el, te rog să crezi că aş fi exact acelaşi ! Asta nu depinde de credinţa, ci de ochii mei, de creierul meu, de toată fiinţa mea fizică !

— De inima ta, în orice caz ! am, exclamat mînios şi scos din fire. Da, e cazul s-o spun : nu capul, ci inima ta n-are nici un Dumnezeu ! Credinţa sau, mai bine zis, lipsa de credinţă e la baza caracterului tău !

— M-am săturat ! strigă Lys cu voce tunătoare şi, oprindu-se, se întoarse către mine : Deşi ceea ce spui e o prostie şi nu poate să jignească, înţeleg totuşi la ce te gîndeşti căci cunosc

limbajul neruşinat al nebunilor şi fanaticilor, la care nu m-aş fi aşteptat niciodată din partea ta ! Retractează imediat ce-ai spus ! Nu las pe nimeni să se atingă de caracterul meu fără să ripostez !

— Nu retractez nimic ! Vreau să văd pînă unde merge nebunia ta de ateu ! Am spus aceste cuvinte cu o poftă sălbatică de ceartă, dar Lys mi-a răspuns cu amărăciune şi mînie în glas :

— M-am săturat de morală ! Te provoc la duel ! Mîine, în zorii zilei, pregăteşte-te să-ţi aperi cu arma în mînă Dumnezeul, pentru care ştii să ocărăşti cu atîta străşnicie. Fă rost de martori, ai mei se vor afla peste două ore în cutare şi cutare loc, gata să discute amănuntele. Lys indică un loc, unde serbarea părea să se prelungească toată noaptea. Apoi îmi întoarse spatele şi porni cu paşi repezi, fiindcă drumul era acum mai bun. Eu am făcut un salt pe şosea care în timpul ciorovăielii noastre se golise de mult şi asupra căreia se aşternuse li

nişteа. Prin urinare aşa se sfîrşea frumoasa noastră serbare l Luna îmi arunca propria mea umbră înainte, în timp ce păşeam în mijlocul şoselei şi-mi vedeam ciucurii tichiei conturîndu-se limpede pe ea. Asta nu-mi ajuta însă la nimic; lumina raţiunii se stinsese ; mergeam repede ca să-mi caut un martor pentru duel.

Cu cel puţin şase ani în urmă, învăţasem cîteva elemente de scrimă de la un polonez, care locuia într-o odăiţă din casa noastră. Era unul din acei militari chipeşi, înalţi de statură, care au venit ca refugiaţi după revoluţia din 1831 [1] şi care de atunci încoace au cam dispărut din viaţa sau cel puţin din lumea emigranţilor. De origine nobilă, fost ofiţer de cavalerie, polonezul meu se descurca inteligent şi onorabil adaptîndu-se la o viaţă cît de modestă şi la orice muncă. Era totdeauna vesel şi amabil, cu excepţia clipelor cînd vorbea despre războa- ■ iele şi despre nenorocirile patriei sale, sau despre ura sa faţă de ţar. Cu toate că avea o temeinică educaţie catolică, exclama de fiecare dată cu amărăciune că nu există Dumnezeu în ceruri, căci altfel nu i-ar fi dat pe polonezi pe mîna ţariştilor. Pe mine mă simpatiza mult şi, dornic să-mi dovedească prietenie, sau să-mi facă un serviciu, cum n-avea altceva să-mi ofere, nu se lăsă pînă nu-mi dădu cîteva lecţii de scrimă. Cumpără din banii lui două spade sau florete, măşti de sîrmă şi alte accesorii şi începu să urce zilnic cu mine o oră în pod unde, pe podeaua în pătrăţele, se osteni să-mi dea primele lecţii cu atîta dragoste şi atîta răbdare, de parcă-ar fi fost vorha de cine ştie ce alchimie ; în cele din urmă, o schimbare interveni în soarta lui şi-l îndepărtă de prin locurile noastre. In oraşul în care trăiam acum, încercasem din cînd în cînd să fac câteva exerciţii cu compatrioţii mei studenţi, cu care întreţineam relaţii, şi care aveau în camere instrumente de scrimă, dar lucrul acesta îl făceam cu singura intenţie de a-mi trece timpul. Eram sigur că voi da peste vreo doi dintre aceşti tineri în locurile unde se întruneau de obicei ca să le cer să-mi fie martori şi, într-adevăr, i-am găsit în dispoziţia plină de cutezanţă,
corespunzătoare acelei ore tîrzii şi dorinţelor mele. Ei plecară imediat spre locul unde erau aşteptaţi de împuterniciţii adversarului meu.

---

1 **Revoluția din 1831 — lupta dusă de polonezii răsculați pentru a se eliberа de sub înrobirea Rusiei țariste.**

Curînd se întoarseră vorbindu-mi despre înţelegerea la care ajunseseră ca duelul să aibă loc chiar în dimineaţa aceea, la ora şase, la locuinţa lui Lys. Prietenul meu explicase că locuia absolut singur şi că deci nu trebuia să ne temem de martori ; adăugase că, dacă va fi rănit, se va putea băga numaidecît în pat, ca să se vindece sau să moară în linişte, iar adversarul său va pleca în toată siguranţa şi fără nici o grabă. Dacă mă va răni el pe mine, mă voi putea culca în locul său în pat, în timp ce el îşi va putea lua tălpăşiţa.

Se îngrijiseră şi de un medic, spuneau ei, de arme de asemenea. Eu propusesem floreta, sau aşa-numita parizianã, unica pe care mă pricepeam cît de cît s-o mînu- iesc, mai ales fiindcă ştiam că şi Lys îi cunoaşte secretele.

N-am ştiut niciodată în ce fel şi-a petrecut el puţinele ore ce mai rămăseseră din noaptea aceea. Cît despre mine, am rămas cu sfetnicii mei, considerînd că era mai bine să ţin piept acelei aventuri primejdioase, asimilîn- d-o cu un final al agitaţiei serbării, cu care era ca să spunem aşa intim legată, decît dată m-aş fi deşteptat dintr-un somn adînc, după o odihnă insuficientă şi aş fi trebuit să mă bat în duel, fără nici o continuitate în gînduri. N-am apucat deci să-mi schimb nici costumul, şi dacă soarta m-ar fi osîndit, aş fi trecut pe lumea cealaltă sub înfăţişarea unui bufon străpuns de spadă.

Totuşi, oboseala mă dobori ; am aţipit şi pînă la urmă am dormit cu capul pe masă, în timp ce ceilalţi au băut un bol de punci fierbinte, împreună cu întîrziaţii care veneau şi plecau. Cînd, la sosirea zorilor, am fost deşteptat, am dat şi eu pe gît un pahar, fără să mă simt înviorat sau dezmeticit după somnul acela scurt. îmi amintesc totuşi, ca prin vis, că şi eu şi cei doi care mă însoţeau, am străbătut străzile cu adîncă seriozitate şi că, în aceeaşi dispoziţie sufletească am intrat în locuinţa liniştită a lui Lys, unde, în tovărăşia a doi-trei tineri ne aştepta cu o seriozitate şi cu o răceală asemănătoare.

Ne aflam cu toţii în încăperea cea mai spaţioasă, în faţa tabloului cu zeflemiştii. Zorile dădeau viaţă figurilor care străluceau în întuneric şi care păreau să aştepte desfăşurarea evenimentelor ce urmau să se petreacă aici.

Dintr-o lădiţă lunguiaţă fură scoase şi montate două lame scânteietoare, triunghiulare şi ascuţite ca nişte ace, două mînere înfăşurate în fir de argint şi două gărzi emisferioe pentru protecţia mîinilor. După ce am fost întrebaţi dacă nu s-ar putea să ne împăcăm, sau să ajungem la o altă înţelegere, la care nici unul din noi n-a făcut nici o mişcare, ni s-au dat

armele şi ni s-au indicat locurile. Am aruncat o privire asupra lui Lys, care arăta la fel de palid şi de încordat ca şi mine. Orice urmă de simpatie sau de sentimente prieteneşti dispăruse de pe feţele noastre, ca şi mînia iniţială ; singură prostia omenească rămăsese încremenită pe buze. Şi stăteam aşa, cu spada în mînă. gata să vărs sîngele unui prieten, spre a-i dovedi cît de adevărată era credinţa mea în Dumnezeu, în timp ce acest prieten avea nevoie de sîngele meu pentru a apăra onoarea morală a concepţiei sale despre viaţă, fiecare din noi considerîndu-se pe sine însuşi înţelept, liber şi omenos. O clipă nefericită şi oţelul sclipitor pătrundea într-o inimă caldă !

Dar nu mai era timp pentru o meditaţie cu efecte salutare. Se dăduse semnalul, noi am făcut cu spada salutul obişnuit şi ne-am luat poziţia, deşi nu ca nişte spadasini rutinaţi, ci mai mult ca nişte elevi cam ignoranţi. Mîinile mele ca şi ale lui tremurară cam la fel rotind vîrfurile floretelor pentru a începe, ba chiar prima mea mişcare a fost aceea de antrenament aşa cum e indicată de exerciţiul numărul unu la sala de scrimă. Lys o pară şi el reglementar, deoarece o văzuse venind de departe, apoi răspunse la atac, după care l-am **respins** şi eu, cu ceva mai multă dificultate, dar încă la **timp.** Numai bunul Dumnezeu, din cauza căruia ne băteam, ştia poate cum de nimerise o pereche de spadasini atît de paşnici ca noi, într-o situaţie atît de primejdioasă. Cu toate acestea era tot mai primejdioasă, căci o **dată** cu zgomotul lamelor, care lunecau, lupta se însufleţea **tot** mai mult, devenea tot mai rapidă, astfel încît, fie numai

din nevoia de a ne apăra, loviturile noastre se înmulţeau mereu şi erau tot mai energice. Deodată oţelul şi gărzile armelor noastre se acoperiră de o licărire bruscă roşietică şi în acelaşi timp tabloul din fundul camerei începu să se lumineze lin ; era văpaia unui nor, în care se reflecta mijirea zorilor. Lys îşi aruncă involuntar ochii în lături asupra tabloului şi zări privirile experţilor, cum le zicea el, aţintite asupra noastră. Atunci îşi coborî spada, şi mie, care eram tocmai pe punctul de a ataca iar, mi se strigă : „Stop !“ Lys, care rămăsese complet lucid, îşi dăduse seama de nimicnicia acţiunii noastre abia după privirea aruncată tabloului.

— îmi retrag provocarea, anunţă el pe un ton serios şi foarte lininştit. Vreau să uit cele petrecute, fără vărsare de sînge !

Făcu un pas spre mine şi-mi întinse mîna.

— Să mergem la culcare, Heinrich Lee ! spuse el, şi totodată rămîi cu bine ! Fiindcă sînt gata de drum, am să plec chiar azi pentru cîtva timp.

Spunînd acestea, se îndepărtă după ce-i salutase pe cei prezenţi, şi intră în dormitorul său. în ciuda dezno- dămîntului neaşteptat, ne-am despărţit fără prietenie, pentru că ne jignisem singuri reciproc, iar la ora aceea nici unul din noi nu avea conştiinţa curată. Martorii şi medicul, care habar n-aveau de felul în care se desfă- şurase conflictul îşi luară rămas bun în tăcere în faţa casei şi fiecare îşi văzu de drum. în plus mie mi se părea că fusesem pus la punct de superioritatea morală a unui adversar, căruia voiam să-i dau o lecţie.

Cînd am intrat în locuinţa mea, gazdele, care tocmai îşi luau dejunul, m-au primit ca pe un bufon rezistent. Deşi eram extenuat, aproape că n-am putut adormi şi cînd am reuşit totuşi, am visat că mi-am rănit mortal prietenul, dar că sîngeram eu în locul său şi că mama mă pansa plîngînd. între timp m-am înecat în vis din cauza unui sughiţ de plîns, care m-a trezit. Am găsit, ce-i drept, perna şi ochii uscaţi, dar m-am gîndit la ce s-ar fi putut întîmpla pînă ce, în sfîrşit, am adormit mai adînc.

Capitolul cincisprezece

GĂRGĂUNII

Am dormit pînă după masă şi cînd m-am trezit nu ştiam ce-i cu mine ; şi lumea, şi capul meu îmi păreau goale şi moarte. M-am gîndit la sfîrşitul serbării cădeţi- lor din vremea copilăriei mele, la reprezentaţia lui Wil- helm Tell, şi mi-am spus : Dacă toate petrecerile tale vor avea astfel de epiloguri, ar fi mai bine să nu te mai duci la nici o serbare. Apoi mi-am adunat hainele de bufon, împrăştiate pe jos, şi le-am atîrnat într-un cui din atelier ca obiecte pitoreşti, aşezînd totodată cununa de ciulini şi de ilice pe craniul lui Zwiehan, pe care l-am instalat pe comoda din micul meu dormitor, pentru a avea un memento salutar. Trăsătura poznaşă şi fan- faroană a caracterului nostru stăruie în noi In cele mai grele momente de restrişte, păstrîndu-se sub diferite înfăţişări pînă la sfîrşitul vieţii. Poate că e o parte a conştiinţei noastre, pentru că aşa cum un animal nu rîde, omul total lipsit de conştiinţă nu joacă decît de dragul cîştigului.

Posomorit şi fără chef de lucru cum eram, am considerat binevenită vizita podgoreanului şi violonistului Reinhold, care venise să-mi ceară un serviciu prietenesc. Mă înştiinţă că starea de sfîrşeală a lui Agnes ţinuse cîteva ore şi că abia spre dimineaţă îşi revenise des tu] ca să poată fi dusă acasă la lumina zilei. Numai că zvonul despre aşa-zisa comportare imorală şi despre o beţie, ca urmare a căreia fusese imediat părăsită de un adorator bc>gat, se şi răspîndise, şi cînd trăsura se oprise în faţa casei, iar fata coborise din ea istovită şi deprimată ferestrele vecinilor se deschiseseră şi oamenii o priviseră cu un dispreţ vizibil, sau în orice caz de dezaprobare. E] şi o slujnică din vilă o însoţiseră pe biata Agnes dar, fireşte, plecase imediat după aceea, fără să intre în casâ. Apariţia unui nou ocrotitor accentuase şi ea aparenţele

urîte, astfel încît era de datoria noastră, cei care purtam o parte din vină, să apărăm reputaţia nevinovatei făpturi. El avea un plan şi se înţelesese cu prietenii săi să execute în seara aceea sub geamul tinerei fete greu încercate o muzică serioasă şi demnă, adică să-i facă o serenadă sub forma cea mai respectuoasă : pentru a evita să-i producă o cît de mică neplăcere şi pentru a spori aspectul de onorabilitate al acţiunii sale, avusese grijă să scoată aprobarea autorităţilor. La încheierea serenadei însă Reinhold intenţiona să urce direct în casă şi să ceară în mod solemn mîna fetei părăsite.

— Dinadins nu vreau, continuă el, să ştiu nimic despre cele întîmplate înainte, indiferent ce s-ar şopti ! Aşa cum e în clipa asta, cu feţişoara şi cu trupul ei subţirel, cu toată fiinţa şi cu micul ei destin, aşa îmi place, şi mi se pare că nu mă pot lipsi de ea. Dacă mă înşel, înseamnă doar că Agnes e mai mult decît am crezut eu că e ! Puţin soare cald, puţină fericire, sau ce se înţelege prin fericire, precum şi un păhărel de vin bun de Rin o -vor înveseli 1

— Şi ce să fac eu în toată treaba asta ? am întrebat uimit, dar şi plin de înţelegere, deoarece intenţia acestui om cumsecade mi se părea cel mai bun ajutor în nenorocire.

— Vrfeau, răs,punsfe el, să te duci spre seară în căsuţa aceea ca o cutie de bijuterii, şi să ai grijă ca cele două femei să nu plece nicăieri şi muzica să le surprindă totuşi. Mai departe — şi dacă lucrul acesta nu se întîmplă de la sine — să aduci vorba despre mine, în aşa fel încît să nu bată la echi, să-mi aduci oarecare elogii, adică nu persoanei ci situaţiei mele, vreau să spun modestei mele prosperităţi materiale, care-mi permite să mă însor fără nici o grijă. Doresc să faci această aluzie aşa, în treacăt, vorbind totuşi despre un lucru care e, hai să zicem, absolut sigur, astfeî ca premisele mele să existe cînd voi veni eu şi să nu fiu nevoit să încep cu ele. E un amănunt important şi în asemenea complicaţii are de cele mai multe ori o influenţă hotărîtoare. Şi, în măsura în care n-ai să exagerezi, să ştii că n-ai să spui minciuni, îţi dau cuvîntul meu în privinţa asta ! Am ceva pămînt, am şi cîştigul meu de artist care sînt

suficiente pentru un trai burghez, dar fără calicie ; cît despre viitor, am siguranţa de a moşteni o mătuşă bătrină, care mă pisează mereu să mă însor şi mi-a pregătit *o*- zestre de parc-aş fi o fiică unică la părinţi. Stai — poţi să brodezi puţin pe această temă ! E într-adevăr comic s-o vezi pe femeia asta de treabă cum face mereu cumpărături îndată ce vede ceva despre care-şi spune că va. fi de folos în viitoarea mea gospodărie, şi cum adună în casa ei, plină încă de pe vremuri, stocuri de lucruri, mici şi mari. Ei, hai ! spune-mi : vrei să-mi împlineşti dorinţa ? Trebuie să-ţi spun că sînt ca omul care a văzut, un diamant, azvîrlit de un nătărău, şi care se teme că poate să-l găsească altcineva înainte de a apuca să ajungă el la locul cu pricina !

Am zîmbit în sinea mea de acest mic succes în mersul destinului, care avea să se îndrepte atît de frumos: dacă planurile lui Reinhold se vor împlini. Am primit cu plăcere să-i îndeplinesc dorinţa cît voi putea mai bine şi el plecă grăbit şi plin de speranţe să vadă mai departe de cele stabilite.

Cum ziua aceea era goală şi pustie pentru mine, însărcinarea asta îmi era binevenită, deşi meseria de mijlocitor era lucru nou pentru mine.

„După oe timp aproape două zile ai păzit odorul neglijat de Don Juan, îţi poţi permite să faci şi treaba, asta de femeie bătrină, căci merge mînă în mînă cu cealaltă, ba chiar şi cu duelul ratat !“.

Pe înserat, am pornit la drum şi, îndată după aceea, m-am oprit în faţa uşii celor două femei care erau cufundate într-o linişte adîncă, pentru că nu se auzea nici un sunet. Abia după ce am ciocănit de cîteva ori am auzit pe cineva spunînd cu glas slab : „Intră !“ şi, cînd m-am pomenit înăuntru, am desluşit în semiîntunericul din odaie numai pe mama lui Agnes, instalată în fotoliu şi sprijinindu-şi capul în mîini. Pe masa din faţa ei se afla o casetă mică. Cînd m-a recunoscut, a spus cu voce răguşită doar atît :

— Frumoasă serbare pentru noi ! O noapte frumoasă şi o zi frumoasă !

— Da, am răspuns eu abătut, parc-ar fi făcut cineva vrăji că unora li s-au întîmplat lucruri ciudate !

Mama lui Agnes nu spuse nimic cîteva clipe apoi continuă cu mai multă uşurinţă :

— Frumoasă ciudăţenie ! Cum scot capul pe uşă, vecinii mă arată cu degetul ! O cumătră după alta, din alea pe care de altfel nu le vezi, Doamne fereşte, au venit azi aici ca să se desfete cu ruşinea noastră ! Copila mea e cărată de două zile peste tot şi apoi e trimisă beată acasă şi însoţită de nişte oameni străini ! Şi chipeşul şi bogatul adorator, acest domn Lys, care s-a săturat fireşte s-o tot plimbe, se leapădă de ea şi o şterge ! Vezi deci prin cîte am trecut !

Soase o scrisoare de sub casetă şi o despături ; dar ,era prea întuneric ca să poată fi citită.

— Mă duc să aduc lampa ! spuse ea. ieşi afară obosită şi abătută şi se întoarse cu o modestă lampă de bucătărie, dat fiind că nu părea să merite să aducă o lampă bună pentru membrul unui grup de oameni de nimic. Am citit biletul, prin care, în cîteva rînduri, Lys dădea de ştire că e nevoit să plece pentru un timp nedeterminat, poate pentru totdeauna, că mulţumeşte din inimă pentru prietenia de care s-a bucurat, că doreşte fericire şi prosperitate celor două femei, şi că o roagă pe tînăra fată să primească o amintire prietenească. După ce am citit,. amărîta femeie deschise caseta, în care strălucea un ceas destul de preţios cu un lanţ delicat.

— Oare darul acesta de preţ. exclamă mama, nu e o dovadă că avea intenţii serioase din moment ce şi acum, în ciuda ruşinii pe care a suferit-o, se poartă atît de nobil ?

— Vă înşelaţi ! am spus eu. Nimeni nu poate să-şi reproşeze ceva şi cu atît mai puţin buna domnişoară ! Lys a părăsit-o chiar de la început pe fiica dumneavoastră, s-a legat de altă femeie frumoasă şi pentru că a fost respins de ea care, ca s-o spun pe şleau, e actuala logodnică a prietenului său Erikson, a plecat din oraş. Ştiu perfect că el era pierdut pentru fiica dumneavoastră înainte ca ea să leşine de durere şi de enervare. Şi e probabil un noroc pentru domnişoara, după părerea mea, e cu siguranţă un noroc că s-a întîmplat aşa !

Femeia mă privi cu ochi mari ; din fundul camerei înguste dar adînci se auzi un suspin. Abia acum mi-am

dat seama că Agnes şedea într-un colţ lîngă sobă. Părul ei se despletise, dar nu mai fusese împletit la loc şi-i acoperea faţa şi trupul încovoiat pînă la mijloc. îşi aruncase o broboadă peste cap şi peste umeri, şi o trăsese peste faţă. Cu spatele întors spre cameră, stătea nemişcată, cu chipul spre perete.

— Nu mai îndrăzneşte să se arate la fereastră ! spuse mama.

M-am îndreptat spre Agnes să-i spun bună ziua şi să-i întind mîna, dar ea îşi întoarse şi mai mult trupul şi începu să plîngă încet, înăbuşit. Stingherit, m-am întors la masă şi cum eram obosit sufleteşte de propriile mele aventuri, mi-au venit şi mie lacrimi în ochi. ceea ce o tulbură şi pe văduvă, care se porni şi ea pe plîns ; cu acest prilej faţa ei se schimonosi cum se schimonoseşte doar obrazul unui copil mic care scînceşte. Era o privelişte foarte stranie şi neplăcută, la vederea căreia ochii mei se uscară imediat. Dar aversa aceea se opri repede, tot ca la copii, şi abia atunci, cu o voce complet schimbată, mama fetei mă invită să iau loc, întrebîn- du-mă totodată cine fusese străinul care o adusese acasă pe Agnes în zori. Oare nu va împrăştia el mai departe povestea asta nenorocită ? Nicidecum, am răspuns, erai un om cumsecade şi bine intenţionat. Şi n-am pierdut ocazia să zugrăvesc în cuvinte aparent- indiferente, şi cu precauţia necesară, pe făurarul lui Dumnezeu şi si' tuaţia lui materială, aşa cum dorise el să fac. Numai cînd am descris-o pe mătuşă-sa şi am vorbit de mania ei de a pregăti zestre, ceea ce pe viitoarea soţie a nepo-. tului ei o punea aproape în imposibilitatea de a aduce, de a instala, de a orîndui sau de a atîrna în casă altceva în afară de propria ei persoană, relatarea mea s-a însu-- fleţit fiindcă mă distra şi pe mine. De altfel, am încheiat eu, cu permisiunea doamnelor, domnul Reinhold avea să le facă o vizită încă în seara aceea, pentru a-şi respecta obligaţiile de bună-cuviinţă şi a se interesa de starea săi nătăţii domnişoarei bolnave. Şi cum ştia că aveam cinstea de a le frecventa, mă rugase să obţin această permisiune, prezentîndu-1 după aceea. Acest anunţ curtenitor o făcu pe mama lui Agnes să-şi recapete o parte din si-, guranţă.

— Auzi, copilă ? exclamă ea îmbufnată. O să primim o vizită ; du-te, îmbracă-te, piaptănă-te, arăţi ca o vrăjitoare !

Dar Agnes nu se mişcă, şi chiar după ce maică-sa se apropie de ea şi o scuturâ cu blîndeţe, se feri şi o rugă scîncind s-o lasq în pace, dacă nu vrea ca inima să i se rupă în

două. Disperată, maică-sa începu să aştearnă masa şi să pregătească ceaiul ; aduse cîteva farfurii cu mîncare rece şi un tort, şi puse totul pe masă. încă pentru cina din ajun, se văicări ea, cumpărase o punguliţă din ceaiul cel mai bun şi pregătise ceva de ronţăit, spe- rînd că tinerii se vor întoarce devreme. Acum, masa aceea modestă avea să ne fie totuşi de folos pentru vizita pe care o aşteptam, căci nimic nu se stricase.

Şedeam aşa şi apa fierbea cam demult în ceainicui strălucitor, prea puţin folosit, dar nici o vizită nu se anunţa pentru că de fapt era încă prea devreme. Buna femeie deveni nerăbdătoare şi începu să se întrebe dacî: Reinhold va veni într-adevăr ; am încercat s-o liniştesc şi am aşteptat iar un timp. în cele din urmă, mama lui Agnes se sătură de aşteptare şi făcu ceaiul. Am băut fiecare o ceaşcă, am mîncat cîte ceva şi iar am aşteptat, flecărind distraţi, cu gîndurile aiurea pînă ce obosită femeia aţipi în sunetul vorbelor mele monosilabice. O linişte adîncă se aşternu şi, peste puţin, din respiraţia regulată şi blindă care se auzea din direcţia sobei, mi-am dat seama că şi Agnes moţăia. Cum şi eu dormisem foarte puţin, ochii mei se închiseră de asemenea, astfel că am adormit în colectiv, în timp ce lămpiţa lumina slab încăperea.

Să tot fi dormit noi în bună înţelegere cam o oră. cînd am fost treziţi de o muzică sonoră, dar lină şi în acelaşi timp am văzut fereastra luminată de o văpaie roşie. Văduva surprinsă se repezi la geam. iar eu am imitat-o. In mica piaţă am văzut opt muzicanţi în faţa cîtorva pupitre de muzică ; patru băieţi ţineau nişte torţe arzînde, iar la intrarea în piaţă, se învîrteau încolo şi încoace doi poliţişti, care menţineau ordinea printre ascultătorii care se strîngeau cu repeziciune. Pe lîngă violonişti Reinhold recrutase nişte posesori de corn, oboaie şi flaut, în timp ce el personal şedea pe un scăunel pliant şi mînuia violoncelul.

— Doamne Dumnezeule ! Ce-i asta ! exclamă uluită mama lui Agnes.

— Aprindeţi luminile ! am răspuns eu, e chiar domnul Reinhold cu prietenii săi. care fac fetei dumneavoastră o serenadă ! Această muzică e dedicată ei în chip de omagiu faţă de lume şi faţă de acest oraş !

Am deschis un canat al ferestrei, în timp ce mama fetei se

grăbea să aducă lămpile de zile mari şi aprindea luminările trandafirii, care acum se potriveau perfect. Un adagio al unui compozitor italian mai vechi pătrunse plin de farmec în cameră o dată cu adierea călduţă şi precoce a primăverii.

— Copilă ! şopti mama fiică-si care asculta cu atenţie. Avem o serenadă, avem o serenadă ! Vino, uită-te afară ! Pentru prima oară o auzeam vorbind copilei cu atîta bucurie şi cu atîta sinceră însufleţire, atît de salutară era influenţa pe care serenada aceea o exercita asupra ei şi Agnes îşi întoarse fără să spună o vorbă faţa palidă spre fereastră. Apoi se scula încet şi se apropie. Dar îndată ce zări în lumina torţelor mulţimea de chipuri de pe stradă şi de la toate ferestrele vecine, fugi iar la locul ei, îşi lăsă mîinile împreunate în poală şi-şi aplecă încet capul într-o parte, ca să nu piardă nici o notă din melodia aceea frumoasă. Rămase în această atitudine pînă cînd cele trei bucăţi cîntate afară se isprăviră. încheiate fiind pe un ton vesel, aproape săltăreţ. Muzicanţii se opriră şi plecară în linişte, în timp ce lumea de pe stradă aplauda cu putere. Cutiile elegante în care-şi purtau instrumentele accentuară în rîndurile publicului impresia că se petrecuse un fapt neobişnuit şi nobil: oamenii se împrăştiau încet, examinând cu priviri curioase casa aceea ciudată şi femeie instalată la fereastră savură priveliştea pînă în ultima clipă ; chiar şi transportul pupitrelor i se păru a fi lucrul cel mai solemn şi mai măreţ pe care-1 trăise vreodată.

Cînd închise în sfîrşit fereastra şi se întoarse cu faţa spre cameră, Reinhold, care intrase, o salută respectuos şi eu i-am pronunţat imediat numele. Apoi el se scuză

pentru libertatea ce-şi luase de a fi provocat o agitaţie atît de supărătoare, care însă se potrivea cu atmosfera generală a carnavalului, iar mama îi răspunse făcîndu-i mari complimente şi mulţumindu-i pe un ton atît de armonios cîntat, încît semăna cu sunetele unui flageolet pe care cineva le-ar fi executat la vioară. Apoi se întrerupse brusc şi-şi chemă fiica, fiindcă avea impresia că întîrzie într-un mod necuviincios în colţul ei. Dar Agnes se strecurase pe neobservate afară şi acum se întorcea din nou. Peste capotul în care jelise toată ziua aceea, îşi aruncase un şal alb, ale cărui capete le legase la spate, iar părul negru şi-l strînsese pur şi simplu la ceafă într-un coc mare ; făcuse totul într-un minut şi, probabil. fără să se uite în oglindă. Atitudinea şi expresia feţei erau îmbătrânite cu zece ani ; pînă şi maică-sa o privi cu ochii mari, de parcă ar fi văzut o stafie. Agnes se apropie cu pas hotărit de făurarul lui Dumnezeu, îl privi cu gravitate liniştită şi-i întinse mîna. Nici dac-ar fi fost înfăşurată în catifea şi mătase, n-ar fi putut fermeca privirea lui Reinhold, ca în ţinuta aceea atît de simplă. Cît despre mine, mi-am spus imediat : Slavă Domnului că Lys e plecat şi n-o mai vede, altfel toată nenorocirea s-ar pomi iar de la început !

Dar în contemplarea aceea mută, Reinhold îşi venera propria sa operă ; pentru că, literalmente, floarea aceea frîntă se înălţase iar şi putea să trăiască din nou graţie lui. Onorurile, pe care i le dăduse, străluceau atît de pur pe fruntea şi în ochii ei negri şi liniştiţi ca două stele, încît, mişcat şi umil, el nu reuşi să spună o vorbă, nici după ce ne-am aşezat la masă şi mama fetei a mai făcut un ceai. Totul se petrecu într-o atmosferă de oarecare stânjeneală, vorbindu-se în monosilabe, pînă ce bătrîna ajunse să vorbească despre Renania, patria oaspetelui, întrebîndu-1 dacă era adevărat că nu va mai rămîne mult prin părţile acelea şi că se va întoarce acasă. Asta-i dezlegă limba şi începu să explice că bisericile şi preoţii îl aşteptau cu comenzile, încredinţaţi că făcuse progrese in meserie. Apoi începu să-şi laude frumoasa patrie.

— Casa mea, "spuse el, e situată în afara unui vechi orăşel, pe o coastă însorită, de unde vezi malurile Rinului în sus şi în jos. Turnuri şi stînci plutesc în aerul albastru prin care curge fluviul larg. în spatele grădinii, pe deal, se aşterne via şi sus, în vîrf, se află o capelă -a Sfintei Fecioare, care priveşte departe peste întreg ţinutul şi se pierde în ultimele raze ale amurgului. în imediată apropiere am construit o vilişoară sub care am săpat în stîncă o mică pivniţă, unde se găsesc în permanenţă vreo douăsprezece sticle de vin limpede. Cînd termin o cupă nouă, înainte de a o polei în interior, urc pînă la vilă şi beau din ea de trei-patru ori în sănătatea sfinţilor şi a tuturor oamenilor veseli. Căci, trebuie să mărturisesc, munca, un pic de muzică şi vinul au fost unicele mele bucurii, iar zilele cele mai frumoase pe care le-am trăit au fost sărbătorile însorite ale Maicii Domnului, cînd am slăvit-o cîntînd în bisericile din vecinătate, în timp ce jos, pe altarele împodobite cu ghirlande de flori, străluceau vasele făcute de mine. Şi trebuie să recunosc că după aceea un chefuleţ la o masă preoţească veselă mi s-a părut a fi culmea existenţei. Bineînţeles că de acum înainte nu va mai fi aşa, acuma ştiu că există ceva mai bun ...

Se poticni la aceste cuvinte, pe care le rostise cu o ■căldură crescîndă, dar se îmbărbătă imediat, se ridică de pe scaun şi se adresă femeilor spunînd :

— Ce să mai ocolesc atît ? Mă aflu aici spre a-i oferi domnişoarei o inimă cinstită şi celelalte : mîna, casa şi ■curtea mea ; pe scurt, am venit să fac o cerere în căsătorie ! Vă rog să mă ascultaţi cu bunăvoinţă şi, deoarece comportarea mea poate să pară prea grăbită şi îndrăzneaţă, vă rog să ţineţi seamă că tocmai festivităţi de felul celeia care abia a luat sfîrşit se încheie adesea ■cu astfel de evenimente neprevăzute !

Buna văduvă, obişnuită să facă cele mai severe economii, pescuise tocmai cu linguriţa o bucăţică de zahăr -care lunecase fără voia ei în ceaşcă şi o pusese în tăcere in farfurioară, spre a salva ceea ce nu se topise încă. Linse repere şi graţios linguriţa, apoi, roşind de plăcere, se porni să cînte în accentele cele mai frumoase cinstea cea mare ce li se făcea, pomenind însă şi despre răgazul necesar pentru reflecţiune şi chibzuire, pe care oricine trebuie să şi le acorde. Dar fiică-sa o întrerupse şi, cu faţa mai palidă încă decît pînă

atunci, spuse :

— Nu, mamă dragă ! După toate prin cîte am trecut şi după toate cîte le-a făcut domnul Reinhold pentru :mine, trebuie să dăm imediat un răspuns la întrebarea lui, şi dacă-mi dai voie, am să spun da ! Nu am meritat nenorocirea care s-a abătut asupra mea ; cu atît mai deplină trebuie să fie recunoştinţa faţă de mîntuitorul meu, •care mă salvează din părăsire şi dispreţ !

în timp ce lacrimi de emoţie îi şiroiau din ochi, Agnes se apropie de fericitul pretendent, îi înconjură gîtul cu braţele şi-şi lipi de gura lui buzele pline de dor, care nu sărutaseră încă niciodată pînă atunci.

Reinhold îi mîngîie cu gingăşie timidă obrajii, fără .să-şi ia ochii de la ea. Văduva o privea cu mirare şi nedumerire şi Agnes exclamă :

— Fii liniştită şi mulţumită, mamă ! Chiar ieri m-am rugat de Sfînta Fecioară să dea inimii mele ce i se cuvine ; azi am crezut toată ziua că ruga nu mi-a fost ascultată, dar în cliipa asta, în braţele mele se află omul care-mi aparţine şi care e mai nimerit pentru mîntuirea mea decît cel la care mă gîndeam !

Mi-am spus că sosise clipa în care era bine să mă retrag fiindcă eram de prisos, nu mai ştiam încotro să-mi îndrept privirile. Am dat repede mîna cu toată lumea şi m-am grăbit să plec, fără să accept să fiu reţinut dar şi fără să mă reţină cineva. Pe stradă mi-am aruncat încă o dată privirile spre casă şi am văzut lumina lunii care bătea în chipul negru al Madonei de deasupra uşii de la intrare făcînd să sclipească slab semiluna de aut- şi coroana.

„Cerule, ce harababură catolică !“ mi-am spus eu şi am clătinat din cap cu gîndul la complicaţiile vieţii. In zorii acestei zile îmi îndreptasem vîrful spadei împotriva unui ateu, şi acum, în puterea nopţii, rîdeam iarăşi de aceşti bigoţi.

In dimineaţa următoare nu mi-a mai venit să rîd aşa <de tare cînd a trebuit să mă apuc iar de munca întreruptă. In timp ce majoritatea artiştilor păşeau plini de siguranţă şi lipsiţi de griji pe drumul lor obişnuit, eu nu ştiam încă ce anume trebuia să fac în primul rînd. Cînd priveam în jurul meu, aveam impresia să aş fi lipsit luni de zile din camera aceea, că lucrările mele executate numai pe jumătate ar fi monumente rămase din vremuri trecute. Le scoteam afară una după alta, şi toate mi se păreau serbede şi lipsite de rost, realizări de sim-

plu amator. Meditam întruna, dar nu izbuteam să-mi explic amărăciunea care se furişa în mine. La asta se adăuga şi simţămîntul de izolare ; Lys plecase şi era pierdut, probabil şi pentru artă, deoarece în ultimul ţimp dăduse a înţelege că la prima şi cea mai mică zguduire va lăsa să-i scape penelul. Dar şi Erikson îmi încredinţase în ajun, într-o clipă răpită în fuga bucuriei, că imediat după nuntă avea să se lepede de pictura lui complicată urmînd ca, graţie posibilităţilor materiale serioase ale soţiei sale, să preia din nou întreprinderea de navigaţie a familiei lui şi s-o facă să prospere. Era o epocă favorabilă, în scurt timp voia să se îmbogăţească şi el. Acum şovăiam şi eu, iată că şi noi, cei trei germani .de la periferie, care într-un anumit sens avusesem impresia că eram superiori numeroasei armate a poporului din interiorul ţării, cădeam ca o pilitură de fier, ne răs- pîndeam în toate părţile, şi probabil că n-aveam să ne revedem niciodată.

Zgribulit de frig şi dornic să-mi găsesc' un refugiu, am scos un carton nou, abia început, o suprafaţă de hîr- tie cenuşie întinsă pe ramă, avînd cel puţin opt picioare lăţime şi o înălţime corespunzătoare. Nu se vedea pe ea decît un prim-plan început, cu cîte un pin pipernicit de o parte şi de alta a viitorului tablou, a cărui idee o abandonasem cu luni în urmă şi care-mi dispăruse cu desăvîrşire din memorie. Numai ca să fac ceva şi poate ca să dau viaţă gîndurilor mele, m-am apucat să isprăvesc cu pana unul din cei doi copaci pe care-i schiţasem în cărbune, dornic să văd ce va ieşi mai departe. Dar abia desenasem o jumătate de oră îmbrăcînd cîteva ramuri cu ace uniforme, că gîndurile mi-au zburat aiurea şi, absent, am început să trag linii pe alături, de parcă.

mi-aş fi încercat peniţa. Această mîzgăleală dădu loc în- -oetul cu încetul la o urzeală nesfîrşită de linii pe care o reluam zilnic într-o stare de lâncezeală ori de cîte ori voiam să mă apuc de lucru, pînă ce un fel de monstru se întinse, asemenea unei pînze de păianjen uriaşe, cenuşii, acoiperind cea mai mare parte din carton. Dacă însă priveai mai atent trăsnaia aceea, puteai descoperi un sens şi un efort dintre cele mai lăudabile, deoarece o singură trăsătură de linii şi de meandre, care puteau realiza la un loc mii de coţi, alcătuia un labirint, putînd fi urmărit de la punctul de plecare şi pînă la capăt. Pe alocuri se evidenţia o nouă manieră, care, într-o anumită măsură constituia o epocă nouă în munca mea. Modele şi motive inedite, deseori gingaşe şi drăguţe, îşi făceau apariţia şi dacă

totalul de atenţie, de oportunitate şi. de tenacitate necesar acelui mozaic lipsit de sens ar fi fost consacrat unei munci adevărate, cu siguranţă că aş fi putut realiza ceva deosebit. Dar ici şi colo se trădau poticniri mai mici sau mai mari, anumite noduri în labirinturile sufletului meu distrat şi necăjit, şi grija cu care peniţa încerca să iasă din încurcătură, dovedea cît de prinsă în plasă era conştiinţa mea visătoare.

Am continuat aşa zile şi săptămîni de-a rîndul. Cînd eram acasă, unica variaţie pentru mine era să-mi rea- -zem fruntea de geam şi să urmăresc convoiul norilor şi formarea lor. în timp ce hoinăream cu gîndurile departe.

Aşa se face că lucram iar într-o zi, cu sufletul aţipit dar cu mare perspicacitate la mîzgăleala aceea colosală cînd cineva bătu la uşă. M-am speriat şi am tresărit; dar •era prea tîrziu să mai ascund rama. Reinhold şi Agnes intrară şi, abia apucasem să ne spunem bună ziua că apăru şi Erikson cu Rosalie care-i era acum soţie, astfel - că am fost trezit de zgomot, viaţă şi frumuseţe. Ambele perechi erau după nuntă, pe care o făcuseră fără zarvă, Reinhold din nerăbdarea de a-şi pune repede la adăpost prada dragostei sale, iar Erikson pentru că rudele Rosaliei şi preoţii încercaseră ulterior să le facă greutăţi din cauza confesiunii. Pe ascuns însă şi supu- nîndu-se unei influenţe puternice, Rosalie se grăbise să se convertească la religia lui Erikson, susţinînd că, asemenea Parisului care la timpul său meritase o liturghie, merita şi iubitul ei o spovedanie, ba chiar mai mult decît atît, şi se cununaseră imediat după aceea.

— Prin urmare sîntem în voiaj de nuntă ! îşi încheie Erikson scurta relatare, deocamdată numai pe străzile acestui oraş, dar mîine pe şosea şi curînd, cel puţin aşa sper, pe propriul nostru vapor !

între timp soţia sa schimbase un salut cu cealaltă pereche şi stătea de vorbă cu Agnes, care arăta foarte bine şi foarte fericită. Dar Erikson se oprise în faţa şevaletului şi privea, uimit la culme, ultima mea lucrare. Apoi se uită la mine dus pe gînduri şi, fiindcă roşisem şi mă fîstîcisem, îmi spuse, scuturînd din cap, apoi clăti- nîndu-1 şiret :

— Cu această importantă lucrare, ai intrat într-o fază nouă, Heinrich cel verde, şi te-ai pornit să rezolvi o problemă care ar putea avea mare influenţă asupra evoluţiei artei germane. De fapt, nu mai putem suporta de mult să auzim vorbindu-se şi discutînd mereu despre o lume a frumosului,

liberă şi existînd pentru sine, lume care nu trebuia tulburată prin nici o realitate, prin nici o tendinţă, în timp ce se utilizează mereu şi cu cea mai grosolană inconsecvenţă oamenii, animalele, cerul, stelele, pădurea, cîmpia şi şesul şi alte asemenea lucruri de o trivială realitate. Tu ai făcut un uriaş pas înainte, de o însemnătate ce nu poate fi mcă precizată. Căci ce anume e frumosul ? O idee pură, reprezentată într-un anumit scop, cu claritate şi cu intenţie reuşită. Nenumăratele linii şi liniuţe, gingaşe şi inteligente sau sigure şi viguroase cum sînt, plasate concret într-un peisaj, ar alcătui negreşit un aşa-zis tablou în sensul vechi, lăsîndu-se astfel pradă celei mai grosolane tendinţe. Bine ! Tu te-ai decis brusc şi ai suprimat tot ce e obiectiv, tot ce e plin de conţinut într-un mod ruşinos ! Haşurile tale harnice sînt haşuri în sine, plutind în libertatea deplină a frumuseţii ; iată efortul, dorinţa de a atinge un scop, claritatea în sine, în cea mai fermecătoare abstracţie ! Şi toate aceste constrîngeri, din care te-ai smuls cu atîta succes, nu sînt oare o dovadă triumfală a modului în care logica* şi respectul faţă de regulile artei repurtează cele mai frumoase victorii ale lor în ceea ce e lipsit de realitate, biruind în mod strălucit pasiuni şi întunecări născute din nimic ? Din nimic a creat Dumnezeu lumea ! Ea e un abces patologic al acestui nimic, o rămăşiţă desprinsă din Dumnezeu însuşi. Frumosul, poeticul, divinul înseamnă tocmai că din acest abces material, noi ne resorbim din nou în nimic ; numai asta poate fi artă, dar e o artă adevărată.

— Dar, prea scumpul meu, încotro vrei să ajungi ? •exclamă doamna Erikson, care devenise atentă şi se întoarse spre noi. Făurarul lui Dumnezeu holba ochii şi ■căsca gura ; căci în glumă sau în serios, frazele sforăitoare rămîneau neînţelese şi străine sufletului său simplu. Eu însumi mă înveselisem oarecum de voioşia lui Erikson, totuşi stăteam stânjenit la fereastră.

— Dar elogiul meu, continuă el pe un ton solemn, va fi urmat imediat de o mustrare sau mai curînd de provocarea spre un progres neîncetat şi hotărit ! In încercarea ta de reformă mai există totuşi o tejnă care aminteşte de ceva ; de asemenea nu vei putea scăpa de nevoia de a da acestei splendide ţesături un punct de .sprijin, de a prelungi cîteva linii pentru a o fixa de ramurile acestui pin bătrin şi pipernicit, dar încă viguros, ■căci altfel ţi-e parcă mereu teamă să n-o

vezi prăbuşin- du-se din cauza propriei ei greutăţi. Dar atunci ea se leagâ iar de cea mai dezgustătoare realitate, de copacii cu inele care le indică vîrsta ! Nu, bunul meu Heinrich, nu ! Nu te opri aici ! în măsura în care alcătuiesc stele, valuri, meandre sau raze, liniile tale formează un model prea material încă, amintitor de un tapet sau de o stampă imprimată. Jos cu ele ! începe sus, într-un colţ şi înşiră liniile una lîngă alta, linie lîngă linie, rînd sub rînd ; la fiecare zece rînduri, prelungeşte o linie şi fă o subdiviziune, la fiecare o sută de rînduri o supradiviziune, iar cînd ajungi la mie, trage o bară mai groasă şi încheie. Un asemenea sistem decimal este perfect util şi logic, în timp ce aşezarea liniilor într-o deplină libertate faţă de orice tendinţă e un efort transformat în existenţă pură. Totodată în felul acesta se atinge un ţel mai înalt.

Aici, în această încercare, se trădează încă anumite cunoştinţe, căci un om lipsit de experienţă sau un neartist n-ar fi putut realiza grozăvia asta. Dar priceperea are o greutate prea personală şi dă loc la nenumărate neajunsuri şi inegalităţi între cei ce tind să lucreze. Ea stârneşte spiritul critic tendenţios şi se opune mereu intenţiei pure. Eposul modern ne indică drumul cel bun ! în el vizionari entuziaşti ne arată în ce fel se poate transmite, prin legături mai mult sau mai puţin solide, o intenţie nepătată, nevinovată şi pură ca cerul, fără să se poticnească vreodată de forţele întunecate ale cunoştinţelor terestre ! Un echilibru veşnic şi senin domneşte în rindurile comunităţii celor ce vor ceva. Fără eforturi şi fără complicaţii cîteva mii de versuri se împart în cînturi şi strofe şi cine-şi poate da seama cît de aproape e timpul cînd şi poezia se va descotorosi de prea anevoioasele înşiruiri de cuvinte, va face apel la un sistem zecimal de linii gata de zbor, şi se va uni cu artele plastice într-o formă exterioară identică ? Atunci ne-maiîntîlnind nici o piedică, spiritul creator şi poetic pur, care dormitează în fiecare burghez, va ieşi la lumină şi cînd doi locuitori ai oraşului se vor întâlni, îi vei auzi salutîndu-se astfel: „Poet ?- Poet !“ sau „Pictor ? Pictor !“ Un senat alcătuit din legători de cărţi şi din ră- mari de tablouri cu experienţă va decerna, în cadrul unor jocuri olimpice săptămânale, titlul de legătură de lux sau de ramă de aur, după ce vor depune jurământ că în tot timpul cît va ţine această funcţie de arbitraj, se vor abţine de la executarea oricărei epopei şi a oricărui tablou, iar cohorte întregi de editori nepricepuţi vor edita ope-rele premiate în ediţii ce se vor succeda din oră în oră

răspîndindu-le atît de mult în toată Germania, astfel că nici un drac nu le va mai putea găsi !

— încetează, omule ! exclamă Rosalie încă o dată. Nu te mai recunosc.

— Hai să trecem la alt subiect ! spuse Erikson. Flecăreala asta va fi un rămas bun emoţionant pe care mi-1 iau de la artă ! De azi înainte ne vom descotorosi de toate astea şi ne vom îndrepta spre o viaţă bine folosită !

Apoi, privindu-mă cu seriozitate, mă apucă de mînă, trecu împreună cu mine îndărătul vastei pînze de păianjen, şi spuse încet :

— Lys nu se mai întoarce ; a trebuit sâ-i fac tablourile sul, să le încarc în lăzi şi să i le trimit acasă, o dată cu cărţile şi cu mobilierul. Mi-a scris că vrea să-şi pună candidatura pentru Camera de deputaţi a ţării sale şi că n-are să mai picteze niciodată, căci trebuie să ai ochi pentru aşa ceva, lucru pe care eu nu-1 înţeleg. In felul acesta a trecut de la o nebunie la alta şi-mi vine să plîng pentru eL Şi uite că sosesc aici şi te găsesc cu nişte gărgăuni ciudaţi, cum nu s-au mai pomenit pe lumea asta ! Ce-o fi însemnînd mîzgăleala asta ? Curaj, ţin-te tare, smulge-te din laţul ăsta blestemat ! Aici găseşti cel puţin o gaură ! Spunînd aceste cuvinte, îşi vîrî pumnul în hîrtie şi o rupse în lung şi-n lat. I-am întins mîna cu recunoştinţă, căci vorbele şi gestul său energic îmi dovedeau simpatia înţelegătoare ce-mi purta.

Am ieşit din culise, am contemplat gaura aceea şi din faţă, apoi ne-am luat repede rămas bun, rezervîn- du-ne fireşte să ne revedem în viitor, deşi din cele patru persoane atunci prezente, n-am mai revăzut niciodată pe nici una. O clipă după aceea, în odaia mea domnea din nou o linişte de moarte şi uşa vopsită în alb, prin jcare dispăruseră femeile şi bărbaţii aceia frumoşi, strălucea în faţa ochilor mei ca o pînză de pe care fusese ştearsă dintr-o singură trăsătură o imagine de viaţă -caldă.

PARTEA A PATRA

Capitolul întîi

GLADIATORUL BORGHESE [1]

Pe soba scundă a camerei mele de lucru se afla o figurină de ipsos înaltă de vreo trei picioare, reprezen- tînd pe gladiatorul Borghese. Fusese prefect turnată în ipsos, acum era însă cam înnegrită, fiindcă aparţinuse unui locatar, care locuise aici mai demult şi de atunci trecea de la un urmaş la altul. Fiecare din ei prelua pe

acest viteaz luptător plătind o despăgubire gazdelor, care se pricepeau astfel, după trecere de două mii de ani, să profite periodic de pe urma muncii bravului Agasias.

După ce ochii mei se desprinseră de uşa prin care dispăruseră Erikson şi Reinhold cu soţiile lor, privirile mi se opriră asupra gladiatorului de lîngă uşă, şi nu se mai putură dezlipi de frumoasa sculptură. M-am apropiat de el ca de

1 ***Gladiatorul Borghese*** **— unica lucrare cunoscută a**

un colocatar binevenit într-un moment de singurătate şi poate că pentru prima oară, l-am privit cu adevărat. Am dat repede la o parte tablouri şi şevalete, împingîndu-le spre perete, am adus figurina în mijlocul camerei şi am pus-o pe o măsuţă, în lumină. Dar în ciuda fumului depus pe ea, figurina, în care viaţa se păstra de la sine în cercul auriu de apărare şi de atac, emana o lumină şi mai puternică. De la pumnul

stîng ridicat mai sus de umeri şi pînă la pumnul drept coborît, de la frunte pînă la degetele picioarelor, de la ceafă pînă la călcîie, unduia de la un muşchi la altul, de la o formă la alta, mişcarea şi pasul pe care nevoia îl îndruma spre biruinţă sau spre o pieire plină de glorie. Şi cîtă varietate de forme ! Toate organele acelea semănau cu o mică republică de soldaţi, care, însufleţiţi de o singură voinţă, inaintau gata să

sculpto- torului grec Agasias (în jurul anului 100 î.e.n.).

se apere împreună de- pieire.

Fără să-mi dau seama, am căutat o coală curată de hîrtie, am ascuţit cu grijă un cărbune şi am început să-mi încerc puterile, schiţînd cîte unul din membrele acestui trup, după care, văzînd că nu fac mare scofală, am încercat să prind repede şi în ansamblu tot braţul pînă la subsuori şi mişcarea ce se prelungea de acolo pînă în regiunea abdominală. Dar mîna mea n-

avea rutină pentru aşa ceva, şi abia după ce cărbunele se mai toci puţin, linia, cîştigînd de la sine mai multă personalitate şi o oarecare viaţă, îmi însufleţi degetele. Dar, faţă de trupul omenesc, ochiul nu era obişnuit să îndrumeze-destul de repede mîna ; a trebuit să mă ridic şi să cercetez mai îndeaproape liniile mărginaşe şi tranziţiile lor şi cum nu mai eram atît de tînăr ca să merg mai departe fără să înţeleg, am început

să meditez asupra lucrurilor şi a relaţiilor dintre ele.

Şi aşa, în cîteva zile am desenat de bine de rău figurina, apoi am întors-o şi i-am cucerit secretele şi din celelalte unghiuri. Atunci mi-a venit dintr-o dată ideea să-i dau altă poziţie şi să desenez gladiatorul în stare de- repaus, socotind totodată această muncă şi un examen pentru cunoştinţele dobîndite. Din modelul, bine lucrat

din punct de vedere anatomic, îmi dădusem cu uşurinţă seama cum se prezintă oasele, muşchii, tendoanele sau vasele de sînge ; cînd însă a trebuit să înfăţişez toate acestea în poziţie şi formă schimbată, m-am pomenit fără nici o idee certă cu privre la coerenţa dintre ceea ce există şi se întîmplă sub piele şi, cum nu putea fi vorba de o schiţă vagă şi obraznică, care n-ar fi fost de nici o utilitate aici, m-am văzut silit să las

creionul din mînă.

Evenimentul acesta se întîmplă după ce de ani de zile studiam arta şi într-un moment cînd ar fi trebuit să mă îndrept spre încheierea unei prime etape. Aş fi putut prevedea cu precizie acest rezultat înainte încă de a pune creionul pe hîrtie, şi acum, stînd aşa cu mîinile în poală şi reflectând la propria mea prostie, mă minunam de ce, pe vremuri, nu hotărisem să mă ocup de

înfăţişarea omului, în loc să mă consacru doar lpcuinţei şi scenei în care se desfăşura activitatea sa. Gîndindu-mă in continuare la acest sinistru joc al hazardului, m-am mirat din nou că, încă din copilărie, îmi putusem impune cu atîta uşurinţă voinţa necălăuzită de nimeni într-o problemă hotărîtoare pentru o viaţă întreagă. Nu mă descotorosisem încă de acea ideea de tinereţe, că o asemenea

autodeterminare la o vîrstă fragedă este tot ce poate fi mai glorios. Totuşi, pe neaşteptate, începeam acum să înţeleg că un conflict între mine şi un tată foarte chibzuit, în stare să vadă mai departe de lungul nasului, ar fi fost un exerciţiu de călire mai potrivit pentru formarea unui tînăr, deci dragostea dezarmată a unei mame. Pentru prima oară de cînd mă ştiam, am simţit mai limpede ce înseamnă lipsa unui tată şi

o fierbinţeală mi s-a urcat în clipa aceea pînă la rădăcina părului. în timp ce-mi imaginam la repezeală că dacă ar fi trăit tata, n-aş fi dispus de o libertate timpurie, că aş fi fost supus unei discipline aspre, dar că, în schimb, aş fi fost călăuzit pe drumuri sigure. Şi, în timp ce mă aprindeam în faţa acestei imagini de dor şi rezistenţă de necunoscut, de dulce sentiment de supunere şi totodată de sete de libertate, am

încercat să redeştept în mine silueta aproape cu desăvîrşire pălită a tatei, lucru pe care l-am putut realiza în cele din urmă în unduirea gîndurilor mele, doar prin ochii mamei mele, aşa cum îl văzuse ea pe răposat în vis.

De-a lungul anilor, îl visase intr-adevăr în repetate rînduri dar totdeauna cu întreruperi de ani întregi, adică de două sau de trei ori ; era, poate, un avertisment că asemenea tainice

licăriri de perfectă fericire nu ne sînt dăruite decît foarte rar. De fiecare dată însă. plină de bucurie recunoscătoare, povestise a doua zi dimineaţă întâmplarea, survenită pe neaşteptate după o îndelungată absenţă, şi descrisese felul in care se desfăşurase visul.

Astfel, i se păruse odată în somn că intr-o duminică se plimba în aer liber ca pe vremuri cu soţul decedat ; totuşi nu-1 simţi ea ci-1 zări

deodată venind de departe pe un drum de ţară care se pierdea in zare. Era îmbrăcat în hadnele bune de duminică, numai că ducea în spate o valiză grea ; cînd se apropie, se opri, îşi scoase pălăria din cap şi-şi şterse sudoarea de pe frunte ; pe

urmă îi făcu un semn duios cu mîna şi spuse cu glas melodios : „Trebuie să mă duc departe, departe !“ după care-şi continuă energic drumul sprijinit în baston, pînă ce dispăru din ochii ei. Chipul acesta, care, în locul unui om ce-şi dormea somnul de veci, îi arătase un altul, Dur- tînd povară în spate şi plecînd spre depărtări nesfîrşii.' o întristase pe mama cînd meditase mai îndeaproape la acest vis, deoarece, fără a fi superstiţioasă sau dornică să explice visele, avea senzaţia că mortul era apăsat de o mare greutate.

In schimb, în mine, gîndul la această pribegire ne-curmată a spiritului apropiat al tatei prin necunoscutele meleaguri ale veşniciei trezea mai curînd imaginea tipică a unui neclintit curaj de viaţă, a neîncetatei urmăriri a unui ţel. Il vedeam chiar pe el trecînd şi făcîn- du-mi semne cu mîna. şi cînd imaginea se desprinse treptat de pe tabla .amintirilor şi dispăru, mi-am spus ho- tărît : Ce rost are ? Nu mai sta mult pe gînduri, trebuie să recuperezi cunoştinţele care-ţi lipsesc !

Mi-am propus, aşadar, să mă apuc imediat de studiul anatomiei, în măsura în care-mi era indispensabil cel puţin pentru înţelegerea şi redarea figurii omeneşti şi, fiindcă şcoala publică de artă oferea de fapt oarecari prilejuri, deşi insuficiente, în acest scop, eu nefăcînd însă parte din elevii ei, am căutat imediat pe unul din studenţi care-mi fusese martor în duelul stupid cu Fer- dinand Lys. Era un student în medicină, care se apropia de sfîrşitul studiilor sale şi lucra acum aproape exclusiv în saloanele spitalelor şi la masa de operaţii. El se declară imediat de acord să-mi împrumute atlasele şi cărţile sale de anatomie şi să mă ducă deocamdată într-o sală unde se ţineau prelegeri asupra sistemului osos; după un scurt moment de chibzuire, mă sfătui să asist cu el la cursurile de antropologie, care tocmai începeau şi care erau ţinute de un profesor excelent. Spunea că el însuşi se duce acolo nu pentru a audia lucruri pe care le învăţase de mult, ci pentru forma perfectă şi pentru valoarea intelectuală a acestor prelegeri, care constituie în ele însele o voluptate cu mare valoare instructivă. De altfel, după cum un anatomist ar putea fi considerat un sculptor care se întoarce la origini, adică un sculptor care
descompune, ar fi bine ca sculptorul artist s-o ia în direcţia

contrară, pornind nu numai de la sistemul osos, ci de la concepţia de ansamblu a organicului şi a devenirii sale ; şi dacă a studiat amplasarea simţurilor pînă în onorabila piele a omului, nu înseamnă, că asta-1 va ajuta să devină chiar un Michelangelo dacă. nu are geniu în el, ci că va putea înlocui în felul acesta alte facultăţi cunoscute pe vremuri şi pierdute în zilele noastre.

Abia acum l-am examinat mai cu atenţie pe savantul meu compatriot şi nu-mi venea să cred că era acelaşi om care, cu cîteva săptămîni în urmă, era atît de dispus să mă ajute să ciuruiesc pielea unui om. Cînd nişte tineri, care au legat prietenie în împrejurări uşuratice, îşi descoperă ulterior unul altuia calităţi mai serioase, le face totdeauna plăcere şi anume o plăcere care prilejuieşte adesea o influenţă hotărîtoare. Iată ds ce n-am ezitat să-l ascult pe sfetnicul meu şi am pătruns în tovărăşia lui în clădirea cea mare a universităţii, pe scările şi coridoarele căreia se revărsa adevărata elită a tineretului din cele mai diferite ţări. In aula respectivă băncile erau încă neocupate. Peretele gol, tabla neagră sprijinită de el, mesele ciopîrţite cu briceagul şi pline de pete, toate acestea îmi aminteau într-un mod aproape apăsător de o clasă de şcoală, pe care n-o mai văzusem de atîţia ani. Mă durea amintirea întreruperii studiilor şi aveam impresia că, instalat într-una din aceste bănci, aş putea fi chemat deodată la tablă şi luat în rîs ; căci nu mă gîndeam că în aceste locuri fiecare trăieşte un timp într-o libertate absolută, că nimeni nu se uită ce face celălalt şi că pentru fiecare, ziua răfuielilor moţăie încă în viitor. Dar, încetul cu încetul, sala se umplea şi eu contemplam cu uimire îmbulzeala aceea. Pe lîngă numeroşi tineri de vîrsta mea, care-şi ocupau şi-şi păstrau locurile, fără să se îngrijească de alţii, apăreau şi persoane mai în vîrstă, îmbrăcate mai bine sau mai rău, care-şi căutau un loc cu mad multă linişte şi modestie ; chiar şi cîţiva domni bătrîni cu părul alb, ei înşişi profesori de vază, se instalau la oarecare depărtare, căutînd să vadă ce mai aveau de învăţat. Acum îmi dădeam fireşte seama de mărginirea mea, care mă făcuse să cred că tocmai aici, în sălile destinate ştiinţei, învăţătura ar constitui o ruşine pentru cineva.

Să se fi strîns o sută şi mai bine de auditori care-1 aşteptau pe conferenţiar, cînd acesta intră pe neaşteptate pe uşă, se îndreptă în grabă spre micul luj amvon şi, -cu o

dicţiune clară, începu să schiţeze o imagine a trupului nostru şi a condiţiilor sale de viaţă, aşa cum erau cunoscute de ştiinţa din vremea aceea, care, ca de obicei, atinsese tocmai cea mai înaltă treaptă posibilă pînă atunci. Dar el nu insista de loc asupra strălucirii ei, ci-şi călăuzea auditoriul cu vorbe liniştite şi limpezi, fără poticniri, prin domeniul acela bine ordonat, fără grabă dar şi fără opriri inutile, fără a vesti sau însoţi lucrurile surprinzătoare sau implicit comice pri? gesturi sau cuvinte asemănătoare unor reclame.

Această primă lecţie făcu asupra mea o impresie atît de mare, încît am uitat pentru ce venisem acolo, am uitat totul, concentrîndu-mă doar asupra cunoştinţelor care năvăleau spre mine. Curînd am fost interesat mad ales de finalitatea părţilor componente ale organismului animal care mi se părea aproape miraculoasă ; fiecare fapt nou mi se părea o dovadă a perspicacităţii şi a agerimii lui Dumnezeu, şi deşi toată viaţa îmi imaginasem lumea doar premeditată şi creată, la această primă privire am avut totuşi impresia că pînă atunci nu ştiusem nimic despre facerea lumii, in timp ce acum aş fi fost în stare .să afirm cu cea mai mare convingere, şi împotriva oricui, existenţa şi înţelepciunea creatorului. După ce însă profesorul descrise cu perfectă măiestrie excelenţa şi necesitatea riguroasă a lucrurilor, le lăsă pe nesimţite în pace, întrepătrunzîndu-se între ele, astfel încît gîndurile lăturalnice îndreptate spre creator se întorceau pe nesimţite şi erau alungate în cercul închis al faptelor reale, ^i ori de cîte ori ceva rămînea nelămurit şi se cufunda în semiobscuritate, vorbitorul îşi procura din ceea ce ex- puşese o lumină puternică, pe care o arunca în întuneric, astfel încît obiectul respectiv aştepta să-i vină timpul, intact şi virgin, asemenea unui ţărm îndepărtat în lumina dimineţii. Chiar acolo unde credea că trebuie să renunţe, o făcea convingîndu-ne totuşi că lucrurile merg pe calea cea bună şi că limita înţelegerii umane nu coincide de loc cu limita logicii şi nici a certitudinii legilor naturii. Spunînd acestea, nu folosea vorbe tari şi evita anumite expresii teologice, cu aceeaşi grijă cu care evita şi obiecţiile împotriva lor. Nici cei cu idei preconcepute nu băgau de seamă toate aceste lucruri şi notau neobosiţi tot ce li se părea a fi util egoismului lor şi părerilor pe care voiau să şi le stabilească, în timp ce nepărti- nitorii îşi lepădau toate gindurile ascunse, învăţînd cu bucurie din afirmaţiile inteligente ale profesorului respectul faţă de

cunoaşterea pură.

Şi din sufletul meu dispărură curînd presupunerile şi folosele practice premeditate, fără să-mi dau seama cum se întîmpla şi pe măsură ce acceptam înrîurirea faptelor simple sau complicate ; goana după adevăr este -doar totdeauna inofensivă, firească şi nevinovată ; abia în clipa cînd această goană încetează, începe omul să mintă, fie că-i creştin, fie că-i păgîn. Nu lipseam de la nici o lecţie din aula aceea. Am simţit că mi se ridică o piatră de pe inimă cînd am început să mai învăţ totuşi ceva ; fericirea de a şti face parte din fericirea adevărată şi prin faptul că. indiferent dacă o cunoşti mai devreme sau mai tîrziu. e totdeauna exact ceea ce poate fi ; ea arată drumul înainte şi nu înapoi, şi te face să-ţi uiţi propria fragilitate în faţa legii nestrămutate a vieţii.

Mă simţeam plin de simpatie faţă de profesorul acela elocvent, care nu mă cunoştea ; căci faptul că omul e mai recunoscător pentru binefacerile spirituale decît pentru cele trupeşti, nu e oea mai rea din însuşirile sale ; şi recunoştinţa sa e cu atît mai mare cu cît binefacerea spirituală îi aduce mai puţin profit imediat decît natura exterioară. Abia cînd binefacerea trupească este de aşa natură încît trădează contribuţia unei forţe spirituale, care pentru cel ce o primeşte se transformă din nou într-o trăire morală, abia atunci recunoştinţa acestuia atinge un nivel care-1 înnobilează pe el însuşi. Convingerea că există undeva virtute şi bunătate pură este cea mai bună ce ne e dat să avem ; pînă şi sufletul unui om vicios îşi freacă nevăzutele mîini întunecate ori de cîte ori îşi dă seama că alţii sînt buni şi virtuoşi şi faţă de el.

în timip ce cunoştinţele cu privire la natura noastră umană se rotunjeau văzînd cu ochii, observam nu fără mirare că în imaginaţia mea obiectele căpătau, pe lîngă forma lor reală, şi o formă de un fantastic tipic care, în trăsăturile principale, îmbogăţea ce-i drept forţa de reprezentare, punînd însă în primejdie cunoaşterea precisă a amănuntelor. Lucrul acesta se explica prin obişnuinţa creaţiei pitoreşti, care intervenea acum acolo unde ar fi trebuit să domnească raţiunea, în timp ce aceasta tindea să ocupe locul care i se cuvenea fantasticului. Aşa, de pildă, vedeam imediat circuitul singelui sub forma unui minunat fluviu purpuriu pe al cărui ţărm, asemenea unei năluci palide, se afla substanţa nervoasă alb-cenuşie. siluetă fantomatică, învăluită în mantia ţesuturilor

sale, care bea cu nesaţ, dobîndind astfel puterea de a se transforma ca Proteu în toate simţurile. Sau vedeam milioanele de corpusculi sferici, care la fel de nenumăraţi şi de nevăzuţi cu ochiul liber ca şi armatele de corpuri cereşti, alcătuiau sîngele, se năpusteau prin mii de canale şi transportau necontenit pe valurile lor fulgerele vieţii nervoase în intervale de timp care, privite prin prisma ordinii cosmice, sînt la fel de lungi sau de scurte ca acelea de care au nevoie stelele pentru pribegiile şi pentru împlinirea soartei lor. Repetarea uriaşelor totaluri şi complexitatea întregii naturi cosmice din fiecare craniu sortit pieirii se desfăşura în faţa mea sub forma unei înspăimîntătoare reprezentări ca şi cum un fleac de cercetător minuscul cît o monadă s-ar fi putut instala în adîncurile creierului, orientindu-şi telescopul prin spaţii libere, cu aceeaşi uşurinţă cu care şi l-ar fi plimbat un astronom pe-al său prin eter, în pofida oricărei aparente densităţi a materiei din primele regiuni ale bolţii craniene ; şi poate că oscilaţia maselor nervoase ale creierului nu era într-adevăr altceva decît plimbarea reală a corpusculilor gindirii sau a noţiunilor sale prin spaţiile emisferelor, şi alte glume de acest gen.

Dar seriozitatea profesorului şi vorbele lui calme şi egale învinseseră în cele din urmă rătăcirile de felul acesta şi consolidară o atenţie care se menţinu pînă la sfîrşit, fiind însă înlocuită în acest punct de oarecare surprindere. Căci încheind teza privitoare la dezvoltarea' simţurilor cu formarea conştiinţei omeneşti, ieşi din rezerva sa, tăgăduind făţiş existenţa aşa-numitului liber arbitru. Făcu acest lucru în cîteva cuvinte măsurate, care, deşi rostite pe un ton blînd şi paşnic, n-aveau de loc o rezonanţă de triumf şi de autosatisfacţie. îndărătul lor se desluşea limpede mai curînd o renunţare atît de dureroasă, încît m-am revoltat numaidecît, deoarece tine-reţea nu acceptă niciodată să renunţe aşa de uşor **la** cevs. despre care crede că e bun, că e preţios.

C a p i t o l u l d o i

DESPRE LIBERUL ARBITRU

Pe cît era de mare respectul ce-mi inspira acest om, pe atît mai mult mă sileam să refac prestigiul liberului arbitru, pe care credeam că-1 posed şi că-1 exercit de cînd mă ştiam. Printre puţinele obiecte pe care le-am păstrat din zilele acelea există şi un carneţel. Conţine cîteva însemnări fugare, şi azi recitesc filele acestea scrise cu creionul, cu sentimente de mai multă modestie, dar nu fără emoţie !

„Nu poziţia negativă a profesorului e cea care-mi provoacă repulsie sau spaimă. Există un proverb care spune că trebuie să ştii nu numai să dărimi, ci şi să reclădeşti. E o frază întrebuinţată de oamenii comozi şi superficiali ori de cîte ori sînt puşi în faţa unei acţiuni de cercetare care nu le e plăcută. Acest proverb se potriveşte în cazurile de contestare superficială sau de negare explicată doar prin plăcerea stupidă de a nega ; altfel însă e lipsit de sens. Căci nu dărîmi mereu pentru ca să clădeşti la loc, ci, dimpotrivă, dărîmi cu adevărată rîvnă ca să cîştigi spaţiu liber pentru lumină, aceasta ivindu-se totdeauna ori de cîte ori un obiect care i-a stat în cale a fost îndepărtat. Cînd priveşti lucrurile în faţă şi le mî- nuieşti cu sinceritate, nimic nu este negativ, totul e pozitiv, ca să folosim expresia asta banală“.

„Dacă liberul arbitru n-a existat pe treptele inferioare ale speciei noastre, şi nici la unii indivizi izolaţi şi năpăstuiţi, a trebuit totuşi să apară şi să se dezvolte în clipa cînd s-a ivit această problemă. Şi deşi atuul lui Voltaire -«Dacă Dumnezeu n-ar exista, ar trebui să fie inventat !«■ era mai degrabă o blasfemie decît o vorbă «pozitivă» şi inteligentă, nu acelaşi lucru se întîmplă şi **c u** libertatea voinţei, şi aici am putea spune în conformitate cu obligaţiile şi cu drepturile omeneşti : Să creăm această libertate şi s-o aducem în lume !“

„Şcoala liberului arbitru se poate compara cel mai bine cu un manej de călărie. Podeaua ei e viaţa lumii noastre şi trebuie să trecem cu bine peste ea. Dar ea mai poate însemna şi baza solidă a materiei. Calul bine dresat constituie organul special, încă material, iar cel care-1 călăreşte e voinţa bună a omului, care încearcă să-l stăpînească şi să ajungă la liberul arbitru pentru a trece cu mai multă noblеţe peste terenul acela tare ; în sfîr- şit, şeful

grajdului cu cizmele sale înalte, cu cravaşa în nună, este legea morală, bazată exclusiv pe firea şi pe conformaţia calului şi neputînd exista fără ele. Calul ar fi însă un nonsens dacă n-ar exista podeaua pe care poate alerga, astfel încît toate verigile acestui cerc sînt condiţionate între ele, neputînd exista una fără cealaltă, excepţie făcînd doar podeaua materiei, care e prezentă indiferent dacă cineva trece sau nu călare peste ea. Există totuşi la călărie elevi buni şi elevi răi, şi asta nu se explică numai prin posibilităţile lor fizice, ci mai ales prin- tr-o disciplină riguroasă. Dovada o face primul regiment bun de cavalerie care ne iese în cale. Masa soldaţilor simpli cărora nu le-a stat în putinţă să înveţe cu mai multă sau mai puţină atenţie şi care s-au obişnuit să se ţină în şa numai datorită unei discipline de fier, călăresc mai toţi cu aceeaşi siguranţă, nici unul nu se remarcă în mod deosebit, nici unul nu rămîne în urmă, şi pentru a desavîrşi imaginea unei vieţi rutinate obişnuite, ei sînt ajutaţi de mulţimea cailor obişnuiţi să meargă în rînd ; şi ceea ce i-ar scăpa eventual călăreţului face de la sine organul său, calul. Abia cînd disciplina şi rutina, dureros de necesare masei, iau sfîrşit şi anume cînd e vorba de onorabilul corp ofiţeresc, există aşa zişi călăreţi buni, mai puţin buni şi excelenţi : căci lor le stă în putere să întreacă măsura cerută, fie în bine, fie în rău. Faptele strălucite şi temerare, pe care abia în toiul luptei, în mare primejdie şi nevoie un soldat simplu le face involuntar şi inconştient, da, salturile acelea mari, ofiţerpl le exersează zilnic, de plăcere, din proprie voinţă şi cum s-ar zice, în mod teoretic ; totuşi, nici prin minte nu-i trece că din această cauză e atotputernic, că în ciuda
curajului şi a energiei sale, n-ar putea fi aruncat într-o bună zi de pe spinarea calului şi nici că n-ar putea fi determinat de animalul său prea recalcitrant s-o ia pe un alt drumeag decît a vrut el“.

„Dar, pentru a întrebuinţa o altă imagine, va spune oare un cîrmaci, fiindcă o vijelie întîmplătoare l-ar putea îndrepta în altă direcţie, fiindcă soarta lui depinde de vînturi favorabile, de o navă prost echipată şi de stînci pe care nu le bănuia, de ascunderea stelelor în nori şi de dispariţia soarelui, va spune el oare : -«Nu există o artă a navigaţiei !»- Şi va renunţa el să ajungă, cum va putea, la destinaţia propusă ?“

„Nu, tocmai neînduplecarea dar şi consecvenţa ne-

număratelor condiţii ce se întrepătrund între ele trebuie să ne îndemne să nu lăsăm cîrma din mînă şi să cîşti- găm cel puţin onoarea de bun înotător, care traversează un fluviu vijelios, pe cît se poate, în direcţie dreaptă. Numai doi oameni nu vor ajunge dincolo : cel ce nu are încredere în forţele sale şi cel ce pretextează că nici nu trebuie să înoate, că vrea să zboare şi că mai aşteaptă doar pînă are să-i vină cheful s-o facă".

„Da, lucrurile sînt încărcate de un simţ al responsa- bilităţii, care tulbură oglinda sufletului liniştit : problema unui liber arbitru legal este chiar de la originea ei cauza şi împlinirea lui, şi cine a ridicat o dată această problemă, acela şi-a luat răspunderea ungi afirmaţii morale!^ îmi aduc aminte că am scris aceste cuvinte în luna august, într-un colţ retras dintr-un parc public. Fără să fiu prea apăsat de greutatea lor, m-am plimbat după aceea alene mai departe şi am ajuns la un gard de trandafiri sălbatici, între care mai mulţi păianjeni îşi ţesu- seră pînzele. Erau nişte mici păianjeni cu cruce, galbeni, care păreau să alcătuiască o colonie şi se agitau cu toţii cu multe febrilitate. Unul din ei şedea liniştit în mijlocul capodoperei sale, pîndind cu atenţie o pradă ; altul se căţăra calm pe fire, pentru a repara ici şi colo cîte o ruptură, un alt treilea observa cu nelinişte un vecin răutăcios. Căci la frontierele dintre plase şi ascunşi în frunziş, se aflau păianjeni de aceeaşi culoare, dar foarte pirpirii, care nu-şi construiau plase proprii, ci se mărgineau să înhaţe prada artiştilor harnici. Un vînt lin mişcă tu

fişurile şi odată cu ele oraşul acestor colonişti, astfel că mersul general al lumii provoca şi aici, pe tăcute, pasiune şi nelinişte.

Am prins o muscă şi am aruncat-o într-o plasă al cărei proprietar atîrna nemişcat în centrul ei. El se repezi imediat asupra nenorocitului animal, îl răsuci de cîteva ori între labe, îi legă cu fire provizorii aripile şi picioa-' rele, îl învălui apoi cu o ţesătură mai deasă, învîrtind iar şi cu mare îndemînare prada între labele posterioare ca pe o friptură în frigare ; în felul acesta făcu un pachet uşor de mînuit pe care-1 cără în tihnă la sediul lui. Dar din locul lui de pîndă, păianjenul parazit se şi apropiase în salturi scurte, gata să smulgă prada adevăratului vînător. îndată ce acesta îl zări pe duşman, îşi atîrnă sacul cu merinde de grilajul cetăţii sale, şi se îndreptă cu iuţeala fulgerului spre cel care-1 ataca. Cu ochi scîn- teietori, cu picioarele din faţă întinse, se apropiară unul de celălalt, încercîndu-se ca nişte adevăraţi luptători, apoi se năpustiră unul asupra altuia. După o luptă energică, păianjenul care era în dreptul său îl sili pe celălalt să fugă şi se întoarse la prada lui. Dar între timp, aceasta fusese furată de un al doilea hoţ, venit din partea opusă, şi care o transportă chiar în clipa aceea spre ascunzişul lui. întrucît acest individ mai norocos se şi înstăpînise pe muscă, goni la rîndul său pe adevăratul proprietar care-1 urmărea şi scăpă de el părăsind în cea mai mare grabă plasa lui. Enervat, acesta începu să se învîrtească încoace şi încolo, îşi repară pînza în locul unde fusese sfî- şiată din cauza evenimentelor şi, în sfîrşit, se instală iarăşi în centrul ei.

Atunci am mai adus o muscă ; păianjenul o prinse ca şi pe cealaltă, dar primul vagabond se şi apropie, minat de foamea care, probabil, nu-i lăsa altă alegere. Atunci, în loc să-şi înfăşoare noua pradă după toate regulile artei, o apucă pur şi simplu cu cleştele şi pomi cu ea, ducînd-o cum duce ursul oaia, nu în centru, ci spre un refugiu din afara plasei. Nu ajunse însă în acest loc, fiindcă duşmanul îi tăie drumul, astfel că se văzu nevoit să caute un alt refugiu, fiindcă nu putea să dea drumul prăzii şi, prin urmare, nu putea nici să rişte lupta. O complicaţie şi mai mare se ivi în calea acestui mic animal chinuit : vîntul începu să sufle mai cu putere clătinind atît de tare plasa, încît unul din firele care constituiau un punct de sprijin principal se rupse şi anume un fir de care era atîmat. Atunci musca îi scăpă, duşmanul spălă putina şi păianjenul rămase singur

locului pentru a-şi face datoria. După cum pe timp de furtună marinarul stă spînzurat de fringhiile catargelor, aşa se căţăra şi păianjenul cu picioarele tremu- rînde, învîrtindu-se în sus şi în jos pe pînza care se clătina, încercînd să salveze ce mai era de salvat, fără să se sinchisească de rafalele de vînt care-1 zgîlţîiau cu opera lui cu tot. Abia după ce am rupt o creangă, distru- gînd astfel brusc toată construcţia, s-a refugiat în faţa unei forţe mai mari în tufişuri. Pentru ziua de azi i-o fi ajungînd ! mi-am spus şi mi-am văzut de drum. Dar cînd, după un sfert de oră am trecut iar pe acolo, păianjenul începuse o nouă construcţie, şi întinsese firele radiale. Acum trăgea nişte fire mai subţiri de-a curmezişul, e drept nu tot atît de regulate şi de gingaşe ca cele distruse ; între ele rămîneau spaţii goale, sau, dimpotrivă, prea strimte, ici lipsea o linie, colo erau două una lîngă alta, într-un cuvînt, păianjenul se comporta ca un om care a trecut prin lucruri grele şi complicate, şi care s-a apucat din nou de lucru cu tristeţe şi cu gîn- durile aiurea. Desigur, era' limpede că fiinţa aceea mică tşi spunea : Ce să-i faci ! Trebuie s-o iau de la început. Cu Dumnezeu înainte !

Lucrul acesta mă miră mult, căci o atît de mare capacitate de a lua hotărîri, cuibărită în creieraşul acela mic, se înălţa aproape pînă la liberul arbitru al omului, în care credeam eu, sau îl trăgea pe acesta în jos, spre legile oarbe ale naturii şi ale instinctului pasionat. Pentru a scăpa de acest instinct, mi-am sporit numaidecît pretenţiile morale, dat fiind că, la clădirea unor castele pe nisip, nu contează un plus sau un minus de cheltuială. Că aceste castele se pot construi într-adevăr, sau că servesc cel puţin să apere o aurită cale de mijloc, cum se întâmpla cu castrul roman de odinioară, care apăra şoselele militare, va rămîne desigur secretul unei experienţe pe care modestia cîşt.igată nu-1 divulgă totdeauna.

Eram aşa dar înarmat cu spada strălucitoare a libertăţii de voinţă, deşi nu eram un spadasin. Ahia îmi mai aminteam că intenţionasem de fapb să dpbtndesc unele cunoştinţe anatomice în scopul reproducerii corpului omenesc, negiijînd orice continuare a demersurilor în această direcţie.

Fără să-mi dau seama cum s-a întîmplat, am nimerit chiar în vara aceea la un colegiu pregătitor pentru studenţii în drept, la care n-am lipsit decît cîteva ore, deoarece peste puţin mi s-a părut imposibil să nu cunosc un lucru despre care pînă nu de mult nu ştiusem nimic şi pe care nimeni nu-mi cerea să-l ştiu.

De la noile relaţii pe care mi le făcusem cu această ocazie şi care plecaseră acum în vacanţă, am împrumutat nişte cărţi, ba chiar am şi cumpărat cîteva. Citeam aceste cărţi zi şi noapte, de parcă m-aş fi aflat în pragul unui examen, iar toamna, cînd s-au deschis iar sălile de curs, m-am înfăţişat la primul profesor de drept roman în chip de auditor, fără să am cea mai mică intenţie de a deveni jurist, ci doar pentru a afla ce înseamnă aceste lucruri şi pentru a le cunoaşte structura. Fireşte, am rămas aici numai cît mi-a făcut plăcere să învăţ cîte ceva despre istoria statului şi a poporului roman, de aici fiind firesc să întind mîna şi spre istora grecilor, la care pe vremuri, cînd fusesem dat afară din şcoală, trebuisem să renunţ la mijlocul anului aşa cum era predată în primele rudimente şcolăreşti. Acum eram foarte calm şi liniştit, mă lăsam cu senină plăcere în voia tuturor splendorilor, imaginîndu-mi totdeauna peisajele acelea frumoase, insulele şi promontoriile, ori de cîte ori erau rostite numele lor melodioase.

Pe nesimţite însă am dat de studii asupra dreptului antic german, asupra legilor şi tradiţiilor medievale, asupra legendelor şi mitologiei, studii aflate pe atunci în culmea gloriei ; de data asta, toate drumurile duceau dm nou înapoi spre timpurile străvechi ale patriei mele şi învăţam cu o uimire nouă bucuria crescîndă de a cunoaşte dreptul şi istoria ei. Pe vremea aceea începuse să apară la orizont cultul Brunhildei[1] ca o nostalgie după tinereţea germanilor, înlăturînd umbra curajoasei gospodine Thusneldaaşa cum simţurile surescitate preferă pe diabolica Medeea [2] unei Ifigenii umane. Cu deosebire i se pare cîte unui biet cavaler slăbănog că neînţeleasa şi energica fecioară era destul de potrivită pentru năzuinţele inimii sale, astfel că. învăluită în mantia ei de nori, Brunhilda era adesea iubită postum. în orice caz, năluca ei strălucitoare arunca raze ascuţite de lumină peste peisajele antichităţii trezind la viaţă pe Sieg- fried ■*, care dormea ascuns în umbra pădurii.

Asemenea idei plăsmuite de fantezie cedară însă curînd locul unor gînduri mai cuminţi, pe măsură ce mă obişnuiam cu

1 **B*Tunhilda* — personaj din *Cintecul Nibelungilor,* soţia lui** Gunther. ■

2 **Demoniaca *Medeea* — personaj din mitologia greacă, soţia lui Iason, care din cauza geloziei şi-a ucis rivala şi copiiL**

contemplarea istoriei, şi începeam să mă mulţumesc, asemenea unui nou Sancho Panqa doar cu cîteva zicători naive, ca să pot cuprinde evenimentele. Vedeam că fiecare fenomen istoric are exact durata pe care o merită soliditatea şi viaţa sa interioară, corespun- zînd cu modul în care şi-a făcut apariţia. Vedeam că durata oricărui succes nu este altceva decît bilanţul mijloacelor întrebuinţate, precum şi un exarrten al inteligenţei ; vedeam că şi în mersul istoriei. împotriva lanţului neîntrerupt al cauzelor, nu ajută nici speranţa, nici teama, nici văicăreala, nici furia, nici îndrăzneala, nici resemnarea, căci mişcarea şi reacţia îşi au ritmul lor bine calculat. Am încercat deci să observ cu atenţie această relaţie în istorie şi am comparat caracterul întîmplărilor şi al situaţiilor cu durata şi cu alternanţa consecinţelor lor : aşa, de pildă, maţn întrebat ce gen de situaţii repetate se sfîrşesc brusc sau treptat, sau ce fel de evenimente neprevăzute şi survenite în pripă au totuşi un succes durabil ? Ce fel de mişcări provoacă reacţii repezi sau reacţii lente, care din ele amăgesc în aparenţă şi induc în eroare şi care anume pornesc făţiş pe drumul firesc ? în ce proporţie se află conţinutul moral faţă de ritmul secolelor, al anilor, al săptămînilor şi al zilelor în istorie ? în felul acesta am crezut că voi fi în stare
să caracterizez o mişcare de la începutul ei, limitînd in raport cu mijloacele şi natura ei speranţa sau frica, pe care o va inspira ea, aş cum i se cuvine unui cetăţean liber şi serios al globului. Căci, după mine, nici în istorie proverbul „cum îţi vei aşterne, aşa vei dormi !“ nu era din fericire un loc comun, ci o realitate de fier. Iată de ce, pentru viaţa actuală, următoarea sentinţă e utilă : Trebuie să evităm tot ce găsim reprobabil şi josnic la duşmanii noştri, şi să nu facem decît ceea ce e drept în sine, nu numai din plăcere, ci tocmai din utilitarism şi. conştiinţă istorică.

Acum preferam să rămîn în diverse locuri unde se preda cîte ceva, şi colindam ca un fel de student dornic să audă şi să vadă totul, ca un tînăr fiu de nobil, care vine la universitate să-şi însuşească o cultură generală, deşi de fapt n-are nevoie de şcoală. Ori unde erau anunţate demonstraţii speciale, ţinute de fizicieni, chimişti, zoologi sau anatomişti, ori unde se discutau de către oratori de frunte capitole de mare prestigiu, mă amestecam totdeauna în şuvoiul de curioşi, care se îngrămădeau să-i audă. Şi, o dată scăpat teafăr din aventură, puteam fi găsit în mijlocul cetelor de studenţi care-şi beau înainte de dejun halbele de dimineaţă. Pentru că abia acum în-

cepusem să nesocotesc sfatul cotarului de a mă duce totdeauna numai seara la circiumă, acum, fiindcă simţeam nevoia să ascult ce se vorbea despre lucrurile la care asistasem, spunînd şi eu tot ce aveam pe suflet. Uneori, plin de zel cum eram, ajungeam la rangul de purtător de cuvînt, cam aşa cum mi se întîmplase pe timpul cînd îmi cheltuisem banii din puşculiţă, cînd făceam pe fanfaronul printre băieţi şi mă îndreptam spre o mare nenorocire.

C a p i t o l u l t r e i

FELURI DE VIAŢĂ

Ce-i drept, exista şi acum o puşculiţă care-şi aştepta întrebuinţarea. Cu ceva mai bine de trei ani în urmă, a doua zi după plecarea mea, mama îşi schimbase pe loc felul de a se gospodări, transformîndu-1 aproape cu de- săvîrşire în arta de a trăi din nimic. Inventă o mîncare ciudată, un fel de zeamă neagră, pe care ani de-a rîn- dul şi zi de zi o pregăti pentru prînz, la un biet foc, care ardea şi el mai din nimic, astfel că o legătură de lemne îi ajungea o veşnicie. în zilele de lucru, mama nu mai punea faţa de masă fiindcă mînca singură de tot ; asta nu din dorinţa de a nu se osteni, ci pentru a cruţa cheltuiala spălatului, şi-şi punea farfurioara pe un simplu suport de paie, care rămînea totdeauna curat. Iar în clipa cînd îşi introducea lingura mică şi bine frecată în supă, *se* ruga totdeauna lui Dumnezeu să dea pîinea cea de toate zilele tuturor oamenilor, dar mai cu seamă fiului ei. Numai duminicile şi în zilele de sărbătoare aşternea masa cu albituri curate şi punea pe ea o bucăţică de carne, pe care o cumpăra sîmbăta. Era o cumpărătură pe care o făcea nu atît de nevoie, pentru că ea, personal, s-ar fi mulţumit să mănînce şi duminica supa aceea spartană, dacă aşa trebuia să fie, ci mai mult pentru a menţine legătura cu lumea şi pentru a avea prilejul să apară măcar o dată pe săptămînă în piaţa veche a oraşului, să vadă ce se mai întîmplă în lume.

Şi aşa se îndrepta, cu pasul ei liniştit şi grăbit, cu un ooşuleţ pe braţ, întîi spre măcelari ; şi stînd cuminte şi modestă în spatele gospodinelor şi servitoarelor, care se

îmbulzeau gălăgioase şi îndrăzneţe şi-şi întindeau coşurile la umplut, ea făcea observaţii critice asupra comportării femeilor, indignată mai ales de servitoarele vesele ■şi uşuratice care se lăsau prostite în aşa hal de vînzătorii glumeţi, că aceştia profitau de glumele şi de rîsetele lor ca să arunce pe nevăzute o mulţime de oase şi de bucăţi de bojoci pe cîntar, pînă cînd doamna Elisabeth Lee nu mai răbda să privească. Dacă ea ar fi fost stăpîna unor asemenea fete, le-ar fi pus să plătească scumb filtrul lor de la măcelărie şi, în orice caz, le-ar fi obligat să mănîncs oasele şi bojocii strecuraţi de şmecherii aceia. Numai că are cine să poarte grijă ca pomii să nu crească pînă la cer, şi tocmai singura dintre femeile adunate acolo, care ar fi fost poate cea mai severă, nu avea în clipa aceea autoritate decît asupra unei jumătăţi de kilogram de carne, pe care o cumpăra cu băgare de seamă şi zăbovind îndelung asupra ei.

îndată ce carnea se afla în coşuleţui ei, pornea spre piaţa de legume de lîngă riu, desfătîndu-şi privirile de verdele frunzelor de vară, de culorile pestriţe ale fructelor, de toate produsele grădinilor şi cîmpului. Rătăcea de la un coş la altul, trecea peste scîndurile nesigure dintre bărăci, măsurînd cu privirile grămezile acelea de vegetaţie, calculînd după frumuseţea şi ieftinătatea lor bunăstarea din ţară şi dreptatea care o guverna, în timp ce, în amintirea ei apăreau meleagurile verzi şi grădinile din tinereţe, pe care le îngrijise singură pe vremuri cu atîta seriozitate încit ajungea să dăruiască din ele de zece ori mai mult decît era nevoită să cumpere acum cu atîta chibzuială. Dacă ar fi trebuit să pregătească provizii mari pentru o familie numeroasă, efortul acesta ar fi înlocuit pentru ea semănatul şi săditul, dar nici de asta nu mai avea parte, şi pumnul acela de fasole verde, cele cîteva frunzuliţe de spanac, sau morcoviorii pe care îi punea în cele din urmă în coşuleţ, după ce distribuise în jur diverse critici aspre cu privire la scumpirea preţurilor, nu erau decît un simbol sărăcăcios al trecutului, împreună cu cele cîteva fire de pătrunjel sau de arpa- gică, pe care lupta să le obţină ca supliment.

Renunţase şi la pîinea albă de oraş, pe care o cumpărase pînă atunci şi-şi lua odată la opt zile o pîirie neagră ieftină, pe care o consuma cu atîta economie, că pînă la urmă devenea tare ca piatra ; dar biruind-o cu satisfacţie, se înfrupta din ea în

asceza ei benevolă.

Cam în această perioadă deveni zgîrcită şi aspră faţă de toată lumea, prudentă şi rezervată în relaţiile sociale, pentru a evita orice cheltuială ; nu ospăta pe nimeni cu nimic şi dacă totuşi lucrul acesta se întîmpla, o făcea cu atîta zgircenie şi frică, încît ar fi ajuns repede să fie calificată drept o calică antipatică, dacă n-ar fi compensat economia aceea severă prin bunăvoinţa sporită de a ajuta ori de cîte ori putea face asta numai prin efortul mîini- lor ei, fără altă cheltuială.

Pretutindeni unde putea ajuta cu vorba şi cu fapta era totdeauna săritoare, .fără să-şi cruţe timpul, şi cum îşi termina repede propriile ei treburi, îşi dăruia mare parte din timp pentru asemenea servicii, in diverse case unde boala sau moartea năpăstuiau pe oameni.

Dar oriunde mergea, aducea cu ea şi arta socotelilor precise, astfel că oamenii mai comozi, deşi se arătau recunoscători faţă de ajutorul ei neobosit, spuneau totuşi în spatele ei că era un adevărat păcat din partea doamnei Lee să fie atît de fricoasă şi de strânsa la mînă că nu putea, sau nu voia să lase ceva şi în seama lui Dumnezeu. In schimb, în toate chestiunile pe care nu le pricepea, mai ales în complicaţiile vieţii morale, cu care nu avea prea mult de furcă, fiindcă nu se lăsa dusă de primejdie, se lăsa, fireşte, în seama providenţei. Dumnezeu era pentru ea şi sprijinul cel mai temeinic în materie de hrană, dar această problemă i se părea atît de importantă. încît nu şovăia niciodată să se ocupe personal de ea, drept care dădea impresia că nu se încredea decît în ea însăşi.

Mama rămase aceeaşi cu o statornicie de bronz ; nici în clipe însorite de veselie, nici în momente întunecate de amărăciune, nici în glumă, nici în serios nu se lăsa înduplecată să facă cea mai mică cheltuială inutilă. Aduna ban cu ban, şi în clipa cînd aceştia erau puşi la o- parte, erau la fel de siguri ,că în sipetul avariţiei întruchipate. Aduna banii cu perseverenţa zgîrceniei, dar nu ca să-şi desfete ochii cu ei ; nu privea şi nu număra niciodată banii economisiţi, sau în orice caz nu-i număra a doua oară, şi cu atît mai puţin îşi imagina cîte se puteau cumpăra cu ei ; sau ce satisfacţii îi puteau oferi.

între timp, şi chiar cam de multişor, eu ajunsesem la limita mijloacelor materiale destinate pregătirii mele. Acum eram

prins într-o pînză deasă de relaţii de împrumut, în care nimerisem fără nici o dificultate, şi anume- frecventînd studenţii a căror viaţă e cu totul diferită de -aceea a discipolilor artei. De la bun început aceştia depind de exerciţiul necontenit al mîinii la lumina zilei, ■ceea ce în orice caz provoacă alte situaţii economice, înrudite cu vechile şi bunele obiceiuri ale meşteşugarilor. Cînd eram prieten cu Lys, care era un om bogat, şi cu Erikson, obişnuit şi el să ducă o viaţă fără griji, nu simţisem niciodată cît de modestă era poziţia mea. Ne întîlneam totdeauna numai seara, şi de obicei ei nu duceau altă viaţă decît mi-ar fi fost permis mie şi altor oameni ■cu mijloace modeste asemănătoare să trăim ; nu fusese vorba între noi de o întrecere reciprocă în cheltuieli păgubitoare, şi excepţiile pe care le făceam cu prilejul unui ■chef sau al unei petreceri nu distrugeau niciodată în mod simţitor echilibrul.

Un student însă trăieşte provizoriu şi pînă în ziua judecăţii de apoi se află în toate privinţele sub steagul libertăţii. Zburdînd plin de tinerească încredere, pretinde să i se acorde şi lui o încredere nelimitată ; lenea şi lipsa de bani nu i se par un dezavantaj, ci mai curînd sînt preaslăvite în cîntece consacrate lor ; pînă şi cheltuirea ultimului ban, pînă şi zeflemisirea creditorilor sînt elogiate în cîntece rituale mai vechi şi mai noi. Chiar dacă, date fiind moravurile mai blînde din zilele noastre, ele sînt concepute mai eufemic, constituie totuşi semnul distinctiv al unor libertăţi care presupun o oarecare onestitate generală.

Cum într-o dimineaţă m-am pomenit, fără premeditare şi fără voie, sîcîit de cîţiva datornici, am făcut după aceea cîteva consideraţii asupra evenimentului şi am avut următoarea explicaţie cu mine însumi :

Dacă aş avea de dat cîteva sfaturi bune unui fiu, i-aş spune : „Fiule, dacă faci datorii fără neapărată nevoie, şi numai aşa, de plăcere cum s-ar zice, în ochii mei eşti nu numai un fluşturatec, ci şi un suflet josnic, pe care-1 bănuiesc de un egoism dezgustător, de un egoism care, sub mantia unei nevoi ascunse, caută să jefuiască

în mod premeditat pe alţii. Dacă un astfel de individ îţi va cere bani cu împrumut, să-l refuzi; e mai bine să rîzî tu de el, decît să rîdă el de tine ! In schimb dacă ajungi tu la ananghie, împrumută exact cît îţi trebuie, şi procedează tot astfel şi faţă de prietenii tăi, fără să socoteşti, dar apoi caută să scapi-de datorii sau să uifi ce ai pierdut, sau să recapeţi ce-i al tău fără şovăire, dar şi fără certuri penibile. Fiindcă nu numai debitorul, care se ţine de cuvînt, ci şi creditorul, care izbuteşte să reintre fără ceartă în posesia a ceea ce-i aparţine, dă dovadă că e un om serios, care iradiază în jurul său simţul onoarei. Nu cere de două ori cui nu vrea să te împrumute şi nici tu nu aştepta să se stăruie pe lîngă tine ; nu uita niciodată că buna ta reputaţie depinde de plata,, datoriilor, sau mai bine nu te gîndi nici măcar la asta, nu te gîndi la nimic altceva decît că, viu sau mort, ai de plătit atîta şi atîta. Dar dacă un altul nu-şi poate ţine promisiunea luată faţă de tine, nu te grăbi să-l judeci, lasă mai bine timpul să-l judece. Poate că, într-o bună zi, vei fi bucuros că omul acesta ţi-a servit drept puşculiţă. însă în măsura în care contractezi datorii, apreciin- du-ţi astfel singur forţele lăuntrice, se va vedea cîte parale faci. Vei fi învăţat să simţi omeneşte cît de dependentă e existenţa noastră şi vei şti ca pe viitor să foloseşti avantajele independenţei cu mult mai multă nobleţe decît acela care nu vrea să dea şi nici nu vrea să ia nimic. Dacă, ajuns în nevoie,vei avea nevoie de un exemplu şi de un ideal al debitorului cinstit, gîndeşte-te la Cidul spaniol, care a amanetat evreilor o ladă plină de nisip, spunîndu-le că înăuntru e argint curat ! Cuvîntul său avea, fireşte, aceeaşi valoare ca argintul ; cît de neplăcut ar fi fost, totuşi, dacă vreun curios sau vreun bănuitor ar fi deschis lada înainte de termen ! Şi totuşi, ar fi fost acelaşi Cid, al cărui cadavru a făcut gestul de a pune mîna pe sabie, cînd un evreu a vrut să-l tragă de barbă".

Aceste cuvinte mari, cu care încercam să înlocuiesc-sfaturile ce mi-ar fi dat un tată înţelept, îmi tulburau totuşi atît de profund conştiinţa, încît mi-am pus în gînd. să încep să cîştig. Fără să mai zăbovesc, m-am apucat să schiţez un peisaj de dimensiuni modeste, a cărui vînzare nu era improbabilă. Lucram pe baza unui studiu frumos din patrie, care reprezenta o pădure desţelenită într-o regiune de munte. O lizieră de stejari rămaşi în picioare urcau pe coasta mai înaltă a unui deal, ajungînd pînă în vale lîngă un rîu înspumat din pădure, ca un alai de uriaşi în mers, care se adunau în vale şi ţineau sfat.

După ce-am terminat schiţa, am simţit nevoia să aflu părerea unui coleg spre a nu neglija nimic din ce-ar fi putut favoriza un succes. Pentru că fiecare trăsătură de creion mă făcea să simt tot mai mult cît de serioasă era problema.

Din fericire am dat de un peisagist care se afla tocmai în culmea succesului, cu care mă întîlnisem de mai multe ori împreună cu Erikson, şi cu oare eram în relaţii bune. Omul acesta avea o tehnică sigură şi eficace : cum s-ar spune, nu făcea nici o trăsătură de penel în plus sau în minus, fiecare din ele strălucind cu o forţă nestrămutată, astfel încît tablourile sale erau apreciate pretutindeni. Răspundea cu atîta zel comenzilor, încît temele începeau să-i lipsească şi livra mai multe tablouri decît avea idei de rezervă. Se repeta adesea, nu mai ştia să facă nori şi forme de relief, căci, într-un fel sau altul le folosise pe toate, o dată sau de mai multe ori, deşi nu împlinise încă patruzeci de ani. Avînd o soţie frumoasă şi o droaie de copii, care trebuiau hrăniţi, şi fiind norocos în eforturile sale, se gîndea să facă şi av«re. Obişnuia să spună că cine vrea să-şi îngrijească bătrîneţea trebuia să facă asta în tinereţe. Totodată Si era cu neputinţă să-şi închipuie că vreunul din copiii săi ar suferi de sărăcie, astfel că trebuia să-i ferească pe toţi de ea, influenţîndu-i totodată ca, într-o bună zi, să se poarte şi ei aşa faţă de copiii lor ; iată cum se face că lucrurile merg bine multă vreme, cînd principiul e aplicat cu hotărîre.

M-a întrebat ce mai fac, şi eu am profitat de ocazie ca să-l rog să-mi dea un sfat. A venit cu plăcere la mine şi a privit cu oarecare uimire lucrarea mea, sau mai bine ^is studiul după natură care-i servea drept model. Copacii retezaţi, rămăşiţe ale unei foste păduri seculare, aveau cu toţii nişte forme ciudate şi pitoreşti, cum nu se găsesc lesne şi nici nu se întâlnesc a doua oară ; cît despre ordinea armonioasă, în care erau înşiruiţi, mai ales pe coasta dealului, nu era nici ea mai puţin originală. Cum, in afară de asta, stejarii aceia fuseseră probabil tăiaţi între timp şi, izolaţi cum erau, nu prea era de crezut să mai f,i fost înfăţişaţi de vreun alt desenator, tema peisajului avea şi fără meritele mele, caracterul unei preţioase rarităţi. Poate că acest amănunt îl îndemnă pe experimentatul peisagist să se ocupe cu viu interes de schiţa mea. începu prin a rări, mai întîi în cuvinte, aglomeraţia prea mare care era o piedică în sine însăşi, înlătură ceea ce era inutil sau stingheritor, adunînd la un loc părţile esenţiale. Cuprins de zel,

puse mîna pe un creion şi pe o hii-tie, şi, continuînd să vorbească, îşi transpuse părerea cu o mînă sigură, într-o formă vizibilă atît de convingătoare, încît într-o jumătate de oră isprăvi o schiţă măiastră, care şi-ar fi găsit un loc sigur în orice colecţie de desene bune. Fireşte, vedeam cu tainică părere de rău, dispărînd mai multe teme pline de sens şi de evlavie, pe care nu voisem să le sacrific, în schimb observam cu plăcere că tocmai prin asta restul făcea un efect nou şi mai puternic, înlesnind totodată şi o execuţie mai fericită. M-am bucurat că-l găsisem pe acest om la momentul oportun şi mă vedeam la lucru. Bineînţeles că trebuia să fac o schiţă nouă, pentru că după ce-mi dădu toate sfaturile, maestrul îşi împături liniştit coala de hirtie, o puse în buzunar şi mă părăsi prietenește, lăsîndu-mă plin de sentimente de recunoştinţă.

Am încercat să execut tabloul cît am putut mai bine şi m-am ţinut de lucru plin de zel şi de speranţe, ascul- tînd pe cît posibil de critica maestrului. Ulterior mi s-a părut, e drept, că a făcut ravagii cam prea mari în compoziţie, dar fiind modestul meu colorit, unde din moment ce voiam în sfîrşit să-mi desăvîrşesc cu adevărat lucrarea, aveam de luptat cu primele reguli. Totuşi, după trecere de cîteva săptămîni, nu eram nemulţumit de rezultat, aşa cum se prezenta între cei patru pereţi ai camerei mele : i-am pus o ramă simplă, neaurită, trebuind să exprime seriozitatea unei intenţii artistice, care nu tinde spre mijloace fastuoase şi potrivindu-se totodată şi cu posibilităţile mele, apoi am trimis peisajul în sălile de expoziţie, unde erau prezentate săptămînal lucrările cele mai noi şi unde se mijlocea şi vînzarea lor.

Prin urmare, sosise şi clipa despre care vorbisem cu atîta convingere în faţa consiliului de tutelă, şi anume' începutul unor posibilităţi de cîştig glorios. în duminica următoare, cînd am păşit în aceste săli, unde se îngrămădise o mulţime de oameni bine îmbrăcaţi, m-am gîndit limpede la cuvintele acelea pline de mîndrie, de data asta însă cu mai puţin curaj deoarece reuşita depindea de prea multe. Cînd mi-am zărit din depărtare tabloul puţin aspectuos, n-am îndrăznit să mă apropii de el, pentru că am avut dintr-o dată impresia că sînt un copil sărac, care a instalat cele patru picioruşe ţepene ale mieluşelului său, lucrat dintr-un pic de bumbac şi ceva po-leială, în mijlocul iarmarocului de Crăciun, şi aşteaptă cu teamă să vadă dacă vreunul dintre miile de trecători îşi va arunca privirea asupra lui. Nu era trufie, ci doar senzaţia că

mă voi putea considera fericit dacă se va găsi vreun cumpărător binevoitor pentru mieluşelul meu? de Crăciun.

Dar nici despre aşa ceva nu mai putea fi vorba acum, deoarece cînd am intrat în sala următoare mi-aro văzut peisajul expus de sfetnicul meu care-1 lucrase cu toate splendidele lui posibilităţi ; strălucea pe perete, încadrat într-o ramă care costa ea singură mai mult decît îndrăzneam să cer pentru tabloul meu. Un bilet atîrnat de ea anunţa că această reuşită lucrare fusese deja vîn- dută.

Un grup de artişti discutau în faţa tabloului.

— De unde şi-o fi luat tema asta grozavă ? spuse unul din ei, n-a mai avut de mult ceva atât de original F

— De acolo, din faţă, răspunse altul, care tocmai li se alăturase. Acolo mai există o dată tema asta şi, evident, a fost executată de un începător, care încă nu ştie- să schiţeze, nici să dea strălucire !

— înseamnă că l-a furat, pungaşul ! exclamară ceilalţi, rîzînd şi se duseră să-mi contempleze ursita. M-am' oprit în faţa tabloului victorios şi mi-am. spus oftîrud : „Cine poate, oase roade !“ Studiind însă pînza mai pe- îndelete, mi s-a părut că schimbările efectuate de pictor erau bune şi utile din punctul lui de vedere tehnic dar

•că ar fi fost dăunătoare pentru stilul meu platonic. Căci, eu nefiind stăpîn pe strălucirea energică a penelului său, interiorizarea mai adîncă a primei mele schiţe, precum şi calităţile directe cu efect durabil ale acelui bogat .studiu după natură cu plenitudinea lui de forme, ar fi constituit o oarecare compensaţie pentru un amator.

Cînd, la plecare, am mai zăbovit o clipă în faţa tabloului meu desconsiderat, m-am convins că, în loc să -cîştige de pe urma sfaturilor maestrului, fusese categoric sărăcit, dovadă să nici în acest domeniu cintezoiul nu învaţă nimic de la sturz.

Conform regulamentului, trebuia să-mi las opera opt 2ile la expoziţie, în care răstimp nici un suflet de om nu .s-a interesat de preţul ei. Atunci am luat-o acasă şi am rezemat-o deocamdată de perete. Apoi am trecut dincolo, în cămăruţa mea de dormit şi m-am aşezat pe cufăr, aşa cum făceam totdeauna, cînd aveam de meditat asupra unei situaţii critice, deoarece acest cufăr constituia o bucăţică din echipamentul adus de acasă. Aşa s-a întîmplat cu prima mea încercare de a cîştiga o bucată de pîine.

Ce înseamnă cîştig şi ce înseamhă muncă ? m-am întrebat : într-unul din cazuri, e destul să vrei, să ai o inspiraţie

fericită şi fără nici un efort, «câştigi din gros ; în celălalt, o trudă ordonată şi perseverentă, care seamănă mai bine cu munca adevărată, dar nu conţine nici un adevăr lăuntric, nici o finalitate necesară, nici o idee. Ceea ce într-un caz înseamnă lenevie, lipsă de sens, imbecilitate, înseamnă în celălalt caz muncă şi îşi dă roadele şi se transformă în virtute. Intr-unui din cazuri, ceva parţial şi neadevărat e folositor şi poate să ajute, în celălalt, un lucru adevărat şi natural nu ajută la nimic, succesul rămînînd totdeauna acel rege care dă acolada de cavaler. Un speculant are ideea să facă *reva- lenta arabica* [1] (cel puţin aşa o numeşte), pe care o exploatează cu grijă şi cu perseverenţă ; ea capătă o răs- pîndire nemaipomenită şi are un succes formidabil ; mii de oameni sînt puşi în mişcare, cîştigurile se cifrează la sute de mii, poate chiar la milioane, deşi toată lumea spune că e o şarlatanie ! Şi totuşi numele de şarlatanii şi de înşelătorie se dă la tot ce aduce cîştig fără muncă şi fără osteneală. Nimeni nu va putea spune însă că afa- oerea *revalenta* nu cere muncă ; în exploatarea ei domneşte fără îndoială, aceeaşi ordine, aceeaşi hărnicie şi activitate, aceeaşi prudenţă şi privire de ansamblu, ca în cele mai onorabile case de comerţ sau în orice întreprindere de stat ; pornind de la ideea speculantului, a luat naştere o activitate vastă şi o muncă reală.

Procurarea făinii, confecţionarea cutiilor, ambalarea şi expedierea lor ocupă un număr mare de muncitori ; un număr tot atît de mare e folosit în intensa propagandă şarlatanească, efectuată cu cea mai mare trudă şi atenţie. Nu există oraş pe toate continentele in care culegători şi tipografi să nu cîştige o bucată de pîine confecţionînd anunţuri şi reclame ; nu există sat în care un revînză- tor să nu încaseze un mic impozit de pe urma acestui produs. E un impozit ,care se adună prin mii de mici vene şi e îndrumat mai departe de contabili oneşti şi de casieri laconici lucrînd în sute de bănci, pînă la sursa ideii. Acolo, creatorii ei instalaţi în birouri, cu expresii serioase pe faţă, sînt cufundaţi într-o activitate meditativă. Căci sarcina lor nu e doar să controleze şi să asigure continuitatea zilnică a întreprinderii, ci să studieze şi politica lor comercială, pentru a deschide noi căi făinii de fasole şi pentru a o apăra de o concurenţă ameninţătoare în diverse părţi ale lumii.

Dar nu totdeauna domneşte în aceste birouri liniştea adîncă a afacerilor şi nici severitatea incoruptibilă a muncii ;

1 ***Revalenta arabica* — denumirea pretenţioasă a unui praf, căruia i s-a făcut pe la mijlocul secolului trecut o mare reclamă <ca tonifiant.**

există zile de recreare, de bucurie, de răsplată morală, care întrerup în mod plăcut gravitatea aceea sacră. încrederea concetăţenilor l-a onorat pe şeful firmei conferindu-i demnităţile magistraturii, drept care are loc un ospăţ îmbelşugat pentru toţi subalternii. Sau e sărbătorită cununia fiicei mai mari, zi festivă pentru toţi interesaţii ; căci această căsătorie înseamnă realizarea unei legături în condiţii egale cu familia cea mai de vază din cartier ; averea este absolut aceeaşi de ambele părţi, astfel încît nu se poate concepe logic o tulburare a fericirii casnice. încă din ajun care întregi de palmieri şi

de mirţi au fost transportate în casâ şi cununile de flori -au fost atîrnate ; de dimineaţă, strada se umple de curioşi şi poporul de rînd se dă înapoi respectuos din calea trăsurilor, care vin şi pleacă în şiruri nesfîrşite, pînă în clipa cînd masa festivă începe în bubuitul fanfarei. Curînd însă se aşterne o linişte desăvîrşită, căci tatăl miresei ciocăneşte în pahar şi, cu modestă emoţie, fără să sfideze soarta, îşi povesteşte viaţa, aducind elogii providenţei care l-a purtat pe el, nevrednicul, atît de departe, lucru pe care-1 vede toată lumea. A intrat cîndva în acest falnic oraş cu un simplu toiag de călătorie, care mai există şi acum într-o cămăruţă liniştită, a luptat cu mizeria şi cu grijile pas cu pas, dar cu o rîvnă neobosită ; de mai multe ori era cît pe aci să-şi piardă curajul, dar avînd-o alături pe nobila lui soţie, mama copiilor săi, •şi-a revenit de fiecare dată şi şi-a aţintit privirea asupra unui lucru mare şi necesar ! în nopţi lungi de singurătate s-a luat de piept cu ideea creatoare, ale cărei roade fericesc acum o lume întreagă şi, fireşte, rîvna lui sinceră a fost şi ea răsplătită în acelaşi timp, asigurîndu-i o modestă bunăstare etc.

Dar *revalenta arabica* se mai face în multe domenii, cu singura deosebire că nu e totdeauna o inofensivă făină de fasole, deşi în ea intră acelaşi amestec enigmatic de muncă şi de înşelăciune, de goliciune interioară şi de succes exterior, de nonsens şi de înţeleaptă activitate, pînă ce vîntul de toamnă al timpului mătură totul ne- lăsînd In urma lui decît ici un rest de avere, colo o casă în ruină, ai cărei moştenitori nu vor mai şti să spună nici măcar din ce bani a fost clădită, sau nu le va plăcea s-o spună.

Şi dacă aş vrea, mi-am spus eu continuîndu-mi meditaţia, să studiez acum un exemplu de muncă efectiv bogată, care este în acelaşi timp şi o viaţă adevărată, o viaţă inteligentă,

atunci m-aş opri asupra vieţii şi activităţii lui Friedrich Schiller. Evadînd din cercul în care familia şi suveranul ţării îl destinaseră să rămînă, el a părăsit tot ce trebuia să-l facă fericit conform voinţei acestora, a devenit independent din fragedă tinereţe, fă- cînd numai ceea ce nu putea să nu facă, şi a ieşit la aer şi la lumină graţie unei digresiuni, adică graţie unei po- rveşti sălbatice şi exaltate despre hoţi; dar îndată ce a •ajuns aici, a început să se înnobileze neîncetat dinăuntru,, ■viaţa sa devenind doar împlinirea fiinţei sale interioare,, efortul logic şi cristalin al idealului, potrivit cu el şi cu timpul său. Şi această existenţă simplă şi plină de sîrgu- inţă i-a pus in cele din urmă la dispoziţie tot ce era suficient pentru el personal.

Căci, trebuie s-o spunem cu tot respectul, fiind urt ■cărturar foarte cazanier, n-a avut prilejul să devină un om de lume, bogat şi plin de strălucire. O mică de- 'viaţie a persoanei lui fizice şi intelectuale, care să nu fi fost o însuşire schilleriană, i-ar fi îngăduit să fie şi asta. Se poate spune însă că abia după moarte, viaţa lui cins- "tită, limpede şi adevărată, închinată muncii, a început să <3ea roade şi să-şi dovedească posibilităţile de cîştig şi «dacă facem cu totul ahstracţie de moştenirea spirituală p>e care a lăsat-o, am putea rămîne uimiţi de curentul material, de profitul exclusiv lumesc lăsat de pe urma unei fidele valorificări a idealurilor sale. Pretutindeni, în oraşele unde se vorbeşte limba germană, nu există multe ■case unde să nu existe operele lui, cît despre sate, le poţi găsi cel puţin în cîte o casă sau două. Cu cît se răs- pîndeşte însă mai mult cultura în sînul unei naţiuni, cu ■atît mai mare va deveni şi răspîndirea lor, astfel că, pînă la urmă, vor pătrunde şi în bordeiul cel mai sărac. Sute de oameni însetaţi de cîştig aşteaptă doar expirarea drepturilor de autor pentru a împrăştia nobila operă a vieţii lui Schiller în tiraje de masă, tot atît de ieftine ca şi biblia, şi cîştigurile masive, obţinute încă din prima jumătate a unui singur secol, se vor dubla în cea de-a doua. Cîţi fabricanţi de hîrtie, tipografi, vînzători, salariaţi, curieri, pielari, legători de cărţi şi-au cîştigat şi-şi vor mai cîştigă încă pîinea graţie lui. Spre deosebire de re- *valenta arabica,* este acesta un curent, este şi aceasta O' mişcare, şi totuşi nu e decît învelişul brut al unui sîm- bure dulce, al unei valori naţionale nepieritoare.

Existenţa lui Schiller a fost unitară şi organică ; viaţa şi gîndirea, munca şi inteligenţa au constituit aceeaşi mişcare.

Există totuşi o viaţă separată, oarecum neorganică, la fel de cinstită şi de paşnică ; mă gîndesc la acel care execută zilnic o muncă modestă şi întunecată pentru a-şi cîştiga siguranţa materială, ca să gindească in libertate. Acesta e fost Spinoza, şlefuitorul de lentile. Dar începînd cu Rousseau, care a copiat note muzicale, aceeaşi situaţie se degradează şi devine dezgustătoare, căci în activitatea lui nu caută nici pacea, nici liniştea, ci mai curînd se chinuieşte şi pe el şi pe alţii, oriunde .s-ar afla.

Şi acum, ce-i de făcut ? Unde e legea muncii, unde c onoarea cîştigului, unde se ascund ele ?

Aşa îmi frămîntam creierii cugetînd la lucruri, care, în primul rînd, nu-mi ofereau nici o alegere, deoarece nevoile şi seriozitatea vieţii îmi băteau pentru prima oară cu adevărat la uşă. în cele din urmă mi-am dat seama şi de lucrul acesta, mi-am amintit şi de^Şăianjenul care-şi refăcuse plasa sfişiată, şi mi-am spus, ridicm- du-mă în picioare : nu-i nici o scăpare, trebuie s-o iau iar de la început ! Am scotocit printre comorile mele, căutînd obiecte care păreau potrivite pentru mici de-scrieri fără pretenţii, tratate în culori. Mi-a venit brusc în minte, nici mai mult nici mai puţin, decît să încep această practică, închipuindu-mi că mă puteam lepăda oricînd de ea. Nu era vorba de pictura mai elevată pe care o executa maestrul care şterpelea temele altora ; era o artă pe care eu n-o puteam stăpîni, astfel încît coboram cu o treaptă acolo unde începe splendoarea tăvilor de ceai şi a capacelor de tabachere. Firește, nu voiam să cobor prea jos, eram hotărât să fac totuşi lucruri de o anumită valoare, ţinînd doar seamă de ignoranţa şi de gustul grosolan al unei pieţe de desfacere de calitate inferioară şi recurgînd la tot felul de efecte ieftine. Dar oricît de mare a fost zelul, ba chiar şi teama cu care am căutat prin mapele mele, tot ce luam în mînă, fiecare studiu, fiecare schiţă, mi se păreau prea bune şi era păcat de ele. Dacă nu voiam să distrug eu însumi bucuriile muncii mele din trecut, trebuia să cobor mai jos şi să născocesc lucruri noi, prin care nu riscam să pierd nimic.

Cugetînd mai bine la această problemă, ideea mea s-a înfăţişat sub o latură foarte defavorabilă ; descurajat, am dat drumul foii pe care tocmai o ţineam în mînă şi m-am aşezat din nou pe cufăr. Va să zică astfel aveau să se sfîrşească atîţia ani de studii, atîtea speranţe mari

şi atitea cuvinte pline de încredere ! Aveam să mă exclud singur din lumea artelor frumoase şi să dispar cu ruşine în întuneric, în regiuni unde toţi amărîţii îşi petrec viata în josnicie ! Nu mă mai gîndeam că avusesem intenţia să-mi fac debutul cu o lucrare serioasă, dar că un hoţ cu rutină mă jefuise de succes ; căutam doar punctul greşelii mele, fiind prea mîndru ca să mă consider un ghinionist, dar mi-am încheiat reflecţiile fără. să mă fi lămurit, suspinînd la gîndul amînării pe care mi-o acordasem şi pe care o prăpădisem degeaba în ce priveşte cel mai apropiat scop.

Stăteam aşa, cu capul îngropat iar în palme, dînd frîu liber gîndurilor. pînă ce acestea s-au întors iar în patrie, inspirîndţjjni o nouă grijă şi anume că mama mi-ar putea bănui situaţia şi s-ar necăji din cauza mea. Pînă acum îi scrisesem regulat şi cu multă voioşie, povestin- du-i multe despre obiceiurile şi moravurile străine, pe care le văzusem, introducînd glume şi anecdote, pentru a-i stîrni din depărtare rîsul şi totodată pentru a mă umfla în pene cu veselia mea. Ea îmi răspundea relatîn- du-mi cu fidelitate cum mergeau treburile pe acasă, răs- plătindu-mi fiecare glumă cu cîte o ştire despre o nuntă sau despre un deces, despre un faliment al vreunei familii sau despre suspecta prosperitate a alteia. Murise şi unchiul, iar copiii săi se împrăştiaseră pe cărări întortocheate, cărînd cu ei şi cărucioarele copiilor, asemenea evreilor în deşert. De la un timp încoace scrisorile msle se răriseră şi se făcuseră mai monosilabice ; mama se sfia parcă să mă întrebe de ce, fapt pentru care îi eram recunoscător, deoarece nu prea ştiam ce să-i spun. De cîteva luni nu-i mai scrisesem de loc şi ea răspundea cu aceeaşi tăcere. Şi cum stăteam aşa, tăcut, cineva bătu la uşa de-afară ; un copil intră şi-mi aduse o scrisoare, pe care se vedea scrisul şi pecetea mamei.

Nu mai putuse suporta nesiguranţa sau mai bine zis teama că nu-mi mergea aşa cum sperasem şi cum dorisem şi-mi cerea s-o lămuresc ce făceam şi ce perspective aveam, se temea că poate aveam datorii, fiindcă nu ştia să fi cîştigat ceva şi bănuia că banii care constitui- seră mica mea moştenire se isprăviseră demult. La caz de nevoie, făcuse ceva economii din ceea ce-i prisosise şi-mi punea aceşti bani la dispoziţie, cu condiţia să-i spun deschis despre ce era vorba.

Copilul, care-mi adusese această scrisoare, era încă în

cameră după ce mi-am terminat repede lectura ; cînd făcusem peisajul acela creştin-mitologic sau geologic, îl folosisem drept model pentru pruncul Isus, ca să-mi dau seama de relaţiile corecte şi cum, în timp ce scotocisem peste tot, tabloul ieşi întîmplător la iveală, băieţaşul care se uita acum la el, spuse : ,.Ăsta-s eu !“ şi puse degetul pe copilul divin. Această graţioasă împrejurare dădu în- tîmplării un aspect supranatural ; micul purtător al veştii bune părea solul providenţei divine, şi oricît de puţin credeam într-o minune, fie ea şi sub forma unei glume excelente din partea cerului, această, mică aventură îmi plăcu peste măsură ; graţie ei scrisoarea mamei îşi sporea virtuţile de îmbărbătare. Nu putea să fie altfel : daca mă uitam mai bine, vedeam că această mică figură, cu care crezusem că fac în schiţa acelui tablou o ironie plină de adînc înţeles, îmi înfrumuseţa acum situaţia cu o parabolă plăcută, înnobilînd-o cu o aluzie la infinit.

Totul părea să fie acum în regulă, orice împlinire devenea din nou posibilă, ba chiar probabilă ; n-am ezitat o clipă să primesc sacrificiul şi am răspuns cu oarecare stînjeneală, dar cu sinceritate şi bună dispoziţie. N-am omis să menţionez studiile acelea ciudate de la universitate, arătînd că ele îmi dăduseră peste cap viaţa, ceea ce, pentru moment era dăunător, dar pentru viitor aveau să fie totuşi profitabile ; în concluzie, am ancorat iar la Capul bunei speranţe şi al promisiunilor.

După ce-a primit această scrisoare, şi a citit-o, mama a încuiat uşa camerei sale, a descuiat vechiul ei birou, scoţînd pentru prima oară din sertarele lui comoara alcătuită din economiile ei. A legat talerii în fişicuri, a făcut un pachet diform, pe care l-a înfăşurat de cîteva ori în hîrtie tare, legîndu-1 apoi cu sfoară, l-a lipit peste tot cu ceară de sigiliu, şi şi-a aplicat pretutindeni pecetea ; totul era făcut cu foarte puţin spirit negustoresc şi cu osteneală inutilă, pentru că banii fuseseră dinainte bine împachetaţi. în orice caz era lucru sigur. Apoi a vîrît pachetul greu într-o poşetă de tafta, a atîrnat-o pe braţ şi a pornit repede, pe străzi lăturalnice spre poştă, nevrînd să fie văzută pentru că nu era dispusă să răs- pundă dacă cineva ar fi întrebat-o unde merge cu banii. Anevoie şi cu mîna tremurătoare a scos pachetul cu bani din săculeţul de mătase, l-a întins prin ferestruica glisantă şi l-a lăsat din mînă cu o senzaţie de uşurare. Funcţionarul a citit

adresa, apoi s-a uitat la mama, a făcut toate formele plicticoase, i-a dat o recipisă şi ea a plecat fără să mai privească în jur, ca şi cînd ar fi primit şi nu ar fi dat bani. Braţul stîng, cu care purtase greutatea, era ţeapăn şi obosit, astfel că s-a întors acasă destul de istovită, trecîncUîn tăcere fără să se mîndreas- că, fără să facă zarvă şi fără să se plîngă, printre nenumăraţi oameni care nu cheltuiesc un ban pentru copiii lor. Pe vremea cînd unchiul meu trăia şi mai predica, a spus odată : „Dumnezeu ştie bine cine e modest şi liniştit şi-cine nu e ; pe acesta din urmă îl mai ciupeşte din cînd în cînd, fără ca el să-şi dea seama de unde-i vine, şi eu bănuiesc că asta-i face o mică plăcere !".

Acasă mama găsi uşa biroului încă deschisă şi sertarele trase afară, numai că acum erau goale ; le închise şi deschise într-o doară acel sertar unde, într-o farfurioară, se afla o grămăjoară de bani destinaţi nevoilor ei zilnice şi care o făcu să înţeleagă că de^acum înainte nu mai avea nici o posibilitate între a alege să trăiască bine şi a continua să se lipsească de orice că oricîtă bunăvoinţă ar fi avut, biata femeie nu-şi mai putea permite zile hune. Dar ea nu băgă în seamă lucrul acesta şi nici nu-şi puse o astfel de problemă. închise numaidecît acest sertar, îşi strînse uneltele de scris şi ■ceara de sigiliu, încuie biroul şi se aşeză pe vechiul fotoliu fără spetează, dreaptă ca un brăduleţ, ca să se odihnească după faptele săvîrşite.

Aşa o mai văd şi acum, cu toate că n-am fost de faţă, dar numai fiindcă-i cunoşteam obiceiurile, întocmai cum un arheolog poate să reconstituie aspectul unui monument dărîmat cu ajutorul mijloacelor sale auxiliare şi al unor puncte de sprijin.

C a p i t o l u l p a t r u

MINUNEA CU FLAUTUL

Pachetul cu bani mi-a fost adus în odaie nu de copilul gazdei, cum se întîmplase cu scrisoarea, ci de factorul poştal în persoană. Pasul lui grav pe scară, pas pe care nu-1 mai auzisem de atîta vreme, le însufleţi imediat pe gazdele mele cu o satisfacţie provizorie în privinţa încrederii neclintite ce-

mi acordaseră ; apoi îşi luară recunoscătoare în primire ceea ce li se cuvenea cam de multă vreme, după ce nu fără trudă am scos afară banii din învelişuri şi din sfori, şi după ce am citit în grabă noua scrisoare, scrisă cu îngrijorare şi şovăială, care nu putea trece cu vederea cele întîmplate.

Şi croitorul, şi cizmarul, şi ceilalţi furnizori şi-au semnat facturile, mulţumindu-mi prieteneşte şi oferin- du-şi serviciile şi pentru viitor. Toate acestea mi-au făcut tot atîta plăcere, cit mi-ar fi făcut nişte merite proprii sau gîndul că am cîştigat eu banii cu care să fac plăţile. Aproape că-mi părea rău că n-am mai mult de plătit şi că această splendoare se terminase atît de repede ; totuşi exuberanţa mi s-a mai potolit după ce, chiar în aceeaşi zi, am restituit şi banii în numerar pe care-i luasem de la cunoscuţii mai apropiaţi, văzîndu-i cum îi puneau de o parte cu o nepăsare totală. Mi-am dat astfel seama că în ochii lor nu făcusem nimic deosebit, drept care mi-am retras din nou antenele automul- ţumirii. Mi-am simţit totuşi sufletul uşurat, am considerat capacitatea de plată a mamei ca fiind în oarecare măsură a mea, şi seara am dat în cinstea eliberării mele o mică festivitate care, deşi modestă, a înghiţit o sumă egală cu ceea ce i-ar fi ajuns mamei ca să trăiască două săptămîni. In plus, am cîntat într-un ritm mai accelerat decît mi se întîmplase în ultima vreme, un cîntec plin

de dispreţ faţă de griji, ca şi cînd aş fi scăpat de toate nenorocirile lumiL

Dar chiar a doua zi dimineaţa mi-am dat seama că din lanţul acela nu-mi mai rămăsese decît un capăt sub forma unei grămăjoare de taleri. Pentru că, socotind şi numărînd abia acum mai exact banii şi desfăcînd de tot ultimul fişic început, am văzut că nu-mi va ajunge decît cel mult pentru trei luni. Nu mică mi-a fost mirarea la gîndul că grijile se strecuraseră iar atît de repede şi, în cele din urmă, am bănuit că nici nu plecaseră, asemenea nevestei ariciului [1] care, luîndu-se la întrecere cu iepurele, stătea liniştită în brazdă şi striga „Sînt aici Totuşi n-am stat pe gînduri să întreprind o nouă încercare de a cîştiga ceva ; am pornit cu multă chibzuinţă, — aşa mi se părea mie — pe lin înţelept drum de mijloc şi am început să pictez două peisaje mai mici, fără pretenţii de stil strălucit sau de fantezie, fiind în schimb foarte atent la aspectul lor, respectând în permanenţă o realitate din natură şi ferindu-mă să dau o înfăţişare greoaie unei plante graţioase sau să transform obiectele cu forme hotărîte în obiecte informe. In felul acesta credeam că nu voi putea da greş şi că voi avea succes, în timp ce tendinţa mea spre o execuţie atrăgătoare reuşea doar să se exprime într-o oarecare modestie pură, deşi, pentru un ochi necultivat, forma căpăta imediat o suspectă aparenţă de stil. Fireşte, asta nu era indicat, căci aceiaşi oameni care tratează problemele vieţii de toate zilele numai în cuvinte mari şi fraze nobile, strimbă din nas îndată ce adulmecă în artă ceva ce miroase a stil sau a formă.

Pe lîngă prudenţa cu care lucram, eram preocupat să măsor trecerea timpului o dată cu scăderea zilnică a rezervei mele de numerar ; toate acestea, împletite în egală măsură cu frică şi speranţă, mă fac să consider zilele acelea şi împrejurările modeste în care trăiam, drept o epocă paşnică şi bine întrebuinţată din viaţa mea plină în aceeaşi măsură de pretenţii mărunte, de o activitate cinstită şi de aşteptarea consolatoare a unui succes necunoscut. Dacă in împrejurări de acest fel pîinea cea de

1 **După povestea fraţilor Grimm *Iepurele şi ariciul.***

toate zilele nu lipseşte deocamdată, deşi nevoile viitoare păstrează totuşi treze puterile sufleteşti, aceste împrejurări ar putea fi cu uşurinţă suportate o viaţă întreagă. De lucrul acesta îţi dai seama abia după ce ţi s-au spulberat toate speranţele şi cînd îţi doreşti iar vechea stare de lucruri, cînd realizarea lor era încă incertă.

După ce am isprăvit cele două tablouri gemene, viaţa mulţumită a luat sfîrşit şi m-am văzut nevoit să încep cu negustoria. După ghinionul cu plagiatul acela, nu mă puteam decide să le încredinţez iar expoziţiei oficiale, ceea ce era firește indiciul unui debut şi al unui diletantism. Căci un talent autentic poate să treacă uşor peste aşa ceva şi nu trebuie să se sinchisească de oamenii din umbră care se ciondănesc cu privire la proprietatea ideilor şi a descoperirilor.

De data asta, m-am dus la un negustor cu vază, atot-puternic peste vânzările la licitaţie şi care cumpăra cu toptanul drepturile de succesiune ale artiştilor, achizi- ţionînd însă şi tablouri absolut inedite, dacă-i plăceau sau dacă-i ispiteau dorinţa de cîştig prin cine ştie ce calitate secretă. Tot parterul unei case frumoase era plin de aşa-zişi maeştri vechi şi de picturi mai recente, şi prin ferestre vedeai totodeauna tablouri, dar niciodată ceva care să nu însemne un nume pentru acest om. Nu ştiu dacă a fost capriciu sau sfială, dar m-am dus întîi la el, fără să-mi iau peisajele cu mine, ca să i le ofer între- blndu-1 dacă preferă să i le trimit, sau dacă să aştept vizita lui ca să le vadă. Apariţia mea în galeria de vînzări a rămas absolut neobservată, deoarece proprietarul ei împreună cu un grup de domni şi de cunoscători se opri-seră lîngă o ramă mică. îşi apropiaseră capetele şi priveau tabloul înrămat cu ajutorul unor lupte, în timp ce el îşi debita teoriile cu privire la raritatea lucrării. Cu lupa în mînă, trecu brusc cu tot grupul într-o sală vecină spre a face studii comparate în faţa unei alte rame, astfel că eu am rămas cîteva clipe singur în încăpere, în sfîrşit, domnii aceia s-au întors, grupul nemairespec- tînd o ordine anumită. Erau cu toţii absorbiţi în discuţii însufleţite părînd că se înţeleg şi că elaborează un adevăr sacru ; mi se părea că aici nu era atît vorba de o afacere, cît de o conferinţă de amatori de artă, în cursul căreia oamenii aceştia dau un aspect ştiinţific părerilor lor hazardate. între timp negustorul observase prezenţa mea şi mă întrebă ce doresc.

I-am expus destul de stingherit scopul vizitei mele, cu

senzaţia că cer un lucru pe care nici un om nu este dator să mi-1 dea, şi îndată ce aceste cuvinte mi-au ieşit din gură, individul mi-a răspuns scurt şi sec, fără să mă întrebe cine sînt, că nu cumpără astfel de obiecte, după care mi-a întors spatele.

In felul acesta afacerea mea se încheiase ; nu mai aveam nici un motiv să zăbovesc acolo şi după un sfert de oră eram iar acasă la cele două tablouaşe ale mele.

în ziua aceea n-am mai întreprins nimic, apăsat de o senzaţie înfricoşătoare de mîhnire şi de grijă. Nu puteam înţelege că atitudinea negustorului era atitudinea celor mai mulţi dintre oameni care ţin la distanţă tot ce nu vor şi nu caută de bună voie să cunoască. Ei folosesc în acest scop gardul veşnic verde al răspunsurilor negative şi lasă să se apropie numai pe cine vrea şi poate să răzbată pînă la ei ca să le fie de folos.

în ziua următoare am pornit din nou la drum, dar am luat înţelepţeşte cu mine, împachetate într-o bucată de pînză, tablourile pentru ca măcar să poată fi văzute. M-am dus la un negustor mai puţin pretenţios, la care preţurile de vînzare erau simţitor mai scăzute decît la primul, deşi se pricepea să manipuleze mai bine picturile, ba chiar ştia să le cureţe, să le restaureze şi să le dea lustru. L-am găsit într-un local cam întunecos, înconjurat de ulcele şi de pahare, peticind găurile unei pînze vechi. M-a ascultat cu atenţie, a instalat peisajele mele în lumina cea mai bună. apoi, după ce şi-a şters mîinile de şorţ, şi-a împins tichia de catifea pe ceafă, şi-a proptit mîinile în şolduri şi a spus pe loc, fără să stea mult pe gînduri :

— Chestiile astea nu sînt rele, dar sînt copiate după gravuri vechi, ba chiar după nişte gravuri bune.

Mirat şi supărat, i-am răspuns :

— Ba nu, am desenat copacii ăştia după natură, probabil că mai există şi acum ; şi mai tot ce se vede aici există, doar mai puţin înghesuit !

— în cazul acesta abia n-am ce face cu tablourile astea ! a răspuns el, abandonîndu-şi atitudinea cercetătoare şi aşezîndu-şi tichia la loc. Cînd lucrezi după natură nu alegi motive care arată ca nişte gravuri vechi. Trebuie să trăieşti în ritm cu timpul şi să păşeşti înainte o dată cu el!

Aveam acum în faţa mea toată problema stilului concentrată ca într-o nucă. Mi-am strîns tablourile şi la plecare am aruncat o privire asupra colecţiei de lucrări grosolane,

executate la întîmplare şi asupra grămezii de gunoaie pictate, care acopereau pereţii reprezentând lucrări actuale sau, mai bine zis, lucrări prevestitoare ale viitorului. Ele erau executate de nişte bieţi pîrliţi, care, în lipsă de talent, confecţionau cu mijloace ieftine şi bfij- bîind în întuneric tablouri care de atunci încoace au ieşit la lumină pline de pretenţii. E drept că, ajuns în stradă, mă simţeam şi eu cum nu se poate mai amărît, dar am întors spatele acestei case cu mîndria unui hidalgo scăpătat şi am pornit mai departe. Nu prea ştiam dacă nu cumva era mai bine să mă întorc acasă, astfel că am rătăcit pe cîteva străzi, pînă am ajuns în faţa prăvăliei unui croitor evreu care vindea în acelaşi timp haine şi tablouri noi. Unii artişti se îmbrăcau la el, şi cum, din cînd în cînd, era nevoit să preia sau să sechestreze cîte un tablou în locul banilor datoraţi, devenise cu timpul proprietarul unei mici galerii, cu care făcuse pînă atunci mai multe afaceri bune, fie punînd mîna pe lucrările unor tineri artişti fără bani, ajunşi mai tîrziu celebri, fie pescuind cîte o piesă de valoare de la ageamii. Oprindu-mă în faţa acelei părţi a prăvăliei sale unde erau expuse tablourile, am privit o clipă pe fereastră şi văîînd că încăperea era în orice caz foarte curată şi îngrijită, m-am simţit ispitit să intru şi să-mi ofer din nou tablourile. Negustorul s-a arătat dispus să-mi vadă lucrările, le-a privit cu o curiozitate plină de voluptate, mi-a cerut să-i spun cum, ce şi unde am pictat, apoi m-a întrebat dacă eram cu adevărat autorul lor şi dacă erau bine lucrate. întrebările lui nu erau chiar atât de naive pe cît voiau să pară, deoarece în tot acest ' timp mă privea cu foarte multă atenţie pentru a citi pe faţa mea în ce măsură încrederea în mine însumi era îndreptăţită sau închipuită, aşa după cum, în alte cazuri, întreba pe eel ce-i oferea un inel de aur da£ă e veritabil. In acest din urmă caz, recunoştea imediat aurul, dar punînd întrebarea, voia să-şi dea seama cu cine are de-a face ; în cazul meu însă ştiuse de la început să judece omul, însă. căuta să afle din comportarea mea în ce mod trebuia să pună mîna pe obiectul tranzacţiei. Cînd i-am răspuns cu ezitare că am făcut picturile cît am putut mai bine, dar că nu se cuvenea să le fac eu elogiul; că, după mine, nu erau grozave, altminteri nu m-aş afla cu ele aici, dar că merită suma modestă pe. care o ceream pentru ele, răspunsul meu n-a putut să-i displacă şi a devenit amabil şi vorbăreţ, aruncînd din cînd în cînd asupra tablourilor o privire binevoitoare, dar

şi nehotărîtă în acelaşi timp. Am început să sper că acum se va întîmpla ceva, dar n-a venit decît oferta neaşteptată de a lua tablourile în comision, de a le expune în prăvălia lui şi de a încerca să le vîndă cît va putea mai avantajos. Şi aşa a rămas ; căci altceva omul nu se pricepea să facă, propunerea lui era justă şi purtarea lui omenească, deoarece îmi dădea oarecare speranţe, şi eu puteam să mă întorc acasă cu inima mai uşoară decît în cazul că aş fi fost nevoit să iau din nou tablourile cu mine.

Astfel, lumea cîştigului rămînea deocamdată închisă pentru mine ca un zid, în care nu găseam nici o portiţă, nici o spărtură prin care să se fi putut strecura măcar o pisică. Bineînţeles că toate aceste trei drumuri nu mă obligaseră să risipesc nici o sută de cuvinte, dar nici al o sută unulea cuvînt nu mi-ar fi ajutat la ceva ; dacă Erikson ar mai fi fost aici el mi-ar fi vîndut tablourile cu vorbe puţine, ducîndu-se doar şi spunînd : „Ce mai staţi pe gînduri ? Trebuie să le luaţi !“ Sau dacă Ferdi- nand Lys le-ar fi expus pentru mine şi le-ar fi recomandat cu prestigiul său de om bogat unui alt om bogat, aş fi păşit şi eu pe un drum destul de larg ca sute de alţi pictori, şi aş fi rămas pe el. Dar amîndoi prietenii mei întorseseră de bună voie spatele artei şi trăiau pe undeva, nu ştiam unde, ca nişte morţi care făceau din depărtare semne unui supravieţuitor spunîndu-i : Pleacă şi tu de acolo !

In afară de ei nu mai aveam ceea ce se numeşte cu- noştinţe intime în lumea artiştilor, fiindcă trăiam aproape exclusiv în cercul studenţilor şi al viitorilor savanţi, împărţind cu ei, în calitate de auditor docil, felul lor de a trăi şi de a vorbi. în aceeaşi măsură mi-am pierdut întîi aspectul exterior şi apoi atitudinea interioară a unui adept al artei. în timp ce alegerea ce făcusem şi obligaţiile profesionale mă legau de o muncă fizică, spiritul meu se obişnuia cu o viaţă ce-şi avea mişcarea ei personală ; exprimarea lentă, abia însufleţită de o slabă speranţă, a unui singur gînd cu ajutorul muncii manuale părea o trudă inutilă, cînd în acelaşi timp, mii de reprezentări treceau în zbor pe aripile cuvîntului nevăzut. Această senzaţie perfidă mă tenta cu atît mai mult, cu cît participarea mea la viaţa ştiinţei se rezuma la audiere şi lectură, la o simplă receptare şi la savurare, fiindcă nu cunoşteam din experinţă munca de creaţie ştiinţifică. Mă învîrteam astfel ca o umbră care receptează de la două surse diferite de lumină contururile duble şi nucleul lipsit de consistenţă al obiectelor.

în această situaţie, îndată după ce am cheltuit ultimul

taler, am intrat din nou în robia datoriilor. De data asta, fiind vorba de o disperată repetare, mi-a fost mai greu să încep, în schimb continuarea a venit de la sine ca într-un vis înăbuşitor, pînă ce s-a scurs iar timpul şi a venit deşteptatea cu mizeria plăţilor şi a trăirii mai departe.

Abia acum m-am hotărît să recurg încă o dată la mama, fiindcă e o trăsătură caracteristică neamului omenesc ca, atîta timp cit se poate, puiul să-şi întoarcă privirile spre bătrîn. Un tineret care ştie că are intenţii curate şi bunăvoinţă, dovedeşte o încredere totală într-un viitor îndelungat, uitînd fireşte că-1 va trăi poate, ba chiar probabil, singur şi că, în cele din urmă, va fi nevoit să guste cu prisosinţă amărăciunea zicalei populare care spune că mai curînd întreţine o mamă şapte copii, decît şapte copii o mamă.

Noile economii pe care le făcuse fără îndoială între timp nu puteau fi destul de mari pentru nevoile mele actuale. Trebuia deci să procedez cu temei, astfel că în- tr-o scrisoare, în care mă arătam mai bine dispus decît mă simţeam în realitate, i-am propus să facă un împrumut pe casă. Lucrul acesta; spuneam eu, era simplu şi uşor, şi după ce voi începe să lucrez cu succes, se va putea rezolva, graţie străduinţelor mele, la fel de uşor, costînd în cel mai rău caz cîteva dobînzi.

Mama s-a speriat cumplit la primirea acestei scrisori, în locul căreia se aştepta zilnic, plină de dor, să mă vadă întorcîndu-mă acasă, chiar dacă nu încoronat de glorie, cel puţin satisfăcut. îşi dădea seama că aceste speranţe se pierdeau iar în depărtări necunoscute. De data asta n-avea decît puţine economii, deoarece suferise pierderi de pe urma chiriaşilor noştri ; biruit de probele de băutură, impuse de ocupaţia sa, bunul cotar murise, lăsînd în urmă datorii în timp ce. într-o criză de indignare, provocată de dispreţul permanent de care suferea, funcţionarul cel nemulţumit golise o casă de bani eonţinînd încasările unor taxe şi plecase în America, pentru a-şi căuta acolo superiori mai drepţi. Cu acest prilej, o lăsase şi pe mama cu chiria neplătită pe un an întreg, astfel că ghinionul meu se împletea în mod supărător cu aceste nenorociri. La asta se mai adăuga şi izolarea în care rămăsese mama după moartea celor apropiaţi : după unchiul meu murise şi tatăl Annei, învăţătorul, iar alţi vechi şi buni prieteni plecaseră şi ei din lumea aceasta, aşa cum se întîmplă uneori după scurgerea

anilor, cînd dispar mai mulţi deodată, deoarece le-a sosit sfîrşitul. De fapt, mama nu i-ar fi întrebat pe toţi aceşti morţi ce trebuia să facă, dar singurătatea îi mărea spaima şi numai ca să se mai mişte puţin, ca să simtă iar viaţa, mi-a împlinit dorinţa. S-a dus la un om de afaceri, care i-a făcut rost de suma cerută cu toate ceremoniile şi formalităţile posibile, mama asistând la ele în calitate de sfioasă solicitantă. Apoi, ascultînd de unele sfaturi şi după cîteva demersuri penibile, a luat un mandat, pe care a avut în sfîrşit bucuria să mi-1 trimită. în scrisoare s-a mulţumit să-şi descrie ostenelile, în loc să-mi facă mustrări sau să se văicărească.

Dar scriindu-i mamei, eu redusesem în ultima clipă şi de teamă să nu cer prea mult, aproape la jumătate suma respectivă, sperând că o voi scoate şi aşa la capăt. Iată de ce, banii trimişi prin mandat îmi ajunseră abia pentru achitarea datoriilor, astfel că m-am văzut nevoit, dacă voiam să mai rămîn cu ceva bani pentru cît de scurt timp, să cer ici-colo, unde nu era nevoie urgentă, amînări pentru împrumuturile luate de la prieteni. Faptul că această amânare mi se acorda cu ezitare îmi dovedea că rugămintea mea era neaşteptată, astfel că de ruşine am fost silit să-mi retrag cererea. Numai unul, care mă văzuse roşind, a refuzat banii, deşi avea de gînd să plece peste puţin din oraş. Mi-a spus să-i înapoiez suma cînd îmi va fi mai uşor, că deocamdată se putea lipsi de ea şi că-mi va da de ştire printr-o ocazie.

Graţie bunăvoinţei lui m-am văzut asigurat pentru cîteva săptămîni. Dar toată această întîmplare a trezit în mine nevoia de a reflecta mai serios asupra situaţiei mele şi asupra mea însumi. Mi-am cumpărat brusc cîteva topuri de hîrtie de scris şi am început să-mi povestesc viaţa de pînă atunci şi experienţele trăite, în dorinţa de a-mi lămuri mie însumi dezvoltarea şi caracterul meu. Dar abia începusem să scriu că am uitat cu desăvîrşire scopul ei critic, şi m-am lăsat doar în voia amintirilor privitoare la tot ceea ce trezise pînă atunci în mine bucurie sau supărare; toate grijile prezente au aţipit şi eu am scris de dimineaţa pînă seara, zi de zi, dar nu ca omul care scrie de nevoie, ci ca omul care, primăvara, cînd e frumos, se instalează în chioşcul din grădina lui, cu un păhărel de vin vechi de la ţară în dreapta şi cu un buchet de flori proaspete de cîmp în stînga. în amurgul trist, care se lăsase de mai multă vreme asupra

mea, am simţit trezindu-se în mine sentimentul că nici n-avusesem de fapt o tinereţe ; şi iată că acum se desfăşura sub mîna mea un ritm de viaţă tînără care mă captiva în ciuda împrejurărilor şi a posibilităţilor modeste, mă preocupa şi mă umplea de sentimente cînd fericite, cînd pline de remuşcare.

Am ajuns astfel pînă în clipa cînd, în perioada serviciului militar, mă aflam pe cîmp şi am văzut-o plecînd în emigraţie pe frumoasa Judith, fără să fi putut face o mişcare. Aici am lăsat peniţa din mînă, fiindcă evenimentele întîmplate de atunci încoace erau încă vii în mintea mea. Am dus imediat teancul de pagini la un legător de cărţi cerîndu-i să le îmbrace într-o pînză verde, culoarea mea favorită, ca să pot aşeza apoi cartea pe un raft.

După cîteva zile m-am dus înainte de masă s-o iau. Dar legătorul nu pricepuse ce-i cerusem şi făcuse o legătură de o fineţe şi de o frumuseţe, la care nici nu mi-ar fi trecut prin minte să mă aştept. în loc de pînză pusese mătase, aurise cotorul şi fixase copci metalice pentru închis. Aveam la mine toţi banii pe care-i mai posedam ei ar fi trebuit să-mi mai ajungă pentru cîteva zile, dar a trebuit să-i pun pe masă pînă la ultima leţcaie ca să plătesc legătorul, ceea ce am şi făcut fără să clipesc din ochi, şi, în loc să mă duc să mănînc, am plecat acasă, cu cea mai inutilă operă din lume în mînă. Pentru prima oară în viaţă n-am mîricat la prînz, şi am înţeles bine că se isprăvise cu împrumuturile şi cu plata datoriilor. Evenimentul acesta interesant s-ar fi petrecut oricum peste cîteva zile, dar el m-a surprins acum cu o forţă calmă dar neînduplecată. Mi-am petrecut după amiaza în camera mea şi seara m-am culcat mai devreme decît altă dată şi tot cu stomacul gol. Atunci rm-am amintit de cuvintele înţelepte pe care mi le spunea mama cînd, în copilărie, făceam mofturi la mîncare, mi-am amintit de avertismentele ei cum că, o dată şi o dată, voi fi poate bucuros să mă mulţumesc şi cu o astfel de mîncare. Simţămîntul următor a fost de stimă faţă de ordinea şi logica lucrurilor, faţă de frumuseţea lor. Căci în- tr-adevăr, nimic nu poate ajuta mai bine unui om să-şi întipărească în minte cursul necesar al evenimentelor decît să rabde de foame, fiindcă n-a mîncat nimic şi fiindcă n-are ce mînca, fiindcă n-are bani şi asta fiindcă n-a cîştigat nimic. în mersul acesta simplu şi neînsemnat al gîndurilor, se leagă de la sine toate consecinţele şi întrebările şi fiindcă acum aveam timp liber din belşug, fiindcă nu mă împovăra nici o

hrană'lumească, am cugetat din nou asupra vieţii mele, în ciuda cărţii îmbrăcate în mătase verde ce se afla pe masă. gîndindu-mă la păcatele pe care le săvîrşisem şi care, dat fiind că foamea mă dispunea la milă faţă de mine însumi, se înfăţişau ochilor mei cu destulă moderaţie.

Gîndindu-mă la toate astea, am adormit în pace. M-am trezit la ora obişnuită, dar pentru prima oară fără să ştiu ce voi mînca în ziua aceea. De fapt, de la un timp renunţasem la micul dejun, considerîndu-1 de prisos, acum însă m-aş fi bucurat să-l capăt; gazdele mele nu trebuiau însă să afle că eram flămînd, drept care am înţeles că primul imperativ al noii mele situaţii era păstrarea unui secret absolut. Cum eram un supravieţuitor al tinerilor mei colegi deja plecaţi din oraş, nu mai aveam nici un singur confident căruia săi pot încredinţa o realitate atît de ciudată. Căci cine se pomeneşte într-o bună zi nemaiavînd efectiv ce mînca în mijlocul unei comunităţi deşi nu e un cerşetor, stîrneşte aceeaşi vîlvă ca un cîine de coada căruia a fost legată o lingură de supă. Prin urmare, în loc să rămîn liniştit îndărătul pădurilor mele pictate, eram silit să plec de acasă la ora prînzu- lui. Pe străzi strălucea un soare luminos de primăvară ; toată lumea se îndrepta grăbită şi bucuroasă spre masă. Am străbătut mulţimea cu o ţinută demnă, fără să arăt ce se petrece în mine, şi am observat că ceea ce doream în primul rînd, nu era o mîncare bună, cît o pîine din cele proaspete şi rumene, pe care le vedeam în faţa bru- tăriilor, atît de mare e viteza cu care dorinţa, împinsă de necesitate, se îndreaptă numai către această hrană, cea mai simplă şi mai generală, cinstind străvechea vorbă despre pîinea cea de toate zilele.

Acum însă se punea problema că, trecînd prin faţa acestor brutării, să nu-mi las privirea lacomă să zăbovească o clipă asupra lor, astfel ca stăpînirea de sine a intelectualului să rămînă intactă. Prin urmare, în loc să mă plimb cu pas nehotărît şi rar, am intrat cu paşi grăbiţi într-o colecţie oficială de pictură ca să-mi petrec timpul în mod onorabil, contemplînd capodopere, ai căror autori trecuseră şi ei în viaţă prin diverse încercări. Am reuşit să stăpînesc timp de cîteva ore instinctele devoratoare ale naturii şi să uit de conflictul dintre ele şi mine. Cînd sălile s-au închis, am plecat imediat afară din oraş şi m-am întins pe malul fluviului într-un cring cu frunziş proaspăt, unde am rămas

ascuns şi în tihnă pînă s-a întunecat. Obişnuit oarecum după două zile lungi cu această situaţie neplăcută, o răbdare melancolică s-a strecurat în mine, sentiment care părea suportabil cu condiţia să nu se înrăutăţească. Am auzit păsările care încetau treptat să ciripească, apoi odihna nopţii s-a aşternut asupra fiinţelor vii, în timp ce zgomotul vesel al oraşului răzbătea pînă la mine. Cînd însă în apropiere a răsunat ţipătul unei păsări sugrumate probabil de un jder sau de o nevăstuică, am sărit în sus şi am plecat acasă.

Tot astfel s-a scurs şi ziua a treia, dar fiindcă acum simţeam o oboseală în toate mădularele, m-am plimbat încet, în timp ce gîndurile mele împrăştiate slăbeau evident. La suprafaţă rămăsese doar o curiozitate aproape indiferentă privitoare la ce avea să se întîmple de acum înainte, pînă ce. spre seară, aflîndu-mă într-o grădină publică, destul de departe de casă, foamea mea a devenit atît de violentă şi de penibilă încît am avut exact senzaţia că eram atacat de un leu sau de un tigru într-un deşert, în care nu mai existau alţi oameni. O primejdie de moarte se ivea la orizont, dar nici această clipă de mare nevoie nu mi-a înfrînt hotărîrea reîmprospătată de a nu cere nimănui ajutor. M-am îndreptat cu paşi cît puteam de siguri spre locuinţa mea şi m-am culcat pentru a treia oară fără să fi mîncat ; din fericire mi-am spus că asta nu era o aventură de alt gen sau mai ruşinoasă decît dacă, de exemplu, m-aş fi rătăcit în munţi, şi aş fi fost nevoit să stau trei zile fără să mănînc. Fără această mîngîiere aş fi petrecut o noapte foarte rea, pe cînd aşa, m-am cufundat măcar spre dimineaţă într-o stare asemănătoare cu somnul, din care m-am trezit abia cînd soarele era sus pe cer. Bineînţeles, eram foarte slăbit, mă simţeam rău şi nu ştiam ce să fac.

Abia acum am început să mă înfurii cu adevărat, am simţit şi tendinţa spre văicăreală şi m-am gîndit la mama cam aşa cum s-ar fi gîndit un copit rătăcit. Dar în timp ce mă gindeam la cea care-mi dăruise viaţa, mi-am adus aminte de cel mai mare patron care era totodată şeful suprem al aprovizionării pentru ea, adică la bunul Dumnezeu, care fusese de fapt mereu prezent în mintea mea, dar nu ca administrator de bunuri mărunte. Şi cum .creştinătatea nu introdusese încă pe atunci rugăciunea fără obiect, de cînd pluteam pe suprafaţa lucie a lacului vieţii, mă dezobişnuisem

de mult să fac asemenea invocări. După cîte îmi aminteam, ultima fusese prilejuită direct de nepriceputul Romer.

în clipa aceea de mare nevoie, cele cîteva principii vitale ale mele se adunară într-o consfătuire, aşa cum fac de obicei cetăţenii unui oraş asediat al cărui conducător e bolnav. Ele hotărîră să revină la o măsură excepţională, neglijată de mulţi ani şi să se adreseze imediat providenţei divine. Ascultam cu atenţie fără să intervin şi vedeam răsărind pe fundalul crepuscular al sufletului meu ceva ce aducea a rugăciune, fără să-mi dau totuşi seama ce are să iasă din ea. „Hai s-o încercăm şi pe asta, mi-am zis eu, în nici un caz n-are să strice, prost n-a ieşit niciodată !“. Şi aşa am lăsat să se îndrepte în voie spre ceruri ceea ce luase forma unor suspine, fără să-mi pot aminti cu precizie cum se manifestau.

Am stat cîteva clipe cu ochii închişi. „Va întrebui totuşi să te ridici", mi-am spus şi mi-am venit în fire. Şi cum priveam drept înaintea mea, am văziut licărind ceva într-un colţ al camerei, în direcţia duşumelei, de parc-ar fi fost un inel de aur. Era o strălucire ciudată şi plăcută, fiindcă altă lumină asemănătoare nu era în odaie. M-am ridicat deci ca să văd despre ce era vorba şi am descoperit că licărirea venea de la clapele metalice ale flautului meu, care zăcea nefolosit de cîteva luni în colţul acela, ca un toiag de călătorie uitat. O singură rază de soare care pătrunsese printr-o mică crăpătură între perdelele trase ajungea la bucăţica aceea de metal ; dar de unde venea, de vreme ce fereastra dădea spre apus şi la ora aceea într-acolo nu era soare ? Se dovedi însă că raza era reflectată de vîrful auriu al unui paratrăsnet, care scînteia în soare pe acoperişul unei case destul de îndepărtate şi care-şi făcuse drum exact prin crăpătura dintre perdele. Am ridicat flautul şi m-am uitat la el. „N-o să mai ai niciodată nevoie de el ! m-am gîndit, dacă-1 vinzi mai apuci să mănînci ceva !“ Această revelaţie venea parcă din ceruri, ca şi raza de soare. M-am îmbrăcat, am băut un pahar cu apă, de care nu duceam lipsă, apoi m-am apucat aă demontez flautul şi să-l lustruiesc, ştergîndu-i cu grijă piesele de praf. Pe urmă l-am frecat bine cu o bucăţică de firnis şi cu un petec de stofă de Hnă, şi fiindcă n-aveam ulei de migdale, care se foloseşte de obicei în acest scop, l-am uns pe dinăuntru cu ulei alb de mac pentru ca instrumentul

să sune frumos dacă va fi încercat. Am căutat apoi cutia veche a flautului, l-am aşezat în ea cu atîta solemnitate de parcă ar fi fost înzestrat cu cele mai miraculoase puteri, după care. fără să mai pierd timpul, am pornit cu viteza ce mi-o îngăduiau picioarele vlăguite în căutarea unui cumpărător pentru vechiul meu prieten de tinereţe.

Peste puţin am dat într-o străduţă lăturalnică peste prăvălioara întunecoasă a unui telal, în vitrina căruia, alături de cîteva porţelanuri vechi, se afla şi un clarinet; în cealaltă vitrină erau expuse cîteva gravuri vechi, îngălbenite de vreme, iar într-o ramă mică se afla portretul decolorat al unui militar într-o uniformă demodată şi un ceas de buzunar, pe al cărui cadran era pictată o scenă pastorală. Am intrat şi am găsit în mijlocul boarfelor sale, un bătrînel ciudat, scurt şi gras, învăluit într- un halat lung de casă, pe deasupra căruia era legat şi un şorţ alb de femeie. Pe capul rotund purta o şapcă ciudată cu cozoroc, de forma scoicii unui nautilus, de hîrtie. Cînd am intrat, această făptură era aplecată tocmai asupra unei mici sobe de gătit şi amesteca ceva într-o oală. Micul telal îşi ridică privirea şi mă întrebă pe un ton destul de neprietenos ce doresc, la care i-am răspuns cu voce scăzută că aveam de vînzare un flaut. Omul deschise curios cutia, dar mi-o dădu imediat înapoi şi-mi spuse : „Montaţi mai întîi obiectul ăsta, altminteri nu ştiu ce este !“ După ce am montat cele trei piese, a luat instrumentul în mînă şi l-a privit pe toate feţele ui- tîndu-se şi în lungul lui ca să vadă dacă nu cumva e strîmb sau încovoiat.

— De ce vreţi să-l vindeţi ? m-a întrebat el şi eu i-am răspuns că nu mai voiam să-l păstrez.

— Dar flautul ăsta cîntă ? Am acolo de mult un clarinet din care nimeni nu poate scoate nici un sunet. Cu ăla am fost tras pe Sfoară. Ia suflaţi în el!

Am cîntat o gamă, dar el a vrut să audă o piesă întreagă ; am început prin urmare să cînt cu suflu sjab, deşi nu mă aflam într-o dispoziţie muzicală, o arie din *Freischiitz :*

Şi dacă nori îl împresoară,
Soarele tot pe bolta lui apune,
O voinţă sacră acolo măsoară,
Lumea nu-ntîmplăni oarbe se supune.

Era prima bucată pe care o învăţasem pe vremuri, cu ani

de zile în urmă. şi de care-mi aminteam acum mai repede. Nu numai fiindcă mă simţeam slab, dar şi fiindcă-mi dădeam dureros seama de situaţie şi-mi aminteam de timpurile acelea fără griji, recitalul suna cam tremurat şi n-am ajuns decît pînă la măsura a zecea sau a douăsprezecea. Dar omuleţul voia să urmez şi, de teamă că afacerea s-ar strica, am cîntat mai departe cu un sentiment de jalnică umilinţă, în timp ce telalul nu-şi lua ochii de la mine. M-am întors şi am privit pe geam afară, cu ochii plini de lacrimi amare.

Pe neaşteptate, un chip frumos de fată se ivi în geam ca un răsărit de soare, senin ca o zi de primăvară, rîse fermecător şi bătu în geam cu mîna elegant înmănuşată. Era evident o femeie distinsă şi telalul cel bătrîn se grăbi cu mult zel să deschidă geamul atît de larg cît îi permiteau vechiturile aflate în spatele lui.

— Ei, moşneguţule, ce concert ai aici ? întrebă ea în dialectul familiar de prin partea locului, dialect pe care părea să-l folosească doar din amabilitate ; pe urmă însă, şi mai înainte ca omuleţul surprins să fi apucat să-i răspundă, îl întrebă de nişte ceşti de porţelan, pe care i le făgăduise. Intre timp, eu mă aşezasem pe o ladă ca să mă odihnesc după acest cîntec obositor şi mă uitam la femeia aceea drăguţă care, isprăvind repede convorbirea, mai aruncă în încăpere o privire a cărei strălucire trecu şi peste jalnica mea persoană.

— Vezi să-mi faci rost de ceşcuţele acelea vechi, Şi acuma puteţi să continuaţi cu muzica ! mai exclamă ea şi dispăru de lîngă geam după ce salută cu graţie. Bă- irînul era foarte emoţionat de această nesperată apariţie ; strălucirea de mai a acelui chip îi încălzise fără îndoială sufletul şi-i dăduse cea mai bună dispoziţie.

— Flautul ăsta funcţionează destul de bine, spuse el. Cît vrei pe el ?

Cum nu ştiam ce să-i răspund, scoase un gulden şi jumătate, în două monezi noi-nouţe.

— Eşti mulţumit cu atît ? întrebă el. Nu face mofturi, sînt bani buni !

Eram satisfăcut, ba chiar i-am mulţumit în grabă cu toată sinceritatea dictată de simţămîntul că eram salvat, ceea ce probabil că nu se prea întâmpla în relaţiile sale de afaceri. M-a bătut cu amabilitate pe umăr şi m-a rugat să-i arăt cum se demontează flautul şi cum se aşează în cutie. Apoi a aşezat

cutia deschisă în fereastră.

Pe stradă, am examinat cu mai multă atenţie cele două monezi pentru a mă convinge încă o dată că aveam într-adevăr în mînă posibilitatea de a-mi potoli foamea. Vesela licărire a argintului, strălucirea celor doi ochi pe care-i zărisem cu puţin înainte şi care continuau să acţioneze asupra mea, precum şi raza de soare, care îndată după rugăcine îmi arătase în dimineaţa aceea flautul uitat, toate mi se păreau că izvorăsc din acelaşi loc şi că sînt efectul unei puteri transcendente. Cu o duioşie plină de recunoştinţă şi eliberat de orice grijă a vieţii, am aşteptat ora prânzului, convins că bunul Dumnezeu imi ajutase totuşi nemijlocit. Asta nu înseamnă că e vorba de lucruri necurate, m-am gîndit eu în egoismul meu atît de violent atins, pot accepta această modestă minune şi, pe bună dreptate, îi pot mulţumi în consecinţă lui Dumnezeu. De dragul simetriei am adăugat la mica rugăciune din dimineaţa aceea o altă scurtă rugăciune de mulţumire, fără a încerca să-l plictisesc pe marele stă- pîn al lumii cu voţ-be multe şi răsunătoare.

Pe urmă n-am mai stat mult pe gînduri şi m-am dus la obişnuitul meu restaurant, în care aveam impresia că nu mai pusesem piciorul de un an, atît de lungi mi se păruseră aceste trei zile. Am mîncat o farfurie de supă concentrată, o bucată de carne de vită cu legume bune şi ca prăjitură o specialitate locală. Am mai comandat şi o halbă de bere, cu un guler grozav şi toate îmi plăceau atît de mult încît mi se părea că mîncasem la cel mai rafinat ospăţ. Un medic celibatar, care lua **masa** tot la restaurantul acela, îmi spuse pe un ton prietenos că, la început, mă crezuse bolnav, atît de rău arătam ; dar din moment ce aveam atîta poftă de mîncare, însemna că nu era nimic grav. Din vorbele lui am dedus că mă bucuram cel puţin de o sănătate robustă, lucru la care nu mă gin- disem pînă atunci şi i-am fost recunoscător providenţei şi pentru asta, deoarece unui flăcău mai slăbuţ sau mai bolnăvicios ar fi putut să-i meargă mai prost, după toată povestea aceea.

După prînz m-am dus la o cafenea unde m-am odihnit în faţa unei ceşti de cafea, citind totodată şi ziarele ca să văd ce se mai petrecea în lume. Pentru că şi în această privinţă, mă simţisem timp de trei zile ca într-un pustiu, nu mă văzusem cu nimeni şi. nu auzisem nici o noutate. Am găsit multe ştiri şi evenimente care se petrecuseră între timp în lume ; această lectură tihnită a făcut ca forţele mele fizice şi

intelectuale să-şi revină văzînd cu ochii şi cînd am citit o relatare despre o biserică din localitate unde lumea se aduna pentru că o icoană a Sfintei Fecioare îşi mişca ochii, m-am gîndit surprins la propria mea minune petrecută în linişte şi, după ce am meditat, mi-am spus cu voce sufletească schimb- bată, cu totul diferită decît înainte de prînz : „Oare eşti mai mult decît aceşti adoratori de icoane ? S-ar putea spune că dacă dracul e flămînd, mănîncă şi muşte, iar Heinrich Lee umblă după minuni !“

Ezitam totuşi să mă lepăd de plăcuta senzaţie a unei griji directe şi a ascultării rugăciunii mele, ezitam să renunţ la o legătură personală cu siguranţa lumii.

In sfîrşit, spre a nu pierde acest avantaj şi spre a salva totuşi legea raţiunii, mi-am explicat întîmplarea prin obişnuinţa moştenită a rugăciunii care luase locul unei energice concentrări a forţelor gîndirii, prin intermediul cărora mi se uşurase inima, petrecîndu-se implicit şi eli- berarea lor astfel ca să poată recunoaşte sau să caute posibilitatea cea mai simplă care le stătea la îndemînă ; mi-am mai spus că tocmai acest proces era de natură divină şi, în acest sens, Dumnezeu dăduse o dată pentru totdeauna oamenilor posibilitatea de a recurge la rugă-

dune, fără ca el să intervină în cazuri izolate şi fără să garanteze succesul necondiţionat în toate cazurile. Mai. curînd potrivise lucrurile în aşa fel încît pentru a evita Q greşită folosire a numelui său, atîta timp dt încrederea în sine şi energia sînt suficiente, ele să aibă valoare de rugăciune şi să fie încununate de succes.

Chiar astăzi nu-mi vine să rîd nici de neînsemnătatea acelei nevoi, nici de credinţa trecătoare în minuni, nici de bilanţul pedant care a urmat după ele. N-aş da ex~ perienţa de a fi simţit o dată în viaţă foamea violentă,, nici minunea acelei dulci raze de soare după rugăciune, nici explicaţia ei critică după întremarea fizică ce a urmat ; căci după mine, suferinţa, greşeala şi puterea de rezistenţă menţin viaţa.

C a p i t o l u l
c i n c i

TAINELE MUNCII

Bănuţii primiţi pentru flaut mi-au ajuns pentru încă o zi, deoarece i-am împărţit cu socoteală. Aşadar, m-am trezit în ziua aceea fără grija de a răbda de foame, ceea ce era o altă mică bucurie, pe care o trăiam pentru prima oară, fiindcă pînă atunci nu avusesem astfel de griji şi abia acum simţeam deosebirea. Acest sentiment nou de a fi sigur că nu voi muri de foame din lipsă de hrană îmi era atît de plăcut, încît am început să caut repede alte obiecte pe care să le pot trimite pe urmele flautului ; n-am mai descoperit însă absolut nimic de care să mă fi putut lipsi, în afară de modestul tezaur de cărţi, pe care-1 adunasem în cursul peregrinărilor mele la hotarele ştiinţei şi care, ca printr-o minune rămăsese încă absolut intact. Am deschis cîteva volume şi am citit în picioare pagină după pagină, pînă cînd a bătut ora unsprezece şi s-a apropiat vremea prînzului. Am închis oftând ultima carte şi am spus : „Afară cu ele ! Nu e momentul pentru asemenea lux, mai tîrziu o să adunăm alte cărţi !“

Am adus repede un om, care a legat toată grămada cu o sfoară, a luat-o în spate şi a venit după mine la anticar. O jumătate de oră după aceea mă descotorosisem de toată ştiinţa, în schimb aveam în buzunar din ce trăi timp de cîteva săptămîni.

Asta mi s-a părut o perioadă nesfîrşită, dar a trecut şi ea fără să producă vreo schimbare în situaţia mea. Prin urmare trebuie să mă gîndesc la o nouă amînare, ca să aştept o schimbare în mai bine şi apariţia norocului. Unii oameni se comportă nestrămutat în conformitate cu scopul pe care-1 urmăresc, sînt harnici şi perseverenţi, chiar dacă n-au terenul solid sub picioare şi nici un ţel limpede înaintea ochilor ; altora însă le este cu

aneputinţă să aibă o atitudine oportună şi intenţii ferme, «iacă n-au o bază şi un ţel tocmai pentru că nu pot şi jnu vor să facă nimic din nimic numai din oportunism. -Aceştia din urmă consideră că cel mai nimerit oportunism e să nu se istovească făcînd lucruri lipsite de importantă, ci să lase ca vîntul şi valurile să treacă peste -ei, gata în orice moment să apuce funia călăuzitoare dacă
0 văd fixată undeva. O dată ajunşi pe uscat, ştiu că sînt iar stăpîni, în timp ce ceilalţi înoată mereu încoace şi încolo pe scîndurelele şi micile lor grinzi şi se îndepărtează tot mai mult de ţărm fiindcă sînt prea nerăbdători.
1 drept că nu eram o mare personalitate în lumea spiritelor spre a fi îndreptăţit să recurg la un mijloc atît de •distins cum e răbdarea, dar pe vremea aceea n-aveam altceva la îndemînă şi, la mare nevoie, ţăranul îşi leagă opinca şi cu fire de mătase.

In afară de tablourile şi de schiţele mele care nu găseau cumpărător, nu mai posedam decît mapele pline Jcu schiţe după natură. Ele conţineau aproape toată truda tinereţii mele şi reprezentau o mică avere, deoarece erau numai studii după obiecte reale. Am luat două din cele mai reuşite, de format mai mare, pe care le isprăvisem în matură şi, întîmplător, le colorasem uşor, dar foarte frumos. Cum n-aveam intenţia să mă duc la un mare negustor de tablouri, ci la telalul meu cel cumsecade, convins fiind din capul locului că nu voi obţine valoarea lor reală, le-am ales pe acestea, pentru că făcînd o impresie mai mare, voiam să merg la sigur. Cînd am ajuns în •dreptul locuinţei şi al prăvăliei sale. am privit mai întîi pe geam şi am observat vechiturile dinăuntru, clarinetul, gravurile şi tablourile; numai cutia cu flautul meu nu mai era acolo. încurajat, am intrat în prăvălia bătrînu- lui, care m-a recunoscut imediat şi m-a întrebat ce lucruri noi îi aduceam. Era în toane bune şi m-a anunţat că a vîndut de mult flautul acela. După ce am despăturit colile şi le-am întins cum am putut pe masă, m-a întrebat mai întîi, ca şi negustorul evreu de tablouri şi de haine, dacă eu le-am făcut, şi am ezitat să-i răspund, »căci eram încă prea orgolios ca să mărturisesc că mizeria mă împinsese să aduc roadele muncii mele personale în spelunca lui. Totuşi, el îmi smulse curînd adevărul, spunînd că nu trebuie să mă ruşinez, ci mai degrabă să fiu mîndru, căci, după el, lucrurile acelea nu erau de lacrele, astfel că voia să rişte o sumă frumuşică pe ele. într- adevăr, mi-a dat destui bani ca să pot trăi cîteva zile din ei, astfel că acest cîştig mi s-a părut a nu fi de dispreţuit, deşi, pe vremuri, petrecusem cîteva

săptămîni lucrînd cu plăcere şi cu rîvnă la ele. Acum însă, nu comparam suma aceea neînsemnată cu valoarea lor, ci cu nevoia momentului, şi bătrînul negustor nevoiaş cu mica lui casă de bani mi s-a părut un protector vrednic de stimă, căci ar fi putut să mă şi refuze. Iar puţinul pe care mi-1 dăduse cu bunăvoinţă şi strîmbături hazlii avea aceeaşi valoare ca sumele mari pe care le dau negustorii avuţi pentru o toană oarecare a judecăţii lor şovăitoare.

Chiar în prezenţa mea, omul acela ciudat prinse colile mele nenorocite în geam şi eu mi-am luat tălpăşiţa. Pe stradă am aruncat o privire fugară în vitrină şi am văzut cu duioşie singurătăţile însorite din pădurile patriei mele ţinute dureros la acest sinistru stîlp al sărăciei.

Asta nu m-a împiedicat să merg iar peste două zile- cu un desen la omul meu, care m-a primit vesel şi prietenos. Primele două nu mai erau acolo, omuleţul, sau domnul Joseph Schmalhofer, cum se numea de fapt conform firmei lui mici şi vechi, n-a. vrut pentru nimic în lume să-mi spună cine le cumpărase, ci a cerut să vadă ce-i adusesem. Am căzut repede la o înţelegere ; am făcut, e drept, un mic efort ca să storc un preţ mai acătării : m-am bucurat însă că bătrînul era dispus doar să cumpere, că mă îndemna să-i aduc tot ce terminam şi să rămîn veşnic modest şi econom, căci din începuturi modeste va ieşi cu siguranţă ceva de nădejde. M-a bătut din nou cu familiaritate pe umăr şi m-a sfătuit să nu mai fiu atît d£ trist şi de taciturn.

încetul cu încetul, tot conţinutul mapelor mele a trecut în mîinile telalului meu dispus să cumpere. Acum nu-mi mai atîrna lucrările în geam, ci le aşeza cu grijă între două cartoane, pe care le lega cu o curea lungă de piele. Am remarcat că uneori colile mele, mari şi mici. colorate sau necolorate, se adunau pentru un timp în mapă, după care aceasta se subţia şi se golea iar ; niciodată însă omul nu trăda cu un singur cuvînt unde dispăreau comorile tinereţii mele. Altminteri bătrlnul rămi- xiea mereu acelaşi ; atîta timp cît am mai avut de vfn- ■zare vreun desen, am găsit la el un refugiu sigur, şi la urmă, chiar fără relaţii de afaceri, eram bucuros să petrec cîte o oră cu el pălăvrăgind şi privind cum trebăluia. Cînd mă pregăteam apoi de plecare, mă îndemna să nu mă duc la vreo circiumă şi să fac praf bănuţii, ci să ră- mîn să mănînc la el, lucru pe care în cele din urmă m-a obligat să-l fac. De altfel, acest bătrîn spiriduş, necăsătorit, era un bucătar bun şi avea întotdeauna o mîncare gustoasă în oala

de pe plită sau de pe soba din încăperea aceea întunecoasă. Ba frigea cîte o raţă, ba cîte o gîscă, ba pregătea nişte legume suculente cu carne <3e berbec, sau transforma cu măiestrie un peşte ieftin, ele apă dulce, într-o delicioasă mâncare de post. Intr-o zi. după ce pusese mîna pe mine şi mă convinsese să mănînc cu el, a deschis deodată fereastra, din cauza căldurii, spunea el, în realitate însă, ca să-mi îngenunche trufia de sărăntoc şi să mă arate trecătorilor. Mi-am dat seama de asta după privirile lui şirete şi după cuvintele glumeţe, cu care pedepsea manifestările de jenă şi de supărare pe care le trădam. De atunci nu m-am mai lăsat prins în cursă şi mi-am considerat sărăcia drept o proprietate a, mea, asupra căreia nu avea dreptul să dispună astfel. Era ciudat că nu mă întreba niciodată cum sau de ce sărăcisem, deşi ştia de mult cum mă cheamă şi de unde sînt. Am atribuit motivul acestei comportări prudenţei de a evita orice lămurire, spre a nu se simţi obligat din punct de vedere moral să mă plătească mai omeneşte. Pentru acelaşi motiv, nu-şi mai exprima niciodată părerea asupra lucrărilor pe care i le aduceam, nu mai spunea că sînt bune sau satisfăcătoare, şi trecea sub tăcere cu aceeaşi încăpăţînare numele celui căruia
i le vindea.

Dar nici eu nu-i mai puneam întrebări. In dispoziţia în care mă aflam, dădeam totul pentru pîinea mizeră, pe care mi-o oferea lumea, simţind satisfacţia de a o plăti nesăbuit, fără socoteală. Lucrul acesta mi-1 puteam imagina cu atît mai uşor, cu cît puţinul pe care-1 obţineam acum era primul cîştig datorat muncii mele. Căci numai pentru banul pe care l-ai muncit nu-ţi faci nici un fel de reproşuri, fiindcă ai conştiinţa împăcată, şi tot ce cumperi cu el, e lucru, ca să zic aşa, creat şi cultivat de tine. fie că e pîine, vin, haine sau podoabe.

In felul acesta şi deşi ceea ce-mi dădea bătrînul pe numeroasele mele studii şi schiţe era puţin, am trăit aproape şase luni. S-ar fi zis că nu se mai terminau, totuşi lucrul acesta s-a întîmplat, fireşte, într-o bună zi. Eu însă nu eram dispus să rabd iar de foame. De aceea, mi-am desprins din rame cartoanele mari, colorate sau necolorate, le-am tăiat cu grijă pe fiecare într-un număr de coli de aceeaşi mărime, le-am băgat într-un dosar şi am dus pe rînd aceste caiete ciudate, dar încă arătoase, domnului Joseph Schmalhofer. El le-a privit cu mare mirare, pentru că, ce-i drept, aveau un aspect destul de frumos. Desenul mare, plin de îndrăzneală trecea continuu

prin toate fragmentele ; trăsăturile de peniţă viguroase şi tentele largi păreau de două ori mai mari pe aceste fragmente mici, şi le dădeau, aşa cum se prezentau, ca părţi ale unui întreg necunoscut, un aspect misterios şi fabulos, astfel că bătrînul nu ştia ce să creadă şi întreba mereu dacă şi asta eta ceva serios. L-am lămurit însă că aşa trebuia să fie, deoarece foile se puteau alătura, alcătuind un tablou mare ; fiecare luată în parte avea însă totuşi un sens şi pe fiecare din ele era ceva de ,văzut ; pe scurt, mi-am bătut joc de el, spunîndu-mi că dacă va rămîne cu caietele acelea, va fi pentru el doar o mică pierdere din cîştigul pe care mi-1 ciupise mie. Bătrînul telal îşi scărpina nehotărît piciorul, unde avea o eczemă care-1 mînca, dar nu renunţa la aceste caiete sibilinice, ci le vîndu pe toate în bloc intr-o zi, fără să aflu în mîna cui ajunseseră.

După oe am aflat ce înseamnă şi cîştigul de pe această ultimă vînzare iar n-am mai ştiut ce să fac. Cu titlu de încercare, m-am dus la negustorul acela de tablouri şi de haine, ca să mă interesez de cele două picturi în ulei. Ele atîrnau încă în acelaşi loc, astfel că i le-am oferit negustorului pentru preţul cel mai modest, pe care putea să-l fixeze el. Dar omul nu era dispus să dea bani pe ele şi m-a încurajat să mai am răbdare, fiindcă puteam face astfel o treabă mai bună. M-am mulţumit şi cu asta, căci aşa aveam totuşi undeva în lume o speranţă şi o afacere în suspensie. Am pornit mai departe şi m-am dus la Schmalhofer ca să-i dau bună ziua. El s-a uitat imediat la mîinile mele goale, dar i-am spus că nu mai aveam nimic de vîndut.

— Ei, capul sus, prietene ! a exclamat el* apucîndu- mă de mînă. O să ne apucăm imediat de o treabă, ai să yezi ce treabă ! E tocmai timpul nimerit, nu trebuie să stăm degeaba ! Apoi mă duse şi mă împinse într-o cămăruţă şi mai întunecoasă, care se afla în spatele prăvăliei şi în care lumina pătrundea numai printr-un crenel îngust, ce se deschidea în zidul umed şi mucegăit. După ce m-am obişnuit oarecum cu întunericul, am văzut că magherniţa aceea era plină de nenumărate beţe şi beţi- şoare, noi-nouţe, date la rindea, beţe de toate mărimile, trîntite de-a lungul pereţilor. Pe o vatră străveche, amintire de la vreun laborant, care trebăluise la ea poate cu o sută de ani în urmă, se afla o găleată de vopsea albă, înconjurată de mai multe oale cu alte culori, fiecare prevăzută cu o pensulă de mărime mijlocie.

— Peste două săptămîni, spuse bătrînul, coborînd şi

ridicînd alternativ glasul, îşi face intrarea în oraşul nostru logodnica prinţului moştenitor ! Tot oraşul va fi împodobit şi pavoazat, mii şi mii de ferestre, de uşi şi de ferestruici vor arbora steaguri în culorile noastre şi ale patriei logodnicei; în viitoarele două săptămîni. steagurile de toate mărimile vor fi marfa cea mai căutată ! M-am mai ocupat de cîteva ori de treaba asta şi am cîş- tigat bani buni. Cine vinde mai întîi, mai repede şi mai ieftin, are cei mai mulţi muşterii. Aşadar, să ne apucăm de lucru, n-avem timp de pierdut ! Eu m-am şi aprovizionat, am făcut rost de beţe, am mai comandat şi altele, croitul şi cusutul pînzei începe de asemenea. Şi dumneata, prietene, parcă mi-ai picat din ceruri ca să-mi vopseşti beţele ! Pst ! Să n-aud nimic ! Pentru astea mari îţi dau cîte un creiţar de bucată, pentru astea mai mici cîte o jumătate de creiţar, iar pentru cele mici de tot, destinate găurilor de şoareci şi ferestruicilor supuşilor sărmani, ne învoim cu patru bucăţi la creiţar ! Şi acuma, fii atent la ce ai de făcut, orice lucru trebuie învăţat !

Bătrînul apucase să confecţioneze pe jumătate sau în întregime cîteva beţişoare. După ce lemnul era dat cu un fond alb, acelaşi pentru ambele regate, era înconjurat într-o spirală, de altă culoare. Bătrinul vîrî coada unuia din beţe în crenel, îl ţinu în poziţie orizontală cu mîna .stîngă, şi muind pensula, îmi atrase atenţia că nu trebuia *să* aibă nici prea multă, dar nici prea puţină vopsea, pentru ca, dintr-o singură trăsătură, să iasă o linie bine făcută, apoi începu să rotească băţul încet, trăgînd de sus în jos spirala albastră, silindu-se să nu-i tremure mîna şi nici să fie nevoit s-o refacă în locuri rămase necompletate. Mîna lui tremura totuşi, nici distanţa albă şi nici lăţimea liniei albastre nu-i ieşeau egale, astfel că aruncă opera nereuşită şi strigă : *„Item !* Aşa se face ! E treaba dumitale să lucrezi mai bine, căci de ce oare eşti tînăr !“

Fără să stau o clipă pe ginduri, am apucat un băţ, l-am aşezat cum trebuie şi am încercat cu multă curiozitate să fac munca aceea ciudată. în curînd, lucrul a început să meargă bine. Am continuat cu rivnă pînă la ora prînzului, cînd, ieşind din caverna întunecoasă, l-am găsit pe bătrîn cu vreo trei sau patru cusătorese, cărora le măsura materialul pentru steaguri, dindu-le totodată sute de poveţe cum să le coasă : nici prea neglijent, dar nici prea trainic, ci în aşa fel încît treaba să meargă repede şi steagurile să reziste cît vor fîlfîi în

vînt, fără să fie nevoie să ţină o veşnicie. Femeile rîdeau, am ris şi eu cînd am trecut pe lîngă ele şi omuleţul a strigat după mine să mă întorc neapărat peste o oră. Aşa am şi făcut, şi pînă la sfîrşit am petrecut zilele următoare cu noua mea ocupaţie.

Afară se tărăgăna un splendid sfîrşit de vară ; oraşul şi ţara întreagă erau scăldate în soare şi oamenii umblau cu mai multă vioiciune decît altă dată în aer liber. Prăvălia meşterului Joseph era mereu plină de lume care cumpăra sau comanda steaguri, de fete care croiau sau coseau, de tîmplari care aduceau beţe noi ; într-o dispoziţie excelentă, bătrînul trona printre ei şi făcea gură, încasa bani, număra steaguri şi, din cînd în cînd, intra în gaura întunecoasă unde stăteam singur-singurel în lumina palidă care pătrundea prin crăpătura din zid, rotind mereu beţele albe şi trăgînd veşnicele spirale.

Atunci mă bătea uşurel pe umăr şi-mi şoptea la ureche : „Bine, fiule ! Asta e adevărata linie a vieţii ; «dacă înveţi s-o tragi repede şi bine, înseamnă că ai făcut mare lucru !“ Intr-adevăr, această ocupaţie simplă ajunse cu timpul să mă pasioneze în aşa măsură, încît zilele petrecute în gaura aceea treceau ca orele. Era o muncă de rînd, o muncă pe care o faci fără să te gîndeşti la ea, fără nici o mîndrie profesională şi fără nici o altă pretenţie în afară de posibilitatea de a te întreţine momentan. Aşa se întâmplă cu un călător care trece pe drum, pune mîna pe o lopată şi lucrează în rînd cu ceilalţi pe şosea atîta timp cît îi face plăcere şi cît îl împinge nevoia să lucreze.

Trăgeam fără încetare spirale, repede şi totuşi cu băgare de seamă, fără să fac vreo pată, fără să trebuiască să arunc vreun băţ sau să pierd vreo clipă din cauza nehotărîrii sau a unei clipe de visare şi în timp ce beţele pictate se adunau şi erau transportate fără întrerupere, în timp ce, tot fără întrerupere, soseau altele noi, ştiam în orice clipă cît lucrasem şi fiecare băţ îşi avea valoarea lui anumită. Am mers pînă acolo încît, complet uluit, Joseph se văzu obligat să-mi plătească chiar în a treia seară nu mai puţin de doi taleri pentru fiecare zi de lucru, adică mult,mai mult decît îmi dăduse pentru cel mai bun dintre desenele mele. La început s-a revoltat şi a strigat că a greşit socoteala, că nu prevăzuse să cîştig atîta cu fleacurile astea !

Eu însă n-am vrut să ştiu de glumă şi i-am cerut-să respecte învoiala, spunînd că nu era treaba lui dacă ajunsesem la asemenea îndemînare şi că ar trebui să-l bucure că putea livra atîtea steaguri ; într-un cuvînt, aici mă simţeam pe un

teren perfect sigur şi l-am intimidat aşa de tare pe omuleţul meu, că s-a domolit repede şi m-a rugat să continui tot aşa, fiindcă lucrurile mergeau foarte bine.

Făcea vînzare mare şi aproviziona o mare parte din oraş cu stindardele sale omagiale. Eu însă continuam neobosit să rotesc beţele, în timp ce gîndurile mele hoinăreau de-a lungul liniei albastre ce se desfăşura fără încetare, într-o lume de amintiri şi de perspective de viitor. N-aveam de gînd să mă duc de rîpă, totuşi nu

vedeam ieşirea, care fără îndoială că exista pe undeva, deoarece ca şi pînă atunci aveam în sînge credinţa într-o ordine divină în lume, deşi aveam grijă să nu arunc iar undiţa după o mică minune obţinută prin rugăciune. Pînă la urmă m-am mulţumit cu conştiinţa siguranţei imediate, că aveam din ce trăi în ziua aceea şi mai muite alte zile. Scoţînd punga de piele pe care mi-o cumpărasem, o pungă din aceea pe care le poartă cărăuşii şi marinarii, m-am convins că modesta comoară de bani de ar- git care odihnea bine legată pe fundul ei sporea vizibil.

Pînă acum ţinusem totdeauna banii la suprafaţă, în buzunarul vestei, acum însă, în calitatea mea de avar debutant, mi-am propus să nu mă mai gospodăresc niciodată fără pungă şi mi-am continuat cu hărnicie munca lipsită de glorie, dar îndestulată. Seara căutam un restaurant cît mai îndepărtat, luam loc printre oameni necunoscuţi şi comandam o cină modestă, pe care o plăteam încet şi cu prudenţă, scotocind în pungă, ca un om care ştie de unde îi vin banii.

Intre timp, ziua intrării în oraş a logodnicei prinţului se apropiase. Pînă în ultima clipă au venit cîţiva oameni mai săraci sau mai zgîrciţi să cumpere, după matură chibzuinţă, unul sau două steguleţe, tocmindu-se la preţ ; apoi peste prăvălia goală se lăsă liniştea, bătrînul îşi socoti cîştigul, şi cu totul absorbit de această treabă mă îndemnă să mă duc să văd intrarea solemnă în oraş a viitoarei stăpîne a ţării şi să mă bucur de ea.

— Nu te prea sinchiseşti de asta, aşa-i ? adăugă el, văzînd că nu aveam mare chef să plec. Uite aşa ajunge omul aşezat şi chibzuit ! Te-ai mai cuminţit în timpul ăsta scurt, lîngă vatra cea veche ! Aşa şi trebuia să se întâmple ! Totuşi, du-te puţin pe-afară, dragul meu, dacă nu pentru altceva, măcar să te bucuri de soarele şi de aerul ăsta bun !

Am găsit că era un sfat ieftin şi bun ; m-am plimbat prin oraşul care se umpluse deodată de culoare, de aur şi de

frunze verzi, astfel că de la un capăt la celălalt totul fîlfîia şi strălucea. Pe străzi treceau nenumăraţi oameni, alaiuri strălucite de călăreţi, de pietoni, de bresle, corporaţii şi comunităţi'de tot felul, cu tot soiul de steaguri ciudate, îndreptîndu-se cu toţii spre porţile oraşu

lui şi, dincolo de ele, această veselă armată, în rîndurile căreia mă aflam şi eu, se revărsa în împrejurimi, pe cîmpul deschis, pătrunzînd prin mulţimea care se şi instalase, deoarece corporaţii ţărăneşti, şcoli de prin sate şi vînători sosiţi de departe veniseră dinainte. Printre ei se înghesuiau în număr la fel de mare şi publicul spectator, în rîndurile căruia m-am lăsat împins.

Deodată, peste oraşul care se întindea în depărtare, răsună bubuitul tunurilor şi dangătul clopotelor ; cîntece cîntate în cor, răpăit de tobe şi aclamaţiile asurzitoare ale mulţimii anunţau apropierea principesei aşteptate, în lumina soarelui de după-amiază am văzut sclipind săbiile călăreţilor care zornăiau din pinteni şi, într-o caleaşcă plină de flori, plutind deasupra capetelor mulţimii în mişcare, pe tînăra fată trecînd ca într-un vapor peste marea plină de vuiet, deoarece nu puteam să văd nici caii şi nici roţile. La început, larma aceea uriaşă mi-a făcut plăcere, apoi a început să mă supere ca ceva străin, trezind în mine gelozia unui republican împotriva forţei unei monarhii cu care n-aveam nimic comun, la care nu puteam nici adăuga, nici scădea ceva.

„Ba ai adăugat şi tu ceva ! strigă în mine vocea conştiinţei politice. De cîteva săptămîni încoace trăieşti din ea, mai porţi încă în buzunar răsplata acestui păcat !“

„Dar cel puţin n-am tras în supuşii ăştia ! răspunse instinctul meu de conservare, aşa cum au făcut atît de des gărzile elveţiene din slujba principilor ; în clipa asta există încă regimente întregi în slujba unor tronuri, mai rele decît cel sărbătorit aici !“

Imaginea regimentelor elveţiene aflate în serviciile străine trezi în mine o altă imagine. Cu ochii minţii am văzut mii şi mii de beţe de steaguri pictate de mine, alcătuind un gard uriaş, iar pe mine în chip de comandant al acestei armate de lemn, cu o pungă de piele în mînă. Comparaţia între această funcţie de onoare şi cea a unui fost mareşal elveţian din armata franceză sau spaniolă părea să încline în favoarea mea, dat fiind că eu nu eram stropit cu nici o picătură de sînge. Conştiinţa mea se înseninâ din nou, se eliberă, şi în fruntea năvalnicelor, nevăzutelor cete spirituale ale beţelor mele, am pornit înapoi spre oraş, străbătând refluxul lent al mu[1]
ţimii ce se retrăgea.

M-am plimbat alene pe străzile pavoazate şi am pr; vit mai atent la toate ornamentaţiile şi aranjamentele apoi, la căderea serii, am ieşit iar din oraş şi am găsi toate localurile şi grădinile de vară ticsite de lume. Dai nu m-am oprit nicăieri

pînă ce, o dată cu răsăritul luni: am ajuns pe o insulă din mijlocul rîului, pe care creşteai plopi argintii seculari şi în mijlocul căreia era un locs! popular unde se bea şi se dansa ; era foarte iluminat răsuna de cîntec de vioară, de răpăit de tobe şi de trompete. Am căutat pe sub copaci un loc mai retras, în imediata apropiere a apei, ale cărei valuri curgeau strălucind în lumina lunii. Dar mai avuseseră şi alţii aceeaşi dorinţă, aşa că am rătăcit zadarnic pe lîngă cîteva mese pînă cînd în cele din urmă, m-am văzut nevoit să mă aşez la una din ele, unde erau instalaţi şi alţii — cîtev* fete tinere cu prietenii sau cu rudele lor. Semiobscuritatea care domnea sub copacii înalţi era în parte împrăştiată de un lampion din hîrtie colorată, care nu izbutea totuşi să strice impresia plăcută produsă de lumina lunii reflectată în apă şi nici să slăbească scînteierea stelelor printre crengi.

După ce m-am aşezat, făcînd un salut uşor cu pălăria. două fete, care şedeau mai aproape de mine, m-au asigurat cu un zîmbet şiret că pentru un bun cunoscut şi tovarăş de muncă se găseşte loc, şi abia atunci am recunoscut două din cusătoresele de steaguri din prăvălia lui Schmalhofer. Erau foarte drăguţ îmbrăcate şi am fost surprins să descopăr nişte făpturi atît de drăgălaşe în nişte fete, pe care abia le învrednicisem cu o privire şi cu un salut cînd treceam prin prăvălie, intrînd sau ieşind din gaura mea întunecoasă. Cea mai în vîrstă dintre ele mă prezentă grupului, care părea să fie format din muncitori tineri de diferite meşteşuguri, drept un tovarăş de aceeaşi categorie socială ; bătrînul le spusese şi numele meu. Era evident că mă considerau drept o iscusită calfă de vopsitor. Tinerii îşi întinseră prieteneşte halbele, am băut în sănătatea lor, am comandat şi eu una şi, bucuros că mă aflu iarăşi printre oameni după o lungă perioadă de singurătate, m-am dăruit acestei societăţi simple, fără să trădez că poziţia mea era ceva mai înaltă, fapt care nici nu mi s-ar fi potrivit.

Micul cerc era alcătuit din trei perechi de îndrăgostiţi, care puteau fi recunoscuţi după lipsa de jenă cu care se ţineau îmbrăţişaţi. Şovăind între speranţa şi teama de a fi legaţi pentru multă vreme sau de a fi iar despărţiţi, nu-şi pierdeau timpul ca să se asigure de prezenţa lor. A patra fată părea să fie supranumerară, căci era aşezată chiar lîngă mine fără nici un prieten, poate fiindcă era foarte tânără, căci avea cel mult şaptesprezece ani. Observasem privirea strălucitoare a acestei fetiţe încă în prăvălia telalului, pentru că îşi ridica ochii ori de câte ori trecea cineva. Acum îi vedeam şi silueta

extraordinar de gingaşă, înfăşurată într-un şal alb de duminică, destul de fin. Pe masă se odihnea mînuţa ei graţioasă, ale cărei degete delicate aveau pielea mai aspră la vîrfuri, firește din cauza nenumăratelor împunsături ale acului ; dacă ţineam seama şi de părul castaniu mătăsos care se revărsa de sub pălăriuţa uşoară, precum şi de strălucirea pieptului ei tînăr, care se zărea ori de dte ori şalul alb se depărta, îţi făcea impresia că aid$_T$ în umbra sărăciei, era ascunsă o comoară de farmece, pe care şi le-ar fi dorit în zadar o femeie bogată. Chiar şi paloarea feţei, de care mi se părea că-mi aduc aminte, servea acum drept fundal jocului luminii, peste ea tre- dnd ba lumina roşietică a lampionului de hîrtie, care se legăna în adierea lină, ba reflexele albastre-argintii ale rîului, alcătuind împreună cu zîmbetul buzelor ei cind vorbea, un tot viu şi misterios. Pe deasupra se mai numea şi Hulda

Am întrebat-o dacă se numeşte chiar aşa sau dacă a adoptat acest nume, aşa cum se întîmplă uneori la femeile din clasa muncitoare sau din personalul de serviciu din care făceam şi noi parte.

— Nu, mi-a răspuns, numele acesta împreună cu altele patru mi le-au dat părinţii mei cînd m-au botezat. Erau nişte cizmari săraci, care n-au fost în stare nici să dea o masă la botezul meu, nici să facă rost de nişte naşi de la care să se fi putut aştepta la vreun cadou.

Cum aveau totuşi anumite năravuri distinse, mi-au dat cinci nume. Dar m-am descotorosit eu de toate în afară de cel mai scurt ; fiindcă alde noi trebuie să alergăm mereu pe la autorităţi ca să avem actele în ordine, şi de fiecare dată funcţionarii mă luau la rost că numele mele nu se mai termină şi mă întrebau dacă nu cumva le mai trebuia o coală de hîrtie ca să le înşire pe toate.

— Şi l-ai păstrat pe cel mai frumos din toate cek cinci ? am spus eu, înveselit de seriozitatea cu care-mi povestise această istorioară.

— Nu, numai pe cel mai scurt ! Celelalte erau toate mai lungi şi mai măreţe ! Dar de ce porţi atîţia bani la dumneata ? Asta nu se face !

îmi lăsasem punga bine garnisită pe masă ca să plătesc o nouă halbă de bere ce mi se adusese pentru că mi-era sete şi o terminasem pe prima.

— Asta e cîştigul meu de la beţele pentru steaguri, am spus, am să-l pun bine dacă nu-mi mai trebuie !

— Doamne Dumnezeule ! Aţi cîştigat atîţia bani la bătrînul ? Şi eu care abia am ajuns la paisprezece guldeni !

— Eu am lucrat cu bucata ; cînd e aşa, te poţi culca pe o ureche şi-i tragi cu tifla patronului !

— Auziţi, oameni buni, dumnealui a lucrat cu bucata ! exclamă fata, adresîndu-li-se celorlalţi. Ce bani mai cîştdgă ! Dar unde lucraţi de fapt ? Sau sînteţi particular ?

— Pentru moment n-am nici un patron şi sper să rămîn aşa cît s-o putea.

— Desigur că are să se poată ; sînteţi harnic, lucraţi de dimineaţă pînă seara, am văzut noi şi am vorbit despre asta ! Numai de n-ar fi aşa de închipuit, spuneau fetele, dar eu eram de părere că sînteţi mai degrabă trist sau plictisit. Aţi luat cina ?

— încă nu. Dar dumneata ?

— Nici eu ! Ştii ce, fiindcă sînt şi eu singură, hai să comandăm împreună. Aşa o să fim şi noi o pereche !

Am găsit că era o propunere foarte plăcută şi inteligentă şi m-am simţit încălzit de o senzaţie de bunăstare fiindcă, pe neaşteptate, mă pomeneam atît de bine căpătuit. Am invitat-o deci pe drăgălaşa Hulda să lase tra

taţia în seama mea, dar ea n-a primit decît cu condiţia să plătim fiecare jumătate şi cînd a sosit mîncarea comandată, a scos o gentuţă bine garnisită şi nu m-a lăsat în pace pînă n-am primit partea ei. Am mîncat aşadar împreună în intimitate şi am fost bine dispuşi, doar că fiinţa aceea atrăgătoare nu voia să servească din cartofii pe care-i comandasem drept garnitură la cotletul cerut de ea. Ba chiar mi-a spus că, după toate aparenţele, nu avusesem încă niciodată o drăguţă, altfel ar fi trebuit să ştiu că fetele muncitoare, care se duc să se distreze în zilele de sărbătoare, nu vor să mănînce cartofi. De unde să fi ştiut aşa ceva, am întrebat eu, şi ce fel de secret era ăsta ?

— Toată săptămîna mănîncă aproape numai cartofi şi sînt sătule de ei ! mi-a explicat ea. Mi-am exprimat compasiunea, fără să recunosc că eu trecusem prin greutăţi şi mai mari. Căci — aşa credeam cel puţin — ar fi fost greu ca această mărturisire să-mi cîştig respectul ei.

Intre timp, din grupul nostru se desprinsese cînd o pereche, cînd alta, ducîndu-se să danseze în sală, apoi se iviseră iar, astfel încît la masa noastră ba nu era nimeni, ba era toată lumea. Deodată două perechi se întoarseră foarte agitate, continulnd la masă o ceartă care se iscase probabil în sala de dans. Una din fete plîngea, cealaltă ocăra, iar tinerii respectivi se căzneau să le liniştească şi să se apere de tot felul de învinuiri.

— Uite că iar se ceartă ! spuse Hulda şi, lipindu-se strîns de mine, îmi povesti cu voce scăzută că cele două perechi se iubesc în cruce. Una dintre fete s-a iubit mai întîi cu băiatul celălalt, iar cealaltă fată cu astălalt; pe urmă şi-au schimbat toţi patru locurile, n-ai văzut ? şi acum asta îl iubeşte pe ăla şi aia pe ăsta. Din trei în trei luni se stîrneşte cîte o furtună zdravănă, de crezi că se prăpădeşte lumea. Chestii de astea cu iubitul în patru nu-s sănătoase, pentru dragoste trebuie să fie numai doi !

— Atunci de ce umblă împreună, în loc să se evite ?

— Ştie Dumnezeu de ce ! Veşnic sînt în acelaşi loc şi stau laolaltă de parcă ar fi vrăjiţi!

Eram la fel de mirat de acest fenomen ca şi de spusele tinerei mele prietene. Cearta, care se învîrtea în jurul unor lucruri aparent neînsemnate şi neînţelese, ajunse în cele din urmă atît de violentă, încît perechea a treia- care se înţelegea bine, trebui să intervină şi restabili cu greutate un armistiţiu.

Halbele din care beau cîte doi fură iarăşi umplute. Dar fetele certăreţe erau furioase nu numai una pe cealaltă ci şi pe iubiţii lor. Neutrii se amestecară din nou şi, în baza propunerii pe care o făcu Hulda, se hotărî că pentru a potoli prin constrîngere gelozia şi cearta dintre ele, cele două perechi'să mai danseze o dată fiecare cu fostul ei iubit, fără ca cineva să aibă voie să privească chiorâş.

Şi aşa s-a întîmplat ; după un dans care ţinu multă vreme, perechile schimbate se întoarseră, fiecare fată la. braţul fostului ei iubit ; numai că în loc să se despartă, iar, cele două perechi din nou schimbate îşi luară lucrurile şi plecară fără să spună un cuvînt, pornind fiecare în direcţii diferite. Uluiţi, noi cei care rămăsesem ne-am uitat în urma lor pînă au dispărut, apoi am izbucnit în hohote puternice de rîs. Numai Hulda a dat din cap şi-a spus : „Ce puşlamale !“ Intr-adevăr, dansul nu le-a dat echilibrul moral pe care-1 sperau, ci doar un nou imbold pentru bunul lor plac şi probabil că acum se grăbesc să guste desfătările unei regăsiri după o despărţire atît de lungă.

înainte de a-mi fi revenit din stupoarea ce-mi provocaseră moravurile libere ale acestor oameni simpli, am simţit pe umărul meu mîna moale a fetei, care dorea şi ea să facă un tur de dans. Cu toate că nu intenţionasem să caut, sau să găsesc o astfel de distracţie, a trebuit totuşi să-i fac pe plac, dat fiind că ea considera asta de la sine înţeles şi-şi încredinţă pălăria şi şalul prietenei sale, care mai era acolo cu drăguţul ei. Abia în lumina sălii de dans, şi văzînd-o mişcîndu-se în libertate, mi-am dat mai bine seama cît era de drăguţă. Curînd însă nici n-am mai văzut-o, i-am simţit doar povara uşoară, moale ca un puf, în timp ce zbura ca un spiriduş. Cînd însă trebuia să ne oprim, nu-i mai vedeam decît ochii calzi şi binevoitori, şi zîmbetul de satisfacţie de pe buze, în timp ce-mi potrivea cravata care se desfăcuse sau îmi atrăgea atenţia că-mi lipseşte un nasture la cămaşă.

Fiinţa asta gingaşă părea să respire o viaţă clocotitoare, care se exterioriza numai sub forma unei bunătăţi pline de dăruire faţă de oricine se apropia de ea. O gingăşie, care rămînea o enigmă pentru mine, se revărsa în ea, din ochi şi pînă în vîrful degetelor, fără falsă linguşire, fără grosolănie dimpotrivă, mişcările şi gesturile ei erau învăluite în atîta modestie şi atîta graţie, încît nimeni în mulţimea de dansatori nu observa ceva. Şi totuşi, nu părea să aibă nevoie de cea mai mică pre- cauţiune, de cea mai mică stăpînire de sine.

Cînd, din cauza stîngăciei unora, dansul se întrerupse şi

Hulda fu înghesuită strîns în mine, îmi simţi pulsul bătînd, îmi puse mîna pe piept, clătină din cap prieteneşte şi spuse :

— Ia să vedem, ai într-adevăr o inimă ?

— Cred că da ! am răspuns eu, privindu-i chipul fermecător, cu gura întredeschisă, foarte aproape de mine. Hulda dădu iar din cap şi tocmai ne pregăteam să continuăm . dansul fiindcă învălmăşeala se limpezise, cînd prietena Huldei ne găsi, ne opri şi-i întinse pălăriuţa şi şalul, spunîndu-i că se duce acasă, fiindcă a doua *zi* dimineaţă trebuie să meargă la lucru.

— Şi eu trebuie să mă apuc de lucru la şapte ! exclamă Hulda rîzînd. Din cauza steagurilor, mi-am tot amînat clientela şi acum trebuie să recîştig timpul pierdut ! Totuşi nu m-aş duce încă acasă !

— Mai poţi să rămîi puţin, spuse cealaltă, bunul nostru cunoscut şi prieten are să te conducă după aceea, nu-i aşa ? Ai să fii atît de drăguţ, domnule vopsitor de beţe ?

Am promis cu plăcere să preiau această sarcină, după care ultima pereche de îndrăgostiţi şi-a luat rămas bun, în timp ce Hulda şi cu mine ne-am întors la masa părăsită. Şedeam acum singuri sub plopii argintii; luna era sus pe cer, astfel încît noi n-o mai vedeam decît printr-o licărire cenuşie, aşternută peste bolţile înalte ale copacilor ; jos era destul de întuneric, nici rîul nu mai sclipea în locul acela şi lampionul se stinsese.

— Să ne odihnim puţin, pe urmă plecăm şi noi ! spuse ea, şi se sprijini fără nici o ezitare de braţul meu, care-i înconjura şoldurile. L-am retras ca să fac rost de un pahar de punci sau de vin fierbinte. Ea însă m-a împiedicat şi a reluat poziţia anterioară.

— Nu bea ! spuse ea încet. Dragostea e un lucru serios, nu face casă bună cu beţia, nici chiar cînd e doar o glumă !

— De unde ştii aşa de multe despre dragoste, frumoasa nea fetiţă ? De fapt eşti încă aproape un copil!

— E'i ? Am exact şaptesprezece ani! De cincd ani sînt singură-singurică pe lume, de la vîrsta de doisprezece ani m-am întreţinut, zi de zi, prin muncă cinstită şi am trecut prin multe. Tocmai de aceea mi-e dragă munca, ea îmi e şi tată şi mamă ! Un singur lucru îmi e la fel de drag şi lucrul ăsta e dragostea ! Mai bine să mor decît să nu iubesc !

— Păpuşă dulce ce eşti ! am spus eu şi am încercat să fac cunoştinţă cu gura aceea trandafirie din care ieşeau asemenea cuvinte.

— Aşa sînt ? şopti Hulda. Crezi că sînt făcută din lemnul acela din care se face oţetul ? în inima asta a mea au fost pînă acum doi iubiţi !

— Cerule ! doi ! Şi unde s-au dus ?

— Păi, primul era prea tînăr, venise aici din străinătate ; a trebuit să plece mai departe şi apoi mi-a scris că are în patrie o drăguţă cu care o să se însoare cîndva. Multe lacrimi am plîns după el, dar nu m-au ajutat la nimic. Atunci a venit al doilea, dar ăla nu voia să muncească şi a trebuit să-l ţin eu aproape cu totul; aşa nu putea să meargă mult, îmi era şi ruşine de ruşinea lui şi i-am făcut vînt ! Pentru că cine nu munceşte, nu trebuie nici să mănince, dar nicd să iubească !

— Şi ăsta se mai fîţîie pe aici, în oraş ?

—Nu, din păcate e la închisoare pentru că, după ce nu i-am mai dat nimic, a făcut o faptă urîtă. Din cauza lui mi-a fost atît de ruşine şi m-am necăjit atât de mult, că şase luni de zile n-am mai îndrăznit să ridic ochii asupra nimănui !

— Dar acum o iei de la capăt, nu ?

— Desigur ! Altfel cui i-ar mai fi dragă viaţa ?

Mă simţeam tot mai buimac auzind pe această făptură tânără care vorbea cu atîta conştiinţă, siguranţă şi uşurătate, ascultînd-o cum explica o existenţă atît de gingaşă şi de firavă, cum spunea că se bucură de muncă şi de dragoste şi că nu mai vrea nimic altceva pe lume.

Şi totuşi era ca o apariţie din vechea lume a basmelor, care-şi purta în mînă propria lege morală, ca pe o floare străină. Aveam senzaţia de parcă o adevărată graţie s-ar fi întrupat din aer şi corpul ei cu sînge cald s-ar fi aflat în braţele mele.

Vorbele noastre se şi transformaseră într-o dezmierdare

lină ; după un timp, Hulda mi-a şoptit la ureche :

— Dar dumneata cum stai ? Eşti liber ?

— Din păcate sînt absolut liber de ani de zile !

— Atunci hai să ne cunoaştem în tihnă şi cu încetul şi să aşteptăm liniştiţi să vedem unde o să ajungem !

Cuvintele acestea obişnuite, prozaice şi vulgare le rosti însă cu glasul şi cu expresia unei fetiţe care-şi face prima mărturisire, sau oarecum pe tonul uneia din acele fiinţe nemuritoare care au luat o înfăţişare de slujnică săracă pentru a începe o dragoste cu veşnică tinereţe şi prospeţime. Fireşte, aici se simţea şi siguranţa că, dacă m-ar pderde, ar trece mai departe la fel de nevătămată ca după oricare altul. De astâ mi-am dat perfect seama, totuşi i-am căutat mînuţa şi gura, care m-a întîmpinat cu o prospeţime de ambrozie, curată şi parfumată ca un trandafir ce se deschide.

— Şi-acum hai să mergem ! a spus ea. Dacă vrei să fii atît de bun să mă conduci pînă acasă, ai să vezi şi unde stau. Sîmbătă seara, vino cam pe la nouă, şi atunci o să ne înţelegem ce să faeejn duminică. In timpul săptămânii însă lucrăm în linişte şi mulţumire ! Vai ce plăcută e munca dacă ai pe cineva drag la care s& te gîn- deşti şi dacă eşti sigur că duminică ai să fii împreună cu el. Şi cînd o să ajungem atît de departe încît să rămî- nem în cămăruţa mea şi să fim împreună, atunci n-are decît să plouă şi să viscolească afară, că noi o să stăm liniştiţi şi o să ne batem joc de vreme !

— Dar de unde ştii tu, copil bun şi drag, că totul are să se întîmple chiar aşa, după dorinţă, în ce mă priveşte şi pe mine ? De unde mă cunoşti ?

— Nu-ţi face nici o grijă, am şi început să te cunosc puţin ; şi apoi inima noastră trebuie totuşi să aibă oarecare îndrăzneală şi să se scoale devreme dacă vrea să trăiască ! Dacă ai şti cîte am văzut eu şi prin cîte am trecut pînă acum ! Şi dacă n-o să ai de lucru, o să-ţi găsesc eu, fiindcă eu mă învîrtesc peste tot şi văd şi aud mai multe decît s-ar putea crede !

Hulda se atîmase de braţul meu, şi păşea cu hotărîre şi veselie alături de mine, fredonînd şi repetînd mereu un cîntecel de dragoste. Abia-mi venea să cred că aşa, deodată, în toiul mizeriei şi al greutăţilor în care nimerisem, în cel mai întunecat abis al existenţei mele, mă pomeneam deodată în faţa unui izvor de bucurie limpede a vieţii, în faţa unei comori bogate de farmec aurit, care licărea şi strălucea, ascuns parcă sub moloz şi muşchi uscat !

,.Ei drăcie ! m-ani gîndit eu, oamenii din popor şi-au

înălţat munţi adevăraţi de minuni, despre care cel mai semeţ cavaler n-are nici cea mai mică idee ; pare-se că trebuie să sărăceşti şi tu ca să descoperi această splendoare."

— La ce te gîndeşti atît de adînc ? mă întrebă Hulda. întrerupîndu-şi cîntecelul.

— Păi, mă gîndeam tocmai la norocul ăsta frumos care a dat peste mdne pe nesperate. Oi fi avînd şi eu dreptul să mă minunez puţin, nu ?

— Vai, ce cuvinte meşteşugite ! Ca dintr-o carte de citire ! Dar dacă mă gîndesc mai bine, mi-am spus adesea că tu nu vorbeşti şi nu te porţi ca un adevărat muncitor. Poate că ai cunoscut şi timpuri mai bune, poate nu trebuia să te faci meseriaş ?

— Da, cam aşa ! Dar acum sînt mulţumit, mai cu seamă azi !

— Haide, haide ! mi-a spus ea, îmbrăţişîndu-mă şi sărutîndu-mă cu dulceaţă şi căldură, încît mi-am continuat drumul ca într-un fel de beţie, căci aveam de făcut un drum lung.

Nu minţisem însă adineauri, căci îmi spuneam mai departe în gînd : „De ce să nu te cufunzi în aceste tainiţe de fericire, renunţînd la orice agitaţie spre idealuri şi onoruri ? De ce să nu te apuci chiar de mîine de o muncă asemenea celei pe care ai făcut-o săptămîni de zile, de -ce să nu fii un muncitor printre alţi muncitori, sigur în fiecare zi de o pîine modestă şi găsindu-ţi în fiecare

seară liniştea la pieptul acesta gingaş, care înfloreşte avînd în faţă o lungă tinereţe ? O muncă modestă, o dragoste de aur, o pîine plină de satisfacţii, ce alta mai vrei ! Şi pînă la urmă poate iese şi, ceva mai bun din asta, în măsura în care e de dorit să fie aşa !“

Cînd am ajuns în sfîrşit în faţa casei unde locuia Hulda, eram convins că trăisem o aventură adevărată şi fericită şi i-am promis să vin sîmbăta viitoare. Alţi întârziaţi care se întorceau acasă ne-au împiedicat să ne luăm rămas bun cu o ultimă dezmierdare, astfel că Hulda se strecură repede înăuntru după ceilalţi, rostind cîteva cuvinte politicoase de mulţumire pentru că o însoţisem acasă.

Luna începuse să apună. Un vînt puternic făcea să fîlfîie miile de steaguri de pe străzile acum tăcute, şi pretutindeni, atît la parter cît şi în înaltul caselor şi al turnurilor, totul unduia şi fîlfîia ca mişcat de mîinile unor duhuri. Dar şi în mine, patima deşteptată se zbuciuma şi vuia prin toate vinele, sălbatică şi blîndă totodată, dulce şi obraznică. Era speranţa, ba chiar siguranţa de a intra peste cîteva zile în posesia unei comori de tainică fericire, la care nici n-aş fi visat cu cîteva ore mai devreme !

In această stare de spirit m-am întors în locuinţa mea pustie, în care nu mai pusesem piciorul din ajun, de dis-de-dimineaţă.

C a p i t o l u l ş a s e

VISURI DIN PATRIE

în casa în care locuiam intrase moartea ; trebuie să o fi întîlnit, ca să zic aşa, pe scară. în după amiaza aceea, gazda mea fusese apucată de durerile facerii, iar acum zăcea neînsufleţită în odaia slab luminată, alături, de un copil mort. Trebuia să trec pe lîngă uşa deschisă ; o moaşă şi o vecină făceau rînduială şi potoleau copiii care plîngeau şi care se năpustiseră afară din camerele unde dormeau. Pe un scaun şedea bărbatul, care din ajun de la prînz fusese în oraş să vadă alaiul şi distracţiile. şi se întorsese acasă cu puţin înaintea mea, fiindcă nu putuse fi găsit în locurile unde se

ducea de obicei, îşi făcea meseria în afara casei, o meserie pe care eu n-o cunoşteam, şi cheltuia cea mai mare parte din cîştig pentru el personal. Temelia casei fusese moarta care întreţinea întreaga familie.

Acum bărbatul şedea mut, nedumerit şi palid în mijlocul restriştei; căci rumeneala veseliei cu care se întorsese din hoinăreală dispăruse cu desăvîrşire de pe faţa lui şi în loc să încerce să doarmă, trebuia să stea de veghe fără să poată fi de folos ori să dea o mînă de ajutor. Se uita cu o privire intimidată la fiinţa cu contur nelămurit, înfăşurată într-un petec de pînză, care se prăpădise într-un iureş de dureri şi de suferinţe înainte de a fi văzut lumina zilei. Clătina din cap înfiorat şi se uita la mamă, care zăcea ţeapănă şi indiferentă aşa cum îi şade bine unei moarte cu experienţă ; nici bărbatul, nici copiii şi nici vecinii n-o tulburau, nu-i păsa nici măcar de fiinţa aceea mică de alături, deşi ou puţin timp în urină îşi sacrificase viaţa pentru ea.

Copiii, care în momentul morţii fuseseră încuiaţi în odaie şi lăsaţi în părăsire, erau flămînzi şi, în jalea lor o strigau pe mamă cerîndu-i de mîncare, pînă ce bărbatul se ridică în picioare şi cu membrele înţepenite începu să scotocească, întrebîndu-se unde o fi pus sau lăsat femeia ultima mîncare pe care o gătise. Se întoarse fără voie spre ea, ca şi cînd ar fi aşteptat să-i strige : „Du-te dincolo după lapte, colo e pîinea, în rîşniţă mai « cafea !“ Dar femeia nu spunea nimic.

Zguduit, m-am apropiat de această nenorocire şi am întrebat dacă pot da o mînă de ajutor. Una din femei îmi spuse că medicii fuseseră de părere ca moarta să fie imediat transportată în capela mortuară ; ar fi fost bine ca leşurile să fie duse dis-de-dimineaţă. numai că, dacă bărbatul nu se ducea să anunţe, nu era nimeni care să facă asta. M-am oferit să merg eu, şi zece minute mai tîrziu, trăgeam clopoţelul de la intrarea în camera de gardă a capelei. După ce i-am spus paznicului despre ce era vorba, m-am uitat în sală printr-o uşă de sticlă şi am văzut morţi de toate vîrstele şi de toate rangurile, întinşi ca nişte vînzători din piaţă care aşteaptă ivirea zorilor, sau ca nişte emigranţi care dorm în port pe catrafusele lor. Printre alţii am văzut şi o fată tinără culcată pe un aşternut de flori. Sînul abia îmbobocit desena două umbre palide pe cămaşa mortuară ; în clipa aceea mi-am amintit ce mi se întîmplase în noaptea trecută, precum şi ce intenţionam să fac şi am plecat cuprins de îndoială şi de

nelinişte, de spaimă şi de oboseală să caut somnul.

Dar somnul meu a fost agitat, furtunos, şi nu mi-a împrospătat forţele. Deşteptat uneori de tristele întîm- plări din casă, ori asaltat de imagini plutind între vis şi realitate, în care se contopeau neîncetat viaţa şi moartea, şoapte exaltate de dragoste şi bocete pentru morţi, m-am bucurat cînd s-a crăpat de ziuă şi am fost în stare cel puţin să-mi adun gîndurile.

Dur ele s-au luat imediat la harţă ; căci în clipa cînd m-am ridicat şi ducînd mîna la frunte, m-am gîndit la ceea ce se întîmplase de fapt şi la ce voiam să fac eu mai întîi, am stat la îndoială dacă să bat în retragere în faţa primelor umbre serioase ale morţii care-mi băduseră un avertisment sau să urmez totuşi imaginea dragostei, care mă ademenea arătîndu-mi-se sub aspectul sărăciei muncitoare. Ispita ieşi biruitoare ; mi s-a părut că cea mai bună soluţie era să găsesc mîngîierea şi încrederea lîngă sinul catifelat al unei fiinţe tinere, regă- sindu-mă totodată şi pe mine însumi. Şi cu cît mai serioase erau avertismentele conştiinţei să nu încep o astfel de dragoste în situaţia în care mă aflam, să nu mă prind într-o legătură atît de gravă, cu atît mai numeroase se îmbulzeau argumentele în sprijinul cuvîn- tului dat, al onoarei şi al curajului de a realiza hotărî- rea luată.

Mai mult chiar, am hotărît să mă duc la fiinţa aceea plină de farmec în seara următoare, în loc să aştept sfîrşitul săptămînii, după ce mă voi fi sfătuit cu bătrînul telal ca să văd dacă putea să-mi dea în continuare o altă ocupaţie la fel de modestă ca cea recentă.

Şi aşa, cu ochii şi buzele însetate de viaţă, am ieşit din casa îndoliată, din care cu cîteva ore în urmă fuseseră duse leşurile mamei şi al ultimului ei copil. N-am dat nici o atenţie celorlati copii lăsaţi în plata Domnului, care şedeau grămadă, tăcuţi, în uşa deschisă. După ce-am ieşit din casă şi am pornit în grabă pe stradă la vale, m-am lovit de un tînăr care ducea la braţ o femeie frumuşică. Amîndoi erau bine îmbrăcaţi, în costume cochete de călătorie, şi era evident că se străduiau să găsească numărul unei case pe care-1 aveau scris pe un petic de hîrtie. Tînărul mi se păru cunoscut, dar cum eram distrat, nu m-am întrebat de unde. Cînd însă am vrut să mă feresc din calea lui, s-a uitat mai atent la mine şi mi-a spus în dialectul meu natal :

— Uite-l ! Nu sînteţi cumva domnul Heinrich Lee. pe care tocmai îl căutăm ?

Bucuros şi speriat totodată, am recunoscut imediat în el pe un meseriaş din oraşul nostru, vecin cu noi, care, cu ani în urmă, plecase în străinătate cam în acelaşi timp ca şi mine, se întorsese de mult şi, ajuns meşter, preluase şi mărise prăvălia tatălui său, iar acum se afla în călătorie de nuntă. Nu făcea însă această călătorie fără înţelepte motive accesorii, deoarece fata bogatului burghez care-i era soţie, şi pe care o ducea de braţ, îi adusese mijloacele necesare pentru a întreprinde diverse afaceri avantajoase.

îmi transmise salutări din partea mamei, pe care o vizitase în aeest scop înainte de plecare şi care fusese nevoită să-i mărturisească cu oarecare ruşine că nici măcar nu ştia exact unde mă aflam, sau dacă mai locuiam la vechea mea adresă ; tocmai de aceea aştepta cu atît mai mult dor să primească veşti de la mine. Eu însă mă simţeam la fel de stingherit să întreb de ea, deoarece în felul acesta m-aş fi dat de gol că n-aveam idee ce face ; totuşi n-am rezistat prea mult dorinţei şi l-am întrebat stăruitor tot ce doream să aflu.

— O să mai stăm de vorbă despre toate, spuse concetăţeanul meu, uitându-se mai atent la mine. Te-ai schimbat însă cam mult, nu-i aşa, nevastă ? Doar şi tu l-ai cunoscut înainte pe domnul Hednrich ?

— Cred că mi-l reamintesc, deşi pe atunci eram încă şcolăriţă, răspunse tînăra soţie, a cărei feminitate împlinită îmi părea cu desăvîrşire străină. între timp i-am simţit privirea plimbîndu-se peste modestele splendori ale costumului meu, care ce-i drept nu era nici nou şi nici bine întreţinut; pentru prima oară am simţit înjosirea de a fi prost îmbrăcat dar şi mai neplăcut mi-a fost cînd concetăţeanul meu m-a întrebat daJcă nu puteam urca pînă în camera mea. Din fericire, cazul de deces îmi servi drept pretext că, în momentul de faţă, casa nu avea un aspect prea ospitalier şi că tocmai de aceea plecasem şi eu în oraş.

— Atunci putem să te invităm să-ţi petreci ziua cu noi ! Am sosit încă de ieri, dar întâi a trebuit să-mi rezolv nişte chestiuni de afaceri. Mîine dimineaţă pornim mai departe, aşa că nu-ţi vei pierde multă vreme cu noi, pentru că nu vrem, Doamne fereşte, să te împiedicăm să-ţi vezi de treburi !

Bunul meu concetăţean nici nu bănuia cît de dureros mă

loveau cuvintele lui ; l-am asigurat totuşi că nu-i nici un pericol, că în orice caz nu eram din cale afară de harnic. După ce i-am plimbat deci pe cei doi călători cîteva «re prin oraş, i-am însoţit la micul han burghez şi modest la oare trăseseră şi am luat prînzul cu ei. Obişnuinţa de mult pierdută de a vorbi în dialectul de acasă şi despre lucruri intime m-a făcut să uit prezentul cu atît mai lesne cu cît o sticlă de vin bun de Rin îşi răspândea mireasma. Comportarea liniştită şi prietenoasă a celor doi, care nu-şi trădau calitatea de tineri căsătoriţi prin nici un fel de giugiuleli plicticoase, spori plăcerea care se aş-ternuse asupra mea ca o rază trecătoare de soare, co- borînd dintr-un cer acoperit de nori, pe un timp înăbuşitor.

Cînd concetăţeanul meu comandă o a doua sticlă şi după ce toţi ceilalţi clienţi părăsiseră masa, tînăra femeie se retrase în odaia ei ca să se odihnească puţin, aşa spunea ea. Noi doi am devenit mai guralivi pînă cînd bunul vecin se întrerupse de la sine şi căutînd vorbe bine intenţionate, începu să-mi spună :

— Domnule Lee, nu vreau să-ţi tăinuiesc că mama dumitale are mare nevoie de întoarcerea dumitale, şi eu te-aş sfătui să vii cît se poate de repede acasă. Căci, deşi această femeie cumsecade caută să ascundă mîhni- rea adâncă şi dorul după dumneata, noi vedem prea bine că se consumă din cauza lor şi că nu se gîndeşte decât la asta zi şi noapte. Nu ştiu dacă greşesc, dar mi se pare că nu-ţi merge prea strălucit şi, după mine, te afli în acel stadiu cînd domnii artişti trebuie să treacă prin multe dacă vor să iasă pînă la urmă din luptă cu un remarcabil prestigiu, Dar toate au o limită ! Ar fi bine să faci o întrerupere şi să-ţi revezi patria, chiar dacă nu te întorci ca un biruitor. în asemenea cazuri, se întîmplă adesea să vezi şi să abordezi lucrurile dintr-un alt puntet de vedere.

Vecinul meu îşi luă păhărelul, ciocni cu mine în sănătatea patriei şi a mamei, rămase o clipă pe gânduri, apoi continuă :

— Muieri proaste şi indiscrete, ba chiar şi unii bărbaţi de soiul ăsta din oraşul nostru, unde s-a răspândit zvonul că mama dumitale ţi-a trimis anumite sume, mic- şorîndu-şi astfel simţitor propriul ei venit, şi-au permis s-o critice cu asprime pe la spate, ba chiar să-i spună neîntrebaţi, de la obraz, că n-a procedat bine şi că totodată i-a făcut un prost serviciu fiului ei fălindu-se cu el. Oricine o cunoaşte pe femeia asta ştie că totul poate fi adevărat, numai asta nu ; dar aceste

vorbe lipsite de înţelegere au speriat-o rău de tot, aşa că nu se mai vede aproape cu nimeni şi-şi trăieşte zilele în singurătate şi abnegaţie.

Şade toată ziua la fereastră şi toarce, toarce an după an de parc-ar avea şapte fete de înzestrat pentru ca, spune ea, să adune cîte ceva, şi fiul ei sfi găsească măcar destulă pînză cît să-i ajungă pentru toată viaţa şi pentru întreaga lui familie. Se pare că graţie acestei provizii de pînză albă, pe care o dă la ţesut în fiecare an, ea speră să atragă norocul dumitale ca într-o plasă Întinsă, care să se umple cu o gospodărie serioasă, după cum scriitorii şi învăţaţii se simt îndemnaţi de un top gros de hîrtie albă să scrie o operă bună, sau după cum pictorii văzînd o pînză întinsă doresc să picteze un tablou pe ea.

La această ultimă comparaţie a bunului meu interlocutor nu mi-am putut stăpîni un zîmbet amar. Asta păru să-i confirme bănuielile şi el continuă :

— Uneori îşi reazămă capul în mîini ca să se odihnească şi priveşte mereu afară, pe cîmp, dincolo de acoperişuri sau dincolo de nori, iar cînd se lasă noaptea îşi opreşte roata de tors şi stă aşa în întuneric, fără să facă lumină, iar cînd luna sau vreo altă rază de lumină se opreşte în geamul ei, atunci eşti sigur că o poţi vedea stfnd şi privind mereu aşa în depărtări.

Dar lucrul cel mai trist e să vezi cum îşi aeriseşte aşternutul ; în loc să-l ducă, ajutată de cineva, la locul nostru, lîngă fîntîna cea mare, ea cară totul pe acoperişul înalt şi negru al casei voastre, îl întinde acolo, pe partea însorită, se învîrteşte fără odihnă pe acoperişul povîmit, fără pantofi, e drept, dar coborînd pînă la margine, bate pernele şi perniţele, le dă cu măturică şi le scutură, tre- băluieşte aşa singurică în înalturi, sub cerul deschis, încît pare grozav de curajoasă şi de ciudată, mai cu seamă cînd se opreşte locului, îşi pune mîna streaşină la ochi şi priveşte în depărtări, aşa sus, în lumina soarelui. O dată n-am mai putut răbda s-o văd acolo din ţurte, unde stăteam cu calfele. M-am dus pînă sub acoperiş şi prin chepeng i-am ţinut un discurs, explicîndu-i cît de periculos e ceea ce face. Dar ea mi-a zîmbit doar, şi mi-a mulţumit pentru bunele mele intenţii. Iată de ce sînt de' părere că trebuie să vii acasă, cu cît mai repede cu atît mai bine ! Vino chiar acum, vino cu noi !

Dar eu am scuturat din cap fiindcă nu mă puteam hotărî

să-mi mărturisesc eşecul şi s-o şterg în felul acesta. Voiam să înving singur răul şi după ce-mi voi fi limpezit soarta într-un fel sau altul, să mă întorc la momentul potrivit. In cuvinte nesigure prin care nu simulam o prea mare încredere în mine, dar nici nu-mi mărturiseam adevărata situaţie, m-am descurcat cum am putut tot restul zilei, pînă seara tîrziu, cînd mi-am luat rămas bun de la concetăţenii mei, care voiau să plece a doua zi de dimineaţă.

Totuşi, imaginea mamei care privea în depărtări trezise violent în mine dorul de casă, care pînă atunci nu mă bîntuise decît în somn. Căci de cînd nu mai eram vizitat de fantezie şi nu mai eram absorbit de obişnuita ei forţă de plăsmuire, factorii ei circulau în timpul somnului meu, cu gesturi de sine stătătoare, creînd cu aparentă raţiune şi logică un tumult de vise în culorile cele mai calde şi în formele cele mai variate. Aşa cum îmi prevestise maestrul meu cel nebun, dar dascăl cu experienţă, vedeam acum în vis ba oraşul natal, ba satul transfigurat printr-o minune şi arătînd altfel, fără să pot ajynge pînă la el, sau chiar dacă ajungeam în sfîrşit acolo, mă trezeam brusc şi fără bucurie. Străbăteam cele mai frumoase locuri ale patriei, locuri pe care nu le văzusem niciodată în realitate, priveam munţii, văi şi fluvii care purtau nume niciodată auzite, deşi bine cunoscute, sunînd ca o muzică, deşi aveau o nuanţă de ridicol.

Odată cu veştile concetăţeanului meu, Hulda, fata din ajun şi planurile din dimineaţa aceea îmi pieriseră din amintire ; obosit, m-am grăbit să mă culc şi curînd m-am lăsat iarăşi cuprins de viaţa activă a visului. M-am apropiat de oraşul unde se afla casa părintească, pe nişte drumuri bizare, pe malul unor fluvii largi, ale căror valuri purtau fiecare cîte o tufă plutitoare de trandafir, aşa că abia mai zăreai apa licărind prin pădurea rătăcitoare de trandafiri. Pe mal era un plugar cu boii albi ca laptele şi cu un plug de aur, iar sub paşii boilor creşteau albăstrele mari. Brazda se umplea de grăunţe de aur, pe care ţăranul conducînd cu o mînă plugul, cu cealaltă le ridica şi le arunca departe in sus, astfel încît se lăsau asupra mea ca o ploaie de aur. Am prins cît am putut mai multe în pălărie şi am văzut cu plăcere că se prefăceau în medalii de aur, pe care era gravat un elveţian bă- trîn cu barbă lungă şi cu o spadă grea. Le număram cu înfrigurare, totuşi nu le puteam număra pe toate, dar mi-am umplut cu ele toate buzunarele, aruncînd apoi în aer pe cele ce nu mai

încăpeau. Atunci ploaia de aur s-a transformat într-un minunat cal roib, care lovea neche- zînd cu copita în pămSnt, şi din pămînt ţâşnea un ovăz splendid, pe care însă calul îl refuza cu ostentaţie. Fiecare bob de ovăz era un simbure dulce de migdală, o stafidă şi un bănuţ nou, înfăşurate laolaltă în mătase roşie şi legate cu un fir de păr de porc, care gîdilară plăcut calul cînd se tăvăli peste ele, astfel că exclamă :

„Ovăzul mă înţeapă !“

L-am silit, totuşi, să se ridice, l-am încălecat, fiindcă avea o şa frumoaisă, am călărit îngîndurat de-a lungul malului, şi l-am văzut pe ţăran arînd printre trandafirii plutitori şi scufundîndu-se în rîu cu plug cu tot. Trandafirii se isprăviră, se adunară în stoluri dese şi plutiră **în** depărtări, împrăştiind o roşeaţă la orizont; acum însă rîul părea o bandă nemărginită de albastru fluid. **Intre** timp, plugul agricultorului se transformase într-o corabie, omul plutea **pe** ea, cîrmea cu brăzdarul plugului şi cînta : „Văpaia Alpilor porneşte spre amurg şi face ocolul patriei!“ Apoi făcu o gaură în fundul vasului, băgă în ea imameaua unei trîmbiţe, supse energic din ea, instrumentul scoase un sunet puternic ca un corn militar şi zvîrli un şuvoi strălucitor de apă care alcătui o splendidă fîntână arteziană pe vasul plutitor. Ţăranul luă şuvoiul, se aşeză la marginea vasului şi aju- tîndu-se cu pumnul drept, făuri pe genunchi o spadă uriaşă din care ieşeau scîntei. Cînd spada fu gata, îi încercă tăişul cu un fir de păr smuls din barbă şi şi-o în- **mînă** cu polițete sieşi, transformîndu-se deodată în acel Wilhelm Tell, pe care în anii tinereţii mele îl întruchipase cîrciumarul acela gras în rolul lui Tell. El luă spada, o roti şi cîntă cu **putere :**

*Ehei, ehei! mai /*sînt *aici şi eu Şi-S gata să*
ţintesc tmereu !
Ehei, ehei ! e mult de-atunci ; dar nicidecum,
Săgeata iute a luiTell zboară ^şi-acum !

Priviţi, colo, în aer 'pur
Şi-l veţi zări-n lumina de azur !
Căci viaţa cu al ei alai E cum ţi-o
{faci, aşa o /ai !

Apoi, din peretele vaporului, care era acum o halcă de slănină, Tell cel gras tăie cu spada o felie zdravănă şi intră cu ea în cabină să se ospăteze.

între timp am pornit mai departe călare pe roibul meu şi m-am pomenit pe neaşteptate în satul în care locuise unchiul meu. Abia am mai putut recunoaşte locurile, deoarece mai toate casele erau noi. Dincolo de ferestrele luminoase, toţi locuitorii erau adunaţi în jurul meselor şi mîncau şi nimeni nu se uita în strada unde nu era ţipenie de om. Asta mă bucura, pentru că abia acum mi-am dat seama că umblam călare pe superbul animal îmbrăcat în haine vechi şi ponosite. Prin urmare mi-am dat osteneala să mă stecor nevăzut mai departe, in spatele casei unchiului, pe care aproape că n-o puteam găsi. în cele din" urmă am recunoscut-o, acoperită toată cu iederă ; în plus, deasupra ei mai atârnau ramurile unor nuci bătrini, aşa încît nu se zărea nici o piatră şi nici o cărămidă, ci doar ici-colo licărea cîte un petic de geam prin frunziş. Am văzut că în spatele geamului se mişca ceva, dar n-am putut desluşi nimic. Grădina era plină din belşug de flori de cîmp sălbatice, din care se înălţau plantele de grădină cît nişte copaci : rozmarin şi anason dulce, floarea-soarelui, dovlecei şi agrişi. Roiuri de albine sălbatice zumzăiau în acest belşug luxuriant de flori, dar în stup se afla vechea scrisoare de dragoste îngălbenită şi desfăcută pe care vin tul o adusese cîndva acolo şi pe care nimeni n-o găsise în toţi aceşti ani. Am luat-o şi am vrut s-o vîr în buzunar, dar cineva md-a smuls-o din mînă, şi cînd m-am întors, Judith s-a repezit rîzînd în spatele stupului şi mi-a trimis o sărutare prin aer, pe care am simţit-o pe gură. De fapt însă, sărutarea era o felie de plăcintă cu mere, pe care o înfulecam cu lăcomie. Dar cum nu-mi potolea foamea pe care o simţeam în vis, m-am gîndit că probabil plăcinta era făcută cu merele acelea, pe care le mîncasem cîndva împreună cu Judith, în timp ce mă sărutam cu ea. Am considerat deci că ar fi mai bine să intru în casă, unde cu siguranţă aveam să găsesc mîncare pregătită. Am deschis traista grea care apăruse dintr-<> dată pe cal, în clipa cînd îl legasem de gardul căzut în paragină. Din traistă ieşiră la iveală nişte haine minunate şi o cămaşă nouă şi fină, ai cărei piepţi erau brodaţi cu struguri şi lăcrămioare. Cînd însă am despăturit această cămaşă elegantă, s-a transformat în două, cele două în patru, cele patru în opt, într-un cuvînt, în faţa ochilor mei s-a desfăşurat o cantitate mare de lenjerie frumoasă, pe care încercam zadarnic s-o mai bag la loc în traistă. Cămăşile şi hainele se înmulţeau tot mai mult şi

acopereau pămîntul în jurul meu. Atunci m-a cuprins o frică grozavă de a fi surprins asupra acestei ciudate îndeletniciri de către rudele mele. Disperat, am pus mina în cele din urmă pe una din aceste cămăşi hotărît s-o îmbrac şi, din pudoare, m-am dus în spatele unui nuc, dar de aici puteam fi văzut din casă astfel că m-am ascuns ruşinat in dosul altui nuc, şi aşa mai departe am trecut de la un copac la altul pînă ce, pitit chiar în iedera de pe zidul casei, mi-am schimbat în pripă şi zăpăcit costumul, mi-am îmbrăcat hainele acelea frumoase şi totuşi nu izbuteam să fiu gata şi cînd pînă la urmă am isprăvit, m-am pomenit iar la mare strîmtoare fiindcă nu ştiam unde să ascund legătura cu hainele cele vechi. Oriunde mă duceam, tot cădea cîte o zdreanţă pe jos, şi în cele din urmă am reuşit cu mare trudă să arunc boarfele în pîrîu. Dar ele nu se hotărau să pornească mai departe pe apă, ci se roteau alene în acelaşi loc. Am pus mîna pe un arac putrezit de fasole şi m-am chinuit să împing cîrpele acelea diabolice pe firul apei, dar aracul s-a rupt şi s-a tot rupt mereu pînă la ultimul ciot.

Deodată, o adiere mi-a atins obrajii : Anna se afla în faţa mea şi m-a condus în casă. Mînă în mînă cu ea, am urcat scara şi am intrat în odaie, unde erau adunaţi unchiul, mătuşa, toţi verii şi toate verişoarele mele. Am privit uşurat în jur : bătrîna cameră arăta pregătită ca de duminică şi era atât de luminoasă încît nu înţelegeam cum străhătea toată lumina aceea prin iedera deasă. Unchiul şi mătuşa erau în plină vigoare, verişoarele şi verii mai înfloritori ca oricînd, învăţătorul era şi el un bărbat frumos şi bine dispus ca un adolescent şi Anna mi se părea o fetiţă de patrusprezece ani în rochiţa ei ro- -şie înflorată şi cu horbota frumoasă la gît.

Foarte ciudat era însă că toţi, inclusiv Anna, ţineau in mîini nişte pipe lungi de pămînt şi fumau un tutun cu miros plăcut, lucru pe care-1 făceam şi eu. între timp nici unul din ei, nici cei morţi, nici cei vii, nu stăteau o clipă locului, ci se învîrteau fără întrerupere de oolo pînă colo în odaie, cu chipuri amabile şi vesele, în timp ce printre ei, jos, pe duşumea, umblau cîinii de vînă- toare, căprioara, jderul cel îmblînzit, şoimii şi porumbeii în bună înţelegere, doar că animalele mergeau în direcţia opusă oamenilor, alcătuind astfel o minunată urzeală de mişcări.

Masa grea din lemn de nuc, cu picioarele încovoiate, era

aşternută cu o faţă albă din damasc şi pe ea se aflau mîncărurile frumos mirositoare ale unui ospăţ de nuntă. Îmi lăsa gura apă şi i-am spus bătrînului unchi: „S-ar zice că vă merge bine !“. El a răspuns : „Se-nţelege !“. şi toţi au repetat : „Se-nţelege !“, cu glasuri plăcute. Apoi, deodată, unchiul a poruncit să ne aşezăm la masă; toţi şi-au lăsat pipele, cîte trei, cîte trei pe podea, aşa cum îşi aşează soldaţii puştile, una lîngă alta, alcătuind o piramidă. După aceea au părut iar să fi uitat că voiseră să mănînce, fiindcă, spre necazul meu, se plimbau ca şi înainte, apoi, treptat, au început să cînte : Visăm, *visăm,*

Visăm şi stăm,
Şi stăm şi ne grăbim,
Şi ne grăbim şi stăm,
Sintem colo şi-aici Plecăm dar nu de-aici,
Oricum, nu e spumoasă,
Poezia asia frumoasă ?
Ehei, ehei!
Pădurea cea verde şi dmpia 'trăiască,
Ca vînătorul şi vînătoare să se mîndrească !

Femeile şi bărbaţii cîntau cu glasuri de o înduioşătoare armonie şi dulceaţă şi cînd spuneau „Hallo“, unchiul intervenea cu voce puternică, astfel că tot grupul începea să cînte şi mai energic şi mai zgomotos, pălind în acelaşi timp din'ce în ce mai mult şi dizolvîndu-se într-o ceaţă nedesluşită, în timp ce eu plângeam amarnic cu sughiţuri. M-am trezit scăldat în lacrimi ; perna era şi ea udă. Mi-am revenit cu greu şi primul lucru de care mi-am amintit a fost masa frumos aşternută, deoarece, după cele aflate de la concetăţeanul meu, fusesem incapabil să mai mănînc ceva seara, şi abia în timpul somnului mi se făcuse iarăşi foame. Meditînd acum la lăcomia, care în ciuda înfloriturilor imaginaţiei nestăpî- nite mă silea să visez în cele din urmă numai aur şi avere, mîncare şi haine, am izbucnit iar în lacrimi provocate de această înjosire, pînă ce am adormit din nou.

C a p i t o l u l ş a p t e

CONTINUAREA VISELOR

M-am regăsit într-o pădure mare, păşind peste ut* pod ciudat şi îngust de scînduri, sus printre ramurile şi vîrfurile copacilor. Era un fel de nesfîrşit pod suspendat, în timp ce jos, pămîntul tare rămînea nefolosit, aşa cum se întîmplă în vis. Era însă frumos să priveşti în jos solul pădurii, alcătuit din muşchi foarte verde şi cufundat într-un întuneric adînc. In muşchi, pe tul- piniţe gingaşe, creşteau multe flori în formă de stea care-şi întorceau mereu capetele spre cel ce umbla sus şi se uita la ele ; lîngă fiecare floare stătea cîte un spi- riduş sau cîte o femeiuşcă şi luminau floarea cu ajutorul unui rubin care sdnteia într-o mică lanternă de aur, astfel încît lumina pornea din adîncuri ca o stea albastră sau roşie, şi în timp ce aceste constelaţii de flori, alcătuind adesea imagini frumoase, se roteau mai repede sau mai încet, spiriduşii cu lămpaşe se învîrteau în jurul lor îndreptînd cu grijă raza de lumină asupra potirelor. Şi aşa, de pe podul înalt de bîme sau de scînduri, lumina afceea care se rotea în adînc arăta ca un cer subteran plin de stele, numai că era verde şi- stelele aruncau raze de toate culorile.

Fermecat, am mers mai departe pe podul suspendat,

croindu-mi cu curaj drum printre coroanele de fagi şi de stejari, deoarece îmi dădeam seama că un teren atît de gingaş nu era făcut să umbli pe el cu picioarele. Uneori ajungeam la un grup de pini, care erau mai puţin înghesuiţi ; lemnul molizilor roşu, încălzit de soare şi răspîndind un parfum puternic, oferea o privelişte şi un loc de popas minunat, deoarece părea alcătuit artificial, clădit şi împodobit cu desene ciudate, deşi tot ramuri naturale erau. Uneori podul ducea sus de tot, deasupra copacilor, sub cerul liber şi sub razele soarelui, şi atunci

m-am urcat pe balustrada instabilă ca să văd unde ducea -de fapt ; dar pînă la mari depărtări nu zăreai decît o mare nesfîrşită de vîrfuri verzi de copaci, asupra cărora tremura lumina unei zile zăpuşitoare de vară, în timp ^e mii de porumbei sălbatici, de gaiţe, ciori, ciocănitoa- Te şi ereţi zburătăceau în jur. Minunat era faptul că puteai recunoaşte limpede pînă şi păsările cele mai depărtate, că le puteai distinge formele şi culorile. După -ce am privit pe săturate în jurul meu, m-am uitat din ■nou în adîncurile întunecoase, unde am descoperit acum o strîmtoare între stînci, care era unicul loc luminat de :soare. Chiar pe fund se afla o mică pajişte pe malul unui pîrîu limpede ; în mijlocul ei, pe un taburet de paie, şedea mama într-o rochie cafenie de pustnică, cu părul cenuşiu ca de gheaţă. Era bătrînă şi gîrbovită şi în ciuda marii adîncimi puteam recunoaşte cu precizie fiecare trăsătură a chipului ei. Cu o nuia verde în mînă păştea o mică turmă de fazani argintii, iar cînd vreunul dintre ei încerca să fugă, îl lovea uşurel peste aripi, astfel încît pene strălucitoare zburau în aer şi jucau în ■soare. Dar lîngă pîrîu se afla roata de tors, prevăzută de jur împrejur cu lopăţele, fiindcă era de fapt o mică roată de moară care se învîrtea iute ca fulgerul. Mama torcea cu o singură mînă firul strălucitor, care nu se înfăşură pe fus, ci se agăţa cruciş de povîrnişul stîncos, alcătuind imediat mari suprafeţe de pînză de o albeaţă orbitoare, care se urca tot mai sus ; dintr-o dată am simţit o greutate mare pe umăr şi am văzut că de el atirna traista uitată, plină cu cămăşi fine. Acum vedeam

fireşte de unde proveneau ele. în timp ce le tî- ram cu greu după mine, am descoperit că fazanii nu «rau altceva decît nişte frumoase aşternuturi de pat pe care mama le aerisea şi le bătea cu zel. Apoi le aduna, le purta cu ea şi le ducea pe rînd sus la deal. Cînd se întoarse iar, privi în jur, cu mîna streaşină la ochi şi cîntă încet un cîntec pe care totuşi îl desluşeam limpede :

Fiul *meu ! Frumos cuvînt,*
Este pel mai dulce cînt /
Din pădure tl aştept,
Cu tot dorul strîns în piept.

Atunci m-a zărit în înalturi, plutind parcă prin aer şi privind-o cu dor. A scos un ţipăt puternic de bucurie şi a zburat ca un duh peste stînci şi peste pietre, fără ca picioarele ei să atingă pămîntul şi părînd mereu că dispare tot mai departe, în vreme ce eu alergam după ea strigînd zadarnic, iar podul se îndoia şi trosnea, virfurile copacilor se legănau şi foşneau.

Am ajuns la capătul pădurii şi m-am pomenit pe un deal mare în faţa oraşului natal ; dar ce privelişte îmi oferea acest oraş ! Rîul era de zece oi i mai larg decît e in mod obişnuit şi scînteia ca o oglindă ; casele erau toate la fel de mari ca şi catedrala, arhitectura lor era splendidă şi străluceau în lumina soarelui, iar ferestrele erau împodobite cu un mare belşug de flori, care atîrnau greu pe deasupra zidurilor acoperite cu sculpturi. Cît vedeai cu ochii, teii urcau spre cerul albastru, închis şi transparent, care părea o singură piatră preţioasă, iar vîrfurile uriaşe ale teilor se legănau încoace- şi încolo de parcă ar fi vrut să-l măture ca să fie şi mai strălucitor ; în cele din urmă pătrunseră toate în masa transparentă de cristal albastru.

Printre frunzele verzi ale teilor, se înălţau turlele-catedralei, în timp ce vaporul acela uriaş de piatră zăcea sub dealurile alcătuite din milioane de frunze de tei în formă de inimi, şi numai pe alocuri strălucea cîte o.frîntură de geam purpuriu sau albastru, atins de o rază pierdută de soare.

Insă coroanele aurii, care alcătuiau vîrfurile turlelor, licăreau în înaltul cerului şi erau înţesate de fete tinere, care printre ornamentele gotice îşi întindeau capetele bucălate în afară, spre lume. Cu toate că puteam desluşi limpede contururile exacte ale fiecărei frunze, nu puteam vedea cine erau acele fete şi m-am

grăbit să ajung dincolo, pentru că eram foarte curios să aflu cine puteau fi concetăţenele acelea.

La timpul potrivit am văzut roibul lîngă mine, am pus traista pe el şi am început să cobor călare drumul abrupt care lucea spre pod. Fiecare treaptă însă era un cristal de stîncă şlefuit, şi în interiorul lui părea să doarmă cîte o femeie înaltă de o. şchioapă, ale cărei membre mici erau de proporţii şi de o frumuseţe de nedescris. în timp ce roibul cobora drumul primejdios, amenin- ţîndu-1 în fiecare clipă pe călăreţul său cu prăbuşirea în abis, mă înclinam în dreapta şi în stînga din şa cău- tînd să pătrund cu privirea plină de dor pînă în miezul treptelor de cristal.

„Drace ! am exclamat cu voluptate, ce făpturi minunate or fi în scara asta vrăjită ?“.

Fără să-mi stârnească cea mai mică mirare, calul începu deodată să vorbească, şi întorcîndu-şi capul spre .spate, îmi spuse :

— Ce să fie ? Astea-s lucrurile şi ideile bune, pe care le conţine pămîntul patriei şi pe care le poate scoate la suprafaţă doar acela care rămâne în ţară şi-şi cîştigă hrana în mod cinstit !

„Ei, drăcie ! am exclamat eu, chiar mîine o să viu aici şi o să deschid cîteva trepte !“.

Şi nu puteam să-mi iau ochii de la scara cea lungă, ■rare se întindea strălucind în spatele meu, de-a lungul coastei dealului. Dar calul îmi spuse că asta nu era decît suprafaţa, că tot solul ar fi plin de astfel de lucruri. Ajunsesem jos la pod. Dar acesta nu mai era vechiul pod de lemn, ci un palat de marmoră cu două etaje care alc/ituia o sală imensă cu coloane, şi se întindea aşa peste riu ca un pod de o frumuseţe nemaivăzută. „Cum se ’vchimbă şi se dezvoltă totul cînd lipseşti doar cîţiva ani de acasă !“ mi-am spus eu, pătrunzînd încet călare, plir de curiozitate, în sala vastă a podului. în timp ce în exterior, clădirea strălucea de marmoră albă, roşie sau neagră, în interior pereţii erau acoperiţi cu numeroase picturi, reprezentând întreaga istorie a ţării şi toate meşteşugurile ei. Toţi morţii, pînă la unul, ca să zic aşa, chiar şi cei care decedaseră atunci, erau zugrăviţi pe pereţi şi păreau că se contopesc cu oamenii vii, -care circulau pe pod ; mai mult chiar, unele chipuri pictate coborau din tablouri şi lucrau cot la cot cu fiinţele însufleţite în timp ce unele dintre acestea se amestecau printre cei

pictaţi, şi- erau fixate pe pereţi. Ambele grupuri erau alcătuite din eroi şi din femei, din preoţi şi laici, din stăpîni şi ţărani, din oameni onorabili şi nemernici ; dar intrarea şi ieşirea podului erau libere şi nepăzite, şi în timp ce circulaţia pe el continua neîntrerupt, ca şi schimburile neîncetate dintre viaţa pictată şi cea reală, s-ar fi zis că trecutul şi viitorul erau unul şi acelaşi lucru pe podul acela plin de atîta minunată însufleţire.

„Tare aş dori să ştiu ce-i cu veselia asta“ mi-am şoptit în mine însumi şi calul mi-a răspuns pe loc :

— Asta se numeşte identitatea naţiunii !

— Ei drace, eşti un cal foarte învăţat ! am spus eu. Se vede că ovăzul te înţeapă într-adevăr ! De unde ştii toate lucrurile astea ?

— Adu-ţi aminte, spuse roibul, pe cine călăreşti ! Nu m-am născut eu oare din aur ? Dar aurul înseamnă bogăţie, iar bogăţia înseamnă inteligenţă.

La aceste cuvinte am remarcat imediat că traista mea, în loc să fie plină cu haine, era acum plină cu medaliile acelea din aur. Fără să mai întreb de unde se iviseră iar, aşa pe neaşteptate, am simţit o deosebită plăcere de a mă afla în posesia lor şi, deşi nu-i puteam da dreptate cu conştiinţa împăcată calului aceluia înţelept, cum că bogăţia înseamnă inteligenţă, m-am pomenit totuşi pe neaşteptate atît de inteligent, că cel puţin n-am răspuns nimic şi am călărit în tihnă mai departe !

— Spune-mi acum tu, înţeleptule Solomon ! începui eu iar după un timp, ce se numeşte de fapt identitate — podul sau oamenii de pe el ? Pe care din două le numeşti astfel ?

— Amîndouă la un loc înseamnă identitate, altfel nu s-ar vorbi despre asta !

— A naţiunii ?

— Se-nţelege că a naţiunii !

—[1] Deci podul este şi el o naţiune ?

— Ia te uită ! exclamă calul supărat. De cînd un un mijloc de transport, oricît ar fi el de frumos, poate fi o naţiune ? Numai oamenii pot s-o alcătuiască, prinţ urmare e vorba de aceşti oameni!

— Aşa ! Şi totuşi adineauri spuneai că naţiunea şi podul formează împreună o identitate !

— Aşa am şi spus şi nu retrag cele spuse !

— Atunci ?

— Află, răspunse calul încet, proptindu-se pe cele patru

picioare, află că cine ştie să răspundă la această întrebare delicată şi să găsească o soluţie pentru această contradicţie, e un maestru şi contribuie el însuşi la identitate. Dacă aş putea formula răspunsul just, care-mi stă pe limbă, atunci n-aş fi cal, ci aş fi de mult pictat şi eu pe perete. De altfel, aduţi aminte că eu nu sînt decît un cal visat de tine, că deci toată discuţia noastră e doar o plăsmuire, o meditaţie ieşită din propriul tău creier. Şi cu asta, răspunde-ţi singur şi direct la următoarele întrebări.

— Aha ! bestie recalcitrantă I am strigat eu şi i-am vîrît pintenii în coaste. Cu atît mai mult, gloabă nerecunoscătoare, eşti dator să-mi răspunzi, cu cît trebuie să te creez din sîngele meu întregit cu atîta trudă, hră- nindu-te şi întreţinîndu-te tot timpul cît durează visul L!

— E şi aici puţină dreptate, răspunse calul alene. Toată discuţia şi, de fapt, toată preţioasa noastră întâlnire este opera şi durata a trei secunde şi nu te costă decît o suflare din respectabila ta substanţă trupească f.

— Cum adică, trei secunde ? Nu călărim cel puţin; de o oră pe podul ăsta nesfîrşit ?

— Trei secunde durează tropotul copitei călăreţului nocturn pe care apariţia mea l-a plăsmuit în tine ; o. dată cu el va dispărea şi ea şi vei putea merge din nou: pe jos !

— Pentru numele lui Dumnezeu ! Atunci nu mai' pierde timpul, altfel trece clipa înainte de a mă fi lămurit ce-i cu podul ăsta frumos !

— Nu-i nici o grabă ! Tot ce avem de trăit şi de aflat, e cuprins în întregime în măsura pasului curajos al calului, şi dacă bine cugetătorul psalmist strigă către domnul Dumnezeul său : „O mie de ani sînt în faţa ta o clipă!“, atunci citită de-a-ndărătelea, această ipoteză; înseamnă unul şi acelaşi adevăr : O clipa cît o mie de

ani ! Am putea vedea şi auzi de o mie de ori mai mult -cît durează acest tropot de copite, dacă am avea în noi posibilitatea de a face asta, omule ! Nici graba şi nici şovăiala nu ajută la nimic, toate se Împlinesc în tihnă şi noi avem timp berechet cu visul nostru care e ce e; nici mai mult nici mai puţin !

N-am mai fost atent la vorbele calului, deoarece am -observat că eram salutat din toate părţile cu multă stimă ; căci mai mulţi trecători pipăiseră cu gesturi ciudate traista mea burduşită, cam aşa cum fac măcelarii cînd in grajdul ţăranului sau la tîrg încearcă să vadă dacă
o vită e grasă ciupindu-i spinarea şi pulpele.

— Ciudate maniere ! am spus eu în cele din urmă. Credeam că nimeni nu mă cunoaşte prin locurile astea !

— Nu pe tine te salută, a spus roibul, ci traista ta. •cîrnatul gros de aur care-mi apasă spinarea !

— Aşa ? Va să zică explicaţia şi secretul problemei tale cu identitatea se află în banii de aur ? Dar tu eşti tot din aur şi totuşi nimeni nu se atinge de tine !

— Hm ! spuse calul. Lucrurile nu pot fi luate chiar aşa. E drept că oamenii au mare grijă să-şi menţină identitatea, pe care în cazul acesta o numesc independenţă, şi s-o apere de orice atac. Dar ei ştiu prea bine •că un soldat bun de luptă trebuie să fie bine hrănit şi să aibă stomacul plin dacă trebuie să se bată. Dar cum acest lucru se poate obţine şi asigura numai cu ajutorul a tot ce înseamnă monedă, oamenii consideră că toţi cei ce posedă aşa ceva sînt apărători şi ocrotitori bine echipaţi ai identităţii şi de aceea îi privesc. Se mai poate întîmplă, desigur, ca ei să identifice problemele lor particulare cu cele publice, aşa după cum, în exercitarea -oricărei energii, nu-i uşor să întreci măsura şi astfel unul sau altul încep să arate ca nişte măgari lacomi. în •orice caz. eu te sfătuiesc să-ţi mai laşi un timp aici capitalul în circulaţie şi să-l măreşti. Chiar dacă părerea ■oamenilor nu e justă în general, fiecare are totuşi libertatea s-o considere un adevăr pentru sine, şi să-şi <reeze o situaţie plăcută.

Am băgat mîna în traistă şi am aruncat în sus cîţiva pumni de bani, care au fost imediat prinşi de sute de

mîini ce se agitau în aer, apoi au fost aruncaţi mai departe, după ce fiecare a examinat întâi aurul şi l-a frecat de al său, gest care făcea să se dubleze ambele piese. Curînd, toate monezile mele s-au întors la mine împreună cu alte piese de aur şi s-au agăţat de cal; era o adevărată ploaie, care se aştemea sub formă de bulgări pe cele patru picioare ale sale, asemenea polenului care alcătuieşte albinelor un fel de pantalonaşi, astfel că roi- bul abia mai putea să înainteze. Dar animalul căpătă nişte aripi mari şi pînă la urmă începu să semene cu o albină uriaşă, ba chilar zbura peste capetele oamenilor ca o albină. Abia acum am revărsat amîndoi o adevărată ploaie de aur, astfel încît am ajuns să fim urmăriţi de o imensă ceată de oameni însetaţi de aur. Bă- trîni şi tineri, femei şi bărbaţi se tăvăleau unii peste alţii ca să-l adune. Nişte hoţi transportaţi de paznicii lor s-au aruncat împreună cu aceştia în grămadă, calfele brutarilor şi-au zvîrlit pîinile în apă şi şi-au umplut coşurile cu aur, cîţiva preoţi ce se duceau la biserică să-şi ţină predica şi-au sumes sutanele ca nişte ţărănci la culesul fasolei şi le-au umplut cu aur, magistraţi care veneau de la primărie s-au strecurat pe furiş şi au băgat ruşinaţi în buzunar cîteva piese care se rostogoliseră mai la o parte ; pînă şi nişte judecători morţi dintr-o scenă de judecată zugrăvită pe perete au fugit de la masă, i-au lăsat baltă pe acuzaţi şi au coborît ca să vină după mine, ba în cele din urmă a sărit şi criminalul pictat şi a început să strige că vrea aur.

Plin de conştiinţa bogăţiei am zburat în sfîrşit afară din sala podului şi m-am înălţat trufaş în aer pe calul- albină de aur, rotindu-mă sus în jurul catedralei ca un şoim, lăsîndu-mă jos, înălţîndu-mă apoi iar, savurînd din plin plăcerea copilărească a visului acestui zbor combinat cu călăritul. Din vîrfurile catedralei, sute de mîini albe se întindeau după aurul meu, ochii şi obrăjorii înfloreau ca florile de nu-mă-uita şi de trandafiri în lumina soarelui. Calul meu spuse :

— Acum alege, iată fetele de măritat din ţara asta ! Cel mai bun lucru e o soţie drăguţă !

Mîndru şi pofticios, mi-am aruncat într-adevăr privirile în jos, spre ele şi m-am gîndit să închei printr-o •căsătorie convenabilă rătăcirile şi neplăcerile prin care trecusem and, dintr-o dată, a răsunat o voce dură care a strigat:

— Oare nu există nimeni care să înşface în aer pe acest corupător al ţării ?

— Iată-mă ! a răspuns trupeşul Wilhelm Tell, care se

ascundea în vîrful unui tei, apoi şi-a îndreptat arbaleta în direcţia mea şi m-a doborît cu o săgeată. Ca un nou Icar, am căzut pîrîind împreună cu roibul meu pe acoperişul bisericii, şi de acolo am alunecat jalnic, prăbuşindu-mă pe stradă ; atunci m-am trezit şi eram atît de înfricoşat de parcă aş fi căzut cu adevărat. Capul mă durea şi-mi ardea cînd îmi aminteam ce visasem. Lumea aceea sucită în care creierul nostru, leneş în stare de veghe, plăsmuia şi ţesea de unul singur noaptea în somn basme întregi şi alegorii demne să vadă lumina tiparului, după modele citite undeva, cu cuvinte învăţate la şcoală şi cu împrejurări satirice, începea să mă înspăimînte ca şi cum ar fi prevestit o boală grea. Mai mult chiar, asemenea unei fantome s-a strecurat în mine teama că, în felul acesta, organele supuse mie, adică raţiunii mele, m-ar putea da afară din locuinţa mea, înce- pînd să gospodărească nebuneşte ca orice servitori.

Tot meditând mai departe chestiunea, mi-am dat seama cît e de primejdios să vrei să te ocupi şi să te hrăneşti, împotriva naturii şi obişnuinţei, numai cu elemente cu totul lipsite de spiritualitate şi totuşi nu ştiam cum să scap de această vrajă. Apoi am adormit din nou şi am început să visez, numai că lumea înspăimîntătoare a alegoriilor a dispărut şi am intrat într-o lume lipsită de legi.

Acum îmi mânam calul pe jumătate distrus şi greu împovărat de saci, în sus pe o stradă povîrnită, spre casa mamei ; am ajuns în sfîrşit după o chinuitoare veşnicie. în clipa aceea, animalul se prăbuşi transfor- mîndu-se în cele mai frumoase şi mai bogate obiecte şi ciudăţenii de tot felul, care se revărsau şi din saci. Erau obiecte din cele care se aduc de obicei, în chip de daruri după o lungă călătorie. Eu însă stăteam stingherit lîngă mormanul de lucruri preţioase împrăştiate la vedere pe stradă, căutînd zadarnic clanţa" uşii sau cordonul soneriei. Veghind nedumerit şi înfricoşat bogăţiile acestea, am ridicat privirea spre partea de sus a casei şi abia acum mi-am dat seama cît de ciudată era. Era construită în întregime din lemn închis de nuc, ca un dulap sau ca un lambriu vechi şi preţios, cu nenumărate pervazuri, nişe, firide şi galerii, toate lucrate cît se poate de minuţios şi lustruite ca oglinda. De fapt era interiorul unei case întors spre exterior. Pe pervazuri şi pe galerii erau înşirate căni şi pahare vechi de argint, vaze de porţelan şi mici statuete de marmoră. Geamurile de cristal scînteiau misterios pe un fundal închis între uşile învîrstate ale camerelor sau ale dulapurilor, în care erau introduse chei sclipitoare de oţel.

Deasupra acestei ciudate faţade se boltea cerul de un albastru închis, iar un soare aproape nocturn se oglindea în splendoarea întunecată a lemnului de nuc, în argintul cănilor şi în geamurile ferestrelor.

În sfîrşit, am văzut şi scările bogat sculptate care duceau spre galerii şi le-am urcat căutînd o intrare. Dar ori de cîte ori deschideam cîte o uşă nu vedeam în faţa mea decît încăperi pline de stocuri de tot felul. Aici era
o bibliotecă, ale cărei volume îmbrăcate în piele străluceau de aur ; colo se îngrămădeau unele peste altele unelte şi vase, tot ce-ţi puteai dori ca să-ţi uşurezi viaţa ; dincolo se înălţa un munte de pinză fină sau se deschidea un dulap parfumat cu sute de sertăraşe pline de mirodenii. Închideam pe rînd o uşă după alta, foarte mulţumit de cele ce vedeam şi speriat doar că n-o găseam nicăieri pe mama, ca să mă pot instala imediat în această gospodărie minunată. Tot căutînd aşa, mi-am lipit faţa de o fereastră, ridicînd mîna la tîmplă ca să împiedic oglindirea geamului de cristal. Atunci, în loc să văd o încăpere, am descoperit o grădină fermecătoare, scăldată în lumina soarelui, şi în ea am avut impresia că o văd pe mama, tînără şi frumoasă, îmbrăcată în mătase şi plimbîndu-se printre straturile de flori. Am vrut să deschid fereastra şi s-o strig, dar mi-a fost cu neputinţă să găsesc cîrligul sau minerul ei, pentru că mă aflam doar la exteriorul casei, deşi priveam din interiorul ei spre grădină. În cele din urmă m-am pomenit

lîngă un zid cu lambriuri bogate, stînd pe un pervaz atît de îngust, încît abia aveam loc unde să-mi pun picioarele. Cînd m-am aplecat în afară ca să văd cum aş putea coborî din acest punct primejdios, am zărit în stradă un băiat pipernicit, cu păr cărunt şi ofilit, care scormonea cu un băţ prin minunăţiile mele.

L-am recunoscut imediat pe duşmanul meu din tinereţe, pe Meierlein, băiatul acela care căzuse din vîrful turnului şi am coborît iute ca să-l alung. Dar el a început să mă ocărască furios începînd să-mi expună iar, după atîţia ani, pretenţiile lui de cămătar copilăros şi de creditor, apăsîndu-şi mîna pe capul spart de pe urma căzăturii. In sfîrşit avea să mă pună acum sub sechestru, aşa striga el plin de venin, ajunsese la angajamentul scris, căci socoteala sa era exactă şi verificată.

„Minţi, ticălos mic ce eşti ! am strigat eu, ia-o din loc !“ Atunci şi-a ridicat băţul asupra mea, ne-am luat de păr şi ne-am bătut fără milă. Duşmanul meu turbat mi-a rupt hainele frumoase pe care le purtam, le-a făcut zdrenţe, şi abia după ce, gîfîind şi disperat, i-am pus mîna în gît, mi-a pierit din mîini şi m-a lăsat singur pe strada rece şi întunecoasă. Istovit, m-am pomenit stînd aşa cu picioarele goale. Dar casa era într-adevăr casa cea veche, deşi pe jumătate dărăpănată, cu mortarul că- "zut, cu geamurile sparte, în care se vedeau ghivece goale sau cu flori uscate şi cu jaluzelele bătute de vînt, atîr- nînd doar într-o balama.

Din minunata comoară din visul meu nu se mai vedeau decît nişte rămăşiţe călcate în picioare pe caldarîm. care însă nu păreau a fi nimic deosebit, iar în mîini nu mai ţineam decît băţul smuls în luptă răutăciosului meu duşman.

M-am îndreptat îngrozit spre cealaltă parte a străzii şi m-am uitat îngrijorat la ferestrele pustii, în dosul cărora am văzut-o limpede pe mama mea, bătrână, căruntă şi palidă, torcîndu-şi firul îngîndurată.

Am întins braţele spre ferestre ; dar cînd mama a făcut o mişcare uşoară, m-am ascuns după o ieşitură a zidului şi am încercat înspăimîntat să dispar din oraşul liniştit şi întunecat, fără să fiu văzut. M-am strecurat pe lîngă case şi curînd, sprijinit în toiagul meu grosolan, am pornit înapoi pe o şosea uriaşă în direcţia din care venisem. Am mers şi am mers fără încetare, istovit, fără. odihnă şi fără să privesc înapoi. în depărtare, pe o şosea la fel de lungă, care se încrucişa cu a mea, l-am văzut trecînd pe tata, cărîndu-şi cufărul greu în spinare.

Cînd m-am trezit mi s-a ridicat o piatră de pe inimă, atît de tristă fusese această ultimă parte a aventurii visate.

Şi aşa s-a întîmplat nopţi în şir, deşi uneori ceva mai moderat, astfel că situaţia din vis se învecina cu un fel de calmă mulţumire. O dată am visat că eram la graniţa patriei mele, pe un deal care era întunecat de umbra norilor, în timp ce întreaga ţară se întindea în faţa ochilor mei, scăldată într-o lumină vie. Pe drumurile albe, pe cîmpiile verzi unduiau valuri întregi de oameni, adunîndu-se la petreceri vesele şi la diferite treburi pe care le observam cu atenţie. Cînd însă asemenea grupuri sau cortegii treceau pe lîngă mine şi cînd oamenii mă recunoşteau, mă dojeneau în treacăt pentru că, cufundat în jalea mea şi lipsit de orice înţelegere, nu vedeam ce se petrece în jurul meu, şi mă invitau să-i urmez.

Mă justificam însă pe un ton prietenos şi le strigam că văd precis tot ce-i pune pe ei în mişcare, participînd şi eu la toate. Să nu-şi mai facă griji pentru mine, căci aşa mă simţeam mai bine.

Harnicii mei spiriduşi din somn furaseră fără îndoială această reprezentare din versurile unui necunoscut, pe care le citisem cu o seară înainte în cîteva reviste ferfeniţite :

Nu-mi reproşaţi că-n suferinţă
Văd numai propria mea fiinţă !
Şi nu străbat pînă la voi,
Ochii mei trişti, ochii mei goi.

Că prin pwtemicele-i valuri Ce
marea mi le-a împotrivit,
Ajung la mine doar frînturi
Din cîntul vostru, domolit.

Ca Danaida [1], obosită, Lăsînd
deoparte a ei sită, Privesc şi
eu adine mirat, De viaţa
voastră-ngrijorat.

1 *Danaide* **— în mitologia greacă, cele 50 de fiice ale regelui Danaos, care In noaptea nunţii şi-au ucis soţii cu excepţia uneia, Hypermnestra. Au fost condamnate să umple cu apă In Infern un butoi fără fund.**

C a p i t o l u l o p t

CRANIUL HOINAR

Aşa treceau nopţile. Cu greu mai izbutesc să-mi închipui cum îmi petreceam în epoca aceea zilele ; era cel mai curios exerciţiu de împăcare cu soarta, adică cu mine însumi. Şi aşa cum presimţisem, deznodămîntul se desprindea în modul cel mai firesc din lucruri. Foarte curînd am văzut că proprietarul meu, rămas văduv, nu era bun de nimic fără nevastă-sa şi se vedea silit să-şi ■desfacă gospodăria, să-şi trimită deocamdată copiii la părinţii răposatei şi să golească locuinţa. îndată după plecarea celor mici, mă anunţă pe un ton indiferent şi morocănos că va trebui să-mi caut altă gazdă, deoarece el însuşi se muta a doua zi.

In toţi aceşti ani locuisem la ei şi, deoarece o soartă Tăuvoitoare îmi risipise micile bunuri mobile, m-am ho- tărît pe loc să mă întorc în patrie, în loc să-mi fac intrarea ca un cerşetor într-o locuinţă nouă. Nu m-am răzgîndit nici cînd, după ce mi-am plătit datoriile faţă de gazdă şi faţă de alţii, m-am pomenit că din banii cîşti- gaţi la domnul Joseph Schmalhofer nu-mi rămînea nici măcar pentru o călătorie cu diligenţa. La nevoie mi-ar fi ajuns pentru un drum pe jos, cu condiţia să-mi împart banii exact, să-mi petrec zilele şi nopţile sub cerul liber şi să mănînc foarte puţin.

Dar pentru ca hainele mele uzate să nu mă facă să semăn chiar cu un vagabond, am recurs la ultimele mijloace şi anume la tablourile lăsate croitorului evreu. Fără să mai pierd timp, m-am dus la el, am luat cu mine şi pînza aceea mai mare, care avusese ghinion la expoziţie, şi l-am întrebat dacă în schimbul celor trei tablouri n-ar vrea să-mi facă haine bune şi noi dîndu-mi şi ceva numerar pe deasupra, atît cît vrea.

Bineînţeles că a rămas nestrămutat în ce priveşte cea de a doua propunere ; în schimb costumul pe care, po- trivit principiilor sale în afaceri, era gata să mi-1 livreze imediat, îmi venea destul de bine. Mai adăugă şi o pălărie bună şi frumoasă, ale cărei boruri făgăduiau să-mi apere

gitul de ploaie. în felul acesta, eram bine servit şi bine sfătuit, aşa că am plecat mulţumit de omul acesta care mă ajutase la nevoie, după ce m-am schimbat în- tr-o cameră din- spatele prăvăliei, lăsîndu-i veşmintele vechi în semn de recunoştinţă pentru tratamentul filantropic ce-mi acordase.

în drum spre casă, m-am întrebat dacă nu trebuia să-i fac o vizită bătrînului Schmalhofer ca să-mi iau rămas bun de la el. Dar m-am temut că m-ar putea ispiti iar cu vreo lucrare nouă, inutilă şi abrutizantă, astfel că i-am ocolit locuinţa, mi-am scos actele de la autorităţi şi am pornit grăbit spre casă, fiindcă se lisase seara şi eu voiam să pornesc neîntîrziat la drum, o dată cu lăsarea nopţii.

Procedasem foarte cuminte, deoarece gazda mea că-rase toată mobila din casă, inclusiv patul meu, fără să se întrebe unde-mi voi petrece această ultimă noapte. L-am găsit singur-singurel în locuinţa tăcută, căreia paşii şi vorbele noastre îi dădeau un ecou neobişnuit pentru că era cu desăvîrşire goală. Nu rămăseseră decît nişte haine şi unelte mărunte, adunate grămadă, pe care nu ştia cum să le împacheteze, fiindcă n-avea o ladă. I-am spus că poate lua cufărul meu cel mare, de care nu aveam deocamdată nevoie. A acceptat fără să-mi mulţumească, fapt pentru care i-am jucat o festă. Căci, du- cîndu-mă în cele două camere ale mele, după ce-am băgat într-o geantă de călătorie nişte rufe şi istoria tinereţii mele frumos legată, m-am uitat în jur să văd ce mai am de făcut şi, spre spaima mea, am descoperit craniul lui Albertus Zwiehan, singurul care rămăsese neglijat.

înduioşat, am luat în mînă nefericitul sferoid, care nu-şi putea găsi liniştea şi am simţit mustrări de conştiinţă. „Sărmane Zwiehan ! mi-am spus, ai călătorit cîndva din India orientală pînă în Elveţia, de aici în Groenlanda şi iarăşi înapoi, pe urmă ai venit încoace şi acum Dumnezeu mai ştie ce se va întîmplă cu tine, după ce te-am luat cu atîta uşurinţă din cimitir !“

Dar acum nu mai era nimic de făcut; am ridicat capacul cufărului meu gol şi am băgat în el bătrînul craniu, lăsîndu-1 în continuare în grija gazdei, care era gata de plecare şi care In nenorocirea sa îmi arăta atît de puţină amabilitate.

Apoi am ieşit cu geanta atîrnată de umăr din locuinţa mea particulară cernită în cea comună, am dat repede mîna cu omul acela şi am coborît pe scară. Dar abia ajunsesem pe coridor, că demonul acela m-a strigat de sus : „Hei, ia-1 şi pe ăsta, doar e al dumitale !“ Şi în clipa aceea, pe scara lungă de lemn craniul s-a rostogolit cu zgomot jos şi m-a lovit zdravăn în călcîi.

L-am ridicat; în lumina tîrzie a amurgului, falca de jos prinsă cu sîrmă spînzura jalnic, părînd că mă roagă să nu-1 las acolo.

„Dacă-i aşa, hai cu mine, i-am spus, să ne întoarcem împreună acasă ! A fost o călătorie interesantă !“

Am vîrît cu greu craniul în geanta de călătorie, care din cauza lui a luat un aspect diform, de parcă aş fi vîrît în ea o pîine cazonă sau o varză.

Nu-mi mai rămăsese de rezolvat decît o singură problemă, dar nu era un lucru simplu. De la strania şi neaşteptata mea aventură de dragoste cu Hulda trecuse o sîmbătă fără să mă fi dus la ea, şi acum sosise a doua. După veştile aduse de concetăţeanul meu aflat în călătorie de nuntă, precum şi după arătările din vis îmi trecuseră şi pofta şi curajul de a-mi realiza visele himerice de fericire, dar o senzaţie de caldă recunoştinţă, ba chiar -o gingaşă afecţiune şi amintire mă îndemnau acum să nu plec fără un cuvînt de rămas bun şi de înştiinţare. Speram că mărturisind acestei fiinţe dulci şi cinstite că nu eram meseriaş, ci un artist sărăcit, care nu ştia ee se va întîmpla cu el şi care deocamdată trebuia să părăsească ţara, nu-mi va fi greu s-o fac să se răzgîn- deasca, s-o consolez că pierdea din nou un drăguţ şi să ne despărţim astfel în bună înţelegere. Pornind la drum cu geanta şi cu toiagul, mi-am îndreptat paşii spre strada pe care locuia ea. Cum era încă prea devreme, am intrat într-o ospătărie ca să iau pentru ultima oară cina în -acest oraş. Apoi am găsit uşor casa la lumina felinarului şi m-am aşezat pe o mică bancă în umbra coloanei
unei fîntîni de peste drum. Şi iată că fata aceea zvaltă se apropie, îmbrăcată în haine de toate zilele, numai că nu era singură ; un tînăr înalt care părea student sau artist o conducea şi-i vorbea cu insistenţă. Ajungînd lîngă uşă, ea

îşi încetini pasul şi, fiindcă începuse să vorbească, am auzit vocea cunoscută, dulce şi sinceră, doar că suna ceva mai trist sau mai moale decît în seara aceea.

— Dragostea e un lucru serios, spunea ea, chiar dacă o faci in glumă ! Numai că în lume există puţină credinţă şi sinceritate. Hai să încercăm să ne cunoaştem, dacă vrei să mă duci mîine la dans. Inima mea e curioasă să vadă cum se poartă un domn !

Noul amorez răspunse în şoaptă- ceva ce n-am înţeles ; am auzit o sărytare uşoară, un „Noapte bună !" apoi fata a dispărut dincolo de uşa pe care o închise, iar tînărul şi-a continuat drumul cu paşi repezi.

E şi asta o dezlegare ! mi-am spus eu şi m-am ridicat cu conştiinţa uşurată, deşi cu un simţămint foarte încîl- cit. Fără să mă mai uit in jur sau să mai întîrzii o singură clipă în acest oraş, m-am îndepărtat grăbit spre porţile lui şi peste puţin, porneam pe şoseaua cufundată în bezna nopţii, spre patria mea.

Satisfăcut de forma limpede şi finită pe care o luase acum soarta mea, păşeam fără grabă şi fără zăbavă, avînd în faţa ochilor un singur ţel, acela de a ajunge în casa mamei, sărac sau bogat. Ore întregi am mers aşa ; n-am observat că mă aflam la o răspîntie şi că de pe şoseaua principală nimerisem pe un drum lateral ceva mai îngust, nici că o bifurcare asemănătoare se repetă, pînă ce m-am trezit pe un drum de ţară. Cum însă mergeam după stele cam în c'irecţia bună, nu m-am sinchisit prea mult, căci o abatere de acest gen era o păţanie firească pentru orice călător. Treceam prin dumbrăvi, prin cîmpii şi pa- jişfi. pe lîngă sate, cu siluete slab conturate şi cu lumini pierdute care se aflau departe de drum. La miezul nopţii. oămintul era cufundat în cea mai deplină singurătate, şi eu umblam peste hotarele ţarinilor ; cu atît mai irsi fleţit părea văzduhul cu constelaţiile care-şi conţină u încet drumul, căci stoluri nevăzute de păsări călătoare fîlfîiau şi ţipau în înălţimi. Nu băgasem' încă niciodată în seamă această circulaţie nocturnă de toamnă pe cer.

Am ajuns într-o pădure mare unde întunericul era total. O cucuvea trecu tăcută pe lîngă obrazul meu şi o joimăriţă strigă din adîncuri. Dar tocmai cînd eram îngheţat şi obosit, am nimerit într-un luminiş peste o căr- bunărie care fumega şi al cărei paznic dormea culcat într-un bordei de pămînt.

M-am aşezat liniştit lîngă cuptorul fierbinte, m-am încălzit şi am adormit, pînă ce un stol de şoimi călători ţipînd ascuţit, cu aripi albastre-argintii şi piepturi albe, care treceau ca nişte fulgere în primele raze ale zorilor, zbură deasupra pădurii şi mă trezi. Tocmai îmi veneam în fire, cînd omul începu să iasă şi el tîriş din bordei, cu picioarele înainte. Prezentîndu-mă în faţa lui ca un călător sosit chiar atunci, i-am spus bună dimineaţa, apoi l-am întrebat unde mă aflam şi care era drumul bun. Nu ştiu să-mi spună mare lucru, atît doar că trebuia s-o ţin mai către apus.

Pădurea se sfîrşi şi m-am pomenit în faţa unei vaste privelişti înfăţişînd o regiune germană în decor de toamnă. Lanţuri împădurite şi întunecate de munţi se întindeau la orizont; un rîu şerpuia roşietic, deoarece jumătate de cer ardea în lumina zorilor şi straturi purpurii de nori atîmau peste cîmpuri, peste dealuri, peste sate şi peste turnurile unui oraş. Ceaţa fumega pe coastele dealurilor şi la poalele munţilor negri-albăstrui. Castelele, porţile oraşelor şi turnurile bisericilor aruncau străluciri roşietice şi peste toate se desfăşura larma asurzitoare a unei vînători în pădure : goarnele sunau, cîinii hămăiau mai departe şi mai aproape şi un cerb frumos făcu un salt în apropierea mea, chiar în clipa cînd ieşeam din pădure.

Aurora aceea vestea evident un amurg ploios şi nu-mi deschidea perspective prea bune. Dacă voiam să-mi respect planul de călătorie, nici prin minte nu-mi putea trece să-mi caut adăpost pentru noapte, deoarece în felul acesta puteam să-mi consum hrana pe o zi întreagă. Iată de ce m-am gîndit cu oarecare spaimă la puhoaiele ce aveau să vină şi la a doua noapte cînd aveam să umblu ud leoarcă de ploaie. Umezeala şi murdăria pecet-

luiesc orice proastă dispoziţie a soartei, şi celui năpăstuit li iau pînă şi ultima mîngîiere, aceea de a se putea trînti la nevoie pe pămîntul mumă, acolo unde nu-1 vede nimeni. Peste tot îl întîmpină neînduplecată umezeală rece, silindu-1 să rămînă în picioare.

După cîteva ore am apucat iar pe un drum într-o pă- orice lumină ; această pînză începu să se destrame încet în fire umede, pînă se pomi o ploaie puternică, regulată, care ţinu toată ziua. Din cînd în cînd doar, răceala **şi** umezeala permanentă alternau cu torente si mai puternice. care, biciuite de vînt, introduceau un ritm mai vioi In **viaţa** apelor, revărsate peste întregul ţinut şi peste **drumuri. Păşeam** nestrămutat prin potop, bucuros **că-mi alesesem** un nou costum dintr-o stofă solidă care Dutea **să** reziste. Abia la ora prinzului, dar foarte punctual, am intrat intr-un sat şi am mîncat o supă caldă cu ceva carne şi nişte legume, cu o bucată de pîine. Mi-am acordat şi o odihnă de o oră, după care am pornit iar afară prin ploaie. Căci dacă voiam să ajung acasă in opt zile — îmi trebuia cel puţin atît — eram obligat să respect cu exactitate şi în toate privinţele planul ce-mi propusesem şi n-aveam voie să mă istovesc sau chiar să mă îmbolnăvesc. Numai aşa rămîneam pînă la urmă stăpîn pe mine însumi, şi n-aveam motiv să mă tem de nimeni.

După doar cîteva ore o pînză deasă de ceaţă alungă dure, silindu-mă mereu să ajung la şoseaua principală cu al cărei ax longitudinal trebuia să se încrucişeze treptat drumul meu. Cînd am zărit la o parte de drum un fag mare, al cărui frunziş galben se păstrase încă destul de des, m-am îndreptat spre el şi pe una din rădăcinile lui care ieşea din pămînt am găsit un loc destul de adăpostit pentru odihnă şi m-am aşezat. în clipa aceea s-a apropiat cu paşi mărunţi o mătuşică bătrînă, care sprijinea cu o mînă o biată legăturică de vreascuri instalată pe capul ei cărunt, al cărei păr era atît de aspru şi de ciufulit ca şi vreascurile ; cu cealaltă mînă tîra anevoie un mic mesteacăn rupt. Cu paşi mici şi tremurător; trăgea cu rîvnă de tufa recalcitrantă, gîfîind şi scoţînd nenumărate suspine speriate, cărînd-o peste toate obstacole! **e,** asemenea unei furnici care transportă un pai prea greu spre muşuroiul ei. Mă uitam plin de milă la biata femeie şi trebuia să recunosc că acestei sărmane fiinţe îi mergea şi mai rău decît mie, dar ea nu se dădea bătută. Şi totuşi eram destul de nenorocit, deoarece nici măcar nu-i puteam da un ajutor sau ceva bani. Şi cum stăteam aşa ruşinat de această

neputinţă, un pădurar, cam la fel de bătrîn ca şi femeia, dar cu o faţă roşie, cu mustaţa mare, cu cercei mici în urechi şi cu nişte ochi ce se roteau prosteşte, se ivi pe drum şi se legă imediat de femeie., care speriată dădu imediat drumul mesteacănului. Pădurarul răcni :

— Iar ai furat lemne, nemernico ?

Bătrîna se jură pe toţi sfinţii că găsise micul mesteacăn aşa rupt pe drum. Dar el îi strigă :

— Mai şi minţi ! Stai că-ţi arăt eu ţie !

Şi bătrînul o apucă pe femeia aceea căruntă de urechea veştedă care ieşea de sub o bonetă de bumbac strîm- bată şi începu să tragă, vrînd s-o ducă după el în modul acesta foarte nefiresc. Iluminat de o idee subită, mi-am scos din geantă craniul, l-am înfipt în vîrful toiagului şi l-am întins prin frunzişul desişului, îndărătul căruia mă ascunsesem şi eu. Totodată am strigat cu o voce mîniată : „Dă drumul femeii, ticălosule !“ şi am scuturat puţin craniul, astfel încît dinţii i-au clănţănit şi frunzişul din mijlocul căruia privea a foşnit. Celor doi trebuie să li se fi părut că însuşi moartea se afla în desiş.

Pădurarul privi în direcţia de unde răsuna glasul, înmărmuri, se făcu palid ca o pîine necoaptă şi dădu drumul urechii bătrînicii. Mi-am retras încet craniul; pădurarul privea ţintă şi nemişcat spre el ; dar cînd l-am mai arătat o dată ceva mai sus în frunziş, ochii lui rotunzi l-au urmărit în direcţia aceea, după care, fără să scoată un sunet, a luat-o la sănătoasa cît îl ţineau picioarele nesigure. Abia la o distanţă respectabilă, în locul imde drumul făcea un cot, s-a oprit o clipă şi s-a uitat prevăzător înapoi. Am scuturat puţin craniul, fugarul a dispărut imediat după colţ şi nu s-a mai văzut. Fireşte, n-avea nici un motiv să creadă că pe vremea aceea, de dragul unei biete bătrîne cineva ar face pur şi simplu o scamatorie în adâncurile pădurii; de altfel, cerceii lui dovedeau destul de limpede că era superstiţios.

Bunicuţa, care în spaima ei nu observase decît fuga călăului, nu-şi dădea seama ce se întîmplase, lăsă totul baltă şi o şterse şi ea ; vîslea de zor prin aer cu mîinile tremurătoare şi-şi vorbea singură.

Cît despre mine, mi-am împachetat la loc capul acela vechi şi gălbejit care adusese servicii atît de merituoase. Gluma mă încălzise de-a binelea ; m-am mai odihnit puţin, ca un învingător pe cîmpul de luptă, cu senzaţia înviorătoare că rareori se afla cineva într-o situaţie atît de rea încît graţie unei cotituri să nu poată birui lucrurile. îl priveam în gînd pe ticălosul gonit şi mă străduiam să descopăr fondul caracterului său bestial. îi vedeam

ochii rotunzi şi scînteietori, obrajii ca nişte perne roşii, mustaţa căruntă, perfect îngrijită, nasturii lustruiţi ai uniformei şi aveam impresia că atitudinea lui arogantă şi brutală se explica printr-o vanitate nemărginită, care sălăşluind într-un individ prost şi crud, nu ştia să se manifeste decît în acest fel.

Individul ăsta, îmi spuneam eu, care poate să fie cel mai grijuliu tată şi soţ, precum şi un bun tovarăş pentru cei de-o seamă cu el, atîta vreme cît nu-1 împiedică nimeni să se laude şi să se lăfăiască aşa cum îi e îr(fire, era încîntat de sine şi în prostia lui se considera dx-ept erou cînd o trăgea pe femeia aceea neputincioasă de ureche. Asta nu înseamnă că la biserică sau la spovedanie nu-şi recunoaşte greşelile. Beţia vanităţii şi a înfumurării este cea care îl stăpîneşte în orice clipă şi-l îndeamnă să-şi satisfacă idolul. Cu atît mai precis vede el năravul superiorului, care la rindul lui le descoperă la superiorul său, lucrul repetîndu-se la toate nivelele şi fiecare observîndu-1 pe celălalt, fără să scape vreodată prilejul de a da frîu liber bădărăniei lui furioase pentru a nu rămîne mai prejos şi pentru a arăta cît de falnic e. Toate miile de fiinţe, dependente una de alta, care-şi fac astfel reciproc educaţia, îşi mîngîie mustăţile cenuşii şi-şi rotesc ochii nu din răutate, ci dintr-o vanitate copilărească. Sînt vanitoşi cînd poruncesc şi cînd se supun, cînd îşi manifestă orgoliul sau smerenia ; mint tot din vanitate, şi cînd spun adevărul n-o fac de dragul lui, ci pentru că aşa le convine în clipa aceea. Invidia, lăcomia, /neîndurarea, bîrfeala, lenevia, toate aceste vicii pot fi ţinute în frîu sau adormite ; singură vanitatea e totdeauna trează şi îl vîră neîncetat pe om într-o ţesătură de nenumărate situaţii mincinoase sau în orice caz inutile, în brutalităţi şi în primejdii mai mici sau mai mari, care adunate la un loc îl transformă în cele din urmă într-o fiinţă cu totul diferită decît ar dori el să fie. Asta este o consecinţă, o abatere bolnăvicioasă de la eul său, în loc să fie întărirea pe care a dorit-o.

Dar aici nu-i vorba decît de jumătatea mai grosolană a omenirii, de mulţimea celor săraci cu duhul. Jumătatea mai aleasă, mulţimea oamenilor talentaţi şi culţi se depărtează de ei înşişi, fiindcă au un descîntec care sună astfel : „Ştim şi vrem să fim vanitoşi ! Vanitatea nevinovată e podoaba benignă a existenţei, e leacul de aur al omenirii şi antidotul împotriva vanităţii grosolane şi răutăcioase ! în calitatea ei de delicată încununare şi rotunjire a propriei fiinţe, frumoasa vanitate face să înflorească toţi muguraşii, care ne dau putinţă de a fi folositori şi acceptabili oamenilor ; este totodată cel mai subtil judecător şi

regulator pentru ea însăşi şi ne îndeamnă să scoatem la lumina zilei, sub un aspect nobil, tot ce e bun şi adevărat şi ar rămîne altfel necunoscut. Pînă şi Hristos era cam vanitos,- căci avea părul şi barba cîrlionţate şi lăsa să i se ungă picioarele cu ulei !“.

Aşa sună cintecul lor frumos, şi această vanitate este adevăratul Moloh, al cărui foc domol înghite oamenii şi pietrele de rîu. El, Moloh, rămîne mereu identic cu sine însuşi, nu se teme de nimic şi zîmbeşte metalic, în timp ce bruta lui flămîndă dogoreşte. La flacăra lui ard prietenia, dragostea, libertatea, patria şi toate lucrurile bune, iar cînd nu mai are nimic de înfulecat, se transformă într-o sobă rece plină de cenuşă.

In timpul acestei predici pline de zel, pe care mi-o ţineam mie însumi, îmi vedeam de drum şi fiindcă urzeala gîndurilor îmi ţinea de urît, continuam să gindeşsc. M-am cercetat pe mine şi purtările mele şi pentru cazul că trebuia să rămîn relativ neatins de acest năravv, am examinat în ce situaţie m-aş fi aflat faţă de lumea vanitoasă. Desigur, mi-am spus eu, vanitoşii sînt sclavii

oamenilor liberi, după aprobarea cărora jinduiesc. Dar şi sclavii se răzvrătesc şi devin cruzi ca negrii din San Domingo[1]. în amîndouă cazurile e necesar să-ţi faci drum printre ei şi să te înţelegi cu ei, fără ca sufletul sau trupul tău să aibă de suferit. Dar la ce bun să te deosebeşti în fapt de ei, de ce să te ridici deasupra lor ? Pentru ca ridicîndu-te astfel, să ajungi tu însuţi un vanitos ?

În clipa aceea m-am pomenit într-o înfundătură şi, în timp ce căutam să ies din ea. meditaţia mea a fost întreruptă de o rafală de vînt care a scuturat un pom cu atîta putere, încît, pe neaşteptate, crengile lui mi-au inundat umerii şi spatele cu apa ce se adunase pe ele. M-am scuturat la rîndul meu şi am căutat un refugiu, care însă nu exista şi care nici nu-mi era permis. Totuşi simţeam nevoia să mă mai odihnesc oarecum, în cele din urmă am recurs la craniul lui Zwiehan, care începea să mă supere mai curînd din cauza formei decît a greutăţii sale. Dar în clipa cînd eram gata să-l las Undeva pitit între tufişuri, m-a cuprins deodată dorinţa şi nevoia de a face un gest liber în situaţia silnică în care mă aflam, ca să mă ridic astfel deasupra ei, chiar numai cu eîţiva centimetri. Aşadar am împachetat din nou obiectul acela ascetic şi mi-am continuat marşul istovitor care, colac peste pupăză, mă mai ducea peste diverse drumuri grele şi depărtate.

C a p i t o l u l n o u ă

CASTELUL CONTELUI

Aşa am mers pînă in amurg, cînd oboseala, frigul şi epuizarea au pus stăpînire pe mine, astfel că nu puteam evita o prăbuşire morală decit printr-o analiză plină de mînie ; nici vorbă nu putea fi de pieire sau de năruire şi aventura aceea urită ar fi o simplă vexaţiune, absolut de prisos. Mi-am adunat iar puterile şi mi-am regăsit stăpînirea de sine.

' Am ieşit în sfîrşit din pădure şi am văzut în faţa mea o

---

1 **Negrii din colonia franceză care, după izbucnirea marii revoluţii franceze din 1789, au luptat cu Indlrjire Împotriva încercărilor lui Napoleon I de a recuceri insula.**

vale largă, care părea să fie teritoriul unei moşii mari. Căci în locul pădurii, vedeam acum copacii frumoşi ai unui parc, înconjurînd un grup de acoperişuri, iar mai încolo un sat mare ale cărui case erau risipite printre cîmpii şi păşuni. In imediată apropiere am zărit o bisericuţă, ale cărei uşi erau deschise.

Am intrat înăuntru, unde se şi lăsase întunericul ; o candelă veşnică ardea în faţa altarului cu o turbure strălucire roşiatică. Biserica era evident foarte veche., ferestrele mai aveau cîteva vitralii, iar pereţii şi podeaua erau acoperite de monumente şi pietre funerare.

..Aici o să-mi petrec noaptea, mi-am spus, o să mă odihnesc în întunericul acestui templu !“.

Am intrat într-un confesional în formă de dulap, în care se afla o pernă groasă, şi tocmai mă pregăteam să trag perdeluţa şi să adorm imediat, cînd o mînă a apucat fîşia mică de mătase verde şi paracliserul, care venise după mine în pantofi moi de casă, se ivi în faţa mea şi-mi spuse :

— Vrei să înnoptezi aici, prietene ? Asta nu se poate !

— De ce nu ? am spus eu.

— Pentru că închid îndată biserica ! Te rog să ieşi afară ! a răspuns paracliserul.

— Nu pot, i-am spus eu, lasă-mă să rămîn aici doar cîteva ceasuri, Maica Domnului n-are să ţi-o ia în nume de rău !

— Te rog să pleci imediat ! exclamă el, aici nu poţi să rămîi în nici un caz !

M-am tîrit supărat afară din biserică şi vigilentul clopotar a început să încuie uşile. Mă aflam acum în cimitir, care semăna cu o grădină bine îngrijită ; fiecare mormînt în parte sau laolaltă cu altele alcătuia straturi de flori, liber dispuse ; mormintele de copii, în special, erau distribuite cu multă graţie, fie adunate pe insule de iarbă, fie singure în cîte un ungher intim şi plăcut sub copaci, fie printre mormintele-bătrînilor, ca nişte copii care se ţin de şorţurile mamelor. Drumurile erau acoperite de pietriş şi greblate cu grijă şi, fără ziduri despărţitoare între ele, duceau pe sub pomii în-tunecoşi ai unei păduri de arţari, de ulmi şi de frasini. Ploaia se mai domolise, totuşi continua să cadă, în timp ce spre apus se vedea un petec de amurg învăpăiat arun- cînd o lumină slabă asupra mormintelor. Involuntar, m-am aşezat pe o bancă de grădină, aflată în mijlocul mormintelor.

Atunci, din umbra adincă a copacilor, o zveltă siluetă

feminină s-a apropiat cu paşi repezi, scuturîndu-şi buclele bogate în vînt şi stringînd cu o mînă un şal peste piept, în timp ce cu cealaltă ţinea o umbrelă uşoară, dar închisă. Această foarte graţioasă făptură alerga voioasă printre morminte şi părea să le privească cu atenţie ca să vadă dacă plantele nu suferiseră din cauza furtunii şi a ploii. Ici şi colo se apleca, îşi arunca umbrela pe pietriş şi lega la loc un trandafir de toamnă care se desprinsese, tăia cu o forfecuţă lucioasă cîte un ochiul-boului, sau altă plantă, apoi trecea în grabă mai departe. Istovit cum eram, vedeam plutind prin faţa ochilor frumoasa arătare, fără să mă mai gîndesc la altceva, cînd paracliserul se ivi iar.

— Nici aici nu poţi rămîne, dragă prietene ! îmi spuse el din nou. Cimitirul ăsta aparţine într-o anumită măsură grădinilor domeniale şi nici un străin n-are voie să se învîrtească noaptea pe aici.

Nu i-am răspuns nimic, ci am continuat să privesc încurcat înaintea mea, căci mai că nu mă puteam hotărî să mă ridic.

— Hei, n-auzi ? Ridică-te ! Pentru numele lui Dumnezeu, ridică-te ! a exclamat el ceva mai tare şi m-a scuturat de umăr, cam aşa cum se procedează pentru înviorarea unui om adormit pe banca din circiumă.

In clipa **asta tînăra** doamnă se apropie şi se opri din drumul ei fără griji, **ca** să vadă despre ce era vorba. Curiozitatea ei se manifesta în gesturi atît de copilăreşti şi de graţioase, ochii ei atît cît îi puteam vedea în lumina amurgului erau atît de frumoşi, şi expresia ei prietenoasă atît de deschisă şi de firească, încît înviorat pentru moment, m-am ridicat în picioare şi am rămas în faţa ei cu pălăria în mînă. Am plecat totuşi ochii stingheriţi, Cînd am văzut că-mi, cercetează cu atenţie hainele ude şi murdare.

între timp a spus paracliserului :

— Ce s-a întîmplat cu omul acesta ?

— Păi, stimată domnişoară ! a răspuns paracliserul, Dumnezeu ştie ce fel de om o fi ! Vrea neapărat să doarmă aici, dar asta nu se poate. Dacă e un vagabond sărac, cu siguranţă că are să doarmă mai bine în sat, în vreo şură !

Tînăra fată spuse cu glas prietenos, întorcîndu-se spre mine :

— De ce ţineţi să dormiţi chiar aici ? Vă plac morţii atît de mult ?

— Vai, domnişoară, am răspuns eu, ridicîndu-mi privirile. Eu îi consideram adevăraţii stăpîni, adevăratele gazde ale pămîntului şi credeam că nu refuză ospitalitate nici un suflet

ostenit, dar duipă dte văd nu prea pot să facă mare lucru şi intenţiile lor sînt interpretate după bunul plac al celor care se plimbă peste capetele lor !

— Să nu spuneţi că noi, cei de pe aici, sîntem mai rău intenţionaţi decît morţii! spuse zîmbind domnişoara. Dacă aţi vrea doar să spuneţi cine sînteţi şi cu ce vă ocupaţi, aţi constata că şi noi, cei vii sîntem oameni suportabili!

— îmi daţi voie pentru început să vă arăt actele mele ?

— Actele pot fi false ! Procedaţi mai bine pe cale orală !

— Sînt odrasla unor oameni cumsecade şi sînt tocmai pe punctul să mă îndrept în mare viteză în direcţia de unde am venit! Din păcate nu merge chiar aşa de repede după cît se pare !

— Şi de unde sînteţi originar de fapt ?

— Din Elveţia. De câţiva ani trăiesc în capitala dumneavoastră în calitate de artist, ca să descopăr că nu sînt aşa ceva. Iată de ce nu am cele mai confortabile posibilităţi de călătorie pe drumul spre casă şi mi-am închipuit că voi putea merge fără întrerupere şi fără să cad cuiva povară. Dar ploaia mi-a stat împotrivă, astfel că am sperat să-mi petrec noaptea nevăzut de nimeni în această biserică şi mîine de dimineaţă să-mi pot vedea de drum în linişte. Dacă există pe aici, prin apropiere o straşină sau un şopron deschis, pentru că mai departe nu pot merge, aveţi bunătatea şi daţi poruncă să fiu lăsat să mă odihnesc acolo ; nu-mi daţi nici o atenţie, iar mîine dimineaţă voi dispărea iar plin de recunoştinţă !

— Veţi avea un adăpost mai bun. Veniţi cu mine, deocamdată vă voi purta eu de grijă pînă la întoarcerea tatălui meu, care trebuie să se întoarcă îndată de la vînătoare.

Cu toate .că, de cînd mă aflam acolo, dîrdîiam din cauza umezelii şi a frigului, ezitam s-o urmez. Cum domnişoara mă privea în aşteptare, i-am cerut scuze spu- nîndu-i că în ciuda situaţiei bizare în care mă aflam, nu eram un cerşetor, şi că oferta ei îmi răsturna planul de a ajunge acasă fără nici un ajutor străin.

— Dar sînteţi ud leoarcă şi tremuraţi ca un căţel, mîndrul meu domn ! Dacă rămîneţi sub cerul liber pînă dimineaţa vă puteţi alege cu o febră straşnică şi abia atunci veţi fi într-adevăr în imposibilitatea de a vă continua drumul fără ajutor şi fără îngrijiri. Veţi rămîne deocamdată doar într-un pavilion, unde mi-am petrecut eu ziua de azi şi unde arde un foc bun. Nu vă mai împotriviţi deci, dacă doriţi să putem scăpa de

dumneavoastră în modul cel mai sigur şi în timpul cel mai scurt ! Iar dumneata, paracliserule, vino după noi şi slujeşte-ne, drept pedeapsă că ai fost atît de puţin ospitalier cu acest cucernic pelerin f

— Dar ce mi s-ar spune, stimată domnişoară, şi ce mi s-ar face, murmură paracliserul supărat foc, dacă aş lăsa deschisă biserica peste noapte sau dacă aş încuia-o cu un străin înăuntru ? Nu s-a mai auzit niciodată despre furturi noaptea în biserică ? Nu s-au mai furat sfeşnice, potire şi vase pentru ostie ?

Nu mi-am putut stăpîni rîsul şi am spus :

— Mă luaţi drept Bardolph [1] al lui Shakespeare, care a fost spînzurat în Franţa pentru că furase chivotul unei biserici ?

— După ce fuf'ase mai întîi în Anglia o cutie de lăută, o purtase timp de douăsprezece ore şi o vînduse pentru trei creiţari ? adăugă fata aceea splendidă privin- du-mă şi răspunzînd la hohotele mele de rîs cu un alt hohot vesel. Atunci am continuat la rindul meu :

— Dacă aveţi atîta prezenţă de spirit în folosirea citatelor dăunătoare societăţii, pot îndrăzni să vă urmez pilda ; căci facem parte dintr-un ordin secret dar public. care-şi justifică existenţa printr-o într-ajutorare reciprocă.

— Vedeţi, totul pe lumea asta are o latură bună, spuse ea şi porni înainte. Am însoţit-o şi paracliserul ne urmă uluit şi neîncrezător prin parcul peste care se lăsase întunericul. în curînd printre copaci se iviră ferestrele luminate ale unui pavilion spaţios care se afla probabil la oarecare distanţă de casă. Am intrat într-o sală mică, despărţită de parc doar printr-o uşă de sticlă ; în cămin ardea un foc vesel, tînăra fată împinse un fotoliu de trestie spre mine şi mă invită să iau loc. M-am aşezat fără zăbavă pe scaun, stingherit oarecum de geanta mea de călătorie cu aspect diform.

— Lăsaţi geanta jos ! spuse fiica stăpînului. Sau aveţi într-adevăr în ea cutia de lăută furată, de nu vă mai puteţi despărţi de ea ?

— Cam aşa ceva ! am răspuns eu, descotorosindu- mă de bocceaua umflată din cauza craniului şi pe care, la un semn al domnişoarei, paracliserul mi-o luă din mină şi o aşeză într-un colţ. Cu vîrful piciorului, pipăi aproape pe neobservate umflătura rotundă ca să vadă dacă nu conţinea

1 **Personaj din piesa lui Shakespeare *Henric al V-lea.***

măcar un pepene furat, fiindcă nu înţelegea nimic din povestea cu lăuta.

Domnişoara, care între timp îşi făcuse ceva de lucru, se întoarse, se aşeză în faţa mea şi mă întrebă cu un aer compătimitor :

— Şi cum vă numiţi ? Sau vreţi să călătoriţi într-un incognito absolut ?

— Heinrich Lee, am răspuns eu.

— Vă merge tare prost, domnule Lee ? Nu-mi dau bine seama. Sau sînteţi chiar atît de sărac că nu aveţi nici ce mînca ?

— N-are nici o importanţă, dar pentru moment aşa e ; căci dacă nu mă mulţumesc să'mănînc numai o dată pe zi, rezervele mele nu-mi vor ajunge pînă acasă.

— Dar de ce faceţi asta ? Cum se poate cineva expune mizeriei în acest mod ?

— Chiar dinadins n-am făcut-o, dar fiindcă asta e situaţia, o accept şi chiar cu recunoştinţă, în măsura în care constrîngerea merită recunoştinţă. Din toate se poate învăţa <Ste ceva. Pentru femei asemenea exerciţii nu sînt necesare, deoarece ele fac totdeauna mimai ce trebuie să facă ; pentru noi, bărbaţii, exerciţii concrete de acest fel sînt bune, căci rareori sîntem înclinaţi să credem ceea ee nu vedem şi nu simţim sau în orice caz le considerăm neraţionale şi nedemne de atenţie !

Tînăra fată aduse imediat, cu ajutorul paracliserului, o măsuţă pe care se aflau cîteva farfurii cu ceva de-ale gurii.

—Din fericire cina mea e tocmai pregătită. Luaţi deocamdată cîte ceva pînă are să se întoarcă tata şi are să se îngrijească de dumneavoastră. Paracliserule, du-te repede acasă şi spune-i menajerei să-ţi dea o sticlă de vin, ai auzit ? Ce fel de vin preferaţi, domnule Lee, alb sau roşu ?

—Roşu ! am răspuns eu pe un ton nepoliticos, fiindcă în situaţia asta intermediară între aceea de drumeţ nevoiaş şi necunoscut pe de o parte, de om de societate bine tratat pe de altă parte, mă simţeam din nou stînjenit să găsesc cuvîntul potrivit.

— Atunci să ţi se dea din vinul nostru roşu de masă ! strigă domnişoara paracliserului care se îndepărta, apoi trase de şnurul unei sonerii şi o fată îmbrăcată ţărăneşte veni în fugă, dar surprinsă de apariţia mea, se opri şi mă privi cu uimire. Era fata unui grădinar care locuia sub acelaşi acoperiş ; după cum am aflat după aceea, era servitoarea şi în acelaşi timp confidenta domnişoarei şi se tutuia cu fiica

stăpînului.

— Unde te-ai băgat, Roschen ? exclamă aceasta din urmă. Aprinde repede lumina, avem o vizită şi mai ră- mînem deocamdată aici !

Intre timp, eu pusesem mîna pe furculiţă şi pe cuţit ca să mă ocup de o felie de friptură rece, dar m-am simţit din nou stingherit. Furculiţa şi cuţitul erau de argint şi alcătuiau un tacîm de copil, evident mult întrebuinţat ; pe mica furculiţă era gravat cu grijă, în litere gotice numele „Dorothea[11], şi cum noua sosită, Roschen, îi spusese chiar în clipa aceea stăpînei sale Dortchen, nu mai încăpea îndoială că aveam în mînă tacîmul ei personal. L-am aşezat înapoi pe masă ; Roschen observă îndată acest lucru şi exclamă :

— Ce faci, Dortchen ? I-ai dat omului tacîmul tău personal!

Roşind uşor, numita domnişoară Dortchen spuse :

— Tot ce se poate, aşa se întîmplă cînd eşti distrat ! Scuzaţi-mă că v-am oferit armele mele din copilărie ! Dacă nu vă e silă de ele, le puteţi folosi in linişte. Cît despre mine, voi căpăta prestigiul sfintei Elisabeta care a hrănit pe săraci din propria ei farfurie.

La această glumă drăgălaşă n-am mai ştiut ce să răspund. Totuşi nu prea aveam spor la mîncare ; pofta îmi pierise deodată, şi mai curînd aveam senzaţia apăsătoare că nu m-aş afla într-un loc potrivit. Simţeam dorinţa să fiu afară, pe şosea, la aer liber, deşi ştiam precis că nu mi-ar merge bine. Mi-am revenit oarecum după ce-am băut un pahar de vin, pe care mi-1 turnase Roschen. măsurîndu-mă cu priviri critice. Apoi m-am sprijinit de spetează şi m-am uitat cum trebăluiesc cele două fete. Domnişoara se aşezase în mijlocul sălii lîngă o masa mare, rotundă, iar fata grădinarului era lîngă ea. Pe masă erau tot felul de pahare şi de ulcioare cu flori şi cu plante de pădure în tot felul de culori, din cele care se găsesc de obicei toamna, smocuri de boabe roşii şi negre. Printre ele se vedeau frunze interesante, purpurii sau galbene-aurii. în formă de pană sau de inimă, frunze strălucitoare şi verzi de iederă de o frumuseţe deosebită, trestie, toate pregătite ca să fie adunate intr-un buchet sau să fie oferite şi aşa spre plăcerea ochi- lui. S-ar fi zis că florile au fost culese în cimitir, fiindcă am văzut-o pe domnişoara Dorothea aşezîndu-le şi pe cele culese în ziua aceea într-un pahar cu apă proaspătă. Cîteva bucheţele erau pline de viaţă, altele veştede sau numai

pe jumătate ofilite, ceea ce părea să indice că frumoasa fată era o prietenă afectuoasă şi plină de grijă a celor răposaţi. Asta mi-a amintit de legenda sfintei Elisabeta, căreia în copilărie îi plăcea să se joace cu ceilalţi copii pe morminte sau să vorbească despre morţi, şi faptul că această Dorothea cunoştea astfel de legende dădea fiinţei sale aureola aurie a gravităţii, în timp ce purtarea ei lilberă şi hotărîtă înlătura orice presupunere de bigotism bisericesc.

Priveam cu un fel de plăcere somnolentă spre masa aceea ; un timp am mai privit şi am mai ascultat ce spuneau şi ce făceau fetele, dar cu ochi şi urechi numai pe jumătate atente, fără să bag de seamă, pînă ce am adormit cu adevărat. Pe un scaun lîngă ea, domnişoara Dorothea avea o mapă voluminoasă din care scotea nişte foi mai mari sau mai mici, lipindu-le pe nişte coli de hîrtie groasă, astfel încît să fie apărate şi prevăzute cu o margine lată. Lucrul acesta îl realiza cu ajutorul unor fîşii mici de hîrtie şi cu puţină gumarabică, pe care Roschen i le ţinea la jndemînă.

— Acum trebuie să tăiem iar hîrtie, spuse Dorothea după ce epuiza stocul pentru fond. Cele două fete făcură repede ordine pe masă ca să cîştige spaţiu, aşezară alte coli pe ea şi începură să le gospodărească cu foarfecele ca şi cînd ar fi avut în faţă nişte pînză şi ar fi tăiat prosoape din ea. Cum hîrtia nu avea o fibră directoare, se aduna uneori pe tăişul foarfecelor, sau foarfecele porneau pieziş, aşa că fetele erau expuse la tot felul de mici necazuri, pe care şi le reproşau în glumă.

— Tu, copilă, strigă Dorothea, uite, tai marginile zimţate. Cînd o să vadă tata ce am făcut, cu siguranţă că are să strice totul şi are să se apuce singur de treabă !

— Dar şi tu grozav te mai pricepi să apreciezi distanţa din ochi ! Ia vezi ce strîmb e lipită harta asta ! Tata şi cu mine o scoatem mai bine la capăt cînd marcăm straturile de zarzavaturi !

— Taci, că ştiu eu ! Dar printre ele sînt şi bucăţi prea mari, nici nu le poţi cuprinde cu ochii ! La Institut aveam un format mai inteligent cînd pictam tablouaşele noastre cu flori. Ei, o să le îndrepte tata pe urmă cu linia şi cu creionul. Principalul e să nu tăiem nici o foaie prea mică, pentru că el le vrea pe toate de aceeaşi mărime. A şi comandat un dulaţr pentru ele, or să stea ca în sînul lui Avraam ; a comandat şi nişte rame de lemn cu geamuri pentru camera lui de lucru,

ca să atîrne în ele pe rînd cînd una cînd alta din desenele care-i plac mai mult. Ramele astea vor avea nişte zăvoraşe practice la spate.

— Aş vrea să ştiu ce e de văzut la toate chestiile astea ? La ce folosesc ?

— Vai, prostuţo ! ca să-ţi facă plăcere ! Trebuie să le cunoşti şi să le înţelegi, asta e plăcerea ! Nu vezi cît de veseli sînt toţi pomii ăştia, cum mişună şi forfotesc de ramuri şi de frunze şi cum joacă soarele pe ele ? Ca să le poată face pe toate, un om a trebuit să înveţe !

Roschen îşi sprijini braţele pe masă, îşi aplecă năsucul asupra uneia dintre foi şi spuse :

— Da, văd şi eu ! Parcă-i vesta de duminică a tatei ! Asta e un lac ?

— Şi de ce un lac, lăcustă ce eşti ! Asta-i cerul albastru, aşternut deasupra copacilor ! De cînd există pomi jos şi apă sus ?

— Du-te încolo ! Cerul e rotund şi boltit, şi albastru, ăsta de aci e neted şi pătrat ca lacul nostru cel mare, unde stăpînul a pus să se sădească teii cei tineri. Cu siguranţă că ai lipit tabloul de-a-ndoaselea ! Ia întoarce-1 şi să vezi că apa o să fie jos şi copacii sus, aţa cum trebuie să fie !

— Da, o să şadă-n cap ! Păi asta nu-i decît o bucată de cer, fată ! Uită-te pe geam, tot un pătrat ca ăsta ai să vezi. pătrată ce eşti !

— Şi tu, rotundă ce eşti ! spuse Roschen, lovindu-şi uşurel stăpîna cu palma pe spate.

Am adormit de-a binelea legănat de ciripitul fetelor, care pînă acum se strecurase uşurel în urechea mea fără să-mi ceară participarea, dar peste cîteva minute m-a trezit o voce foarte melodioasă, care-mi rostea numele în imediata apropiere. Explicaţia era că, în mod întâmplător, după o vreme. în timp ce grădinăriţa punea de o parte foaia lipită, observase într-un colţ un nume şi o dată şi spusese :

— Dar ce scrie aici ?

— Ce să scrie ! răspunse Dorothea. E numele artistului care a făcut studiile, pentru că astea se numesc studii, studii peisagiste ! Il cheamă Heinrich Lee, tot ce se află în această mapă e lucrat de el ! Deodată se întrerupse singură, se uită la mine şi exclamă :

— Unde mi-a fost capul ! Doar astea-s în majoritatea lor peisagii elveţiene, aşa spune tata !

Cînd am deschis de data asta ochii, Dorothea era chiar în

faţa mea ţinînd graţios o coală mare în dreptul pieptului, pe care o prinsese cu degetele de cele două colţuri de sus, ca ca pe un prapur bisericesc, în timp ce gura îi rămăsese întredeschisă după ce exclamase : „Domnule Heinrich Lee !“

Dar eu eram atît de buimac de somn că în primele clipe n-am ştiut unde mă aflu. Nu vedeam înaintea mea decît o fiinţă fermecătoare care mă privea cu ochi frumoşi ca stelele deasupra marginii unui tablou. Cuprins de o curiozitate visătoare, m-am aplecat înainte şi mi-am aţintit ochii asupra tabloului pînă cînd peisajul acela de pădure mi s-a părut cunoscut şi apoi mi-am amintit de această lucrare de tinereţe. In tablou se vedea sclipind zăpada veşnică de pe un vîrf de munte elveţian, printre trunchiuri zvelte de copaci. L-am recunoscut mai cu seamă după o floare mare de cucută, cu multe frunze ale cărei mănunchiuri albe de flori, plutind pe un fundal adînc, slab luminat, erau parţial vîrstate de lumină. Floarea aceea pitorească îmi plăcuse pe vremuri atît de mult, încît reuşisem s-o copiez mai bine decît de obicei ; într-adevăr conturul cozii şi frunzelor ei era atît de bogat şi de izbutit, incit atîta vreme cît această coală se aflase în posesia mea, nu avusesem niciodată nevoie de un alt studiu de cucută. îmi luasem deci cu durere rămas bun de la ea cînd ne despărţisem.

Dar părăsind tabloul, ochii mei au privit la chipul care zîmbea deasupra lui şi, fiindcă era atît de aproape şi de luminat de strălucirea focului, mi s-a părut deodată că mai de mult l-aş fi cunoscut. Şi totuşi nu ştiam unde-1 mai văzusem. Mă gîndeam şi mă tot gîndeam, căci chipul acela depăşea hotarele acestei zile, ale cărei evenimente nu-mi păreau prezente pînă în trecut. Pe neaşteptate, din clipirea şi din mişcarea buzelor întredeschise, am recunoscut pe fata frumoasă care privise cîndva în vitrina bătrînului telal şi se interesase de nişte ceşti chinezeşti ; acum nu mai aveam nici o îndoială că, de fapt, eram cufundat din nou într-unul din acele visuri despre imposibilitatea întoarcerii acasă şi consideram deci toată apariţia ei drept o glumă din visuri şi gândurile mele în această privinţă drept o trezire aparentă a celui care visează şi care se teme să se deştepte şi să se regăsească în mizeria cea veche. Cum însă eram treaz de-a adevăratelea şi gîndeam cu mintea vie, simţeam totul cu atît mai limpede şi mai puternic, şi cînd mi-am îndreptat din nou privirea asupra nevinovatului peisaj, în care-mi dădeam seama că recunosc fiecare piatră colorată şi fiecare firicel de

iarbă, ochii mi s-au umplut de lacrimi şi am întors capul într-o parte, pentru ca imaginea din vis să dispară.

După trecere de ani îmi dau seama de această mică întâmplare că, uneori, viaţa e totuşi la fel de frumoasă ■ca şi visul şi, în plus, e mai înţeleaptă ; cît despre durată, să nu mai vorbim.

Dorothea amuţise şi urmărea cu emoţie şi compătimire comportarea mea ; era incapabilă să facă o miş- -care şi, un timp, rămase în aceeaşi graţioasă poziţie.

In cele din urmă îmi repetă de cîteva ori **numele şi spusel**

— Dar vorbiţi o dată ! Dumneavoastră aţi făcut asta ?

Înviorat de timbrul plin al glasului ei, m-am ridicat în picioare, am prins cu amîndouă mîinile studiul şi l-am examinat.

— Fireşte că eu am făcut-o, am spus. Cum de a ajuns în mîinile dumneavoastră ? **In** acelaşi timp, mi-am amintit tardiv dar perfect de celelalte lucrări, pe care între vis şi viaţă, le văzusem în mîinile celor două femei.

M-am îndreptat spre masă, am pus mîna pe cîteva foi, am cotrobăit şi în mapă şi am văzut că toate erau desenele şi studiile mele. S-ar fi zis că nu lipseşte nimic, erau toate la un loc, aşa cum fuseseră pe vremea cînd îmi aparţineau.

— Ce aventură ! am exclamat şi eu plin de uimire. Cine s-ar fi aşteptat la aşa ceva !

Apoi m-am uitat din nou la domnişoara, care-mi urmărea mişcările cu curiozitate pe cît de încordată, pe atît de bucuroasă şi cu ochii larg deschişi şi am spus :

— Dar şi eu v-am mai văzut pe dumneavoastră şi acum ştiu de unde aţi cumpărat lucrurile astea ! Nu-i aşa că într-o zi v-aţi uitat pe geamul bătrînului Joseph Schmalhofer întrebînd de nişte ceşti chinezeşti, în timp ce înăuntru cineva cînta dintr-un flaut ?

— Da, da ! strigă fata. Staţi să mă uit mai bine !

Fără nici o sfială, mă cercetă cu de-amănuntul, cu mîini'le sprijinite de umerii mei.

— Dar unde mi-a fost capul ? spuse ea cu o nouă expresie de uimire. Aşa e ! Am văzut chipul ăsta în văgăuna vrăjitorului, cum îi spune tata. Aţi cîntat *Dacă nori îl împresoară,* nu-i aşa, domnule Heinrich — domnule Heinrich Lee ? Cum vine mai departe ?

Soarele tot pe bolta lui apune,
O voinţă sacră acolo măsoară.
Lumea nu-ntîmplării oarbe se supune.

Ce să cred acum despre toate astea ?

— Păi, dacă trebuie neapărat să facem mitologie, domnească prea iubita divinitate a întîmplării cît pofteşte, din moment ce joacă feste atît de deştepte ! Ar trebui să i se jertfească numai trandafiri tineri şi lapte de migdale pentru ca stăpînirea ei să fie totdeauna la fel de blîndă, de calmă şi de binefăcătoare ! Acum însă veji fi primit aici aşa cum se

cuvine, potrivit cu memorabila întîmplare şi cu împrejurările ! Aici în casă avem o simplă cameră de oaspeţi. Am să dau numaidecît dispoziţiile necesare pentru ca deocamdată să vă puteţi schimba hainele. Tu rămîi aici, Roschen, şi ai grijă ca nimeni să nu-l supere pe domnul Lee ! Şi Dorothea plecă în grabă.

Nu ştiam dacă trebuia să consider această nouă schimbare drept un noroc şi-mi priveam oftind desenele, pe care le regăsisem într-un mod atît de neaşteptat, spre a le pierde din nou. Rosine, care se molipsise repede de buna" dispoziţie a stăpînei sale şi care credea probabil că sînt timid, îmi spuse pe un ton prietenos :

— Nu vă faceţi griji ! Domnul conte şi domnişoara fac totdeauna ce le place şi ce e drept. Cam le e vorba, aşa le e şi fapta şi nu se sinchisesc de ce spun alţii.

— Va să zică mă mai aflu şi la un conte ? am răspuns eu, mai curînd speriat decît plăcut surprins.

— Nu ştiaţi ? La contele Dietrich de W.:»berg !

Colac peste pupăză, habar n-aveam să mă port cu oameni aparţinînd unei clase absolut străine mie ; de cînd mă ştiam, nu mă aflasem niciodată în societatea unui aşa-zicînd conte şi-mi închipuiam în mod fantezist felul personal de viaţă şi pretenţiile unor asemenea domni, care ofensau spiritul meu înnăscut de egalitate cetăţenească. Gîndindumă însă că nici îîl cazul că stăpânul casei ar fi fost un ţăran, tot n-aş fi fost pe picior de egalitate cu el, noua întorsătură pe care o luase călătoria mea mi-a inspirat noi griji. Dar fata continua cu multă bunătate să-mi dea curaj :

— Cu siguranţă că are să fie mirat şi bucuros găsin- duvă aşa, pe neaşteptate, aici, fiindcă pe vremea cînd a adus primele tablouri din capitală şi apoi după aceea, ori de cîte ori soseau altele noi, se uita în fiecare zi la ele, şi trebuia să aibă în orice moment mapa la înde- mînă.

După un timp, Dorothea se întoarse.

— Acum vă rog să-mi faceţi plăcerea şi să urcaţi la etaj ! spuse ea. Roschen are să vă lumineze drumul, şi tatăl ei are să vă stea la dispoziţie. Vă rog să vă faceţi cît mai comod în măsura în care e posibil în graba asta, ca să vă puteţi reveni şi să-i daţi tatei bună ziua în aşa,fel, încît să nu mă dojenească fiindcă mi-am neglijat obligaţiile de omenie !

Mi-am apucat geanta de călătorie, dar Roschen mi-a luat-o din mînă şi a pornit cu ea înainte, ducînd şi un sfeşnic, şi aşa am pornit în numele Donymlui pînă la etajul de sus al pavilionului şi am intrat în camera de locuit a grădinarului.

Acesta-şi bea păhărelul din fiecare seară împreună cu paracliserul şi mă privi ca pe un nou venit, la care totul e-n regulă. Paracliserul mă considera şi el acum drept un musafir onorabil şi aşteptat, dar care-şi permisese la apariţia lui să facă o glumă extravagantă. Grădinarul mă călăuzi cu alte cîteva trepte mai sus, unde, în spatele casei, pe stîlpi de lemn şi cu faţa spre castel, era construită o săliţă într-o ieşitură din zid. Această mică construcţie supen- dată era acoperită de jos, de la picioarele stîlpilor şi pînă la acoperiş cu caprifoi roşu ca focul ; în interior încăperea era prevăzută cu un pat şi cu mobilierul strict necesar pentru ca cineva să-şi poată petrece nu numai nopţile ci şi zilele.

Pe nişte scaune se şi aflau pregătite cîteva articole comode de îmbrăcăminte, pe care grădinarul mă îmbie să le folosesc. Ca să nu fiu silit să le îmbrac, am preferat totuşi să mă culc imediat, mai cu seamă că voiam să închid ochii, şi l-am rugat pe grădinar ca după ce mă voi fi băgat în pat, să ia veşmintele mele ude, să le usuce şi să le curețe. Cînd după toate astea m-am pomenit în sfîrşit în întuneric, am auzit tropot de cai, huruit de trăsuri şi lătrat de dini. Fără îndoială că nobilul domn se întorcea acasă, şi am considerat drept o binevenită amînare faptul că nu trebuia să mă înfăţişez lui chiar în ziua aceea.

C a p i t o l u l z e c e

SCHIMBAREA NOROCULUI

Somnul meu a fost atît de adînc şi s-a prelungit atît de mult, încît m-am trezit abia pe la zece. Hainele mele, în bună stare, fuseseră de mult aduse fără zgomot în odaie ; cînd le-am văzut, am apreciat afacerea pe care o făcusem cu bunul evreu. Iată cum, într-un anumit moment, obiectele capătă o valoare deosebită. Neînsemnatul rezultat al muncii mele, sub forma un<jr veşminte decente, îmi părea acum mai bine venit, decît. ar fi fost altădată o sumă de două sau de patru ori mai mare.

In timp ce mă îmbrăcam, cineva bătu în uşă. Am spus „Intră !“, uşa s-a deschis larg şi în pragul ei s-a oprit un bărbat

înalt şi chipeş, cu mîna pe clanţă, care privea cu atenţie încăperea şi pe locatarul ei- Avea o barbă completă, cum nu se purta încă pe atunci, uşor încărunţită ca şi părul de pe cap, şi purta o scurtă gri de vînătoare cu nasturi din corn de cerb.

— Bună ziua ! Nu te deranja ! spuse el cu glas vioi şi puternic. Vreau să văd doar cum îi merge musafirului meu !

— îmi merge foarte bine. domnule conte, dacă am onoarea să salut într-adevăr în persoana dumneavoastră pe stăpînul casei ! am răspuns cam stingherit, lă- sînd de o parte pieptenele pe care tocmai îl folosearp şi făcînd o plecăciunea pe cît mă pricepeam.

— Vă rog să vă vedeţi de treabă şi să vă simţiţi ca acasă ! Dar înainte de toate, fiţi binevenit !

Zicând acestea, intră în cameră şi-mi scutură mîna. Din clipa aceea, am pierdut orice stînjenealâ în faţa lui, pentru că mîna, privirea şi vocea sa vesteau un om liber, care se ridică deasupra amănuntelor întîm- plătoare.

— Dar spuneţi-mi, vă rog, exclamă el cu însufleţire, aşezîndu-se lîngă fereastra deschisă ca să-mi lase mai mult loc, sînteţi cu adevărat omul nostru, Heinrich Lee, a cărui semnătură se află pe toate desenele ? O confirmare din partea dumneavoastră mi-ar face cea mai mare plăcere ! In tinereţe, m-am ocupat şi eu cu aşa ceva, dar am renunţat fiindcă eram prea lipsit de talent ; în schimb, m-am bucurat ori de cîte ori am reuşit să ■cumpăr cîte un desen după natură, ceea ce nu se întîl- neşte prea des. Prin urmare, nimic nu mă putea bucura mai mult decit să aflu în posesia unui tezaur întreg de acest fel, cuprinzînd dezvoltarea completă a unui om cu sincere năzuinţe şi totodată o sumedenie de obiecte reale. Cînd am mirosit ocazia la> acel nostim mecena, m-am îngrijit numaidecît ca totul să ajungă în mîna mea, dar am căutat şi izvorul direct ; numai că bâtrînul a ştiut să păstreze cu încăpăţânare secretul !

Scosesem din geantă un pachet, care pe lîngă scrisorile mamei, conţinea şi paşaportul meu. L-am desfăcut şi am întins contelui actul care consemna oficial numele şi ocupaţia mea.

— Chiar aşa e, domnule conte ! am spus, rîzînd bine dispus. O soartă romantică îmi permite să revăd roadele anilor mei tineri şi să le ştiu în bună păstrare, înainte de întoarcerea mea in locurile unde au fost zămislite.

Contele luă paşaportul şi-l citi cu atenţie spre a-şi întipări bine situaţia şi nu pentru că s-ar fi îndoit de vorbele mele, după cum îmi spuse.

— Este o întîmplare savuroasă, adăugă el. Deocamdată nu poate fi vorba să vă continuaţi călătoria, dacă vrem să-i acordăm cinstea cuvenită ! Sînt curios să ştiu cum de aţi ajuns în situaţia asta nenorocită, cum se făureşte o astfel de viaţă şi ce aveţi de gînd să faceţi mai departe. Vom discuta cu plăcere despre toate în timpul cît veţi rămîne la noi, cît va fi nevoie ca să vă refaceţi ...

Deodată se uită cu ochii mari în direcţia mesei, de pe care luasem în neştire un prosop ca să-mi şterg mîinile, fiindcă mă spălasem între timp. Aruncasem în grabă acest prosop adineauri peste geanta mea, în clipa cînd auzisem bătăi în uşă şi acum craniul şi manuscrisul legat, conţinînd istoria vieţii mele, se aflau la vedere pe masă.

— Ce misterios bagaj ! exclamă contele apropiin- du -se de masă. Un craniu de mort şi un *in quarto* legat în mătase

verde cu încuietoare de aur ! Sînteţi necro- - mant şi căutător de comori ?

— Din păcate nu, după cum vedeţi ! am răspuns eu şi i-am spus in cîteva cuvinte neplăcuta poveste a craniului. Şi fiindcă era un pic de soare care-mi dădea o dispoziţie mai bună şi mai mult chef de vorbă, i-am mai povestit şi gluma făcută în ajun pădurarului. Contele mă privea pătrunzător cu ochii lui plini de calmă strălucire.

— Şi ce-i cu cartea ?

— Pe asta am scris-o cînd nu mai ştiam ce să fac şi cum s-o duc mai departe ; ea conţine pur şi simplu povestea tinereţii mele şi mi-a ajutat să mă analizez pe mine însumi ; pe urmă însă a devenit o simplă plăcere de a-mi reînvia amintirile. Cît despre legătura asta trăsnită, n-am nici o vină.

Şi i-am povestit cum, din pricina neînţelegerii cu legătorul, rămăsesem fără un ban, cum învăţasem apoi ce înseamnă foamea şi cum, graţie minunii cu flautul, ajunsesem la telal.

— Va să zică aşa s-a întîmplat că Dorothea v-a auzit cîntînd din flaut ? a exclamat el rîzînd cu poftă. Şi mai departe ? Ce s-a întâmplat de atunci încoace ?

Am mai vorbit despre aventura cu beţele steagurilor şi sentimentul liniştit de împăcare ce-mi provocase, apoi despre moartea gazdei, şi aşa mai departe, pînă la scena cînd soţul acesteia aruncase craniul după mine, episod pe care i-1 mai povestisem. Am. trecut sub tăcere scurta întîlnire cu Hulda şi restul.

Contele luă cartea.

— Pot s-o deschid, sau chiar să citesc prin ea ? m-a întrebat el, şi eu i-am îngăduit cu plăcere, cu condiţia să nu-1 plictisească prea tare.

— Acum să trecem dincolo şi să luăm micul dejun, pentru că prînzul se serveşte abia peste trei ore.

Luă cartea sub un braţ, pe mine mă apucă cu celălalt şi am pornit aşa spre castel, cum se numea clădirea principală, construită, cred, pe la începutul secolului trecut. Contele mă conduse în încăperile sale de la parter. în centrul cărora se afla o bibliotecă luminoasă cu mese de lucru spaţioase. Pe una din ele era pregătit micul dejun, iar alături se şi afla mapa cu studiile mele. In timp ce contele Dietrich împărţea camaradereşte cu mine micul dejun, deschise mapa.

— Trebuie să-mi faceţi puţină ordine în lucrări, spuse el, deocamdată vă puteţi petrece astfel timpul. Multe desene nu

sînt datate, stilurile şi metodele, lucrările îngrijite şi cele superficiale, cele reuşite şi cele nereuşite toate, mai mult sau mai puţin sigure sînt amestecate în aşa hal, că nu reuşesc să le clasez în ordinea cronologică dorită. Nu ştiu dacă m-aţi' priceput. Iată un deser* executat cu posibilităţi modeste încă, ceea ce dovedeşte că e o lucrare de început, totuşi aţi nimerit-o bine, e încununată de o reuşită graţioasă, naivă ; dincolo siguranţa şi o tehnică avansată se îmbină cu eşecul evident al intenţiilor. Intr-un cuvînt, toate acestea mă interesează şi aş dori să-mi văd colecţia orînduită cît se poate de fidel din punct de vedere cronologic, vreau să spun, sub rezerva celor ce vom mai decide în privinţa ei. M-am gîndit la asta azi dimineaţă !

Eram uimit de înţelegerea justă cu care-şi documenta părerea prin exemplele date. Dar contele mai scoase cîteva caiete din dulap.

— Aici, însă, e un alt caz pe care nu mi-1 pot explica ; îţi aparţin într-adevăr şi aceste lucrări ? Văd bine că e vorba de lucrări fragmentate, dar nu mă pricep să le adun laolaltă.

Erau fostele mele compoziţii pe carton. Băjrînul te- lal amestecase însă coli din caiete diferite, desenele colorate cu cele în alb şi negru, cele mari cu cele mici din fiecare caiet, nivelînd astfel, pe gustul lui, diversitatea care domnea în colecţia aceea trăsnită. Se vede că nici contele n-o cercetase mai amănunţit şi-mi dădeam seama că în forma asta îi era greu să găsească firul de legătură. M-am apucat în grabă să sortez colile, am ales
o porţiune mai mare de duşumea, care era liberă şi am compus acolo vechea pădure germană de stejari.

Contele privea în tăcere lucrarea aceea uriaşă, apoi spuse :

— Va-să-zică asta aţi făcut ? Dar ce de aţi aacu- pat-o ?

— Pentru că numai sub forma asta i-o puteam vîrî pe gît bătrînului ; altfel mi-ar fi dat cam tot atît pe tot desenul cît am obţinut ulterior pentru fiecare fragment în parte. Pe de altă parte, mărturisesc că n-aş f£ dorit să văd mîzgălelile astea imposibile în dugheana lui nenorocită şi de acolo să nimerească cine ştie unde. Ar fi putut să-i trăsnească prin minte vreunui eîrciu- mar să-şi tapeteze popicăria cu ele şi cum în cercurile artiştilor încercările mele erau oarecum cunoscute, aş fi ajuns de pomină într-un chip jalnic ! Pe cînd aşa, lucrul acesta era mai puţin probabil ! *

Am luat foile şi am recompus vânătoarea de zimbri, apoi oraşul medieval şi celelalte născociri.

— Acum ştiu ce aţi vrut să faceţi ! spuse contele. Sînteţi însă un barbar. Cum am putea restabili pictura fără s-o distrugem ?

— Comandaţi oricărui tâmplar nişte rame uşoare din lemn de brad, pe care trebuie aşternută o pînză ieftină şi peste care vom lipi colile aşa cum au fost ; vor rămîne ca o reţea de dungi subţiri, care însă n-au ce strica. Dar, pentru Dumnezeu, ce vreţi să faceţi cu ele.

— Să le atîrn aici, deasupra dulapurilor cu cărţi. Cînd vor avea rame de culoare închisă, aşa, neterminate cum sînt, vor constitui nişte monumente de studiu şi de muncă, la locul potrivit, iar pentru mine, mal cu seamă după ce creatorul lor a locuit în casa asta, vor fi un admirabil element concret.

Intr-adevăr, pe pereţii înalţi ai încăperii era încă destul spaţiu deasupra dulapurilor de stejar ; cînd îmi imaginam că roadele ciudate ale muncii mele vor fi păstrate acolo, trebuie să mărturisesc că mă bucuram de soarta favorabilă care le fusese totuşi hărăzită. Căci deasupra lor se ridica solemn tavanul boltit al sălii, iar cele cîteva busturi, globuri şi alte lucruri antice de acest fe'l, aşezate pe dulapuri, mai curînd îmi împodobeau şi-mi înfrumuseţau tablourile în loc să le disimuleze sau să le schimonosească.

Dar contele continuă :

— Trebuie să vă pun şi eu o întrebare : ce aveţi de gînd să faceţi acum ?

— Lucrul acesta a devenit parţial limpede pentru mine chiar în această clipă, în măsura in care îmi pot lua rămas bun cu o aparenţă de cinste şi cu inima împăcată, cum s-ar zice, de la lucrurile nereuşite pe care le-am făcut şi, în ultimul moment să mă pot dedica unei vieţi care mi se potriveşte mai bine, deşi e mai modestă. Care va fi acest fel de viaţă încă nu ştiu. Totuşi, nu voi sta mult pe ginduri.

— Nu luaţi oare o hotărîre pripită ? Deşi cred că înţeleg în ce dispoziţie vă aflaţi. Dar mai întîi de toate, bine că mi-am amintit, să încheiem afacerea ! Doriţi să vă luaţi studiile înapoi ? Şi dacă nu, în ce condiţii sin- teţi de acord să mi le cedaţi ?

— Dar ele vă aparţin ! am spus eu uimit.

— Ce înseamnă că-mi aparţin ? Doar nu vă închipuiţi că acum, cînd vă cunosc şi sînteţi în casa mea. am de gînd să

păstrez mapa pentru suma neînsemnată pe care am dat-o pe ea. Căci nu cumva să credeţi că i-am dat mare lucru acestui şmecher. S-a mulţumit cu un ciştig extrem de modest. Sau vreţi chiar să mi le dăruiţi ?

— Sînt de părere că mapa şi-a realizat soarta şi că şi-a îndeplinit obligaţiile. M-a hrănit cînd am fost în mizerie şi fiecare bănuţ luat pe ea a avut valoarea unui taler ; prin urmare, m-am despărţit de ea în mod corect. Ce a trecut, trecut să fie ! *

— Aş fi de acord cu această teorie, dacă situaţia ar fi de altă natură. Aşa însărnu-i decît o fandoseală, pe care hai s-o lăsăm baltă. Sint un om bogat şi aş cumpăra colecţia asta la orice preţ rezonabil, chiar dacă dumneavoastră n-aţi primi nimic din suma respectivă, deci neţinînd seamă de dumneavoastră. învăţaţi-vă să vă apăraţi dreptul, dacă în felul acesta nu năpăstuiţi şi nu înspăimîntaţi pe nimeni, chiar dacă e vorba numai de un drept moral, şi luaţi ceea ce vi se cuvine fără sfială ; pe urmă puteţi face ce poftiţi cu banii ! Prins urmare spuneţi-mi preţul pe care-1 credeţi just şi eu voi fi bucuros să vă păstrez lucrările !

— Fie, am răspuns zîmbind şi nu fără bucuria tainică de a-mi vedea situaţia îmbunătăţită atît de repede, atunci să facem tirgul cum se cuvine ! Trebuie să fie cam optzeci de coli bine executate, care, în mod normal, şi la o evaluare dreaptă ar valora în medie doi ludovici de aur fiecare, unele mai mult, altele mai puţin. Apoi trebuie să mai fie vreo sută de decupaje şi de schiţe mai puţin importante, dintre care unele sînt cu totul Lipsite de valoare. Pe acestea să le socotim, una peste alta, cîte un gulden bucata, iar din suma finală, scădeţi ceea ce aţi plătit în total domnului Schmalhofer !

— Vedeţi, spuse contele, asta înseamnă a vorbi cu cap ! Pot să vă declar imediat că am plătit telalului pentru toate lucrările, inclusiv cartoanele, trei sute cincizeci şi doi guldeni şi patruzeci şi opt de creiţari.

— Atunci n-a cîştigat într-adevăr cît credeam eu. am răspuns, fiindcă mie mi-a dat aproximativ jumătate din această sumă.

— Pentru că în această ramură a afacerilor lui înfloritoare nu e prea priceput. Dar ca să revenim la cartoanele pe care era cît pe ce să le distrugeţi, e mai bine să discutăm despre ele mai tîrziu, după ce vor fi restaurate. Acum să numărăm

bucăţile din mapă pentru ca în momentul cînd ne vom aşeza la masă, să ştiţi ce posedaţi şi să fiţi scăpat de grija zilei de azi !

Am alcătuit două grămezi, una din lucrările mal uşoare şi alta din cele mai grele şi, fără să stau mult pe gînduri am aruncat colile potrivit cu valoarea lor, pe cîte una din ele. In mai multe rinduri, contele a salvat cîte o coală pe care eu o condamnasem cu prea mare uşurinţă, aşezînd-o laolaltă cu cele mai bune. La sfîrşit, am număraţ şi am socotit ambele grămezi, după care contele a trecut într-o cameră din interiorul casei, de unde s-a întors cu o sumă care depăşea o mie cinci sute de guldeni. O aşează socotită în aur, în faţa mea ; i-am mulţumit cu obrajii înfierbîntaţi de bucurie, mi-am scos punguţa de piele în care se aflau cei cîţiva bănuţi pentru «ălătorie, am golit-o şi am umplut-o cu aur, ceea ce a rotunjit-o frumuşel. Acum ştiam că mă voi putea întoarce acasă în condiţii mai bune şi că-i voi putea înapoia mamei o parte din ceea ce sacrificase pentru mine.

— Cum vă simţiţi acum ? întrebă contele, cînd observă cît de bucuros şi mulţumit eram fiindcă vîram cu adevărat un pumn din aurul acela de vis în buzunar, nu simţiţi ispita de a vă întoarce din nou şi de a continua iar treaba un timp ? Căci după acest început, pe care mi-a fost dat să-l iniţiez eu, n-ar fi greu ca schimbarea in bine să continue !

— Nu, acest lucru nu se va întîmplă. E o aventură care poartă prea evident pecetea unicităţii, a ceea ce nu se mai repetă. In afară de asta, hotărirea mea are la bază motive mai adînci decît ar fi asigurarea obişnuită a existenţei. Am văzut oameni mai buni decît mine realizînd o asemenea hotărîre, în toiul unei activităţi rentabile, tocmai fiindcă nu erau cu trup şi suflet consacraţi ei.

Şi i-am povestit istoria lui Erikson şi a lui Lys. Dar contele a clătinat din cap şi a spus :

— Aceste cazuri diferă între ele. şi la rîndul lor. amîndouă sînt diferite de cazul dumneavoastră ! Sînt convins că nu sînteţi un simplu cîrpaci ; dacă aţi fi numai atît, renunţarea la vocaţie n-ar mai avea nici o importanţă şi nu ne-ar mai preocupa. Fireşte, trebuie să recunosc că în anumite situaţii îmi place, ba chiar mi se pare o dovadă de forţă spirituală, renunţarea la un meşteşug pe care-1 stăpînim, îl cunoaştem şi-l simţim, numai fiindcă nu ne poate satisface. Numai că, după cît mi se pare. dumneavoastră nu

v-aţi analizat încă destul. Tocmai fiindcă n-aţi atins superioritatea exterioară şi siguranţa celor doi, am impresia că nu sînteţi încă îndreptăţit să faceţi gestul semeţ al resemnării !

Am rîs gindindu-mă la preţul pe care, în situaţit mea, ar fi trebuit să-l plătesc pentru acest procedeu, dar n-am pomenit nimic despre asta, mulţumindu-mă să fac următoarea observaţie :

- - Vă înşelaţi, domnule conte ! Eu mi-am atins modestul apogeu şi nu sînt efectiv în stare să realizez ceva mai bun ; chiar în condiţii favorabile aş deveni, în cel mai fericit caz, un diletant academic, dornic să reprezinte lucruri extravagante şi incapabil să se conformeze cu lumea şl cu timpul său !

— Nu-i aşa ! Eu spun că numai instinctul dumneavoastră bun nu v-a îngăduit să realizaţi ce aţi vrut. Un om în stare de ceva mai bun face totdeauna prost ceea ce e mai puţin bun, atît timp cît lucrează din constrîn- gere. Căci opera perfectă, pe care e în stare s-o execute, o face bine numai cine lucrează nesilit de nimeni, restul sînt doar fleacuri şi prostii. E altceva cînd se apucă iar, în joacă, de lucrări mai simple, căci atunci ele pot să-i reuşească. Şi după mine, ar trebui să mai încercaţi ! Nu trebuie s-o luaţi la sănătoasa atăt de jalnic, ci să vă despărţiţi cu demnitate de meşteşugul anilor tineri, îr_ aşa fel încît nimeni să nu poată privi chioriş în urma dumneavoastră. Chiar cînd renunţăm la ceva trebuie s-o îacem după o liberă alegere şi nu aşa cum renunţă vulpea la struguri !

La aceste cuvinte am scuturat iar capul, preocupat doar de gîndul de a ajunge cît mai repede înapoi în patrie cu neaşteptata mea pradă. Dar discuţia a fost întreruptă de sosirea unui preot, capelanul din partea locului, care, înştiinţat de paracliser de apariţia aventurosului oaspete, făcea uz de dreptul său de a se înfăţişa cînd dorea la masă, pentru a-şi potoli curiozitatea. Cu cizme înalte şi lucioase in picioare, purtînd o haină neagră bine periată, cu pălăria şi bastonul într-o mînă şi făcînd un gest larg cu cealaltă, se prezentă după cîteva nostime şi adînci plecăciuni drept trimisul castelanei. Ea ne trimitea vorbă că masa era pusă şi că ne aştepta pe terasa din grădină. „Căci nu voi înceta, spuse el în glumă, să-i port lanţurile pînă n-o voi trage de ele la cer !“

I-am fost întîi prezentat acestui domn. după care ne-am îndreptat spre locul indicat. Domnişoara se plimba pe terasa scăldată în razele blînde ale soarelui, care se aşternuse in ziua aceea peste ţinut. Ea mă salută prieteneşte, spuse că nu ne-am văzut de o veşnicie şi mă întrebă cum mă simţeam. Dar fără să mai aştepte răspunsul, il rugă pe capelan să-i ofere braţul, lucru pe care acesta il făcu cu aceeaşi stîngăcie glumeaţă, şi se îndreptă astfel înaintea contelui şi a mea spre scara largă a casei pînă sus, în sufragerie. Acest mic alai, urcînd pe scara impunătoare şi trecind prin coridoarele lungi, îmi aminti drumul istovitor pe care-1 străbătusem acum abia douăzeci şi patru de ore, iar cînd noi, cele patru persoane, ne-am instalat în jurul unei mese rotunde, serviţi de un slujitor tăcut, îmbrăcat în negru şi purtînd mănuşi albe. am fost copleşit de strania schimbare a soartei, care ţinea totuşi de munca mîinilor mele şi de trecutul meu. Prînzul însă era atît de puţin fastuos, atît de simplu, iar tonul atît de liber şi de nestînjenit, încît peste puţin m-am lăsat în voia unei bucurii calme, şi mi-am spus că Dumnezeu e un om cumsecade. Grija conversaţiei o purta mai ales capelanul, care schimba cu domnişoara Dorothea nenumărate glume a căror semnificaţie nu o pricepeam.

— De fapt trebuie să ştiţi, spuse el pe neaşteptate, adresîndu-se mie, că nobila noastră domnişoară m-a ales drept sfetnic de glume, mai pe şleau drept bufonul ei bisericesc şi că eu îmi asuin această grea sarcină numai în scopul de a-i salva totuşi sufletul necredincios, lucru care se va întâmpla negreşit în cele din urmă î

— Să nu-1 credeţi ! spuse Dorothea. Sfinţia sa, care consideră în orice caz sufletul meu pierdut, nu face decît să se joace cu mine ca o pisicuţă jucăuşă care face ferfeniţă un fluture !

— Nu vă întreeeţi prea tare cu glumele, dragii mei f interveni contele, prietenul nostru e uns cu toate alifiile. Duce şi el un bufon cu sine, în tovărăşia căruia se amestecă şi în cîrmuirea lumii.

Şi le povesti comesenilor întîmplarea cu paznicul din pădure şi cu craniul de mort. Uimirea şi succesul pe care-1 stîrni istorioara m-au ispitit să spun adevărata poveste a lui Albertus Zwiehan, aşa cum o consideram o dată pentru totdeauna, drept o *fable convenite* vorbind mai cu seamă

despre felul în care-şi pierduse moştenirea şi viaţa din cauza celor două frumoase, Cornelia şi Afra, sau mai curînd din cauza nehotăririi de a alege pe una din ele. Dorothea asculta cu gura întredeschisă şi cu un surîs fluturînd pe buzele ei pline, în timp ce mici sunete sacadate de clopoţel trădau prezenţa unui

1 O versiune acceptată (fr.).

rîs adevărat în gîtlejul.ei, căruia însă nu-i dădea frîu liber.

— Şi-a meriţat soarta, exclamă ea. A fost un ne**trebnic !**

— Eu nu l-aş judeca cu atîta asprime, am îndrăznit să răspund. Prin originea şi educaţia lui, era pe jumătate un sălbatic şi-şi întindea mîinile cu un egoism copilăresc spre orice flacără care se aprindea în faţa lui fără să ştie ce înseamnă dragostea şt- nici că lucrurile pot să ia foc !

Ca urmare a acestei afirmaţii de cunoscător m-am aprins şi eu foare tare la faţă, şi am regretat imediat că o rostisem. Am remarcat nu numai grimasa comică p;e care capelanul, cu nasul lui ciuntit intr-un duel studenţesc o făcea în direcţia tinerei fete, dar am simţit cît de precare erau întîmplările petrecute în propria mea viaţă şi fără de care n-aş fi ajuns aici. Mi-am propus în sinea mea să-mi iau tălpăşiţa cît se poate de repede şi cînd. după masă, s-a pus întrebarea ce să facem în restul zilei, mi-am exprimat dorinţa să găsim înainte de orice un meseriaş, care să poată executa ramele pentru cartoanele care urmau să fie reconstituite. Capelanul se oferi să mă conducă la tîmplarul satului, care fără îndoială va putea executa o lucrare atît de simplă. Cînd a venit vorba şi despre suportul pentru fragmentele care aveau să fie îmbinate, se dovedi că, în casa preotului, a cărei întreţinere intra în obligaţiile contelui în calitatea lui de patron, lucra tocmai un tapiţer din oraşul vecin, care punea tapete noi în camera de toate zilele a capelanului.

— Are la el destulă' hîrtie ca să îmbrace şi ramele, spuse preotul. E Viîrtie lungă de maşină, pe care o lipeşte sub tapet ca să-mi fie mai cald.

— Nu-i destul, răspunse contele. Trebuie să fie o pînză tare, care să reziste. Dar fiindcă omul acesta face şi saltele, va putea să procure aşa ceva. Deocamdată, domnul Lee îi va da comanda. Pe urmă să vină amîndoi, tîmplarul cu leaţurile lui date la rindea şi tapiţeruî cu stofa, ca să execute ramele sub supraveghere şi exact pe măsură.

Bucuros că am o ocupaţie am plecat cu capelanul în sat care era foarte mare şi în care se afla catedrala construită într-un stil mai nou. Satul purta acelaşi nume ca familia contelui sau a baronilor dinainte, şi capelanul, care-mi povestea într-una lucruri interesante, îmi arătă în vîrful unei coline ruinele cenuşii ale fostului domeniu de familie. Plin de bună dispoziţie, am rezolvat, după îndemnurile, sale, micile mele probleme şi m-am întors la castel după o lungă plimbare, pe care am întreprins-o de unul singur.

Contele plecase călare ; am considerat că nu era cuviincios să întreb unde era domnişoara. Am rămas, aşadar, singur pe terasă, urmărind cu privirea norii înserării, tovarăşi prietenoşi care se destramă şi se adună iar fără odihnă, atrăgînd şi reţinînd mii de priviri hoinare asupra lor. Ce organizare, m-am gîndit eu, în care cele mai indispensabile mijloace de existenţă creează în acelaşi timp un nesecat surplus de posibilităţi pentru săraci şi pentru bogaţi, pentru tineri şi pentru bătrîni, fiind în orice împrejurare o oglindă a sufletului, un judecător tăcut şi atoatevăzător !

Din această blîndă meditaţie m-a trezit pasul elastic al Dorotheii, pe care acum începusem să-l cunosc. Ea urca repede scările, ţinînd în mînă frumoasa mea carte verde.

— Sînteţi părăsit ! exclamă ea. Ştiţi de unde vin ? De la cimitir, unde am citit în cartea dumneavoastră povestea micuţei Meret, care nu voia să se roage ! Aveam voie, îmi daţi voie şi acum s-o citesc în continuare ? Azi după masă, tata şi-a petrecut cîteva ore cu ea, apoi mi-a dat-o şi mie ca să citesc această poveste. Uitaţi-vă, am pus între file o frunză de iederă de pe mormîntul unui copil ! Dar acum trebuie să ne dăm şi mîna cînd ne întîlnim, pentru că acum vă cunoaştem mai îndeaproape.

C a p i t o l u l u n s p r e z e c e

DORTCHEN
SCHONFUND

Peste cîteva zile am fost gata cu clasarea studiilor şi cu reconstituirea peisajelor mari şi mici. Pînă la sosirea ramelor definitive ce -urmau să fie expediate din capitală, acestea din urmă fuseseră atîrnate provizoriu la locurile destinate lor, şi contele le privea satisfăcut cînd pe una, cînd pe alta. Fără a putea pretinde că erau foarte valoroase, accentuau totuşi aspectul grav şi pitoresc al sălii de lectură, dîndu-mi după cum am mai spus plăcuta senzaţie de a le şti salvate într-un asemenea loc, reprezentînd dovezi ale unei rivne sincere. în această privinţă contele nu era zgîrcit în declaraţii de îmbărbătare.

— Fie că vă continuaţi sau nu cariera artistică, îmi spuse el, aceste tablouri vor păstra totuşi pentru mine aceeaşi valoare, în primul caz drept indicaţii ale cotiturii în dezvoltarea unui talent, iar celălalt, drept ilustraţie sau completare la istoria tinereţii dumneavoastră, pe care am citit-o pînă la capăt. Orice om are nevoie de o pasiune, pasiunile mele le voi extinde acum asupra analizei unei vieţi aşa cum mi se oferă viaţa dumneavoastră. Sînteţi un om concret, dar trăiţi în simboluri, cum s-ar zice. ceea ce e primejdios, mai cu seamă fiindcă procedaţi cu atîta naivitate. Dar pentru moment, să nu ne facem peri albi din cauza asta, dumneavoastră cel puţin, fiindcă în ce mă priveşte, din păcate nu mai pot aplica atît de bine proverbul. Prima mea datorie este compensaţia pe care trebuie să v-o dau pentru împodobirea bibliotecii mele !

— Dar asta aţi şi făcut ! am spus eu aproape speriat la gîndul că voi căpăta alţi bani, atît de suspect mi se părea acest noroc neaşteptat ; şi totuşi erau mai curînd mofturi decît sinceritate, deşi nu asta intenţionam. Fi

— indcă, în ciuda propriei mele sărăcii, îmi părea rău de conte că făcea cheltuieli atît de mari.

Dar el exclamă :

— Nu face fasoane, dragul meu ! Nu-i vorba de un preţ de cumpărare, ştiu doar că asemenea lucruri nu se vînd uşor şi nu oricine le găseşte o întrebuinţare. E mai mult o chestiune de discreţie pentru mine, iar pentru dumneata o necesitate. Cum ambele converg, contribuind în plus la desăvîrşirea neobişnuitei noastre aventuri, de ce să nu-i facem onorurile ?

Şi cu aceste cuvinte îmi vîri un, plic plin de bancnote în buzunarul hainei ; după cum am observat mai tîrziu, era o sumă egală cu cea pe care mi-o mai plătise, astfel încît eram de două ori mai bogat ca acum cîteva zile.

— Şi acum, continuă el, să discutăm despre ce-i mai important şi anume despre ce ai de gînd să faci de acum înainte. Îmi dau eu seama că ar trebui să-ţi schimbi meseria ; pentru un peisagist obişnuit, orientarea dumitale e prea vastă, prea aspră, prea amăgitoare şi prea neliniştită ; pentru aşa ceva e nevoie de un alt meşter ! Dar asta nu trebuie să faci cu amărăciune şi din constrîn- gere, ci, cum am mai spus, cu demnitatea unei hotărîri libere, care s-ar fi putut concepe şi altfel la nevoie !

— Cît despre demnitate, a fost destul de satisfăcută de primirea ce aţi acordat dubioaselor mele realizări !

— Nu, eu nu cred asta ! Mai trebuie să-ţi dovedeşti dumitale însuţi că ai putea rămîne, dacă nu cu glorie, în orice caz în mod onorabil la profesia pe care ţi-ai ales-o ; abia după aceea îi vei putea spune adio şi-ţi vei putea vedea de drum ! Lucrează aici un tablou, adunîn- du-ţi puterile, dar cu inima uşoară, cu curaj şi fără griji, şi puri rămăşag că-1 vom vinde !

Am clătinat iar din cap, gîndindu-mă la lunile de care aş fi avut nevoie pentru o asemenea încercare.

— Chiar dacă lucrul acesta ar reuşi, am spus eu, ar fi iar doar unul din simbolurile despre care dumneavoastră, domnule conte, afirmaţi că trăiesc din ele, şi în cazul de faţă unul care m-ar costa totuşi prea mult ! în plus, graţie mărinimiei dumneavoastră dorinţa de a pleca acasă mi s-a cuibărit în oase !

— Ascultă ! a răspuns el. Să nu mai stăm mult pe gînduri şi să mergem înainte ! Dar trebuie să mai rumegi problema încă o noapte. Pregăteşte-te de drum . pentru mîine dimineaţă, trăsura îţi va sta la dispoziţie ; apoi după ce-ţi vei

spune ultimul cuvînt, te voi conduce sau la staţia de diligenţă care pleacă spre Elveţia,, sau vom pleca împreună în capitală unde am oricum ceva treabă şi unde vei cumpăra cele necesare pentru munca dumitale. De acord ?

Am consimţit, deşi nu mă îndoiam că voi alege drumul spre patrie.

în ziua aceea masa urma să fie servită în aşa-zisa sală a cavalerilor, încăpere aflată la unul din etajele superioare, pe care încă nu-l cunoşteam. Dorothea veni în bibliotecă să ne anunţe acest lucru. Cum sala era situată în aripa însorită a clădirii, temperatura era-atît de blîndă încît nu era nevoie de foc şi ziua aceea frumoasă de toamnă putea să pătrundă prin ferestre. Dorothea însăşi, cum am remarcat cu o tăcută uimire, arăta ca o zi senină de iunie ; chiar şi contele o privi o clipă surprins. Purta o rochie de atlas negru şi avea în jurul gîtului şi al pieptului o dantelă elegantă, în care se pierdea un colier. Dar povara buclelor întunecate era pieptănată într-un mod deosebit spre ceafă, în timp ce pielea albă de pe tîmplele eliberate astfel dădea capului ei o expresie de libertate, dacă nu chiar de mîndrie.

— Ce intenţii ai de te-ai gătit aşa ? întrebă contele. Aştepţi musafiri despre care eu nu ştiu ?

— N-am nici un fel de intenţii, răspunse ea, decît că vreau să fac cinste vremii frumoase şi sălii. în plus, graţie ansamblului, să dau prietenului nostru, domnului Lee, o impresie mai vie ; poate că dacă-şi va continua povestirea, va descrie pe o jumătate de pagină de carte sala şi, o dată cu ea, dubioasa mea figură. De altfel, în calendarul catolic şi protestant azi e sărbătorit Narcis, prin urmare avem cu toţii voie să ne lăsăm oarecum în voia vanităţii, nu-i aşa, domnule Heinrich ?

Cu toate că rostise acest discurs pe un ton jumătate blînd şi serios, jumătate graţios şi zîmbitor, care nu trăda nici o intenţie maliţioasă, cuvîntul Narcis mi s-a părut a fi o înţepătură la adresa autooglindirii din cartea mea,

mai ales că mă simţeam destul de jenat de a o fi dat din mînă. Fie că această înţepătură avea la bază o apreciere sau o simplă glumă, mi s-a părut oricum umilitoare şi am simţit că roşesc fără să găsesc un cuvînt de replică. Dorothea nu dădu însă nici o importanţă acestui lucru şi nici nu-1 observă, astfel încît, probabil, îi atribuisem intenţii prea mari.

Sala amintită era într-adevăr destul de pestriţ colorată, deşi rămînea demnă şi festivă. Un covor roşu ca para focului era aşternut peste toată podeaua ; tavanul era acoperit în lăţime şi în lungime de o singură frescă ; pe fîşia de perete dintre tavan şi căptuşeala de lemn care ajungea pînă la înălţimea unui om, atîrnau toate portretele strămoşilor. Deasupra unui cămin de marmoră se îngrămădeau arme şi armuri vechi. In vitrine de sticlă străluceau alte arme, elegant lucrate, mai ales spade şi săbii de preţ, ale căror copii puteau fi recunoscute pe cîte un portret al foştilor lor posesori. Existau însă şi arme din timpuri în care nu se făceau încă portrete. Astfel, pe un mic scut triunghiular, abia vizibil, se desluşea cel mai vechi şi mai simplu blazon al familiei, care constituia acum unul din cele douăzeci de cîmpuri ale actualului blazon, şi pe a cărui margine superioară se află patru coifuri încoronate, cu patru cocoşi pe o stinghie.

Entuziasmat, nu m-am putut abţine să dau o raită peste tot spre a-mi plimba ochii peste aceste lucruri frumoase ; contele îmi dădea cîte o explicaţie, iar Dorothea adusese cheile şi deschidea sertăraşele vajnic păzite ale unui bufet mare, unde strălucea un tezaur de argintărie veche. Alte dulapuri erau îngropate în lambriuri de lemn şi conţineau manuscrise pe pergament cu miniaturi strălucitoare, zapise cu peceţi atîrnate, închise în capsule de lemn sau de argint ; altele n-aveau capsule şi erau rupte în parte. Contele scoase cîteva zapise şi le desfăcu, dar nu le-am putut citi fiindcă erau din secolul al doisprezecelea sau chiar al unsprezecelea ; erau scrisori împărăteşti, referitoare la bucata de pă- mînt pe care ne aflam noi. Cînd mi-am exprimat uimirea asupra acestor relicve şi documente atît de bogate, spunînd că nu mai văzusem niciodată ceva asemănător, contele spuse că adunase de curînd toate boar-, fele familiei în sala asta, unde-şi puteau trăi traiul fără să-i supere la tot pasul pe cei vii. Bucuria pe care i-o produceau ele era limitată şi nu depăşea bucuria oricărui colecţionar.

— Vai de mine, am spus eu, asemenea limpezime, asemenea transparenţă a unui trecut îndelungat care se referă la noi înşine nu se poate totuşi uita sau şterge în mod

arbitrar. Ea ar trebui să ne bucure fără să ne facă să abuzăm de ea cu intenţiii neliberale !

— Aşa ar trebui să fie ; dar cine are experienţa acestor lucruri ştie că sînt împrejurări în care şase sau şapte secole de trecut pot să te obosească. Mi-am dorit să trăiesc intr-un stat liber, şi să fac parte graţie originii mele, dintr-o aristocraţie statornică, înţelegînd cuvântul aristocraţiei numai în sensul unor obligaţii mai mari şi liber consimţite. Dar. din mai multe motive, astea sînt visuri, astfel că celor sătui de nobleţea lor nu le rămîne decît o singură soluţie, aceea de a se contopi cu poporul cînd li se prezintă prilejul. Dar şi acest lucru are dificultăţi, şi fără intervenţia unui eveniment fericit nu poate fi uşor realizat; iată de ce şi în această privinţă' e mai greu decît s-ar crede să-ţi călăuzeşti soarta. Tatăl meu, care numai datorită originii sale a fost comandant de cavalerie, a avut un sfîrşit dureros în Rusia, fiind înrolat în armata revoluţiei franceze. Fratele meu mai mare, care era considerat un trăsnit, a plecat în America de Sud ca să înceapă în felul său
o existenţă nouă ; numai că aici a fost victima unei în-tîmplări idioate şi şi-a pierdut de timpuriu viaţa în încăierările de acolo. Despre doamna din aristocraţia iberică, cu care s-a însurat, pare-se. puţin timp înainte de a muri,. n-am avut niciodată nici un fel de ştire. Acum sînt eu şeful familiei, şi toată splendoarea a ra- mas sub ochii mei, deoarece sînt ultimul vlăstar al familiei noastre. Dacă aş avea un fiu, aş fi plecat de mult cu el în Lumea Nouă ca să ne pierdem în fluxul întineritor al poporului. Dar numai pentru mine, lucrul acesta nu mai merită osteneală, mai cu seamă că nu sînt nemulţumit de viaţă ! Dar să ne aşezăm la masă, din moment ce doamnei noastre îi place să joace şi ea o dată rolul de străbună !

— Asta şi fac ! Deocamdată îmi place foarte mult sala asta care merită să fie apreciată ! se auzi glasul Dorotheii, care avea o anumită gravitate, ceea ce-mi produse un nou sentiment de jenă, deoarece nu pricepeam această nouă toană şi nu puteam deci nici s-o critic, nici s-o preţuiesc. E drept că atmosfera aici era solemnă, atît din cauza luminii care scălda încăperea, cît şi din cauza unor esenţe discrete, care fuseseră arse înainte de sosirea noastră. Bogăţia de culori, care ne înconjura, părea astfel să cîştige în forţă şi în profunzime.

După ce am mîncat un timp, purtînd o conversaţie banală şi întreruptă din cînd în cînd, Dorothea mi-a spus prieteneşte, deşi pe un ton destul de indiferent, adică exact ca o doamnă din lumea mare :

— Da, domnule Lee, nici dumneavoastră, nu sînteţi insensibil la o origine bună, şi în calitate de membru al burgheziei, vă bucuraţi că aveţi părinţi cumsecade, iar la începutul însemnărilor dumneavoastră daţi asigurarea că posedaţi treizeci şi doi de strămoşi, chiar dacă nu-i cunoaşteţi.»

— Aşa e, am răspuns cu autosatisfacţie şi cu oarecare încăpăţînare, negreşit, nici pe mine nu m-a adunat nimeni de pe drum !

Atunci Dorothea începu să bată brusc din palme încîntată, redeveni simplă şi naturală şi strigă cu bucurie :

— V-am prins, onorabile domn ! Pentru că. aşa cum mă vedeţi, eu am fost culeasă de pe drum !

M-am uitat uluit la ea fără să ştiu ce putea să însemne asta. în timp ce ea, la fel de bucuroasă, spunea :

— Da, da, severul meu domn de origine onorabilă ! Sînt cel mai autentic copil găsit, mă numesc Dortchen Schonfund [1] şi nu altfel, aşa m-a botezat scumpul meu tată adoptiv !

De data asta, am privit buimac spre conte care rîdea :

— Va să zică aici ai vrut să ajungi cu gluma ta ! Trebuie sfi ştii că într-una din aceste zile ne-a venit să rîdem citind următoarele cuvinte scrise de dumneata : dacă te uiţi la propriul dumitale nas, eşti convins că ai treizeci şi doi de strămoşi. Şi cînd mai departe am citit că nu te poţi opri să faci unele consideraţii asupra strămoşilor, copilifl ăsta a început să facă mutre, plin- gîndu-se că toată lumea, nobilii, burghezi, şi ţărani se pot bucura cu originea lor şi numai ea trebuie să se ruşineze, că n-are nici o origine. Pentru că am găsit-o într-adevăr pe stradă, şi e fiica mea adoptivă, bună şi cuminte !

Contele îi mîngîie afectuos spre spate buclele, care tindeau să-şi reia locul cuvenit lîngă obrajii îmbujoraţi, întorcîndu-se din exilul de pe ceafa frumos formată. Mirat şi îndoioşat, am cerut iertare pentru că, fără să ştiu, îi rănisem sentimentele. Am adăugat că-mi meritam umilirea, deoarece mă lăsasem ispitit să închid gura unei presupuse falnice contese, în loc s-o las în pace aşa cum e. De altfel, originea ei e totuşi cea mai nobilă, deoarece coboară direct din mîna

1 **Frumoasă descoperire (germ.).**

lui Dumnezeu, ceea ce te lăsa să-ţi închipui lucrurile cele mai deose- 'bite şi mai minunate !

— Nu, răspunse contele, nu vreau să facem din ea o prinţesă fermecată. Originea ei simplă este de altfel cunoscută oricui, şi ceea ce ştie fiecare copil, puteţi şti şi dumneavoastră. Acum douăzeci de ani, cînd soţia, unica mea soţie, a murit, am început să colind îndu- **Terat** şi nemîngîiat prin ţară. într-o seară am poposit la o proprietate a noastră dintr-un oraş de pe malul Dunării austriece, unde iubitei mele soţii îi plăcea să locuiască adesea. Cînd am intrat în casă am văzut, fără să-i dau atenţie, un copil frumos de vreo doi-trei ani, care şedea tăcut pe banca de piatră, lîngă portal. Am mai ieşit o dată ca să privesc amurgul deasupra fluviului larg, pe care răposata îl contempla atît de des ; de data asta, copilul dormea. Cînd m-am întors peste o jumătate de oră, plîngea încet şi înfricoşat. L-am chemat pe intendentul casei, un om fără inimă, care nu voia să ştie de nimic şi spunea că o ceată de emigranţi trecuseră prin oraş şi că, probabil, copilul era al lor. Am poruncit să fie adus în casă şi îngrijit, dar fiindcă treaba mergea încet şi fără tragere de inimă, l-am luat
cu mine şi i-am dat din mîncarea mea. într-adevăr, nişte emigranţi trecuseră pe acolo, dar plecaseră cu vapoarele şi plutele pe Dunăre la vale. După informaţiile poliţiei, veneau din Suabia şi se îndreptau spre sudul Rusiei; dar nici în vechea şi nici în noua lor patrie nimeni nu voia să ştie de acest copil, care nu*era nicăieri trecut în registrele sau în actele emigranţilor. O bandă de ţigani, care-şi făcuse apariţia în apropierea oraşului, dădu prilej unor noi cercetări. Dar nici de data asta n-am aflat nimic nou. Pe scurt, am rămas cu un copil găsit din cea mai frumoasă specie, după cum vezi şi dumneata ! l-am asigurat o existenţă frumoasă de copil găsit, i-am dat-o pe răposata mea soţie drept naşă şi am botezat-o cu numele ei — Dorothea. Numele de Schonfund, i l-am fixat în mod oficial, iar mai tîrziu, pentru că a dat dovadă de mai multe calităţi frumoase, am adoptat-o în mod legal şi cu toate formele, am adăugat numele acestui loc şi al casei. Aşadar, Dorothea se numeşte acum Schonfund-W...berg. Fireşte, n-am putut să fac din ea o contesă, dar nici nu e nevoie !

— E, ce credeţi acum ? sînt demnă de milă sau de invidie ? mă întrebă frumoasa făptură cu capul uşor plecat.

— Numai de invidie, bineînţeles, am spus eu, tre- zindu-

mă din uimire şi din emoţie, semănaţi pur şi simplu cu o stea nouă care a răsărit din adîncurile cerului şi căreia i s-a dat un nume. Dar o stea poate să dispară iar, pe cînd sufletul nemuritor, care poartă acum numele dumneavoastră, nu se va mai stinge niciodată.

Ea clătină însă uşor din cap de parcă'ar fi vrut să nege, şi spuse :

— Nu mă prea fălesc cu această consolare ! Copilul găsit va dispărea în tăcere aşa cum a venit !

Cum nu-mi puteam explica aceste spuse pentru că, uimit de înfăţişarea ei, uitasem propriile mele cuvinte care le prilej uiseră pe ale sale, contele îmi zise :

— Trebuie să afli care e trăsătura caracteristică a lui Dortchen ; din proprie iniţiativă, nu crede în nemurirea sufletului, asta nu fiindcă ar fi studiat anumite lucruri sau fiindcă ar asculta de influenţe străine ; e ceva primordial, ceva căpătat, ca să zic aşa, din fragedă pruncie !

Dorothea se ruşină văzîndu-şi trădată taina ; îşi lipi chipul îmbujorat de faţa de masă de damasc, astfel că buclele ei se revărsară pe masă. Episodul acesta făcu însă asupra mea o impresie ce semăna cu spaima sau cu groaiza care ne cuprinde cînd o fiinţă care ne-a cîş- tigat simpatia se apropie pe neaşteptate de sufletul nostru cu o anumită calitate bine conturată.

— Dat fiind că acum sînt bine cunoscută şi gîndurile mele sînt ghicite, spuse ea, ridicîndu-se deodată în picioare, cu un zîmibet grăgălaş, vreau să mă retrag şi să caut un locşor intim unde să ne luăm cafeaua.

Ceva mai tîrziu, însoţindu-1 pe conte în drumurile de afaceri pe care le făcea, fiindcă îşi administra personal moşiile, l-am chestionat mai îndeaproape.

— Asta e realitatea, mi-a răspuns el. încă din clipa cînd abia începea să raţioneze şi auzea pomenindu-se de aceste lucruri — nici nu-mi aduc aminte cînd — declara cu cea mai mare naturaleţe, în cuvinte pornite dintr-o inimă copilăroasă şi curată, că nu-şi închipuie şi nu crede că oamenii ar putea să fie nemuritori. Fireşte, se întîmplă destul de des ca oameni cinstiţi din toate păturile sociale să soarbă de la mama Natură sentimentul simplu şi primitiv al nestatorniciei şi, fără să fie critici sau sceptici din fire, să întreţină acest sentiment ca pe un lucru inofensiv şi de la sine înţeles. Dar n-am avut încă

niciodată prilejul să văd acest fenomen sub o formă atît de drăgălaşă şi de firească, iar convingerea ei nevinovată m-a făcut pe mine. care mă lepădasem de Dumnezeu şi de nemurire, să-mi revizuiesc educaţia filozofică. Şi cînd, pe drumul meditaţiei şi al cărţilor am ajuns din nou acolo unde fata se afla de la bun început, cînd, privind peste umerii mei, Dorchen a început să citească cu mine în cărţi, abia atunci a fost interesant de văzut în ce fel sentimentul ei, consolidat prin reflec- ţiune, a prins formă în ea. Cine spune că fără credinţă în nemurire nu există în lume nici poezie şi nici sfin- ţenie a vieţii, acela ar fi trebuit s-o vadă ; nu. numai natura şi viaţa din jurul ei. ci ea însăşi era transfigurată. Lumina soarelui îi părea de o mie de ori mai fru-

moaşă decît pare altor oameni, existenţa tuturor lucrurilor devenea sacră pentru ea, ca şi moartea pe care o priveşte foarte în serios şi fără teamă. Se obişnuia să se gîndească la ea în orice moment, în toiul unei bucurii- senine sau al unui simţămînt de fericire, ştiind că într-o bună zi va trebui să ne despărţim fără glumă şi pentru totdeauna de viaţă. Toată existenţa trecătoare a personalităţii noastre şi întâlnirea ei cu alte lucruri trecătoare, însufleţite şi neînsufleţite, dansul nostru fulgerător în lumina pămîntului care dispare apoi, totul are în ochii ei cînd culoarea unei blînde tristeţi, cînd a unei veselii gingaşe, care nu admite apariţia pretenţiilor apăsătoare ale individualului, deoarece comunitatea există totuşi. Şi cită pietate' şi atenţie nutreşte ea pentru muribunzi şi pentru morţi ! Celor care şi-au primit răsplata şi au trebuit să plece, cum spune ea, le împodobeşte mormintele şi nu e zi ca să nu-şi petreacă o oră la cimitir. Acolo e parcul ei preferat şi colţul ei intim ; de acolo se întoarce, cînd veselă şi zglobie, cînd tăcută şi gînditoare.

Fireşte, o asemenea graţioasă atitudine se preta deo-camdată numai pentru o viaţă atît de lipsită de griji şi de suferinţă, pentru o viaţă distinsă şi pentru o forţă tînără şi sănătoasă. Totuşi descrierea ei îmi spori interesul şi stinghereala.

— Nici în Dumnezeu nu crede ? am întrebat eu.

— Din punct de vedere didactic, răspunse contele, cele două probleme sînt, fireşte, inseparabile ; dar ca toate femeile, ea nu prea ţine seamă de logică, deoarece, în această privinţă, nu şi-a format încă o concepţie. „Doamne, spune ea, ce ştiu eu, sărăcuţa de mine ! Pentru Dumnezeu totul e cu. putinţă, chiar şi să existe!". Mai departe nu merge însă cu declaraţii atît de hazlii, mai mult chiar, o prea mare libertate sau obrăznicie de exprimare intr-o conversaţie sau într-o lectură o in- Hispune şi nu permite ieşiri prea grosolane. Nu înţeleg, spune ea, de ce trebuie să fii grosolan şi necuviincios faţă de bunul Dumnezeu chiar dacă eşti convins că nu există şi nu ţi-e teamă de el. Procedeul acesta i se pare mai curînd urît decît îndrăzneţ.

La întoarcere m-am îndreptat spre locilinţa mea idilică din pavilionul din grădină, unde rugasem să fiu lăsat cînd voiseră să mă mute la castel. Mi-am găsit mica încăpere ocupată ; căci, conform obiceiului, Dorothea petrecuse iar cîtva timp în sala de jos, apoi urcase împreună cu fiica grădinarului ca să vadă dacă nu-mi lipseşte ceva. Cînd am intrat, am văzut două superbe trestii înalte, cu mănunchiurile lor de flori aşezate în

cruce în spatele oglinzii. Sub oglindă, care era încadrată într-o ramă veche de cupru argintat, lucrată în relief, craniul lui Zwiehan se afla pe comodă, pe un suport de muşchi verd£, iar în jurul frunţii purta o cununiţă de brebenel. Cu cotul sprijinit de mobila pîntecoasă, Roschen se înclina atentă asupra lui, strîmbîndu-şi năsucul şi ţuguindu-şi nostim buzele. La cîţiva paşi în urmă stătea stăpîna ei, cu mîinile împreunate la spate, cufundată aparent în gînduri serioase şi contemplînd totodată "opera propriilor sale mîini.

— Admiraţi arta noastră de tapiţeri ? mă întrebă ea. Am înfrumuseţat oarecum popasul la noi al taciturnului dumneavoastră tovarăş de drum, gîndindu-ne şi la dumneavoastră. Acum însă îmi spun că ar trebui să vă despărţiţi de acest tovarăş şi să-i acordaţi pacea. 11 vom îngropa ocazional în cimitirul nostru, i-am găsit tocmai un locşor bine ascuhs sub nişte copaci, unde nu se sapă niciodată.

Acest „ocazional'[1], care se desprinsese de pe buzele ei ca petala unui trandafir, adică total lipsit de greutate, suna atît de ospitalier, încît îmi înveseli imediat inima. ,- Am răspuns totuşi că, potrivit hotărîrii mele, craniul acesta trebuia să se întoarcă cu mine în patrie, unde-1 voi restitui în sfîrşit pămîntului, chiar dacă a- ceastă acţiune ar fi părut lipsită de sens şi de conţinut.

— Dar cînd plecaţi ? întrebă Dorothea.

— Cred că mîine, aşa cum ne-am înţeles !

— Ba nu veţi plecă, ci veţi face ceea ce vă sfătuieşte tata ! Hai să vă arăt ceva drăguţ ! Şi deschise un dulăpior vechi în perete, aflat într-un colţ, de unde scoase cîteva ceşcuţe delicate şi viu colorate, nişte autentice ceşti chinezeşti. Vedeţi, ceşcuţele astea le-am smuls de la bătrînul dumneavoastră telal, care e şi al nostru ; mi-a promis mai multe, dar pină acum nu s-a ţinut de cuvînt. Le-am adus aici să ne puteţi invita o dată la o .cafeluţă la dumneavoastră, sau în sala de joc, şi ca să aveţi ceva drăguţ şi în camera asta ! Uite, Roschen, aşa cînta domnul Lee la flaut cînd l-am văzut prima oară !

Dorothea luă toiagul meu, îl duse la gură ca pe un flaut şi cîntă cîteva măsuri din aria lui Freischutz *Şi dacă norul l-ar ascunde,* apoi, pumndu-1 de-o parte, cîntă mai repede, mai zburdalnic trilurile de la sfîrşit cu o voce frumoasă şi sigură care-mi stirai o nouă uimire. Dar nu cîntă nici o notă mai mult decît se potrivea cu scurta explozie de bună dispoziţie şi se opri tot atît de brusc precum începuse. Deodată îl văzu

pe capelan tra- versînd curtea şi-i strigă pe geam :

— Părinte ! Veniţi puţin la noi, stăm aici la taifas pînă la ceai şi-i facem curte superbului nostru martir Ulisse. Roschen va face pe Nausicaa, dumneavoastră veţi întruchipa puterea sacră a lui Alcinou, nobilul stă- pîn al feacilor, iar eu pe mama Areta, fiica dumnezeiescului Rexenor[1]!

— în cazul acesta, mi-aţi fi soţie, stimată păgînă ! spuse preotul gîfîind, după ce urcă scările.

— Nu observaţi nimic, spuse ea rîzînd, slujitor tuns al Sfintei Fecioare, care cîrmuieşte eterul şi tronează pe altare de aur ?

— Această discuţie depăşeşte orizontul meu ! exclamă Roschen, după ce-i împinse capelanului unul din puţinele scaune şi se retrase în timp ce acesta se avîntă într-o pălăvrăgeală veselă, continuînd să se războiască cu Dorothea. în cele din urmă sosi şi contele ca să vadă unde eram şi luă parte la discuţie, pînă ce se întunecă şi luna se ridică deasupra copacilor din parc, revăr- sîndu-şi lumina în odaae. După forma ei am constatat că trecuseră patru săptămîni de cînd mă aflam cu tinerele muncitoare sub plopii argintii de lîngă rîu, şi m-am minunat de simplitatea cu care se schimbaseră lucrurile.

La castel, micul grup a mai rămas după aceea mult timp împreună. La început, Dortchen îşi păstră vioiciunea şi veselia, dar, încetul cu încetul deveni mai tăcută, mulţumindu-se să cînte cîteva măsuri la pianul oel mare ; în cele din urmă dispăru fără să-şi fi luat rămas bun.

Noaptea n-am izbutit să adorm pînă în zorii zilei, deşi nu mă simţeam prost din cauza asta. Tocmai aţipisem, cînd am fost trezit, pentru că sosise ora plecării. Buimac şi în grabă, m-am îmbrăcat şi am alergat la castel, unde contele îşi lua micul dejun, în timp ce trăsura era în faţa uşii şi vizitiul lîngă cai. După ce ne-am urcat, contele a întrebat : „Ei, încotro o luăm ?“. Dorothea nu se arăta, totuşi eu nu îndrăzneam să întreb de ea, deoarece îmi pierdusem siguranţa, dar nici nu puteam pleca fără să-mi iau rămas bun. Aşa că, după *o* clipă de gîndire, am spus în ultima clipă că doream să urmez sfatul domnului conte.

— Bine faci ! răspunse el şi dădu dispoziţie să pornim în direcţia oraşului de unde venisem.

---

1 **UUse, Nausicaa, Alcinou, Aretâ, Rexenor — personaje Jin *Odiseea* lui Homer.**

Capitolul doisprezece

CREŞTINUL ÎNGHEŢAT

In partea de miazănoapte a castelului un geam mai înalt indica locul unde era clădită capela casei. In secolul nostru nu se prea slujise acolo, totuşi pe pereţi se mai' aflau podoabe şi ustensile bisericeşti, bolta era încă pictată şi numai scaunele dispăruseră de mult de pe lespezile podelei. în schimb în mijlocul ei se afla acum o sobă de tuci, care împreună cu burlanele răspîndeau
o căldură suficientă. Pe o rogojină mare de paie se afla un şevalet, în faţa căruia mă aflam eu, lucrînd cu rîvnă, în timp ce afară o zăpadă uşoară acoperea peisajul.

Lunga întrerupere, evenimentele, hotărîrea de a renunţa îmi prilej uiseră fără îndoială o libertate a privirii şi posibilitatea de a vedea ineditul lucrurilor, sau mai bine zis, mă treziseră din somn, ceea ce-mi era acum de mare ajutor. Chiar în ultima perioadă a şederii mele în capitală privisem unele tablouri vechi şi noi cu alţi ochi. Era ca şi cum un fel de solzi s-ar fi desprins şi ar fi continuat să se desprindă de pe ei, fiindcă acum lucram cu înfrigurare şi calm totodată, furtunos, fără griji şi prudent, gîndindu-mă la fiecare trăsătură cum va fi următoarea, fără ca şuvoiul inspiraţiei să se întrerupă din cauza şovăielii. Fenomenul potrivit căruia, fără a te exercita între timp, poţi şti ulterior un lucru, de care înainte nu erai în stare, fie doar pentru că ţi-ai odihnit forţele spirituale, fie pentru că soarta ta s-a schimbat, are loc mai des poate decît se crede. De data asta, aşa se întîmpla cu mine, fireşte în limitele ce-mi sînt impuse.

începusem să lucrez deodată la două tablouri, care făceau astfel progrese frumoase, izvorind dintr-o inspiraţie a cărei seninătate şi căldură erau de durată. Dar

adevărata flacără creatoare o constituia totuşi trezirea sentimentului, a dragostei, a îndrăgostirii sau cum se numeşte această stare sufletească, căreia-i puteam da un nume abia după ce s-a limpezit cu trecerea timpului, deşi rămîne un eveniment cotidian ca toate marile necesităţi. Pe timpuri învăţasem şi eu să spun că inima e un muşchi şi o pompă mecanică ; acum însă mă biruia iluzia că e lăcaşul emoţiilor izvorîte din dragoste, şi, în ciuda obişnuitelor glume despre forma ei heraldică pe turtele dulci, pe cărţile de joc şi pe alte simboluri populare, îşi afirma vechiul prestigiu din moment ce imaginea Dorotheei, cu nimbul originii sale nelămurite, al concepţiilor de viaţă ciudate, cu frumuseţea şi cultură ei, părea să-şi facă intrarea în inimă, şi nu în cap. Sau cel puţin acesta făcea doar simplul oficiu de portar şi de observator, pentru a trimite ceea ce percepea în moara întunecată şi purpurie a pasiunii.

Pînă şi raţiunea îşi făcea datoria şi mai făcea cîte ceva în plus spre a-i fi pe plac. Caracterul trecător şi ireversibil al vieţii, văzut prin ochii lui Dortchen, îmi înfăţişară curînd lumea într-o strălucire mai puternică şi mai profundă, aşa cum îi apărea şi ei ; un simţămînt nostalgic de fericire mă străbătea ca un fior, ori de cîte ori îmi închipuiam doar posibilitatea să petrec alături de ea o scurtă viaţă pe acest pămînt frumos. Iată de ce ascultam fără scrupule' cele ce se spuneau despre existenţa sau inexistenţa acelor lucruri şi, fără bucurie nici durere, fără glumă sau apăsare, simţeam destrămîndu-se în mine şi devenind mobile ideile învăţate despre Dumnezeu şi nemurire. Mobilul acestei libertăţi era, firește,
o sclavie nu prea lăudabilă pentru un bărbat ; dîndu-mi seama de acest lucru, mi-am căutat ș argumente, drept care m-am refugiat în biblioteca contelui. Cunoşteam în linii mari istoria filozofiei, ultimele ei teorii nefiind prea limpezi pentru un om fără experienţă. De data asta, m-am adresat operelor aflate tocmai în curs de popularizare şi aparţinînd filozofului

contemporan[1] care, în limbajul său clasic şi monoton dar pătimaş, trata, sub toate aspectele şi punîndu-le la îndemîna tuturor, numai aceste probleme şi, asemenea unei păsări fermecate, singură într-un tufiş, îl cînta pe Dumnezeu din mii de inimi.

Din punct de vedere spiritual şi, în parte, personal, contele făcea parte dintr-o asociaţie care încuraja cultul entuziast al acestui filozof, chiar dacă nu împărtăşea părerea şi speranţa că el trebuie să ducă în primul rînd şi în mod inevitabil la libertatea politică. In calitate de gazdă ospitalieră, nu voise să mă contrazică în această problemă. Acum însă, cînd ridicam obişnuitele obiecţii de neofit împotriva noilor influenţe şi cercetam schimbările la care puteam fi expus din punct de vedere moral, se isca oarecare politică de cafenea pe tema lui Dumnezeu, care, ce-i drept, mă însoţise încă din copilărie.

Lămurit de mult în privinţa acestor lucruri, contele îşi cam pierdu răbdarea şi spuse :

— Mi-e absolut indiferent dacă crezi sau nu în Dumnezeu ! Pentnu că văd în dumneata un om la care nu contează dacă-şi fundamentează existenţa şi conştiinţa în afara sau în interiorul său, şi dacă n-ar fi aşa, dacă mi-aş închipui că eşti unul cu credinţă în Dumnezeu şi altul fără, n-aş mai avea în dumneata încrederea pe care o am în realitate. E ceea ce trebuie să realizeze şi să aducă aceste timpuri şi anume deplina siguranţă în dreptatea şj demnitatea oricărei credinţe şi a oricărei concepţii despre viaţă, şi nu numai în legile statului, ci şi în comportarea personală intimă dintre oameni. Aici nu e vorba de ateism sau de liberă cugetare, de frivolitate, scepticism şi pesimism, sau ce alte porecle s-au născocit pentru tot felul de lucruri morbide ! E vorba de dreptul de a-ţi păstra liniştea sufletească, oricare ar fi rezultatele gîndirii şi ale cercetării. De altfel, omul merge zilnic la şcoală şi nimeni nu poate prezice cu certitudine ce anume va crede la apusul vieţii. lata de ce cerem o libertate deplină şi necondiţionată a conştiinţei.

Dar lumea trebuie să ajungă pînă acolo încît să primească şi să privească fenomenele şi rezultatele vieţii spirituale cu aceeaşi linişte cu care descoperă o lege necunoscută a naturii sau o nouă stea pe cer ; aştep- tîndu-se la orice şi rămînînd totdeauna egală cu ea însăşi ca o omenire scăldată de razele soarelui care spune : Aici stau eu !

1 **Este vorba de Ludwig Feuerbach (1804—1872).**

Nu după multă vreme însă am încetat să am nevoie de îndrumările contelui liiber cugetător şi am continuat să păşesc independent pe acelaşi drum, descurcîndu-mă în l'.mbajul veşnic agitat al marelui prieten al lui Dumnezeu, dacă în ironie sau în serios se poate da acest nume omului care o viaţă întreagă n-a putut renunţa la subiectul său mult iubit. Ca toţi neofiţii, am devenit chiar mai zelos decît ceilalţi şi făclia, cu care luminasem vechile mele păduri de gînduri, ardea cu atît mai puternic, cu cît era aprinsă la focul dragostei. Pălăvrăgeam acum în sens opus, mai cu seamă în serile care deveniseră acum mai lungi, cînd şi ciudatul capelan, atras de dispută, îşi făcea apariţia spre a cere socoteală în felul său noului renegat.

Omul acesta era eminent în trei aspecte : era un mîncăcios şi un băutor pătimaş, un mare idealist religios şi un şi mai mare umorist, acesta din urmă aproape numai în sensul că la fiecare sfert de oră folosea cuvîntul umor, făcînd din el măsura şi criteriul tuturor celor întîmplate şi discutate. Tot ce făcea, spunea sau simţea el însuşi le dădea mai întîi drept glume şi cu toate că numai arareori erau într-adevăr glume, şi înfăţişau mai degrabă un artificiu nemaipomenit de antiteze, de imagini şi de comparaţii, acest fel de a fi stîrnea totuşi un anumit umor, mai ales dacă de faţă cu noi toţi ne explica cu mare emfază ce înseamnă umorul, adăugind că din acest dar al lui Dumnezeu noi nu posedăm nici măcar cît un grăunte de muştar.

Capelanul citea cu pasiune toate scrierile umoristice şi tot ce găsea în legătură cu umorul şi în plus construise un adevărat sistem în jurul acestui element umed, fluid, eteric, şiroind în jurul lumii, cum îl numea, care avea legături destul de strînse cu teologia sa. De Cer- vantes pomenea tot atît de des ca şi de Shakespeare, dar se bucura de nenumăratele ehelfăneli încasate de Sancho şi de cavaler, de şmecherii, de furturi şi de brutalităţi de orice fel. Pe cît de puţin lua seamă la comorile de înţelepciune şi de nobleţe atribuite de autor

domnului de la Mancha în schimbul rapid cu exploziile de prostie, nu putea sau nu voia să observe o ironie mai fină, mai cu seamă cînd părea croită parcă pe măsura lui, ceea ce alcătuia apoi cel mai amuzant contrast cu asigurările că are şi el un umor propriu. Astfel, în aventura din peştera lui Montesino nu vedea decît o păţanie aparent comică. Umorul cuprins în desfăşurarea inutilă a funiei lungi, în timp ce cavalerul închide ochii chiar de la început, ca toţi cei ce se înşală pe ei înşişi, terorizîndu-i în felul acesta pe alţii, şi purtarea lui u[1]' terioară provocată de cele văzute în peşteră, toate as tea nu le vedea sau se mulţumea să strîmbe uşor din nas la auzul lor.

Idealismul său — căci, lăudîndu-se uneori, scuzîn- du-se alteori, îşi acorda el însuşi numele de idealist — consta în faptul că, faţă de auditori, care considerau drept ideal orice element real şi întîmplat, in măsura în care exprimă şi înfăţişează îndeajuns şi în mod izbutit propria sa esenţă, el critica tocmai acest element real şi devenit material, numind în schimb ideal tot ce nu putea fi nici văzut nici înţeles, tot ce nu putea fi numit sau exprimat, adică ceva echivalent cu numele de Pomerania orientală acordat unui spaţiu gol de pe cer. Tot astfel, dădea oricărei îndeletniciri diletante de cîr- paci, din care nu putea ieşi nimic, oricît ar fi fost de greşită şi de arogantă, numele de năzuinţă ideală. în schimb, orice muncă serioasă şi devotată în ştiinţă şi în artă şi încununată de succes însemna pentru el" goana după reuşită, după onoruri şi după avere, o goană ce nu se putea desprinde de cele pămînteşti. Pe arhitectul unei biserici, ale cărei turle se prăbuşeau, îl preţuia ca pe un idealist tragic, iar pe acela ale cărui turle rămî- neau în picioare, îl numea un materialist vînător de noroc.

Ca preot catolic era tolerant şi superior bisericii sale; în această privinţă tăcea cu modestie şi nu se lăuda. In schimb, apăra deismul iluminist, al cărui adept era, cu mai mult fanatism decît şi-ar fi apărat vreun popă dogmele. încerca să exercite o adevărată şi diabolică cons- tringere în fraze ideale şi umoristice şi-şi construia rugurile din antiteze, parabole şchioape şi glume tari, cău- tind să ardă pe ele judecata, bunăvoinţa şi chiar conştiinţa adversarilor săi, drept jertfă plăcută pe altarul propriilor sale păreri.

Această curajoasă ocupaţie preferată, precum şi os- pitalitatea contelui, îl aduceau adesea la castel, şi cum era

totodată un om de treabă şi un ajutor sincer în operele de binefacere, era de folos şi înveselea casa. In special Dorothea, cu graţia ei uşoară, se pricepea să-l conducă prin labirinturile umorului său fanatic, să ţopăie şireată în faţa lui şi să se strecoare prin hăţişurile spiritului său ciudat. Nimeni nu putea şti dacă era vorba mai curînd de o bunăvoinţă senină sau de o zburdălnicie îngrijorătoare ; căci îi dădea adesea capelanului ocazia să strălucească, dar tot atît de des îl ademenea pe ghiaţa pe care spiritul lui îşi putea frînge gîtul.

Acesta era deci omul potrivit care-mi dădea prilejul să-mi exercit noile arme, ceea ce făceam cu atît mai multă neîndurare, cu cît luptam împotriva unor apucături cărora le slujisem şi eu în mai multe privinţe. După prima dureroasă uimire pricinuită de renegarea mea, capelanul îşi luă avînt cu puteri îndoite, dornic să mă doboare ; cum, însă, însufleţit nu de grija unor maniere frumoase, cît de elanul combativ al unui neofit, nesocoteam indulgenţa cu care era el obişnuit şi-i plăteam cu aceeaşi monedă de proastă calitate extravaganţele şi înţepăturile, capelanul işi pierdea buna dispoziţie şi adesea prilejul de destindere plăcută pe care îl căutase după o zi întreagă în care oficiase slujbe. Lucrul acesta mă surprindea şi pe mine ; mă minunam, gîndindu-mă înapoi la întîmplarea cu Ferdinand Lys, că omul se poate schimba astfel ! îmi aminteam că mă făcusem atunci vinovat de o purtare şi mai urită şi, cu sabia în mînă, mă aflasem de cealaltă parte, de partea capelanului. Mă hotărâm să mă mai temperez, să mă îndrept, dar greşeam din nou. în felul acesta şi devenind treptat un scandalagiu aveam şi eu nevoie de menajamente, îmi dădeam seama de asta şi mă întristam.

Numai că cineva se îngrijise să trimită un ajutor neaşteptat capelanului încolţit. într-o zi o trăsură deschisă, trasă de un cal ţărănesc greoi, sosi la castel zăngănind din toate încheieturile. Pe capră şedea un ţăran cu o pipă în gură, în timp ce, în coşul căruţei, de forma unui bazin, era instalat ca în scoica lui Venus un individ ciudat cu o pălărie mare, ţinînd şi el o pipă în gură. Lîngă el se afla un sac pentru grîu, de înălţimea unui om, care părea însă umplut cu multe obiecte mai mari şi "mai mici, colţuroase şi rotunde, şi era legat cu atîta greutate la gură, încît pînza abia apuca să mai facă nişte cute. Omul din interiorul vehiculului ţinea acest sac în picioare cu o mînă, foarte preocupat să-l

coboare cu precau'ţiune. După ce lucrul acesta avu loc, sări imediat jos şi rămase lîngă sac, ţinîndu-1 drept în sus, fiindcă nu voia -cu nici un preţ să-l lase să se răstoarne pe pămîntul umed. Faptul acesta îi complică discuţiile cu vizitiul, care nu voia să-şi piardă timpul cu plata călătoriei, în timp ce călătorul nu numai că protesta Împotriva preţului, dar pretindea să-l achite abia după predarea scrisorilor şi după ce va fi instalat cum se cuvine la reşedinţa contelui. Aruncînd stropi de scuipat, fiindcă vorbea pe lîngă pipă, căuta să ajungă la o în-, voială cu omul, dar era mereu împiedicat să facă gesturile necesare şi să caute scrisorile din cauza sacului, care ameninţa să cadă ori de cîte ori îl lăsa din mînă. în cele din urmă un servitor al casei veni şi-rl întrebă ce doreşte.

— Ăsta-i bagajul meu, prietene, spuse omul. ''Ţ'ine-l puţin ca să-mi scot scrisorile de recomandare către domnul conte, pe care-te rog să-l chemi încoace !

Servitorul ţinu sacul, călătorul scoase cîteva scrisori dintr-un portofel gros şi le întinse servitorului, care se duse cu ele în casă în timp ce individul punea iar mînă pe sac. După un răstimp contele îşi făcu apariţia cu una din scrisori în mînă şi se apropie să-l vadă pe noul venit. Nemişcat de lîngă coloana sacului său, acesta îi întinse mîna şi exclamă :

— Vă salut, nobile om şi tovarăş ! Nu e oare o bucurie să trăieşti ? asta ca să-l citäm pe Hutten [1].

— Am cumva onoarea &ă mă aflu in faţa domnului Peter Gilgus, care-mi este recomandat de prietenii mei *T* răspunse contele Dietrich.

— Chiar aşa ! Nu-i o bucurie să trăieşti ?

— Desigur ! Dar vă rog să vă faceţi comod ! Nu vreţi să predaţi bagajul şi să intraţi în casă ?

— Nu pot, mai întîi trebuie să vorbesc ceva cu dum-neavoastră !

Contele se apropie de omul acesta, care-i făcu o co-municare confidenţială, după care contele îl asigură pe .vizitiu că va fi mulţumit, şi că deocamdată să-şi ducă. căruţa la administraţie să îmbuce ceva şi să-i dea şi calului de mîncare.

Apoi doi oameni transportară sacul nevătămat în casă, în timp ee contele il luă pe străin la el în odaie,, unde convorbirea continuă.

---

1 ***Ulrich von Hutten*** **(1488—1523) — umanist şi teolog ger— man, într-o scrisoare el exclamă : „O, veacuri, o ştiinţă I E o bucurie să trăieşti...". [1]**

Domnul Peter Gilgus era un învăţător fugit din Germania centrală şi un apostol al ateismului, care plecase, în sensul strict al cuvântului, să vadă şi să savureze lu- « mea după alungarea lui Dumnezeu. Considera această, întîmplare drept un noroc incalculabil şi oriunde ajungea exclama : „E o bucurie să trăieşti !“ ca şi cînd îndată după ce el citise operele filozofului lumea ar fi fost- eliberată de cel mai mare duşman şi asupritor. Se şi purta de altfel' de parcă ar fi trăit într-o veşnică duminică şi ar fi ştiut friptura în frigare, sau de parc-ar fi fost asuprit de cler, numai că se bucura mai mult decît un cuib plin de şoareci cînd pisica nu-i acasă.

Se prea poate ca, în calitatea lui de învăţător să fi fost asuprit de cler, numai că se bucura mai mult decît s-ar fi cuvenit de alungarea lui Dumnezeu. Continua să: se minuneze neîncetat de măreţia gîndului că se eliberase de această noţiune nenorocită şi de orice dependenţă mai mare sau mai mică de Dumnezeu. îşi încleşta mereu pumnul ridicîndu-1 împotriva lungului trecut plin de zeităţi antropomorfe; urca mereu pe orice fleac de colină, întindea mîna şi preamărea frumuseţea pămîntului înverzit, jubilînd la vederea albastrului profund şi fără nori al cerului descotorosit de Dumnezeu ‘ şi, trintindu-se pe burtă, bea din izvoare şi pîraie, care, spunea el, nu avuseseră niciodată pînă atunci apă atît de curată şi de proaspătă. Ceea ce nu-1 împiedica ori de cîte ori se lăsa frigul şi ţinea mai mult timp, sau ori de cîte ori ploua mai multă vreme, să se înfurie şi să-şi exprime mînia personală prin înjurături tradiţionale, folosite în general numai împotriva autorilor în came şi oase ale unor împrejurări neplăcute.

După plecare se dusese mai întîi la şeful mişcării, la filozof, îl venerase timp de opt zile şi împrumutase de la el nişte bani pentru a-şi continua călătoria, sumă -care, în sărăcia lui voluntară şi în absenţa oricăror nevoi, o poseda gînditorul drept mijloc de trai. Tot el îi .mai dăduse pe deasupra şi cîteva scrisori către admiratori înstăriţi, aceştia îl trimiseseră la alţi prieteni, şi în felul acesta Gilgus călătorea dintr-un oraş în altul, de la o moşie la alta, trăia împărăteşte o viaţă plină de bucurii, şi preamărea începutul erei noi. Acum ajunsese în sfîrşit şi la contele Dietrich, care aflase cîte ceva despre el. Cînd sosi cu noul său oaspete la masă, era cam obosit de vorbărit şi de exclamaţiile zgomotoase ale acestuia. Musafirul însă, lopătînd cu lingura în farfuria cu supă gustoasă, exclama

şi pufnea printre buzele lui groase : „E o bucurie să trăieşti !“.

In persoana mea adulmecă imediat un protejat şi un comesean al casei, drept care, după masă se apropie de mine şi mă sili să-l însoţesc în odaia ce i se dăduse. In timp ce-mi punea mii de întrebări, începu să se instaleze şi să-şi despacheteze sacul, care-i servea drept geamantan. Pe lîngă diverse piese de îmbrăcăminte, dintre care nici una nu se potrivea cu cealaltă, începură să iasă la iveală obiecte dintre cele mai bizare, fie- care avînd pentru el o valoare afectivă. Cum fiocare volum era înfăşurat separat într-un petec de pînză, omul despachetă operele maestrului, legate în piele roşie, şi le instală solemn pe biroul din încăpere. Apoi scoase o bucată de cîţiva coţi de dril nealbit, din care avea de gînd să-şi comande la vară un costum nemţesc de gim* nastică. Mai scoase alte cărţi, după care se rostogoliră afară puzderia de mere creţeşti frumoase, primite în dar, afirma el, din partea unei încîntătoare moşierite, apoi
o bucată de pastramă, învelită în hîrtie, şi o plapumă albastră împăturită, în care se afla un scul de lină pentru nişte ciorapi noi. La vederea tuturor acestor obiecte trebuia să recunoşti că de bine, de rău se pricepea să găsească locţiitor pentru providenţa divină şi să se gîn- deascâ la tot ceea ce i-ar trebui eventual vreodată. După ce mai scoase alte lucruri din adîncurile sacului, între care şi un cesuleţ din Pădurea Neagră, îşi vîrî capul în sac şi de pe fundul lui scoase un halat de casă cu flori roşii făcut sul. Cînd îl desfăşură, din el îşi făcu apariţia o cutie de mărime mijlocie, în care se afla macheta unui ochi mare cît un cap de copil.

Gilgus deschise cutia şi scoase ochiul cu grijă ca să vadă dacă nu suferise vreo stricăciune. Era executat din ceară şi sticlă şi putea fi demontat în scopuri didactice pentru a demonstra alcătuirea ochiului omenesc. îl furase la plecare din mita colecţie de ştiinţe naturale a şcolii sale, din care cauză era urmărit pete tot, oriunde
i se afla domiciliul ; el însă nu-1 restituia.

De data asta suflă praful de pe ochi, îl aşează solemn pe masă şi exclamă : „Iată adevăratul ochi al lui Dumnezeu !“

Bineînţeles că ochiul acesta divin era construit într-un mod extrem de primitiv, şi cunoştinţele lui Gilgus nu-i erau superioare, totuşi îi servea probabil ca să-şi. îmbrace mesajul de bucurie în mantia ştiinţelor naturii. Mai ducea ochiul cu sine în chip de simbol al acelui fenomen general, care făcea ca ştiinţa să-i strige lui Dumnezeu, la începutul fiecărei noi

serii de descoperiri: „Hei ! Acum ştim cum e cu chestia asta !“.

în plus, ochiul îi servea drept arhivă secretă şi tezaur. Gilgus desfăcu globul şi-i goli interiorul, al cărui conţinut se îngrămădise claie peste grămadă în timpul călătoriei. Dintr-un ghemotoc mare de bumbac, scoase
o broşă de aur, un lănţişor de argint pentru ceas, cîteva inele şi-mi arătă cu satisfacţie aceste comori. Stărui mai puţin asupra unui teanc de note de plată, a unei reţete de punci şi a unei legături de scrisori de dragoste, primite de la cameristele ospitalierilor săi prieteni, în schimb îmi arătă un loz de la o loterie, pe care-1 despături cu seriozitate, ca şi cînd ar fi fost o obligaţie de stat, şi pe care erau tipărite sume mari şi mici de mai multe sute de mii ; despre o mică sumă de bani în numerar, înfăşurată în hîrtie, pe care o numea fondul său de rezervă, spuse că nu se atingea sub nici un motiv de ea şi că de aceea o păstra aici. Un bucheţel de flori veştede întregea colecţia, alcătuind o trăsătură de unire împăciuitoare cu drăgălăşia omenească.

Toate aceste lucruri se aflau în ochi. Gilgus vîrî conţinutul în cutia goală pe care o închise într-unul din sertare, deoarece avea intenţia să folosească macheta anatomică în conversaţiile instructive ce aveau să urmeze.

Chiar în prima seară cînd capelanul veni la noi, îl luă drept'ţintă a zelului său apostolic, astfel că se iscă mare zarvă pînă ce preotul îşi dădu seama că noul venit era o caricatură, îşi schimbă brusc, cu o veselă clipire din ochi tactica de luptă şi începu să-i facă curte lui Peter Gilgus, care arunca în dreapta şi în stînga blasfemii îndrăzneţe. Era fericit, spuse el, că putea cunoaşte şi studia o apariţie atît de extraordinară şi, în felul ei, perfectă ; că toate lucrurile diametral opuse trebuie să se atragă mai puternic decît cele medii, unin- du-se în cele din urmă într-un element superior. Cei ce-1 iubesc cu pasiune pe Dumnezeu şi cei ce-1 tăgăduiesc cu pasiune sînt înhămaţi în fond la aceeaşi căruţă, şi se pot desprinde cu aceeaşi greutate de ea, drept care îşi oferă prietenia ca tovarăşi de drum credincioşi. A tăgădui pe Dumnezeu cu atîta zel şi cu atîta îndărătnicie înseamnă de fapt a te teme în alt mod de el; aşa. de pildă, au existat în primele timpuri sfinţi care în aparenţă se purtau ca nişte mari păcătoşi, pentru ca, înconjuraţi de dispreţul tuturor, să se poată abandona mai în voie dragostei arzătoare de Dumnezeu.

Uluit, Gilgus nu ştia ce se întâmplă cu el şi căută să iasă

din încurcătură dezlănţuindu-se furtunos ; dar veselul capelan îl strînse atît de tare cu uşa făcînd nenumărate glume delicate, consolîndu-1 cu asigurarea că Dumnezeu îşi aruncase de mult privirile asupra lui şi •că toate vor merge bine, încît individul se simţi totuşi în oarecare măsură linguşit şi primi pentru a d«ua zi
o invitaţie la un dejun în lege la capelan. Acolo începură prin a se deda unui nou duel verbal, apoi traseră un chef şi-şi jurară prietenie, porniră împreună peste

cîmp colindând cîrciumile în timp ce capelanul continua să glumească mereu cu prietenul său ; căci el îşi păstra luciditatea şi viclenia, în timp ce Gilgus îşi pierdea minţile îndată ce se îmbăta şi începea să se tîngu- iască cu privire la măreţia soartei sale şi la solemnitatea momentului în care este o bucurie să trăieşti. Cînd capelanul izbuti să-l aducă la amiază sau spre seară în această stare la castel, încîntarea lui atinse apogeuL Contele surîdea cînd senin, cînd supărat, în schimb Dorothea rîdea veselă şi curioasă, fiindcă nu mai văzuse încă niciodată aşa ceva, mai ales cînd Gilgus se aruncă în genunchi în faţa ei şi-i săruta plîngînd tivul rochiei ; [r] căci o lăsase imediat baltă pe fiica grădinarului, căreia îi făcuse la început curte, după ce aflase că Dortchen nu e contesă, ci mai curînd o persoană cu spirit liber şi ascuţit, şi era evident că o considera deocamdată hărăzită să împartă cu el bucuria momentului acela mare al lumii şi viaţa de asemenea.

Cînd, după o scenă de acest fel, revenea la normal, se cufunda într-o adîncă melancolie şi, pentru a-şi drege greşeala, se deda la tot felul de manifestări de forţă, în duda timpului rece, se arunca în lacuri şi iazuri, ca să facă baie, astfel că, pe neaşteptate, putea fi văzut gol în apropiere sau în depărtare, cufundîndu-se în apă sau ieşind la suprafaţa ei. Cu faţa vînătă şi părul ud, îşi făcea apoi apariţia nou şi renăscut, iar atît capelanul, cît şi Dortchen, ba chiar şi zburdalnica Roschen. se distrau zilnic cu năzbîtiile sale. Capelanul ştia că ţăranii plănuiau să-l pescuiască o dată pe acest păgîn al apelor ca să-l frece cu paie de ovăz, şi se bucura dinainte de acest lucru.

Dar în toate aceste peripeţii eu găseam motiv nu numai să-mi temperez propria combativitate, ci chiar să tac din gură, altfel îmi era ruşine să stau alături de individul acela ciudat, arătînd ca un musafir doâr ceva mai puţin aventuros. Afară de asta, felul în care Gilgus îşi aruncase

ochii asupra frumoasei casei îmi amintea că şi eu făcusem şi mai făceam acelaşi lucru, chiar dacă nu mă trădasem şi nici nu voisem să mă trădez cu ceva pînă în momentul de faţă. Şi acel rîs drăgălaş, căruia cu toată pudoarea ei, Dorothea i se lăsa mai des în voie,

îl meritam eu însumi în sinea mea. Dacă voiam să fiu sincer faţă de mine, trebuia să admit că rămăsesem aici numai de dragul DorotheiL, atîta doar că n-aveam cu- **Tajul** să dau pe faţă lucrul acesta **sau** să sper ceva. Eram, dacă se poate, şi mai nebun decît Peter Gilgus.

Ca urmare a tuturor acestor simţăminte şi gînduri contradictorii, ajunsesem la un fel de încremenire, şi, in această stare de spirit, mă retrăgeam la munca mea şi la studiul liniştit al cărţilor de filozofie, fără să mai iau parte la discuţii Continuam să fiu îndrăgostit, dar aşa cum se întâmplă cu înflorirea plantelor care se opreşte o clipă nehotărîtă în răcoarea primăverii, cînd petalele sînt doar pe jumătate desfăcute. Totodată dispreţuiam la fel de mult orice rivalitate, căci aşa consideram atitudinea lui Gilgus faţă de noua concepţie de viaţă, cît şi faţă de femeie, ceea ce fireşte nu era nici prea modern, nici prea omenesc.

într-o dimineaţă, în timp ce lucram destul de concentrat şi totuşi acru ca o fată bătrînă, Gilgus dădu buzna la mine, agitat şi ferchezuit. Purta un frac castaniu cu nasturii auriţi şi pe cap "avea o şapcă d? călătorie de culoare deschisă, deşi era iarnă. Problema cu Dorothea, strigă el, trebuia să se decidă ; o căsătorie între un bărbat ca el~cu o persoană ca Dorothea era prea tipică pentru ca să nu se facă. Era chiar o obligaţie istorică şi filozofică, deoarece mîntuirea lumii de ideea de Dumnezeu trebuia să se desăvîrşească prin unirea între reprezentanţii liberi ai sexelor, şi aşa mai departe. Eram atît de jenat şi de amărît de proasta tovărăşie în care mă aflam în dragostea mea, încît nici n-am fost în stare să rid de această nerozie. De altfel, chestiunea nu mă amuza de loc, ea părînd chiar să arunce o umbră uşoară asupra nevinovatei Dorothea.

L-am întrebat deci enervat, dacă aşa gătit, în frac, se pregătea chiar să-şi facă cererea în căsătorie.

— Nu, spuse el, azi încă nu ! Vreau întîi să mă port cîteva zile mai cu grijă, aşa cum se cuvine unui peţitor. Nu-mi stă bine fracul ăsta ? L-am primit în dar de la un bancher ateu, un mare binefăcător al asociaţiei noastre, dar care, fireşte, mai merge duminică la biserică, fiindcă trebuie să ţină seamă de anumite considerente.

Ah, dacă biata mea mămică ar fi apucat să vadă ce fericit voi fi !

— Mămica dumitale ? Dar ce, a murit ?

— Acum doi ani ! N-a mai prins să trăiască eliberarea neamului omenesc ! Florile uscate, pe care le păstrez în ochiul lui Dumnezeu, mi le-a dat la ultima mea aniversare, aceea pe care a mai apucat-*». Le-a cumpărat în piaţă pe un creiţar !

Am simţit iar un junghi în inimă ; nebunul ăsta mai pretindea că avusese • şi o mamă iubitoare şi, pînă la urmă, era un fiu mai bun decît mine, care mă aflam aici uitînd aproape cu totul de mama mea, deşi ştiam că mă aşteaptă. Aşa se face că viaţa noastră *e* ţesută din nenumărate complicaţii, şi abia ne putem permite să adresăm aproapelui nostru o critică pe care să nu ne-o fi putut aplica mai întâi nouă.

La cîteva minute după ce Gilgus se năpustise afară ca
0 furtună, Dorothea intră cu un coşuleţ plin cu struguri şi cu pere frumoase.

— Ai devenit atît de harnic şi de retras, spuse ea, încît trebuie să ţi se aducă aici mici reconfortante. Mănîncă din fructele astea, altminteri ai să te usucă de tot. In schimb să-mi dai un sfat bun ! Dar lucrează mai departe, îmi place să privesc !

Dorothea luă un scaun şi se aşeză lîngă mine.

— Tata scrie nişte scrisori, continuă ea, cu care vrea să-l expedieze pe domnul Gilgus fiindcă nu mai vrea să-l ţină aici. Gilgus a ţinut azi dimineaţă o predică oamenilor care lucrau pe cîmp, ca Iona locuitorilor din
•Ninive, le-a cerut să se căiască şi să se lepede de credinţa lor păgînă în Dumnezeu. Aşa nu se mai poate. Tata vrea să-l expedieze chiar azi la o distanţă respectabilă, şi cu scrisori pline de bunăvoinţă perfidă să obţină ca să i se mai poarte în continuare de grijă şi să
1 se ofere o ocupaţie serioasă !

— Şi ce sfat aş putea da 'eu în această privinţă ? am întrebat.

— Nu atît de sfat e vorba, ci de ajutor ! Dacă are să se opună, să stai cu el de vorbă şi să-i arăţi că o călătorie e un lucru necesar şi plăcut. I-au pregătit cîteva geamantane în care să intre tot conţinutul sacului acela groaznic. Cum o să fii alături de el în ultimele momente, pe care le va petrece aici, să-l convingi că e necuviincios şi suspect să umble cu

sacul şi să-i aduci geamantanele ca din întîmplare. S-ar putea ca el să se încăpăţîneze şi să refuze, totuşi tata nu vrea să-l vadă plecînd din casa lui ca un sac pentru grîu !

De fapt nu-mi era teamă că Gilgus va refuza geamantanele, totuşi am promis să fac tot ce-mi va sta în putinţă. Dar Dorothea spuse : „Acum am să mai stau puţin să mă uit, dacă-mi dai voie“, îşi încrucişă mîi- nile şi rămase vreun sfert de oră lîngă mine, fără ca vreunul din noi să spună ceva.

în cele din urmă, cînd cu ajutorul spatulei am eliminat o stîncă nereuşită, care se afla în primul plan al tabloului meu, Dorothea spuse : „Hopa ! A dispărut !“ Apoi se ridică, îmi mulţumi pentru audienţa acordată şi se retrase, rugîndu-mă să mă arăt înainte de masă ca să aflu ce se întîmplă în chestiunea respectivă.

Totul se petrecu fără dificultăţi, aşa cum dorise contele, Gilgus plecă fără să facă gălăgie şi foarte blînd, cu o căruţă bine încărcată, pînă la cea mai apropiată staţie de poştă, de unde avea să plece mai departe în dimineaţa următoare. Seara, cînd capelanul îşi făcu apariţia la ceai, găsi atmosferă atît de liniştită şi de paşnică de parcă s-ar fi oprit huruitul unei mori. în ultima vreme adusese din cînd în cînd lucrări ale cîte unuia din misticii germani mai vechi, cu intenţia de a opune adîn- cimea şi curajul unor asemenea spirite, spirituluî mai nou, la fel de profund şi de curajos, chiar şi în forma caricaturală sub care se înfăţişa la Gilgus, şi deoarece nu-1 interesa decît parabola şi elementul fantezist, avantajul era cînd de partea lui, cînd de a celorlalţi. în ziua aceea venise cu *Pribeagul îngeresc* a lui Angelus Silesius[1], şi-şi exprimă regretul că Gilgus nu mai e aici, deoarece sperase să-l poată fermeca şi captiva totodată prin lectura ciudatelor sale rime, nouă însă sperind să ne transmită o nedumerire hazlie.

L-am rugat să le citească totuşi, şi mica noastră societate se desfătă din plin ascultînd versurile vehementului vizionar al lui Dumnezeu cu limbajul său viu şi focul său poetic. Dar capelanului asta nu-i era chiar pe plac ; începu să citească tot mai pasionat şi mai stăruitor şi cu fiecare pagină pe care o întorcea participarea noastră la acest inteligent fenomen spiritual creştea, pînă ce musafirul lăsă «j os cărticica, supărat şi obosit în -acelaşi timp.

Contele o luă, o răsfoi, apoi spuse :

1 **Pseudonimul poetului baroc Johannes Scheffler (1624— 1677).**

— Este o cărticică plină de miez şi de caracter ! Cît de juste şi de nimerite sînt chiar aceste două rime de început:

Tare ca stînca, pur ca cristalul Şi fin
ca aurul să-ţi fie sufletul!

Poate fi oare caracterizat mai bine fundamentul tuturor acestor exerciţii şi procedee de gîndire, fie ele afirmative sau negative, precum şi valoarea care trebuie adăugată din capul locului, pentru ca toată chestiunea să capete importanţă ? Dar dacă privim mai atent, descoperim cu plăcere că extremele se ating şi că, mişcîndu-se, se pot întrepătrunde. Nu s-ar zice că Ludwig Feuerbach al nostru vorbeşte în aceste versuri :

Tare ca stînca, pur ca cristalul Şi fin
ca aurul să-ţi fie sufletul.

Ca *Dumnezeu sînt de mare, el este ca mine de mic, Să-l depăşesc, cum nici el* nu *mă depăşeşte-n nimic* ?

Fără mine nici Dumnezeu nu poate fi,
Dacă pier eu, şi el ar pieri.

Fără cerinţi e Dumnezeu in fericirea-i mare,
La fel, pot spune, sînt şi *eu în dreaptă împăcare.*

Bogat e Dumnezeu, avut e în de toate,
Şi toate ni le împărţim, atîta cît se poate.

Cu ce ştiu despre Dumnezeu nu mă îndestulesc ;
Supra-dumnezeirea-i ţinta mea, eu asta urmăresc.

— Atunci, dar, unde să alerg ?
Doar peste Dumnezeu, într-un pustiu să merg.

în timp şi-n spaţiu, dacă vrei, în veşnicie,
Spiritul tău, omule, oricînd poate să fie.

A mă duprinde-n Dumnezeu cît timpul-l părăsesc,
înseamnă a trăi mereu, cu el de *mă unesc.*

Timpul şi veşnicia nimic nu înseamnă,
Dacă-n a le deosebi nimic nu te-ndeamnâ.

Toate astea dau aproape impresia perfectă că bunul Angelus ar trebui să trăiască în zilele noastre şi că n-ar avea nevoie decît de transformarea cîtorva destine pentru ca puternicul vizionar să devină un filozof tot atît de puternic şi de avîntat al timpului nostru !

— Asta mă scoate din sărite, exclamă capelanul. Dumneavoastră uitaţi că şi pe timpul lui Scheffler, au existat gînditori, filozofi şi mai ales reformatori, şi că dacă ar fi existat o cît de mică veleitate de negare în el, ar fi avut deplina posibilitate să se dezvolte !

— Aveţi dreptate ! Am răspuns eu. Dar nu chiar aşa cUm credeţi. Ceea ce l-ar fi reţinut atunci, şi dealtfel şi azi, e dramul de frivolitate şi de fineţe de spirit care intră în misticismul său arzător ; aceste mici elemente l-ar .reţine oare şi azi, în ciuda energiei gîndirii în tabăra mistagogică[1] ?

— Frivolitate ! exclamă capelanul. Din ce în ce mai bine ! Ce vreţi să spuneţi prin asta ?

— Evlaviosul poet, am răspuns eu, adăugă cărţii sale următorul subtitlu : *Epigrame şi rime spirituale.* Fireşte, cuvîntul spiritual în limba din acea vreme nu are chiar

1 **Tabăra misterelor religioase.**

semnificaţia de azi; dar dacă citim cu multă atenţie cărti- cica, găsim că în realitate, chiar şi în sensul de azi e prea spirituală şi prea puţin simplă, astfel că indicaţia aceea ne pare o prezicere ironică. Şi apoi, gîndiţi-vă la dedicaţia prin care îşi închină versurile bunului Dumnezeu, imitînd în totul forma, ba chiar şi aranjamentul literelor din dedicaţiile oferite pe atunci unor mari seniori şi cu care se aseamănă pînă şi la semnătură : Al său veşnic muritor, Jahannes Angelus.

— Gîndiţi-vă la sfântul AugustLn[1], acel om al lui Dumnezeu, cumplit de serios, şi mărturisiţi cu sinceritate : credeţi că ar pune o dedicaţie atît de ironică şi de afectată în fruntea unei cărţi în care şi-a turnat sîngele credinţei ? Credeţi, mai ales, că ar fi fost în stare să scrie o cărticică de o veselie atît de cochetă ca asta ? Avea tot atîta spirit cît şi alţii, dar cu cîtă asprime îl ţine în frîu cînd e vorba de Dumnezeu ! Citiţi-i *Confesiunile ;* ce înduioşător şi înălţător e să vezi cu cîtă grijă evită orice splendoare senzuală şi intelectuală a imaginilor, orice autoamăgire, orice amăgire a lui Dumnezeu prin intermediul cuvântului senzual. Mai curînd adresează fiecare din vorbele sale sobre şi simple direct lui Dumnezeu, sub ai cărui ochi scrie, pentru ca nici o podoabă nepotrivită, nici o iluzie, nici un fel de privire galeşă conţinînd vreo impuritate să nu se strecoare în confesiunile sale !

— Fără să am pretenţia de a mă număra printre aceşti profeţi şi părinţi ai bisericii, pot totuşi simţi împreună cu el pe acest Dumnezeu întreg şi privit cu seriozitate şi abia acum, cînd nu mai cred în el, recunosc modul arbitrar şi ridicol, în care, în tinereţe, tratam cu aşa zisa mea religiozitate lucrurile divine. Ar trebui să mă acuz ulterior de frivolitate dacă n-aş putea admite că maniera aceea ascunsă şi hazlie a fost de fapt doar învelişul deplinei libertăţi spirituale, pe care am dobîn- dit-o în sfîrşit !

— Ha-ha ! preotul izbucni acum in hohote de rîs. Iar începe ! Libertatea cugetului, frivolitatea. Iar se zbate peştele prins în aţa cea lungă şi se consideră un săritor în înălţime ! încă puţin şi va cere un pk de aer ! Oamenii ăştia cumsecade nu-l adulmecă niciodată pe diavol ! Mai că-ţi vine să exclami „Doamne, iartă-mă'[1], dacă n-ar fi vorba de bunul Dumnezeu !

Supărat că iar căzusem în mrejele umoristului prin- zător

1 ***Aurelius Augustinus*** **(354—430) — teolog roman, autorul unor *Confesiuni.***

de muşte, m-am retras din discuţie şi m-am aşezat tăcut lîngă o fereastră, de unde vedeam stelele Ursei marj urmindu-şi in linişte calea. Deodată Dorothea, cârc între timp luase cartea în mînă, strigă :

— Pe cinstea mea, iată cel mai frumos cîntec închinat primăverii din cîte am auzit vreodată ! Ascultaţi :

Măi creştine îngheţat,
Luna mai e-aici, de faţă, tn
jur totu-i înflorit,
Prinde şi tu-acum viaţă !

Se repezi la pian şi cîntă aceste cuvinte pe melodia unui vechi coral, cu un ton plin de dor şi de ispită, dar în ciuda formei bisericeşti, cu o voce tremurătoare, plină de dragoste şi de accente lumeşti.

t r e i s p r e z e c e

C a p i t o l u l

IMAGINEA DE FIER

Deşi Crăciunul nu sosise încă, s-ar fi zis că împotriva firii se apropia de fapt primăvara. In timp ce cuvintele şi melodia cîntecului Dorotheei îmi răsunau în urechi, ascultam toată noaptea vîntul care sufla din miazăzi şi zăpada subţire de pe acoperişuri care se topea şi picura dimineaţa un soare nefiresc de cald strălucea pe şesuri, în vreme ce pîraiele crescute murmurau şi vuiau. Lipseau doar florile, mărgăritele, şi ghioceii. Totuşi în mine răsunau mereu cuvintele : Luna mai e-aici, de faţă, în jur totu-i înflorit, prinde şi tu-acum viaţă !

în ajun mai credeam că ; în iubirea mea mută mă aflam mult deasupra tuturor gîndurilor şi sentimentelor pe care le avusesem vreodată despre dragoste ; acum însă trebuia să constat că nu avusesem habar de schimbarea petrecută în acea înşelătoare noapte de primăvară.

Specia se trezea cu toată puterea în mine ; sentimentul frumuseţii şi nestatorniciei vieţii se dubla, şi totodată mi se părea că, pentru mine, mîntuirea lumii se afla în aceşti ochi frumoşi. Dar deşi îi iubeam şi-i veneram numai din recunoştinţă pentru simpla lor existenţă, evitam totuşi de frică şi din umilinţă să-i ofensez fie numai în gînd persoana mea, cu toate că atît umilinţa cît şi frica erau tot o minciună, căci de nenumărate ori alternau cu speranţe neconturate, cu imagini de fericire şi bucurie, în loc să mă împingă să iau hotărîrea unei fugi înţelepte.

Se terminase cu liniştea şi cu munca mea ; îndată ce puneam mîna pe ceva, privirile mi se pierdeau în depărtări şi toate gîndurile porneau în urmărirea imaginii iubitei ; această imagine, fără să se şteargă o clipă, piu- | tea pretutindeni în jurul meu, rămînînd totodată grea, ca turnată din fier, în inima mea, frumoasă dar neîndu-

plecată, dură şi apăsătoare. De această apăsare de fier, care mi se părea foarte nouă şi cumplită, mă eliberam doar în prezenţa lui Dortchen, dar îndată ce n-o mai vedeam sau n-o mai auzeam, revenea şi o puteam considera pe bună dreptate un rău fizic şi moral. Violenţa acestei situaţii nu era nicidecum atenuată prin sentimentul ruşinos că aveam în Peter Gilgus, de curînd izgonit, un comic tovarăş de suferinţă fiindcă nu am în orice caz o părere bună despre afirmaţia că suferinţele fizice sau intelectuale pot fi mai uşor suportate cînd sînt împărtăşite cu alţii. Chiar dacă Gilgus era deosebit de mine, ne asemănam prin aceea că venisem amîndoi ca nişte bieţi refugiaţi în această casă şi că sfirşisem prin a jindul după fata gazdei.

Primăvara aceea precoce ţinu săptămîni întregi : prin crînguri începuse să înflorească piperul-ursului, aşa că în ajunul Crăciunului, neavînd altceva la indemînă, ani putut aşeza un buchet din aceste crenguţe roşii şi mirositoare pe masa darurilor. De altfel, daruri se făcură numai funcţionarilor şi servitorilor şi asta fără nici o solemnitate ; căci contele spunea că nu se cuvine să împărţi cu credincioşii numai plăcerile, ci şi greutăţile şi evlavia. Masa se goli şi oamenii plecară, dar buchetul meu era încă acolo. Dorothea îl luă şi întrebă :

— Cui îi e destinat de fapt acest dafin frumos ? Cu siguranţă că mie, aşa arată !

— Dacă nu vi se pare prea suspect anotimpul, am ispus eu, fie-vă milă de aceşti soli sosiţi prea devreme !

Ce să facem, trebuie să luăm lucrurile aşa cum vin. Vă mulţumesc. Hai să punem crenguţele în apă, să ne parfumeze toată casa !

Dorothea fu senină şi bine dispusă nu numai în seara aceea, ci în tot timpul sărbătorilor şi mai ales în ziua de Anul nou, cînd. pentru prima oară de cînd mă aflam aici în casă, se adună mai multă lume la o masă festivă. Erau de faţă în afară de capelan, parohul, medicul, un judecător şi ciţiva nobili, prieteni din tinereţe ai contelui, care-i rămăseseră credincioşi, în ciuda convingerilor sale interzise. Veniseră şi cîteva doamne mai în vîrstă şi foarte vioaie, impunînd imediat tonul acela bun şi liber, sau liber şi bun pe care la anumite ocazii mai

ştiu să-l ia doar femeile băti'îne, fiindcă au trăit şi alte timpuri şi nu se tem, nici nu mai speră nimic pentru ele personal. Nu se spunea nici un cuvînt pe care să nu fi trebuit să-l audă altul, dar nici nu se trecea sub tăcere ceea ce se putea spune cu o veselie amabilă. Fiecare găsea prilejul să declare şi el ceva, dar nimeni nu abuza fiindcă lucrurile mai potrivite, şi deci mai noi în aparentă, fuseseră spuse deja în măsura în care cineva intenţionase s-o facă. Pînă şi capelanul îşi exercita talentele cu o rezervă politicoasă, iar parohul, un catolic ortodox dar nu antipatic, trăsese din capul locului în jurul plăcutei sale persoane o graniţă atît de generoasă pentru subiectele ce puteau fi tolerate, încît nimeni nu s-ar fi gîndit s-o depăşească şi nici măcar să încerce să se apropie simţitor de ea.

în ciuda atmosferei senine, am profitat de acest timp pentru a mă retrage, fiindcă nu doream să bat la ochi şi nici să stinjenesc prin prezenţa mea. Mai liniştit pentru moment, m-am dus în vechea capelă a casei şi mi-am făcut ceva de lucru la tablourile mele, care se uscaseră pe jumătate.

Şi cum stăteam aşa liniştit, mi-a venit dintr-o dată în minte mama, care sc afla departe, în ţară, şi nu ştia unde sînt. în timp ce mie îmi mergea bine aici. De mult aş fi putut şi ar fi trebuit să-i dau de ştire că situaţia mea se schimbase în bine ; faptul că amînam totuşi mereu să-i scriu avea motive neclare, confuze. în primul rînd, de cînd scăpasem de nevoi, nu mai consideram problemele mele atît de importante şi demne de discutat ; în al doilea rînd. mă mai gîndeam să repar totul prin bucuria provocată de o sosire neaşteptată şi-mi ziceam că pînă atunci mai era un interval de timp scurt în comparaţie cu anii care trecuseră, deci nu mai trebuia luat în seamă ; în sfîrşit, simţeam o inconştientă jenă de a spune o vorbă despre actuala mea stare sufletească, mai ales că, în ciuda tuturor reflecţiilor şi planurilor contradictorii, amorul meu propriu ascuns nu voia să admită că orice hotărîre era de neconceput. Acum că scrutam în linişte această situaţie încurcată, am hotărît totuşi să folosesc clipa asta de calm şi să-i scriu mamei unde mă aflu, cum îmi merge, şi că mâ voi întoarce curînd acasă. In acest scop m-am dus în pavilionul din grădină, unde aveam cîteva cărţi şi material pentru scris.

In drum am văzut că societatea se plimba în lumina primăvăratecă a parcului. Asta îmi putea folosi ca o stranie imagine a unei zile de Anul nou şi a şederii mele aici chiar in introducerea la scrisoarea mea. Dar abia am ajuns în camera

sau în săliţa mea de dormit că cineva a bătut în uşă şi Roschen, grădinăriţa, şi-a făcut apariţia în portul de duminică din acel ţinut, admirabil croit; fiindcă era cald, îşi purta jacheta de lină tivită cu blană pe braţ, astfel că bluza de mătase verde, cu năsturei şi copci argintate, scotea şi mai delicat in evidenţă silueta frumoasei fete. O bonetică din catifea neagră şi dantelată acoperea zona de unde porneau cosiţele aurii şi groase, dintre care una ieşea, obraznică parcă şi atîrna peste umăr ajungînd pînă pe braţ. alături de jachetă.

O trimisese domnişoara la mine cu invitaţia de a veni imediat împreună cu mesagera pentru a arăta doamnelor locul unde găsisem piperul-ursului înflorit. Fata îşi executa însărcinarea zîmbind drăgălaş şi şiret, conştientă de înfăţişarea ei înfloritoare ; aspectul ei îmi lua ochii, într-adevăr, dar am pus pe seama stăpînei lucrul acesta, adăugîndu-1 la frumuseţea ei. M-am lăsat fără ezitare de treaba de care mă apucasem şi am alergat împreună cu fata printre copaci şi printre oameni spre cimitir, unde ne aştepta Dorothea.

— Unde te-ai ascuns ? îmi strigă ea întîmpinîndu- mă. Vrem să adunăm mai mult din floarea aceea fiindcă aşa ceva nu se găseşte totdeauna de Anul nou. De altfel, numai noi sîntem tineri aici, avem dreptul să ne bucurăm şi noi puţin de viaţă în felul nostru !

Cu aceste cuvinte, mă luă de braţ şi, în tovărăşia lui Roschen, ne-am îndreptat spre pădurea de fagi, unde am ajuns după vreo zece minute. în pădure pămîntul era uscat ca vara, şi îndată ce am pus piciorul pe el Dortchen a început să cînte un cîntec popular autentic, aşa cum îl cîntă poporul, din to^tă inima, ba chiar cu mici ornamentaţii, după obicei. Curînd, Roschen o acompanie la vocea a doua, cîntînd mai gros şi mai grosolan, astfel că părea un cîntec cîntat de două ţărănci sănătoase care trec duminica prin pădure. Fireşte, erau cîntece de dragoste pline de dor pe care le cîntau pe rînd, şi le duceau cu evlavie pînă la capăt , fără ca Dortchen să dea drumul braţului meu, pînă ce o strălucire roşietică ne vesti că planta pe care o .căutam se afla pe aproape, fiindcă soarele care apunea luneca printre trunchiurile fagilor şi atingea crengile înflorite de dafin, cum le spunea Dortchen pe numele lor botanic, pe care nu-1 cunoscusem. Ea scoase un strigăt vesel şi cele două fete se năpustiră imediat intr-acolo ca să culeagă crengile cu mireasmă ameţitoare, alegindu-le pe cele mai frumoase, în timp ce, aşezat pe trunchiul unui copac prăbuşit, mă uitam la ele, urmărindu-le bucuros cu privirea toate mişcările.

După ce au terminat de cules, Roschen s-a îndepărtat, căutînd alţi arbuşti, şi s-a pierdut cu încetul printre copaci. In schimb Dortchen se aşează lîngă mine şi-mi întinse buchetul sub nas.

— Nu-i aşa că-i frumos aici ? a spus ea. Nu-ţi pare bine că te-am scos din bîrlog ?

— Voiam să-i scriu mamei, am răspuns.

— Păi nu i-ai scris din vreme de Anul nou ?

— De cînd sînt aici încă nu i-am scris ; nici nu ştie măcar unde mă aflu !

— Nu ştie ? Cum poţi face aşa ceva ?

Am întors privirile şi am zgîriat cu degetul într-o mică pernă de muşchi crescut pe scoarţa argintie a copacului. Apoi am spus că nu prevăzusem că o să rămîn atît de mult aici şi în cele din urmă mă gîndisem să-i fac o surpriză plăcută sosind personal acasă.

— Trebuie să-ţi spun, a exclamat ea, că miine ai să-i scrii, aşa nu se mai poate ! Cine are o asemenea măicuţă ar trebui să-i mulţumească Celui de Sus ! Ştii, cartea dumitale arată ca un ierbar. Peste tot unde crii-a plăcut ceva sau unde aş fi avut chef să-ţi trag o chelfă- neală am pus cîte o frunză verde sau un fir de iarbă printre pagini. Cartea e încuiată în biroul meu. Nu o dată, citind despre mama dumitale m-am gîndit : ,,Ce bine ar fi dacă te-ai putea ghemui şi tu lîngă o asemenea mămică, tu. care nu ştii ce înseamnă o mamă !“ Mîine, însă ai să-i scrii ! Trebuie să-i scrii la mine în.
odaie, n-am să plec de lîngă dumneata pînă' nu termini şi nu lipeşti scrisoarea, iar dacă ai să fii cuminte am să adaug şi eu un cuvînt de salut !

— Asta nu prea merge ! i-am spus eu.

— De ce nu ? Vai. creştin îngheţat ce eşti ! De ce nu ? N-am voie să trimit o salutare mamei dumitale ? Sau nu vrei să-i scrii ?

în loc să răspund, continuam să lupt ca să îndepărtez pata de muşchi, căci imaginea de fier a Dorotheii se răsucea în inima mea, în timp ce eu şedeam lîngă original, ceea ce nu se întîmplase încă niciodată, şi simţeam de parcă s-ar fi proptit crunt cu mîinile ei grele de fier de pereţii întunecosului său lăcaş. Dortchen îmi luă mîna şi repetă cu o voce scăzută :

— De ce nu vrei ? Sau vrei să scriu eu în locul dumitale, din însărcinarea dumitale ? Nu, nici aşa nu merge ! Am să-ţi dictez însă ceea ce cred că i-ar face plăcere mamei, şi dumneata ai să te mulţumeşti să copiezi. Ce zici ?

Dar înainte de a-i fi putut răspunde, Roschen sosi sărind într-un picior cu şorţul plin de florile de primăvară, pe care le găsise, şi era timpul să ne întoarcem la castel.Dortchen abandonă discuţia. La întoarcere nu-mi mai luă braţul, dar păşea foarte aproape de mine. Deodată spuse :

.— Roschen, împrumută-mi jacheta ta, dâcă nu-ţi trebuie ! începe să-mi fie cam frig !

Roschen îi întinse jacheta ; era însă prea mică şi prea strîmtă pentru că Dorothea era înaltă, aşa că nu putu s-o îmbrace.

— Nu vreţi să luaţi haina mea ? am spus eu glumind cu s,tîngăcie şi ea mi-a răspuns :

— Nu, nu vreau să fiu în pielea dumitale, peşte rece ce eşti !

întorşi la castel, trebui să se îngrijească de ceaiul care avea să fie servit şi pe urmă să asiste la plecarea musafirilor. Eu rămăsesem la un păhărel de punci cu contele şi cu capelanul, cînd Dortchen veni să ne ureze noapte bună. înconjură umerii contelui cu braţul şi spuse plîngîndu-se în glumă :

— Viaţa unei fiice adoptive ca mine e totuşi jalnică! Nici măcar nu poate să-şi sărute tatăl înainte de a merge la culcare !

— Ce-ţi trece prin cap, nebună mică ? spuse contele rizind. Fireşte că nu se poate, nici nu s-ar cuveni !

Atunci fierul din inima mea se răsuci din nou şi mă chinui cumplit toată noaptea. In plus începusem să simt un nod în gît şi să mă sufoc, astfel că aerul nu-mi mai intra în plămîni decît dacă izbucneam într-un potop de lacrimi şi de sughiţuri dureroase, pentru prima oară în viaţă din cauza dragostei. Supărarea provocată de această slăbiciune îmi mărea suferinţa ; mă mai mîhnea şi neplăcuta descoperire că adevărata pasiune, căci aşa consideram această poveste, îmi răpea libertatea personală şi orice autodeterminare raţională.

Cînd se crăpă în sfîrşit de zi, falsa primăvară trecuse şi cădea o ploaie amestecată cu zăpadă. Mi-am făcut apariţia la castel, dar Dortchen n-a mai pomenit nimic despre scrisoare ; cît despre mine, abia acum eram incapabil să mă apuc de ea. O nouă experienţă pentru mine era sila ce-mi inspira mîncarea şi pe care niciodată n-aş fi crezut s-o pot simţi din asemenea motive. Mi-am dat cea mai mare osteneală s-o ascund fiindcă nu voiam să bată la ochi, şi fiindcă-mi dădea o mutră jalnică, mai ales că ajunsesem la o vîrstă la care nu mai eram un

adolescent. Îmi părea de altfel rău că nu avusesem această pasiune frumoasă şi economică în perioada cînd răbdam de foame şi cînd mi-ar fi adus cele mai mari servicii. Faptul că nu-i puteam comunica această observaţie realistă şi economică Dorothei ca s-o înveselesc aproape că-mi frîngea inima.

In sfîrşit, Dortchen nu părea indispusă, ba chiar pe zi ce trecea era tot mai veselă, şi nu se sinchisea prea mult de mine. Răsucea nişte monezi pe masă ca pe nişte sfîrleze, aducea copii şi le punea pe cap coifuri de hîrtie, în curte ii punea pe cîini să facă aport, făcea tot felul de glume nevinovate de genul acesta, şi toate mi se păreau ciudate, de nepătruns, atrăgătoare şi mă fermecau. Toate aceste mici năzbîtii trădau zilnic graţia şi maleabili ta tea înnăscută a firii sale şi, prin cotituri uşoare ca fulgul, arătau că ea avea mii de draci sub

cirlionţâ. Cînd sintem cuceriţi de acea bunătate sinceră şi limpede a inimii, cum se nunteşte graţia feminină, dacă descoperim în naivitatea noastră că iubita este nu numai frumoasă şi bună, ci deşteaptă şi vioaie, vesela ei răutate copilărească ne răpeşte cu desăvîrşire liniştea şi raţiunea ; de lucrul acesta mi-am dat şi eu mai bine seama şi m-a cuprins spaima grozavă că niciodată nu-mi voi mai regăsi liniştea, fiindcă niciodată această femeie ■plăcută nu va fi a mea. Căci, dacă dragostea e nu numai frumoasă şi profundă, ci şi foarte plăcută, atunci se regenerează singură în orice clipă de-a lungul picului nostru de viaţă şi-i dublează valoarea şi nimic nu e mai trist decît să vezi că o astfel de viaţă e posibilă, dar că tu nu poţi s-o cucereşti. Şi oamenii cei mai trişti sînt cei ce cred că au tendinţa de a fi foarte veseli, şi totuşi trebuie să fie trişti fiindcă le lipseşte societatea potrivită. Aşa simţeam şi gîndeam eu pe vremea aceea, neştiind că există lucruri mai importante şi mai durabile pe lume, decît acele distracţii tinereşti.

Cum pe zi ce trecea fiinţa asta frumoasă îmi părea mereu alta, şi mereu mai greu de înţeles, deşi rămînea mereu aceeaşi, ajunsesem să-mi pierd purtarea firească

* şi pentru a încerca să-mi vindec boala, m-am retras ca un ermit în sălbăticiune ; şi anume sub pretextul că voiam să studiez bine împrejurimile, ţinutul şi oamenii, am început să-mi petrec zilele în aer liber, pe orice vreme, bună sau rea. De obicei urcam pe dealurile împădurite, mă aşezam sub brazi bătrîni sau în bordeie părăsite de cărbunari, fără nimeni în jurul meu, ceea ce era bine pentru că, avînd mereu

o singură preocupare şi uitînd să mă mai stăpînesc, începeam să gîndesc şi să vorbesc cu voce tare, jeluindu-mă mai-ales de apăsarea ruşinoasă care se lipise de mine ca o boală necunoscută, şi pe care căutam de sute de oii s-o îndepărtez cu mîna.

„Să fie, oare, drăcovenia asta adevărata dragoste ?“ mi-am spus într-o zi cu glas tare, stînd ghemuit şi singur sub copaci şi privind peste cîmp. „Am mincat, oare, o singură bucăţică de pîine mai puţin cînd Anna era bolnavă ? Nu ! Am vărsat o singură lacrimă cînd a murit ? Nu ! Şi totuşi cum- .mă mai lăudam cu sentimentele mele ! Am jurat să-i rămîn credincios moartei; a jura Insă credinţă acestei fete vii ar fi cu neputinţă; fiindcă asta se înţelege de la sine şi nici nu-mi pot închipui altceva ! Dacă s-ar îmbolnăvi grav sau dacă ar muri, aş fi oare în stare să urmăresc evenimentul cu atîta atenţie, şi să-l mai şi descriu ? Nu, simt că m-ar zdrobi, că ar întuneca lumea ! Şi ce flăcău practic eram totuşi cînd iubeam atît de platonic, conform schemei şi cînd eram un mucos ! Cu cîtă obrăznicie dădeam sărutări pe vremea aceea şi Annei şi lui Judith, la dejun şi la cină ! Şi acum, cînd sînt cu atîţia ani mai în vîrstă şi am colindat atitea locuri, mă cuprinde frica numai cînd mă giridesc că aş putea să sărut cîndva fiinţa asta bună şi frumoasă !“

Am privit iar ţintă în văzduh ; dar abia trecuseră cîteva minute, în timpul cărora privisem curios un nor sau un obiect la orizont sau o crenguţă mişcîndu-se la picioarele mele, că gîndurile mele s-au întors din nou la vechea lor povară ; căci imaginea de fier nu le îngăduia să rătăcească prea multă vreme aiurea. Intrai seară, în timp ce coboram o pantă stîncoasă şi abruptă pierdut în gîndurile mele triste, am făcut un pas greşit şi m-am rostogolit fără cunoştinţă peste stînci, aşa că nu ştiu cum am ajuns jos, şi m-am rănit destul de serios spre _ supărarea şi ruşinea mea. Altă dată, pe cîmp, şedeam pe un plug părăsit, aflat într-o brazdă neterminată, avînd desigur o mutră foarte tristă şi prostească, pentru că un mojic de ţăran a trecut rînjind vesel pe lîngă mine că- rînd un ulcior de pămînt cu apă minerală în spate, s-a oprit în faţa mea, a holbat ochii la mine, apoi a început să rîdă în hohote, ştergîndu-şi cu mîneca gura şi nasul. M-a supărat pînă şi vederea bietului ulcior fiindcă se bălăbănea atît de vesel şi de obraznic pe umărul băiatului. care-şi ducea probabil în el băutura de după amiază. Cum putea plimba cineva un ulcioraş ca acela, ca şi cînd n-ar fi existat nici o Dortchen pe lume ?

Cum bădăranul stătea mai departe locului şi-mi rî- dea în nas, m-am sculat în picioare, m-am îndreptat spre el cu un aer chinuit şi plîngăreţ, şi l-am lovit cu atîta putere peste ureche că sărmanul s-a clătinat pe picioare şi, pînă să-şi vină în fire, mi-am vărsat toată durerea pe spinarea lui străină, i-am spart şi ulciorul, şi mi-am însîngerat mîna ; în cele din urmă, crezînd că diavolul

e pe urmele sale. mojicul a luat-o la sănătoasa şi, abia cînd a ajuns la o anumită distanţă, a început să arunce cu pietre în mine. După această eroică faptă umană, am plecat încet, clătinînd din cap şi suspinînd pentru toată durerea care există pe lume.

Această purtare mă istovea, dar n-aveam de gînd să mă duc de rîpă, ci căutam drumul care să mă scoată din acest iureş. Am examinat şi am comparat toate circumstanţele spre a constata că nu eram omul în stare să trezesc o dragoste ca cea a lui Dortchen.

Ar fi pentru unul mumă şi pentru altul ciumă ! şi : ochi pentru ochi, dinte pentru dinte ! sînt două proverbe de aur şi în probleme de dragoste, cel puţin pentru oameni care altminteri sînt cu judecată, şi cel mai bun tratament pentru o inimă bolnavă e neîndoielnica certitudine că suferinţa sa nu e împărtăşită. Numai suflete încăpăţînate şi egoiste sînt în pericol să se destrame dacă nu sînt iubite de cine le place. Dar ceea ce ar fi putut fi şi nu s-a întîmplat, te face nefericit, şi consolarea că lumea e largă, că dincolo de munţi există şi alţi oameni, nu ajută la nimic. Numai ce e prezent, ce e cunoscut e sfînt şi alinător.

După ce am ajuns la concluzia că Dortchen nu se gîndeşte la mine, m-am mai liniştit şi am început să mă întreb dacă era cazul să-i dau în vileag totul, în semn de recunoştinţă pentru drăgălăşenia ei. Pentru prima alternativă mă gîndeam ca, înainte de plecare, să-i mărturisesc ocazional, rîzînd şi pe un ton pedant ce ravagii provocase în mine, rugînd-o totodată să nu-şi facă griji, deoarece acum toate erau din nou în ordine, iar eu mă simţeam vesel şi ferice. Pe de altă parte însă mă simţeam cuprins de îngrijorarea că o asemenea mărturisire ar putea fi totuşi considerată drept o milogeală vicleană după dragostea ei şi m-ar putea pune într-o lumină urî- tă, în timp ce iubitei mele i-ar pricinui o zi grea. Iată. de ce m-am cufundat iar în gînduri neliniştite şi triste, întrebîndu-mă dacă să o fac sau nu, pînă cînd, în cele din urmă, mi s-a părut că descriindu-i deschis, pe un ton de intimitate şi de naturaleţe, cu glume şi rîsete, furtuna stîrnită în mine, îi puteam da un mic prilej de veselie, pe care Dortchen o merita pe deplin, iar mie îmi înapoia liniştea pierdută. Mi-am propus să fac imediat lucrul acesta. Era tocmai într-o sîmbătă, vremea bună părea că se va menţine şi în ziua următoare. M-am ho- tărît prin urmare să folosesc duminica şi strălucirea ei senină pentru o discuţie curajoasă ; azi însă nu mai voiam să apar, temîndu-mă că impresii noi mi-ar putea

schimba hotărîrile.

Dimineaţa se arăta a fi splendidă ; o adevărată primăvară timpurie un cer curat, rîdea în toate ferestrele, şi, în ciuda unei dulci temeri eram şi eu bine dispus, aşteptîndu-mi apropiata eliberare şi mîntuire de sub o apăsare înjositoare şi închipuindu-mi că nu urmăresc altceva. Totuşi agitaţia duioasă care mă stăpinea în timp ce mă găteam sărbătoreşte, gîndindu-mă mereu la alte glume pe care aveam intenţia să le introduc în discuţia ce avea să urmeze, pornea dintr-o autoamăgire ; îmi ascundeam astfel că singura mea dorinţă era să vorbesc, fie ce o fi. despre dragoste cu Dorothea.

Am aflat însă că plecase încă de sîmbătă la o distanţă de cîteva mile ca să-şi viziteze o prietenă ; de acolo avea să se îndrepte spre capitală, ceea ce însemna că va lipsi în orice caz cîteva săptămîni. Toate speranţele mele se spulberară şi cerul albastru mi se păru deodată negru ca noaptea. Primul lucru pe care l-am făcut a fost să mă plimb de vreo douăzeci de ori pe drumul dintre pavilionul din grădină şi cimitir, înghesuindu-mă în acea latură a drumului pe care mergea de obicei Dorothea şi pe care o măturа cu tivul rochiei. Singurul rezultat însă a fost că vechea suferinţă a ieşit cu violenţă sporită la suprafaţă, împrăştiind orice urmă de judecată. Piatra din inimă era iar aici, continuînd să-şi exercite apăsarea.

In tot acest timp, contele se consacrase singurei sale pasiuni — vînătoarea, şi drept urmare fusese rar pe acasă. Acum părea că se cam săturase de vînat şi reîncepu să-mi caute societatea. Mă găsi în capelă, fiindcă nu mai aveam nici un motiv să mă refugiez în locuri sălbatice şi mă simţeam şi aici absolut singur.

— Cum mai stăm cu tablourile, maestre Heinrich ? întrebă el, bătîndu-mă pe umăr. Progresează ?

— Nu prea ! am răspuns trist şi descurajat.

— Nu-i nici o grabă. Multă vreme încă vei fi bine venit la noi. Văd totuşi pe faţa dumitale că ar fi bine să scapi cît mai curînd şi într-un mod cît mai reuşit de povestea asta.

— Ai nimerit mai bine decît ai crezut! mi-am spus eu şi m-am apucat brusc cu atîta frenezie şi hotărîre de lucru încît în mai puţin de trei săptămîni tablourile erau gata. In timp ce se uscau în aer liber, am comandat unui tîmplar lăzile în care aveau să fie transportate în capitală. Apoi am început să hoinăresc ca să nu fiu nevoit să stau locului, şi într-o seară, întorcîndu-mă tîrziu acasă, am văzut din grădină lumină în camera Dorotheei. Se isprăvise cu somnul pe care-l regăsisem

în ultimele zile de muncă, deşi nu ştiam încă precis că se întorsese într-adevăr.

Dimineaţa Roschen. îşi făcu apariţia şi mă chemă la micul dejun, pe care trebuia să-l luăm toţi împreună în cinstea sosirii Dorotheei. Cînd am intrat în castel, vocea ei răsuna prin încăperi, se juca şi cînta ca o privighetoare în dimineaţa de Rusalii, totul era plin de viaţă şi de veselie, doar eu eram trist şi monosilabic, pentru că despărţirea era totuşi iminentă.

Dorothea părea însă că nu observă nimic şi făcea tot felul de năzbîtîi, care mă răvăşeau şi mă zăpăceau din nou ; în afară de asta, se adresa mereu altora, folosin- du-se mai ales de serviabila Roschen in chip de intermediară şi de colaboratoare la poznele ei. La un moment dat, cînd fata izbucni într-un uşor hohot argintiu de rîs, pe care l-am pus în seama dispoziţiei mele proaste, m-am năpustit asupra ei, am prins-o. **am** apucat-o de braţ. şi i-am imobilizat căpşorul cu mîna.

— Cine e dintre noi luat peste picior şi ce vrei tu, gîsculiţo ? am strigat. Frumoasa fetiţă se zbătea împo- trivindu-se. dar continua să rîdă. Deodată se linişti şi-m[f] spuse la ureche :

— Lăsaţi-ne să mai rîdem ! Domnişoara e aşa de ve- selă şi de mulţumită că s-a întors acasă ! Şi ştiţi de ce ?

Uimit şi roşu la faţă, i-am dat drumul fetiţei răutăcioase şi atunci ea mi-a pus mîna pe umăr şi a continuat să şoptească :

— A fost tristă tot timpul pentru că e îndrăgostită ! Şi ştiţi de cine ?

Am simţit că inima mi se opreşte şi am întrebat cu voce albă :

— Ei, de cine ?

— De un căpitan de cavalerie de la cuirasieri ! — şopti ea foarte încet, are o uniformă albastră ca cerul, mantaua albă ca zăpada, armură de oţel şi coif înalt de argint, cu o coamă fluturîndă, şi e frumos ca un Hector, spune ea, deşi Hector se numeşte cîinele nostru cel negru !

După ce spuse aceste cuvinte făcu un salt şi se repezi după stăpîna ei, care o luase la fugă cu puţin înainte. Mi-am dat prea bine seama că era vorba de o glumă, totuşi descrierea unui fercheş ofiţer de cavalerie nu-mi făcea prea mare plăcere într-o asemenea împrejurare.

Din fericire, sosiseră lăzile pentru tablouri, care fură imediat împachetate. Am bătut cu mîna cuiele în capac, aşa că toată

capela răsuna de loviturile mele furioase ; căci, la fiecare dintre ele îmi propuneam cu tot mai mare hotărîre să plec în ziua următoare, ceea ce-mi dădea impresia că-mi pregăteam propriul sicriu. Dar după fiecare lovitură, răsuna cîte un rîset melodios sau un tril vesel din direcţia coridoarelor şi a scărilor ; fetele alergau încolo şi încoace, deschizînd şi închizînd uşile cu mare zgomot.

Lucrul acesta mă determină să mă duc în pavilionul meu din grădină, unde mi-am împachetat şi geamantanul, cumpărat împreună cu noul său conţinut cu prilejul ultimului drum făcut în capitală. După ce am terminat, am pornit adînc îndurerat, dar plin de resemnare afară, în aer liber şi apoi la cimitir unde m-am aşezat pe banca preferată de Dortchen ; mă gîndeam că poate avea să vină şi ea ca să mai putem sta cîteva minute unul lîngă altul, fără gînduri urîte şi fără primejdie şî s-o mai pot privi odată cu atenţie. într-adevăr, după vreun sfert de oră sosi foşnindu-şi rochia, dar însoţită de fiica grădinarului şi de Hector cel negru. Atunci m-am îndepărtat în mare grabă, convins că nu mă văzuseră şi m-am ascuns în spatele bisericii. Cînd le-am auzit şî de acolo vorbind şi rîzînd, am pornit buimac spre sat şi am intrat în casa parohială ca să caut un refugiu la capelan, sub pretextul că voiam să-i anunţ plecarea.

L-am găsit la masă mîncînd. în lumina razelor soarelui de după amiază.

— îmi iau gustarea, spuse el, nu vrei să iei şi dumneata ceva ?

— Mulţumesc, am răspuns, dacă-mi daţi voie, am să vă ţin puţin de urît fără să mănînc nimic !

— Aştia-s tinerii de azi ! spuse sfinţia-sa. Nici măcar o adevărată poftă de mîncare nemţească nu mai au ! Aşa le sînt şi gîndurile şi, desigur, în felul ăsta ne alegem doar cu nimic şi iar nimic !

— De cînd e sfinţia-voastră atît de materialist ?

— Nu confunda ce e creat cu ce nu-i creat, adept nefericit, şi ia loc ! Dintr-o duşcă de bere n-are să ţi se aplece !

Apoi continuă să se ocupe cu multă rîvnă de castronul cel mare, pe care-l avea în faţă. în el se aflau urechile, rîtul şi codiţa încîrligată ale unui porc proaspăt tăiat, proaspăt fierte şi răspîndind un miros plăcut nărilor preotului. El făcu elogiul muntelui de mîncare din castron, declarind că era de o neîntrecută frăgezime, simplitate şi candoare şi bău o cană zdravănă de bere brună-aurie.

După vreo zece minute petrecute cu el, cineva bătu la uşă şi Dorothea, întovărăşită doar de cîinele cel frumos, intră

graţioasă şi politicoasă, deşi cam încruntată.

— Nu vreau* să vă deranjez, domnii mei, spuse ea, am vrut doar să-l rog pe domnul capelan să poftească diseară la noi, fiindcă domnul Lee pleacă mîine. Sper că nu aveţi altceva de făcut ?

— Firește că am să vin ! răspunse preotul, care se aşezase din nou şi-şi reluase plăcuta activitate. Dragul meu, adu, te rog, un scaun pentru stimata domnişoară !

Am făcut treaba asta cu mult zel şi am tras încă un scaun lîngă masă, chiar în faţa mea. Dorothea mi-a mulţumit cu un zîmbet prietenos, privind cu modestie drept înainte şi a luat loc. Eram totuşi foarte fericit să stau în faţa ei, în această cameră preoţească plăcută şi însorită, şi să văd că e atît de amabilă şi de liniştită. Capelanul mînca şi continua să vorbească mereu singur iar noi nu trebuia decît să-l ascultăm, în timp ce cîinele, cu ochi învăpăiaţi şi botul căscat, privea spre castron, spre mîinile şi gura preotului.

— Vai, bietul cîine, ce poftă are ! spuse Dortchen. Mîncaţi şi asta, domnule capelan, sau îmi permiteţi s-o dau cîinelui ?

Spunînd aceste cuvinte, arătă codiţa încîrligată care stătea cuminte pe marginea castronului.

— Codiţa asta de scroafă ? spuse capelanul. Nu, domnişoară. nu i-o puteţi da, o mănînc eu ! Staţi, am ceva aici pentru el ! şi aşeză în faţa pofticiosului animal o farfurie, pe care aruncă tot felul de oscioare şi cartila- gii. Dortchen şi cu mine ne-am uitat unul la altul involuntar şi a trebuit să zîmbim, pentru că bucuria netulburată pricinuită preotului de obiectul acela modest ne înveselise. Cîinele, care se ocupa lacom de farfurie, ne spori şi el buna dispoziţie prin plăcerea cu care mînca. Dortchen îl mîngîie pe cap chiar în clipa cînd îmi treceam şi eu mîna peste spinarea lui strălucitoare, şi deşi ea părea nepăsătoare faţă de pericolul de a se întîLni cu mîna mea, mi-am retras-o politicos, drept care ea îmi aruncă o privire rapidă însoţită de un surîs abia schiţat.

La fereastra deschisă fluturau uşor perdelele, mişcate de o adiere şi, în faţa ei, un roi de musculiţe care scîn- teiau în soare, abia desluşindu-se una de alta, dansau cu grabă şi cu pasiune de parcă şi-ar fi dat seama cît de scurt era timpul hărăzit lor şi calculat poate în jumătăţi de oră.

In clipa aceea preotul fu chemat de menajera sa pentru ca, în locul parohului care nu era acolo, să acorde o audientă unor soţi certăreţi.

— Mereu trebuie să se certe, e o adevărată calamitate cu

soţii ăştia ! exclamă celibatarul supărat că era deranjat. Strînge masa, Therese, după aceea nu mai mă- ninc !

Spunînd acestea, trecu în camera de lucru a parohului, fără să-şi ia rămas bun de la noi, şi silindu-ne deci să rămînem lîngă masa aşternută cu faţa de masă albă, fiindcă menajera n-o scosese după ce luase castronul şi farfuriile. Priveam în tăcere la suprafaţa aceea albă şi rotundă care strălucea între noi, luminată de un soare tînăr. Cuvîntul „soţi", pe care-1 rostise preotul în urmă, continua să răsune în văzduh fiindcă nimeni nu scotea
o vorbă ; căci şi Dorothea tăcea cu mîna rezemată de capul ciinelui, care terminase şi el cu mîncarea. Cuvin- tul acela care zăpăcea, continua să răsune, dar nu în contextul în care fusese rostit, ci trezindu-mi imaginea a doi tineri, aşezaţi faţă în faţă la masă, fericiţi, în intimitatea lor conjugală. Era ca şi cum suprafaţa ,ace-ea rotundă şi albă s-ar fi însufleţit cu imagini ale fericirii ; şi o durere adîncă mă cuprinse din cauza lui Dortchen, fiindcă mi se părea cu neputinţă că ea ar putea îmbă- trîni fericită şi mulţumită altfel decît alături de mine. Mi-am ridicat suspinînd ochii care începură să se umezească şi am văzut speriat că ochii lui Dortchen păreau să se fi oprit plini de milă asupra mea, în timp ce o gravitate blîndă şi trădînd oarecare simpatie dădea buzelor ei închise o expresie minunată, iar capul, uşor plecat într-o parte, luase o atitudine gînditoare. Nici după ce mi-am ridicat fruntea nu şi-a schimbat poziţia şi ex- presia, şi abia după ce şi ochii ei au început să capete
o strălucire mai umedă şi-a revenit. Imaginea acestei clipe mi- a rămas întipărită ca scînteierea calmă a unei stele pe care ai văzut-o o dată într-un văzduh excepţional de limpede şi pe care n-o mai uiţi niciodată.

Am căutat cuvintele pentru a curma tăcerea şi Dortchen, mai rapidă in realizarea aceleiaşi intenţii, deschisese tocmai gura, cînd menajera casei parohiale a intrat şi n-a mai plecat, simţindu-se datoare să facă conversaţie cu tînăra şi nobila doamnă. Peste puţin s-a întors şi capelanul de la treburile sale, pe care le rezolvase mai repede decît ar fi sperat, şi cum se pornise o discuţie pe teme gospodăreşti, am profitat de prilej ca să-mi iau rămas bun, apoi m-am îndepărtat ca să caut un refugiu pentru inima mea plină. Dortchen a privit în urma mea şi mi-a strigat să nu vin prea tîrziu la castel.

După ce am hoinărit un timp, am ajuns la locul unde, în ziua sosirii, ieşisem din pădure şi contemplasem peisajul ploios pe înserat cu moşia şi biserica cea veche. M-am apropiat de biserică, am intrat în ea, şi cum o bunicuţă bătrînă stătea în

genunchi şi-şi mormăia rugăciunea, m-am strecurat în spatele ei într-un fel de criptă, care constituia cea mai veche parte a clădirii, formînd *o* încăpere semiobscură, ale cărei ferestre romanice erau pe jumătate zidite. în această încăpere fuseseră depozitate cu timpul un mare număr de obiecte, care-i luau din lărgime.

Cauza principală era o piatră funerară din calcar negru, pe care era culcat un cavaler lung, cu mîinile împreunate peste piept. Alături de el, la marginea sarcofagului;' se afla o cutie de bronz bine închisă şi sudată, de forma unei mici urne, delicat turnată şi cizelată şi prinsă cu un lanţ subţire din acelaşi metal de platoşa cavalerului de piatră. Conform tradiţiei, urna conţinea inima îmbălsămată şi uscată a mortului, atât vasul, cît şi lanţul fiind complet oxidate şi strălucind verzui în clarobscurul criptei. Era mormântul unui cavaler burgund care, spre sfîrşitul veacului al cincisprezecelea, sălbatic şi nestatornic fiind, dar avind un caracter cinstit, fusese urmărit de tot felul de ghinioane şi de necazuri cu femeile. După ce cutreierase diferite ţări îşi găsise ultimul refugiu aici, la strămoşii contelui, unde inima lui iusese în sfîrşit zdrobită de o ultimă decepţie.

Monumentul şi-l comandase singur, rugind să i se -acorde locul acela retras ; încă de pe atunci, cavoul familiei contelui fusese mutat în biserica cea mare. De inima din urnă erau legate diferite legende, care se povesteau în popor. Aşa, de pildă, se spunea că „burgun- dul îndrăgostit[14] ar fi lăsat cu limbă de moarte ca inima lui să rămînă ţintuită de mormîntul său pînă la sosirea unei anumite doamne, care, vie sau moartă, o va duce în patria lui, iar dacă lucrul acesta nu se va întâmpla, atunci să nu-şi găsească pacea veşnică, după cum nici el nu spera s-o găsească. Dar orice altă femeie care va îndrăzni să ia în mîinile ei urna cu inima să fie obligată s-o sărute de trei ori şi să rostească de trei ori *Tatăl nostru*, altfel burgundul îndrăgostit îi va paraliza mîna, îi va zdrobi un genunchi, sau va face altceva de acest fel. Poate că graţie acestor legende rămăseseră de atîta timp la locul lor şi urna şi lanţul.

Stăteam într-un colţ întunecat în faţa romanticului monument, printre tabernacole şi obiecte folosite la procesiuni dar scoase din uz şi mă lăsam în voia gîndurilor cu privire la plecarea iminentă. Erau gînduri cu atît mai triste cu cît trebuia să recunosc în această ultimă oră că, în ciuda caracterului aventuros al celor petrecute, ar fi fost greu ca norocul să mă ajute şi la o cucerire atît de strălucită ca cea la care mă gîndeam. Spre ideea aceasta limpede mă împingea

nevoia acelei clipe hotă- rîtoare ; se mai adăuga şi ruşinea ce-mi inspira gestul copilăresc de a întinde imediat mîna după ceea ce străluceşte. Luptînd împotriva unor astfel de sentimente, dragostea mea împăcată încerca, fără speranţe personale şi dornică doar să se supună fiinţei iubite, să iasă la suprafaţă, în măsura în care nu era tot o dorinţă camuflată ; pe scurt, îmi petreceam aşa timpul în semiobscuritatea criptei pînă am auzit apropiindu-se din biserică un zgomot de paşi uşori şi de glasuri femeieşti. Am ascultat cu atenţie şi am recunoscut vocea lui Dortchen şi a lui Roschen. De data asta s-ar fi-zis că fetele nu rî- deau, ci că discutau cu insistenţă ceva. Totuşi se sătu- rară repede de seriozitate, căci coborîră cele cîteva trepte spre criptă şi Dorothea strigă :

— Hai, Roschen, să-l mai privim o dată pe cavalerul îndrăgostit !

Se aşezară în faţa mormîntului şi examinară curioase faţa întunecată şi demnă a cavalerului.

— O, Doamne, mi-e frică, şopti Roschen şi vru să fugă. Dortchen însă o opri şi spuse cu glas tare :

— De ce, prostuţo ? Ăsta nu-i face nimănui rău ! Uite ce băiat cumsecade e !

Luă vasul de bronz în mînă şi-l cîntări îngîndurată ; deodată însă, îl scutură din răsputeri în sus şi în jos, astfel încît acel ceva uscat, care de patru sute de ani se afla în interior, făcu un zgomot care se auzi desluşit în timp ce lanţul zăngănea. Dortchen respira cu putere ; cum o rază de lumină îi lumina faţa, am văzut-o schim- bîndu-şi culoarea şi trecînd de la o roşeaţă trandafirie la paloarea marmorei.

— Ascultă cum zăngăne nuca aceea zornăitoare ! strigă ea. Hai, zăngăne şi tu o dată !

Şi împinse vasul în mîinile tremurînde ale lui Roschen, dar aceasta scoase un ţipăt şi dădu drumul inimii, pe care Dortchen o prinse cu multă îndomînare şi o făcu iar să zăngăne.

Eu. de a cărui prezenţă fetele n-aveau nici cea mai mică idee, priveam uluit la jocul lor.

..Stai tu, drăcuşorule ! m-am gîndit, să vezi ce frumos am să te sperii !"[1]

Mi-am şters repede ochii umezi, am scos un suspin cavernos şi am spus cu o voce tristă, pe care nici n-a trebuit s-o schimb prea mult şi într-o franceză mai veche :

— *Dame, s'il vous plait, laisez cestuy cueur en repos!*[1]

Scoţînd cîte un ţipăt, fetele au fugit din criptă şi

---

4 1 **Fiţi bună, doamnă, şi lăsaţi astă inimă în pace.**
0
2

din biserică de parc-ar fi fost apucate. Dortchen ieşi prima şi făcu un salt serios peste trepte şi peste pragul uşii bisericii ; era albă ca zăpada, deşi rîdea încă. Îşi adună poalele rochiei şi străbătu cimitirul în fugă pînă ajunse la banca ei de odihnă, şi se trînti pe ea. Am putut să observ totul- printr-o fereastră, la care mă căţă- rasem repede.

Dortchen, al cărei chip avea aproape aceeaşi culoare cu dinţii ei albi, se dădu pe spate, cu mîinile împreunate în jurul genunchilor, iar Roschen exclamă :

•»- — Dumnezeule mare, asta n-a fost lucru curat !

— Da, n-a fost de loc lucru curat ! spuse Dortchen şi rîse ca o nebună.

— Necredincioaso ! Nu ţi-e frică de loc ? Inima ta nu bate mai grozav decît a zăngănit acolo inima aceea moartă ?

— Inima mea ? răspunse Dortchen. Poţi să-ţi spun că inima mea e foarte bine dispusă !

— Dar ce-a strigat oare ? întrebă Roschen, ţinîn- du-şi în continuare ambele mîini pe propria ei inimă ţi verificîndu-le pe rînd ca să văd dacă mai mişcă. Ce-a spus stafia aia franţuzească ?

— Domnişoară, a spus, dacă doriţi, luaţi această inimă şi faceţi din ea o perniţă de ace ! la mai du-te o dată acolo şi spune-i că o să ne mai gîndim ! Haide, du-te, du-te !

Dortchen sări în sus, de parcă ar fi vrut cu adevărat s^o împingă pe servitorica aceea frumuşică spre biserică. dar o îmbrăţLşă pe neaşteptate şi o sărută cu înfocare pe obraji. Apoi amîndouă dispărură printre copaci.

După ce am aşteptat un timp mai îndelungat, am ieşit din ascunzătoare ca să-mi rezolv ultimele treburi ce-mi mai rămăseseră. M-am dus în pavilionul din grădină şi mi-am terminat toate pregătirile de călătorie ; numai că iar uitasem craniul la împachetat aşa că a trebuit să-i găsesc loc. în cele din urmă, şi-a aflat şi el un adăpost fiind unicul lucru ce-l mai aveam dintre cele cu care plecasem din patrie in străinătate. lată de ce, dacă mă gîndeam bine, bietul ciob era abia acum preţios pentru mine ; ani de zile fusese îngropat în ţarina patriei mele, apoi împărţise cu mine camera şi, deşi nu era decît un obiect fără glas, îmi cunoştea tot trecutul, astfel că tot mă întorceam cu ceva din vechea mea zestre.

După ce am isprăvit, m-am dus la conte ca să am cu el o convorbire impusă de ultimele ore ale şederii mele la el, cît şi de datoria de recunoştinţă. El însă nici nu voi să audă despre astfel de tratative acum, ci insistă să mă conducă din nou în

capitală pentru a fi martor la felul în care mă voi descurca şi la ceea ce se va în- tîmpla cu tablourile.

Trebuia să bag de seamă, spuse el. să nu recurg iar după prima încercare la un telal. De aşa ceva nu trebuia să se teamă, i-am răspuns, deoarece acum aveam destui bani ca să păstrez deocamdată tablourile şi să le duc cu mine acasă, unde ar putea constitui chiar o dovadă a felului în care-mi petrecusem timpul. Ba n>\ spuse el, trebuiau să-şi facă efectul în oraşul artei, altfel iminenta mea hotărîre nu avea o bază justă.

M-am despărţit de conte şi am ieşit pe terasă, unde voiam să-mi petrec scurtul interval care rămăsese pînă la ora reunirii de seară. Pe o masă din încăperea ce du- •cea într-acolo se afla o farfurie cu zaharicale fine, din ■cele învelite de obicei în hîrtie colorată şi însoţite de tot felul de maxime, sau aşa zise devize. Dorothea obişnuia să învelească singură dulciurile şi, în locul banalelor versuri de prost gust, să pună epigrame bune, di- stihuri sau strofe din cîntece, pe care le aduna din operele celor mai diferiţi poeţi din divers», limbi. Dădea la tipărit colecţii întregi de lucruri drăguţe de acest fel.

pe coli de hîrtie care se puteau decupa după plac şi avea talentul de a face de fiecare dată selecţii atît de inteligente încît adesea, la desert, toată societatea se însufleţea, graţie unor imagini graţioase şi vesele, sau spirituale şi sarcastice, sau a altora care aveau alternativ aceste calităţi. Mai făcea şi tot felul de pozne, combinînd adesea două versuri din doi poeţi diferiţi de credeai că citeşti ceva cunoscut, cînd o nouă expresie, un sens opus rezultînd din acele fraze necunoscut-cunoscute, te zăpăceau. Dorothea avea totdeauna o provizie de astfel de dulciuri, rînduite într-un coşuleţ de argint pe care, ort de cîte ori îl întrebuinţa, îl împodobea şi cu flori ; la ocazii, servea chiar ea aceste dulciuri. De fapt, mie nu-mi prea plăcea jocul ăsta ; totuşi, în calitatea mea de îndrăgostit dreptcredincios, îl consideram dacă nu superb, cel puţin scuzabil şi drăguţ, fiindcă eşti totdeauna bucuros să descoperi mici cusururi la fiinţele iubite, ca să le poţi ierta imediat şi chiar să le poţi iubi împreună cu ele.

Era evident că Dortchen se pregătea tocmai să umple iar un astfel de coşuleţ, şi probabil fusese întreruptă pe neaşteptate din această ocupaţie. Cum scena din criptă şi apropiata plecare îmi dădeau o mai mare senzaţie de libertate ca altădată şi cum nu-mi mai păsa dacă, întorcîndu-se, Dorothea mă va surprinde, m-am aşezat la masă şi m-am uitat la ce făcuse în ziua aceea. Intr-adevăr, împachetase un număr destul de mare de tablete pătrate în hîrtie lucioasă şi le pusese în coşuleţ ; cînd am vrut să văd ce versuri şi ce epigrame pregătise, am dat peste un teanc de bileţele, tipărite pe hîrtie verde şi subţire, pe toate fiind scrisă una şi aceeaşi poezioară :

Speranţa e înşelătoare,
Ea cîntă însă-n strună
Celor cu credinţă tare,
Celor leu *inimă bună ;*
Nu in vorbe-i temelia,
Ci-n inimă stă tăria !

Toate foiţele din pacheţel pe care le desfăceam binişor (erau prinse cu o funduliţă verde de mătase), îmi înfăţişau aceste cuvinte simple, sincere, şi totuşi atît de mişcătoare. Am scos cu băgare de seamă cîteva din zaha- ricalele gata învelite din coşuleţ, le-am desfăcut într-un colţ şi am găsit pe fiecare hîrtiuţă care le învelea acelaşi cîntecel verde. în urechile melej el suna asemenea chemării mîngîietoare a unei prepeliţe pe cîmpul pustiu sau asemenea cîntecului unui sturz care ar fi crescut şi ar fi descrescut în valuri în adîncurile pădurii, între-rupîndu-se de la sine.

Cum, după cîte ştiam eu, în ziua aceea la castel nu era multă lume care să reclame o distracţie după masă, însemna că, în intenţia lui Dortchen, această idee era rezervată unei viitoare ocazii despre care eu nu ştiam nimic. Am lăsat brusc totul baltă şi m-am strecurat pe terasă, unde m-am trîntit pe un scaun şi mi-am petrecut restul timpului oftînd îngîndurat. Peste puţin, Dortchen şi-a făcut apariţia cu nişte trandafiri tineri de un roşu pal, pe care-i adusese fără îndoială din seră, precum şi cu un sfeşnic aprins, fiindcă amurgul se transforma treptat în noapte. îşi văzu mai departe de treabă fără să se sinchisească de nimic, mai înveli o jumătate de duzină de zaharicale vanilate şi altele în bileţele şi fredonă în acelaşi timp de cîteva ori, .cu voce scăzută, cele două versuri :

Speranţa e înşelătoare,
Ea cîntă însă-n strună

pînă cînd sări deodată la final :

Nu în vorbe-i temelia,
Ci-n inimă stă tăria !

lăsîndu-1 să se stingă în sunetele cele mai grave, pe care le putea ea scoate, ale cine ştie cărei melodii, după ce-1 cîntase ceva mai tare. Apoi ascunse repede restul de gingaşe bileţele nefolosite într-un buzunar al rochiei, împodobi coşuleţul cu trandafiri şi ieşi în grabă din sală cu povara aceea fermecătoare, luînd şi sfeşnicul. Privisem această scenă drăgălaşă printr-una din ferestrele înalte, ascuns fireşte pe jumătate îndărătul perdelelor de voal.

Am auzit vocea veselă a capelanului şi m-am grăbit să cobor pentru a-i ieşi în întîmpinare pe scara care ducea spre terasă, apoi am intrat din nou cu în casă, în- dreptindu-ne amindoi spre camerele unde ne petreceam serile. Graţie acestui ocol pe care-1 făceam dinadins, evitam ca Dortchen să afle că eu cunoşteam taina ciudată a coşuleţului ei. Cînd ne-am aşezat în patru la masă, mi se păru că timpul trece prea repede, pentru că .egoismul meu era încîntat de simpatia care punea persoana mea în centrul ultimei convorbiri şi siguranţa că mă bucuram intr-adevăr pentru ultima oară de prezenţa lui Dortchen făceau ca timpul să pară de două ori mai scurt. Contele spuse că se obişnuise cu societatea mea şi că, dacă ar fi fost după el, m-ar fi reţinut încă multă vreme, dar capelanul protestă şi spuse că trebuie să plec pentru ca, graţie schimbării de atmosferă, să-mi regăsesc, spera el, în frumoasa mea patrie

idealurile pierdute.

Am răspuns că, după anumite prevestiri pe care mi le dădeau visele mele, voi ajunge în orice caz la idei noL şi am povestit despre scara de cristal în ale cărei trepte dormeau ideile sub forma unor femei mititele. Capelanul se miră de acest lucru şi mă privi din ce în ce mai uluit, în timp ce continuam să descriu plăsmuirile somnului meu din vremurile nefericite ; în felul acesta îi dovedeam că în somn puteam fi şi mai nebun, adică şi mai idealist, după părerea lui, decît în stare de veghe. Am povestit despre podul identităţii, despre ploaia de aur pe care o provocasem cu calul meu zburător, despre prăbuşirea peste acoperişul bisericii şi despre apariţia mea dureroasă în faţa casei mamei mele, după ce o văzusem mai întîi într-o splendidă strălucire în faţa ochilor.

Cum vinul excepţional şi dogoritor din care bsam mă dispuse spre o limbuţie exagerată, mi-am împodobit spusele cu unele adausuri şi fantasmagorii, încheind ca un povestitor de basme care îndrugă verzi şi uscate.

— Ăsta are o gură cît un cont curent ! spuse capelanul, care, în uimirea ce-i provocau braşoavele mele formidabile, recursese la această expresie populară grosolană ; căci i se părea că-1 dusesem de nas povestindu-i ceva trăit în realitate, care era totuşi un nimic, un vis. Contele spuse :

— Ce-i drept, pînă acum nu descoperisem această elo- - cinţă la prietenul nostru ! Acum însă că s-a întîmplat, nimic nu mă opreşte să cred că într-o zi o va folosi în scopuri mai serioase. Să ciocnim pentru un viitor frumos al nostru, al tuturora !

Umplu paharele şi ciocnirăm, fără ca eu să-mi fi dat silinţa să pătrund înţelesul cuvintelor sale. Căci, pe neaşteptate, am văzut-o pe Dorothea sosind cu coşuleţul împodobit cu trandafiri.

— Vreau să spun şi eu ceva, zise ea ajunsînd în dreptul meu, las însă hazardului să găsească formula prin binecunoscutul oracol din acest coşuleţ ; scoateţi o laomboană, una singură, dar încet şi cu băgare de seamă !

M-am uitat surprins şi întrebător în ochii ei, ştiind că fiecare din pacheţelele acelea drăguţe conţinea acelaşi aforism.

— Pe care mă sfătuiţi să-l iau ? am întrebat, mişcat. dar ea a răspuns cu nepăsare :

— Pentru ca oracolul să aibă efect, n-am voie să mă amestec !

— Să-l iau pe ăsta ?

— Nu ştiu !

— Sau pe ăsta ?

— Eu nu spun nici da, nici nu !

— Atunci îl iau pe ăsta şi vă mulţumesc frumm ! am exclamat eu, despăturind hîrtiuţa în timp ce Dortchen retrase repede coşuleţul.

— Ei, ce scrie acolo ? strigă capelanul, întrebare care m-a bucurat deoarece cu greu aş fi putut recita versurile pe un ton inteligibil. l-am dat hîrtia cu rugămintea s-o citească el. ceea ce a făcut cu un accent potrivit.

— E un aforism foarte frumos ! spuse el. Puteţi fi mulţumit : are la bază o concepţie de viaţă plină de credinţă şi de evlavie cum nu mai sînt multe ! Acum însă, onorată domnişoară, daţi-mi şi mie coşuleţul şi lăsaţi-mă să văd ce voi trage eu care rămîn aci !

Şi capelanul întinse mîna lacom spre coşuleţ. Dar Dorothea răspunse :

— Duminica viitoare veţi avea voie să alegeţi ceva pentru rămînerea aici, părinte ! Azi primeşte numai cine pleacă ! Şi spunînd acestea se îndepărtă repede şi închise- cu grijă coşuleţul Intr-un dulap.

A doua zi dimineaţă, după ce contele şi cu mine ne şi

instalasem în caleaşca comodă de călătorie, Dorothea, care ne dăduse amîndurora mîna. se apropie iar de trăsură şi spuse :

— Am uitat totuşi ceva ! Cartea dumneavoastră verde, domnule Heinrich, e încă în păstrare la mine. Vreţi s-o aduc repede ?

— Lasă ! spuse tovarăşul meu de drum. Pierdem prea mult timp. Dacă ne va scrie curînd, aşa cum trebuie. să sperăm, vom putea să-i trimitem cartea în perfectă stare, nu-i aşa ?

— M-am mulţumit să dau din cap, răsuflînd bucuros la gîndul că, o dată cu cartea, o parte din fiinţa mea> părea să rămînă în nemijlocita apropiere a lui Dortchen.

— Am s-o ţin sub pază sigură, n-are să i se întîmple nimic, spuse ea şi în timp ce ne depărtam, îmi făcu semn. cu mîna privindu-mă cu prietenie. A fost totuşi ultima oară în viaţă că vedeam această frumoasă făptură.

C a p i t o l u l p a i s p r e z e c e

ÎNTOARCEREA şi un ave cezar[1]

La sosirea în oraş, unde veneam acum pentru a doua oară în tovărăşia contelui, cele două rame aurite, comandate din timp, erau gata. Protectorul meu făcu imediat uz de influenţa să, care datorită persoanei şi titlului său nu era micşorată în chestiuni de importanţă redusă ; aşa dar, cîteva zile mai tîrziu, tablourile mele atîrnau în lumina cea mai favorabilă a uneia din sălile ^expoziţiei, unde pătrunsesem pe vremuri cu atîta stîn- •găcie şi rămăsesem atit de obscur. Fireşte, nu erau nişte capodopere, dar nu erau lipsite de conţinut şi puteau trăda în aceeaşi măsură un progres, sau o stagnare a unor posibilităţi limitate, o odihnă definitivă după un singur elan, momentul cînd alergătorul s-a scrutat pe sine însuşi, apoi s-a oprit lîngă borna unui aurit drum de mijloc.

Spre mirarea mea, lîngă ele erau atîrnate şi cele -două tablouaşe pe care le lăsasem croitorului şi negustorului de tablouri israelit în schimbul unui rînd de haine. Cînd aflase acest lucru, contele le dibuise şi le cumpărase prin a treia mînă. Acum purtau etichete pe -care scria măreţul cuvînt : „Vîndut“. Acest vicleşug al contelui stîrni o atmosferă favorabilă pentru toate cele patru piese, şi în prima cronică artistică a unui ziar ■mare şi citit li se acordară cîteva rinduri încurajatoare, deşi nu în termeni foarte nimeriţi. într-un cuvînt, cîteva zile mai tîrziu fu anunţată sosirea unui vestit negustor de piese de artă, care vizita şcolile germane de pictură. :spre a achiziţiona colecţii întregi de tablouri pentru ţări depărtate. Graţie acestui cumpărător, care spera să achi

1 **Salutul roman se referă la faptul că, după concepţia lui Keller, poporul Elveţiei, în mijlocul căruia se întoarce Heinrich tee, este propriul său împărat.**

ziţioneze piesele mele la un preţ modest, numele meu ar fi primit adausul de ..Membru al şcolii X", onoare- la care nici n-aş fi îndrăznit să visez. Dar contele fu de părere că trebuia să-mi vînd tablourile unui amator şi nu unui om de afaceri, afirmînd că el se şi afla pe urmele unui astfel de cumpărător.

După alte cîteva zile, custodele expoziţiei îmi transmise o scrisoare sosită pe numele meu din nord. Era de la Erikson care scria : *„Dragă Heinrich, citesc chiar acum în ziarul din oraşul vostru, la dare sînt abonat de dragul soţiei mele, că eşti încă acolo şi că ai expus patru luârări — două mai mici şi două mai mari. Dacă n-ai intenţii anumite pentru vreuna din ele, opreşte două pentru mine şi trimite-mi-le, le aştept ! Stabileşte un preţ bun şi nu fi prea modest, căci trebuie să ştii că-mi merge bine. Am reuşit să refac averea casei noastre, fără să mă ating de banii soţiei mele, şi în plus am şi agonisit, anume doi băieţaşi, dintre care cel mai mare a pictat nu de mult pe perete un drac cu marmeladă de cireşe and a auzit-o pe maică-sa spunînd că tocmai aşa ceva nu se cade să facă. E o odraslă simpatică şi n-are nici măcar trei ani! Dacă-mi poţi da tablourile, trimite-le înroţindu-le de o scrisoare cit de lungă !"*

M-am hotărît fără ezitare să satisfac dorinţa prietenului meu, care mă ajuta mai mult decît orice să-mi menţin hotărîrea de a renunţa la artă ; căci o asemenea achiziţionare, din bunăvoinţa unui prieten, nu era dovada unei adevărate vocaţii artistice. Contele fu nevoit să-mi aprobe decizia, deşi bănuiam că proiectul lui de vînzare nu era prea diferit.

Tablourile fură trimise lui Erikson. în scrisoarea mea, care nu era atît de amănunţită cum dorea el, fiindcă inima mea era prea grea, l-am rugat să-mi trimită banii în patrie, unde mă pregăteam să plec ; în felul acesta aduceam cu mine nu numai o sumă în numerar, importantă pentru situaţia mea de pînă atunci, dar şi un activ de încasat, a cărui sosire de la mari depărtări după ce eu însumi îmi voi fi făcut apariţia atît de bine căpătuit, şi după ce va fi trecut vîlva stîrnită la început, trebuia să facă cea mai îmbucurătoare impresie.

Dar, ca şi cum visul acela nefericit despre aur şî avere ar fi vrut să devină o realitate pe scară modernă, lucrurile nu s-au încheiat aici. După ce noul meu domiciliu în oraş ajunse la cunoştinţa autorităţilor şi şederea mea se apropia tocmai de sfîrşit, am fost invitat să mă înfăţişez în vederea unei comunicări. Voisem mai de mult să-i fac o vizită bătrînului şi simpaticului Jo- seph Schmalhofer, telalul, dar găsisem casa lui întunecoasă încuiată şi aflasem că omul acela singur murise cu cîteva săptămîni în urmă. Spre marea mea uimire, la cancelaria tribunalului am fost înştiinţat că bătrinul, care nu avea nici un moştenitor, îşi lăsase întreaga avere, care nu era de lepădat, unei societăţi de binefacere, atribuindu-mi şi mie prin testament un legat de patru mii de guldeni. Dacă puteam dovedi că sînt într-adevăr persoana indicată de autorul testamentului, întreaga sumă îmi stătea la dispoziţie, dat fiind că toate cercetările efectuate pînă atunci rămăseseră fără rezultat. Problema era dacă eu îi vîndusem într-adevăr răposatului un număr considerabil de desene etc., şi dacă vopsisem cozi pentru steaguri cu prilejul festivităţilor unei nunţi princiare.

În privinţa desenelor, dovada categorică o putia da contele în două cuvinte ; cît despre rest. funcţionarul judecătoresc ii acordă toată încrederea cînd declară că cel care vopsise cozile nu putea fi altcineva în afară de mine.

Prin urmare, mi se înmînară patru cecuri oficiale de cîte o mie de guldeni fiecare ; contele le vîndu şi-mi făcu rost de nişte poliţe sigure de aceeaşi valoare, astfel încît averea mea se compunea acum din trei valori : bani numerar, creanţe şi poliţe.

— Numai de n-ar veni acum grăsanul de Tell cu săgeata şi acoperişul bisericii ! am spus eu, într-o zi la prinzul pe care-l luam în restaurantul nostru, unde, pe lîngă toate, continuam să fiu invitatul contelui ; trebuie să-mi iau tălpăşiţa, altminteri norocul ăsta mare şi nefiresc se va transforma pînă la urmă într-un vis *

Eram, într-adevăr, foarte neliniştit şi începeam să nu mai am încredere în această fericită schimbare.

— Ce te tot gîndeşti iar la necazuri ? spuse contele. Din tot ce posezi în clipa de faţă şi ţi se pare atît de enorm, fiecare bănuţ îşi are legitima origine în dumneata însuţi. De ce vorbeşti despre vis şi despre noroc cînd în comparaţie cu

aceşti cîţiva guldeni, ai pierdut atîţia ani frumoşi ?

— Dar povestea cu moştenirea rămîne fără îndoială o aventură norocoasă !

— Ba nu ! Rădăcinile ei sînt tot în dumneata, numai în dumneata ! Am uitat să-ţi dau un bilet găsit în -cutele unuia dintre cecuri, cînd le-am dus la bancă. Iată biletul pe care ţi l-a lăsat bătrînul !

Şi contele îmi întinse un petic de hîrtie pe care cu caligrafia lui stîngace, bane cunoscută mie şi care în urma scăderii forţelor sale fizice deveniseră şi mai stîngace, telalul scrisese următoarele :

„N-ai mai trecut pe 'la *mine, fiule, şi nu ştiu unde te-aş putea găsi. Dar, fiindcă mi-e teamă că, în durînd, ■moartea are să mă ia dintre boarfele mele, vreau să fac ceva pentru tine, să-ţi dau ceva care, din păcate, toi nu-mi mai poate fie mie de folos după aceea. O fac însă fiindcă ai fost totdeauna mulţumit cu ce ţi-am dat pentru pictura ta şi mai ales pentru că ai lucrat pentru mine atît de cuminte şi cu atîta sîrguinţă. Dacă ajunge* în *mîinile tale ceea ce de-a lungul atîtor ani am agonisit cu răbdare şi băgare de seamă şi-ţi las acum ţie, foloseşte totul sănătos şi cu judecată, căci, din păcate, eu trebuie să mă despart de toate. Dumnezeu să te ocrotească, băieţelul meu !“*

— Tot e bine. am spus eu cu o nouă mirare, că există două feluri de judecători pentru toate acţiunile. Ceea ce alţii ar lua drept uşurătate, ba chiar depravare, capătă un premiu de virtute de la acest bătrîn cumsecade !

— Atunci să ciocnim pentru fericirea lui veşnică, fiindcă a judecat atît de drept! răspunse contele bine dispus. Iar acum, trăiască prietenia noastră ! Hai să bem şi să ne legăm fraţi de cruce dacă n-ai nimic împotrivă ! -continuă el şi umplu din nou paharele.

Am ciocnit cu el şi am golit paharul, dar cu o mutră atît de surprinsă şi de timidă, încît el şi-a dat seama cînd mi-a scuturat mîna ; căci diferenţa de vîrstă şi de situaţie socială dintre noi nu mă încuviinţa să mă aştept la ceva de acest gen.

— Nu te mira aşa că vreau să ne tutuim ! spuse el vesel. Eu consider drept un profit să fiu per tu cu aproapele meu dintr-o altă clasă socială şi mai tînăr decît mine. Cît despre

tine, te poţi supune fără grijă bunului obicei german, conform căruia adolescenţi, adulţi şi moşnegi, care au acelaşi ţel, leagă uneori frăţia de cruce. Dar acum hai să vorbim numai despre tine ! Ce intenţionezi să faci în ţara ta ?

— Cred că am să mă apuc iar să studiez gladiatorul Borghese ! am răspuns.

M-a întrebat ce înseamnă asta, şi i-am povestit pe scurt in ce mod mă călăuzise statueta cu acest nume spre studiul omului, nu numai în ce priveşte fizicul, ci şi viaţa şi mediul său înconjurător. Cum datorită norocului aveam acum şi timp şi bani, speram să recuperez repede şi profitabil cunoştinţele necesare spre a mă consacra funcţiilor publice.

— La asta mă gîndisem şi eu. spuse nobilul meu frate de cruce, dar aşa cum stau lucrurile nu mi-aş pierde prea mult timp cu studii speciale, mai ales că la voi nu există o ierarhie rigidă. In locul tău aş căuta mai -întâi în linişte să văd ce se petrece în jurul meu şi apoi aş accepta la nevoie un serviciu mai modest în calitate de voluntar. în felul ăsta, ai învăţa să înoţi sărind imediat în apă. Dacă, în plus, îţi impui să citeşti în fiecare zi cîteva ore despre probleme de administraţie, meditînd asupra lor, în scurt timp ajungi un funcţionar practic şi totodată bine pregătit, iar diferenţele dintre tine şi cei care au învăţat în şcoli dispar cu desăvîr- şire de-a lungul anilor, în timp ce calităţile caracteristice pentru un bărbat adevărat încep să se afirme. Fie- reşte, aş abandona juriştilor cu studii serioase cariera judecătorească şi anexele ei şi aş insista ca şi alţii să procedeze aşa. Principalul e ca, mai tîrziu, în cariera legislativă, să ştii care e locul lor şi unde au drept la cuvînt, precum şi să-i respecţi atîta timp cât dau viaţă

justiţiei, n-o încalcă şi nu strivesc poporul. Dar mai ales nu tolera judecători laşi in ţara ta ; răstoarnă-i şi lasă-i pradă dispreţului.

— O clipă, conte ! am exclamat, fiindcă se lăsa în voia unei înflăcărări puternice, uitînd de problemele mele acute. Nu sînt încă nici consul, nici tribun !

— N-are importanţă ! strigă el şi mai tare. Dacă ai simultan în faţa ta un judecător laş şi unul nedrept, taie capetele amîndurora şi pe urmă aşează capul celui laş pe trupul celui nedrept, iar pe trupul celui laş, capul celui nedrept ! Să judece apoi mai departe cum or putea !

De data asta tăcu, bău, apoi spuse din nou :

— Cam asta cred eu, ai să mă înţelegi foarte bine ! Nu-1 mai văzusem niciodată atît de agitat pe omul acesta atît de calm îndeobşte ; numai gîndul că eu plecam direct într-o republică şi că aveam să iau parte la viaţa ei puhlică părea să trezească în el alte idei înrudite şi vechi nemulţumiri.

Intre timp ceasul despărţirii sosise în sfîrşit şi nu mai exista nici un motiv pentru o amînare. Văzînd că-mi rezolvasem problemele şi că eram gata de drum, contele plecă imediat după-masă pentru a ajunge în aceeaşi zi la moşie, pe cînd eu porneam spre gara, inaugurată cam în acea vreme. Căci anumite porţiuni de cale ferată din nordul Germaniei fuseseră legate pentru prima oară între ele şi pe acest drum nou puteam ajunge mai repede la graniţa Elveţiei, deşi fără să călătoresc în linie dreaptă. După această schimbare puteam să măsor timpul care se scursese de cînd lipseam de acasă.

Cînd am trecut Rinul şi am intrat in ţară. am găsit-o plină tocmai de zarva acelor acţiuni politice [1] care se încheiau cu procesul de transformare a unei confederaţii de state, veche de cinci sute de ani, într-un stat federativ ; era un proces organic care, prin energia şi diversitatea lui, te făcea să uiţi redusele lui proporţii exterioare, căci nu există nimic mic şi nimic mare în sine, după cum un stup de albine cu multe

1 **Este vorba despre luptele din deceniul al cincilea al secolului trecut, care au luat sfîrşit in 1848, odată cu adoptarea nii constituţii a Confederaţiei helvetice.**

celule, plin de zumzet şi bine înarmat, are mai multă valoare decît <3 uriaşă grămadă de nisip. Era o vreme superbă de primăvară, vedeam străzile şi ospătăriile pline şi auzeam strigăte de mînie provocate de acte brutale, unele reuşite, altele nereuşite. Se trăia în miezul unor transformări, sîngeroase sau nu, cu agitaţii electorale şi modificări ale constituţiei, care se numeau puciuri, şi care erau nişte^ mutări de şah pe eşichierul ciudat al Elveţiei, unde fiecare cîmp era o suveranitate populară mai mare sau mai mică, unele avînd corp reprezentativ, altele nu, una cu drept de veto, cealaltă fără, una orăşenească, alta ţărănească, alta, în sfîrşit, unsă cu alifia teocraţiei[1] de-ţi lua ochii.

Mi-am predat imediat bagajele oficiului poştal şi am luat hotărîrea să fac restul călătoriei pe jos, pentru a cîştiga neîntîrziat şi cu ochii mei o prealabilă cunoaştere a situaţiei ; căci chiar în drumul meu erau multe locuri pline de agitaţie.

Totuşi, pretutindeni în tară plutea o mireasmă albastră ca cerul, din care se desprindea scînteierea argintie a munţilor, a lacurilor şi rîurilor, iar soarele zburda pe verdeaţa tînără plină de rouă. Vedeam formele bogate ale patriei conturîndu-se liniştite şi netede în şesuri şi în ape, abrupte şi crestate îndrăzneţ în munţi, la picioarele mele era pămîntul acoperit de flori, iar aproape de cer un deşert fabulos, toate într-o permanentă schimbare şi adăpostind pretutindeni văi şi regiuni electorale bogat populate. Cu nepăsarea tinereţii şi a copilăriei, consideram frumuseţea ţării drept un merit istoric şi politic, în oarecare măsură drept un act patriotic al poporului şi avînd acelaşi sens cu însăşi libertatea ; treceam voiniceşte prin ţinuturi locuite de catolici şi de reformaţi, prin locuri unde minţile oamenilor se deşteptaseră şi prin altele cufundate cu încăpăţînare în obscurantism.

*** Aluzie la guvernele reacţionare catolice ale cantoanelor din centrul Elveţiei.**

Şi cum mă gîndeam aşa la sita cea mare, plină de constituţii, de confesiuni, de partide, de suveranităţi şi de burghezii, prin care trebuia să se cearnă majoritatea legală, în sfîrşit sigură şi limpede, majoritate care era totodată şi o majoritate a puterii, a sufletului şi a spiritului, capabil să trăiască mai

departe, m-a cuprins dorinţa entuziastă de a mă alătura luptei individual şi ca element ce reflectă ansamblul ; iar în toiul luptei, cu puteri sporite, să mă realizez ca individ destoinic şi plin de viaţă, care, alături de alţii, dă sfaturi şi acţionează, hotărit să ajute la capturarea nobilului vînat al majorităţii, din care el însuşi e o parte, dar care nu-i este mai scumpă din acest motiv decît minoritatea pe care a învins-o, aceasta fiind carne din carne şi sînge din sîngele majorităţii.

Dar majoritatea, am exclamat cu voce tare, este singura putere reală şi necesară în ţară, la fel de concretă şi de palpabilă ca şi natura fizică de care sîntem legaţi. Este unicul reazem de nădejde,- mereu tînără şi mereu la fel de puternică ; iată de ce trebuie pe nesimţite s-o facem să fie raţională şi limpede acolo unde nu e aşa. Este cel mai măreţ şi cel mai frumos scop. Fiind necesară şi inevitabilă, capetele sucite ale tuturor extremelor se îndreaptă împotriva ei, ea continuînd să hotărască mereu, liniştindu-1 .chiar şi pe cel învins, în timp ce farmecul ei veşnic tînăr îl ispiteşte să se prindă din nou la luptă cu ea, menţinînd şi alimentînd astfel propria sa viaţă spirituală. Ea este totdeauna binevoitoare şi dezi- rabilă şi chiar cînd greşeşte, răspunderea comună ajută ca paguba să fie suportată. Dacă-şi recunoaşte eroarea, revenirea pe drumul cel bun este ca o dimineaţă proaspătă de mai şi seamănă cu cel mai graţios lucru posibil. Nici prin minte nu-i trece să se ruşineze prea tare, mai mult chiar, veselia generoasă o face să nu dorească să nu se fi întîmplat eroarea comisă, deoarece i-a îmbogăţit experienţa, i-a trezit dorinţa de a se îndrepta, iar întunericul care se retrage dă luminii o strălucire şi mai mare.

Ea e o datorie plină de farmec, un individ se poate măsura cu ea şi abia după aceea devine un om adevă

rat, realizîndu-se uii admirabil efect alternativ între întreg şi partea însufleţită.

Şi iată că mulţimea priveşte cu ochii mari la individul care vrea să-i prezică ceva, iar acesta, perseverînd cu curaj, dă la iveală tot ce e mai bun în el ca să învingă. Să nu creadă, însă, că e stăpînul ei, căci înaintea lui au mai fost şi alţii, după el vor veni de asemenea alţii şi pe fiecare l-a dat la iveală mulţimea ; el e o parte din ea, amîndoi stau faţă în faţă şi ea poartă un monolog cu el, copilul şi proprietatea ei. Orice adevărat discurs popular nu e decît un monolog pe care-1 ţine însuşi poporul. Fericit acel care, la el în ţară, poate să fie oglinda poporului său, care nu reflecta decît poporul, în timp ce acesta nu este şi nici nu trebuie să fie altceva decît o mică oglindă a lumii mari, însufleţire plină de viaţă.

Aşa îmi vorbeam mie însumi plin de entuziasm, cu cît cerul strălucea mai albastru şi cu cît mă apropiam de oraşul meu natal.

Nu bănuiam desigur că timpul şi experienţa vor tulbura înfăţişarea idilică a majorităţilor politice ; şi mai puţin încă băgăm de seamă că în clipa în care mă pregăteam să intru în acţiune, uitam de învăţămintele istoriei, înainte chiar de a fi făcut primul pas. Că majorităţi imense pot fi otrăvite şi distruse de un singur om, ■că drept mulţumire, pot la rîndul lor să otrăvească şi să distrugă indivizi cinstiţi, că o majoritate care a fost o dată minţită, poate continua să vrea să fie minţită, ridi- cînd mereu noi mincinoşi pe scut, ca şi cînd n-ar fi decît un singur răufăcător conştient şi gata de orice, că, în sfîrşit, nici trezirea cetăţeanului şi a ţăranului, dintr-o eroare a majorităţii, prin care s-a jertfit pe el însuşi, nu-i aşa de trandafirie cînd îl păgubeşte — nu, la toate astea nu mă gîndeam şi nu le ştiam.

Dar şi cu această umbră, inevitabilul şi imperativul majorităţii, fără aprobarea căreia se evaporă pînă şi cel mai puternic autocrat, precum şi măreţia ei curată — cu condiţia să nu fie alterată — ar fi fost destul de puternice ca să-mi călăuzească proiectele şi să nu îngăduie să se stingă setea după viaţa cea nouă. în felul acesta paşii mei deveneau tot mai îndrăzneţi şi mai întreprinzători pînă ce am simţit dintr-o dată caldarimul oraşului sub picioare, şi cu inima palpitând, am început să mă gîndesc numai la mama, care trăia în acest

oraş.

Lucrurile mele trebuie să fi sosit între timp la poştă. Mi-am îndreptat întîi paşii într-acolo, ca să iau imediat cu mine o cutie conţinînd modestele mele daruri de călătorie, şi anume stofă pentru o rochie mai bună, pe care speram s-o conving pe mama s-o poarte, precum şi nişte prăjituri din străinătate, aromate şi rezistente, care să-i îndulcească gura.

Cu această cutie în mînă, treceam, încă în lumina după-amiezii, pe bătrîna noastră stradă ; mi se părea mai însufleţită decît cu ani în urmă. Am văzut că fuseseră deschise noi magazine, că vechile ateliere cu zidurile înnegrite de fum dispăruseră, că mai multe case fuseseră reconstruite, iar altele măcar tencuite din nou. Numai casa noastră, odinioară dintre cele mai curate, era neagră şi afumată cînd m-am apropiat şi am privit în sus, spre ferestrele camerei noastre. Erau deschise şî aveau ghivece cu flori ; dar feţe străine de copii priviră afară, apoi dispărură din nou. Nimeni nu mă băgă în seamă, nimeni nu mă recunoscu în clipa cînd am vrut să intru pe uşa cunoscută, cu excepţia unui bărbat care trecu în grabă strada ţinînd în mînă un metru şi un creion. Era meseriaşul care mă vizitase cîndva cu prilejul călătoriei sale de nuntă.

— De cînd sînteţi aici ? Sau poate aţi sosit chiar acum ? exclamă el, întinzîndu-mî grăbit mîna.

— Am sosit chiar în clipa asta, am spus, şi el m-a rugat să intru repede o clipă la el înainte de a mă duce sus.

M-am supus cu o încordare plină de teamă şi m-am pomenit într-o prăvălie frumoasă, în care tînăra femeie stătea la birou. Se apropie şi ea imediat ca să mă întîm- pine şi-mi spuse :

— Pentru Dumnezeu, de ce-aţi venit atît de tîrziu ?

Stăteam locului speriat fără să pot ghici încă ce putuse pricinui atîta agitaţie la aceşti oameni. Dar vecinul nu întârzie să mă lămurească.

— Buna dumneavoastră mamă e atît de grav bolnavă, încît poate nu e indicat să vă înfăţişaţi neanunţat şi pe neaşteptate la ea. De azi dimineaţă n-am mai auzit ce se întîmplă cu ea ; acum însă, cel mai bun lucru ar fi ca soţia mea să se repeadă pînă dincolo şi să vadă cum stau lucrurile. Intre timp, dumneavoastră aşteptaţi aici !

Fără să-mi vină a crede în posibilitatea unei întorsături atît de triste, şi totuşi mihnit, m-am aşezat fără o vorbă pe un scaun cu cutia pe genunchi. Femeia traversă repede strada şi dispăru pe uşa care avea să mai rămînă încuiată pentru mine ca pentru un străin. Cu ochii plini de lacrimi vecina se întoarse şi spuse cu vocea voalată :

— Veniţi repede, mă tem că n-o mai duce mult, un preot e acolo ! Dar se pare că biata femeie nu mai e conştientă !

Şi o luă din nou repede înaintea mea ca să-mi fie la îndemînă în caz de nevoie, în timp ce eu o urmam cu genunchii tremurînd. Vecina urcă repede şi cu paşi uşori scările ; la diferite etaje vedeam oameni în pragurile uşilor lor, în atitudini solemne şi vorbind în şoaptă ca în casa unui muribund. Şi în faţa apartamentului nostru se aflau nişte oameni pe care nu-i cunoşteam ; femeia care mă călăuzea în vechea casă părintească trecu şi prin faţa acestora şi eu am urmat-o pînă în pod, unde am văzut lucrurile noastre aşezate grămadă şi unde mama era instalată într-o cămăruţă. Vecina deschise încet uşa acesteia. Şi iată, biata de ea zăcea pe patul de moarte, cu braţele întinse peste cuvertură, fără să-şi întoarcă faţa de o paloare cadaverică nici la dreapta, nici la stînga, şi respirând încet. în trăsăturile adînc săpate, o durere puternică părea să-şi trăiască ultimele clipe, făcînd loc calmului resemnării şi al neputinţei. în faţa patului şedea diaconul parohiei şi citea o rugăciune pentru muribunzi. Am intrat fără cel mai mic zgomot şi am rămas nemişcat pînă a terminat. După ce a închis domol cartea, vecina s-a apropiat încet de el şi i-a şoptit că fiul bolnavei sosise.

— în cazul acesta mă pot retrage, a spus el, m-a privit o clipă cu atenţie, a salutat şi a plecat.

Vecina s-a apropiat de pat, a luat o cîrpă mică şi a şters cu gingăşie fruntea umedă şi buzele bolnavei, apoi în timp ce eu continuam să stau ca un acuzat în boxă, cu pălăria în mînă şi cutia la picioare, ea s-a aplecat şi a spus cu o voce blîndă care nu o putea speria pe bolnavă :

— Doamnă Lee ! Heinrich e aici !

Deşi aceste cuvinte rostite foarte lin fuseseră spuse atât de desluşit, încît le auziseră pînă şi femeile adunate în faţa uşii deschise, ea nu reacţioni decît întor- cîndu-şi încet ochii spre vecina care-i vorbea. între timp, de durere, şi fiindcă în

cameră aerul era stătut şi înăbuşitor, mi se tăiiase răsuflarea. Căci, în nepriceperea ei, îngrijitoarea, care şedea ghemuită într-un colţ, ţinea închisă ferestruica odăiţei şi în plus trăsese şi perdeaua verde, de unde am dedus că în ziua aceea nu trecuse încă nici un medic pe acolo.

Cu un gest automat am dat la o parte perdeaua şi am deschis fereastra. Aerul curat de primăvară şi lumina, care intră odată cu el, treziră pe chipul acela serios, care începea să încremenească, o licărire de viaţă ; pe pomeţii obrajilor slabi pielea tremură uşor ; mama făcu o mişcare energică cu ochii şi îndreptă asupra mea o lungă privire întrebătoare, cînd, apleeîndu-mă spre ea, am apucat-o de mîini ; dar cuvîntul care stătea pe buzele ei tremurînde nu-l mai putu rosti.

Vecina ieşi, luînd-o şi pe îngrijitoare, închise încet uşa şi eu am căzut în genunchi lîngă pat strigînd : „Mamă ! Mamă !“ şi mi-am lăsat plîngînd capul pe pătură. O răsuflare mai puternică şi un horcăit mă făcu să sar din nou în sus şi atunci am văzut că ochii aceia credincioşi se stinseseră. Am luat în mîini capul neînsufleţit şi. pentru prima oară poate. în viaţa mea, l-am ţinut aşa. în mîini, cel puţin pe cît îmi puteam aduce aminte. Numai că se sfîrşise pentru totdeauna.

Mi-a venit în minte că ar trebui să-i închid ochii, că pentru asta eram acolo şi că poate ea va mai simţi

dacă voi neglija să-mi fac datoria, dar cum eram novice şi nepriceput în aceste îndeletniciri dureroase, am făcut-o cu o mînă nesigură şi timidă.

După un timp femeile au intrat din nou şi cînd au văzut că mama a murit, s-au oferit să facă cele cuvenite şi s-o îmbrace pentru a o pune în sicriu. Cum eram de faţă, mi-au cerut instrucţiuni pentru îmbrăcămintea moartei. Am deschis unul din dulapurile din pod, care era plin cu rochii bune, strînse, cruţate de ani de zile şi demodate. îngrijitoarea mi-a spus însă că trebuia să existe o rochie de înmormîntare, despre care-i vorbise răposata şi intr-adevăr am găsit-o învelită într-o pinză albă, jos în dulap. Cînd şi-o făcuse nu ştiam.

Femeile îmi povestiră că moarta supărase prea puţin pe cei din jur în timpul bolii sale, că zăcuse liniştită şi răbdătoare şi că nu ceruse mai niciodată nimic.

Capitolul cincisprezece

MERSUL VIEŢII

în timp ce femeile pregăteau cum se cuvine patul şi cadavrul, am primit invitaţia vecinei de a mă duce la ea spre a mă odihni. înainte de a discuta despre altceva, vecinul încercă cu prudenţă să afle despre situaţia şi împrejurările favorabile prin care trecusem. Nu i-am ascuns că în perioada trecerii sale prin acel oraş eram într-o situaţie grea, pe urmă însă i-am adus la cunoştinţă întorsătura mai bună pe care o luaseră lucrurile şi i-am povestit totul, cu excepţia problemelor de dragoste, arătîndu-i totodată, ca un fel de justificare şi cu lacrimi în ochi, valorile pe care le aveam la mine. Am dat la o parte banii şi hîrtiile, mi-am rezemat capul pe masa străinului aceluia şi am izbucnit în plîns.

El rămăsese locului, zguduit şi tăcut, şi abia după ce m-am liniştit oarecum îşi exprimă o anumită indignare faţă de desfăşurarea nefericită a lucrurilor şi nu se putu stăpîni să mi-o împărtăşească. După ce mama aşteptase vreme îndelungată întoarcerea mea sau cel puţin o scrisoare, fiind totodată şi cam bolnavă, primise într-o zi o citaţie să se prezinte la chestura de poliţie. După cum ne închipuiam amîndoi, trebuie să fi fost vorba de cercetările făcute de autorităţile germane în legătură cu persoana mea pentru moştenirea lăsată de Joseph Schmalhofer. Indiferent dacă stupida omisiune a motivului acestor cercetări se datora autorităţilor germane sau celor de aici, fapt e că mama, întrebată de adresa mea, nu putu s-o spună, ci rămase locului înspăimîntată şi întrebă tremurînd despre ce era vorba ; atunci i se răspunse că nu se ştia, că era pur şi simplu o citaţie pentru mine ca să mă prezint în faţa tribunalului ; probabil că fugisem lăsînd datorii neachitate sau ceva asemănător. Această interpretare fusese discutată în cercuri

mai largi şi în urma a tot felul de aluzii, sărmana, femeie fusese întărită în credinţa că umblam prin lume plin de datorii şi de lipsuri.

Vestea de mai sus i se anunţase puţin după ce achitase cu greu dobînzile adunate pentru capitalul împrumutat pe casă. şi acum, după denunţarea împrumutului în toiul marilor ei griji, trebuise să caute un nou împrumut. Nu reuşise însă să găsească bani, pentru că unii voiau s-o scoată din casă, în spatele acestei afaceri exis- tînd oameni dornici de profit, printre care şi tinichigiul care între timp se ridicase, care mai locuia în casa noastră şi care spera s-o cumpere el. Şi pe la noi se vorbea, în sfîrşit, de construirea unei căi ferate, gara urmînd să fie nu departe de strada noastră, astfel că valoarea terenului începu să crească aproape zilnic, fără ca mama, izolată cum era, să ştie ceva despre aceste lucruri.

Grija de două şi chiar de trei ori mai mare îi scurtase fără îndoială zilele, deoarece termenul de plată se apropia cu fiecare săptămînă.

— Dacă aş fi avut idee despre această situaţie, spuse vecinul, mi-ar fi fost lesne să-i dau un sfat, dar discreţia mamei dumneavoastră facilita intenţiile speculanţilor de a ţine în secret afacerea, şi abia acum cîteva zile cînd aceşti domni erau siguri de pradă, am aflat intimplător totul. Acum că sînteţi aici, mai puţin de a zecea parte din banii pe care-i aveţi în faţă ajung pentru achitarea datoriei şi degrevarea casei care este de altfel foarte puţin grevată, după cîte ştiu, şi care v-ar aduce un cîştig frumos dacă aţi vrea s-o vindeţi. Pentru că, deşi e veche şi nu-i arătoasă la înfăţişare, e totuşi solid clădită şi are mult spaţiu nefolosit, care poate deveni cu uşurinţă locuibil. Şi uite, a trebuit ca totul să se întîmple aşa !

Gîndul că o întîmplare nefericită şi viclenia unor oameni lacomi.de cîştig jucaseră un rol în această împrejurare nu-mi uşura nicidecum povara, care se prăbuşise pe conştiinţa mea cu o greutate faţă de care apăsarea imaginii de fier a Dorotheei părea uşoară ca un fulg. Sau invers : aş putea spune că greutatea se prefăcea într-o senzaţie de gol, aşa cum un frig puternic

seamănă cu o văpaie. Era ca şi cum propria mea persoană s-ar fi desprins de mine.

N-am acceptat invitaţia amabililor mei vecini de a dormi la ei, fiindcă mi se părea peste putinţă s-o las singură pe mama. M-am întors din casa noastră o dată cu înserarea. în pragul odăii sale l-am găsit şi pe oacheşul tinichigiu ; l-am salutat şi el m-a invitat, exa- mmîndu-mă cu o privire cercetătoare, să intru la el, lucru pe care l-am refuzat, rugîndu-1 doar să-mi dea o luminare. După ce am căpătat-o, am urcat iar în pod, am intrat în cămăruţă, am aprins o veche lămpiţă de alamă, la a cărei flacără o văzusem şezînd pe mama ani de zile în lungile seri de iarnă. Lămpiţa era neglijată şi nu mai strălucea de curăţenie, dar era plină de petrol. Şi iată că acum mama zăcea împăcată şi eu, care zăbovisem atîta, fără gînd să mă întorc la ea, mai găseam totuşi oarecare mîngîiere în prezenţa ei liniştită, incapabil fiind să mă gîndesc că va lua sfîrşit. Mi-am făcut de lucru cu nefericita mea cutie, am deschLs-o şi am scos din ea stofa fină de lînă, pe care i-o luasem pentru o rochie. Mă pregăteam să desfac bucata de stofă şi s-o întind ca o pătură uşoară şi ocrotitoare peste pat şi peste cadavru, pentru a i-o apropia totuşi, dar inutilitatea unui astfel de gest de afecţiune, într-un moment atît de serios, îmi apăsa sufletul ; am împăturit stofa la loc şi am pus-o din nou în cutie. Cu toate că eram obosit de cele cîteva zile de călătorie pe jos, am petrecut noaptea treaz, aşezat pe scăunaşul de paie de lîngă geam, aţipind totuşi din cînd în cînd ; de fiecare dată însă, trezirea era şi mai dureroasă, cînd realizam din nou prezenţa neînsufleţită a mamei.

A doua zi veni un reprezentant al societăţii de înmormîntare, la a cărei întemeiere participase şi tata, şi făcu toate formalităţile ; eu n-aveam nevoie să fac un pas. Pînă şi cheltuielile fuseseră de mult acoperite prin contribuţia regulată a mamei ; ba chiar ulterior mi s-a mai restituit o mică sumă. Aşadar, şi în această privinţă părăsise lumea fără să facă nici un fel de greutăţi celorlalţi.

Căutînd hîrtiile resipective în lucrurile pe care le lăsase, a trebuit **să** deschid dulapul şi biroul, unde am **găsit** tot felul de obiecte secrete, pe care nu le văzusem niciodată. într-o casetă de lemn, ferecată cu cositor, se aflau podoabe îngălbenite din tinereţea ei : flori artificiale, o pereche de pantofi albi de atlas, panglici mototolite, folosite foarte puţin sau chiar deloc. în afară de asta, erau cîteva vechi almanahuri cu cotoare aurite, probabil cadouri de

demult şi, ceea ce m-a surprins mai tare, o carte cu o mică culegere de poezii sau de cîntece copiate, care-i plăcuseră probabil cînd era fată tînără. Printre pagini se afla o filă liberă, îndoită, acoperită tot de caligrafia ei de pe vremea aceea, acum ştearsă şi pe care se putea citi :

DREPT PIERDUT, FERICIRE PIERDUTA

Fericirea cînd ţi-e dată, soartă de-aur te aşteaptă,
Mulţumeşti popor şi oameni, ţara ţi-o faci mare, dreaptă!
Fericirea în dreptate, veselia-i a ta parte,
Binele-l aduci cu tine, ca un om cu multă carte !

Dreptatea de ţi-o fi scrisă, dar în ghinion purtată,
E ca marea în furtună, ca o soartă *blestemată !*
Căci zadarnic valul, stînca zadarnic o va lovi,
Perlele de-ajung pe maluri, pe nimeni n-or ferici.

Pe un marinar pe vremuri şi de ani încărunţit,
L-am zărit plutind pe ape, de necazuri bîntuit,
Ca scutul unei yneduze, el încremenit părea,
Ca neliniştea din sine, cum alta nu exista.

Marinarul din poveste, trista viaţă îşi dnta,
Şi-o cînta mereu, oriunde, făr'a putea înceta :
Pe a valurilor coamă, furtuni multe-am biruit,
Dar acuma sînt aicea, ca de soartă pedepsit.

Valul mării, cum se ştie, era veşnic sluga mea,
Marea, oricît de-nverşunată, chiar ea mi se supunea Căci nădejdea-mi era una, în dreptate, neclintit,
Dar aâum dreptatea aceasta, iată că m-a părăsit.
E călcată în picioare, e zdrobită de cruzimi,
Aruncată-i în prăpastie, aruncată-n profunzimi.
Stea căzută, stea pierdută, tu lovită-ai fost din greu, Parc-au trecut ani o mie, de cînd erai dreptul meu.

Cînd ascult acuma marea, eu furtuna-mi o ascult,
Pe maestru acela straşnic, îoţi l-or fi uitat de mult, De-am avut noroc in viaţă, ori de n-am avut deloc, Fericire ori durere, azi mă pot zdrobi pe loc.

De ce gen era plăcerea care îndemnase cîndva pe o fată atît de tînără să copieze şi apoi să păstreze o poezie atît de ciudată ?

Am mai găsit şi alte fragmente scrise şi anume din ultimii ani. dacă nu chiar din ultima perioadă. Intr-un mic dosar, care conţinea un stoc neînsemnat de hîrtie pentru scrisori, am găsit o foaie, care făcuse probabil parte dintr-o scrisoare, căci scrisul începea sus de tot. în colţul din stînga. Fragmentul suna astfel :

„Dar dacă Dumnezeu admite intr-adevăr ca fiul m?v. să fie nefericit şi să ducă o viaţă de vagabond, atunci mi se pune întrebarea dacă nu cumva vinovata sîn,t eu, mama lui, în măsura în care din neştiinţă am neglijat să-i dau o *educaţie serioasă şi i-am lăsat copilului o libertate şi o voinţă prea neînfrînată. N-ar fi trebuit o ar* 7 *cu ajutorul unor pameni cu experienţă să încerc să-i. impun fiului meu ioarecare disciplină ,pentru ca să fie îndrumat către o meserie sigură şi rentabilă, în loc să-l las aşa, neştiutor de <cele lumeşti cum era, pradă unor pasiuni nejustifiâate, care înghit o mulţime de bani* şi sînt *lipsite de ţintă ? Cînd văd cum unii părinţi înstăriţi îşi obligă fiii să-şi cîştige pîinea deseori încă înainte de a împlini douăzeci de ani, cînd văd că acest procedeu pare să fie de folos acestor fii, atunci trista, străvechea imputare âe-mi fac e de două ori mai apăsătoare. în naivitatea mea nu mi-aş fi închipuit niciodată că voi cunoaşte vreodată o asemenea experienţă. Desigur, am cerut sfaturi cînd p. fost t-azul, dar ori de cîte ori dorinţele copilului meu nu găseau aprobare, încetam să*
mai întreb şi-l lăsam să-şi facă voia. în felul acesta mi-am depăşit posibilităţile şi, închipuindu-mi că am dat viaţă unui geniu, jam *păcătuit împotriva modestiei şi i-am făcut un rău copilului meu,* I*din tare poate nu-şi va mai reveni niciodată. Unde* !sd *caut acum ajutor ?“*

Aici scrisul se întrerupea, căci din cuvîntul următor nu era decît iniţiala. Cui îi fusese adresată oare această scrisoare şi dacă fusese trimisă cu sau fără fragmentul de mai sus, nu ştiam şi n-am găsit nici un răspuns printre scrisorile păstrate. Probabil că mama renunţase totuşi la povestea asta. In schimb ciudata problemă a dreptului din poezia despre fericirea pierdută se contopea cu cea din fragmentul de scrisoare şi treceau asupra mea, unicul responsabil de

această vină.

în felul acesta, oglinda, care trebuia să reflecte viaţa poporului, se spărsese şi individul plin de speranţe care voia să crească odată cu majoritatea populară îşi pierduse drepturile. Căci distrugînd izvorul nemijlocit al vieţii, care mă lega de popor, nu aveam nici un drept să doresc o colaborare în rindurile acestui popor, conform proverbului : Cel care vrea să îndrepte lumea să măture mai întîi în faţa uşii sale.

După ce mormîntul bietei mame se închise, am locuit o vreme în odăiţa în care murise. Apoi după sfatul vecinului, am vîndut casa şi am cîştigat într-adevăr în această tranzacţie mulţi bani, astfel că împreună cu suma pe care o adusesem cu mine, eram acum în posesia unei mici averi, din care puteam trăi modest şi retras. Dar caracterul întîmplător pe care-1 avea această mică comoară nu-mi permitea să mă bucur de ea, cu atît mai puţin să clădesc pe o'asemenea bază o viaţă inactivă ; în plus, dat fiind că omul e însufleţit nu numai de instinctul de conservare fizică, ci şi de unul moral, m-am apucat de anumite studii urmînd sfaturile contelui şi nu pentru a mă distinge, ci doar pentru a mă pregăti atît cît trebuie ca să ocup un post liniştit şi lipsit de pretenţii şi pentru a avea o oarecare privire de ansamblu asupra sistemului din care făcea parte. In afară de asta, am citit lucruri şi mai grele, şi mai frumoase, de interes general, pentru a oferi gândurilor mele timide şi zbuciu

mate anumită libertate şi destindere. Căci, în timp ce căinţa şi durerea provocate de moartea mamei se transformau treptat într-un fundal mohorît, dar egal şi liniştit pentru lipsa oricărei bucurii, imaginea Dorotheei căpăta iar viaţă, deşi fără să aducă lumină în acest întuneric.

Continuam să port într-un portofel, tipărite pe hîrtie verde, versurile despre speranţă, pe care le citeam din cînd în cînd, scuturînd din cap şi suspinînd neîncrezător. Presupunînd că acel caz fericit pe care-1 prevesteau vorbele simple s-ar fi realizat, mă aflam totuşi în situaţia de a trebui să mă tem de el, şi eram aproximativ în dispoziţia unui fanfaron care a atras la el în depărtări o femeie splendidă, căreia nu-i poate arăta cocioaba mizeră în care locuieşte. Nu mă simţeam în stare să port nici măcar o corespondenţă amicală de la distanţă, deoarece mă jenam să recunosc adevărata mea situaţie, dar nici nu voiam să mint. O dată pentru totdeauna, vremea micilor fanfaronade şi a fanteziilor, chiar în sensul inofensiv al cuvîntului, trecuse.

Abia după vreo zece luni mi-am luat inima în dinţi şi i-am putut scrie contelui, fără să-l mint sau să-i fac o impresie prea jalnică.

El nu-mi plăti întîrzierea cu aceeaşi monedă ; peste puţin, am primit de **Ia** el o scrisoare lungă, în care discuta în cuvinte frumoase poziţia mea, în măsura în care o înţelegea, înfăţişîndu-mi mersul vieţii care trece prin palate şi colibe, îi încearcă pe buni şi pe răi, schimbîn- du-se neîncetat fiindcă aşa îi e felul.

„Cît despre Dorothea noastră, continua el, *şi-a găsit şi ea cu prisosinţă ce i şe cuvenea, şi noi ceilalţi împreună cu ea. De cînd ai plecat s-a întîmplat o aventură care a transformat-o, nici mai 'mult nici mai puţin în nepoata mea de sînge ! Nu-ţi pot descrie pe larg desfăşurarea lucrurilor, ţi le schiţez doar în cîteva cuvinte : Văduva fratelui meu mort în evenimentele din America de Sud, murind* '$i *ea peste puţin, ia decis prin testament ca fetiţa ei să fie trimisă prin nişte oameni de încredere la rudele sale germane. Oamenii aâeştia însă n-au* fost *cinstiţi. Pentru a putea păstra o parte din avere, care,* din *imprudenţă, le fusese încredinţată odată cu copilul (sumă fără importanţă, de altfel), îmi lăsaseră copilul la îndemînă, lepădîndu-se de el. Se aflau într-adevăr printre emigranţii porniţi spre Rusia de sud, sau mai bine zis li se 'alăturaseră cu*

intenţii viclene pe drum în regiunea Dunării. Cum din America n-a mai sosit niciodată vreo informaţie, după cum nu sosise nici înainte vreo înştiinţare âu privire la trimiterea copilului şi moartea mamei şale, toate aceste lucruri s-au putut în- tîmpla. Abia de curînd, fiindcă cei doi păcătoşi, care îm- bătrîniseră, erau chinuiţi de mustrări de Conştiinţă şi probabil se aşteptau la o răsplată generoasă, •s-au prezentat cu toate dovezile obişnuite în asemenea istorii cu regăsiri bine păstrate ; drept urmare, patria noastră germană are o contesă în plus ! Nu ştiu cît va mai dura pînă ce Dorothea va ajunge subiectul unuia sau mai multor romane ; eu am pregătit-o şi pentru cîteva piese de teatru şi melodrame. Dar ea nu mă ascultă, căci a şi început *să ticluiască partea a doua a romanului. Acum patru săptămini contesa Dorothea W...berg (de acasă se numeşte Isabel) s-a logodit jcu tînărul baron Theodor von W...berg. E un băiat drăguţ şi ager, dintr-o familie care poartă acest nume, deşi de sedole nu mai are* nimic comun cu *a noastră. Are să i* ,se *facă rost de un titlu de conte şi eu voi admite* ca *dreptul de majorat să treacă asupra lui. Pentru că am tot atît de puţine* lmotive *să împiedic continuarea numelui cît s-o doresc. Aşa cum stau lucrurile, aceasta îmi este absolut indiferent, abstracţie făcînd poate bucuria fetei cînd vede că-i fac -pe plac* logodnicului ei.*

Acum însă urmează nişte consideraţii care nu ne privesc decît pe noi *doi, scumpe prietene Heinrich ! Mi-am dat prea bine seama* >că *erai îndrăgostit de Dortchen* ! *M-am prefăcut că nu văd, fiindcă nu mă amestec în asemenea treburi, unde oamenii pot să se descurce singuri şi ştiu ce au de făcut. în special naţia fiinţelor cu păr lung e atît de nechibzuită că nu merită să te amesteci cu sfaturile dacă nu-i nevoie. Nici tu nu i-ai fost indiferent fetei, mai* ai şi *acum trecere la ea, astfel că lucrurile se prezintă cam aşa : dacă în timpul şederii tale aici ai fi procedat ca un om AL minte, ceea ce nu s-a întim- plat, adică ai fi profitat de timp şi de poziţia bună în care te aflai, sau dacă îndată după sosirea ta în patrie ai fi dat semne de viaţă, cred că Dorothea ar fi rămas a ta pînă în ziua* de *azi. Dar după* lce iai *lăsat să treacă un interval de timp atît de misterios, ea a sărit peste această prăpastie la apariţia unui peţitor hotărît, ! care* b *reintroduce în chip atît de fericit în ordinea lumească.*

Dar, făcînd abstracţie şi *de* aceste *lucruri lesne de înţeles, nu trebuie ;să judecăm cu prea multă asprime nestatornicia 'copilei, în măsura în care poate fi vorba de aşa ceva. Femeile*

‚astea drăguţe sînt atît de preocupate de ele însele şi de fapt sînt atît de des nevoite să suporte singure şi cu tot felul de superinţe consecinţele actelor lor, încît acesta explică repeziciunea cu care se transformă uneori instinctele lor. Perioada lor de înflorire trece atît de repede, încît atîta timp cît nu spun cuvinte decisive, nu se prea hotărăsc pentru aşteptarea care pare să înceapă şi-şi rezervă pe tăcute dreptul de a lua orice altă decizie. Dacă au dat cuiva speranţe şi n-au fost ascultate la timp, trec mai departe. Căci vor să nască şi să crească copii cît timp sînt tinere şi nu cînd încep să devină nişte matroane. Şi tocmai cele mai frumoase şi mai sănătoase pornesc cu mai multă \energie în întîmpina- rea menirii lor, renunţînd iapoi adesea la o Căsătorie dacă au pierdut motnentul cel mai potrivit.

Căsnicia mea personală a fost considerată un fel de unicum şi *oamenii spuneau că aşa trebuia să fie deoarece se căsătoreau două unicate. In măsura în care se refereau la persoana mea, era fireşte doar o persiflare a lepădării mele de prejudecăţi; şoţiei mele însă cuvîntul i se potrivea în cel mai bun înţeles ; şi totuşi depindea de un fir de* .păr ca *să mi-o ia altcineva.*

Acesta e tot u*n fragment din mersul vieţii!“.*

N-aveam nevoie de această confidenţială mîngiiere din partea prietenului meu mai în vîrstă pentru a alunga din mine duhurile pasiunii. Simplul fapt că Dorothea se logodise şi că se numea Isabel contesă de W...berg, mă făcea să mă gîndesc la situaţia în care aş fi pus-o eu, chiar dacă ar fi continuat să fie un copil găsit, dacă eu aş fi fost mai puţin rezervat şi dacă între noi s-ar fi Înfiripat o legătură. Mi se părea că cineva ar fi vrut să închidă o pasăre mare de vară într-o colivie mică pentru greieri. Grija tainică de a fi expus unei asemenea ruşini datorită celei mai frumoase realizări a fericirii cădea ca o piatră de pe inima mea, lăsînd în urmă numai dorul liniştit după iubita pierdută, care convieţuia în bună înţelegere cu doliul după mama. Desigur, mersul acesta al vieţii mă costa cam scump, fiindcă drumul ocolit pe la castelul contelui însemnase nu numai pierderea mamei, ci şi încrederea într-o revedere cu ea, precum şi credinţa în Dumnezeu, toate acestea fiind lucruri a căror valoare nu dispare din lume, şi care iese mereu la iveală.

C a p i t o l u l

ş a i s p r e z e c e

MASA LUI DUMNEZEU

Cu aproximativ un an mai tîrziu, lucram în cancelaria unei mici subprefecturi din vecinătatea bătrînului meu sat natal. Aici puteam trăi în linişte, bucurîndu-mă de o activitate modestă dar variată şi găsindu-mă intr-o situaţie intermediară între administraţia comunală şi cea de stat, astfel încît aveam o privire generală şi în straturile superioare şi în cele inferioare ale societăţii, învăţînd încotro se îndreaptă lucrurile şi de unde vin. Dar ele nu puteau alunga umbrele care-mi umpleau sufletul jefuit, şi fiindcă tot ce vedeam şi auzeam lua o nuanţă întunecată, aveam impresia că şi oamenii pe care-i întîlneam în acest mediu nou arătau mai întunecaţi decît erau în realitate. Cîrid am văzut că şi aici apărea tendinţa spre delăsare şi uitarea datoriei, că fie- -care încerca să tragă spuza pe turta sa, că invidia şi gelozia se cuibăreau în chip supărător pînă şi în cele mai neînsemnate relaţii de servioiu, am început să cred că răul e o trăsătură de caracter a întregului popor şi a întregii colectivităţi, care în amintirea mea şi de la distanţă mă ademenise în mod atât de înşelător. Dar cînd mă gîndeam la conştiinţa mea încărcată tăceam in loc să-mi spun părerea deschis în ocaziile potrivite. Mă mulţumeam să-mi îndeplinesc obligaţiile oît puteam mai regulat şi mai fără gălăgie, ca să-mi trec timpul fără agitaţii, dar şi fără speranţa într-o viaţă mai bună. Oamenii considerau purtarea mea drept un model de conştiinciozitate faţă de obligaţiile de serviciu, şi fiindcă erau mai buni şi mai binevoitori decît credeam eu, m-au făcut după un număr de ani, fără

intervenţia, ci împotriva voinţei mele, preşedintele administraţiei unui district. Această funcţie mă obliga să ies mai mult între oameni şi să iau parte 1a diferite întrunirii, deşi îmi păstram atitudinea de funcţionar c*m melancolic şi cam mo

nosilabic. Fiindcă acum puteam privi mişcarea politică în linii mai mari şi mai îndeaproape, am făcut cunoştinţă cu un năravˌ care era într-adevăr nou pentru mine, deşi, din fericire, nu era chiar dominant. Am văzut, deci, că în scumpa mea republică există oameni care considerau acest cuvînt drept o vorbă goală, şi care se fîţîîau încoace şi încolo cu el asemenea tîrfelor care se duc la iarmaroc cu ian coşuleţ gol pe braţ. Alţii vedeau în noţiunile de republică, libertate şi patrie trei capre pe care le mulgeau fără încetare, pentru a face din laptele lor tot felul de bucăţele de brînză, deşi foloseau aceste cuvinte cu o aparentă evlavie ca nişte farisei sau nişte Tartufi. în sfîrşit alţii, slugi ale propriilor lor vicii, adulmecau peste tot numai servitute şi trădare, asemenea unui biet cîine al cărui bot a fost uns cu brînză de vaci, drept care-şi închipuie că toată lumea e aşa ceva. Această bănuială de servitute n-avea decît o mică putere de circulaţie, totuşi patriotica laudă de sine continua să fie la mare preţ. Toate la un loc constituiau un mucegai periculos, în stare să distrugă o comunitate dacă creşte prea tare. Totuşi, majoritaţea era sănătoasă, şi îndată ce începea să se agite mai serios, tot mucegaiul se pulveriza de la sine. în schimb, în dispoziţia mea bolnăvicioasă, eu aveam impresia că paguba produsă de neadevăruri era de zece ori mai mare decît în realitate, dar tăceam, în loc să-i calc pe bătătură pe flecarii ipocriţi. în felul acesta, treceam sub tăcere unele lucruri pe care le-aş fi putut dezvălui cu real folos. Am simţit că asta nu mai însemna viaţă şi că nu mai puteam continua aşa. Am început deci să mă frămînt întrebîndu-mă cum aş putea scăpa din această nouă captivitate a spiritului. Uneori se făcea simţită, din ce în ce mai limpede, dorinţa de a nu mai exista.

într-o zi, după ce timp de cîteva ore bătusem şoselele districtului meu administrativ ca să controlez împreună cu constructorul în ce stare se află, m-am despărţit de însoţitorul meu fiindcă simţeam dorinţa de a mai face o bucată de drum singur. Am ajuns astfel într-o vale îngustă şi izolată între două coaste înverzite, unde domnea atîta linişte că puteam auzi adierea înceată a aerului peste vîrfurile înalte ale copacilor. Am recunos-

-cut dintr-o dată că valea aceea făcea parte din ţinutul

meu natal, deşi relieful ei era atît de simplu. încît nu oferea ochiului nimic deosebit şi nici o aşezare omenească nu se arăta nicăieri.

Cam pe la mijlocul drumului care tăia valea m-am trîntit pe o mică movilă de pămînt înverzit şi m-am lă-3at pradă amintirilor dureroase, gîndindu-<mă la toate speranţele, pierderile, greşelile şi păcatele mele. Am mai scos odată bileţelul verde al Dorotheei, care se mai afla şi acum într-o cută a agendei mele. Am citit : „Speranţa ■e totdeauna binevoitoare cu inimile credincioase" şi m-am mirat că purtam încă asupra mea micul cec fals. Cum tocmai atunci se pornise o slabă adiere de vînt peste pămintul cald, i-am dat drumul şi s-a depărtat flutu- rînd încet pe iarba şi pe florile cîmpului. fără să mă mai uit după el.

..Cel mai bine ar fi, m-am gîndit, dacă ai dormi sub sînul blajin al pămîntului şi n-ai mai şti de nimic ! Ce liniştit şi frumos ar fi să te odihneşti aici !“

După acest suspin, pe care nu-1 scoteam pentru prima oară, privirile mele rătăciră întîmplător pe coasta cealaltă, la jumătatea căreia se afla o dungă stîncoasă alcătuită din pietre cenuşii. Tot întîmplător am zărit o siluetă uşoară, la fel de cenuşie, lunecind sau plutind pe lîngă această dungă stîncoasă, şi deoarece coasta era luminată de soarele înserării, umbra siluetei luneca şi ea pe perete. Ştiam că pe acolo trecea o potecă îngustă la marginea stâncii şi urmăream cu ochii apariţia, care se mişca într-un ritm amintitor de ceva văzut undeva. Cînd silueta, care, hotărît lucru, era feminină, ajunse la capătul peretelui stîncos, se întoarse şi porni înapoi pe acelaşi' drum ; ai fi zis că spiritul muntelui ieşise din stîncă şi se plimba în sus şi-n jos în lumina serii.

Bucuros că-mi puteam alunga măcar în parte gîndurile grele, m-am ridicat în picioare, am trecut drumul şi am urcat prdn păduricea care îmbrăca poalele pantei pînă la ea. De acolo se putea vedea pînă în vale, şi în depărtare strălucind în lumina înserării se zărea aşezarea unde-mi aveam biroul. Intorcîndu-mă în direcţia aceea am văzut persoana de adineauri la

marginea stîncii şi privind într-acolo. Apoi s-a întors iar şi a făcut drumul

Înapoi, sosind tocmai în întâmpinarea mea. Abia începuse să se apropie de mine că în ciuda modei străine după care era îmbrăcată am recunoscut-o pe Judith, despre care nu mai aflasem un cuvînt de zece ani. în locul costumului pe jumătate ţărănesc, în care o văzusem ultima oară, purta acum o rochie de cucoană dintr-o stofă uşoară gri, şi un voal de aceeaşi culoare înfăşurat in jurul pălăriei şi al gîtului. Totul insă părea atît de firesc, ba chiar de comod, încît se vedea că mişcările ei sigure îşi făcuseră loc de la sine în cutele mai bogate şi mai largi, fără să fi arătat cît de cît neglijentă sau <4is- graţioasă. Se înţelege că în clipa aceea n-am făcut asemenea observaţii; ele explică doar impresia pe care mi-a făcut-o această apariţie nesperată.

Cei zece ani nu lăsaseră nici o schimbare pe faţa ei, afară doar că avea mai multă siguranţă de sine şi părea mai curînd înnobilată decît urîţită de o expresie sibilină. Pe fruntea şi pe buzele ei se puteau citi experienţa şi cunoaşterea oamenilor, deşi în ochii ei tot mai lucea naivitatea unui copil al naturii.

Şi aşa, cu privirile uluite aţintite asupra ei, am văzut-o apropiindu-se de mine şi încetinindu-şi paşii cînd m-a zărit. înfăţişarea mea trebuie să se fi schimbat totuşi mai mult decît a ei, fiindcă păru nehotărîtă, grăbi paşii, oprindu-se totuşi din nou cu intenţia să treacă pe lingă mine. Asta mi-a inspirat şi mie o oarecare nesiguranţă şi abia cînd am ajuns chiar în faţa ei pe poteca îngustă, n-am mai avut nici o îndoială şi am strigat:

— Judith !

Dar în acelaşi timp faţa ei frumoasă fu străbătută de o bucurie sinceră, deşi nespus de calmă ; mîna mea se pomeni in mîna ei caldă, puternică, şi, după un vechi obicei din popor, ea n-o deschise prea repede.

— Dumneavoastră sînteţi ? spuse ea. fără să-mi rostească numele, şi nici eu n-am mai îndrăznit să-l repet pe al ei, pentru că ştiam şi mai puţin cum să-i spun căci era foarte improbabil ca o femeie ca ea să fi rămâi

nemăritată. Iată de ce, m-am mulţumit s-o întreb ci stîngăc&e de unde vine.

— Din America ! a răspuns ea. Am sosit de douî săptămîni.

— Unde ? In satul nostru ?

— Dar unde altfel ? Locuiesc la han, fiindcă nu mai am pe nimeni !

— Sînteţi singură ? ,

— Desigur, cine să fie cu mine ?

Fără să mă mai gîndesc la altceva, acest răspuns mă făcu fericit ; fericirea tinereţii, patria, mulţumirea, ţoale acestea păreau să se fi întors într-un mod ciudat o dată cu Judith, sau mai curînd păreau să fi crescut din munte. Intre timp mergeam mai departe, fără nici un gînd, pe potecă, uneori foarte aproape unul de altul, alteori unul în urma celuilalt, după cum ne îngăduia locul.

— Ştiţi unde v-am văzut pentru ultima oară ? spuse ea întorcîndu-se spre mine. în ziua cînd am plecat din ţară într-o căruţă, eraţi soldat şi făceaţi exerciţii pe cîmp împreună cu alţii. V-aţi întors deodată cu toţii de parcă v-ar fi tras cineva cu o sfoară şi eu mi-am spus : Pe ăsta n-ai să-l mai vezi niciodată !

Am mers un timp în tăcere, apoi am întrebat-o încotro voia să se ducă şi dacă-mi dădea voie s-o însoţesc o bucată de drum.

— Ani făcut doar o plimbare, spuse ea, cred că acum ar trebui să mă duc acasă. V-ar fi prea departe să mergeţi cu mine pînă în sat ?

— Vin cu mare plăcere, am să iau şi cina la hanul la care locuiţi, am răspuns eu, pe urmă am să plec acasă cu trăsurica hangiului, pentru că de acolo sînt trei ceasuri bune de mers.

— Ce frumos din partea dumneavoastră ! Am avut azi dimineaţă o presimţire că mj se va întâmpla ceva frumos, şî uite, acum e lîngă mine Heinrich Lee, domnul văr şi subprefect !

Am găsit curînd un drum mai larg şi ne-am continuat drumul pînă în sat cufundaţi într-o conversaţie familiară ; dar chiar înainte de a ajunge începusem să ne tutuim fără să ne dăm seama, ceea ce ne era permis fiindcă eram rude de sînge. Prima casă pe lîngă care am trecut a fost cea a răposatului meu unchi, care era acum locuită de nişte străini, deoarece copiii lui se îm- prăştiaseră. Nişte copii mici, necunoscuţi, alergau după noi şi strigau : „Americanca !“ Unii i-au întins respec-

tuos mîna şi ea le-a dăruit nişte bănuţi. Am trecut oe lîngă casa ei şi ne-am oprit o clipă. Actualul proprieiir o renovase, dar frumoasa livadă de pomi, de unde Ji- dith culegea cîndva mere, rămăsese neschimbată. M-a aruncat o scurtă privire, apoi a coborît ochii şi s-a în- bujorat uşor, pornind repede mai departe. Atunoi mi-îm dat seama că femeia aceasta, care trecuse peste mări ?i peste ţări, care .cutreierase o lume nouă în devenire ji care îmbătrânise cu zece ani era mai gingaşă şi mai buiă decît fusese în tinereţe în patria ei liniştită.

„Asta înseamnă rasă, ar spune sportivii cei duri'“ am gîndit eu în faţa acestei duioase privelişti.

Cînd am ajuns la han, m-am minunat văzînd cu cîlă precauţie, cu cîtă tăcută atenţie şi cu cît de puţine vorle se pricepea să dea dispoziţii ca să fim bine serviţi, pu:- tîndu-mi de grijă ca o mămică gospodină. Asta m-a fi- cut să bănuiesc că în America trăise în oraşe şi în cas mai distinse, dar povestirea şi descrierea peripeţiilor t;, pe care, în timpul cinei, le relata bine dispusă pentm mine şi pentru birtaşii care ascultau şi ei, arătau, dimpotrivă, că în lupta împotriva mizeriei oamenilor şi nevoită fiind să-şi educe şi chiar să-şi ţină laolaltă tovarăşii de emigraţie, fusese ea însăşi silită să se înnobileze şi â se înalţe.

Căci ajungînd cu compatrioţii ei în locul destinat cc- loniştilor, după ce grupului lor se alăturaseră şi alţi emigranţi, ieşi la iveală că mai toţi erau lipsiţi de rezistenţi şi de agerime în faţa greutăţilor ; totodată se mai cons tată că nu- şi pierduseră imediat nici celelalte trăsătuii de caracter care pricinuiseră emigrarea. Judith, care erv cea mai înstărită din toţi, cumpărase bucata cea mai mare de pămînt, dar îl dăduse celorlalţi îri folosinţa mulţumindu-se să conducă un fel de birou de comerţ pentru diversele nevoi ale micii colonii. Văzînil însă că era în pagubă din cauza tovarăşilor ei şi că va ajunge o femeie săracă, procedă într-altfel. Îşi luă pă- mîntul înapoi, şi-i angajă la lucru ca zilieri pe cei care fuseseră prea leneşi să-l lucreze pe cont propriu, punîn- du-i în felul acesta pe toţi în mişcare. Pe femeile cuminţi le puse să îngrijească de copiii bolnavi, dădu educaţie celor sănătoşi, într-un cuvînt, instinctul ei de conservare se îmbina într-un mod atît de fericit în ea cu un mare spirit de sacrificiu, încît putu să-i ţină pe linia de plutire pe oameni şi, odată cu ei, să se tină şi pe ea. pînă ce un important drum de legătură

ajunse în apropierea coloniei, ceea ce aduse un număr crescînd de temperamente mai viguroase, avînd şi oarecare cultură, astfel că situaţia se îmbunătăţi văzînd cu ochii, pentru toată lumea. In acest răstimp fusese nevoită să refuze mai multe cereri în căsătorie, lucru pe care-1 sugeră mai curînd în glumă, fără să-l menţioneze cu seriozitate ; uneori, cînd aventurieri periculoşi veneau şi-i ameninţau siguranţa, avea şi arme la îndemînă şi nu se bizuia decît pe ea însăşi.

Dar după ce trecu hopul, după ce bunăstarea fu asigurată şi colonia botezată cu numele unui oarecare oraş vestit din Lumea Veche dinainte de naşterea lui Christos. ea se retrase şi se dedică unei vieţi mai liniştite. Căci nu era nici pedagogă din obişnuinţă, nici activă din convingere. In schimb îşi spori averea iniţială prin vînza- rea pământului şi începu să plece din cînd în cînd pentru cîteva săptămîni în capitala ţării şi în alte oraşe mari ca să cunoască viaţa de acolo. Alteori, cînd găsea tovarăşi de drum, călătorea pe fluviile largi spre interiorul ţării, pînă ajunse să-i vadă pe indienii sălbatici.

Toate lucrurile acestea le povestea în frînturi, firesc şi într-un mod atât de amuzant, încît nu ne mai săturam s-o tot ascultăm, mai ales că fiecare din cuvintele ei purta pecetea adevărului. Dar tot aşa, timpul trecuse ca o clipă pentru mine, fiindcă de ani de zile nu mai zăbovisem la masă atît de fericit şi de lipsit de griji, iar trăsura cu un cal a hangiului, care trebuia să mă ducă acasă, aştepta fiindcă a doua zi dis-de-dimineaţă aveam de rezolvat mai multe lucrări.

La plecare, i-am mulţumit lui Judith pentru ospitalitate şi am invitat-o să-mi plătească curînd cu aceeaşi monedă venind la mine, unde de fapt tot la un han va trebui să mîncăm, fiindcă n-aveam gospodărie.

— Am să viu peste cîteva zile, spuse ea, în acelaşi car de triumf, şi am să-mi scot pîrleala !

Mă urcasem în trăsurică, cînd ea mi-a strins mina pe întuneric fără să spună un cuvînt. apoi a tăcut pînă am plecat.

Fericirea cea nouă, care-mi umplea sufletul, se întunecă însă chiar a doua zi dimineaţa la gîndul că va trebui să-i dezvălui tainele conştiinţei mele şi soarta pe care o avusese

mama. Căci dacă mă temeam acum de sentinţa cuiva, era cea pe care ar fi putut-o da femeia asta simplă şi minunată ; şi totuşi nu-mi puteam închipui o prietenie, sau o dragoste între doi fără ca ea să ştie totul.

Prin urmare, cînd peste două zile a venit la mine într-o dimineaţă, o aşteptam cu frică şi cu nerăbdare în acelaşi timp. Atît la mine cît şi la ea bucuria revederii era amestecată cu o oarecare melancolie. După ce mi-a examinat în treacăt locuinţa. Judith a spus. scoţîn- du-şi pălăria şi pelerina :

— Tîrgul ăsta mare e aproape tot atît de drăguţ ca un oraş. Mi-ar place să mă mut aici ca să fiu mai aproape de tine, dacă...

Se întrerupse timidă, ca o fată tînără, apoi continuă :

— Vezi, Heinrich, după ce am sosit, am urcat de cîteva ori pe poteca aceea de munte pe care ne-am în- tîlnit ca să privesc în direcţia asta, fiindcă nu îndrăzneam să vin !

— Nu îndrăzneai ! O femeie curajoasă ca tine !

— Uite cum stau lucrurile : te am în sînge şi nu te-am uitat niciodată, pentru că fiecare om trsbuie să aibă ceva la care să ţină cu adevărat ! în colonia noastră a apărut acum cîtva timp un alt compatriot de aici din sat. care însă plecase de mai mulţi ani într-acolo. Vorbind despre cele ce se întîmplau în ţară, l-am întrebat în treacăt dacă nu se ştia în sat ceva despre tine, dar nu speram să aflu ceva, mă obişnuisem de mult cu gîndul ăsta. Omul s-a gîndit puţin, apoi a spus : „Ba da. stai puţin ! Parcă am auzit ceva.“ Şi apoi a povestit.

— Ce-a povestit ? am întrebat eu cu tristeţe.

— Auzise că scăpătaseşi şi că rătăciseşi prin străini, că o siliseşi pe mama ta să facă datorii, că o lăsaseşi să moară din cauza asta, că te întorseseşi apoi într-o

stare jalnică acasă şi că-ţi ţineai zilele pe undeva, fă- cînd pe conţopistul. Cînd am auzit că eşti nenorocit, mi-am făcut imediat bagajele ca să vin să fiu alături de tine !

— Judith, ai făcut tu asta ? am exclamat eu.

— Păi ce crezi ? Te-am iubit şi te-am dezmierdat cu atîta dragoste cînd erai băiat tînăr ! Cum era să te ştiu acum în mizerie şi în suferinţă fără să vin la tine ?

— Dar cînd am sosit aici am aflat că nimic nu era adevărat ! E drept că maică-ta a murit, dar tu te-ai întors din străinătate bine situat, acum eşti respectat şi apreciat în administraţie, ceea ce văd prea bine, deşi se spune că eşti cam mîndru şi antipatic. Cu siguranţă însă că nioi asta nu-i adevărat !

— Va să zică ai plecat de dragul meu din America, cu toate că mă credeai un om rău ?

— Cine spune asta ? Nu te-am crezut un om rău, ci numai nefericit!

— Ce-i mai rău în nenorocirea mea e că totu-i adevărat. şi anume că sînt vinovat! E drept că i-am pricinuit mamei griji şi necazuri şi că am ajuns tocmai la timp ca să-i închid ochii în momentul cînd murea din cauza mea !

— Dar cum s-au întîmplat toate astea ? Povesteş- ţe-mi tot, numai să nu-ţi închipui că ai să mă îndepărtezi de tine in felul ăsta !

— Dacă judecata ta e condiţionată de afecţiune şi de bunătate, nu mai are nici o valoare !

— Chiar şi această afecţiune înseamnă judecată, trebuie s-o recunoşti ! Dar povesteşte !

M-am supus şi am povestit totul atît de amănunţit încît, spre sfîrşit, n-am mai fost atent, începusem să fiu distrat; simţeam că vechea apăsare de pe suflet dispare treptat şi ştiam că acum sînt liber şi sănătos. Deodată m-am oprit şi am spus :

— Nu mai are nici un rost să pălăvrăgesc mai departe. M-ai salvat, Judith ! îţi datorez că sînt iar vesel, şi pentru asta am să rămîn al tău cît voi trăi !

— îmi place să aud aşa ceva ! răspunse ea cu ochii strălucitori şi cu o expresie de satisfacţie pe faţa ei frumoasă, astfel că privind-o mă încurcam mereu în amin-
tiri şi mă întrebam dacă în decursul anilor îmi dădusem seama că nu frumuseţea lucrurilor e principalul, că a-i servi exclusiv era o minciună la fel ca oricare alta. Da, alături de amintirea

chipului lui Dortchen la masa capelanului, Judith străluceşte ca o stea dublă. Ambele sînt la fel de frumoase, dar în fiinţa lor intimă nu se aseamănă.

— Acum mi-e foame şi aş mînca, dacă ai ceva ! spuse Judith. Dar pregăteşte-te să-ţi petreci tot restul zilei cu mine afară. Sub cerul liber al lui Dumnezeu. O să ne ducem treburile la bun sfîrşit !

Am hotărît să plecăm împreună după masă la ea acasă, dînd însă drumul trăsurii la intrarea în valea unde ne întîlnisem prima dată şi urcînd dealul cu brîul acela de pietre.

Veseli şi mulţumiţi am mîncat împreună în camera domnească a hanului „La Steaua de aur“. La una din ferestre strălucea un vitraliu de două sute de ani, pe care se aflau blazoanele a doi soţi morţi demult. Deasupra lor se putea citi inscripţia : *„Andreas Mayer, prefect şi hangiu la «Steaua de aur», şi Emerentia Juditha Hollenbergerin s-au căsătorit la 1 mai 1650“.* Fundalul pe care se aflau cele două blazoane reprezenta o grădină cu un grup de îngeraşi bînd printre trandafiri. O pereche în haine de sărbătoare ţinîndu-şi mănuşile în mîini, privea cu plăcere la micii cheflii. Dedesubt însă, de-a curmezişul geamului, pe o bandă largă erau scrise versurile :

Speranţa e înşelătoare Ea
cîntă însă-n strună,
Celor tu credinţă tare,
Celor 'cu inimă bună ;
Nu în vorbe-i temelia,
Ci-n inimă stă tăria !

Sursa comună din care se inspiraseră cei doi copişti, trăind la distanţă atît de mare unul de altul, adică bă- trînul pictor pe sticlă şi domnişoara din castelul contelui, era deci o carte străveche.

Pe mine însă, această indiscreţie a întîmplării, care strălucea pe pictura aceea, mă speria şi mă apăsa mai mult decît mă bucura ; căci despotul acela părea că vrea s§ se transforme în conducătorul meu, iar versurile puteau să-mi anunţe o nouă amăgire. Judith le citi fără să privească imaginea şi spuse zîmbind :

— Ce vremuri frumoase şi adevărate, desigur ; trebuie doar să le înţelegi cum trebuie !

Am pornit deci la drum. Cînd am ajuns la poalele dealului am trimis trăsura acasă şi am urcat încet pînă pe creastă. Acolo

erau doi stejari străvechi cu crengile foarte răsfirate sub care se afla o bancă şi o masă de piatră, acoperită cu muşchi. Se spunea că înaintea erei creştine aici ar fi fost un loc de cult, mai tîrziu un scaun de judecată, masa aceea fiind o rămăşiţă a acestei destinaţii.

Ne-am aşezat pe bancă la umbra crengilor foarte ramificate şi, mînă în mînă, am privit în îndepărtata zare albastră din jurul nostru. Judith şi-a pus pălăria şi umbrela de soare pe masă. După un timp, după ce a examinat şi masa şi a ascultat explicaţiile mele în legătură cu semnificaţia ei, a spus cu glas îngândurat şi duios :

— Cum se spune în ţările în care există regi, cînd sînt încoronaţi şi duşi în faţa altarelor ?

N-am priceput imediat ce voia să spună şi m-am gândit. Dar văzînd că privea ţintă vechea masă de piatră luîndu-şi chiar pălăria şi umbrela de pe ea, de parc-ar fi vrut să lămurească mai bine lucrurile, mi-a venit în minte şi am spus :

— Se spune că iau coroana de pe masa lui Dumnezeu !

Atunci ea m-a privit cu duioşie şi mi-a şoptit :

— Da, aşa se spune ! Uite, acum am putea să ne luăm şi noi fericirea de pe masa lui Dumnezeu, adică ceea ce lumea numeşte fericire, şi şă fim bărbat şi femeie ! Dar să nu ne încoronăm ! Să refuzăm coroana şi tocmai de aceea să fim mai siguri de fericirea care ne însufleţeşte în clipa asta, pentru ca simt că şi tu eşti acum fericit şi mulţumit !

Am tăcut, adînc mişcat. Dar ea a continuat :

— Uite, la toate astea m-am gîndit şi pe mare, în timpul unei furtuni, cînd fulgerele se roteau în jurul catargelor, cînd valurile treceau peste puntea corebici şi cînd de frica morţii am strigat numele tău ; şi în ultimele nopţi iar m-am gîndit în toate felurile şi mi-am jurat: Nu, n-ai să abuzezi de viaţa lui ca tu să fii fericită ! Să-şi păstreze libertatea şi suferinţele vieţii să nu-1 mai zbuciume cum s-a întîmplat pînă acum !

Am clătinat din cap şi am spus uimit :

— Judith, nu vreau să fiu lipsit de modestie, totuşi altfel mi-am închipuit eu lucrurile. Dacă ţii cu adevărat la mine, nu preferi să trăieşti alături de mine, în loc să fii totdeauna aşa de singură, să rămîi atît de singură pe lume ?

— Atît timp cît tu vei fi singur, voi fi totdeauna acolo unde vei fi şi tu ; eşti încă tînăr, Heinrich, şi nu te cunoşti. Dar, făcînd abstracţie de asta, crede-mă că atîta vreme cît ne simţim ca în clipa aceasta, ştim ce avem şi sîntem fericiţi ! Ce-am putea

dori mai mult decît atît ?

începeam să simt şi să înţeleg ce gîndea ea. Poate că văzuse şi cunoscuse prea multe pe lume ca să mai aibă încredere într-o fericire deplină şi întreagă. Am privit-o drept în faţă, i-am mîngîiat spre spate părul moale, castaniu şi am exclamat :

— Am spus doar că sînt al tău şi că vreau să fiu al tău aşa cum vei dori tu !

Ea mă cuprinse tare în braţe şi mă strînse la pieptul ei cel generos ; mă sărută cu gingăşie pe gură şi spuse încet :

— Acum am pecetluit legămîntul ! Pentru tine însă e numai provizoriu, tu eşti şi trebuie să rămîi un om liber în toate privinţele !

Şi aşa au rămas lucrurile între noi. Judith a mai trăit douăzeci de ani ; eu m-am agitat, am încetat să tac şi am mai făcut ba una, ba alta, pe cît m-au ţinut puterile şi totdeauna ea a fost alături de mine. Cînd a trebuit să plec în altă parte, uneori a venit după mine, alteori nu, dar ori de cîte ori voiam să ne vedem, ne vedeam. Uneori ne vedeam zilnic, alteori o dată pe săp-
tămînă, sau doar o dată pe an, după cum o cerea mersul vieţii. De fiecare dată însă, fie că ne vedeam în fiecare zi sau numai o dată pe an, era o sărbătoare pentru noi. Şi dacă eu aveam îndoieli sau greutăţi, îmi era destul să-i aud glasul ca să aud însăşi voteea naturii.

A murit în timpul epidemiei unei boli mortale de copii, fiindcă se repezise, gata să dea ajutor cu mîinile ei în casa unor oameni săraci, plină de copii bolnavi, pe care medicii o izolaseră. Altfel ar mai fi putut trăi lesne încă douăzeci de ani şi în tot acest timp ar fi continuat să fie mîngîierea şi bucuria mea.

O dată îi dăruisem cartea tinereţii mele, care i-a făcut o mare bucurie. Conform voinţei ei, an primit-o înapoi prin moştenire şi acn adăugat continuarea, ca să mai cutreier o dată pe vechile drumuri verzi ale amintirii.

Cuprins

PARTEA A TREIA

4
4
5

Capitolul tntii Munca şi contemplarea ... ®
Capitolul doi O minune şi un adevărat maestru . 12
Capitolul trei Anna..... [23]
Capitolul patru Judith..... 2»
Capitolul cinci Nebunia maestrului şi a elevului 3 ‘
Capitolul şase Suferinţă şi viaţă 49
Capitolul şapte Moartea şi înmormîntarea Annei 58 *Capitolul opt*
Pleacă şi Judith . . ...
Capitolul nouă Micul pergament ... 75 *Capitolul zece*
Craniul . . .84
Capitolul unsprezece Pictorii ... 111
Capitolul doisprezece Iubiri străine . 131
Capitolul treisprezece încă un carnaval . . 143
Capitolul paisprezece Bătălia nebunilor 165
Capitolul cincisprezece Gărgăunii . 204

PARTEA A PATRA

Capitolul întîi Gladiatorul Borghese 222
Capitolul doi Despre’ liberul arbitru 231
Capitolul trei Feluri de viaţă 239
Capitolul patru Minunea cu flautul 255
Capitolul cinci Tainele muncii 273
CapitoZuZ şase Visuri din patrie . 293
Capitolul şapte Continuarea viselor 305
Capitolul opt Craniul hoinar 318
Capitolul Tioua Castelul contelui.....328
Capitolul zece Schimbarea norocului.....342
Capitolul unsprezece Dortchen Schonfund.....354
CapitoZul doisprezece Creştinul îngheţat . 367
CapitoZuZ treisprezece Imaginea dc fier.....386
Capitolul paisprezece întoarcerea şi un Ave Cezar . . 411
CapitoluZ cincisprezece Mersul vieţii.....' 424

4
4
6

Capitolul şaisprezece Masa lui Dumnezeu.....*134

Lector : CiN'DINE CRISTINA DASCALIJA
Tehnoredactor : VICTOR MAŞEK
\ /
7C
Bun de tipar : Z7.07.1985
Coli tipar 22
I >
4 I
H c. 87 I. P. „Informaţia⁴"
Str. Brezoianr. nr. 23—25 Bucureşti

*** Celebru castel din provincia Tivoli de lîngâ Roma.**

1 — c. 17

m

[1] ***Hans Sachs*** **(1494—1576) — maestru cîntăreţ, poet de carnaval şi cizmar din Nurnberg.**

[2] ***Hans Foltz*** **— poet şi maestru cîntăreţ din Worms.**

[1] ***Thusnelda*** **— soţia prinţului herul Arminiu.**

[3] ***Siegfried*** **— personaj din *Cinteeul Nibelungilor.***

4
4
7